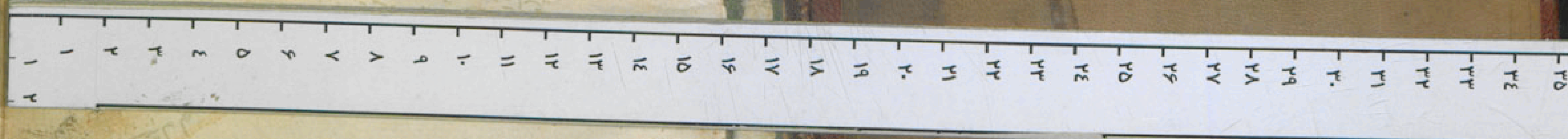
کتاب الزکات والصوم

أيا راكباً نحو الشام عشية
يوم دمشقاً قف تحمل كتابيا
وبلغ يزيداً إن أتيت رسالتي
وقل خالداً قد نال ما كان راجيا
ألا قل ملكت الشمس والبدر عنوة
ونلتهما من بعد طول عنائيا
جزى الله عني راهب الدير جنة
بليغاً كفاه بمدّ قد حبانيا
أفادني التصعيد والشي قبله
وترداده في النار حتى صفا ليا
وكلست أجساداً أخو الدر نبعا
وألبستها ثوباً من النور صافيا
وصاعدت أرواحاً لدوناً بنوره
وكانت صعاباً قبل ذاك عواصيا

وحللت منها ما يجب انحلاله
واجمدته من بعد ما كان جاريا
وزاوجت بين ذكرانها بإناثها
وكن البنات بالغات طواميا
واحييت بالملح الأجاج وتصعيد
عظام أناس في القبور بواليا
فانجعت في تدبيرهن كواكبا
نيرا دائماً ما انقضى الدهر جاريا

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد وآله اجمعين وبعد چون فقير
حقير خليل بن الغازي القزويني مامور شد بصافي شرح كافي ثقة الاسلام ابوجعفر
محمد بن يعقوب كليني رازي وبانجام رسيد شرح كتاب العقل وكتاب التوحيد
وكتاب الحجه وكتاب الايمان والكفر وكتاب الدعا وكتاب فضل القرآن وكتاب العشرة
وكتاب الطهارة وكتاب الحيض وكتاب الجنائز وكتاب الصلوة شروع نمود در شرح كتاب
الزكوة كه كتاب دوازدهم است بتاريخ شهر جمادى الثانيه سال هزار وهفتاد ويك
هجري والله المستعان اصل كتاب الزكوة شرح زكوة بفتح زاي بانقطه وتخفيف كاف
والف منقلب از واو وتاء تانيث در اصل مصدر باب نصرات بمعنى نمو ومراد اينجا
حصه ايست از مال كه دادن بمستحق باعث نمو باقي ميشود يعني كتاب دوازدهم از جمله
سي وسه تا سي وچهار كتاب كه جزء كتاب كافي ابوجعفر محمد بن يعقوب كليني است
كتابيست كه در آن احاديث متعلقه بزكوة مذكور ميشود در اين كتاب نود باب است
اول باب فرض الزكوة وما يجب في المال من الحقوق دوم باب منع الزكوة سيوم
باب العلة في وضع الزكوة على ما وضع لم تزد ولم تنقص چهارم باب ما وضع رسول
الله صلى الله عليه وعلى اهل بيته الزكوة عليه پنجم باب ما يزكى من الحبوب ششم
باب ما لا يجب فيه الزكوة مما تنبت الارض من الخضر وغيرها هفتم باب اقل ما يجب
فيه الزكوة من الحرث هشتم باب ان الصدقة الثمرة مرة واحدة نهم باب زكوة
الذهب والفضة دهم باب انه ليس على الحلي وسبائك الذهب ونقر الفضة
والجوهر زكوة يازدهم باب زكوة المال الغائب والدين والوديعة دوازدهم باب
اوقات الزكوة سيزدهم باب چهاردهم باب المال الذي لا يحول عليه الحول في

هی

۲

يد صاحبه پانزدهم باب ما يستفيد الرجل من المال بعد ان يزكي ما عنده من
المال شانزدهم باب الرجل يشتري المتاع فيكسد عليه والمضاربة به هفدهم
باب ما يجب عليه الصدقة من الحيوان وما لا يجب هجدهم باب صدقة الابل
نوزدهم باب اسنان الابل بيستم باب صدقة البقر بيست ويكم باب صدقة الغنم
بيست ودوم باب ادب المصدق بيست وسيم باب زكوة مال اليتيم بيست وچهارم
باب زكوة مال المملوك والمكاتب والمجنون بيست وپنجم باب فيما ياخذ السلطان
من الخراج بيست وششم باب الرجل يخلف عند اهله من النفقة ما يكون في
مثلها الزكوة بيست وهفتم باب الرجل يعطي من زكوته من يظن انه معسر ثم يجده موسرا
بيست وهشتم باب الزكوة تعطى غير اهل الولاية بيست ونهم باب قضاء الزكوة
عن الميت سيم باب اقل ما يعطى من الزكوة والاكثر سي ويكم باب انه يعطى عيال
المؤمن من الزكوة اذا كانوا صغارا ويقضى عن المؤمنين الديون من الزكوة
سي ودوم باب تفضيل اهل الزكوة بعضهم على بعض سي وسيوم باب تفضيل القرابة
في الزكوة ومن لا يجوز منهم ان يعطوا من الزكوة سي وچهارم باب نادر سي و
پنجم باب الزكوة تبعث من بلد الى بلد او تدفع الى من يقسمها فتضيع سي وششم باب
الرجل يدفع اليه الشيء يفرقه وهو محتاج اليه ياخذ لنفسه سي وهفتم باب الرجل
اذا وصلت اليه الزكوة فهي كسبيل ماله يفعل بها ما يشاء سي وهشتم باب الرجل
يحج من الزكوة او يعتق سي ونهم باب القرض انه حمى الزكوة چهلم باب قصاص الزكوة
بالدين چهل ويكم باب من فر بماله من الزكوة چهل ودوم باب الرجل يعطى عن زكوته
العوض چهل وسيوم باب من يحل له ان ياخذ من الزكوة ومن لا يحل له ومن له
المال القليل چهل وچهارم باب من تحل له الزكوة فيمتنع من اخذها چهل وپنجم
باب الحصاد والجداد چهل وششم باب صدقة اهل الجزية چهل وهفتم باب نادر
چهل وهشتم ابواب الصدقة باب فضل الصدقة چهل ونهم باب ان الصدقة تدفع
البلاء پنجاهم باب فضل صدقة السر پنجاه ويكم باب صدقة الليل پنجاه ودوم باب
في ان الصدقة تزيد في المال پنجاه وسيوم باب الصدقة على القرابة پنجاه وچهارم
باب كفاية العيال والتوسع عليهم پنجاه وپنجم باب من يلزم نفقته پنجاه وششم

لغير

المؤمنين

باب الصدقة على من لا تعرفه پنجاه وهفتم باب الصدقة على اهل البوادي واهل
البوادي پنجاه وهشتم باب كراهية رد السائل پنجاه ونهم باب قدر ما يعطى السائل
شصتم باب دعاء السائل شصت ويكم باب ان الذي يقسم الصدقة شريك صاحبها
في الاجر شصت ودوم باب الايثار شصت وسيوم باب من سأل من غير حاجة
شصت وچهارم باب كراهية المسألة شصت وپنجم باب المن شصت وششم
باب من اعطى بعد المسألة شصت وهفتم باب المعروف شصت وهشتم باب
فضل المعروف شصت ونهم باب منه هفتادم باب ان صنائع المعروف
تدفع مصارع السوء هفتاد ويكم باب ان اهل المعروف في الدنيا اهل المعروف
في الآخرة هفتاد ودوم باب تمام المعروف هفتاد وسيوم باب وضع المعروف
موضعه هفتاد وچهارم باب في آداب المعروف هفتاد وپنجم باب شكر المعروف
هفتاد وششم باب القرض هفتاد وهفتم باب انظار المعسر هفتاد وهشتم باب
تحليل الميت هفتاد ونهم باب مؤونة النعم هشتادم باب حسن جوار النعم هشتاد
ويكم باب معرفة الجود والسخاء هشتاد ودوم باب الانفاق هشتاد وسيوم باب
البخل والشح هشتاد وچهارم باب النوادر هشتاد وپنجم باب فضل اطعام
الطعام هشتاد وششم باب فضل القصد هشتاد وهفتم باب كراهية السرف
والتقتير هشتاد وهشتم باب سقي الماء هشتاد ونهم باب الصدقة لبني هاشم
ومواليهم وصلتهم نودم باب نوادر **باب اول اصل باب فرض الزكوة وما يجب
في المال من الحقوق شرح** فرض بفتح فا وسكون راء بي‌نقطه وضاد با نقطه در
اصل مصدر باب ضرب است ومراد اينجا مفروض است بمعنى واجبى كه تكليف بان
در ظاهر قرآن باشد وتارك آن مستحق عقاب اخروى شود والوجوب ثبوت
ولزوم ومراد اينجا تاكد استحباب است من تبعيضيه است الحقوق بضم حاء بي‌نقطه
جمع حق بفتح حا بكار رامدنيها ومراد اينجا مستحبات است **يعنى** اين باب بيان مفروض
از جمله افراد زكوة است وبيان آنچه واجب است در مال از جمله مستحبات در مال
در اين باب بيست حديث است **اول اصل** عن زرارة ومحمد بن مسلم انهما قالا
لابي عبد الله عليه السلام ارايت قول الله عز وجل انما الصدقات للفقراء

آداب

الإسراف

٣

والمساكين والعاملين عليها والمؤلفة قلوبهم وفي الرقاب والغارمين وفي
سبيل الله وابن السبيل فريضة من الله أكل هؤلاء يعطى وإن كانوا لا يعرفون
شرح ارايت بهمزه استفهام وفتح تاء مخاطب بمعنى اخبرنى است قول مرفوع ومبتدا
است وخبر آن جمله استفهاميه است در اكل هؤلاء تا اخر زيرا كه كل هؤلاء بمعنى كل
من فيه من الاصناف است پر قايم مقام عايد است وميتواند بود كه كل منصوب
ومفعول ارايت باشد وجمله استفهاميه استيناف بيانى باشد در اين آيت
چند احتمال است از انجمله اينست كه وضع صدقات بلفظ جمع در موضع صدقه
بلفظ مفرد براى دلالت بر اينست كه در اين ايت بيان مصرف زكوة فريضه ايست
كه نزد امام حق جمع شده باشد از چندين كس بوسيله تعيين عامل براى جمع آن و
اين آيت براى بيان مصرف زكوة فريضه وحقوق ماليه ديگر كه آدمى آنها را از مال
خود ميدهد نيست وباين اشارت ميشود در تتمه اين حديث كه ان الامام يعطى
هؤلاء جميعا ظاهر آيت اينست كه فقير ومسكين اينجا متباينان فى الجمله باشند زيرا
كه اگر يكى اعم مطلق از ديگرى باشد مصارف زكوة هفت صنف خواهد بود فى
الحقيقه وظاهر اين ايت موافق صريح آنچه گذشت در كتاب الحجه در حديث چهارم
اخر ابواب اينست كه هشت صنف باشند وبيان تباين فقير ومسكين مى آيد در
حديث هفدهم ونوزدهم اين باب وبيان مؤلفه قلوبهم گذشت در كتاب الايمان
والكفر در حديث اول ودوم باب المؤلفة قلوبهم كه باب صد وهفتاد وششم آن
باب بروش كه ايشان جمعى اند از كافر كه بر ظاهر اسلام مى‌اند اما معرفت حقيقت اسلام
در باطن دل ايشان نيست پس امام تاليف دلهاى ايشان ميكند بحصه از زكوات
فريضه كه مال مسلمانان بوده چه جاى حصه از غنيمت كه مال مشركان بوده الرقاب
جمع رقبه بفتح راء وفتح قاف مملوكانى كه ضرورتى باعث ازاد كردن ايشان از
زكوة باشد مثل غلامى كه پدر صاحب زكوة باشد چنانچه مى آيد در حديث اول باب
نادر كه باب سى وچهارم است ومثل اينكه غلامى در تحت شدت باشد چنانچه مى آيد
در حديث دوم باب الرجل يحج من الزكوة او يعتق ومثل اينكه مستحق ديگر حاضر نباشد
چنانچه مى آيد در حديث سيوم باب مذكور تبديل لام بفي اينجا براى افاده اينست كه

وإن كان لا يعرفون

بلغ

مال بمملوکان داده نمیشود غالبا بلکه بمالکان داده میشود برای مملوکان که ازاد شوند
پس فی برای سببیت است والغارمین عطف است بر الرقاب برای اشارت باینکه
مال بغارمین نیز داده نمیشود غالبا بلکه بقرضخواهان داده میشود برای قرضداران
که رها شوند سبیل الله عبارتست از انچه ماموربه است در هر شریعت که پیروی علم و
ترک پیروی ظن در احکام الهیست واز آن تعبیر شده در سوره فاتحه بصراط مستقیم
وصراط اهل نعمت الهی که اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم ودر سوره
نسا بسبیل مومنین که وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ
غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ وکذشت در کتاب الحجه در حدیث دوم باب بیست ونهم که باب
عرض الاعمال علی النبی صلی الله علیه وآله است ودر حدیث پانزدهم باب صد وهفتم
که باب فیه نکت ونتف من التنزیل فی الولایه است ودر حدیث دهم مولد ابی محمد
الحسن بن علی علیهما السلام که مومنین کاهی مستعمل میشود در ائمه عالمین بجمیع
احکام الهی ومی آید در حدیث اول باب الرجل یحج من الزکوة او یعتق اینکه حج داخل مراد
بسبیل الله اینجا نیست واین منافات ندارد با اینکه حج داخل سبیل الله مطلق باشد
چنانچه می آید در کتاب الوصایا در حدیث پنجم باب انفاذ الوصیه علی وجهها که باب
نهم است تکرار فی اینجا برای اشعارست بتفاوت میان این دو مصرف ودو مصرف
سابق بر این باعتبار اینکه دو مصرف سابق قابل اخذ مال هستند فی الجمله بخلاف
این دو مصرف زیرا که صرف مال در وسائل حصول فوت وکثرت انهاست مثل
جهاد ظاهری ومثل تصنیف کتب احادیث اهل البیت علیهم السلام برای ارشاد
خلایق بسوی سبیل الله که جهاد باطنی است پس فی اینجا نیز برای سببیت است والام
در ابن السبیل برای عهد خارجیست واشارتست بسبیل الله ومراد بابن السبیل کسیست
که کار وشغل او طلب علم دین که سبیل الله است باشد مثل مجاهدان ظاهری وباطنی
نظیر انچه کذشت در کتاب العقل در حدیث چهاردهم باب هفدهم که باب النوادر است
که الناس ابناء ما یحسنون ودر کتاب الایمان والکفر در حدیث شانزدهم باب شصت و
یکم که باب ذم الدنیا والزهد فیها است که فکونوا من ابناء الاخره ولا تکونوا من
ابناء الدنیا وعطف ان بر سبیل الله مشعر باینست که صرف مال در اسباب حصول

اهل البیت ع

کثرت ابن السبیل باشد مثل بنای مدارس واستکتاب کتب احادیث علیهم السلام و
تصحیح انها ووقف انها بر ابن السبیل وکاهی ابن السبیل مستعمل میشود در مسافری که
رسیدن او بوطن میسر نباشد واو مثل اینکه راهزنان نفقه او را برده باشند پس کویا
که ملازم راه وسفر شده وباینمعنی است انچه می آید در حدیث سوم باب هفتاد وسوم و
بعضی این اینجا بر این حمل کنند وموافق اینست انچه در بیان این هشت صنف بروشی دیکر
منقول میشود در شرح حدیث هفدهم این باب فریضه حالست از ضمیر مستتر در ظرف
که بعضی خبر مبتداست وبعضی معطوف بر خبر مبتداست وضمیر فاعل انهاست وراجع
بالصدقات وصاحب مجمع البیان کفته که قال الزجاج فریضه منصوبة علی التوکید
لان قوله انما الصدقات لهؤلاء کقولک فرض الله الصدقات لهؤلاء یعنی روایتست
از زراره ومحمد بن مسلم اینکه ایشان کفتند امام جعفر صادق علیه السلام را که خبر
ده ما را که قول الله عز وجل در سوره توبه که جز این نیست که زکوات فراهم آورده شده
برای نیازمندانست ودردمندان وکارکنان بر آنها وجمعی که تالیف کرده میشود
دلهای ایشان ودر حق مملوکان وقرضدارانست ودر حق پیروی علم دین وطالبان
علم دین است بر حالی که آن صدقات فریضه باشد از جانب الله تعالی باینمعنی که
اکر غیر فریضه باشد مصرف ان منحصر در این هشت صنف نیست آیا هر یک از این
جماعت داده میشود از زکوات فریضه اکرچه باشند اهل شک واضطراب در
دین اصل فَقَالَ إِنَّ الْإِمَامَ يُعْطِي هَؤُلَاءِ جَمِيعاً لِأَنَّهُمْ يُقِرُّونَ لَهُ بِالطَّاعَةِ قَالَ قُلْتُ
فَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَ فَقَالَ يَا زُرَارَةُ لَوْ كَانَ يُعْطِي مَنْ يَعْرِفُ دُونَ مَنْ لَا يَعْرِفُ
لَمْ يُوجَدْ لَهَا مَوْضِعٌ وَإِنَّمَا يُعْطِي مَنْ لَا يَعْرِفُ لِيَرْغَبَ فِي الدِّينِ فَيَثْبُتَ عَلَيْهِ
فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا تُعْطِهَا أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ إِلَّا مَنْ يَعْرِفُ فَمَنْ وَجَدْتَ مِنْ هَؤُلَاءِ
الْمُسْلِمِينَ عَارِفاً فَأَعْطِهِ دُونَ النَّاسِ ثُمَّ قَالَ سَهْمُ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَسَهْمُ الرِّقَابِ
عَامٌّ وَالْبَاقِي خَاصٌّ شرح ضمیر لها راجع بایتست وموضع نکره در سیاق نفی است
وافاده عموم میکند ومراد اینست که آیت بیجا خواهد بود باعتبار اینکه مولفه قلوبهم
اهل شک اند البته یا ضمیر لها راجع بصدقاتست وموضع مخصوص است بمولفه قلوبهم
وحاصل هر دو یکیست مراد بعام اینست که شامل اهل شک نیز باشد در زمان ظهور

دولت امام حق ومراد بخاص آنست که مخصوص اهل معرفت باشد در آن زمان نیز یعنی پس
امام جعفر صادق علیه السلام گفت که بدرستی که امام حق در وقت ظهور دولت
او میدهد از زکوات فریضه آن جماعت را بهمگی بسبب اینکه ایشان اقرار میکنند
برای او بفرمان برداری زراره گفت که گفتم امام را که پس اگر ایشان عارف بحقیقت
اسلام نباشند چون داده شوند از زکوات فریضه پس امام گفت که ای زراره اگر
چنین میبود که داده میشد کسی که میشناسد حقیقت اسلام را بخلاف آنکه نمیشناسد
یافت نمیشد برای آن آیت محملی صحیح جز این نیست که داده میشود کسی که نمیشناسد
تا رغبت کند در دین حق و بی شک ماند بر آن دین پس اما امروز که دولت امام
حق ظاهر نیست پس مده زکوة فریضه را تو و یاران تو از شیعه امامیه مگر بکسی
که میشناسد پس هر که یافتی او را از جماعت اهل اسلام شناسا بحقیقت اسلام
پس بده او را بخلاف مردمان دیگر بعد از آن امام گفت که حصه مولفه قلوبهم
وحصه مملوکان عامست باین معنی که مملوکی نیز اگر از اهل شک باشد مصرف
حصه زکوات در او میتوان کرد در زمان ظهور دولت امام حق و شش حصه
دیگر خاص است باهل معرفت در زمان ظهور دولت امام حق نیز اصل قال قلت
فَإِنْ لَمْ يُوجَدُوا قَالَ لَا تَكُونُ فَرِيضَةٌ فَرَضَهَا اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُوجَدُ لَهَا أَهْلٌ
قَالَ قُلْتُ فَإِنْ لَمْ تَسَعْهُمُ الصَّدَقَاتُ فَقَالَ إِنَّ اللّٰهَ فَرَضَ لِلْفُقَرَاءِ فِي مَالِ
الْأَغْنِيَاءِ مَا يَسَعُهُمْ وَلَوْ عَلِمَ أَنَّ ذٰلِكَ لَا يَسَعُهُمْ لَزَادَهُمْ إِنَّهُمْ لَمْ يُؤْتَوْا مِنْ قِبَلِ
فَرِيضَةِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ أُتُوا مِنْ مَنْعِ مَنْ مَنَعَهُمْ حَقَّهُمْ لَا مِمَّا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُمْ وَلَوْ أَنَّ
النَّاسَ أَدَّوْا حُقُوقَهُمْ لَكَانُوا عَائِشِينَ بِخَيْرٍ شرح لا تکون از افعال ناقصه است
فریضه مرفوع واسم آنست جمله فرضها صفت فریضه است جمله لا یوجد خبر لا
تکون است واین فقره اشارتست باینکه گاهی اهل آن امام زمان میباشد بنابر
اینکه اگر نقصانی شود بسبب منع مانعان زکوة تلافی آن بر اوست چنانچه گذشت
در کتاب الحجه در حدیث چهارم آخر ابواب که فان فضل من ذلک شئ ردّ الی الوالی
وان نقص من ذلک شئ ولم یکتفوا به کان علی الوالی ان یمونهم من عنده بقدر سعتهم
حتی یستغنوا پس حکم آن در زمان غیبت امام علیه السلام حکم سایر اموال امام است

لم یؤتوا

لم یؤتوا بسکون همزه وفتح تاء دو نقطه در بالا بصیغه مضارع مجهول معتل
اللام بابی باب ضرب است الاتیان آمدن بر سر کسی بقصد آزار کردن ومراد اینجا آزار
کردن ومراد اینجا آزار کردنست القبل بکسر قاف وفتح باء یک نقطه جانب اتوا بضم همزه
وضم تاء دو نقطه در بالا است من برای سببیت است ادوا بفتح همزه وتشدید
دال بی نقطه مفتوحه است یعنی زراره گفت که پس اگر یافت نشوند مستحقان زکوات
فریضه چه باید کرد امام گفت نمیباشد فریضه که فرض کرده باشد آنرا الله عز وجل
باین روش که یافت نشود برای آن اهلی که مستحق آن باشد خواه حاضر وخواه غایب
زراره گفت که گفتم که پس اگر کافی نباشد مستحقان را از زکوات فریضه چه باید کرد پس امام
گفت بدرستی که الله فرض کرد برای فقرا مثلا در مال اغنیا آنچه را که کافی باشد فقرا را
واگر الله تعالی میدانست اینرا که آنچه فرض کرده کفایت نمیکند فقرا را هر آینه زیاد میداد
فقرا را از زکوات فریضه بدرستی که فقرا آزار کرده نشده اند از جانب فریضه الله تعالی
ولیکن آزار کرده شده اند بسبب ندادن کسی که نداد فقرا را حق فقرا نه بسبب آنچه فرض
کرده الله تعالی برای فقرا واگر اینکه مردمان میدادند حقوق فقرا را هر آینه میبودند
آن فقرا زندگانی کنندگان بخوبی دوم اصل قَالَ أَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا
أُنْزِلَتْ آيَةُ الزَّكٰوةِ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَأُنْزِلَتْ
فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَأَمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مُنَادِيَهُ فَنَادَى فِي
النَّاسِ إِنَّ اللّٰهَ فَرَضَ عَلَيْكُمُ الزَّكٰوةَ كَمَا فَرَضَ عَلَيْكُمُ الصَّلٰوةَ شرح فادر فامر جواب
لما است وموافق مذهب ابن مالک است که تجویز کرده و مستند شده بایت فلما
نجاکم الی البر فمنهم مقتصد یعنی گفت امام جعفر صادق علیه السلام که وقتی که فرود
آورده شد آیت زکوة در سوره توبه که فرا گیر از مالهای مسلمانان صدقه را بنا
این انکه پاکیزه میکنی ایشانرا از گناهان وصاحب نمو میکنی ایشانرا باعتبار برکت در
مال بسبب ادای آن صدقه وفرود آورده شد آن آیت در ماه رمضان امر کرد
رسول الله صلی الله علیه وآله جار کننده خود را پس جار کرد مجملا در مردمان که بدرستی
که الله تعالی فرض کرد بر شما زکوة را چنانچه فرض کرد بر شما نماز را اصل فَفَرَضَ اللّٰهُ
عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمْ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَفَرَضَ الصَّدَقَةَ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ

وَمِنَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ فَنَادَى فِيهِمْ بِذَلِكَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَعَفَا
لَهُمْ عَمَّا سِوَى ذَلِكَ شرح فقرض الله عز وجل من الذهب والفضة اشارتست بایت سورۀ
توبه الذين يكنزون الذهب والفضة ولا ينفقونها في سبيل الله فبشرهم بعذاب اليم
ضمیر مستتر در فرض راجع برسول الله است ومقصود اینست که از جمله اموال ذهب و
فضه را الله تعالی ذکر کرده علیحده وباقی را رسول الله برای تفسیر آیت خذ من اموالهم صدقة
بیان کرده ضمیر مستتر در فنادی راجع برسول الله وبمنادیه میتواند بود وحاصل هر دو
یکی است ضمیر عفا راجع برسول الله است چنانچه تصریح بآن میشود در حدیث اول و دوم
باب چهارم مراد بعفو اینجا بخشیدن حق ثابت بفرض الهی است در یک سال مثلا واین مبنی بر
اینست که بمقتضای آیت سورۀ احزاب النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم جایزست رسول
را بخشیدن در سالی مثلا مال مستحقین زکوة را بکسانی که زکوة بر ایشان فرض است برای
اقتضای مصلحت واین بخشیدن سرایت نمیکند بسالهای آینده وباین راجع میشود
قول یونس بن عبد الرحمن که می آید در ذیل حدیث دوم باب چهارم وانچه می آید در حدیث
سیوم باب پنجم ونظیر این اینست که شخصی غلام خود را مکاتب کند باین روش که در دوازده
ماه هر ماه ده درهم تسلیم نماید وچون ماه اول منقضی شود ده درهم آن ماه را با و
بخشد زیرا که این منافات ندارد با فرض تسلیم ده درهم در ماه اول وسرایت نمیکند
بماههای آینده یعنی پس فرض کرد الله عز وجل بر مسلمانان زکوة را از زر وسیم ورسول
الله فرض کرد زکوة را از شتر وگاو وگوسفند واز گندم وجو وخرما ومویز پس
جار کرد بآن نیز در ماه رمضان وتجاوز کرد برای آن مسلمانان از انچه غیر آن نه چیزست
باین معنی که زکوة غیر اینها را در آن سال بخشید بولایت از جانب مستحقین اصل قال
ثُمَّ لَمْ يَتَعَرَّضْ لِشَيْءٍ مِنْ أَمْوَالِهِمْ حَتَّى حَالَ عَلَيْهِمُ الْحَوْلُ مِنْ قَابِلٍ فَصَامُوا وَأَفْطَرُوا فَأَمَرَ مُنَادِيَهُ
فَنَادَى فِي الْمُسْلِمِينَ أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ زَكُّوا أَمْوَالَكُمْ تُقْبَلْ صَلَاتُكُمْ قَالَ ثُمَّ وَجَّهَ
عُمَّالَ الصَّدَقَةِ وَعُمَّالَ الطُّسُوقِ شرح لم یتعرض بعین وراء بی نقطه وصاد با نقطه بصیغه
مضارع غایب معلوم باب ضرب است وضمیر مستتر راجع برسول الله است ومراد
اینست که بعد از انکه گرفته بود زکوة را از نه چیز وعفو کرده بود از سایر اموال بر
چیزی از اموال فرض نکرد زکوة را تا سالی دیگر وبعد از آن فرض کرد بر آن نه چیز و بر

سایر حبوب نیز حاء بی نقطه والف بصیغه ماضی معلوم معتل العین واوی باب
نصر ماخوذ است از حول بفتح حاء وسکون واو که بمعنی تمام شدن سال است وبمعنی
آمدن سال است وهر دو اینجا مناسب است وبنا بر اول الحول عبارت از سال سابق است ومن
برای سببیت است وبنا بر دوم الحول عبارت از سال آینده است ومن بیانیه است
وبر هر تقدیر قابل عبارت از ماه رمضان آینده وظاهر این اینست که اول سال
شرعی ماه رمضان باشد وشاید که باعتبار شب قدر باشد زیرا که احوال حوادث آینده
در یک سال در آن شب بر امام زمان ظاهر میشود چنانچه می آید در کتاب الصیام در حدیث
دهم باب شصت ونهم که باب في ليلة القدر است الف لام الصدقة برای عهد خارجی است
ومراد زکوة آن نه چیز است الطسوق بفتح طاء بی نقطه وتخفیف سین بی نقطه مضمومه
جمع طسق بفتح یا کسر طاء وسکون سین حقوقی که مقرر میباشد که گرفته شود از حاصل
زمینهای زراعت حبوب مثل برنج ونخود وارزن صاحب قاموس گفته که الطسق
بالفتح ويكسر البغادده فيكسرون وهو مكيال او ما يوضع من الخراج على الجريان او
شبه ضريبة معلومة وكانه مولد او معرب حاصل اینست که در سال اول زکوة از نه
چیز گرفت ودر سال دوم از آن نه چیز واز سایر حبوب نیز گرفت یعنی امام گفت که
بعد از آن فرض زکوة نکرد رسول الله برای چیزی از مالهای مسلمانان تا آنکه تمام شد
بر ایشان ان سال بسبب ماه رمضان آینده پس روزه گرفتند ودر عید افطار کردند پس امر کرد
جار کننده خود را پس جار کرد جار کننده در مسلمانان که ای مسلمانان زکوة دهید مالهای
خود را تا مقبول شود نماز شما امام گفت که بعد از آن روانه کرد رسول الله صلی الله
علیه وآله عاملان زکوة نه چیز را وعاملان زکوة سایر حبوب را سیوم اصل عَنْ رِفَاعَةَ
بْنِ مُوسَى أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ شَيْئاً
أَشَدَّ عَلَيْهِمْ مِنَ الزَّكَاةِ وَفِيهَا تَهْلِكُ عَامَّتُهُمْ شرح رفاعه بکسر راء بی نقطه وفا والف و
عین بی نقطه است الامه بضم همزه وتشدید میم طایفه از جمله جمعی بسیار وهذه
الامة اشارتست بمالداران دنیا پرست یا بمالداران مطلقا وبنا بر اول مراد بعامه جمیع است
وبنا بر دوم مراد اکثرست فی در فیها برای سببیت است یعنی روایتست از رفاعة بن
موسی اینکه او شنید از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که فرض نکرده الله تعالی

حال

بلغ

براین دنیا پرستان چیزی که مشکلتر باشد برایشان از زکوة و بسبب زکوة جهنمی میشوند
جمیع ایشان اشارتست باینکه چون زکوة نمیدهند نماز ایشان مقبول نیست هرچند که
سعی تمام در آن کنند پس البته جهنمی میشوند چهارم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام
قال ان الله عز وجل جعل للفقراء فی اموال الاغنیاء ما یکفیهم ولولا ذلک
لزادهم وانما یؤتون من منع من منعهم شرح این ظاهرست از شرح حدیث اول این باب
پنجم اصل عن ابی جعفر وابی عبد الله علیهما السلام قالا فرض الله الزکوة مع
الصلوة شرح روایتست از امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهما السلام گفتند
که فرض کرد الله تعالی زکوة را با نماز یعنی اینکه هر دو را در یکوقت فرض کرد اشارتست
بامثال آیت سوره مزمل واقیموا الصلوة وآتوا الزکوة اگر گویی سوره مزمل از اوایل
مکیاتست ودر مکه نماز فرض بوده اما زکوة فرض نبوده بلکه در مدینه فرض شده
چنانچه ظاهر حدیث دوم این بابست گویم زکوة در مکه فرض شده در وقت فرض
نماز لیک بمقتضای مصلحت وقت تأخیر در اخذ آن شده تا وقت نزول سوره توبه در
مدینه نظیر آنچه می آید در کلام یونس در ذیل حدیث دوم باب چهارم ششم اصل قال
ابو الحسن علیه السلام ان الله عز وجل وضع الزکوة قوتا للفقراء وتوفیرا
لاموالکم شرح القوت بفتح وضم قاف وسکون واو وتاء دو نقطه در بالا مصدر
باب نصر کسی را معیشت دادن وبضم قاف آنچه بآن معاش کنند وبنا بر اول قوتا مفعول
له است وبنا بر دوم حالست وتوفیرا بنا بر دوم بمعنی باعث توفیرست یعنی گفت امام
موسی کاظم علیه السلام که بدرستی که الله عز وجل قرار داد زکوة را برای معیشت دادن
مر فقرا را وبرای زیاد کردن مر مالهای شما را هفتم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام
قال ان الله عز وجل فرض الزکوة کما فرض الصلوة ولو ان رجلا حمل الزکوة
فاعطاها علانیة لم یکن علیه فی ذلک عتب وذلک ان الله عز وجل فرض فی
اموال الاغنیاء للفقراء ما یکتفون به ولو علم ان الذی فرض لا یکفیهم لزادهم
وانما یؤتی الفقراء فیما اتوا من منع من منعهم حقوقهم لا من الفریضة شرح
کما فرض الصلوة اشارتست باینکه مانع الزکوة کافرست مانند تارک الصلوة چنانچه
بیان میشود در شرح حدیث بیست وسیوم باب آینده ولو بواو عطف است ودر

عیب

بعض

بعض نسخ بفاء است لو امتناعیه دلالت میکند بر علم وقوع جزا بسبب علم وقوع شرط
جمل بصیغه ماضی معلوم باب تفعیلست وبجیم است التجمیل آراسته کردن وجمع کردن
جمیع اجزاء چیزی بروشی که جمله واحده شود ومراد اینجا معنی دوم است ومیتواند که بحاء
بی نقطه باشد وباب تفعیل برای کثرت مفعول باشد التحمیل برداشتن بارهای
بسیار خواه بر دوش خود وخواه بر غیر خود مثل بار کردن چیزهای بسیار بر حمالان بسیار
ومانند ایشان در وقتی که خود همراه باشد زیرا که آنرا نیز برداشتن میگویند در عرف
ومیتواند بود که بحاء بی نقطه از باب ضرب باشد موافق آنچه می آید در حدیث هفدهم
این باب فی ذلک برای ظرفیتست ومشار الیه ذلک مصدر اعطاهاست وظرف
متعلق بعتب است یا متعلق بعلیه است که متعلق بعتب است العتب بفتح عین بی نقطه و
سکون تاء دو نقطه در بالا وباء یک نقطه مصدر باب نصر وضرب رنجیدن وسرزنش
کردن وهر دو اینجا مناسبست ودر بعض نسخ بیاء دو نقطه در پایین مصدر باب
ضربست وآن لازم ومتعدی میباشد بمعنی زشتی وزشت شمردن چیزی ومتعدی
اینجا مناسبترست وفرق میان سرزنش وزشت شمردن اینست که اول متعلق بفاعل
مختار میشود ودوم اعم است وذلک ان بتقدیر وذلک لان است ومشار الیه ذلک
مدلول لو امتناعیه است وآن وجود رنجیدن خاطر فقراء است از کسی که زکوة فرض را
پنهان ندهد بسبب پنهان دادن وحاصل تعلیل اینست که چون فقرا اظهار میکنند
میدانند که آن اظهار از ندادن بعض ظالمان حق ایشانراست وچون تمیز نمیتوانند کرد
ظالم خود را از غیر ظالم در صورتی که زکوة فریضه را غیر ظالم پنهان دهد پس خواهند
رنجید از آن غیر ظالم نیز بلکه سرزنش نیز خواهند کرد مخفی نماند که اگر این تعلیل برای
عدم عتب میبود مناسب این بود که بجای فرض فی اموال الاغنیاء للفقراء ما یکتفون
به گوید که لم یفرض فی اموال الاغنیاء للفقراء زایدا علی ما یکتفون به وبر این
قیاس است سیاق این تعلیل تا آخر یؤتی بهمزه وتاء دو نقطه در بالا والف منقلب
از یاء بصیغه مضارع غایب مجهول باب ضربست الاتیان آمدن دشمن بر سر
دشمن بعنوان تاراج ومانند آن الفقراء مرفوع ونایب فاعلست فی برای ظرفیت آت
ما موصوله عبارتست از بینوایی وعاید محذوفست بتقدیر ما اتوا فیه اتوا

بضم همزه وضم تاء دو نقطه در بالا و سکون واو وضمیر جمع مذکر بصیغه ماضی مجهول
باب ضرب است واین دو فعل مجهول مستعمل شده در امثال اینجا بمعنی فعل معلوم
ومراد از ارکشیدن فقر است وذکر مضارع در اول وماضی در دوم برای افاده دوام
نظیر آیت سوره مؤمنون وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا امن برای سببیت است یعنی روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت بدرستی که الله عز وجل فرض کرد زکوة را
چنانچه فرض کرد نماز را واگر اینکه مردی فراهم میکرد زکوة مال خود را پس میداد آنرا
اشکارا نمیبود بر او در دادن زکوة رنجشی یا سرزنشی باینمعنی که رنجش فقرا از او در باب
در باب دادن زکوة باین روش که چرا بعضی را میدهد وبعضی را نمیدهد یا باین روش
که چرا اصلا نمیدهد بسبب پنهان دادن زکوة است وآن رنجش فقرا برای اینست که الله
عز وجل فرض کرد در مالهای مالداران برای فقرا مثلا مقداری را که اکتفا میکنند فقرا
بان مقدار واگر الله تعالی میدانست که انچه فرض کرده کفایت نمیکند فقرا را هر آینه
زیاد میداد فقرا را از مال اغنیا وجز این نیست که از آن میکشند فقرا در آن بینوایی
که از آن کشیدند در آن از قدیم الأیام بسبب ندادن انکه ندادند ایشان را حقوق ایشان
از زکوة فریضه نه از جانب زکوة فریضه سیم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَرَضَ لِلْفُقَرَاءِ فِي أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ فَرِيضَةً لَا يُحْمَدُونَ إِلَّا
بِأَدَائِهَا وَهِيَ الزَّكَوٰةُ بِهَا حَقَنُوا دِمَاءَهُمْ وَبِهَا سُمُّوا مُسْلِمِينَ شرح باء در بادائها
برای آلت است ومراد محمود بودن بر افعال دیگر است بعد از ادای زکوة بقرینه انچه
می آید در حدیث نهم این باب که ان الزکوة لیس یحمد بها تقدیم ظرف در بها حقنوا ودر
بها سموا برای حصر اضافیست ومراد اینست که منع حقوق مالیه که غیر زکوة فریضه است
باعث هدر بودن خون وعدم تسمیه بمسلم نمیشود یا برای حصر حقیقی است بمعنی
اینکه هیچ چیز قایم مقام زکوة فریضه نمیشود حتی نماز فریضه واین منافات ندارد
با اینکه زکوة فریضه نیز قایم مقام نماز فریضه نشود یعنی روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام گفت بدرستی که الله عز وجل فرض کرد برای فقرا مثلا در
مالهای مالداران فریضه را که سپاس کرده نمیشوند بچیزی از خصال حمیده اهل
اسلام مگر بسبب ادای آن فریضه وآن فریضه زکوة است وبدین این انکه بان فریضه وبس

حفظ کردند خونهای خود را وبآن وبدین نام نهاده شدند مسلمانان اصل وَلَكِنَّ اللهَ
عَزَّ وَجَلَّ فَرَضَ فِي أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ حُقُوقاً غَيْرَ الزَّكَوٰةِ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ وَفِي أَمْوَالِهِمْ
حَقٌّ مَعْلُومٌ فَالْحَقُّ الْمَعْلُومُ غَيْرُ الزَّكَوٰةِ وَهُوَ شَيْءٌ يَفْرِضُهُ الرَّجُلُ عَلَى نَفْسِهِ فِي مَالِهِ
يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يَفْرِضَهُ عَلَى قَدْرِ طَاقَتِهِ وَسَعَةِ مَالِهِ فَيُؤَدِّي الَّذِي فَرَضَ عَلَى نَفْسِهِ إِنْ شَاءَ
فِي كُلِّ يَوْمٍ وَإِنْ شَاءَ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ وَإِنْ شَاءَ فِي كُلِّ شَهْرٍ شرح فرض در اول بصیغه ماضی معلوم باب
تفعیلست برای نسبت چیزی باصل فعل ومراد بتفریض اینجا امر بفرض چیزیست بمعنی امر
بجدا کردن انچیز از مال خود وامر برای وجوب است که قدر مشترکست میان استحباب
موکد وبالاتر از آن مخفی نماند که فرض اینجا از باب ضرب نیست بقرینه انچه می آید در
حدیث یازدهم این باب که لیس من الزکوة ولا من الصدقة المفروضتین وبقرینه مجموع
انچه می آید در حدیث هفدهم این باب که کل ما کان تطوعا فاسراره افضل من اعلانه
وحدیث هجدهم این باب که ان الزکوة علانیة غیر سر در سوره معارج چنین است
که وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ودر سوره ذاریات چنین است
که وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ وظاهر اینست که انچه در این حدیث است نقل
از سوره ذاریات باشد واین قراءتی غیر مشهور باشد وراجح باشد بر قراءت مشهور چنانچه
بیان میشود در شرح حدیث یازدهم این باب فا در فالحق المعلوم برای تفریع است باعتبار
اینکه معلوم است که این فقره بعد از ترغیب در نماز شب واستغفار در سحرهاست
وآن مستحب است ومناسب آن اینست که این نیز مستحب وغیر زکوة فریضه باشد
وایضا تقدیم سائل بر محروم که بمعنی فقیر است چنانچه ظاهر میشود از حدیث دوازدهم وسیزدهم
این باب مناسب آیت زکوة نیست که بیان شد در شرح حدیث اول این باب پس ظرف در
للسائل متعلق بمعلوم خواهد بود وصفت حق نخواهد بود مثل انچه در آیت سوره معارج
است که بیان میشود در شرح حدیث یازدهم این باب یفرضه دو جا بصیغه مضارع
غایب معلوم باب ضربست فرض در آخر بصیغه ماضی معلوم غایب باب ضربست
الفرض جدا کردن جزئی از باقی اجزاء خواه در خارج باشد وخواه در ذهن باشد بقرار
خاطر بر اخراج آن در وقتی دیگر یعنی ولیکن الله عز وجل نسبت بجدا کردن داد در مالهای
مالداران حقوقی را که غیر زکوة است باین روش که گفت در سوره ذاریات که ودر

مالهای ایشان حقی است که معلوم است سائل و محروم را پس حق معلوم که اینجاست غیر
زکوة فریضه است و آن چیزیست که جدا میکند و قرار میدهد انرا مرد بر خودش در مال
خود واجبست باینمعنی که مستحب موکد است بران مرد که جدا کند و قرار دهد انرا
بر قدر دسترسی خود و وسعت مال خود بر ادا میکند انچه را که جدا کرد و قرار داد
بر خودش اگر خواهد در هر روز و اگر خواهد در هر هفته و اگر خواهد در هر ماه اصل
وَقَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ اَيْضاً اَقْرِضُوا اللهَ قَرْضاً حَسَناً فَهٰذَا غَيْرُ الزَّكٰوةِ وَقَدْ قَالَ اللهُ
عَزَّ وَجَلَّ اَيْضاً يُنْفِقُونَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلَانِيَةً وَالْمَاعُونَ اَيْضاً هُوَ الْقَرْضُ يُقْرِضُهُ
وَالْمَتَاعُ يُعِيرُهُ وَالْمَعْرُوفُ يَصْنَعُهُ وَمِمَّا فَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ
اَيْضاً فِي الْمَالِ مِنْ غَيْرِ الزَّكٰوةِ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ اَلَّذِينَ
يَصِلُونَ مَا اَمَرَ اللهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ شرح در سوره مزمل چنین است اقیموا الصلوة و
اتوا الزکوة واقرضوا الله قرضا حسنا پس لفظ ایضا در اینحدیث برای تفسیر واو در واقرضوا
است برای اشارت باینکه این اقراض غیر ادای زکوة فریضه است پس ایضا در اول میتواند
بود که از جمله مقول قول نباشد و میتواند بود که از جمله مقول قول باشد و بر هر تقدیر
فا در فهذا برای تفریعیت و تفسیر قرض حسن بصله امام گذشت در
کتاب الحجة در باب صد و بیست و هفتم که باب صلة الامام است در تعداد
دوم و سیوم و چهارم در سوره ابرهیم چنین است قل لعبادی الذین امنوا یقیموا
الصلوة وینفقوا مما رزقناهم سرا وعلانیة و در سوره فاطر چنین است ان الذین یتلون
کتاب الله واقاموا الصلوة وانفقوا مما رزقناهم سرا وعلانیة و شاید که انچه اینجاست
نقل مضمون باشد والماعون منصوب و معطوف بر مفعول قال است و مراد چیزیست
که در دادن آن بدیگری نقصانی بدهنده ان نرسد غالبا و نفعی بدیگری رسد مثل
قرض دادن بکسی که خاطر از او جمع باشد و مثل عاریه دادن چیزی بکسی که خاطر از او جمع باشد
و مثل کلمه اصلاحی که برای نفع مؤمنی گفته شود ضمیر هو راجع بماعون است در سوره
ماعون چنین است الذین هم یراؤن الناس ویمنعون الماعون جمعی که ایشان خودنمائی
میکنند نزد مردمان مشهور باخراجات بسیار و حال آنکه اینقدر خسیس اندکه
نمیدهند ماعون را چون اوازه ندارد فرض بصیغه ماضی غایب معلوب باب

تفعیلست چنانچه بیان شد در شرح صدر اینحدیث یعنی و بتحقیق گفت الله عز وجل در
سوره مزمل که قرض دهید الله تعالی را قرضی نیکو که صله امام مفترض الطاعه است پس
این غیر زکوة فریضه است و بتحقیق گفته الله عز وجل نیز این مضمون را که مؤمنان بمستحقان
میرسانند از انچه روزی کردیم ایشان را پنهان و اشکار و گفته ماعون را نیز در سوره ماعون
ان ماعون قرضی است که کسی بقرض دهد انرا بدیگری که خاطر از او جمع است و یراق خانه
ایست که بعاریه دهد انرا بکسی که خاطر از او جمع است و خوش خوبیست که بکار میبرد
انرا در سخن و مانند ان و از جمله انچه نسبت بجا کردن داد الله عز وجل نیز در مال از غیر
زکوة مدلول قول الله عز وجل است در سوره رعد که جمعی که پیوند میکنند با حقوق انچه را
که امر کرد الله تعالی بان که پیوند کرده شود مراد امر بصله رحم است اصل وَمَنْ اَدّٰى مَا فَرَضَ
اللهُ عَلَيْهِ فَقَدْ قَضٰى مَا عَلَيْهِ وَاَدّٰى شُكْرَ مَا اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ اِذَا هُوَ حَمِدَهُ عَلٰى
مَا اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ فِيهِ مِمَّا فَضَّلَهُ بِهِ مِنَ السَّعَةِ عَلٰى غَيْرِهِ وَلِمَا وَفَّقَهُ لِاَدَاءِ مَا فَرَضَ
اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ شرح فرض دو جا از باب تفعیلست و میتواند بود که
از باب ضرب باشد ما در ما انعم در اول موصوله است فی ماله احترازست از نعمتهای
دیگر مثل چشم و گوش اذا شرطیه است ما در ما انعم در دوم مصدریه است ضمیر فیه
راجع بماله است من در مما بیانیه است و ما موصوله است من در من السعة
بیانیه است السعة بکسر سین بینقطه کرم کردن علی متعلق بسعه است و لما عطف است
بر علی ما انعم الله زیرا که علی بنائیه است و افاده سببیت میکند و ما مصدریه است
ما در ما فرض موصوله است ضمیر علیه در اول راجع بمکلف است و در دوم راجع
باداء است یعنی و هر که ادا کرد انچه را که نسبت بجا کردن داد الله تعالی بر او خواه زکوة
و خواه غیر زکوة از حقوق مالیه پس بتحقیق تمام کرد انچه را که واجب است بر او در مال
او و بجای اورد شکر انچه را که انعام کرد الله تعالی بر او در مال او چون او سپاس کند
الله تعالی را بسبب انعام الله تعالی بر او در مال او که ان انعام چیزیست که ترجیح کرد الله
تعالی او را بان که کرم کردنست بر غیر او و بسبب توفیق الله تعالی او را برای ادای انچه
نسبت بجا کردن داد الله عز وجل بر او و مدد کرد او را بر آن ادا حاصل اینست که
ادای حقوق مالیه وقتی شکر نعمت است که باعث عجب صاحبش نشود و داند که آن

ادا بتوفيق الله تعالى است وحمد بر آن توفيق كند تا خشوع او زياد شود تتمه اصل عن ابي بصير
قال كنا عند ابي عبد الله عليه السلام ومعنا بعض اصحاب الاموال فذكروا الزكوة
فقال ابو عبد الله عليه السلام ان الزكوة ليس يحمد بها صاحبها وانما هو شيء ظاهر
انما حقن بها دمه وسمي بها مسلما ولو لم يؤدها لم تقبل له صلوة وان عليكم
في اموالكم غير الزكوة فقلت اصلحك الله وما علينا في اموالنا غير الزكوة
فقال سبحان الله اما تسمع الله عز وجل يقول في كتابه والذين في اموالهم
حق معلوم للسائل والمحروم شرح مراد بظاهر اينجا واجبي است كه داعي ان بغايت قوي
باشد بر مانند افعال اضطراريه شود در عدم استحقاق حمد مثل طعام خوردن در وقت
كمال كرسنكي وآب آشاميدن در وقت كمال تشنكي زيرا كه حمد بر اين قسم فعل متعارف نيست
اكر چه ان فعل واجبست يعني روايتست از ابو بصير كفت كه بوديم نزد امام جعفر صادق
عليه السلام وبا ما بودند بعض مالداران پس مذكور كردند زكوة را پس كفت امام جعفر
صادق عليه السلام كه بدرستي كه زكوة سپاس كرده نميشود بآن دهنده ان باينمعني
كه ان سهلست ودهنده ان علاجي بغير دادن ندارد بيان اينكه زكوة چيزيست كه
ظاهرست جز اين نيست كه دهنده زكوة حفظ كرد بزكوة خون خود را ونام نهاده
شد بسبب زكوة مسلمان واكر ادا نكند زكوة را مقبول نميشود ازو نمازي وبدرستي
كه واجبست بر شما در مالهاي شما غير زكوة پس كفتم كه نكاهدارد ترا الله تعالى
وچيست بر ما در مالهاي ما غير زكوة امام از روي تعجب كفت كه سبحان الله ايا
نميشنوي از الله عز وجل كه ميكويد در كتاب خود در سوره معارج كه وجمعي كه در
مالهاي ايشان حقيست معلوم براي كدا وكسي كه دخل او وفا بخرج او نكند بيان اين
مي آيد در شرح حديث يازدهم اين باب اصل قال قلت ماذا الحق المعلوم الذي
علينا قال هو الشيء يعمله الرجل في ماله يعطيه في اليوم او في الجمعة او في
الشهر قل او كثر غير انه يدوم عليه وقوله عز وجل ويمنعون الماعون قال
هو القرض يقرضه والمعروف يصطنعه ومتاع البيت يعيره ومنه الزكوة
فقلت ان لنا جيرانا اذا اعرناهم متاعا كسروه وافسدوه فعلينا جناح ان
نمنعهم فقال لا ليس عليكم جناح ان تمنعوهم اذا كانوا كذلك شرح يعلمه بعين

وتقديم لام بر ميم بصيغه مضارع غايب معلوم باب افعالست وميتواند بود كه از
ثلاثي مجرد باشد ودر بعض نسخ بتقديم ميم بر لام از باب علم است وقوله منصوبست
وواو براي عطفست بر جمله والذين في اموالهم ضمير منه راجع بمتاع البيت است
الزكوة بفتح وضم وكسر راء بي نقطه وسكون كاف وواو ظرفي ابي از پوست كه كوچكست
وبراي آب آشاميدن است وآنرا حسيني ميناميند وتخصيص ذكر ان براي دفع توهم تخصيص
بيت بخانه حضرتست وركوه از آلات سفرست غالبا ان دوجا بفتح همزه يا بكسر همزه است
وبنا بر اول ناصب فعلت وبتقدير في است وبنا بر دوم جازم فعلت يعني ابو بصير
كفت كه چيست اين حق معلوم كه واجبست بر ما امام كفت كه آن چيزيست كه اعلام ميكند
انرا مرد در مال خود باينمعني كه خبردار ميكند سائل ومحروم را بدادن آن كه در چه وقت
خواهد بود ميدهد انرا در هر روز يا در هر هفته يا در هر ماه خواه كم باشد وخواه
بسيار اينقدر هست كه او مستمر ميماند بر ان وآيا نميشنوي از الله عز وجل كه ميكويد
در كتاب او در سوره ماعون قول او را كه ونميدهند ماعون را امام در بيان ان كفت
كه آن قرضيست كه اقراض ميكند انرا ونيكوئيست كه بجا مي آورد انرا وحاجت خانه ايست
كه بعاريه ميدهد آنرا واز جمله متاع خانه است حسيني پس كفتم كه بدرستي كه ماراست
همسايكاني كه چون بعاريه دهيم ايشانرا حاجتي ميشكنند انرا وضايع ميكنند انرا پس
آيا بر ما حرجي هست از اينكه ندهيم ايشانرا پس امام كفت كه نه نيست بر شما حرجي از اينكه
ندهيد ايشانرا چون باشند چنانچه كفتي اصل قال قلت له ويطعمون الطعام على
حبه مسكينا ويتيما واسيرا قال ليس من الزكوة قلت قوله عز وجل الذين ينفقون
اموالهم بالليل والنهار سرا وعلانية قال ليس من الزكوة قلت فقوله عز وجل
ان تبدوا الصدقات فنعما هي وان تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خير لكم
قال ليس من الزكوة وصلتكم قرابتكم ليس من الزكوة شرح تفسير ويطعمون تا آخر مي آيد
در شرح حديث سيوم باب كفاية العيال والتوسع عليهم كه باب پنجاه وچهارم است
وتؤتوها الفقراء اشارتست باينكه دادن صدقه بفقرا افضلست از دادن ان
بمساكين وباينكه در صدقه انكار داخل ميشوند مساكين البته وفرق ميان فقير و
مسكين مي آيد در حديث هفدهم اين باب يعني ابو بصير كفت كه كفتم امام را كه آيت

وصلتك قرابتك نخ

بلغ

سوره دهر كه واطعام ميكنند طعام را بنا بر دوستى الله تعالى مسكين را ويتيم را واسير را
ازكدام قسم است امام گفت كه نيست از قسم زكوة گفتم كه قول الله عز وجل در سوره بقره كه
جمعى كه انفاق ميكنند مالهاى خود را در شب وروز پنهان واشكارا ازكدام قسم است
امام گفت كه نيست از قسم زكوة گفتم كه پس قول الله عز وجل در سوره بقره كه اگر اشكار
كنيد صدقات را پس خوب چيزيست آن صدقات اشكار واگر پنهان كنيد انها را واو دهيد
انها را بمحتاجانى كه گدايى نميكنند پس آن عمل بهتر است براى شما ازكدام قسم است امام
گفت كه نيست از قسم زكوة مراد اينست كه شق دوم اززكوة نيست اگرچه شق اول متعلق
بزكوة باشد چنانچه مى آيد در حديث اول آخر ابواب وپيوند كردن شما بمال خود
خويشان شما را نيست از قسم زكوة اين اشارتست بايت سوره رعد يصلون ما امر الله
به ان يوصل وگذشت در حديث سابق دهم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي
قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ أَهُوَ سِوَى الزَّكوٰةِ
فَقَالَ هُوَ الرَّجُلُ يُؤْتِيهِ اللهُ الثَّرْوَةَ مِنَ الْمَالِ فَيُخْرِجُ مِنْهُ الْأَلْفَ وَالْأَلْفَيْنِ
وَالثَّلَاثَةَ الْآلَافِ وَالْأَقَلَّ وَالْأَكْثَرَ فَيَصِلُ بِهِ رَحِمَهُ وَيَحْمِلُ بِهِ الْكَلَّ عَنْ قَوْمِهِ
شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلام در قول الله عز وجل در سوره
معارج كه وجمعى كه در مالهاى ايشان حقيست معلوم براى گدا وكسى كه دخل
او وفا بخرج او نميكند ايا آن غير زكوة است پس امام گفت كه ان حال مرديست كه ميدهد
او را الله تعالى وسعت در مال پس بيرون ميكند از مال خود هزار درهم را ودو هزار
درهم را وسه هزار درهم را وكمتر را وبيشتر را مناسب حال خود پس پيوند ميكند بان
خويش نزديك خود را وبر ميدارد بان باركرانرا از ضعيفان قبيله خود مراد اينست
كه غير زكوة است وبيان اين مى آيد در شرح حديث آينده يازدهم اصل سَمِعْتُ أَبَا
جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ إِنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى أَبِي عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ
فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسَّائِلِ
وَالْمَحْرُومِ مَا هٰذَا الْحَقُّ الْمَعْلُومُ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْحَقُّ
الْمَعْلُومُ الشَّيْءُ يُخْرِجُهُ مِنْ مَالِهِ لَيْسَ مِنَ الزَّكوٰةِ وَلَا مِنَ الصَّدَقَةِ
الْمَفْرُوضَتَيْنِ شرح مراد بصدقه اينجا ما عداى زكوة است بقرينه مقابله ومراد

بمفروض آنست كه تكليف بان در ظاهر قران باشد وتارك آن مستحق عقاب اخروى
باشد المفروضتين صفت الزكوة والصدقه است ومراد بزكوة مفروضه زكوة مالست
كه از نه چيز داده ميشود چنانچه بيان شد در حديث دوم اين باب ومراد بصدقه
مفروضه فطره است كه در عيد ماه مبارك رمضان داده ميشود وان صاع گندم
ومانند آنست بعدد جمعى كه در نفقه آدمى ميباشند يعنى شنيدم از امام محمد باقر
عليه السلام ميگفت كه بدرستى كه مردى آمد نزد پدرم على بن الحسين عليهما السلام
انمرد گفت پدرم را كه خبر ده مرا از قول الله عز وجل در سوره معارج كه وجمعى كه در
مالهاى ايشان حقى معلوم براى گدا وكسى كه دخل او وفا بخرج او نميكند چيست اين حق
معلوم پس گفت او را على بن الحسين عليهما السلام كه حق معلوم چيزيست كه آدمى بيرون
ميكند انرا از مال خود نيست از جمله زكوة ونه از جمله صدقه كه هر دو مفروضاست
اصل قَالَ فَإِذَا لَمْ يَكُنْ مِنَ الزَّكوٰةِ وَلَا مِنَ الصَّدَقَةِ فَمَا هُوَ فَقَالَ هُوَ الشَّيْءُ يُخْرِجُهُ
الرَّجُلُ مِنْ مَالِهِ إِنْ شَاءَ أَكْثَرَ وَإِنْ شَاءَ أَقَلَّ عَلَى قَدْرِ مَا يَمْلِكُ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ
فَمَا يَصْنَعُ بِهِ قَالَ يَصِلُ بِهِ رَحِماً وَيَقْرِي بِهِ ضَيْفاً وَيَحْمِلُ بِهِ كَلاًّ أَوْ يَصِلُ بِهِ أَخاً
لَهُ فِي اللهِ أَوْ لِنَائِبَةٍ تَنُوبُهُ فَقَالَ الرَّجُلُ اللهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَاتِهِ شرح
الف لام الصدقه براى عهد خارجيست يعنى صدقه مفروضه اكثر بصيغه
ماضى معلوم باب افعالست وهمچنين است اقل يقرى بقاف وراء بى نقطه وياء
دو نقطه در پايين بصيغه مضارع غايب معلوم باب ضرب است القرى بكسر قاف
وفتح را والف مقصوره وبفتح قاف والف ممدوده بخانه خود فرود آوردن
ميهمان خواه مسافر وخواه غير مسافر ضيفا بفتح ضاد با نقطه وسكون ياء دو
نقطه در پايين وفاء است ودر بعض نسخ يقوى به بصيغه مضارع غايب معلوم
باب تفعيل وضعيفا بعين بى نقطه ميان ضاد وياء است نائبه بنون والف
وهمزه وباء يك نقطه بصيغه اسم فاعل معتل العين واوى باب نصر است النوب
بفتح نون وسكون واو فرود آمدن كارى عمده كه در دفع آن احتياج بمالى باشد
الله اعلم اقتباس از سوره انعام است ونظير اين اقتباس گذشت در كتاب توحيد در
حديث پنجم باب نهم كه باب فى ابطال الرؤية است يعنى انمرد گفت كه پس چون نباشد

وسائر حبوب

وَيُقَوِّي بِهِ ضَعِيفًا

از زکوة ونه از آن صدقه پس چیست آن پس پدرم گفت که آن چیزیست که بیرون میکند انرا
مرد از مال خود اگر خواهد بسیار بیرون میکند واگر خواهد کم بیرون میکند بر قدر
انچه وسعت ان دارد پس گفت پدرم را انمرد که پس چه میکند با آن پدرم گفت که پیوند
میکند بآن خویش نزدیک خود را وفرود می آورد بآن میهمانی را وبرمیدارد باری گرانرا
از ضعیفان قبیله خود یا پیوند میکند بآن برادری مؤمن را که او راست در راه الله تعالی
یا برای مهمی است که رو میدهد او را پس گفت انمرد که الله تعالی یا برای مهمی است که رو میدهد
او را پس گفت انمرد که الله تعالی بهتر میداند در جایی که میگذارد پیغامهای خود را یعنی
جایی که علم بجمیع کتاب او در انجاست خواه دل نبی باشد وخواه دل وصی مخفی نماند
که ظاهر این جواب واین تخمین مبنی بر اینست که ظرف در للسائل متعلق بمعلوم باشد
وصفت حق نباشد پس مراد بحق معلوم سوای زکوة باشد زیرا که زکوة در زمان ظهور
امام حق یا وی یا بعاملان او تسلیم میشود ومعلوم سائل ومحروم نمیشود که از مال کیست
وقرینه بر این اینست که زکوة مخصوص سائل ومحروم نیست بلکه هشت صنف در ان
حق دارند پس سکوت در این جواب از ذکر سائل ومحروم برای ظهور اینست که ایشان نیز
مصرف این حق معلومند وبیان آیت سوره ذاریات که منافی این تقریر مینماید
گذشت در شرح حدیث نهم این باب **دوازدهم اصل** عَن أبي عبد الله عليه السلام
في قوله عز وجل للسائل والمحروم قال المحروم المحارف الذي قد حرم كد يده في
الشراء والبيع **شرح** المحارف بحاء بی‌نقطه وراء بی‌نقطه وفا بصیغه اسم مفعول باب
مفاعله کسی که برکت ندارد در دسترنج خود پس دخل او وفا بخرج او نمیکند
الكد بفتح کاف وتشدید دال بی‌نقطه سرعت فرا گرفتن چیزی بکف دست ان از جای
خود ومراد اینجا وسعت کسب است وان منصوب ومفعول دوم حرم است
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در قول الله عز وجل در سوره
ذاریات وسوره معارج که برای گدا ومحروم امام گفت که محروم بی برکت در کسبست
که محروم شده از وسعت کسب دست خود در خرید وفروخت مثلا مراد کسی است که دخل او
وفا بخرج او نمیکند وسؤالی نیز نمیکند پس فقیر است **سیزدهم اصل** وفي رواية أخرى عن أبي جعفر
عليه السلام وأبي عبد الله عليه السلام أنهما قالا المحروم الرجل الذي

بس

ليس بعقله بأس ولم يبسط له في الرزق وهو محارف **شرح** ودر روایتی دیگر از امام
محمد باقر علیه السلام وامام جعفر صادق علیه السلام اینست که ایشان گفتند که
محروم کسی است که نیست بخردمندی او باکی باین معنی که از شیعه امامیه است وگسترده
نشده است برای او در روزی واو بی برکتست در کسب خود پس دخل او وفا بخرج او
نمیکند مضمون این منافی حدیث سابق نیست زیرا که در حدیث سابق نیز عقل معتبرست
اگرچه صریحا مذکور نیست **چهاردهم اصل** كنت عند أبي عبد الله عليه السلام
فسأله رجل في كم تجب الزكوة من المال فقال له الزكوة الظاهرة أم الباطنة
تريد فقال أريدهما جميعا فقال أما الظاهرة ففي كل ألف خمسة وعشرون
وأما الباطنة فلا تستأثر على أخيك بما هو أحوج إليه منك **شرح** الزكوة
در دوم منصوب ومفعول به تریدست وتقدیر استفهام است مراد بزکوة ظاهره
اینجا زکوة مفروضه است که اداکننده ان سپاس کرده نمیشود بر ادای ان چنانچه
گذشت در حدیث نهم این باب که انما هو شیء ظاهر ومراد بزکوة باطنه غیر مفروضه است
فلا تستأثر بهمزه وثاء سه نقطه وراء بی‌نقطه بصیغه نفی است ومرفوع ومنصوب
میتواند بود بتقدیر ان ناصبه واهمال آن یا اعمال ان ومیتواند بود که بصیغه نهی
ومجزوم باشد یا بصیغه نفی ومرفوع باشد وبمعنی نهی باشد الاستئثار ترجیح کردن
خود بر دیگری بچیزی **یعنی** بودم نزد امام جعفر صادق علیه السلام پس پرسید
او را مردی که در چند درهم واجب میشود زکوة از جمله مال باین معنی که چه
مقدار از مال را بعنوان زکوة میباید داد پس امام گفت او را که آیا زکوة ظاهره را
یا زکوة باطنه را میخواهی پس انمرد گفت که میخواهم ان دو را بهم پس امام گفت
که اما زکوة ظاهره پس در هر هزار درهم بیست وپنج درهم است واما زکوة باطنه
پس اینست که خود را ترجیح ندهی بر برادر مؤمن خود بمالی که ان برادر مؤمن محتاج
تر باشد سوی ان مال از تو **پانزدهم اصل** جاء رجل إلى أبي عبد الله عليه السلام
فقال له يا أبا عبد الله قرض إلى ميسرة فقال له أبو عبد الله عليه السلام
إلى غلة تدرك فقال له الرجل لا والله قال فإلى تجارة تؤوب قال لا والله قال
فإلى عقدة تباع فقال لا والله فقال أبو عبد الله عليه السلام فأنت

مِمَّن جَعَلَ اللهُ لَهُ فِي أَمْوَالِنَا حَقًّا شرح قرض بفتح قاف وسکون راء بی‌نقطه و
صاد با نقطه خبر مبتدای محذوفست بتقدیر حاجتی قرض ظرف صفت قرض است
میسره بفتح میم وسکون یاء دو نقطه در پایین وفتح سین بی‌نقطه وراء بی‌نقطه
بصیغه اسم مکان باب ضرب برای کثرت یعنی جای بسیاری سهولتست یا بفتح
وضم وکسر سین بصیغه مصدر میمی یعنی سهولت کارست وضم سین قراءت نافع و
فتح سین قراءت باقی قراء سبعه است در آیت سوره بقره وان کان ذو عسرة فنظرة
الی میسرة الغله بفتح غین با نقطه وتشدید لام حاصل کرایه وزراعت ومانند
انها تدرك بصیغه مضارع غائبه معلوم باب افعالست التجاره بکسر تاء دو نقطه در
بالا مصدر باب نصر خرید وفروخت ومراد اینجا مایه ایست که بدیگری داده شده
باشد تا بآن خرید وفروخت کند یا بدیگری فروخته شده باشد بنسیه توب بهمزه
وواو وباء یکنقطه بصیغه مضارع غائبه معلوم باب نصرست العقد بضم عین
بی‌نقطه وسکون قاف ودال بی‌نقطه زمینی که حاصلی دارد مثل دکان وکاروانسرا وزمین
زراعت یعنی آمد مردی سوی امام جعفر صادق علیه السلام پس گفت امام را که ای
ابو عبد الله حاجتی من قرضیست تا محل کثرت سهولت کار پس گفت اورا امام جعفر
صادق علیه السلام که آیا تا حاصلیست که میرسد پس گفت اورا آن مرد که نه بخدا قسم
امام گفت که پس آیا تا سرمایه ایست که برمیگردد آن مرد گفت که نه بخدا قسم امام گفت که
پس آیا تا ملکیست که فروخته میشود پس آن مرد گفت که نه بخدا قسم پس گفت امام جعفر
صادق علیه السلام که پس تو از جمله آنکسی که گردانید الله تعالی در سوره ذاریات و
سوره معارج برای او در مالهای ما حقی اصل ثُمَّ دَعَا بِكِيسٍ فِيهِ دَرَاهِمُ فَأَدْخَلَ
يَدَهُ فِيهِ فَنَاوَلَهُ مِنْهَا قَبْضَةً ثُمَّ قَالَ لَهُ اتَّقِ اللهَ وَلَا تُسْرِفْ وَلَا تَقْتُرْ وَ
لٰكِنْ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا إِنَّ التَّبْذِيرَ مِنَ الْإِسْرَافِ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تُبَذِّرْ
تَبْذِيرًا شرح القبضه بضم وفتح قاف وسکون باء یکنقطه وصاد با نقطه مقدار
یکمشت از چیزی که بدست گرفته میشود اتق الله اشارتست باینکه هریك از اسراف
واقتار گناه کبیره است ووعید بعذاب در آن هست مثل آنچه در سوره بنی اسرائیلست
که وآت ذا القربی حقه والمسکین وابن السبیل ولا تبذر تبذیرا ان المبذرین کانوا

منه

اخوان

اخوان الشیاطین وکان الشیطان لربه کفورا زیراکه اگرچه این سوره مکیه است ودر
مکه بر غیر شرك استحقاق عذاب نبوده ودر مدینه بهم رسیده لیك لفظ کانوا
اخوان الشیاطین دلالت براین میکند که در شرایع انبیای اولو العزم چنین بوده پس
در این شریعت نیز بعد از هجرت بمدینه بهم خواهد رسید وتفصیل این گذشت در
کتاب الایمان والکفر در حدیث اول باب هفدهم که باب بی عنوانست وپیش از
باب فی ان الایمان مبثوث بجوارح البدن کلها است ولا تسرف بسین بی‌نقطه وراء
بی‌نقطه وفا بصیغه نهی حاضر باب افعالست الاسراف کردن کاری که ضرر بفاعلش
رساند خواه صرف مال در نالایق باشد وخواه غیر آن باشد چنانچه گفته در سوره
انعام وآتوا حقه یوم حصاده ولا تسرفوا انه لا یحب المسرفین ودر سوره زمر قل
یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقتر بقاف وتاء دو نقطه در بالا وراء بی‌نقطه
بصیغه نهی حاضر باب افعال یا باب نصر یا باب ضربست الاقتار والقتر بفتح قاف
وسکون تا تنگ گرفتن در نفقه کسی یعنی ترك صرف مال در آنچه لایق حالست بین
منصوبست بر مفعولیت یا بر ظرفیت وقواما منصوبست بر مفعولیت وناصب هر دو
فعلیست محذوف بتقدیر ولکن الزم بین ذلك قواما واگر در نسخ ولیکن بیاء دو نقطه
در پایین میان لام وکاف بصیغه امر غایب باب نصر میبود آنچه منصوب بر مفعولیت
است خبر ولیکن میبود وضمیر مستتر راجع باتفاق اسم آن میبود وبرهر تقدیر این
اشارتست بآیت سوره فرقان والذین اذا انفقوا لم یسرفوا ولم یقتروا وکان بین
ذلك قواما لم یقتروا در قراءت ابن عامر از باب افعالست ودر قراءت اهل کوفه
از باب نصرست ودر قراءت اهل بصره وابن کثیر از باب ضربست القوام بفتح
قاف آنچه مستمر باشد وزود برطرف نشود چنانچه مرویست که القناعة کنز
لا یفنی ان بکسر همزه وتشدید نونست التبذیر بیاء یکنقطه وذال با نقطه
وراء بی‌نقطه مصدر باب تفعیل پراکنده کردن مال یعنی صرف آن در نالایق
بجا صرف کننده آن من تبعیضیه است وجمله ان التبذیر من الاسراف استینافیه
بیانی است واشارتست بتفسیر آیت سوره فرقان باینروش که ذکر اسراف در مقابل
اقتار بنوعی از مجازست زیراکه آنچه مقابل حقیقی اقتارست فردی از اسرافست

وان تبذیرست جمله قال الله استیناف بیانی است برای استدلال براینکه تبذیر
فردی از اسرافست باینروش که فعلیت وجودی و منهی عنه است و وعید بعذاب
دارد چنانچه مذکور شد الحال یعنی بعد از آن طلب کرد خریطه را که دران درهمها بود
پس داخل کرد دست خود را دران پس داد انمرد را از آن درهمها یکمشت بعد از آن
گفت او را که پرهیز کن از عذاب الله تعالی و عصیان الله تعالی مکن و تنگ مگیر بر خود
و عیال خود ولیک ملازم باش میان انچه را که مذکور شد مستمر املازم باش
بیان این انکه پراکنده کردن مال بصرف آن در غیر مناسب [illegible] منه فعل حرام و
عصیانست بیان این انکه گفت الله عز و جل در سوره بنی اسرائل که پراکنده مکن مال را
در غیر مناسب حال هیچ نوع از پراکنده کردن شانزدهم اصل قَالَ اَبُو عَبْدِ اللّهِ عَلَیْهِ
السَّلَامُ لِعَمَّارٍ السَّابَاطِیِّ یَا عَمَّارُ اَنْتَ رَبُّ مَالٍ کَثِیرٍ قَالَ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاکَ
قَالَ فَتُؤَدِّی مَا افْتَرَضَ اللّهُ عَلَیْکَ مِنَ الزَّکٰوةِ فَقَالَ نَعَمْ قَالَ فَتُخْرِجُ الْحَقَّ
الْمَعْلُومَ مِنْ مَالِکَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَتَصِلُ قَرَابَتَکَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَتَصِلُ اِخْوَانَکَ قَالَ
نَعَمْ فَقَالَ یَا عَمَّارُ اِنَّ الْمَالَ یَفْنٰی وَ الْبَدَنَ یَبْلٰی وَ الْعَمَلَ یَبْقٰی وَ الدَّیَّانَ حَیٌّ لَا
یَمُوتُ یَا عَمَّارُ اِنَّهُ مَا قَدَّمْتَ فَلَنْ یَسْبِقَکَ وَ مَا اَخَّرْتَ فَلَنْ یَلْحَقَکَ شرح گفت
امام جعفر صادق علیه السلام عمار ساباطی را که ای عمار آیا تو صاحب مال بسیاری
عمار گفت آری قربانت شوم امام گفت آیا پس ادا میکنی انچه را که فرض کرد الله تعالی
بر تو که زکوة است پس عمار گفت آری امام گفت پس آیا بیرون میکنی حق معلوم را که
در سوره معارج است از مال خود عمار گفت آری امام گفت که آیا پس همراهی میکنی
بمال خود خویشان خود را عمار گفت آری امام گفت که آیا پس همراهی میکنی بمال خود
برادران مؤمن خود را عمار گفت آری پس امام گفت ای عمار بدرستی که مال فانی
میشود و بدن پوسیده میشود و عمل باقی میماند و بغایت جزا دهنده عمل زنده است
نمیمیرد ای عمار انچه پیش فرستادی از مال خود سوی آخرت خود پس سابق بر تو نخواهد
شد باینمعنی که البته تو بنفع ان میرسی و انچه در پس خود گذاشتی از مال خود
برای وارثان پس هرگز لاحق نخواهد شد ترا باینمعنی که نفع ان هرگز بتو نخواهد
رسید هفدهم اصل قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ اللّهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَوْلُ اللّهِ عَزَّ وَ جَلَّ اِنَّمَا

الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَ الْمَسَاکِینِ قَالَ الْفَقِیرُ الَّذِی لَا یَسْأَلُ النَّاسَ وَ الْمِسْکِینُ اَجْهَدُ مِنْهُ وَ الْبَائِسُ اَجْهَدُهُمْ
وَ کُلُّ مَا فَرَضَ اللّهُ عَلَیْکَ فَاِعْلَانُهُ اَفْضَلُ مِنْ اِسْرَارِهِ وَ کُلُّ مَا کَانَ تَطَوُّعًا فَاِسْرَارُهُ
اَفْضَلُ مِنْ اِعْلَانِهِ وَ لَوْ اَنَّ رَجُلًا حَمَلَ زَکٰوةَ مَالِهِ عَلٰی عَاتِقِهِ فَقَسَمَهَا عَلَانِیَةً
کَانَ ذٰلِکَ حَسَنًا جَمِیلًا شرح فقیر بمعنی نیازمندست از جمله جماعتی که استطاعت
بقدر نفقهٔ سالیانه خود و عیال خود ندارند و مسکین بمعنی دردمندست از
جمله آن جماعت و فرق میان نیازمند و دردمند از قبیل فرق میان جلب نفع و
دفع ضرست پس چنانچه دفع ضر اهم از جلب نفع است همچنان دردمند بدحال
ترست از نیازمند پس مقتضای حال فقیر اینست که سؤال نکند مثل کسی که استطاعت
بقدر نفقه ششماهه خود و عیال خود را داشته باشد و زیاده بران نداشته
باشد پس سؤال او مذموم خواهد بود چنانچه در آیت سوره بقره است در وصف
فقراء مؤمنین که لا یسألون الناس الحافا و مقتضای حال مسکین اینست که
معذور باشد در سؤال مثل کسی که استطاعت بقدر نفقه روزیانه خود و
عیال نداشته باشد و از این تقریر ظاهر میشود که الذی لا یسأل بمعنی الذی لا یحتاج الی
السؤال است خواه سؤال نکند و خواه کند و گاهی فقیر مستعمل میشود در نیازمند
مطلقا مثل آیت سوره فاطر یَا اَیُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ اِلَی اللّهِ وَ اللّهُ هُوَ الْغَنِیُّ
الْحَمِیدُ و مسکین مستعمل میشود در دردمند مطلقا مثل انچه در او اخر نهج البلاغه
است که مسکین ابن ادم مکتوم الاجل مکنون العلل محفوظ العمل تولمه البقه و
تقتله الشرقه و تنتنه العرقه و میتواند بود که از این قبیل باشد آیت سوره کهف
اَمَّا السَّفِینَةُ فَکَانَتْ لِمَسَاکِینَ یَعْمَلُونَ فِی الْبَحْرِ و گاهی فقیر مستعمل میشود بمعنی
مستحق که قدر مشترکست میان اصناف ثمانیه که در آیت زکوة مذکورند و
میان یتامی و مساکین و ابن السبیل که در آیت خمس مذکورند موافق انچه گذشت
در کتاب الحجه در حدیث چهارم آخر ابواب که لان فقراء الناس جعل ارزاقهم فی اموال
الناس علی ثمانیه اسهم فلم یبق منهم احد و جعل للفقراء قرابة الرسول علیه السلم
نصف الخمس اجهد بجیم و دال بی‌نقطه بصیغه افعل التفضیل است از باب علم بمعنی
کسی که بدحال ترست و مراد کسی است که تنگدستی او بمرتبه ایست که سؤال او مذموم

نیست وابنمعنی برای مسکین موافق روایتی است که دربیان اصناف ثمانیه است و
در تفسیر علی بن ابرهیم مذکورست که بین الصادق علیه السلام من هم فقال الفقراء
هم الذین لایسألون وعلیهم مؤنات من عیالهم والدلیل علی انهم هم الذین لایسألون
قول الله فی سورة البقرة للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله لا یستطیعون ضربا فی
الارض یحسبهم الجاهل اغنیاء من التعفف تعرفهم بسیماهم لا یسألون الناس
الحافا والمساکین هم اهل الزمانة من العمیان والعرجان والمجذومین وجمیع اصناف
الزمنی الرجال والنساء والصبیان والعاملین علیها السعاة والجباة فی اخذها و
جمعها وحفظها حتی یؤدوها الی من یقسمها والمؤلفة قلوبهم قوم وحدوا الله
ولم یدخل المعرفة قلوبهم ان محمدا رسول الله فکان رسول الله یتالفهم ویعلمهم
کیما یعرفوا فجعل الله لهم نصیبا فی الصدقات لکی یعرفوا ویرغبوا وفی الرقاب
قوم قد لزمهم کفارات فی قتل الخطاء وفی الظهار وقتل الصید فی الحرم وفی الایمان
ولیس عندهم ما یکفرون وهم مؤمنون فجعل الله لهم سهما فی الصدقات لیکفر
عنهم والغارمین قوم قد وقعت علیهم دیون انفقوها فی طاعة الله من غیر
اسراف فیجب علی الامام ان یقضی ذلک عنهم ویفکهم من مال الصدقات وفی سبیل
الله قوم یخرجون فی الجهاد ولیس عندهم ما ینفقون او قوم من المسلمین لیس عندهم
ما یحجون او فی جمیع سبیل الخیر فعلی الامام ان یعطیهم من مال الصدقات حتی
ینفقون به علی الحج والجهاد وابن السبیل ابناء الطریق الذین یکونون فی الاسفار
فی طاعة الله فیقطع علیهم ویذهب مالهم فعلی الامام ان یردهم الی اوطانهم
من مال الصدقات والصدقات تجری ثمانیه اجزا فیعطی کل انسان من هذه
الثمانیه علی قدر ما یحتاجون الیه بلا اسراف ولا تقتیر یقوم ذلک فی الامام
یعمل ما فیه الصلاح وگذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث اول باب
المؤمن وعلاماته وصفاته که باب نود ونهم است که مجالس لاهل الفقر یا قول او
که حسنی یا اهل المسکنة واین احتمال هر دو معنی دارد البائس بباء یک نقطه والف
وهمزه وسین بی نقطه دل آزرده بسبب آفت از جمله جماعتی که استطاعت بقدر
نفقه سالیانه خود وعیال را ندارند مثل کور ولنگ وصاحب خوره ومانند

انها که گوشه نشینند غالبا ضمیر احمد هم راجع است بفقیر ومسکین وبائس وبیان این
میشود در شرح حدیث نوزدهم این باب در سوره حج چنین است واطعموا البائس الفقیر
وصاحب مجمع البیان گفته البائس الذی ظهر علیه اثر البؤس من الجوع والعری وقیل
البائس الذی یمد یده بالسؤال ویتکفف للطلب ظاهر کل ما کان تطوعا اینست که نفع
غیر زکوة باعث استحقاق عقاب نشود واگرچه مستحب مؤکد باشد که قسمی از
واجبست وقسمی از فرض نیست حقیقة یعنی گفتم امام جعفر صادق علیه السلام
را که قول الله عز وجل در سوره توبه که جز این نیست که زکوات فریضه برای فقراو
مساکین است چه معنی دارد امام گفت که فقیر محتاجیست که نمیاید که گدائی بکند از مردمان
ومسکین بدحالتر است از فقیر وبائس بدحالتر از ایشانست وهر چیز که فرض کرد الله تعالی
بر تو پس آشکار کردن آن بهتر است از پنهان کردن آن وهر چیز که باشد مستحب خواه
مؤکد وخواه غیر مؤکد پس پنهان کردن آن بهتر است از آشکار کردن آن واگر اینکه مردی
بار میکرد زکوة مال خود را بر دوش خود پس قسمت میکرد آنرا آشکار میبود آن خوب
خوشنما هجدهم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام فی قول الله عز وجل وان
تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خیر لکم فقال هی سوی الزکوة ان الزکوة
علانیة غیر سر شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در قول الله عز
وجل در سوره بقره که واگر پنهان کنید صدقات خود را باینمعنی که واگر هر کدام صدقه
خود را که علیحده میدهید پنهان کنید وبدهید آنها را بفقرا پس این پنهان کردن بهتر است
برای شما پس امام گفت که مراد بآن صدقات غیر زکوة فریضه است بدرستی که زکوة فریضه
آشکارست پنهان نیست باینمعنی که آشکار کردن آن بهتر است از پنهان کردن آن چنانچه
گذشت در حدیث هفتم وحدیث هفدهم این باب نوزدهم اصل عن محمد بن مسلم عن
احدهما علیهما السلام انه سأله عن الفقیر والمسکین فقال الفقیر الذی لا یسأل
والمسکین الذی هو اجهد منه الذی لا یسأل شرح بیان الفقیر الذی لا یسأل وبیان
معنی مسکین شد در شرح حدیث هفدهم این باب واینجا میگوئیم که المسکین مرفوع و
مبتدای اولست الذی در اول خبر مبتدای اولست هو ضمیر شان ومبتدای دوم است
اجهد خبر مبتدای سوم است که مقدم شده بر مبتدا ومن در منه برای تبعیض است

وضمیر راجع بالذی است الذی در دوم مبتدای سوم است که موخر شده از خبر و این جمله خبر مبتدای دوم است جمله مبتدای دوم و خبرش صله الذی اول است جمله لا یال صله الذی دوم است و مقصود اینست که مسکین یعنی دردمند است و دردمند بر دو قسم است اول انکه قدرت بر گدایی دارد دوم انکه از شدت دردمندی گوشه نشین است و قدرت بر گدایی ندارد و قسم دوم بدحالتر از جمله دو قسم مسکین است و انرا بائس مینامند چنانچه گذشت در حدیث هفدهم این باب که والبائس اجهدهم و ذو متربه نیز مینامند یعنی خاکسار چنانچه گفته در سوره بلد او مسکینا ذا متربه **یعنی** روایتست از محمد بن مسلم از امام محمد باقر یا امام جعفر صادق علیهما السلام اینکه او پرسید امام را از فقیر و مسکین پس امام گفت که فقیر نیازمندیست که نمی باید که گدایی کند و مسکین دردمندیست که شان اینست که بدحالتر از جمله انکسی است که گدایی نمیتواند کرد **بیستم اصل** ذَکَرْتُ لِلرِّضا عَلَیْهِ السَّلامُ شَیْئاً فَقالَ اصْبِرْ فَاِنّی اَرْجُو اَنْ یَصْنَعَ اللهُ لَکَ اِنْ شاءَ اللهُ ثُمَّ قالَ فَوَاللهِ ما اَخَّرَ اللهُ عَنِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هذِهِ الدُّنْیا خَیْرٌ لَهُ مِمّا عَجَّلَ لَهُ فیها ثُمَّ صَغَّرَ الدُّنْیا وَقالَ اَیُّ شَیْءٍ هِیَ ثُمَّ قالَ اِنَّ صاحِبَ النِّعْمَةِ عَلی خَطَرٍ اِنَّهُ یَجِبُ عَلَیْهِ حُقُوقُ اللهِ فیها وَاللهِ اِنَّهُ لَیَکُونُ عَلَیَّ النِّعَمُ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَما اَزالُ مِنْها عَلی وَجَلٍ وَحَرَّکَ یَدَهُ حَتّی اَخْرُجَ مِنَ الْحُقُوقِ الَّتی تَجِبُ لِلّهِ عَلَیَّ فیها قُلْتُ جُعِلْتُ فِداکَ اَنْتَ فی قَدْرِکَ تَخافُ هذا قالَ نَعَمْ فَاَحْمَدُ رَبّی عَلی ما مَنَّ بِهِ عَلَیَّ **شرح** ما هر دو جا مصدریه و موصوله بحذف عاید میتواند بود و من بمعنی فی است بقرینه فیها و بنا بر احتمال اول بهتر بودن تاخیر دو وجه دارد وجه اول اینکه حاجات آدمی دو قسم است اول انچه شر او در آنست و نمیداند دوم انچه خیر او در انست چنانچه گفته در سوره بنی اسرائیل وَیَدْعُ الْاِنْسانُ بِالشَّرِّ دُعاءَهُ بِالْخَیْرِ وَکانَ الْاِنْسانُ عَجُولاً و ندادن شر بهتر است از دادن خیر چنانچه مشهور است که دفع ضر اهم از جلب نفع است وجه دوم اینکه تاخیر باعث ذخیره آخرت است که نفع دایمیست و تعجیل باعث نفع دنیاست که فانیست و نفع دایمی بهتر است از نفع فانی و در احتمال موصوله بودن وجه اول جاری نیست **یعنی** مذکور کردم برای امام رضا علیه السلام چیزی از حاجتمندی خود را پس امام گفت که صبر کن چه بدرستی که من امید میدارم که کارسازی کند الله

لما

فقلت

تعالی برای تو اگر خواهد الله تعالی بعد از آن امام گفت که پس بخدا قسم که باخرت انداختن الله تعالی و دور کردن از مؤمن در این دنیا بهتر است برای مؤمن از تعجیل کردن برای مؤمن در دنیا بعد از آن امام کوچک شمرد دنیا را با این روش که گفت چه چیز است این دنیا بعد از آن امام گفت که بدرستی که صاحب نعمت دنیا بر خطری عظیم است بیان این انکه بدرستی که شان اینست که واجب میشود بر صاحب نعمت دنیا حقوق الله تعالی در آن نعمت بخدا قسم که بدرستی که شان اینست که هر آینه گاهی میباشد بر من نعمتهای دنیا از جانب الله عز وجل پس همیشه از آن نعمتها بر ترسم و در این اثنا امام جنبانید دست خود را چنانچه ترسناک میجنباند دست خود را بجانب جیب و راست تا انکه بیرون آیم از حقوقی که واجب میشود برای الله تعالی بر من در آن نعمتها گفتم که قربانت شوم تو در این قدر عظیم خود که امامت و عصمت است میترسی از اینکه گفتی امام گفت آری میترسم پس ستایش میکنم صاحب کل اختیار خود را بنا بر انچه منت نهاد بان بر من باینمعنی که چون ادای حقوق کنم حمد میکنم برای نعمت توفیق ادای ان حقوق و این ترس و حمد منافی عصمت نیست

باب دوم اصل باب منع الزکوة شرح این باب بیان ندادن زکوة فریضه است در این باب بیست و سه حدیث است **اول اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ سَأَلْتُ اَبا عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ سَیُطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ یَوْمَ الْقِیمَةِ فَقالَ یا مُحَمَّدُ ما مِنْ اَحَدٍ یَمْنَعُ مِنْ زَکوةِ مالِهِ شَیْئاً اِلّا جَعَلَ اللهُ ذلِکَ یَوْمَ الْقِیمَةِ ثُعْباناً مِنْ نارٍ مُطَوَّقاً فی عُنُقِهِ یَنْهَشُ مِنْ لَحْمِهِ حَتّی یُفْرَغَ مِنَ الْحِسابِ ثُمَّ قالَ هُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ سَیُطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ یَوْمَ الْقِیمَةِ یَعْنی ما بَخِلُوا بِهِ مِنَ الزَّکوةِ **شرح** البخل نگاهداشتن مال کسی از انکس و این در منع زکوة فریضه حاصلست زیرا که ان فی الحقیقه مال مستحقانست الثعبان بضم ثاء سه نقطه و سکون عین بی نقطه و باء یک نقطه و الف و نون مار بزرگ که انرا اژدر مینامند ینهش بنون و شین با نقطه بصیغه مضارع معلوم غایب باب منع است النهش بفتح نون و سکون ها گزیدن چیزی بدندان یفرغ بصیغه مجهول و معلوم باب نصر میتواند بود و بنا بر اول ظرف نایب فاعلست و بنا بر دوم نایب فاعل ضمیر مستتر راجع باحد یا راجع بالله تعالی است **یعنی** روایتست از محمد بن مسلم گفت پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام

را از قول الله عزّ وجلّ در سورهٔ آل عمران که البته غل بر گردن ایشان کرده میشود آنچه
بخیلی کردند بان در روز قیامت پس امام گفت که ای محمد نیست هیچ یک که نگاه دارد
از زکوة مال خود چیزی را مگر آنکه میگرداند الله تعالی آنچیز را در روز قیامت اژدری
از آتش که طوق کرده شده باشد در گردن او و بدندان میکند از گوشت او تا آنکه فراغ از
حساب حاصل شود بعد از آن امام گفت که آنچه گفتیم معنی قول الله عزّ وجلّ است که
سیطوقون ما بخلوا به یوم القیمة میخواهد آنچیز را که بخیلی کردند بان از جمله زکوة فرض
دوم اصل عن ابی جعفر علیه السلام قال بینا رسول الله صلی الله علیه وآله
فی المسجد اذ قال قم یا فلان قم یا فلان حتی اخرج خمسة نفر فقال اخرجوا من مسجدنا لا تصلّوا
فیه وانتم لا تزکّون شرح بینا در اصل بین بوده الف باشباع فتحه بهم رسیده و
مضاف است بجمله رسول الله مرفوع و مبتدا است فی المسجد خبر مبتدا است اذ بکسر همزه
و سکون ذال برای مفاجاه است یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت میان
اینکه رسول الله صلی الله علیه وآله در مسجد مدینه بود ناگاه گفت که برخیز ای فلان
برخیز ای فلان تا آنکه بیرون کرد پنج نفر را پس گفت بیرون روید از مسجد ما سلمانان نماز
مگذارید در آن برحالی که شما ادای زکوة فریضه نمیکنید اشارتست باینکه کسی که
زکوة فریضه ندهد نماز او مقبول نیست چنانچه گذشت در حدیث نهم باب سابق و می
آید در حدیث آینده و حدیث بیست و سوم این باب سوم اصل عن ابی عبد الله علیه
السلام قال من منع قیراطا من الزکوة فلیس بمؤمن ولا مسلم وهو قوله عزّ وجلّ
ربّ ارجعون لعلّی اعمل صالحا فیما ترکت وفی روایة اخری ولا تقبل له
صلوة شرح القیراط بکسر قاف و سکون یاء دو نقطه در پایین و راء بی نقطه و الف
و طاء بی نقطه ربع دانگ دینار طلا و بعضی نصف عشر دینار را قیراط مینامند مراد بمؤمن مجتنب
از کبیره است و مراد بمسلم کسی است که مستحق عذاب دائمی نیست اگرچه کبیره
از او صادر شود بی اصرار پس مسلم اعم از مؤمن است یا مراد بمؤمن آنست که در معنی
مسلم گفتیم و مراد بمسلم کسی است که خون و مال او هدر نیست اگرچه مستحق عذاب
دائمی باشد در سورهٔ مؤمنون چنین است حتی اذا جاء احدهم الموت قال ربّ ارجعون
و صاحب مجمع البیان در تفسیر این گفته که ثم عاد سبحانه الی قوله ائذا متنا وکنا

ترابا وعظاما فقال حتی اذا جاء احدهم الموت قال ربّ ارجعون یعنی ان هؤلاء الکفار
اذا اشرفوا علی الموت سألوا الله تعالی عند ذلک الرجعة الی دار التکلیف فیقول
احدهم ربّ ارجعون علی لفظ الجمع وفی معناه قولان احدهما انّهم استغاثوا اوّلا
بالله ثم رجعوا الی مسائلة الملائکة فقالوا لهم ارجعون ای ردونی الی الدنیا عن ابن جریج
والآخر انّه علی عادة العرب فی تعظیم المخاطب کما قال قرة عین لی ولک لا تقتلوه و
روی النضر بن شمیل قال سئل الخلیل عن هذا ففکر ثم قال سألتمونی عن شیء لا احسنه
ولا اعرف معناه فاستحسن الناس منه ذلک و از جمله احتمالات اینست که این
بر عادت عرب و عجم است که چون مطلبی داشته باشد که اهتمام بان بسیار داشته
باشند و خواهند که آنرا طلب کنند از جمعی یا واحدی پیش از آن تمهیدی میکنند باینکه
که ندا میکنند الله تعالی را برای اینکه او مسبب الاسبابست پس شاید که سببی سازد
که آن فعل از آن جمع یا از آن واحد صادر شود مثل اینکه عجم میگویند که خدایا شما در
خانه من شوید یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت هر که نگاه دارد
و بمستحق نرساند قیراطی را مثلا از جمله زکوة فریضه پس نیست مؤمن و نه مسلمان و
این مدلول قول الله عزّ وجلّ است در سورهٔ مؤمنون که ای صاحب کل اختیار من بر
گردانید ای ملائکه مرا سوی دنیا شاید که من بجا آورم عمل صالحی را در مالی که واگذاشتم
برای وارثان مراد اینست که این آیت در حکایت حال کافر است که نه مؤمنست و نه مسلم
و باعث کفر او یا انکار قیامت و مانند آن امتناع از زکوة فریضه است و در روایتی دیگر
بعد از ولا مسلم و پیش از وهو قوله چنین است که و مقبول نمیشود برای او نمازی چهارم
اصل قال رسول الله صلی الله علیه وآله ما من ذی زکوة مال نخل او زرع او کرم
یمنع زکوة ماله الا قلّده الله تربة ارضه یطوّق به من سبع ارضین الی یوم القیمة
شرح زکوة مضاف است بمال و مال مضاف است بنخل الزرع بفتح زای با نقطه و سکون
راء بی نقطه و عین بی نقطه تخمی که کاشته میشود از گندم و جو و مانند اینها الکرم بفتح
کاف و سکون راء بی نقطه تاک انگور قلّد بقاف بصیغه ماضی معلوم باب تفعیل
التقلید کسی را قلاده بر گردن نهادن التربة بضم تاء دو نقطه در بالا و سکون راء
بی نقطه و باء یک نقطه خاک تطوق بطاء بی نقطه و واو و قاف بصیغه مضارع مجهول

غاشیه باب تفعیل است و نایب فاعل ضمیر مؤنث راجع بتربه است و جمله استیناف
بیانی است و این از قبیل استعاره تبعیه است و مراد اینست که معذب میشود بعذابی
شدید چنانچه گویا که آن قطعه زمین طوق برگردن او شده باد ربه برای الصاقست و
ضمیر راجع بمانع الزکوة است یا با برای سببیت است و ضمیر راجع بمصدر یمنع زکوة ماله
است نظیر آنچه می آید در حدیث هفتم این باب که طوقه الله به حیه من برای ابتداست و
سبع ارضین بتقدیر طرف سبع ارضین است و مراد طرف پایین است و مثل اینست
الی در حدیث نوزدهم این باب که برای انتهاست زیراکه طرف پایین مبداست باعتباری
و منتهاست باعتباری دیگر و هفت طبقه بودن این زمین که جبال اوتاد آنست مذکور
شد در کتاب الایمان والکفر در شرح حدیث هفتم باب اول و می آید در کتاب النکاح
در حدیث ششم باب اللواط که باب صد و هشتاد و ششم است و در حدیث دوم باب
من امکن من نفسه که باب صد و هشتاد و هفتم است الی متعلق بقلدست و میتواند بود
که متعلق بمطوق باشد یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که نیست هیچ صاحب
زکوة حاصل درخت خرما یا نخلی که کاشته شود یا تاک انگور که نگاه دارد و منع
نهد زکوة حاصل خود را مگر آنکه برگردن او می اندازد الله تعالی خاک زمین او را بیان
این آنکه آن تربت طوق کردن او کرده میشود از طرف هفت طبقه زمین تا روز قیامت
پنجم اصل قال ابو عبد الله علیه السلام دمان فی الاسلام حلال من الله
لا یقضی فیهما احد حتی یبعث الله قائمنا اهل البیت فاذا بعث الله عز و جل قائمنا
اهل البیت حکم فیهما بحکم الله لا یرید علیهما بینة الزانی المحصن یرجمه و مانع
الزکوة یضرب عنقه شرح دمان مبتدا است فی الاسلام صفت مبتدا است یا ظرف
لغو است و متعلق بحلال است بنا بر اینکه مبتدا نکره محضه میتواند الحلال بفتح حاء
بی نقطه و تخفیف لام آنچه هدر و بی اعتبار باشد و افراد آن برای اینست که در اصل
مصدر بوده من در من الله برای سببیت است و مراد من وحی الله است که قرآنست
نظیر باد در آیت سوره زلزال بان ربک اوحی لها و بیان شد در کتاب فضل القرآن
در شرح حدیث بیست و چهارم باب سیزدهم و ظرف صفت حلال است و مراد
اینست که حلال بودن آنها بسبب اقامه بینه نیست بلکه بسبب استنباط از

قرآنست که تبیان کل شیء است و جمیع حوادث را امام زمان از آن استنباط میتواند کرد
اگر خواهد لا یقضی بفا و صاد بی نقطه و با دو نقطه در پایین بصیغه مضارع غایب
معلوم باب ضرب یا باب افعال است القضی بفتح فاء و سکون صاد جدا کردن کرد حق
از باطل و الافصا تخلص از شبهات احد عبارتست از حاکمی که نافذ الحکم باشد یبعث
بباء یک نقطه و عین بی نقطه و ثاء سه نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب
منع است البعث بفتح باء و سکون عین برانگیختن خواه برای رسالت و خواه برای
وصایت مثل آیت سوره جمعه هو الذی بعث فی الامیین رسولا منهم تا قول او که
و آخرین منهم و بیان شد در کتاب الصلوة در شرح حدیث چهارم باب هفتاد و یکم
که باب القراءة یوم الجمعة و لیلتها فی الصلوات است و مراد اینجا برانگیختن بعنوان
استقلالست اهل گذ و جا منصوب است باختصاص مثل العرب در نحن العرب نقری
الضیف مراد بحکم الله حکم من الله است و مثل حلال من الله است که بیان شد الحال المحصن
بحاء بی نقطه و صاد بی نقطه بصیغه اسم مفعول یا اسم فاعل باب افعال مردی که زن داشته
باشد بر وشی که احتیاج بزنا نداشته باشد در راندن شهوت یعنی گفت امام جعفر
صادق علیه السلام که دو خون در اسلام هدر است بسبب وحی الله تعالی در قرآن
حلال میکند حق را از باطل در آن دو خون هیچ حاکمی تا آنکه مستقل کند الله تعالی قائم ما
اهل بیت را مراد صاحب الزمان علیه السلام است پس چون مستقل کند الله عز و
جل قائم ما اهل بیت را حکم میکند در آن دو خون بحکمی که بسبب وحی الله تعالی در
قرآنست بیان این آنکه نمیخواهد بر آن دو خون شاهد برا اول زانی محصن بیان این
آنکه سنگسار میکند او را دوم نگاه دارنده زکوة فریضه بیان این آنکه میزند گردن
او را ششم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال ما ادی احد الزکوة
فنقصت من ماله و لا منعها احد فزادت فی ماله شرح هر یک از نقص و زاد متعدی
میباشد و لازم میباشد و مراد اینجا متعدی است و مفعول آن محذوف است بتقدیر
شیئا و جمله معطوفست بر منفی یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
گفت که ادا نکرد هیچ یک زکوة را پس آن زکوة کم کرده باشد چیزی را از مال او و منع نکرد
زکوة را هیچ یک پس زیاد کرده باشد آن زکوة چیزی را در مال او و مراد اینست که ادا

زکوة باعث برکت در مال است ونددادن باعث بی برکتی است **هفتم اصل** سَمِعْتُ
اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ يَقُولُ مَا مِنْ عَبْدٍ يَمْنَعُ دِرْهَماً فِي حَقِّهِ اِلاّ اَنْفَقَ اثْنَيْنِ
فِي غَيْرِ حَقِّهِ وَمَا مِنْ رَجُلٍ يَمْنَعُ حَقّاً مِنْ مَالِهِ اِلاّ طَوَّقَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ حَيَّةً مِنْ نَارٍ
يَوْمَ الْقِيمَةِ **شرح** ضمیر حقه راجع بالله تعالی است یا راجع بعبد است وبرهر تقدیر
مراد اعم از زکوة فریضه است وارجاع ضمیر بدرهم مناسب نیست باثنین فی غیر
حقه ضمیر ماله راجع بالله تعالی است یا راجع بعبد است وبرهر تقدیر مراد اعم
از زکوة فریضه است وارجاع ضمیر بدرهم مناسب نیست باثنین فی غیر حقه ضمیر
ماله راجع بالله تعالی است یا راجع برجل است وبرهر تقدیر مراد بمنع حق ندادن
زکوة فریضه است **یعنی** شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام میکفت
نیست هیچ بنده که نکاه دارد درهمی که در حق الله تعالی است مکر انکه خرج
میکند دو درهم را در غیر حق الله تعالی ونیست هیچ مردی که نکاه دارد حقی را از مال
الله تعالی که زکوة فریضه است مکر انکه طوق کردن او میکند الله تعالی بسبب آن
منع حق ماری را از آتش در روز قیامت **هشتم اصل** قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَالٌ لا يُزَكّى **شرح** کفت رسول الله صلی الله علیه
وآله که دور کرده شده از رحمت الله تعالی است مالی که زکوة فریضه ان داده نشود مراد
اینست که صاحبش البته ملعونست یا مراد اینست که ان مال البته بی برکت است
نهم اصل عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ اَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلامُ يَعْنِي الاَوَّلَ قَالَ
سَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ اَخْرَجَ زَكوةَ مَالِهِ تَامَّةً فَوَضَعَهَا فِي مَوْضِعِهَا لَمْ يُسْئَلْ مِنْ اَيْنَ
اكْتَسَبَ مَالَهُ **شرح** روایتست از علی بن عقبه از ابو الحسن علیه السلام میخواهد
ابو الحسن اول را که امام موسی کاظم علیه السلام است علی کفت که شنیدم از امام
میکفت که هر که بیرون کند زکوة مال خود را بهمکی پس کذارد انرا در جای ان باین معنی
که از اقلیم امام زمان کند اکر میسر شود والا بمستحق واقعی آن رساند پرسیده
نمیشود که از کجا بهم رسانید مال خود را مراد اینست که پرسیده نمیشود در روز قیامت
وحلال وحساب ندارد پس زود داخل بهشت میشود بنا بر اینکه کسی که مال او حرام
باشد توفیق وضع زکوة در موضع ان نمی یابد بلکه اکر چیزی دهد بعنوان ریا وبغیر

دور کرده شده
از رحمت الله تعا

مستحق ان خواهد بود یا مراد اینست که در دنیا بر مؤمن صاحب احتیاط حرجی نیست
در خوردن مال او بی تفتیش چون تکلیف کند بخلاف مال غیر او چنانچه در نهج البلاغة
است که ومن كتاب له عليه السلام الى عثمان بن حنيف الانصارى عامله على البصرة
وقد بلغه انه دعى الى وليمة قوم من اهلها فمضى اليها اما بعد يا ابن حنيف فقد
بلغني ان رجلا من فتية اهل البصرة دعاك الى مادبة فاسرعت اليها تستطاب لك
الالوان وتنقل اليك الجفان وما ظننت انك تجيب الى طعام قوم عائلهم مجفو وغنيهم
مدعو فانظر الى ما تقضمه من هذا المقضم فما اشتبه عليك علمه فالفظه وما ايقنت
بطيب وجوهه فنل منه تا آخر **دهم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَاَلْتُ اَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ
السَّلامُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيمَةِ قَالَ مَا مِنْ عَبْدٍ يَمْنَعُ
مِنْ زَكوةِ مَالِهِ شَيْئاً اِلاّ جَعَلَ اللهُ لَهُ ذَلِكَ يَوْمَ الْقِيمَةِ ثُعْبَاناً مِنْ نَارٍ يُطَوَّقُ
فِي عُنُقِهِ يَنْهَشُ مِنْ لَحْمِهِ حَتَّى يُفْرَغَ مِنَ الْحِسَابِ وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ سَيُطَوَّقُونَ
مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيمَةِ قَالَ مَا بَخِلُوا بِهِ مِنَ الزَّكوةِ **شرح** این ظاهر است از شرح
حدیث اول این باب **یازدهم اصل** سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ يَقُولُ مَنْ مَنَعَ
الزَّكوةَ سَاَلَ الرَّجْعَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ رَبِّ ارْجِعُونِ
لَعَلِّي اَعْمَلُ صَالِحاً فِيمَا تَرَكْتُ **شرح** این ظاهر است از شرح حدیث سوم این باب **دوازدهم
اصل** عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ قَالَ صَلوةٌ مَكْتُوبَةٌ خَيْرٌ مِنْ عِشْرِينَ
حَجَّةً وَحَجَّةٌ خَيْرٌ مِنْ بَيْتٍ مَمْلُوٍّ ذَهَباً يُنْفِقُهُ فِي بِرٍّ حَتَّى يَنْفَدَ قَالَ ثُمَّ قَالَ
وَلا اَفْلَحَ مَنْ ضَيَّعَ عِشْرِينَ بَيْتاً مِنْ ذَهَبٍ بِخَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ دِرْهَماً فَقُلْتُ
وَمَا مَعْنَى خَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ دِرْهَماً قَالَ مَنْ مَنَعَ الزَّكوةَ وُقِفَتْ صَلوتُهُ حَتَّى يُزَكِّيَ
شرح مضمون صدر این حدیث کذشت در کتاب الصلوة در حدیث هفتم باب اول
لا افلح جمله دعائیه است پس در حکم مضارع است بقرینه اینکه اکر جمله خبریه میبود
ماضی محض میبود پس تکرار نفی واجب میبود مثل لا صدق ولا صلی خمسه وعشرین
زکوة هزار درهمست وذکر ان بعنوان مثالست چنانچه ظاهر میشود در حدیث
اول باب نهم که اقل نصاب دراهم دویست درهم است **یعنی** روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام کفت نمازی فریضه بهتر است از بیست حج ویک حج

بهترست از خانه که پر باشد از زر طلا که آدمی صرف کند از آن در نیکی تا آنکه آخر شود
راوی گفت که بعد از آن امام گفت که بطلب هر سا دانکه ضایع کرد بیست خانه از
زر طلا را بسبب بیست و پنج درهم مثلا پس گفتم که و چیست باز گشت و حاصل ذکر بیست و
پنج درهم امام گفت که باز گشت آن اینست که هر که نگاه داشت زکوة را مثل اینکه
هزار درهم داشت و بیست و پنج درهم از آن زکوة نداد ایستادگی نماز او یا بمعنی که مقبول
درگاه الهی نشد تا آنکه زکوة دهد سیزدهم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام
قال قال ملعون ملعون مال لا یزکی شرح این ظاهرست از شرح حدیث هشتم این
باب چهاردهم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال من منع قیراطا من الزکوة فلیمت
ان شاء یهودیا او نصرانیا شرح بیان قیراط شد در شرح حدیث سوم این باب
امر در فلیمت بمعنی اظهار بی پروائیست مثل کونوا حجارة او حدیدا و مثل اعملوا ما شئتم
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت هر که نگاه دارد و بمستحق
ندهد قیراطی را از زکوة فریضه پس گو میرد اگر خواهد جهود یا ترسا پانزدهم اصل حد
من سمع ابا عبد الله علیه السلام یقول ما ضاع مال فی بر و لا بحر الا بتضییع
الزکوة و لا یصاد من الطیر الا ما ضیع تسبیحه شرح حکایت کردم آگهی که شنید
از امام جعفر صادق علیه السلام همی گفت که ضایع نشد مالی در صحرا و نه در
دریا مگر بضایع گذاشتن زکوة فریضه بمعنی نرسانیدن آن بمستحقان و شکار کرده
نمیشود از مرغان مگر آنچه ضایع گذاشته باشد تسبیح خود را یا بمعنی که غافل شده
باشد از ذکر الله تعالی مخفی نماند که مکلف بودن حیوان بتسبیح مستبعد نیست زیرا
که ایشان را نیز فهمی هست چنانچه ظاهر میشود از قرآن در حکایت هدهد و مور با
با سلیمان شانزدهم اصل سمعت ابا عبد الله علیه السلام یقول مانع الزکوة
یطوق بحیة قرعاء تأکل من دماغه و ذلک قوله عز و جل سیطوقون ما بخلوا
به یوم القیمة شرح القرعا بفتح قاف و سکون راء بی نقطه و عین بی نقطه و الف ممدوده
مؤنث اقرع کچل بمعنی بی موی سر و کچلی در مار نشان بسیاری زهرست الدماغ بکسر
دال بی نقطه مغز سر یعنی شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که
حبس کننده زکوة فریضه طوق کرده میشود بماری کچل که میخورد از مغز سر او و آن

مضمون قول الله عز و جل است در سوره آل عمران که البته طوق کرده میشوند آنچه
بخل کردند بآن در روز قیامت بیان این آیت شد در شرح حدیث اول این باب هفدهم
اصل عن ابی جعفر علیه السلام قال وجدنا فی کتاب علی علیه السلام قال رسول
الله صلی الله علیه و آله اذا منعت الزکوة منعت الارض برکاتها شرح کتاب علی
علیه السلام عبارتست از جامعه که بیان شد در کتاب الحجة در باب چهلم که باب فیه
ذکر الصحیفه و الجفر و الجامعه و مصحف فاطمه علیها السلام است منعت در اول
بصیغه ماضی مجهول غایبه ثلاثی مجردست و الزکوة مفعول دوم آن و نایب فاعلست
و مفعول اول آن محذوف و آن مستحقین است و در دوم بصیغه معلوم است
و الارض مرفوع و فاعلست و برکاتها بکسر تاء منصوب و مفعول به است و میتواند
بود که در دوم نیز بصیغه مجهول باشد و الارض مفعول اول آن و نایب فاعل باشد
و برکاتها مفعول دوم آن باشد یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت که یافتیم
در کتاب علی علیه السلام که گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که چون داده نشود
زکوة فریضه منع میکند زمین برکتهای خود را باینمعنی که در حاصل زمین نقصان کلی بهم میرسد
هجدهم اصل سمعت ابا عبد الله علیه السلام یقول ما من طیر یصاد الا بترکه
التسبیح و ما من مال یصاب الا بترک الزکوة شرح مضمون این موافق حدیث پانزدهم
این بابست نوزدهم اصل قال ابو عبد الله علیه السلام ما من ذی مال ذهب او
فضة یمنع زکوة ماله الا حبسه الله یوم القیمة بقاع قرقر و سلط علیه
شجاعا اقرع یریده و هو یحید عنه فاذا رای انه لا یتخلص له منه امکنه من یده
فقضمها کما یقضم الفجل ثم یصیر طوقا فی عنقه و ذلک قول الله عز و جل سیطوقون
ما بخلوا به یوم القیمة و ما من ذی مال ابل او غنم او بقر یمنع زکوة ماله الا
حبسه الله یوم القیمة بقاع قرقر یطأه کل ذات ظلف بظلفها و ینهشه
کل ذات ناب بنابها و ما من ذی مال نخل او کرم او زرع یمنع زکوتها
الا طوقه الله ربعة ارضه الی سبع ارضین الی یوم القیمة شرح مال منون است
ذهب مجرور و بدل یا عطف بیانست یمنع بصیغه مضارع غایب معلوم ثلاثی
مجرد صفت ذی مال است با در بقاع حرف جر و بمعنی فی است القاع بقاف

والف منقلب از واو وعین بینقطه صحرائی که بلند وپست ندارد القرق بفتح قاف
وسکون راء بینقطه وفتح قاف دوم وراء بینقطه صحرای بی کیاه که صلب میباشد
ودر بعض نسخ بجای ان قفر بفتح قاف وسکون فا وراء بینقطه است ومعنی هردو
یکیست الشجاع بضم وکسر شین بانقطه وجیم والف وعین بینقطه مار مطلقا ومار
نر وهر دو اینجا مناسب است بیان اقرع شد در شرح حدیث شانزدهم این باب ضمیر
مستتر در یریده راجع بشجاع است وضمیر بارز راجع بذی مال است یحید بحاء
بینقطه ویاء دو نقطه در پایین ودال بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب
ضرب است الحید بفتح حاء وسکون یاء کنار کشیدن از چیزی بگریختن از آن چیز بطرف
دیگر المخلص بفتح میم وسکون خاء بانقطه وفتح لام وصاد بینقطه مصدر میمی
باب نصر رهایی امکنه بنون بصیغه ماضی معلوم باب افعال است الامکان بی مانع
کردن کسی را از چیزی تا آنچه خواهد با آن چیز کند قضم بقاف وضاد بانقطه بصیغه
ماضی معلوم باب علم است القضم بفتح قاف وسکون ضاد بدندان کندن چیزی
از جائی باسانی یقضم بصیغه مضارع مجهول است الفجل بضم فا وسکون وضم جیم تر
یطاء بطاء بینقطه وهمزه بصیغه مضارع معلوم معتل الفاء واوی باب علم است
وحذف واو شاذ است وبعضی میکویند که در اصل مکسور العین بوده ومفتوح
العین شده برای حرف حلق الظلف بکسر ظاء بانقطه وسکون لام وفاء سم کاو
وکوسفند ومانند آنها که شکافته است ینهش بنون وشین بانقطه بصیغه
مضارع غایب معلوم باب منع است النهش بفتح نون وسکون هاء کزیدن بدندان
نیش که در شتر ومانند آن میباشد الناب بنون والف وباء یکنقطه نیش که در
پهلوی دهن شتر ومانند آن میباشد الربعة بفتح راء بینقطه وتشدید یاء
دو نقطه در پایین مکسوره وعین بینقطه وتاء تانیث زمینی که حاصلخیز باشد
مثل زمین درختان خرما وتاک انکور وزراعت ارضه مجرور ومضاف الیه است
الی سبع ارضین ظاهر است از آنچه کذشت در شرح حدیث چهارم این باب الی یوم متعلق
بطوقه است یعنی کفت امام جعفر صادق علیه السلام که نیست هیچ صاحب
مالی زر یا سیم که حبس کند زکوة فریضه مال خود را مکر آنکه حبس میکند اورا الله تعالی

در روز قیامت در صحرای هموار که بی کیاه است ومسلط میکند براو ماری کچل را
آن مار میخواهد اورا واو میکریزد از آن مار پس چون می بیند اینکه شان اینست که نیست
رهایی اورا از آن مار بیمانع میکند آن مار را از دست خود پس آن مار بدندان
میکند دست اورا چنانچه بدندان کنده میشود ترب در وقت اراده خوردن آن
بعد از آن آن مار میکردد طوق در کردن او وآن مضمون قول الله عز وجل است در
سورۀ آل عمران که البته طوق کرده میشوند آنچه بخیلی کردند بآن در روز قیامت
ونیست هیچ صاحب مالی شتر یا کوسفند یا کاو که حبس کند زکوة فریضه مال
خود را مکر آنکه حبس میکند اورا الله تعالی در روز قیامت در صحرای هموار که بی
کیاه است لکدکوب میکند اورا هر صاحب سم شکافته بسم خود ومیکزد اورا هر صاحب
دندان نیش بنیش خود ونیست هیچ صاحب مالی درخت خرما یا تاک انکور یا زراعت
که حبس کند زکوة آنها را مکر آنکه طوق میکند اورا الله تعالی زمین حاصلخیز از جمله
زمین او تا طرف هفت طبقه زمین تا روز قیامت **بیستم اصل** قال رسول الله صلی الله
علیه وآله ما حبس عبد زکوة فزادت فی ماله **شرح** این ظاهر است از شرح حدیث
ششم این باب **بیست ویکم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلام قال من منع حق الله
عز وجل انفق فی باطل مثلیه **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
کفت هر که حبس کند حق الله تعالی را خرج میکند در باطل دو برابر آنرا **بیست ودوم اصل**
عن ابی جعفر علیه السلام قال ان الله تبارک وتعالی یبعث یوم القیمة ناسا
من قبورهم مشدودة ایدیهم الی اعناقهم لا یستطیعون ان یتناولوا بها قیس انملة
معهم ملائکة یعیرونهم تعییرا شدیدا یقولون هؤلاء الذین منعوا خیرا
قلیلا من خیر کثیر هؤلاء الذین اعطاهم الله فمنعوا حق الله فی اموالهم **شرح** مشدودة
ایدیهم الی اعناقهم اشارتست بآیت سوره بنی اسرائیل ولا تجعل یدک مغلولة الی عنقک
القیس بکسر قاف وسکون یاء دو نقطه در پایین وسین بینقطه قدر الانملة بفتح وضم
وکسر همزه وسکون نون وضم وفتح وکسر میم وتخفیف لام بند سر انکشت التعییر بعین بینقطه
ویاء دو نقطه در پایین وراء بینقطه مصدر باب تفعیل سرزنش کردن منعوا بصیغه
ماضی معلوم ثلاثی مجرد است الخیر بفتح خاء بانقطه وسکون یاء دو نقطه در

حقّ الله

حقّ الله

پایین وراء بینقطه مال وخوب وهر دو اینجا مناسب است من برای تبعیض است
وظرف صفت خیرات است یعنی روایت است از امام محمد باقر علیه السلام گفت بدرستی
که الله تبارک وتعالی برمی انگیزد در روز قیامت ادمیانی را از قبرهای ایشان
برحالی که بسته شده باشد دستهای ایشان سوی گردنهای ایشان وسعت
در قدرت ندارند اینرا که فرا گیرند بان دستها قدر یکبند سر انگشت را با ایشانند
فرشتگانی که سرزنش میکنند ایشانرا سرزنش سخت ان فرشتگان میگویند که این
جماعت ان جماعتند که حبس کردند مالی اندک را از جمله مال بسیار مراد بمال اندک
چهل یک است مثلا ومراد بمال بسیار قدر نصاب است این جماعت ان جماعتند
که مالی داد ایشانرا الله تعالی پس حبس کردند حق الله تعالی را در مالهای خود بیست و
سوم اصل عن ابی جعفر علیه السلام قال ان الله عز وجل قرن الزکوة بالصلوة
فقال اقیموا الصلوة واتوا الزکوة فمن اقام الصلوة ولم یؤت الزکوة لم یقیم
الصلوة شرح قرن بقاف وراء بینقطه بصیغه ماضی معلوم باب نصر است القرن
بفتح قاف وسکون راء بستن چیزی بچیزی دیگر مثل بستن دو شتر بیکدیگر بریسمانی
تا از یکدیگر جدا نشوند فاء در فقال برای بیانست مراد اینست که این قرن مدلول این آیت
باعتبار اینکه امر در اقیموا ودر اتوا در تحت یک نوع است از جمله انواع امر وان فرض
است که مخالفان بی عذر مستحق عقاب دائمست بدلیل اینکه تارک الصلوة
کافرست پس مانع الزکوة نیز کافرست هر چند که تارک الصلوة نباشد زیرا که نماز او
صحیح نیست چنانچه گذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث چهارم باب سیزدهم
که باب دعائم الاسلام است که اثافی الاسلام ثلثة الصلوة والزکوة والولایة
ولا تصح واحدة منهن الا بصاحبتیها اگر گویی که چون تکلیف بهر کدام علیحده است
عدم صحت احدهما بدون دیگر مدلول این آیت نخواهد بود بلکه انچه مدلول آیتست
عدم صحت بعض اجزای نماز بدون باقی اجزاء وعدم صحت بعض اجزاء زکوة بدون باقی
اجزاء است گوییم این فرق میان جزء مکلف بتکلیف واحد وجزء مکلف به بدو
تکلیف که معلوم باشد که در تحت یک نوع است باطلست زیرا که مراد ما بصحیح اینست
که فاعلش مستحق عقاب دائم نباشد اصلا پس هیچ کدام بدون دیگری صحیح نیست واگر

مراد این بود که فاعلش مستحق عقاب دایم نباشد بسبب ترک ان اگرچه بسببی دیگر مستحق
شود پس هر دو قسم جزء مکلف به صحیح میبود واگر مراد این میبود که قضای قرین آن
موجب اعاده ان نباشد پس فرق حق میبود اگر کافر بعد از ایمان اعاده انچه کرده نباید
کرد مانند مشرک بعد از اسلام ومیتواند بود که فا برای تعقیب باشد پس دلالت نکند
بر اینکه این قرن مدلول این آیت باشد فاء در فمن برای تفریع است بر قرن یعنی روایت
از امام محمد باقر علیه السلام گفت بدرستی که الله عز وجل بست زکوة را با نماز بیان این
انکه در ایات متعدده مثل دو آیت سوره بقره که خطاب با بنی اسرائیلست گفت بر
پای دارید نماز را وبدهید زکوة را پس هر که بر پای دارد نماز را بر صورت وندهد زکوة را
بر پای نداشته برحقیقت نماز را باب سوم اصل باب العلة فی وضع الزکوة علی ما وضع
لم تزد ولم تنقص شرح این باب بیان سبب است در تعیین زکوة بر نهجی که تعیین کرده
شده که نه زیاد بر آن شده ونه کمتر از آن شده در این باب چهار حدیث است اول اصل
عن ابی الحسن الرضا علیه السلام قال قیل لابی عبد الله علیه السلام لای
شیء جعل الله الزکوة خمسة وعشرین فی کل الف ولم یجعلها ثلثین فقال
ان الله عز وجل جعلها خمسة وعشرین اخرج من اموال الاغنیاء بقدر ما
یکتفی به الفقراء ولو اخرج الناس زکوة اموالهم ما احتاج احد شرح
روایت است از امام رضا علیه السلام گفت که گفته شد امام جعفر صادق علیه السلم
را که برای چه چیز گردانید الله تعالی زکوة زر وسیم را بیست وپنج مثلا در هر هزار ونگردانید
آنرا سی از هر هزار پس امام گفت بدرستی که الله عز وجل گردانید زکوة را بیست وپنج بیرون
گردانید مالهای بی‌نیازان بقدر انچه اکتفا میکنند بان فقیران مثلا واگر بیرون میکردند
مردمان زکوة مالهای خود را محتاج نمیشد هیچ یک باینمعنی که هیچکس بی نفقه نمیبود
دوم اصل عن حبیب الخثعمی قال کتب ابو جعفر المنصور الی محمد بن خالد وکان
عامله علی المدینة ان یسأل اهل المدینة عن الخمسة فی الزکوة من المائتین کیف صارت وزن
سبعة ولم یکن هذا علی عهد رسول الله صلی الله علیه واله وامره ان یسأل
فیمن یسأل عبد الله بن الحسن وجعفر بن محمد علیه السلام قال فسأل اهل
المدینة فقالوا ادرکنا من کان قبلنا علی هذا شرح خثعمی بفتح خاء با نقطه

وسكون ثاء سه نقطه وفتح عين بی‌نقطه وتشديد ياء منسوبست بقبيله از معد يا
منسوبست بکوهی که ساکنان دارد ابو جعفر منصور باعتباری دوم خلفاء عباسيه
وباعتباری دیگر سوم ایشانست الف لام الخمسه برای عهد خارجیست وعبارتست
از پنجدرهمی که دران زمان متعارف بوده وانهارا دراهم امویه ودراهم شامیه
نیز مینامند زیراکه احداث انها خلفاء بنی امیه کرده اند و پای تخت ایشان شام بوده
وهرکدام انها شش دانق است ودانق بدال بی‌نقطه والف وکسر وفتح نون عبارتست
از هموزن هشت دانه جو متوسط پس هرکدام از آن دراهم هموزن چهل وهشت
دانه جو متوسط است وبراین قیاسست الف لام المائتين وظاهر اینست که مقصود
منصور ازاین سؤال این بوده که تغییر دراهم امویه کند بهانه اینکه زکوة انها موافق
نمیشود با زکوة درهمی که در زمان رسول صلی الله علیه وآله بوده واین میسر نشد
بسبب جواب امام علیه السلام ضمیر صارت راجع است بالخمسه فی الزکوة من المائتين
وخبر صارت وزن سبعه است بمعنی وزنی که ده درهم بآن وزن موافق هفت مثقال
شرعی باشد مطرزی در مغرب گفته الدرهم اسم للمضروب المدور من الفضة كالدينار
من الذهب وقولهم المعتبر من الدنانير وزن المثاقيل وفی الدراهم وزن سبعة قال
الكرخی في مختصره هو ان يكون الدرهم اربعه عشر قيراطا ويكون العشرة وزن سبعه
مثاقيل والمائتان وزن مائة واربعين مثقالا وكانت الدراهم في الجاهلية ثقالا
مثاقيل وخفافا طبرية فلما ضربت في الاسلام جمعوا الثقيل والخفيف فجعلوهما
درهمين فكانت العشرة من هذه الدراهم المتخذة وزن سبعة مثاقيل وذكر ابو عبيده
في كتاب الاموال ان هذه الدراهم كانت في الجاهلية بغلية وطبرية والبغلية
ثمانية دوانيق والطبرية اربعة دوانيق والاسلامی ستة دوانيق والجمع والضرب
كان في عهد بنی اميه وطول القول فيه وهو في المعرب مراد بقيراط در کلام کرخی
نصف عشر دینارست وجوهری در صحاح گفته قولهم وزن سبعة يعنون به
سبعة مثاقيل ومیتواند بود که ضمیر صارت راجع بالخمسه باشد وخبر صارت
محذوف باشد بتقدیر صارت كذلك بمعنی صارت زکوة من المائتين ووزن
منصوب وحال از ضمیر مستتر در صارت باشد بمعنی موازن وبر هر تقدیر

تذکیر برای اینست که در اصل مصدرست واو درو لیکن حالیه است مشار الیه هذا
در اول وزن سبعه است حاصل سؤال اینست که چون دویست درهم اموی موافق
نصاب اول زر نقره زمان رسول میشود بی کسری وچون پنجدرهم اموی موافق زکوة
نصاب اول زر نقره زمان رسول میشود بی کسری احوال عبد الله بن الحسن بن الحسن
بن علی بن ابو طالب گذشت در کتاب الحجة در حدیث هفدهم باب هشتادم که باب
ما یفصل به بین دعوی المحق والمبطل فی امر الامامه است مشار الیه هذا در دوم عمل
اداء زکوة بعنوان مذکورست یعنی روایتست از حبیب خثعمی گفت که نوشت منصور
سوی محمد بن خالد و بود محمد عامل منصور بر مدینه اینرا که سؤال کند فقهای مدینه را
ازاین پنجدرهم اموی در زکوة ازاین دویست درهم اموی که نصاب اول زر نقره است که
چون کردیدان پنجدرهم در زکوة دویست درهم وزن سبعه باینمعنی که چون دراهم
شش دانقی موافق زکوة ونصاب اول زمان رسول شد بیکسری وحال انکه نبود این وزن
درهم شش دانقی در زمان رسول الله صلی الله علیه وآله ومنصور امر کرد محمد را باینکه
سؤال کند در جمله جمعی که سؤال میکند ایشانرا عبد الله بن الحسن را وجعفر بن محمد را
حبیب گفت که پس محمد سؤال کرد فقهای مدینه را پس گفتند که دریافتیم فقهائی را که
بودند پیش از ما در زمان بنی امیه براین عمل مراد ایشان اینست که سر موافقت زکوة و
نصاب این دراهم را بیکسری با زکوة ونصاب زمان رسول علیه السلام نمیدانیم اصل
فَبَعَثَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ وَجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ
الْحَسَنِ فَقَالَ كَمَا قَالَ الْمُسْتَفْتَوْنَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ قَالَ فَقَالَ مَا تَقُولُ يَا أَبَا عَبْدِ
اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ جَعَلَ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ أُوقِيَّةً أُوقِيَّةً فَإِذَا
حَسَبْتَ ذَلِكَ كَانَ عَلَى وَزْنِ سَبْعَةٍ وَقَدْ كَانَتْ وَزْنَ سِتَّةٍ كَانَتِ الدَّرَاهِمُ خَمْسَةَ
دَوَانِيقَ قَالَ حَبِيبٌ فَحَسَبْنَاهُ فَوَجَدْنَاهُ كَمَا قَالَ شرح المستفتون بضم میم وسکون سین
وفتح تاء وسکون فاء وفتح تاء دو نقطه در بالا وسکون واو وفتح نون بصیغه اسم مفعول
معتل اللام باب استفعال جمعی که مسؤلند از مسئله مشکله کل باتنوین است اربعین
مفعول جعل است اوقیه بضم همزه وسکون واو وکسر قاف وتشدید یاء دو نقطه
در پایین عبارتست از دویست وچهل دانق که هر دانق هموزن هشت دانه جو ه

میانه است وان هر دو جا مجرور و بدل یا عطف بیان کل است و تکرار ان اشارتست باینکه
رسول الله صلی الله علیه و آله اوقیه را چهل حصه برابر قرار داده در دو باب اول
باب زکوة فضه که نصاب اول از پنج اوقیه کرده و زکوة از پنج چهل یك اوقیه کرده
و نصاب دوم را یك اوقیه کرده و چهل یك از ان زکوة ان کرده و بر اینقیاس است سایر
نصابهای فضه چنانچه می آید در حدیث هفتم باب نهم دوم باب مهر نساء زیرا که
منتهای مهر مؤمنات را دوازده اوقیه و نصف اوقیه قرار داده و هر اوقیه را چهل حصه برابر قرار
داده برای اینکه پانصد حصه شود و موافق مهر حور عین شود که صد تکبیر و صد تسبیح
و صد تحمید و صد تهلیل و صد صلوة بر محمد و ال محمد است چنانچه می آید در کتاب
النکاح در حدیث آخر باب السنه فی المهور که باب چهل و پنجم است و از این ظاهر
میشود که منظور رسول الله صلی الله علیه و آله این بوده که درهم را شش دانق کند
و فرصت نیافته و بعد از او موافق خواهش او شده و هر اوقیه چهل درهم شده
چنانچه می آید در کتاب النکاح در حدیث دوم باب السنه فی المهور حسبت بحاء
بی نقطه و سین بی نقطه و باء یکنقطه بصیغهٔ ماضی معلوم مخاطب باب نصرت
مشار الیه ذلك چهل جزء اوقیه است و مضاف محذوفست بتقدیر دوانق ذلك
ضمیر کان راجع بذلك است وزن سبعه بیان شد در شرح فقرات سابقه و مراد
بوزن سته وزنیست برای دراهم که ده درهم بان وزن موافق شش مثقال شرعی شود
و این بیکسر ممکن نیست زیرا که مثقال شرعی هشت دانق و چهار سبع دانق است و چون
درهم مثلا بوزن پنج دانق شود ده درهم کمتر از شش مثقال میشود مگر انکه مثقال
موافق هشت دانق و ثلث دانق شود و این باطلست زیرا که وزن مثقال تغییر نیافته
در زمان بنی امیه و بنی عباس که زمان نقل روایات بی واسطه از ائمه علیهم السلام
بوده و لهذا امام علیه السلام تفسیر وزن سته کرده باستیناف بیانی که گفته
کانت الدراهم خمسة دوانیق و مراد اینست که وزن سته تقریبیست و بیکسر
نیست و موافق اینست اینکه لقب عرب تمام را وزن سبعه میکند و لقب مردنا تمام را
وزن سته میکند صاحب قاموس گفته وزن سبعه لقب و در میان عجم چون
مدح کسی کنند میگویند که شش دانگ است ظاهر کانت الدراهم خمسة دوانیق اینست

که انچه مطرزی نقل کرده از کرخی و ابو عبیده در وزن درهم سابق بر زمان بنی
امیه غلط باشد زیرا که اسم کانت هر دو جا عبارت از دراهم است که در زمان رسول
بوده و مراد اینست که در زمان رسول دراهم پنج دانقی بوده پس اگر چه هیچ کدام از نصاب
اول و زکوة ان در دراهم کم نمیکرده زیرا که نصاب اول دویست چهل درهم بوده و زکوة ان
شش درهم بوده لیك زکوة نصابهای دیگر فضه که هر کدام چهل و هشت درهم بوده
کسری داشته زیرا که زکوة ان یك درهم و خمس درهم بوده یعنی پس کس فرستاد سوی عبد الله
بن الحسن و امام جعفر صادق علیه السلام و ایشانرا طلب کرد پس پرسید عبد الله
بن الحسن را پس جواب داد چنانچه جواب دادند سؤالان سابق از فقهای مدینه حبیب
گفت که پس محمد گفت که چه میگوئی ای ابو عبد الله پس امام علیه السلام گفت که بدرستی
که رسول الله صلی الله علیه و آله گردانید در هر اوقیه چهل حصه برابر خواه در باب
زکوة و خواه در باب مهر پس چون حساب کنی دوانیق انرا منطبق میشود بر دراهمی که
ده انها بوزن هفت مثقال است و بتحقیق بود دراهم در زمان رسول ده انها بوزن
شش مثقال تقریبا بیان این انکه بود دراهم در زمان رسول پنج دانق گفت حبیب که پس
حساب کردیم انرا یافتیم انرا چنانچه امام علیه السلام گفت اصل فَاَقْبَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ
اللّٰهِ بْنُ الْحَسَنِ فَقَالَ مِنْ اَيْنَ اَخَذْتَ هٰذَا قَالَ قَرَاْتُ فِي كِتَابِ اُمِّكَ فَاطِمَةَ قَالَ ثُمَّ
انْصَرَفَ فَبَعَثَ اِلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ اِبْعَثْ اِلَيَّ بِكِتَابِ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ فَاَرْسَلَ
اِلَيْهِ اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنِّي اِنَّمَا اَخْبَرْتُكَ اَنِّي قَرَاْتُهُ وَلَمْ اُخْبِرْكَ اَنَّهُ
عِنْدِي قَالَ حَبِيبٌ فَجَعَلَ مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ يَقُولُ لِي مَا رَاَيْتُ مِثْلَ هٰذَا قَطُّ شرح گذشت
در کتاب الحجه در حدیث هشتم باب چهلم که باب فیه ذکر الصحیفه و الجفر و الجامعه و
مصحف فاطمه است اینکه کتاب فاطمه کتابیست که مشتملست بر احوال ملوك اینده
و چون ملوك صاحبان سکه میباشند در ان کتاب مذکورست که درهم زمانی تغییر
سکه چون خواهد شد و وزن هر سکه چه خواهد بود و نصاب و زکوة آن سکه چون
خواهد شد انی در اول بکسر همزه است و در دوم بفتح همزه است فجعل یعنی
شروع است لی بکسر لام و سکون یا مرکب از حرف جر و ضمیر متکلم است یا بفتح لام و
تشدید یا مرفوع و خبر مبتدای محذوفست بتقدیر هذا لی الی مصدر معتل العین

واوی ومعتل اللام یائی باب ضرب پچانیدن وپنهان کردن حال وکار خود ومدافعه قرضخواه ومعنی دوم اینجا مناسبتر است وآیت بصیغه مخاطب بتقدیر استفهام آست مشار الیه هذا پنهان کردن است ومقصود تعجب از جواب بعنوان علم اقرار وعدم انکار است تا مبادا که کتاب را باید داد یا دروغ باشد ومیتواند بود که مشار الیه هذا امام جعفر صادق ع باشد ومقصود تعجب از دانستن احوال هر پادشاه وسکه او در هر زمان باشد یعنی پس روآورد سوی امام جعفر صادق علیه السلام عبد الله بن الحسن پس گفت که از کجا فرا گرفتی این حساب را امام گفت که خواندم در کتاب مادر تو فاطمه زهرا علیها السلام حبیب گفت که بعد از آن امام برگشت سوی خانه خود پس کس فرستاد سوی امام علیه السلام محمد بن خالد که بفرست سوی من کسی را با کتاب فاطمه علیها السلام پس پیغام فرستاد سوی او امام جعفر صادق علیه السلام که بدرستی که من جز این نیست که خبر دادم ترا که من خواندم آنرا وخبر ندادم ترا که آن کتاب نزد منست گفت حبیب که پس شروع کرد محمد بن خالد میگفت مرا یا میگفت که این پنهان کردن کار خودست آیا دیدی مثل این پنهان کردن را سیوم اصل عن قثم عن ابی عبد الله علیه السلام قال قلت له جعلت فداك اخبرنی عن الزکوة کیف صارت من کل الف خمسة وعشرین لم یکن اقل او اکثر ما وجهها فقال ان الله جل وعز خلق الخلق کلهم فعلم صغیرهم وکبیرهم وغنیهم وفقیرهم فجعل من کل الف انسان خمسة وعشرین فقیرا ولو علم ان ذلك لا یسعهم لزادهم لانه خالقهم وهو اعلم بهم شرح روایتست از قثم از امام جعفر صادق علیه السلام راوی گفت که گفتم اورا که قربانت شوم خبر ده مرا از زکوة که چون گردید از هر هزار درهم بیست وپنج درهم نشد کمتر یا بیشتر چیست وجه آن زکوة پس امام گفت که بدرستی که الله جل وعز آفرید از روی تدبیر آفریدگان را همه پس دانست کوچک ایشانرا وبزرگ ایشانرا وبی‌نیاز ایشانرا وفقیر ایشانرا مثلا پس گردانید از هر هزار آدمی بیست وپنج فقیر مثلا واگر میدانست اینرا که آن بیست وپنج درهم کنجایش ندارد وکفایت نمیکند ایشانرا هر آینه زیاد میداد ایشانرا چه بدرستی که الله تعالی آفریننده بتدبیر ایشانست واو دانا ترست بایشان چنانچه گفته در سوره ملك الا یعلم من خلق وهو اللطیف الخبیر چهارم

اصل عن ابی جعفر الاحول قال سألنی رجل من الزنادقة فقال کیف صارت الزکوة من کل الف خمسة وعشرین درهما فقلت له انما ذلك مثل الصلوة ثلث وثنتان واربع قال فقبل منی ثم لقیت بعد ذلك ابا عبد الله علیه السلام فسألته عن ذلك فقال ان الله عز وجل حسب الاموال والمساکین فوجد ما یکفیهم من کل الف خمسة وعشرین ولو لم یکفهم لزادهم قال فرجعت الیه فاخبرته فقال جاءت هذه المسئلة علی الابل من الحجاز ثم قال لو انی اعطیت احدا طاعة لاعطیت صاحب هذا الکلام شرح ابو جعفر احول عبارتست از مومن الطاق که صراف بوده در طاق المحامل که موضعیست در کوفه واسم او محمد بن النعمان است الزنادقه بفتح زای با نقطه ونون والف وکسر دال بی‌نقطه وقاف جمع زندیق بکسر زای وسکون نون وکسر دال وسکون یاء دو نقطه در پایین کسانی‌اند که منکر مصنوع بودن عالمند ومیگویند که عالم قدیم است وفاعل آن اگر چه واجب الوجود بالذاتست اما فاعل موجب است بنا بر زعم امتناع تخلف معلول از علت تامه چنانچه مذهب فلاسفه است حسب بحاء بی‌نقطه وسین بی‌نقطه وباء یك نقطه بصیغه ماضی معلوم باب نصر است ذکر مساکین بعنوان مثالست زیرا که مستحقان زکوة هشت صنفند چنانچه گذشت در حدیث اول باب اول وجد بمعنی علم است وما موصوله مفعول اولست وخمسه وعشرین مفعول دوم الحجاز بکسر حاء بی‌نقطه وجیم والف وزای با نقطه بلادی که واسطست میان نجد وغور واز انجمله است مدینه یعنی روایتست از ابو جعفر احول گفت پرسید مرا مردی از منکران صنع عالم با این روش که گفت که چون گردید زکوة فریضه از هر هزار درهم مثلا بیست وپنج درهم پس گفتم اورا که جز این نیست که آن مانند نمازست که دو رکعت وسه رکعت وچهار رکعت است مراد اینست که کسی که تصدیق صنع عالم ورسالت رسول کند حاجت ندارد بتفتیش اسرار احکام الهی که برسول وحی شده والا این سؤال مخصوص زکوة نمیبود بلکه تفاوت عدد صلوات اولی میبود باین سؤال ابو جعفر گفت که پس آن زندیق قبول کرد جواب را از من بعد از آن برخوردم بعد از مدتی امام جعفر صادق ع را در مدینه پس پرسیدم اورا از آنچه مذکور شد پس امام گفت بدرستی که الله عز وجل شمرد بعلم خود مالها را ومسکینانرا مثلا پس یافت آنچه را که کفایت کند ایشانرا از هر هزار

دو درهم بیست و پنج درهم و اگر بیست و پنج درهم کفایت نمیکرد ایشانرا هر اینه زیاد میداد ایشانرا ابو جعفر گفت که
پس برگشتم از مدینه سوی آن مرد زندیق در کوفه پس خبر دادم او را پس او گفت که آمد این
مسئله بر بالای شتر از مدینه مراد اینست که این جواب را از امام جعفر صادق ع
در مدینه شنیدی و آوردی بعد از آن آن مرد زندیق گفت که اگر اینکه من تسلیم میکردم
کسی را فرمان برداری هر اینه تسلیم میکردم صاحب این سخن را مراد اینست که اگر قائل
میشدم که امام مفترض الطاعه امام جعفر صادق علیه السلام است باب چهارم
اصل باب ما وَضَعَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى اَهْلِ بَيْتِهِ الزَّكٰوةَ عَلَيْهِ شرح
این باب بیان چیزیست که قرار داد رسول الله صلی الله علیه و علی اهل بیته زکوة فریضه را
بر آنچیز در این باب دو حدیثست اول اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ وَاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ
قَالَا فَرَضَ اللّٰهُ الزَّكٰوةَ مَعَ الصَّلٰوةِ فِي الْاَمْوَالِ وَسَنَّهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَاٰلِهِ فِي تِسْعَةِ اَشْيَاءَ وَعَفَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ عَمَّا سِوٰى هُنَّ فِي الذَّهَبِ
وَالْفِضَّةِ وَالْاِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَعَفَا عَمَّا
سِوٰى ذٰلِكَ شرح بیان مع الصلوة شد در شرح حدیث پنجم باب اول بیان عفا عما
سوی ذلک شد در شرح حدیث دوم باب اول یعنی روایتست از امام محمد باقر و امام
جعفر صادق علیهما السلام گفتند که فرض کرد الله تعالی زکوة را با نماز در جمیع
مالها مراد اینست که در فرض زکوة فرقی نیست میان نه چیز و غیر اینها از حبوب
و قرار داد زکوة فریضه را رسول الله صلی الله علیه و آله در نه چیز و تجاوز کرد از
طلب زکوة فریضه رسول الله صلی الله علیه و آله از آنچه غیر آن نه چیزست قرار داد
در زر و سیم و شتر و گاو و گوسفند و گندم و جو و خرما و مویز و تجاوز کرد از آنچه
غیر آنست دوم اصل عَنْ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ اَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ اَبِي عَبْدِ
اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ وَضَعَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ الزَّكٰوةَ عَلٰى تِسْعَةِ
اَشْيَاءَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْاِبِلِ وَالْبَقَرِ وَ
الْغَنَمِ وَعَفَا عَمَّا سِوٰى ذٰلِكَ شرح روایتست از یونس بن عبد الرحمن از عبد الله بن
مسکان بضم میم و سکون سین بی نقطه از ابی بکر حضرمی بفتح حاء بی نقطه و سکون
ضاد با نقطه و فتح راء بی نقطه از امام جعفر صادق علیه السلام امام گفت قرار

بتر یعنی و بودن امامی
مفترض الطاعه در روی
زمین قائل میشدم
٢٤

داد رسول الله صلی الله علیه و آله زکوة را بر نه چیز گندم و جو و خرما و مویز و زر و سیم
و شتر و گاو و گوسفند و تجاوز کرد از آنچه غیر آنست اصل قَالَ يُونُسُ مَعْنٰى قَوْلِهِ اِنَّ
الزَّكٰوةَ فِي تِسْعَةِ اَشْيَاءَ وَعَفَا عَمَّا سِوٰى ذٰلِكَ اِنَّمَا كَانَ ذٰلِكَ فِي اَوَّلِ النُّبُوَّةِ
كَمَا كَانَتِ الصَّلٰوةُ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ زَادَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ فِيهَا سَبْعَ رَكَعَاتٍ
وَكَذٰلِكَ الزَّكٰوةُ وَضَعَهَا وَسَنَّهَا فِي اَوَّلِ نُبُوَّتِهِ عَلٰى تِسْعَةِ اَشْيَاءَ ثُمَّ وَضَعَهَا عَلٰى جَمِيعِ
الْحُبُوبِ شرح انما بفتح همزه خبر مبتداست و افاده حصر میکند نظیر آیت سوره کهف
يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ مشار الیه ذلک مجموع وضع زکوة بر نه چیز و عفو از
ما سوای آنست باعتبار جزء اخیر که عفو است کما کانت تا آخر از قبیل ذکر نظیر است پس
تساوی این دو من جمیع الوجوه لازم نیست و شیخ طوسی رحمه الله تعالی در کتاب
استبصار بعد از ذکر احادیث و جمع میان اینها بحمل احادیث عموم بر استحباب
گفته که و لا یمکن حملها علی ما ذهب الیه یونس بن عبد الرحمن ان هذه التسعة
الاشیاء کانت الزکوة علیها فی اول الاسلام ثم اوجب الله تعالی بعد ذلک فی غیرها
من الاجناس لان الامر لو کان علی ما ذکره لما قال الصادق علیه السلام عفا رسول الله
صلی الله علیه و آله عما سوی ذلک لانه اذا وجب فیما عدا التسعة اشیاء بعد
ایجابه فی التسعة لم یبق شیء معفو عنه فهذا القول واضح البطلان مخفی نماند که از آنچه
گفتیم در شرح حدیث دوم باب اول معلوم میشود که مراد یونس اینست که رسول الله
صلی الله علیه و آله در سال اول فرض زکوة عفو کرد از ما عدای نه چیز و بعد از آن
وضع زکوة کرد بر جمیع حبوب و این منافات ندارد با قول صادق علیه السلام
پس بطلان قول یونس واضح نیست و اگر شیخ مستند میشد بروایاتی دیگر که در
استبصار مذکور کرده برای دلالت ظاهر اینها بر نفی فرض زکوة بر ما عدای نه چیز
جواب این میشد که یونس آن روایات را اعتبار نکرده و مصنف کافی اینها را ذکر
نکرده و قول او در خطبه کافی که بالآثار الصحیحة عن الصادقین علیهم السلام و
السنن القائمة التی علیها العمل تا آخر اشارتست بترک اعتبار ظاهر اینها و الله اعلم
یعنی گفت یونس که معنی قول امام که زکوة در نه چیزست و رسول الله تجاوز کرد از
آنچه غیر آنست اینست که جز این نیست که بود در اول پیغمبری نظیر اینکه بود نماز در

اول پیغمبری دو رکعت بعد ازان زیاد کرد رسول الله صلی الله علیه واله در نماز
هفت رکعت وهمچنین زکوة قرار داد انرا وطریقت کود انرا در اقل پیغمبری وبرین چیز بعد ازان قرار
داد انرا بر جمیع دانها مثل ارزن وماش وبرنج ونخود وعدس وغیر انها **باب پنجم اصول**

باب ما یزکی من الحبوب شرح این باب بیان چیزیست که زکوة داده میشود از جمله
دانها در این باب پنج حدیث **اول اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْحُبُوبِ مَا
یُزَکَّی مِنْهَا قَالَ الْبُرُّ وَالشَّعِیرُ وَالذُّرَةُ وَالدُّخْنُ وَالْأَرُزُّ وَالسُّلْتُ وَالْعَدَسُ وَالسِّمْسِمُ
کُلُّ هَذَا یُزَکَّی وَأَشْبَاهُهُ **شرح** البر بضم باء یکنقطه وتشدید راء بینقطه گندم الذرة
بضم ذال بانقطه وتخفیف راء بینقطه مفتوحه وتاء تانیث که بجای واو محذوف آ
که لام الفعل است دانه مدور سفید که مشهورست الدخن بضم دال بینقطه و
سکون خاء بانقطه ارزن الارز بضم همزه وضم راء بینقطه وتشدید زای بانقطه
برنج سلت بضم سین بینقطه وسکون لام وتاء دو نقطه در بالا قسمی از جو ترشاست
وانرا جو بهاره مینامند السمسم بکسر سین بینقطه وسکون میم وکسر سین دوم کنجد
یعنی روایتست از محمد بن مسلم که از راویان امام محمد باقر وامام جعفر صادق علیهما
السلام است گفت پرسیدم امام را از دانها که چه چیز زکوة داده میشود از انها
امام گفت که گندم وجو پابیزه وذرت وکاورس وبرنج وجو بهاره ومرجمک وکنجد
جمیع این زکوة داده میشود وماننداین بیان مانند ظاهر میشود از حدیث آینده
دوم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِثْلَهُ وَقَالَ کُلُّ مَا کِیلَ بِالصَّاعِ فَبَلَغَ الْأَوْسَاقَ
فَعَلَيْهِ الزَّکَوةُ وَقَالَ جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الصَّدَقَاتِ فِي کُلِّ
شَيْءٍ أَنْبَتَتِ الْأَرْضُ إِلَّا مَا کَانَ فِي الْخُضَرِ وَالْبُقُولِ وَکُلِّ شَيْءٍ یَفْسُدُ مِنْ یَوْمِهِ **شرح**
الصاع بصاد بینقطه والف وعین بینقطه جام آبخوری ومراد اینجا پیمانه ایست
که گنجایش چهار مد دارد ومراد بمد بضم میم وتشدید دال قدحیست از گندم ومانند
ان که پر کند دو دست متصل بیکدیگر را که کشیده شود بروشی که گنجایش چیزی بیشتر
داشته باشد ومی آید در کتاب الصیام در حدیث نهم باب هفتاد و پنجم که باب
الفطرات که الصاع ستة ارطال بالمدنی وتسعة ارطال بالعراقی قال واخبرنی
انه یکون بالوزن الفا ومائة وسبعین وزنة وبیان میشود که مراد بوزن مثقال شرعیست

الصدقة

وان چهار سدس ونیم مثقال صیرفی است که در زمان ما متعارفست وتاء در وزنه برای
وحدتست واینکه این وزن برای خرماست وغیر خرما ازین سبکتر میتواند بود ضمیر
مستتر در بلغ راجع بما موصوله است ومفعول ان الاوساق است الاوساق بسین
بینقطه وقاف جمع وسق بفتح واو وسکون سین بمعنی شصت صاع والف ولام برای
عهد خارجیست بمعنی پنج وسق که مشهورست که نصابست ضمیر علیه راجع بماء موصول
است فی در فی الخضر برای ظرفیت است اعم از بودن بعض در کل وبودن تخم ومانندان در
بوته الخضر بضم خاء بانقطه وسکون ضاد بانقطه وراء بینقطه جمع اخضر بفتح همزه
وسکون خاء وفتح ضاد سبزها ومراد اینجا سبزیهاست مثل گندنا واسفناج ومانند
انها که عمده انتفاع بانها بخوردن در وقت سبز بودن انهاست البقول بضم باء
یکنقطه وضم قاف وسکون واو گیاهها مثل بوته خربزه وهندوانه وبادنجان وخیار
ومانند انها که در عادت ان بوته خورده نمیشود وباحاصل ان چیده نمیشود وان مجرورست
ومعطوف بر الخضرات کل منصوب ومعطوف بر ماء موصوله است من بمعنی فی است
یومه عبارت از زمان اندکست **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
مثل حدیث سابق وامام گفت که هرچه پیمانه کرده شد بصاع پس رسید به پنج وسق
که سیصد صاع است پس بر انست زکوة وامام گفت گردانید رسول الله صلی الله علیه
واله صدقات را در هر چیزی که رویاند انرا زمین مگر انچه باشد در سبزیها ودر
گیاهها ومگر هر چیزی که ضایع شود در روز خود مراد اینست که ضایع شود در اندک
وقتی مگر انکه خشک کنند مثل زردالو وهلو وانجیر ومگر انکه دست کاری کنند مثل
سیب وبه وانار مخفی نماند که ظاهر این حدیث اینست که انگور مادامی که مویز نشده
باشد زکوة نداشته باشد **سوم اصل** عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِیَارَ قَالَ قَرَأْتُ فِي کِتَابِ
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ جُعِلْتُ فِدَاكَ رُوِيَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الزَّکَوةَ عَلَى تِسْعَةِ أَشْيَاءَ
الْحِنْطَةِ وَالشَّعِیرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِیبِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْغَنَمِ وَالْبَقَرِ وَالْإِبِلِ وَ
عَفَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَمَّا سِوَى ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ الْقَائِلُ عِنْدَنَا شَيْءٌ
کَثِیرٌ یَکُونُ أَضْعَافَ ذَلِكَ فَقَالَ وَمَا هُوَ فَقَالَ لَهُ الْأَرُزُّ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ

عَلَیْهِ السَّلامُ اَقُولُ لَکَ اِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ وَضَعَ الزَّکوٰةَ عَلی تِسْعَةِ اَشْیاءَ
وَعَفا عَمّا سِوی ذٰلِکَ وَتَقُولُ عِنْدَنا اُرْزٌ وَعِنْدَنا ذُرَةٌ وَقَدْ کانَتِ الذُّرَةُ عَلی عَهْدِ
رَسُولِ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ فَوَقَّعَ عَلَیْهِ السَّلامُ کَذٰلِکَ هُوَ وَالزَّکوٰةُ عَلی کُلِّ ما کِیلَ
بِالصّاعِ **شرح** مراد بوضع واکذاشتن چیزیست چنانچه هست و مراد بعفو بخشیدن حق
ثابت بفرض الهی است در سال معین چنانچه بیان شد در شرح حدیث دوم باب
اول الف لام القائل برای عهد خارجیست باعتبار اینکه روی اگرچه بصیغه مجهولست
دلالت بر راوی میکند ولهذا در تتمه حدیث گفته و روی غیر هذا الرجل وعندنا
ذرة تا آخر تتمه مفعول تقول نیست بلکه کلام امام جعفر صادق علیه السلام است
حاصل جواب اینست که عفو رسول الله در سال معین مبنی بر اینست که زکوة بر حبوب
دران سال نیز فرض بوده لیکن چون رسول الله بمقتضای آیت سوره احزاب النبی اولی
بالمؤمنین من انفسهم اختیار مال مستحقین داشته و از ایشان بخشیده در آن سال از سایر
حبوب زکوة فرض است موافق انچه بیان شد در شرح حدیث دوم باب اول **یعنی**
روایتست از علی بن مهزیار گفت که خواندم در مکتوب عبد الله بن محمد سوی امام موسی
کاظم علیه السلام یا امام رضا علیه السلام که قرابت شوم روایت کرده شده از
امام جعفر صادق علیه السلام که گفت که قرار داد رسول الله صلی الله علیه وآله
زکوة را بر نه چیز گندم وجو وخرما ومویز وزر وسیم وگوسفند وگاو وشتر وبخشید
زکوة را رسول الله صلی الله علیه وآله از انچه غیر آنست که مذکور شد پس گفت امام جعفر
صادق علیه السلام را گویند که راوی این حدیثست که نزد ما چیزی بسیار است
که میباشد چند برابر انچه گفتی پس امام جعفر صادق علیه السلام گفت که وچیست
آن پس گوینده گفت امام را که ان برنج است پس گفت اورا امام جعفر صادق علیه السلام
از روی تعجب که میگویم ترا که بدرستی که رسول الله صلی الله علیه وآله قرار داد زکوة
را بر نه چیز وبخشید زکوة را از انچه غیر انست وباوجود این میگویی که نزد ما در کیلان
یا مازندران مثلا برنج هست ونزد ما در مدینه نیز ذرت هست وبتحقیق بود
ذرت در زمان رسول الله صلی الله علیه وآله پس نوشت امام موسی کاظم یا امام
رضا علیه السلام که چنانست کلام امام جعفر صادق علیه السلام باینمعنی که انچه

وبعد از آن بخشید بر طرف شد پس در سایر حبوب

روایت

روایت شده از او درستست وزکوة بحکم الهی بر هر چیزیست که پیمانه کرده شد بصاع
اصل وَکَتَبَ عَبْدُ اللهِ وَرَوی غَیْرُ هٰذَا الرَّجُلِ عَنْ اَبی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ اَنَّهُ سَاَلَهُ
عَنِ الْحُبُوبِ فَقالَ وَما هِیَ قالَ السِّمْسِمُ وَالْاُرْزُ وَالدُّخْنُ وَکُلُّ هٰذا غَلَّةٌ کَالْحِنْطَةِ وَ
الشَّعیرِ فَقالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ فِی الْحُبُوبِ کُلِّها زَکوٰةٌ وَرُوِیَ اَیْضاً عَنْ اَبی
عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ اَنَّهُ قالَ کُلُّ ما دَخَلَ الْقَفیزَ فَهُوَ یَجْری مَجْرَی الْحِنْطَةِ وَالشَّعیرِ
وَالتَّمْرِ وَالزَّبیبِ قالَ فَاَخْبِرْنی جُعِلْتُ فِداکَ هَلْ عَلی هٰذَا الْاُرْزِ وَما اَشْبَهَهُ مِنَ
الْحُبُوبِ الْحِمَّصِ وَالْعَدَسِ زَکوٰةٌ فَوَقَّعَ عَلَیْهِ السَّلامُ صَدَّقُوا الزَّکوٰةُ فی کُلِّ شَیْءٍ کیلَ
شرح سؤال در وما هی اشعار است باینکه بعض حبوب زکوة ندارد باعتبار اینکه بکیل
درنمی آید مثل دانه انار و به و سیب الغله بفتح غین بانقطه وتشدید لام حاصل زمین
وماننداین وجه شبه در کالحنطة اینست که هر دو پیمانه کرده میشود القفیز بفتح قاف
وکسر فا وسکون یاء دو نقطه در پایین وزای با نقطه پیمانه که معروفست وان گنجایش
گندم بقدر تخم صد وچهل وچهار ذراع از زمین دارد الحمص بکسر حاء بینقطه وکسر
وفتح میم مشدده وصاد بینقطه مجرور وبدل تفصیل ماء موصوله است **یعنی** ونوشت
عبد الله بن محمد سوی ابو الحسن ع که وروایت کرد غیر این مرد که مذکور شد از امام جعفر
صادق علیه السلام اینکه او پرسید امام جعفر صادق ع را از دانها پس امام جعفر
صادق ع گفت وچیست ان دانها گفت که کنجد وبرنج وارزن وجمیع اینکه مذکور
شد حاصلیست مانند گندم وجو در اینکه پیمانه کرده میشود پس گفت امام جعفر
صادق ع که در انها بهمگی انها زکوة هست وروایت کرده شده نیز از امام جعفر
صادق ع اینکه او گفت که هر انچه داخل شد در قفیز مثلا پس ان جاری میشود در مجری
گندم وجو وخرما ومویز عبد الله گفت دران مکتوب که پس خبرده مرا قربانت شوم
که آیا بر این برنج وانچه مانند ان شد در اینکه پیمانه کرده میشود از جمله دانها که نخود
وعدس باشد زکوتی هست یا نه پس نوشت ابو الحسن ع که راست گفتند راویان این
سه روایت از امام جعفر صادق ع زکوة هست بر هر چیزی که پیمانه کرده شد **چهارم**
اصل قُلْتُ لِاَبِی الْحَسَنِ عَلَیْهِ السَّلامُ اِنَّ لَنا رَطْبَةً وَاُرْزاً فَمَا الَّذی عَلَیْنا فیهِما
فَقالَ عَلَیْهِ السَّلامُ اَمَّا الرَّطْبَةُ فَلَیْسَ عَلَیْکَ فیها شَیْءٌ وَاَمَّا الْاُرْزُ فَما سَقَتِ السَّماءُ

العُشرُ وَما سُقِیَ بِالدَّلوِ نِصفُ العُشرِ مِن کُلِّ ما کِلتَ بِالصّاعِ اَو قالَ وَکیلَ بِالمِکیالِ
شرح الرطبه بفتح راء بی‌نقطه و سکون طاء بی‌نقطه و باء یک‌نقطه یونجه سقت بفتح
سین بی‌نقطه و فتح قاف بصیغه ماضی معلوم معتل اللام یائی باب ضرب است سماء
اینجا عبارت از بارانست یا عبارت از ابر است و بر هر تقدیر شامل قنات و چشمه و
مانند آنها هست زیرا که اصل همه آنها از ابر و بارانست پس مراد بسقی سماء آنست که بی
توسط دلو باشد العشر بتقدیر فیه العشر هست سقی بصیغه مجهولست نصف العشر بتقدیر
فیه نصف العشر هست ذکر کل برای اشعار باینست که برنج مانند گندم و جو و امثال
آنها نیست زیرا که پوستی دارد که از آن جدا میشود و گاه باشد که با پوست بحد نصاب
رسد و بی آن نرسد و چون در وقت کیل در خرمن با پوست میباشد پوست را
نیز جزء نصاب میباید ساخت و زکوة می باید داد هرچند که چون بی پوست شود
بحد نصاب نرسد کلت بکسر کاف و سکون لام بصیغه ماضی مخاطب معلوم
معتل العین یائی باب ضرب است کیل بیاء دو نقطه در پایین بصیغه ماضی غایب
مجهول باب ضرب است مکیال بکسر میم و سکون کاف و یاء دو نقطه در پایین اسم
آلت است و بنا بر ذکر این ضمیمه واو برای عطف تفسیر است و مقصود اینست که در حصه
برزگر نیز زکوة هست و در آنچه داده میشود بحکم آیت و آتوا حقه یوم حصاده
زکوة نیست و ذکر صاع بعنوان مثالست پس قفیز و امثال آن همین حکم دارد یعنی
گفتم امام موسی کاظم علیه السلام یا امام رضا علیه السلام را که بدرستی که ما را است
یونجه و برنج پس چیست آنچه بر ماست در آن یونجه مثلا پس گفت امام علیه السلام که
اما یونجه پس بر تو در آن چیزی از زکوة نیست و اما برنج پس آنچه آب داد آنرا باران در آن
عشر هست و آنچه آب داده شد بدلو در آن نصف عشر هست از هرچه پیمانه کردی
بصاع یا امام گفت نیز که و هرچه پیمانه کرده شد به پیمانه پنجم اصل عَن اَبی عَبدِ
اللهِ عَلَیهِ السَّلامُ قالَ سَألتُهُ عَنِ الحَرثِ ما یُزکّی مِنهُ فَقالَ البُرُّ وَالشَّعیرُ وَالذُّرَةُ
وَالأُرزُ وَالسُّلتُ وَالعَدَسُ کُلُّ هٰذا مِمّا یُزکّی وَقالَ کُلُّ ما کیلَ بِالصّاعِ فَبَلَغَ
الأَوساقَ فَعَلَیهِ الزَّکوةُ شرح الحرث بفتح حاء بی‌نقطه و سکون راء بی‌نقطه و ثاء سه
نقطه آنچه کاشته شود و باقی این ظاهرست از شرح حدیث اول و دوم این باب باب

ششم اصل باب ما لا یجب فیه الزکوة مما انبتت الارض من الخضر وغیرها شرح من در مما
تبعیضیه است من در من الخضر بیانیه است بیان ما موصوله در ما لا یجب میکند
بیان خضر شد در شرح حدیث دوم باب سابق یعنی این باب بیان چیزیست که واجب
نمیشود در آن زکوة از جمله آنچه میرویاند زمین که سبزیها و غیر آنها باشد در این
باب شش حدیث است اول اصل عَن اَبی عَبدِ اللهِ عَلَیهِ السَّلامُ قالَ لَیسَ عَلَی البُقولِ وَلا
عَلَی البِطّیخِ وَاَشباهِهِ زَکوةٌ اِلّا ما اجتَمَعَ عِندَکَ مِن غَلَّتِهِ فَبَقِیَ عِندَکَ سَنَةً شرح
البقول بضم باء یک‌نقطه و ضم قاف و سکون واو و کیاهها و مراد اینجا سبزیها است که
عمده انتفاع بنفس آنهاست نه بحاصل آنها مثل گندنا و پیاز و کاهو و نحو آن یعنی روایتست از امام جعفر
صادق که گفت که نیست بر سبزیها و نه بر خربزه و مانندهای خربزه که هندوانه و خیار
و بادنجان و کدو و امثال آنهاست زکوتی مگر آنچه جمع شد نزد تو از زر و سیم که حاصل
خربزه است مثلا پس ماند نزد تو یکسال بشرط بلوغ نصاب دوم اصل عَن اَبی جَعفَرٍ
عَلَیهِ السَّلامُ اَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الخُضَرِ فیها زَکوةٌ وَاِن بیعَ بِالمالِ العَظیمِ فَقالَ لا
حَتّی یَحولَ عَلَیهِ الحَولُ شرح واو در و ان از زیادتی کاتبان مینماید زیرا که ان اینجا
وصلیه نمیتواند بود حتی اینجا برای استثنا است و میتواند بود که برای انتهاء غایت
باشد و مدخول آن خارج باشد از حکم ما قبل آن یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلام
اینکه او پرسیده شد از سبزیها که آیا در آنها زکوتی هست اگر فروخته شود بمال
بزرگ یعنی زر یا سیمی که بحد نصاب رسد پس امام گفت که نه مگر آنکه گذرد بر آن مال
عظیم سال سوم اصل قُلتُ لِاَبی عَبدِ اللهِ عَلَیهِ السَّلامُ ما فِی الخُضَرِ قالَ وَما هِیَ قُلتُ
القَضبُ وَالبِطّیخُ وَمِثلُهُ مِنَ الخُضَرِ قالَ لَیسَ عَلَیهِ شَیءٌ اِلّا اَن یُباعَ مِثلُهُ بِمالٍ
وَیَحولَ عَلَیهِ الحَولُ فَفیهِ الصَّدَقَةُ وَعَنِ العِضاهِ مِنَ الفِرسِکِ وَاَشباهِهِ فیهِ
زَکوةٌ قالَ لا قُلتُ فَثَمَنُهُ قالَ ما حالَ عَلَیهِ الحَولُ مِن ثَمَنِهِ فَزَکِّهِ شرح سؤال در
و ما هی مبنی بر اینست که کاهی مراد از این لفظ سؤال از قیمت خضر میباشد مخفی نماند که
تفسیر سائل خضر را بخلاف متعارفست زیرا که اکثر استعمالات خضر شامل نیست بطیخ
و مانند آنرا چنانچه گذشت در شرح حدیث دوم باب سابق القضب بفتح قاف
و سکون ضاد با نقطه و باء یک‌نقطه یونجه العضاه بفتح عین بی‌نقطه و تخفیف ضاد

بانقطه والف زایده وهاء لام الفعل درخت بزرك بارآور ومن بیانیه یا تبعیضیه میتواند بود بنوعی از مجاز الفرسك بکسر فاء وسکون راء بی‌نقطه وکسر سین بی‌نقطه قسمی از شفتالو ضمیر اشباهه وضمیر فیه وضمیر ثمنه راجع بعضاء است بنوعی از مجاز یعنی کفتم امام جعفر صادق را که چیست در سبزیها کفت وچیست انها باینمعنی که مراد تو چیست از خضر کفتم بونجه وخربزه ومانند خربزه که خیار وکدو وبادنجان باشد مثلا امام کفت نیست بر انچه کفتی چیزی مکر انکه فروخته شود مثل انچه کفتی بنقدی وکذرد بران سالی پس در آنست صدقه فریضه بشرط بلوغ نصاب وپرسیدم از درخت بزرك از شفتالو ومانندهای آن که زردالو وبه وسیب وامرود وانار است مثلا که آیا دران درخت زکوة هست کفت نه کفتم پس قیمت نقدان چونست امام کفت که هرچه کذشت بران سال ازجمله قیمت نقد آن پس زکوة بده از ان بشرط بلوغ نصاب چهارم اصل سَأَلْتُ اَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْاُشْنَانِ فِيهِ زَكٰوةٌ فَقَالَ لَا شرح اشنان بضم وکسر همزه وسکون شین بانقطه کیاهیست که بان جامه شویند وعجم نیز انرا باین نام میخوانند یعنی پرسیدم امام موسی کاظم یا امام رضا علیه السلام را از اشنان که ایا دران زکوتی هست پس امام کفت که نه پنجم اصل سَأَلْتُ اَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْقُطْنِ وَالزَّعْفَرَانِ عَلَيْهِمَا زَكٰوةٌ فَقَالَ لَا شرح پرسیدم امام موسی کاظم یا امام رضا علیه السلام را از پنبه وزعفران که آیا بر انها زکوتی هست پس امام کفت که نه ششم اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ وَاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فِي الْبُسْتَانِ يَكُونُ فِيهِ الثِّمَارُ مَا لَوْ بِيعَ كَانَ مَالًا اَهَلْ فِيهِ صَدَقَةٌ قَالَ لَا شرح البستان بضم باء یکنقطه وسکون سین بی‌نقطه وتاء دونقطه در بالا بروزن فعلان باغ سبزی ودرخت میوه‌دار ماء موصوله بدل یا عطف بیان الثمار است ضمیر بیع راجع بماء موصوله است وهمچنین ضمیر کان وحمل مال بران بنوعی از مجازست ضمیر فیه نیز راجع بما موصوله است یعنی روایتست از امام محمد باقر وامام جعفر صادق علیهما السلام در باغ که میباشد دران انواع میوه انچه اکر فروخته میشد میبود نقد فراوان آیا دران زکوتی هست امام کفت که نه باب هفتم اصل باب اقل ما يجب فيه الزكوة من الحرث شرح الحرث بفتح حاء بی‌نقطه وسکون راء بی‌نقطه وثاء سه نقطه

کاشتن تخم وتخمی که کاشته میشود وانچه حاصل میشود از کاشتن تخم ومراد اینجا معنی سوم است وان شامل خرما ومویز نیز هست زیرا که جمیع اول وبعض دوم از کاشتن تخم است ومیتواند بود که شامل انها نباشد بنا براینکه حرث مخصوص صورتی باشد که تخم را متفرق پاشند چنانچه در کندم وجو است یعنی این باب بیان کمتر چیزیست که واجب میشود دران زکوة از حاصل زراعت در این باب هفت حدیث است اول اصل عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنِ الزَّكٰوةِ فِي الزَّبِيبِ وَالتَّمْرِ فَقَالَ فِي كُلِّ خَمْسَةِ اَوْسَاقٍ وَسْقٌ وَالْوَسْقُ سِتُّونَ صَاعًا وَالزَّكٰوةُ فِيهِمَا سَوَاءٌ فَاَمَّا الطَّعَامُ فَالْعُشْرُ فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَاَمَّا مَا سُقِيَ بِالْغَرْبِ وَالدَّوَالِي فَاِنَّمَا عَلَيْهِ نِصْفُ الْعُشْرِ شرح تفسیر وسق وصاع کذشت در شرح حدیث دوم باب پنجم مخفی نماند که از این ظاهر میشود که در نصاب زکوة حرث وزن اعتبار ندارد بلکه مدار بر پیمانه است الطعام بفتح طاء بی‌نقطه وعین بی‌نقطه انچه خورده میشود بعد از علاجی مثل کندم وجو که تا پخته نشود یا برشته نشود خورده نمیشود بخلاف مویز وخرما بدانکه از انچه کفتیم در تفسیر طعام ظاهر میشود که منافات نیست میان این حدیث که دلالت میکند بر اینکه زکوة مویز وخرما بخیلست واحادیثی که دلالت میکند بر اینکه زکوة انها مثل زکوة جو وکندم است زیرا که چون مویز وخرما بیش از رسیدن بحد مویزی یا خرمائی بسیار خورده میشود وضبط حساب ان بسیار مشکلست پس این حدیث محمولست بر صورتی که حساب انها مضبوط نشده باشد اصلا واحادیث دیکر محمولست بر صورتی که حساب آنها مضبوط شده باشد وانچه خورده شده باشد بحساب درآورده شده باشد فی الجمله وشیخ طوسی در استبصار اولا رد این حدیث کرده وثانیا بر تقدیر تسلیم کفته که یا محمولست بر استحباب یا محمولست بر خمسی که بعد از اخراج زکوة واخراج خرج سالیانه در اموال میباشد والله اعلم تفسیر ما سقت السماء کذشت در شرح حدیث چهارم باب پنجم الغرب بضم غین بانقطه وضم راء بی‌نقطه وباء یکنقطه جمع غرب بفتح غین وسکون راء دلوهای بزرك مثل سقف وسقف الدوالی بفتح دال بی‌نقطه وواو زائده والف وکسر لام وتخفیف یاء دونقطه در پایین جمع دالیه چرخهایی که بانها آب از چاهها

ومانند انها میکنند یعنی روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق و امام موسی
کاظم علیهما السلام است سماعه گفت پرسیدم امام را از زکوة در مویز وخرما پس امام
گفت که در هر پنج وسق یکی سواست و وسق شصت صاع است و زکوة در مویز وخرما
برابر است باینمعنی که در هر یک پنجیک است چون خام بسیار خورده میشود و اما انچه
نا پخته نشود خورده نمیشود مثل گندم وجو پس زکوه دران عشر هست در انچه آب داد
آنرا ابر و اما انچه آب داده شد بدلوها و چرخها پس بر نیست که بر آنست نصف عشر
دوم اصل عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى وَأَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَا ذَكَرْنَا لَهُ الْكُوفَةَ وَمَا
وُضِعَ عَلَيْهَا مِنَ الْخَرَاجِ وَمَا سَارَ فِيهَا أَهْلُ بَيْتِهِ فَقَالَ مَنْ أَسْلَمَ طَوْعاً تُرِكَتْ
أَرْضُهُ فِي يَدِهِ وَأُخِذَ مِنْهُ الْعُشْرُ مِمَّا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْأَنْهَارُ وَنِصْفُ الْعُشْرِ مِمَّا
كَانَ بِالرِّشَاءِ فِيمَا عَمَرُوهُ مِنْهَا وَمَا لَمْ يَعْمُرُوهُ مِنْهَا أَخَذَهُ الْإِمَامُ فَقَبَّلَهُ مِمَّنْ
يَعْمُرُهُ وَكَانَ لِلْمُسْلِمِينَ وَعَلَى الْمُتَقَبِّلِينَ فِي حِصَصِهِمُ الْعُشْرُ وَنِصْفُ الْعُشْرِ
وَلَيْسَ فِي أَقَلَّ مِنْ خَمْسَةِ أَوْسَاقٍ شَيْءٌ مِنَ الزَّكَاةِ شرح صفوان واحمد از راویان
امام موسی کاظم و امام رضا و امام محمد تقی علیهم السلام اند ما در ما وضع موصوله آست
وضع بصیغه ماضی مجهول باب منع است که در اصل از باب ضرب بوده و نقل شده
برای حرف حلق ضمیر علیها راجع بکوفه است من بیانیه است و تبعیضیه میتواند بود
الخراج بفتح وضم خاء بانقطه وراء بینقطه والف وجیم مالیه پادشاه که بر زمین
یا بر آب و زمین قرار میدهد ما در وما سار مصدریه است و میتواند بود که موصول
باشد بحذف عاید بتقدیر ما ساربه سار بسین بینقطه والف وراء بینقطه بصیغه
ماضی معلوم باب ضرب است السیره بکسر سین وسکون یاء دونقطه در پایین
روش سلوک حاکم در میان رعیت ضمیر فیها راجع بکوفه است اهل مرفوع و فاعل
سار است ضمیر بیته راجع است بمرجع ضمیر له واهل بیته عبارتست از بعض
بنی فاطمه که خروج کردند و بر کوفه مسلط شدند و مدتی حکومت کردند چنانچه
اشارت بان شد در کتاب الحجه در حدیث هفتم باب ان الجن تاتیهم فیسالونهم عن
معالم دینهم ویتوجهون فی امورهم علیهم السلام که باب نود و هفتم است سما اینجا
اخص است از سماء در حدیث سابق الرشاء بکسر راء بینقطه وشین بانقطه والف

وهمزه منقلب از واو ریسمان عمروه بعین بینقطه وراء بینقطه بصیغه ماضی معلوم
باب نصر است واو در وما لم یعمروه برای عطف جمله بر جمله آخر ماء موصوله مبتدا است
وجمله اخذه خبر مبتدا است واین اشارتست باینکه زمینی که در تصرف این طایفه باشد
انرا اباد نکرده باشند ملک ایشان نیست بلکه حکم سایر موات دارد قبله بقاف و
باء یکنقطه بصیغه ماضی معلوم باب تفعیلست التقبیل دادن صاحب اختیار زمینی
انرا بکسی بروشی که مانند اجاره است فرق اینست که در اجاره تعیین اجر مدت وانچه
انکس را باید داد هست ودر تقبیل نیست التقبل مصدر باب تفعل مطاوع تقبیل یعنی
روایتست از صفوان بن یحیی و احمد بن محمد بن ابی نصر گفتند که مذکور کردیم برای امام علیه
السلام کوفه را وانچه را که قرار داده شده بران از مال پادشاه و روش سلوک اهل بیت
او را در کوفه پس امام در بیان اینکه کدام زمین خراج دارد و کدام ندارد گفت که هر که مسلمان
شد از روی رضا واگذاشته میشود زمین او که در تصرف مالکانه خود دارد در دست
او و بعنوان زکوة گرفته میشود از او عشر از انچه آب داد انرا باران و نهرها و گرفته میشود
نصف عشر از انچه باشد آب دادن ان بریسمان از چاه و مانند ان در انچه اباد کردند انرا
از جمله زمین خود و انچه اباد نکردند انرا از جمله زمین خود میگیرد انرا امام زمان و
میدهد انرا بکسی که اباد کند انرا و سال بسال مالیانه انرا قبول کند و میشود بران مسلمانان
که زمین آباد خود را تصرف دارند و بر جمعی که زمین غیر خود را بتصرف گرفته اند از امام و
اباد کرده اند در حصه‌های خودشان از حاصل زمین عشر و در انچه آب داده باشد آنرا
باران و نهرها و نصف عشر در انچه آب دادن ان بریسمان باشد و نیست در کمتر از
پنج وسق که سیصد صاع است چیزی از زکوة مراد اینست که در خراج زمین خراجی
شرط نیست بلوغ پنج وسق بلکه شرطست از زکوة حاصل ان اصل وَمَا أُخِذَ بِالسَّيْفِ
فَذَلِكَ إِلَى الْإِمَامِ يُقَبِّلُهُ بِالَّذِي يَرَى كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِخَيْبَرَ
قَبَّلَ سَوَادَهَا وَبَيَاضَهَا يَعْنِي أَرْضَهَا وَنَخْلَهَا وَالنَّاسُ يَقُولُونَ لَا يَصْلُحُ قَبَالَةُ الْأَرْضِ
وَالنَّخْلِ وَقَدْ قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَيْبَرَ وَعَلَى الْمُتَقَبِّلِينَ سِوَى
قَبَالَةِ الْأَرْضِ الْعُشْرُ وَنِصْفُ الْعُشْرِ فِي حِصَصِهِمْ وَقَالَ إِنَّ أَهْلَ الطَّائِفِ أَسْلَمُوا
وَجَعَلُوا عَلَيْهِمُ الْعُشْرَ وَنِصْفَ الْعُشْرِ وَإِنَّ مَكَّةَ دَخَلَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ

عَنْوَةً وَكَانُوا اُسَرَاءَ فِي يَدِهِ فَاَعْتَقَهُمْ وَقَالَ اذْهَبُوا فَاَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ شرح چگونگی تقبیل
رسول الله صلی الله علیه وآله خیبر را بیان میشود در کتاب المعیشه در حدیث اول
و دوم باب قبالة الارضین تا اخر که باب صد و بیست و هشتم است هر یک از سواد
و بیاض مصدر بمعنی صفت مشبهه است یعنی ارضها و نخلها کلام راویست و ضمیر
مستتر راجع بمرجع ضمیر له است در فقرات سابقه تفسیر سواد بارض و تفسیر بیاض
بنخل دو احتمال دارد اوّل اینکه مراد بسواد زمین نخلستان باشد باعتبار اینکه در سایهٔ آنست
و مراد به بیاض درخت خرما خود ش باشد باعتبار اینکه در افتابست پس مراد اینست
که برای هر یک از زمین نخلستان که قابل زراعت علیحده است و درختان خرما
حقی علیحده قرار داد دوم اینکه مراد بسواد زمین غیر عمده باشد که خالی از نخلست و
مراد ببیاض نخلستان باشد که عمده است چنانچه عمده اهل اسلام را بیضه الاسلام
مینامند و عمدهٔ سرا را ابیض الدار مینامند قباله بکسر قاف و تخفیف باء یکنقطه و الف
و تخفیف لام مصدر باب علم و نصر و ضربست بمعنی قبول کردن کار زمینی را که اباد
نباشد از صاحبش بشرط اینکه اباد ان کند بتخم و کاو خود مثلا و حصه از حاصل آنرا
تسلیم صاحبش کند و از انقبل بصیغه مصدر باب تفعل نیز مینامند و بفتح قاف
اسم مصدرست العنوه بفتح عین بینقطه و سکون نون قهر و غلبه و مصدر اینجا
بمعنی اسم فاعلست و حالست از فاعل دخلها یا بمعنی خودش است و مفعول له است
از قبیل قعدت عن الحرب جبنا یا از قبیل ضربته تادیبا ضمیر کانوا راجع باهل مکه است
که مفهوم میشود از لفظ مکه واو در وقال برای عطف تفسیرست برای افاده اینکه
مراد باعتاق اینجا اعتاق حقیقی نیست بلکه مراد اطلاقست و ان اینست که کسی بنده
خود را رخصت دهد در تصرفاتی که خواهد بی انکه ازاد باشد حقیقة تا مبادا
که بغاوت و از خدمتکاری ابا کند و مثل این گذشت در کتاب الصلوة در شرح حدیث پنجم باب
فضل یوم الجمعه و لیلته که باب شصت و ششم است یعنی وانچه از زمینها
گرفته شد از مشرکان بشمشیر پس اختیار ان سوی امام زمانست بیان این انکه تقبیل
میکند انرا بانکس که صلاح داند چنانچه کرد رسول الله صلی الله علیه واله با خیبر
بیان این انکه تقبیل کرد سواد خیبر را و بیاض خیبر را میخواهد زمین انرا و درخت خرما

انرا و مردمان جاهل میگویند که خوب نیست قباله زمین و درخت خرما باعتبار
اینکه مدتی معین ندارد و حال انکه بتحقیق تقبیل کرد رسول الله صلی الله علیه و آله
خیبر را و واجبست بر جمعی که متقبل شده اند سوای حق قباله زمین عشر و نصف عشر
در حصهای ایشان از حاصل زمین و امام گفت که بدرستی که اهل طایف مسلمان شدند
بطوع و گردانیدند واجب بر خودشان عشر را و نصف عشر را باینمعنی که حق قباله برای
زمینهای ایشان قرار داده نشد و بدرستی که مکه داخل شد انرا رسول الله صلی الله
علیه و آله برحالی که قاهر بود و بودند اهل مکه اسیران در دست او پس ازاد کرد ایشانرا
و گفت که بروید باین روش که شما سر دادگان باشید نه ازادگان حقیقی سوم اصل قَالَ
اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الصَّدَقَةِ فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْاَنْهَارُ اِذَا كَانَتْ سَيْحًا
اَوْ كَانَ بَعْلًا الْعُشْرُ وَمَا سَقَتِ السَّوَانِي وَالدَّوَالِي اَوْ سُقِيَ بِالْغُرَبِ فَنِصْفُ الْعُشْرِ
شرح سقت بسین بینقطه و قاف بصیغه ماضی معلوم معتل العین بالیای باب ضربست
و عاید بما محذوفست بتقدیر سقته اذا کانت قید انهارست و ضمیر مؤنث مستتر
در کانت راجع بانهارست السیح بفتح سین بینقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین
و حاء بینقطه آبهایی که جاری میشود در زراعت و باغ بپای خود و خلوان از علامت
تانیث برای اینست که در اصل مصدرست بمعنی جاری شدن و این جمله شرطیه احترازست
از صورتی که نهرها پست باشد و بپای خود اب بزراعت و باغ نرود پس احتیاج شود
بدلو و ریسمان او کان عطفست بر سقت چنانچه می آید در حدیث ششم این باب و
ضمیر مذکر مستتر در کان راجع است بما موصوله البعل بفتح باء یکنقطه و سکون
عین بینقطه شوهر و اینجا استعاره شده برای درخت خرمایی که در زمین نمناک
باشد و احتیاج باب دادن نداشته باشد السوانی بفتح سین بینقطه و کسر نون و
تخفیف یاء دو نقطه در پایین جمع سانیه شتران ابکش الدوالی جمع دالیه چرخهای
شتران ابکش الغرب بضم غین با نقطه و ضم راء بینقطه و باء یکنقطه جمع غرب بفتح
غین و سکون راء دلوهای بزرگ و مراد اینجا دلوهاییست که برای باچرخها میباشد
یعنی گفت امام جعفر صادق علیه السلام در زکوة که در انچه آب داد انرا باران
و نهرها چون باشد ان نهرها ابهای روان بپای خود یا باشد انچه نخلی که از ریشه آب

خورد عشر هست وانچه آب داده شود بزور شتران وچرخها یا اب داده شد بدلوهای یا چرخ
مثلا پس زکوة ان نصف عشر هست **چهارم اصل** عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ
عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُمَا قَالَا لَهُ هَذِهِ الْأَرْضُ الَّتِي يُزَارِعُ أَهْلُهَا مَا تَرَى فِيهَا فَقَالَ كُلُّ
أَرْضٍ دَفَعَهَا إِلَيْكَ السُّلْطَانُ فَمَا حَرَثْتَهُ فِيهَا فَعَلَيْكَ مِمَّا أَخْرَجَ اللَّهُ مِنْهَا الَّذِي
قَاطَعَكَ عَلَيْهِ وَلَيْسَ عَلَى جَمِيعِ مَا أَخْرَجَ اللَّهُ مِنْهَا الْعُشْرُ إِنَّمَا عَلَيْكَ الْعُشْرُ فِيمَا
يَحْصُلُ فِي يَدِكَ بَعْدَ مُقَاسَمَتِهِ لَكَ **شرح** مشار اليه هذه الارض زمین مفتوح
العنوه است یزارع بزای با نقطه وراء بی نقطه وعین بی نقطه بصیغه مضارع مجهول
یا معلوم غایب باب مفاعله است اهل نایب فاعل یا فاعلست المزارعه معامله ارباب
وبرزگر با یکدیگر در زمینی با دادن بحصه از حاصل ان زمین خواه تخم از جانب ارباب
باشد وانرا مساقاه نیز مینامند وخواه از برزگر صاحب قاموس گفته المزارعة
المعامله على الارض ببعض ما يخرج منها ويكون البذر من مالكها ما استفهامیه
تری یعنی تعلم است ما در فما حرثته موصوله ومبتدا است جمله فعلیك تا اخر
خبر مبتدا است پس عاید محذوفست بتقدیر مما اخرج الله به من در مما تبعیضیه است
ودر بعض نسخ فیما است وحاصل هر دو یکیست الذی فاعل ظرفست که علیك است عشر
عبارتست از زکوة وذکر ان بعنوان مثالست زیرا که در بعضی نصف عشر هست **یعنی**
روایتست از ابو بصیر ومحمد بن مسلم از امام محمد باقر علیه السلام اینکه ایشان گفتند
امام را که این زمینی که به برزگری گرفته میشوند متصرفان ان چه می بینی در ان پس
امام گفت که هر زمینی که سپرد انرا سوی تو پادشاه پس انچه کاشتی انرا در ان
زمین پس لازمست بر تو از جمله انچه بیرون آورد الله تعالی بسبب ان کاشتن ان
زمین ان حصه که معامله کرد پادشاه با تو بر سر ان حصه ونیست بر جمیع انچه
بیرون اورد الله تعالی از ان زمین زکوة مراد اینست که اخراجات زراعت
زکوة ندارد اصلا وانچه حصه سلطانست اگرچه زکوة دارد اما بر تو نیست
چنانچه گذشت در کتاب الحجه در حدیث چهارم از ابواب که فاذا اخرج ما اخرج
بدا فاخرج منه العشر من الجمیع تا اخر جز این نیست که لازم است بر تو زکوة بر انچه حاصل
میشود در دست تو بعد از وضع مقاسمه پادشاه تر یعنی حصه از حاصل که برای

فیما

پادشاه قرار داده شده در ان معامله **پنجم اصل** سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنْ أَقَلِّ مَا يَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ مِنَ الْبُرِّ وَالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ فَقَالَ خَمْسَةُ أَوْسَاقٍ
بِوَسْقِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقُلْتُ كَمِ الْوَسْقُ قَالَ سِتُّونَ صَاعاً قُلْتُ فَهَلْ عَلَى
الْعِنَبِ زَكَاةٌ أَوْ إِنَّمَا تَجِبُ عَلَيْهِ إِذَا صَيَّرَهُ زَبِيباً قَالَ نَعَمْ إِذَا خَرَصَهُ أَخْرَجَ زَكَاتَهُ
شرح پرسیدم امام رضا علیه السلام را از کمتر انچه واجب میشود در ان زکوة از گندم
وجو وخرما ومویز پس امام گفت که پنج وسق است بوسق نبی صلی الله علیه وآله پس گفتم
که چند صاعست ان وسق امام گفت شصت صاع است گفتم پس آیا بر انگور هست زکوة
یا انکه جز این نیست که زکوة واجب میشود بر انگور چون صاحبش گرداند انرا مویز امام گفت که
آری در انگور هست زکوة بیان این انکه چون صاحبش تخمین کرد انرا بیرون میکند زکوة مقرر
انرا که عشر هست مثلا مراد اینست که اگر بعض ان انگور مویز نشده خرج شود مویز تقدیری
ان نیز محسوبست در بلوغ نصاب گذشت در شرح حدیث اول این باب که اگر صاحبش
تخمین نکرده باشد اصلا زکوة ان خمس میشود **بدانکه** انگور بر سه قسم است **اول** انچه قابل مویز
شدن هست وصاحبش بعض انرا مویز میکند وحکم این قسم مذکورست در این حدیث **دوم**
انچه قابل مویز شدن هست اما صاحبش انرا مویز نمیکند اصلا وشاید که حکم این قسم
نیز در اینحدیث داخل باشد **سوم** انچه قابل مویز شدن نیست ودخول حکم این قسم در
این حدیث محل اشکالست والله اعلم **ششم اصل** عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ شُرَيْحٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْأَنْهَارُ أَوْ كَانَ بَعْلاً الْعُشْرُ وَأَمَّا مَا سَقَتِ
السَّوَانِي وَالدَّوَالِي فَنِصْفُ الْعُشْرِ **شرح** او كان عطفست بر سقت وشرح این ظاهرست
از شرح حدیث سوم این باب **اصل** فَقُلْتُ لَهُ فَالْأَرْضُ تَكُونُ عِنْدَنَا تُسْقَى بِالدَّوَالِي ثُمَّ
يَزِيدُ الْمَاءُ فَتُسْقَى سَيْحاً فَقَالَ وَإِنَّ ذَا لَيَكُونُ عِنْدَكُمْ كَذَلِكَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ النِّصْفُ
وَالنِّصْفُ نِصْفٌ بِنِصْفِ الْعُشْرِ وَنِصْفٌ بِالْعُشْرِ **شرح** سیحا بتقدیر بسیح است ومراد
بسیح اینجا جاری شدن آب بپای خودست ومیتواند بود که مراد آب جاری بپای خود
باشد وان ذا تا اخر بتقدیر استفهام تعجبی است النصف خبر مبتدای محذوفست و
النصف معطوفست بر ان بعطف انسحاب بتقدیر الغله نصفان نصف مبتداست
بنصف العشر خبر مبتداست وبر این قیاس است ونصف بالعشر **یعنی** پس گفتم امام را که بدرستیکه زمین

وهل

میباشد نزد مادر کوفه با پنروش که آب داده میشود بجاری شدن آب بپای خود پس امام
کفت که و بدرستی که این آب دادن هر آینه میباشد نزد شما چنان مختلف کفتم آری امام
کفت که غله دو نصف میشود نصفی بحساب نصف عشر میشود و نصفی بحساب عشر میشود
مراد اینست که زکوة ان غله سه ربع عشر میشود یعنی سه حصه از جمله چهل حصه اصل
فَقُلْتُ الْاَرْضُ تُسْقَى بِالدَّوَالِي ثُمَّ يَزِيدُ الْمَاءُ فَتُسْقَى السَّقْيَةَ وَالسَّقْيَتَيْنِ سَيْحًا قَالَ
وَفِي كَمْ تُسْقَى السَّقْيَةَ وَالسَّقْيَتَيْنِ سَيْحًا قُلْتُ فِي ثَلٰثِينَ لَيْلَةً أَوْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَ
قَدْ مَضَتْ قَبْلَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ سِتَّةُ أَشْهُرٍ سَبْعَةُ أَشْهُرٍ قَالَ نِصْفُ الْعُشْرِ شرح السقيه
بفتح سین وسکون قاف وتاء وحدت مفعول مطلق است یعنی پس کفتم که ان زمین
اب داده میشود بچرخابها بعد از ان زیاد میشود اب پس آب داده میشود یک بار یا دو بار
و دواب دادن بجاری شدن اب بپای خود امام کفت که در چند وقت اب داده
میشود یک آب دادن و دو اب دادن بجاری شدن آب بپای خود کفتم در عرض
سی شب یا چهل شب و حال انکه بتحقیق کذشته پیش از ان در ان زمین شش هفت ماه
که بچرخاب آب داده شده امام کفت که زکوة ان نصف عشر است هفتم اصل سَأَلْتُ أَبَا
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ التَّمْرِ وَالزَّبِيبِ مَا أَقَلُّ مَا يَجِبُ فِيهِ الزَّكٰوةُ فَقَالَ خَمْسَةُ
أَوْسَاقٍ وَيُتْرَكُ مِعَافَارَةٍ وَأُمُّ جُعْرُورٍ لَا يُزَكَّيَانِ وَإِنْ كَثُرَا وَيُتْرَكُ لِلْحَارِسِ
الْعَذْقُ وَالْعَذْقَانِ وَالْحَارِسُ يَكُونُ فِي النَّخْلِ يَنْظُرُهُ فَيُتْرَكُ ذٰلِكَ لِعِيَالِهِ شرح معافاره
بکسر میم و عین بینقطه و الف منقلب از یاء و فاو سکون همزه که کاهی منقلب بالف میشود
و راء بینقطه مرکب اضافیست در اصل بمعنی روده موش است و عبارتست از نوعی
از خرمای بد که کم کوشت و استخوان بزرکست چنانچه می آید در حدیث نهم باب هشتاد
چهارم و ام جعرور بضم همزه و تشدید میم و ضم جیم و سکون عین بینقطه و ضم راء
بینقطه و سکون واو و راء بینقطه مرکب اضافیست و ان نوعی دیکر از خرمای بدست
که کم کوشت و استخوان بزرکست و از ام جعرور نیز مینا مند چنانچه می آید در حدیث
نهم باب هشتاد و چهارم و جعرور ماخوذست از جعر بفتح جیم و سکون عین بمعنی
انچه خشک بیرون اید از سرکین آدمی العذق بفتح عین بینقطه و سکون ذال با نقطه
و قاف درخت خرما که باران چیده نشده باشد و بکسر عین خوشه خرما و اقل

بچرخابها بعد از ان زیاد
میشود آب پس آب داده
میشود

اینجا مناسبتر است ینظر بنون و طاء بینقطه و راء بینقطه بصیغه مضارع معلوم غائب
باب نصر است النظر بفتح نون و سکون طاء محافظت درخت خرما و بظاء با نقطه
میتواند بود النظر بفتح نون و فتح ظاء نکاهبانی چیزی و حاصل هر دو یکیست یعنی پرسیدم
امام جعفر صادق علیه السلام را از خرما و مویز که چیست کمتر انچه واجب میشود
دران زکوة از جمله انها پس امام کفت که پنج وسقست و واکذاشته میشود خرمایی که
انرا معافاره مینامند و خرمایی که انرا ام جعرور مینامند زکوة داده نمیشوند ان
دو باینمعنی که هیچ کدام انها در حساب پنج وسق شمرده نمیشود هر چند که بسیار شود
ان دو و واکذاشته میشود ایضا برای پاسبان باریک درخت خرما و دو درخت خرما
مثلا و پاسبان ضرور میباشد در درخت خرما بیان این انکه محافظت میکند انرا پس واکذاشته
میشود انچه مذکور شد برای عیال او اشارتست باینکه جمیع اخراجات ضروریه که جنس
باشد موضوعست از پنج وسق مثل حصه سلطان که مذکور شد در حدیث چهارم این
باب و مثل حصه حداد و نجار اکر ضرور باشد و مثل نفقه القناة و مشهور اینست
باب هشتم اصل یا ابان صدقة الثمرة مرة واحدة شرح الثمره بفتح ثاء سه نقطه و فتح
میم و راء بینقطه میوه مثل مویز و خرما و ذکر این بعنوان مثالست پس حکم ان دارد حاصل
زراعت مثل کندم و جو یعنی این باب بیان اینست که زکوة حاصل زراعت یکبارست
باینمعنی که در یکسال اولست و بس در این باب یک حدیث اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ كَانَ لَهُ حَرْثٌ أَوْ ثَمَرَةٌ فَصَدَّقَهَا فَلَيْسَ عَلَيْهِ فِيهِ شَيْءٌ وَإِنْ
حَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ عِنْدَهُ إِلَّا أَنْ يُحَوِّلَهُ مَالًا فَإِنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَحَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ
عِنْدَهُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُزَكِّيَهُ وَإِلَّا فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَإِنْ ثَبَتَ ذٰلِكَ أَلْفَ عَامٍ إِذَا
كَانَ بِعَيْنِهِ شرح أَيُّمَا بفتح همزه و تشدید یاء دو نقطه در پایین مضمومه و ما
زائده مبتداست و مضافست برجل جمله کان له تا اخر صفت رجل است الحرث
بفتح حاء بینقطه و سکون راء بینقطه و ثاء سه نقطه حاصل زراعت مثل کندم و جو
صدقها بضم صاد بینقطه و تشدید دال بینقطه مکسوره و قاف بصیغه ماضی مجهول
باب تفعیلست و نایب فاعل ضمیر مستتر راجع برجل است و ضمیر بارز منصوب متصل
مفعول دوم است التصدیق کسی را مال الله خیر کردن بروشی که خالص باشد و غش

که اخراجات نقدی نیست
در حکم جنس است والله اعلم

نداشته باشد ولهذا عامل زکوة را مصدق بصیغه اسم فاعل باب تفعیل میناسند باعتبار
اینکه چون زکوة مال کسی را میکیرد او را مالک بخالص ان مال میکند وضمیر مؤنث راجع
بثمره است وذکران بعنوان مثالست چنانچه مصنف رحمه الله درعنوان اکتفا بذکر ثمره
کرد جمله فلیس علیه تا آخر خبر مبتدا است ضمیر فیه ونظایران راجع بحرث است بعنوان
مثال کان در اذا کان تامه است وضمیر مستتر راجع بحرث است یعنی روایت از امام
جعفر صادق علیه السلام کفت هر مردی که باشد او را حاصل زراعت یا میوه
مثل مویز وخرما پس زکوة میوه مثلا کرفته شود از و پس نیست بران مرد دران حرث
چیزی هرچند که کذرد بران حرث سال نزد ان مرد مکر انکه کرداند ان حرث را مال نقد
باینمعنی که فروشد انرا بزر وسیم پس اکر کند ان کار را پس کذرد بران مال نقد سال نزد ان مرد
پس بر آنمرد است اینکه زکوة دهد ان مال نقد را واکر تحویل ان بمال نقد نکند پس نیست براو
چیزی از زکوة هرچند که باقی ماند ان حرث هزار سال چون ماند بعینه اصل فَإِنَّمَا عَلَيْهِ
فِيهِ صَدَقَةُ الْعُشْرِ فَإِذَا أَدَّاهَا مَرَّةً وَاحِدَةً فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ فِيهِ حَتَّى يُحَوِّلَهُ مَالاً وَيَحُولَ
عَلَيْهِ الْحَوْلُ وَهُوَ عِنْدَهُ شرح این تکرار سابقست برای زیادتی توضیح فانما بفتح فا
وکسر همزه وتشدید نون مفتوحه والف بعد از میم برای حصر است اضافه در صدقة
العشر بیانیه است وذکر عشر بعنوان مثالست زیراکه کاهی صدقه نصف عشر است یعنی
پس جز این نیست که بران مرد است دران حرث زکوة عشر مثلا پس چون ادا کرد ان زکوة
عشر را یکبار پس نیست چیزی براو دران حرث تا انکه کرداند ان حرث را مال نقد وکذرد
بران مال نقد سال برحالی که ان مال نقد نزد ان مرد باشد باب نهم اصل باب زکوة الذهب
والفضة شرح این باب بیان زکوة زر وسیم است در این باب نه حدیثست اول اصل
عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِي كُلِّ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ خَمْسَةُ دَرَاهِمَ
مِنَ الْفِضَّةِ وَإِنْ نَقَصَ فَلَيْسَ عَلَيْكَ زَكَوةٌ وَمِنَ الذَّهَبِ مِنْ كُلِّ عِشْرِينَ دِينَاراً نِصْفُ
دِينَارٍ وَإِنْ نَقَصَ فَلَيْسَ عَلَيْكَ شَيْءٌ شرح کلام در دو جا باعتبار تعدد مکلفانست نه
باعتبار تعدد دویست یا تعدد بیست نزدیک مکلف پس مقصود بیان نصاب
اول فضه وذهب است ومنافات ندارد با اینکه نصاب دوم انها ناقص باشد
از دویست یا از بیست چنانچه می آید در بعض احادیث این باب یعنی روایت از

سماعه از امام جعفر صادق علیه السلام سماعه کفت که امام کفت که در هر دویست
درهم شش دانقی پنج درهم است از سیم واکر کم شود پس نیست بر تو زکوتی واز زر در هر
بیست دینار نصف دینار است واکر کم شود پس نیست بر تو چیزی مخفی نماند که این در
صورتیست که قیمت بیست دینار زر دویست درهم سیم باشد پس اکر کم یا زیاد شود
نصاب زر زیاد یا کم میشود چنانچه می آید در حدیث پنجم این باب دوم اصل سَأَلَ رَجُلٌ
أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ إِنِّي رَجُلٌ صَائِغٌ أَعْمَلُ بِيَدِي وَإِنَّهُ يَجْتَمِعُ عِنْدِي
الْخَمْسَةُ وَالْعَشَرَةُ فَفِيهَا زَكَوةٌ فَقَالَ إِذَا اجْتَمَعَ مِائَتَا دِرْهَمٍ فَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ
فَإِنَّ عَلَيْهَا الزَّكَوةَ شرح پرسید مردی امام جعفر صادق علیه السلام را باینروش
که کفت بدرستی که من مردیم کارکر کار میکنم بدست خود وبدرستی که شان اینست که
فراهم می آید نزد من پنج درهم وده درهم پس آیا در انها هست زکوتی پس امام کفت که چون
فراهم آید دویست درهم پس کذرد بر انها سال پس بدرستی که بر انها هست زکوة سوم اصل
عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَا لَيْسَ فِيمَا دُونَ الْعِشْرِينَ مِثْقَالاً
مِنَ الذَّهَبِ شَيْءٌ فَإِذَا كَمَلَتْ عِشْرِينَ مِثْقَالاً فَفِيهَا نِصْفُ مِثْقَالٍ إِلَى أَرْبَعَةٍ وَ
عِشْرِينَ فَإِذَا كَمَلَتْ أَرْبَعَةً وَعِشْرِينَ فَفِيهَا ثَلَاثَةُ أَخْمَاسِ دِينَارٍ إِلَى ثَمَانِيَةٍ وَعِشْرِينَ فَعَلَى هَذَا الْحِسَابِ
كُلَّمَا زَادَ أَرْبَعَةً شرح مشهور اینست که هفت مثقال شرعی زر بوزن ده درهم سیم است
ومثقال ودینار یکمعنی دارد ومشهور اینست که درهم بوزن چهل وهشت جو میانه است
وکذشت در حدیث دوم باب سوم یعنی روایت از امام محمد باقر وامام جعفر صادق
علیهما السلام کفتند که نیست در کمتر از بیست مثقال از زر چیزی از زکوة پس چون
رسید زر به بیست مثقال پس در انهاست نصف مثقال تا بیست وچهار مثقال
پس چون رسید زر به بیست وچهار مثقال پس در انهاست سه خمس مثقال باینمعنی
که برای ان چهار مثقال نصف خمس مثقال زیاد میشود تا بیست وهشت مثقال پس بر این
حسابست هر بار که زیاد شود چهار مثقال باینمعنی که هر بار نصف خمس مثقال زیاد
میشود وکمتر از چهار مثقال باعث تفاوت نمیشود چهارم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ إِذَا جَازَتِ الزَّكَوةُ الْعِشْرِينَ دِينَاراً فَفِي كُلِّ أَرْبَعَةِ دَنَانِيرَ عُشْرُ دِينَارٍ شرح مراد
بزکوة اینجا چیزیست که زکوة از ان میباید داد پس از قبیل تسمیه کل باسم جزء یا تسمیه

سبب باسم مستنبات است یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت
که چون کنند زری که زکوة ان باید داد از بیست دینار پس در هر چهار دینار که زیاد
شود عشر دیناریست برای زکوة پنجم اصل سَأَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ
الذَّهَبِ كَمْ فِيهِ مِنَ الزَّكوٰةِ فَقَالَ اِذَا بَلَغَ قِيمَتُهُ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ فَعَلَيْهِ الزَّكوٰةُ
شرح کم استفهامیه است و خبر مبتداست مقدم شده ضمیر فیه راجع بذهبست
من بفتح میم و تشدید نون مبتداست و مضافست و مراد بمن اینجا وزنست و مراد
بزکوة اینجا چیزیست که زکوة انرا باید داد چنانچه در حدیث سابق گذشت و میتواند بود
که زکوة اینجا بمعنی خودش باشد و اضافه بادنی ملابست باشد یعنی پرسیدم امام
جعفر صادق علیه السلام را از زر که چندست دران وزن انچه زکوة انرا باید داد
پس امام گفت که چون رسد قیمت ان بدویست درهم سیم پس برانست زکوة مراد اینست
که وزنی معین ندارد بلکه مدار بر قیمت انست مخفی نماند که ازین ظاهر میشود که طلای
مسکوک دو جهت دارد از جهتی نقدست و از جهتی دیگر جنس است و باعتبار جهت
اولست که زکوة دارد و باعتبار جهت دوم است که نصاب ان وزنی معین ندارد
بلکه مدار بر قیمت آنست پس اگر کسی مثلا صد درهم و ده دینار که قیمت ان صد درهم
باشد داشته باشد و سال بران گذرد دو درهم و نیم و ربع دینار زکوة آنست
چنانچه ظاهر میشود از حدیث هشتم این باب ششم اصل سَأَلْتُ اَبَا الْحَسَنِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي كَمْ وَضَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الزَّكوٰةَ فَقَالَ فِي كُلِّ
مِائَتَيْ دِرْهَمٍ خَمْسَةُ دَرَاهِمَ وَاِنْ نَقَصَتْ فَلَا زَكوٰةَ فِيهَا وَفِي الذَّهَبِ فِي كُلِّ عِشْرِينَ
دِينَارًا نِصْفُ دِينَارٍ فَاِنْ نَقَصَ فَلَا زَكوٰةَ فِيهَا شرح مضمون این ظاهرست از شرح
حدیث اول این باب هفتم اصل عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ سُئِلَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ مَا اَقَلُّ مَا يَكُونُ فِيهِ الزَّكوٰةُ فَقَالَ مِائَتَا دِرْهَمٍ وَعِدْلُهَا
مِنَ الذَّهَبِ قَالَ وَسَأَلْتُهُ عَنِ النَّيِّفِ الْخَمْسَةِ وَالْعَشَرَةِ قَالَ لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ
حَتَّى يَبْلُغَ اَرْبَعِينَ فَيُعْطَى مِنْ كُلِّ اَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمٌ شرح العدل بکسر عین
بینقطه و سکون دال بینقطه همتا و مراد اینجا همتا در قیمتست النیف بفتح نون
و تشدید یاء دو نقطه در پایین مکسوره و سکون نیز جایزاست و فا میان دو عقد

نقصت

مثل عددی که زیاد شود بر صد و مانند ان و بمثل آن نرسد یعنی روایتست از عبدالله
بن علی حلبی گفت که پرسیده شد امام جعفر صادق علیه السلام از زر و سیم سکوک
که چیست کمتر انچه میباشد دران زکوة پس امام گفت دویست درهم از سیم و همتای
ان در قیمت از زر راوی گفت که و پرسیدم امام را از میان دو صد یعنی عددی که
زیاد شود بر دویست و بصدی دیگر نرسد مثل اینکه ان زیادتی پنج باشد یا ده باشد امام
گفت که نیست بران چیزی از زکوة تا انکه رسد بچهل درهم پس داده میشود از هر چهل
درهم که زیاد شود یکدرهم برای زکوة ان زیادتی هشتم اصل عَنْ اِسْحٰقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ اَبِي
اِبْرٰهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ لَهُ تِسْعُونَ وَمِائَةُ دِرْهَمٍ وَتِسْعَةَ عَشَرَ دِينَارًا اَعَلَيْهَا
فِي الزَّكوٰةِ شَيْءٌ فَقَالَ اِذَا اجْتَمَعَ الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ فَبَلَغَ ذٰلِكَ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ فَفِيهَا
الزَّكوٰةُ لِاَنَّ عَيْنَ الْمَالِ الدَّرَاهِمُ وَكُلُّ مَا خَلَا الدَّرَاهِمَ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ مَتَاعٍ فَهُوَ عَرَضٌ
مَرْدُودٌ ذٰلِكَ اِلَى الدَّرَاهِمِ فِي الزَّكوٰةِ وَالدِّيَاتِ شرح عین اینجا بمعنی نقد صریحست و مال سه
قسم است اول نقد صریح و ان سیم مسکوک بسکه معامله است مثل درهم دوم نقد
غیر صریحست و ان زر مسکوک بسکه معامله است و مال تجارتست بشروطی که مذکور
میشود در احادیث باب شانزدهم و سیم خالص مسکوک بغیر سکه معامله است
چنانچه مذکور میشود در حدیث آینده سوم مالی که غیر انها باشد المتاع بفتح میم و
تاء دو نقطه در بالا و عین بینقطه مالی که غیر زر و سیم مسکوک بسکه معامله
باشد العرض بفتح عین بینقطه و فتح راء بینقطه و ضاد با نقطه جنس یعنی مالی که غیر
نقد صریح باشد یعنی روایتست از اسحق بن عمار از امام موسی کاظم علیه السلام راوی
گفت که گفتم امام را که صد و نود درهم سیم و نوزده دینار زر که بیکجا جمع باشد آیا
بر انها هست از زکوة چیزی پس امام گفت که چون فراهم آیند زر و سیم مسکوک پس رسد
ان باعتبار قیمت بدویست درهم پس در انها هست زکوة برای اینکه نقد صریح مال در
همهاست و هرچه غیر درهمهاست از زر مسکوک یا متاع پس ان جنس فی الجملة
بعضی صریح و بعضی غیر صریح برگردانیده شده است سوی درهمها باعتبار ملاحظه
قیمتان در زکوة و در دیتهای جراحتها و مانند انها نهم اصل عَنْ زَيْدٍ الصَّائِغِ قَالَ
قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنِّي كُنْتُ فِي قَرْيَةٍ مِنْ قُرَى خُرَاسَانَ يُقَالُ لَهَا

بخارا فرأيت فيها دراهم تعمل ثلث فضة وثلث مس وثلث رصاص وكانت
تجوز عندهم وكنت أعملها وأنفقها قال فقال أبو عبد الله عليه السلام لا
بأس بذلك إذا كانت تجوز عندهم فقلت أرأيت إن حال عليها الحول و
هي عندي ومنها ما يجب علي فيه الزكوة أزكيها قال نعم إنما هو مالك شرح
ثلث مبتدا است وبتقدير ثلث منها است فضه خبر مبتدا است وجمله صفت بعد از
صفت دراهم است مس بكسر ميم وتشديد سين بينقطه معرب مس بتخفيف سين است
الرصاص بفتح راء بينقطه وتخفيف صاد بينقطه والف وصاد بينقطه قلعي تجوز بجيم
وواو وزاى بانقطه بصيغه مضارع معلوم غايبه باب نصر است ضمير عندهم راجع
باهل بخارا است انفقها بنون وفا وقاف بصيغه مضارع معلوم متكلم وحده از
باب افعال است ارايت بفتح همزه استفهام وفتح تاء مخاطب بمعنى اخبرني است
منها بفتح ميم وتشديد نون مضمومه مبتدا است ماء موصوله خبر مبتدا است
ومراد بمن اينجا وزن است ازكيها بتقدير استفهام است ضمير هو راجع بمن است
يعني روايت از زيد زرد كفت كه كفتم امام جعفر صادق عليه السلام را كه
بدرستي كه من بودم در شهري از شهرهاى خراسان كه نام ان بخارا است پس ديدم در
انشهر درهمها را كه ساخته ميشود دو دانك از انها سيم است و دو دانك مس است
و دو دانك قلعي است وعادت اين بود كه انها رايج ميبود نزد ايشان وعادت
من اين بود كه مي ساختم انها را وخرج ميكردم انها را روای كفت كه پس كفت امام
جعفر صادق عليه السلام كه نيست پروايي بان ساختن وخرج كردن چون عادت
اين باشد كه ان درهمها رايج ميبوده باشد نزد ايشان پس كفتم كه خبر ده مرا كه اكر
كذرد بران درهمها سال برحالى كه انها نزد من باشد ووزن انها وزنى باشد
كه واجب ميشود بر من در انوزن زكوة باينمعنى كه انها بوزن دويست درهم خالص
باشد ايا زكوة ميدهم انها را با وجود انكه وزن سيم خالص انها كمتر از وزن دويست
درهم خالص است امام كفت ارى زكوة ميدهى انها را بيان اين انكه جز اين نيست
كه ان وزن مال نقد تست دران شهر مراد اينست كه دراهم مغشوشه حكم دراهم خالصه
دارد در وجوب زكوة در شهري كه انها رايج باشد اصل قلت فإن أخرجتها إلى بلدة

لا ينفق فيها مثلها فبقيت عندي حتى حال عليها الحول أزكيها قال إن كنت تعرف
أن فيها من الفضة الخالصة ما يجب عليك فيه الزكوة فزك ما كان لك فيها
من الفضة الخالصة من فضة ودع ما سوى ذلك من الخبث قلت وإن كنت لا
أعلم ما فيها من الفضة الخالصة إلا أني أعلم أن فيها ما يجب فيه الزكوة
قال فاسبكها حتى تخلص الفضة ويحترق الخبث ثم تزكي ما خلص من الفضة
لسنة واحدة شرح الخبث بفتح خاء بانقطه وفتح باء يكنقطه وثاء سه نقطه غش
من در من فضه براى تبعيض است ومراد اينست كه زكوة ان ميبايد كه از جمله فضه
خالصه باشد يعني كفتم پس اكر بيرون اورم ان درهمها را سوى شهري كه خرج كرده
نميشود دران شهر مثل ان درهمها وان درهمها باقي ماند نزد من تا انكه كذرد
بر انها سال آيا زكوة ميدهم انها را امام كفت كه اكر باشي با بينوش كه داني كه دران
دران درهمها از سيم خالص وزني است كه واجب ميشود بر تو دران وزن زكوة اكر
مسكوك باشد پس زكوة بده آنرا كه براى تست دران درهمها از جمله سيم خالص از سيمي
و واكذار انچه را كه غير آنست از غش مراد اينست كه در اين شهران درهمهاى مغشوشه
حكم درهمهاى خالصه ندارد بلكه جزء انها حكم درهمهاى خالصه دارد باعتبار
اينكه در ضمن مجموع مسكوك است في الجمله كفتم واكر باشم با بينوش كه ندانم انچه را كه دران
درهمهاست از سيم خالص كه آيا ثلث است يا بيشتر است يا كمتر است اينقدر هست
كه ميدانم كه در آن درهمها وزني از سيم خالص هست كه واجب ميشود دران وزن
زكوة مراد اينست كه ميدانم كه سيم خالص انها بوزن دويست درهم هست ونميدانم
كه آيا بوزن دويست وچهل درهم نيز هست تا زكوة چهل درهم را نيز دهم يا نه امام
كفت پس بكداز ان درهمها را تا انكه خالص شود سيم وسوخته و بركنار شود غش
بعد از آن زكوة ميدهى انچه را كه خالص شد از سيم براى يكسال مراد اينست كه چون
سكه ان برطرف شد ديكر زكوة ندارد وذكر يكسال مبني بر اينست كه انها با سكه يكسال
مانده باشد پس اكر دو سال يا بيشتر مانده باشد زكوة متعدد ميشود مخفي نماند كه
كداختن در صورتيست كه صاحب آنها مسامحه نكند باداى زكوة انچه شك دران دارد
باب دهم اصل باب أنه ليس على الحلي وسبائك الذهب ونقر الفضة والجوهر زكوة

شرح الحلی بضم حاء بینقطه وکسر لام وتشدید یاء دونقطه در پایین جمع حلی بفتح حاء
وسکون لام وبضم وکسر حاء وفتح لام والف جمع حلیه بکسر حاء وسکون لام زیورها
وبعضی میکویند که حلی بفتح حاء وسکون لام جمع حلیه بفتح حاء وسکون لام است
بمعنی زیورها السبائك بفتح سین بینقطه وباء یکنقطه والف وهمزه جمع سبیکه
بفتح سین وکسر باء وسکون یاء دونقطه در پایین شمشهای طلا النقر بضم نون وفتح
قاف مخففه وراء بینقطه جمع نقره بضم نون وسکون قاف پارچهای سیم که سکه ندارد
یعنی این باب بیان اینست که نیست بر زیورها وشمشهای طلا وپارچهای سیم وکوهر
مثل لعل ویاقوت والماس زکوتی مراد صورتیست که اینها مال تجارت نباشد زیرا که
حکم مال تجارت علیحده می آید در احادیث باب شانزدهم در این باب نه حدیثست
اول اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْحُلِيِّ فِيهِ زَكَوةٌ قَالَ لَا شرح
در اکثر نسخ این حدیث مکررست با اندك تفاوت در سند یعنی روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام راوی کفت که پرسیدم او را از زیور که آیا در ان هست
زکوتی کفت نه دوم اصل سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْحُلِيِّ أَيُزَكَّى فَقَالَ
إِذًا لَا يَبْقَى مِنْهُ شَيْءٌ شرح اذا بکسر همزه وفتح ذال بانقطه ونون ساکنه که کاهی بصورت
تنوین وکاهی بصورت نون نوشته میشود ظرف زمانست شیء یعنی چیز معتد به است
یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از زیور که آیا زکوة داده میشود
پس امام کفت که در این هنکام باقی نمیماند از ان چیزی مراد اینست که زیور زکوة ندارد
زیرا که در سالهای بسیار میماند بی آنکه دست کردان شود پس اکر هر سال زکوتی داشته
باشد هیچ کس زیور نکاه نمیدارد پس برطرف میشود از میان مسلمانان مکر اندکی که
بحد نصاب نرسد وجزء نصاب نیز نشود یا مراد اینست که اکثر ان بزکوة صرف میشود
سیوم اصل سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَسَأَلَهُ بَعْضُهُمْ عَنِ الْحُلِيِّ فِيهِ
زَكَوةٌ فَقَالَ لَا وَلَوْ بَلَغَ مِائَةَ أَلْفٍ شرح شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام
در حالی که بتحقیق پرسیده بود او را بعض یاران از زیور که آیا در ان هست
زکوتی پس امام کفت که نه هرچند که رسد باعتبار قیمت بصد هزار درهم یا دینار
چهارم اصل سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْمَالِ الَّذِي لَا يُعْمَلُ بِهِ وَلَا

وان

يُقَلَّبُ قَالَ تَلْزَمُهُ الزَّكَوةُ فِي كُلِّ سَنَةٍ إِلَّا أَنْ يُسْبَكَ شرح پرسیدم امام رضا علیه السلام
را از مال نقدی که چیزی خریده نمیشود بان ودستکردان کرده نمیشود امام کفت که لازم
میشود او را زکوة در هر سال مکر آنکه کداخته شود پنجم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ قَالَ زَكَوةُ الْحُلِيِّ عَارِيَتُهُ شرح العاریه بعین بینقطه والف وکسر راء بینقطه
وتشدید یاء دونقطه در پایین دادن چیزی بکسی تا منتفع شود زمانی و واپس دهد
وانچیز را نیز عاریه مینامند ومراد اینجا معنی اولست یعنی روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام کفت که زکوة زیور دادن ان بخواستکار آنست اکر خاطر جمع
باشد مراد اینست که ثواب زکوة ان دارد اکرچه فرض نیست ششم اصل عَنْ هَرُونَ بْنِ
خَارِجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّ أَخِي يُوسُفَ وَلِيَ
لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ أَعْمَالًا أَصَابَ فِيهَا أَمْوَالًا كَثِيرَةً وَإِنَّهُ جَعَلَ تِلْكَ
الْأَمْوَالَ حُلِيًّا أَرَادَ أَنْ يَفِرَّ بِهِ مِنَ الزَّكَوةِ أَعَلَيْهِ الزَّكَوةُ قَالَ لَيْسَ عَلَى الْحُلِيِّ
زَكَوةٌ وَمَا أَدْخَلَ عَلَى نَفْسِهِ مِنَ النُّقْصَانِ فِي وَضْعِهِ وَمَنْعِهِ نَفْسَهُ فَضْلَهُ
أَكْثَرُ مِمَّا يَخَافُ مِنَ الزَّكَوةِ شرح روایتست از هرون بن خارجه بخاء بانقطه
والف وکسر راء بینقطه وجیم از امام جعفر صادق علیه السلام هرون کفت
که کفتم امام را که بدرستی که برادرم یوسف مباشر شد برای این جماعت خلفای
بنی امیه عملی چند را که دریافت در انها مالهای بسیار وبدرستی که او کردانید
ان مالها را زیورها خواست که کریزد بان عمل از زکوة آیا بر او هست زکوة امام کفت
که نیست بر زیورها زکوتی وانچه یوسف داخل کرد بر خود از نقصان در فرود آوردن
او و وا داشتن او خودش را از فضیلت خود بیشتر است از انچه میترسد از ان که
زکوة باشد هفتم اصل عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ أَبِي إِبْرَهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
قُلْتُ لَهُ إِنَّهُ يَجْتَمِعُ عِنْدِي الشَّيْءُ فَيَبْقَى نَحْوًا مِنْ سَنَةٍ أَنُزَكِّيهِ قَالَ لَا
كُلُّ مَا لَمْ يَحُلْ عَلَيْهِ عِنْدَكَ الْحَوْلُ فَلَيْسَ عَلَيْكَ فِيهِ زَكَوةٌ وَكُلُّ مَا لَمْ يَكُنْ رِكَازًا
فَلَيْسَ عَلَيْكَ فِيهِ شَيْءٌ قَالَ قُلْتُ وَمَا الرِّكَازُ قَالَ الصَّامِتُ الْمَنْقُوشُ ثُمَّ قَالَ
إِذَا أَرَدْتَ ذَلِكَ فَاسْبِكْهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ فِي سَبَائِكِ الذَّهَبِ وَنِقَارِ الْفِضَّةِ شَيْءٌ
مِنَ الزَّكَوةِ شرح لم یحل بضم حاء بینقطه وسکون لام بصیغه مضارع غایب معلوم

معتل العین واوی باب نصرات الرکاز بکسر راء بینقطه وتخفیف کاف والف وزاء
بانقطه کنج الصامت بصاد بینقطه وتاء دونقطه در بالا بصیغه اسم فاعل باب
نصر طلا ونقره النقار بکسر نون وقاف والف وراء بینقطه جمع نقره بضم نون و
سکون قاف پارچهای سیم که سکه ندارد یعنی روایتست از علی بن یقطین که وزیر
هرون بوده از امام موسی کاظم علیه السلام گفت که گفتم امام را که بدرستی که آنست
اینست که فراهم می آید نزد من چیزی از مال نقد پس باقی میماند نزدیك یکسال یا نه یعنی
که پیش از تمام سال دست گردان میکنم ایا زکوة میدهیم انرا امام گفت که نه بیان این
انکه هرچه نگذشت بران نزد تو سال پس نیست بر تو دران زکوتی وهرچه نبود کنج پس
نیست بر تو دران چیزی از زکوة راوی گفت که گفتم وچیست کنج امام گفت که طلا
ونقره مسکوك بعد ازان امام گفت که چون اراده کنی ان دستگردان وگریز از زکوة
را پس بگداز انچیز از مال نقد را چه بدرستی که شان اینست که نیست در شمشهای طلا
وپارچهای سیم چیزی از زکوة مخفی نماند که منافات نیست میان این حدیث وحدیث
سابق زیرا که علی بن یقطین معذور بوده چون وزیر هرون بوده ودغدغه بسیار
داشته از اینکه هرون اورا مواخذه کند اگر مطلع شود که او اموال بسیار صرف
فقرای شیعه میکند بخلاف انکه در حدیث سابقست وتعلیم گداختن برای اینست
که دستگردان باعث شهرتست ودران نیز مواخذه گاهی میباشد هشتم اصل عن
بعض اصحابنا انه قال لیس فی التبر زکوة انما هی علی الدنانیر والدراهم
شرح التبر بکسر تاء دونقطه در بالا وسکون باء یکنقطه وراء بینقطه طلا ونقره بی
سکه ذکر دنانیر ودراهم باعتبار انزمانست ومراد مسکوکست بسکه معامله است از طلا
ونقره بهر وزن که باشد یعنی روایتست از بعض یاران ما اینکه او گفت نیست در زر
وسیم بی سکه زکوتی جز این نیست که زکوة بر مسکوکهای زر ومسکوکهای سیم است
نهم اصل عن ابی جعفر علیه السلام قال لیس فی الجوهر واشباهه زکوة وان
کثر شرح روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت که نیست در سنگ
ریزه مثل لعل ویاقوت ودرمانندهای سنگریزه مثل مروارید وعنبر زکوتی هرچند
که بسیار باشد باب یازدهم اصل باب زکوة المال الغایب والدین والودیعة

شرح مراد بغایب اینجا انست که مالکش قدرت بر تصرف دران نداشته باشد مثل مالی
که نزد کسی باشد وانکس بعد از انقضای وعده نمیداده باشد ومثل مالی که دزدیده شده
باشد یا گم شده باشد الدین بفتح دال بینقطه مالی که در ذمت دیگری باشد تا مدتی
معین وان مدت بسر نیامده باشد وانچه مدتی نداشته باشد یا مدت ان بسر آمده
باشد قرضست وگاهی هرکدام اعم از دیگر وبجای دیگر مستعمل میشود ومراد اینجا
صورتیست که دین موجود باشد وتلف بالکلیه نشده باشد واز جنسی باشد که
زکوة دران واجب باشد یعنی این باب بیان زکوة مالیست که صاحبش قدرت بر تصرف
بران نداشته باشد وزکوة دین وزکوة سپرده ودراین باب سیزده حدیثست اول
اصل قلت لابی جعفر علیه السلام ما تقول فی رجل کان له مال فانطلق به
فدفنه فی موضع فلما حال علیه الحول ذهب لیخرجه من موضعه فاحتفر
الموضع الذی ظن ان المال فیه مدفون فلم یصبه فمکث بعد ذلك ثلث
سنین ثم انه احتفر الموضع من جوانبه کلها فوقع علی المال بعینه کیف
یزکیه قال یزکیه لسنة واحدة لانه کان غائبا عنه وان کان احتبسه شرح گفتم امام
محمد باقر علیه السلام را که چه میگوئی در مردی که بود اورا مالی پس برد انرا پس دفن
کرد انرا در جائی پس وقتی که گذشت بران سال رفت تا بیرون آورد انرا از جای ان
پس کند ان جارا که گمان کرد که ان مال دران مدفونست پس در نیافت ان مال را پس درنگ
کرد بعد ازان سه سال که مجموع چهار سال شد بعد ازان بدرستی که او کند اطراف
از طرفهای ان بهمگی انها پس رسید بر سر ان مال بعینه چون زکوة میدهد انرا امام
گفت که زکوة میدهد انرا برای یکسال مراد سال اولست چه بدرستی که ان مال بود دران سه سال اخر بیرون از
تصرف او هرچند که او حبس کرده بود ان مال را از تصرف خود بسبب فراموشی وکمی
تفحص دوم اصل سألت ابا عبد الله علیه السلام عن الرجل یغیب عنه ماله
خمس سنین ثم یأتیه فلا یرد رأس المال کم یزکیه قال سنة واحدة شرح
مراد بغایب شدن اینجا بیرون رفتن از قدرت تصرفست در صورتی که ان مال بعنوان
تجارت بشخصی فروخته شده باشد تا مدتی که اگر در سر وعده وا پس میداد زکوة
یکساله بر صاحبش واجب میشد پس خمس سنین عبارتست از اینجا بعد از انقضای

وعده لا یرد براء بینقطه ونشدید دال بینقطه بصیغه مضارع غایب مجهول مضاعف
باب نصراست ران مرفوع ونایب فاعلست کم استفهامیه منصوبست محلا ونایب
مفعول مطلق است بتقدیر زکوة کم تزکیه سنه منصوب ونایب مفعول مطلق فعل
محذوفست بتقدیر تزکیه زکوة سنة یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام
را از مردی که از تصرف او بیرون میرود مال او پنجسال بعد از ان می آید نزد او و باید او
که برکردانیده نمیشود سرمایه باینمعنی که نقصانی دران واقع میشود چند سال زکوة
میدهد انرا امام کفت که یکسال مراد سالیست که پیش از پنج سالست سوم اصل عن ابی
عبد الله علیه السلام قال لیس فی الدین زکوة الا ان یکون صاحب الدین
هو الذی یؤخره فاذا کان لا یقدر علی اخذه فلیس علیه زکوة حتی یقبضه
شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که نیست در مالی که
بعنوان تجارت در ذمت دیکری باشد زکوتی مکر انکه باشد صاحب ان مال باعث
تاخیر ادای ان پس اکر صاحب مال قدرت نداشته باشد برکرفتن ان مال پس نیست بران
صاحب مال زکوتی تا انکه فراکیرد انرا چهارم اصل عن سماعة قال سألته عن الرجل
یکون له الدین علی الناس یجب فیه الزکوة قال لیس علیه فیه زکوة حتی یقبضه
فاذا قبضه فعلیه الزکوة وان هو طال حبسه علی الناس حتی یتم لذلک سنون
فلیس علیه زکوة حتی یخرج فاذا هو خرج زکاه لعامه ذلک وان هو کان یأخذ
منه قلیلا قلیلا فلیزک ما خرج منه اولا اولا شرح مراد بدین اینجا مالیست
که در ذمت دیکریست بغیر عنوان تجارت بقرینه مقابله این باشق تجارت که
می آید در این حدیث وان وصلیه وشرطیه میتواند بود وبنا بر اول فا در فلیس تفریعیه است
وبنا بر دوم جزائیه است ضمیر هو راجع بالرجل است یا راجع بدین است و بر هر تقدیر
فاعل فعل محذوفست وما بعد ان مفسر محذوفست مانند تفسیر بدل اشتمال جزء
برای انجیز بتقدیر وان طال هو طال حبسه علی الناس حبسه مرفوع وفاعل طال است
وضمیر راجع بالرجل است واضافه از قبیل اضافه مصدر بفاعل است یا راجع بدین
است واضافه از قبیل اضافه مصدر بمفعولست یخرج بخاء با نقطه وراء بینقطه وجیم بصیغه
مضارع غایب معلوم باب نصراست مشار الیه ذلک سال اول بعد از خروج است

فاولا

وان اینجا شرطیه است وضمیر هو راجع بالرجل است یعنی روایتست از سماعه که از راویان
امام جعفر صادق وامام موسی کاظم علیهما السلام کفت پرسیدم امام را از مردی که
میباشد او را دین بر مردمان که ایا واجبست دران دین زکوة امام کفت که نیست بران
مرد دران دین زکوتی تا انکه فراکیرد ان دین را پس چون فراکیرد انرا پس بر اوست زکوة
هرچند که او دراز شود حبس او بر مردمان تا انکه تمام شود برای ان دین چند سال پس
نیست بر انمرد زکوتی تا انکه بیرون آید ان دین از دست مردمان پس چون ان دین بیرون
آید زکوة میدهد انرا برای ان سال خود واکر انمرد میکرفته باشد از جمله ان دین کم کم
پس باید که زکوة دهد انچه را که بیرون امده از ان دین اول اول مراد اینست که هر کدام
که بیرون اید سالی علیحده سال زکوة انست بترتیب اصل وان کان متاعه ودینه
وماله فی تجارته التی یتقلب فیها یوما بیوم یأخذ ویعطی ویبیع ویشتری فهو
یشبه العین فی یده فعلیه الزکوة ولا ینبغی له ان یغیر ذلک اذا کان حال
متاعه وماله علی ما وصفت لک فیؤخر الزکوة شرح یتقلب بقاف وباء یکنقطه بصیغه
مضارع غایب معلوم باب تفعلست التقلب غلطیدن کسی بعنوان تصرف در کارها
چنانچه خواهد بدانکه فا در فعلیه الزکوة برای تفریعست ودلالت میکند بر وجوب
زکوة در مال التجارت برای انکه مانند نقدست اکرچه نقد نیست حقیقة موافق احادیثی
که می آید در باب شانزدهم که باب الرجل یشتری المتاع تا اخرست وباب بیست وسوم
که باب زکوة مال الیتیم است وباب بیست وچهارم ولا ینبغی دلالت میکند بر کراهت مغلظه
ومشار الیه ذلک دو احتمال دارد احتمال الاول اینکه حکمی باشد که مدلول فعلیه الزکوة است
نظیر فمن بدله بعد ما سمعه وجواز تغییر فی الجمله منافات ندارد با وجوب زکوة در
مال التجارت باعتبار اینکه واجب شامل واجب موسع نیز هست وتاخیر دران مکروه
وحرام نیست یا باعتبار اینکه وجوب شامل استحباب موکد نیز هست چنانچه شیخ
طوسی در کتاب تهذیب الاحکام در مبحث وقت کفته که الوجوب علی ضروب عندنا
منها ما یستحق بترکه العقاب ومنها ما یکون الاولی فعله ولا یستحق بالاخلال به
العقاب وان کان یستحق به ضرب من اللوم والعتب واز این ظاهر میشود که واجب
چهار قسم است اول انچه تارک ان خارج از ایمان است مثل تصدیق بربوبیت

ورسالت وامامت ومثل نماز یومیه بی عذر ومثل زکوة نه چیزکه مذکور شد دربا
چهارم **دوم** انچه تارکان مستحق عقاب دایم شود اکر اصرار کند بران باینمعنی
که ترکان کبیره باشد **سوم** انچه تارکان مستحق عقاب دایم شود اکر اصرار کند بر اصرار
بران باینمعنی که ترکان صغیره باشد **چهارم** انچه مستحب مؤکد باشد وبنا براین دو احتمال
فادر فیوخر برای بیانست وبنا بر احتمال دوم یوجز بکون واو وکسر جیم مخففه وزای
بانقطه است الایجاز چیزی براکم کردن مثل اینکه جنسی که بمستحق داده شود بقیمت زیاد
بر واقع حساب شود ومثل اختصار بر زکوة نه چیز که مذکور شد **احتمال دوم** در مشار
الیه ذلک اینکه عملی باشد که مدلول ان کان متاعه ودنیه تا اخرست وبنا براین احتمال
فادر یؤخر بهمزه مفتوحه وکسر خاء بانقطه مشدده وراء بینقطه برای تفریعیت
ومراد اینست که مکروهست برای کسی که سرمایه او در دست خودش باشد وداد و
ستد وخرید وفروخت میکرده باشد بان روز بروز اینکه سرمایه خود را دین
چند ساله کند بغیر عنوان تجارت تا دران چند سال زکوة ندهد **یعنی** واکر
باشد متاع انمرد ودین او ونقد او در سوداکری او که میغلطد دران سوداکری
از کاری بکاری روز بروز بیان این انکه داد وستد میکند ومیفروشد ومیخرد پس
ان مایه او مانند نقد در دست اوست پس واجبست براو زکوة سال بسال وسزاوار
نیست او را اینکه تغییر دهد ان حکم را چون باشد حال متاع او ونقد او بران نهج که
بیان کردم برای تو باین روش که تاخیر کند زکوة را با حضور مستحق **نهم اصل** عَنْ اَبِي عَبْدِ
اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رَجُلٍ اِسْتَقْرَضَ مَالاً فَحَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ وَهُوَ عِنْدَهُ قَالَ اِنْ
كَانَ الَّذِي اَقْرَضَهُ يُؤَدِّي زَكوٰتَهُ فَلَا زَكوٰةَ عَلَيْهِ وَاِنْ كَانَ لَا يُؤَدِّي اَدّٰى
الْمُسْتَقْرِضُ **شرح** مراد بقرض اینجا اعم از دین است وبیان شد در شرح عنوان این باب
ومراد بمال اینجا نقد وجاری مجری نقدست که مذکور شد در اخر حدیث سابق **یعنی**
روایت از امام جعفر صادق علیه السلام در مردی که بقرض کرفت مالی را پس
کذشت بران مال سال برحالی که ان مال نزد انمرد است خواه بعینه وخواه بعنوان
داد وستد وخرید وفروخت روز بروز چنانچه کذشت در حدیث سابق امام کفت
که اکر باشد انکه قرض داد اورا باین روش که واجب باشد براو اینکه ادا میکرده باشد

زکوة

زکوة ان قرض را پس نیست زکوة بران مرد قرضدار واکر باشد بروشی که واجب نباشد
براو اینکه ادا میکرده باشد ادا میکند انمرد قرضدار خصوصیت این دو شق معلوم میشود
از انچه می آید در شرح حدیث اینده **ششم اصل** عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ رَجُلٌ دَفَعَ اِلٰى رَجُلٍ مَالاً قَرْضًا عَلٰى مَنْ زَكوٰتُهُ عَلَى الْمُقْرِضِ اَوْ عَلَى الْمُقْتَرِضِ
قَالَ لَا بَلْ زَكوٰتُهَا اِنْ كَانَتْ مَوْضُوعَةً عِنْدَهُ حَوْلاً عَلَى الْمُقْتَرِضِ قَالَ قُلْتُ فَلَيْسَ
عَلَى الْمُقْرِضِ زَكوٰتُهَا قَالَ لَا يُزَكّٰى الْمَالُ مِنْ وَجْهَيْنِ فِي عَامٍ وَاحِدٍ وَلَيْسَ عَلَى الدَّافِعِ
شَيْءٌ لِاَنَّهُ لَيْسَ فِي يَدِهِ شَيْءٌ اِنَّمَا الْمَالُ فِي يَدِ الْاٰخَرِ فَمَنْ كَانَ الْمَالُ فِي يَدِهِ زَكَّاهُ
شرح لا برای نفی هر دو شق است ومراد اینست که هیچ کدام کلی نیست بلکه تفصیل حق وطا
بر این مبنی بر اینست که مراد بقرض اینجا اعم از دین باشد ومراد بوضع قرض نزد مقترض در
دریکسال این باشد که ان قرض در ضمن دین موجل بیکسال متحقق شود پس اکر چنین نباشد
زکوة بر قرض کیرنده نخواهد بود بلکه اکر بی اجل است زکوة بر قرض دهنده خواهد بود
واکر با اجل کمتر از یکسال است دران اجل زکوة بر هیچ کدام نخواهد بود وبعد از آن
زکوة بر قرض دهنده خواهد بود ظاهر تانیث ضمایر در کلام امام با وجود تذکیر ضمیر
زکوته در کلام سائل اینست که این حکم در صورتی باشد که بضاعت بمعنی سرمایه خود را
کسی بقرض دهد پس اکر بعض بضاعت را بقرض دهد بروشی که در اثنای داد وستد و
خرید وفروخت کاهی میباشد زکوة ان بر قرض دهنده است چنانچه مذکور شد در
صدر حدیث چهارم این باب فی یده بمعنی فی تصرفه است **یعنی** روایتست از زراره
کفت که کفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که مردی داد بمردی مالی را بعنوان
قرض بر کیست زکوة انمال ایا بر قرض دهنده است مطلقا یا بر قرض کیرنده است مطلقا
امام کفت که هیچکدام نیست بلکه زکوة سرمایه اکر باشد کذاشته شده نزد قرض
کیرنده دریکسال که اجل ان باشد بر قرض کیرنده است زراره کفت که کفتم که ایا بنا
بر این صورت نیست بر قرض دهنده نیز زکوة ان سرمایه امام کفت که زکوة داده نمیشود
مال از دو راه باینمعنی که زکوة یک مال را دو کس مکرر نمیدهند برای یکسال ونیست
بران قرض دهنده چیزی از زکوة برای اینکه شان اینست که نیست در دست تصرف
او چیزی از سرمایه او جز این نیست که کل انمال در دست تصرف ان دیکریست پس هر که

ان مال در دست تصرف اوست زکوة میدهد انرا **اصل** قَالَ قُلْتُ أَفَيُزَكِّي مَالَ غَيْرِهِ مِنْ مَالِهِ فَقَالَ إِنَّهُ مَالُهُ مَا دَامَ فِي يَدِهِ وَلَيْسَ ذَلِكَ الْمَالُ لِأَحَدٍ غَيْرِهِ ثُمَّ قَالَ يَا زُرَارَةُ أَرَأَيْتَ وَضِيعَةَ ذَلِكَ الْمَالِ وَرِبْحَهُ لِمَنْ هُوَ وَعَلَى مَنْ قُلْتُ لِلْمُقْتَرِضِ قَالَ فَلَهُ الْفَضْلُ وَعَلَيْهِ النُّقْصَانُ وَلَهُ أَنْ يَنْكِحَ وَيَلْبَسَ مِنْهُ وَيَأْكُلَ مِنْهُ وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُزَكِّيَهُ بَلْ يُزَكِّيهِ فَإِنَّهُ عَلَيْهِ **شرح** ارایت بهمزه استفهام وفتح تاء مخاطب بمعنی اخبرنی آ ت وضیعه بفتح واو وکسر ضاد بانقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین وعین بینقطه مرفوع ومبتداست یا منصوب ومفعول ارایتاست واین کلام تا اخر برای رفع تعجب زراره است واز قبیل استدلال نیست پس منتقض نمیشود بصورتی که بعض سرمایه در اثنای داد وستد دین موجل یکسال شود وزکوة ان برقرض دهنده باشد فله بتقدیر استفهام انکاریست وانکار برای آخرانست که ولا ینبغی له ان یزکیه است **یعنی** زراره گفت که گفتم بعنوان تعجب که آیا پس زکوة میدهد مال غیر خود را از مال خود پس امام گفت که بدرستی که انچه در دست تصرف اوست ودیگری دست تصرف دران ندارد مال اوست چندانکه در دست تصرف اوست ونیستان مال برای هیچ یک غیر او وبعد از ان امام گفت که ای زراره خبر ده مرا که نقصان ان مال وفایده ان برای کیستان فائده وبر کیستان نقصان گفتم که برای قرض گیرنده است امام گفت که آیا پس برای اوست زیادتی وبر اوست نقصان واو راست اینکه زن خواهد ولباس پوشد از ان مال وخورد از ان مال وسزاوار نیست او را که زکوة دهد انرا بلی زکوة میدهد انرا چه بدرستی که ان مال برگردن اوست باعتبار سود وزیان **هفتم اصل** عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَفِي يَدِهِ مَالٌ لِغَيْرِهِ هَلْ عَلَيْهِ زَكَوةٌ فَقَالَ إِذَا كَانَ قَرْضاً فَحَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ فَزَكِّهِ **شرح** فرضا بفتح فا وسکون راء بینقطه وضاد بانقطه بمعنی مفروضاست و مراد اینست که موجل باشد باجل لازم که صاحبش پیش از انقضای ان اجل مطالبه نتواند کرد اصلا ضمیر لغیره راجع بدین است ومراد اینست که در ان مال زیاد بر قدر دین چیزی هست بقرینه انچه می آید در حدیث نهم این باب که اذا کان فیه فضل **یعنی** روایتست از عبد الرحمن بن ابی عبدالله از امام جعفر صادق علیه السلام

راوی گفت پرسیدم امام را از مردی که بر اوست دینی ودر دست تصرف اوست مالی که برای غیر دین است آیا بر ان مرد هست زکوتی در ان دین امام گفت چون باشد ان دین مفروض پس بگذرد بر ان سال پس زکوة بده انرا **هشتم اصل** سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ بَاعَ بَيْعاً إِلَى ثَلَاثِ سِنِينَ مِنْ رَجُلٍ مَلِيٍّ بِحَقِّهِ وَمَالُهُ فِي ثِقَةٍ يُزَكِّي ذَلِكَ الْمَالَ فِي كُلِّ سَنَةٍ تَمُرُّ بِهِ أَوْ يُزَكِّيهِ إِذَا أَخَذَهُ فَقَالَ لَا بَلْ يُزَكِّيهِ إِذَا أَخَذَهُ قُلْتُ لَهُ لِكَمْ يُزَكِّيهِ إِذَا أَخَذَهُ قَالَ لِثَلَاثِ سِنِينَ **شرح** بیعا مفعول مطلق میتواند بود ومفعول به میتواند بود بمعنی مبیعا وبنابر اول الی متعلق به بیعا است وبنابر دوم متعلق بباع است وبر هر تقدیر باعتبار تضمین معنی تاخیرست در بیع زیرا که بیع متکرر نمیشود تا آخر سه سال الملی بفتح میم وکسر لام وسکون یاء دو نقطه در پایین وهمزه مالداری که زود وفا کننده باشد بحق مردم الثقه بکسر ثاء سه نقطه وقاف وتاء تانیث مصدر معتل الفاء واوی باب حسب یحسب ومراد اینجا محل ایمنی است **یعنی** پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از مردی که چیزی فروخت فروختنی تا سه سال بمردی که مالدار زود وفا کننده است بحق او ومال ان مرد در محل اعتمادست آیا زکوة میدهد ان مرد فروشنده ان مال را در هر سالی که میگذرد بان مال یا زکوة میدهد ان مال را چون باز یافت کند انرا امام گفت که نه هر سال زکوة نمیدهد بلکه زکوة میدهد انرا چون باز یافت کند انرا گفتم امام را که برای چند سال زکوة میدهد انرا چون باز یافت کند انرا گفت برای سه سال باینمعنی که زکوة سه سال را بجا میدهد مخفی نماند که جمع میان این حدیث وحدیث سوم این باب بحمل اینحدیثست بر صورتی که مشتری مضایقه از خریدن نقد بهمان قیمت ندارد وبایع دانسته تاخیر کرده یا مشتری بی مضایقه در تعجیل ادا میشود بعد از انعقاد بیع **نهم اصل** سَأَلْتُ أَحَدَهُمَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَفِي يَدِهِ مَالٌ وَفِيٌّ بِدَيْنِهِ وَالْمَالُ لِغَيْرِهِ هَلْ عَلَيْهِ زَكَوةٌ فَقَالَ إِذَا اسْتَقْرَضَ فَحَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ فَزَكَوتُهُ عَلَيْهِ إِذَا كَانَ فِيهِ فَضْلٌ **شرح** وفی بفتح واو وکسر فاء وتشدید یاء دو نقطه در پایین بصیغه فعیل بمعنی فاعل معتل الفاء واوی ومعتل اللام یائی باب ضرب مرفوع وصفت مال است ودر بعض نسخ وفاء بفتح واو والف ممدوده بصیغه مصدر

وفاء

بمعنی فا علت برای مبالغه وحاصل هر دو یکیست والمال عطف بر مال است والف
لام برای عهد ذهنی است پس در حکم نکره است ولغیره صفت المال است وضمیر راجع بدین است
استفرض بفا وراء بی‌نقطه وضاد با نقطه بصیغه ماضی معلوم یا مجهول باب استفعالست
وبنابر اول ضمیر مستتر راجع برجل است وبنابر دوم ضمیر مستتر راجع بمال یا راجع
بدین است ومعنی فرض کذشت در شرح حدیث هفتم این باب ضمیر فیه راجع بالمال است
ومراد بفضل اینست که وفا بقدر زکوة کند ومیتواند بود که مراد این باشد که وفا بنفقه
روزانه شب واجب النفقه نیز کند یعنی پرسیدم امام محمد باقر یا امام جعفر صادق
علیهما السلام را از مردی که بر اوست دَینی ودر دست اوست مالی که خوب وفا
کننده است بدین او ومالی که برای غیر دین است آیا بر اوست زکوتی در آن دین پس امام
کفت چون لازم کند ان دین را باینمعنی که موجل کند انرا باجل لازم که صاحبش در آن
اجل مطالبه نتواند کرد پس کند دبران دین سال پس زکوة ان دین بران مرد است چون باشد
در انمال که برای غیر دین است وسعتی بقدر زکوة اشارتست باینکه اکر وسعتی نباشد
زکوة ان دین بر او نیست تا مبادا که عاجز شود از ادای دین وظاهر اینست که ان زیادتی
مالی که برای غیر دین است اکر کمتر باشد از قدر زکوة بقدر انچه هست زکوة میدهد
والله اعلم دهم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِذَا كَانَ عِنْدَكَ وَدِيعَةٌ
تُحَرِّكُهَا فَعَلَيْكَ الزَّكٰوةُ فَإِنْ لَمْ تُحَرِّكْهَا فَلَيْسَ عَلَيْكَ شَيْءٌ شرح روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام کفت که چون باشد نزد تو مالی سپرده که میجنبانی انرا
بداد وستد خواه بی رخصت مالکش وخواه با رخصت او باینروش که مالکش کفته
باشد که اکر احتیاج شود داد وستد بان کن والا فلا پس بر تست زکوة آنمال واکر نجنبانی
انرا پس نیست بر تو چیزی از زکوة مراد اینست که در شق اول زکوة بر مالکش نیست زیرا
که از قبیل مالیست که در اثنای سال دست کردان شود بغیر قصد تجارت مالك ان و
حکم ان بیان شد در حدیث هفتم باب سابق ودر شق دوم زکوة بر مالك انست یازدهم
اصل عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ قَالَ كَتَبْتُ إِلَيْهِ أَسْأَلُهُ عَنْ رَجُلٍ عَلَيْهِ مَهْرُ امْرَأَتِهِ
لَا تَطْلُبُهُ مِنْهُ إِمَّا لِرِفْقٍ بِزَوْجِهَا وَإِمَّا حَيَاءً فَمَكَثَ بِذٰلِكَ عَلَى الرَّجُلِ عُمُرَهُ وَ
عُمُرَهَا يَجِبُ عَلَيْهِ زَكٰوةُ ذٰلِكَ الْمَهْرِ أَمْ لَا فَكَتَبَ لَا تَجِبُ عَلَيْهِ الزَّكٰوةُ إِلَّا

فِي مَالِهِ شرح روایتست از علی بن مهزیار که از راویان امام رضا وامام محمد تقی وامام علی
نقی علیهم السلام است کفت نوشتم سوی امام علیه السلام می پرسیدم او را از مردی
که بر اوست مهر زن او بر حالی که ان زن طلب نمیکند ان مهر را از او یا برای همواری
با شوهرش یا برای شرمی پس درنك کردن مهر با نروش بر مرد در مدت عمر او ودر مدت
عمر زن بمعنی مدتی که هر دو زنده بودند آیا واجبست بر انمرد زکوة آن مهر یا نه پس امام
نوشت که واجب نیست بر آن مرد زکوة مکر در مال او ومراد اینست که زکوة ان مهر بر ان
مرد واجب نیست مخفی نماند که بنابر انچه کذشت در حدیث سوم این باب زکوة انمهر بر ان
زن واجبست بنابر اینکه انمهر دَین است وتاخیر طلب ان برای تنکدستی مرد نیست وان
مهر موجود است در دست مرد واکر بعنوان ودیعت میبود چنانکه میبود که کذشت در حدیث
سابق دوازدهم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الرَّجُلِ يُنْسِئُ أَوْ يُعَيِّنُ فَلَا يَزَالُ مَالُهُ
دَيْنًا كَيْفَ يَصْنَعُ فِي زَكٰوتِهِ قَالَ يُزَكِّيهِ وَلَا يُزَكِّي مَا عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ إِنَّمَا الزَّكٰوةُ
عَلَى صَاحِبِ الْمَالِ شرح ینسئ بنون وسین بی‌نقطه وهمزه بصیغه مضارع معلوم غایب
باب افعالست الانسا فروختن چیزی بدادن انچیز در وقت بیع وتاخیر کرفتن قیمت آن
تا مدتی معین یعین بعین بی‌نقطه وتشدید یاء دو نقطه در پایین ونون بصیغه
مضارع غایب معلوم باب تفعیلست التعیین دادن مالی بکسی بعنوان عینه بکسر عین و
سکون یاء ونون وتاء تانیث وان اسم تجارتیست که مرکبست از دو عقد مثل اینکه
خریده شود متاعی از کسی بنقد بقیمتی برای اینکه فروخته شود بدیکری بنسیه بقیمتی
بیشتر از قیمت اول وفروختن ان متاع بان دیکری بنسیه بقیمتی بیشتر وکرفتن انمال
بعنوان عینه تعیین مینامند چنانچه کذشت در کتاب الحجة در حدیث پانزدهم باب
هفتاد ویکم که باب الاشارة والنص علی ابی الحسن الرضا علیه السلام است که فانطلق
یا سعید فتعین لی ما علیهم ومی آید در کتاب المعیشه در حدیث اول باب العینه اینکه
شرط جواز عینه اینست که امضای عقد اول را موقوف بر وقوع عقد دوم نکند الف
لام الدین در ولا یزکی ما علیه من الدین برای عهد خارجیست بمعنی دینی که مذکور شد
که زکوة انرا دهنده ان میدهد ودر بعض نسخ من حرف جر موجود نیست وبنابر این
ما موصوله مستعمل شده بمعنی من موصوله وحاصل هر دو نسخه یکیست الف لام المال

يعير

نیز برای عهد خارجیست بمعنی مالی که مذکور شد که صاحبش همیشه در داد وستدست
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در مردی که بنسیه میفروشد
یا بعینه خرید وفروخت میکند پس همیشه مال او دین است باینمعنی که هیچ یک از مال
او در تمام سال نزد او باقی نمیماند چون میکند در زکوة انمال امام گفت که زکوة میدهد
انمال را سال بسال وزکوة نمیدهد انچه را که بر اوست از جنس ان دین که مذکور شد باینمعنی
که اگر او نیز از مثل خودی بنسیه خریداری نماید یا بعینه خریداری نماید زکوة ان دین
بر دهنده انست بیان این انکه جز این نیست که زکوة بر صاحب ان قسم مالیست سیزدهم
اصل عَنْ زُرَارَةَ عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَضُرَيْسٍ عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
اَنَّهُمَا قَالَا اَيُّمَا رَجُلٍ كَانَ لَهُ مَالٌ مَوْضُوعٌ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ فَاِنَّهُ يُزَكِّيهِ
وَاِنْ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ مِثْلُهُ وَاَكْثَرُ مِنْهُ فَلْيُزَكِّ مَا فِي يَدِهِ شرح ای مرفوع ومبتدا
ما زایده است رجل مضاف الیه ای است مراد بمال موضوع سرمایه دیگریست که بان مرد
داده شده تا داد وستد کند برای خود چنانچه بیان شد در شرح حدیث ششم این باب فانه
یزکیه خبر مبتداست وان وصلیه است فا در فلیزک برای تفریعیست یعنی روایت
از زراره از امام محمد باقر علیه السلام وروایت از ضریس از امام جعفر صادق ع
اینکه ان دو امام گفتند که هر مردی که باشد او را مال نقد که گذاشته شده باشد
تا انکه گذرد بران سال پس بدرستی که او زکوة میدهد انرا هرچند که باشد بر او از
دین مثل ان مال وبیشتر از انمال پس باید که زکوة دهد انچه را که در دست تصرف
اوست وداد وستد میکند وصاحبش بر لیت از نفع وضرران باب دوازدهم
اصل باب اوقات الزکوة شرح این باب بیان وقتهای اداى زکوة است در این باب
نه حدیثست اول اصل سَاَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الزَّكٰوةِ فَقَالَ اُنْظُرْ
شَهْرًا مِنَ السَّنَةِ فَانْوِ اَنْ تُؤَدِّيَ زَكٰوتَكَ فِيهِ فَاِذَا دَخَلَ ذٰلِكَ الشَّهْرُ فَانْظُرْ مَا
نَضَّ يَعْنِي مَا حَصَلَ فِي يَدِكَ مِنْ مَالِكَ فَزَكِّهِ وَاِذَا حَالَ الْحَوْلُ مِنَ الشَّهْرِ الَّذِي
زَكَّيْتَ فِيهِ فَاسْتَقْبِلْ بِمِثْلِ مَا صَنَعْتَ لَيْسَ عَلَيْكَ اَكْثَرُ مِنْهُ شرح مقصود
سائل سؤالست از حال تاجری که سرمایه او گاهی روز بروز زیاد میشود وگاهی کم میشود
وبرای هرکدام ضبط تاریخ علیحده نمیتواند کرد تا در سر سال زکوة انرا علیحده دهد نضّ

بنون وتشدید ضاد با نقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب ضرب است النض بفتح نون
جاری شدن آب اندک اندک واینجا استعاره شده برای حصول نفع وزیاد شدن سرمایه
بتدریج یعنی تا مالک کلام راویست ما حصل فی یدک عبارتست از سرمایه خواه مجموع
ان نزد صاحبش حاضر باشد وخواه بعض ان دین باشد نزد مردم چنانچه ظاهر شد از
حدیث چهارم باب سابق که فهو شبه العین فی یده من در من مالک بیانیه است
یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از زکوة که چه وقت باید داد
اگر تاریخ حدوث سود وزیان هر روز معلوم نباشد پس امام گفت که گزین کن ماهی را
از سال قمری پس با خود قرار ده اینرا که ادا کنی زکوة سرمایه خود را در انماه پس چون داخل
شود ان ماه که با خود قرار دادی پس نگاه کن انچه را که بتدریج آمده امام میخواهد انچه را
که حاصل شده باشد در دست تصرف تو که مایه تست پس زکوة ده انرا وچون گذرد
سال از ابتدای انماه که زکوة دادی دران پس از سر گیر اداى زکوة را بمثل انچه کردی
در سال سابق باینمعنی که سرمایه این وقت را نیز زکوة ده خواه کمتر از سرمایه سال
سابق باشد وخواه بیشتر وخواه مساوی نیست بر تو بیشتر از انچه مذکور شد
دوم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ لَهُ لِلزَّكٰوةِ وَقْتٌ مَعْلُومٌ تُعْطٰى
فِيهِ قَالَ فَقَالَ اِنَّ ذٰلِكَ لَيَخْتَلِفُ فِي اِصَابَةِ الرَّجُلِ الْمَالَ وَاَمَّا الْفِطْرَةُ فَاِنَّهَا مَعْلُومَةٌ
شرح مقصود سائل اینجا غیر مقصود سائل در حدیث سابقست واین در جاییست که
تاریخ حدوث مالی که زکوة انرا باید داد مضبوط باشد الفطره بکسر فا وسکون طاء بی نقطه
وراء بی نقطه صدقه واجبه بانقضای ماه رمضان یعنی روایتست از امام جعفر صادق ع
راوی گفت که گفتم امام را که آیا برای ادای زکوة وقتی هست که معین باشد که داده
شود دران وقت راوی گفت که پس امام گفت که بدرستی که وقت ان هر آینه مختلف
میشود در دریافتن مرد مال را مراد اینست که انوقت معین نیست بلکه وقتیست که یکسال تمام شود از
ابتدای حدوث مال وچون حدوث مال مختلف میباشد انقضای سال نیز مختلف میباشد واما زکوة فطره
پس بدرستی که ان معین است باعتبار وقت باینمعنی که مختلف نمیشود سوم اصل عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ
قَالَ قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ زَكٰوتِي تَحِلُّ عَلَيَّ فِي شَهْرٍ اَيَصْلُحُ لِي اَنْ اَحْبِسَ
مِنْهَا شَيْئًا مَخَافَةَ اَنْ يَجِيئَنِي مَنْ يَسْاَلُنِي فَقَالَ اِذَا حَالَ الْحَوْلُ فَاَخْرِجْهَا مِنْ مَالِكَ

لا تخلطها بشيء ثم اعطها كيف شئت قال قلت فان انا كتبتها واثبتها ايستقيم
لي قال لا يضرك شرح لا يضرك ميتواند بود که یک جمله باشد و میتواند بود که لا
جمله علیحده باشد بتقدیر لا یستقیم لك و یضرك استیناف بیانی آن باشد یعنی
روایتست از یونس بن یعقوب گفت که گفتم امام جعفر صادق را که زکوة من فرود می آید
و واجب میشود بر من در ماهی که با خود مقرر کرده ام یا بضبط تاریخ آن ادانسته ام آیا
خوبست برای من اینکه تاخیر کنم از جمله زکوة چیزی را از ترس اینکه آید نزد من کسی که
طلب کند از من پس امام گفت چون گذرد سال پس بیرون کن زکوة را از مال خود مخلوط
مکن آنرا بچیزی از مال خود بعد از آن بده آنرا چنانچه خواسته باشی راوی گفت که
گفتم پس اگر من نویسم زکوة را و ضبط کنم آنرا در خاطر خود درست میشود برای من امام گفت
که ضرر نمیرساند ترا مراد اینست که مستقیم نیست اگرچه ضرر نمیرساند و آنچه مستقیم است
جدا کردن آن از مال خودست چهارم اصل عن سعد بن سعد الاشعري عن ابي
الحسن الرضا عليه السلام قال سألته عن الرجل يحل عليه الزكوة
في السنة في ثلثة اوقات أيؤخرها حتى يدفعها في وقت واحد فقال
متى حلت اخرجها وعن الزكوة في الحنطة والشعير والتمر والزبيب متى تجب
على صاحبها قال اذا صرم واذا خرص شرح ضمیر صاحبها راجع بچهار چیزست یا راجع
بزکوة است صرم بصاد بی نقطه و راء بی نقطه بصیغه ماضی مجهول باب ضرب است
و تذکیر ضمیر مستتر باعتبار اینست که راجع بکل واحد از چهار چیزست الصرم بفتح
و ضم صاد و سکون راء بریدن خرص بخاء با نقطه و راء بی نقطه و صاد بی نقطه بصیغه
ماضی مجهول باب نصر است الخرص بفتح خا و سکون را تخمین مقدار چیزی یعنی روایتست
از سعد بن سعد اشعری از امام رضا علیه السلام راوی گفت پرسیدم اورا از مردی
که فرود می آید و واجب میشود بر او زکوة در سالی در سه وقت مثل اینکه مایه تاجری
سه حصه باشد و حصول هر کدام از آنها برای آن تاجر در وقتی غیر وقت باقی باشد
پس انقضای سال آنها مختلف خواهد شد آیا تاخیر میکند زکوة اول و دوم را تا آنکه ادا
کند زکوة جمیع را در یکوقت پس امام گفت که هر وقت که فرود آید زکوة بیرون میکند آنرا
از مال خود یا بمعنی که جدا میکند اگرچه تاخیر در ادای آن میتواند کرد چنانچه گذشت در کلام

سابق و پرسیدم از زکوة در گندم و جو و خرما و مویز که چه وقت واجب میشود بر صاحب
آنها امام گفت چون هر یک از آنها چیده شود و چون هر یک از آنها تخمین کرده شود مراد اینست
که اگر پیش از چیدن کل محصول بعض آن خرج نمیشود وقت زکوة باعتبار تعیین مقدار آن
وقت چیدن آنست و الا وقت تعیین قدر زکوة وقت تخمین آنست اگرچه ادای آن بعد از
چیدن آنست و در مویز بعد از چیدن و خشک شدن یا تخمین کردنست پنجم اصل
عن الاصفهاني قال قلت لابي عبد الله عليه السلام يكون لي على الرجل مال
فاقبضه منه متى ازكيه قال اذا قبضته فزكه قلت فاني اقبض بعضه في
صدر السنة وبعضه بعد ذلك قال فتبسم ثم قال ما احسن ما ادخلت فيها
ثم قال ما قبضت منه في الستة الاشهر الاولى فزكه لسنته وما قبضته بعد
في الستة الاشهر الاخيرة فاستقبل به في السنة المستقبلة وكذلك
اذا استفدت مالا منقطعا في السنة كلها فما استفدت منه في اول
السنة الى ستة اشهر فزكه في عامك ذلك كله وما استفدت بعد ذلك
فاستقبل به السنة المستقبلة شرح مراد بمال اینجا مثل دینارها و درهمهاست
که بقرض داده شده باشد بر وشی که از ما لکش زکوة آن ساقط شده باشد بقرینه تشبیه
در و کذلك اذا استفدت تا آخر پس مراد بتزکیه در این حدیث داخل شمردن در سال
زکوة است یعنی سالی که در آخر آن زکوة واجب میشود ما در ما احسن استفهامیه است
و احسن بصیغه ماضی معلوم باب افعالست و این دو لفظ مستعمل میشود برای تعجب بی
استفهام حقیقی ما در ما ادخلت موصوله است و مفعول احسن است یا مصدریه است
و مصدر مفعول احسن است ضمیر فیها راجع بمسئله است که مفهوم است از کلام
سابق لام در لسنته بمعنی بعد است و سته بکسر سین و تشدید تاء دو نقطه در بالا
استقبل بصیغه امر باب استفعالست الاستقبال برابر روی خود کردن چیزی را با در به
برای تعدیه است و مفعول محذوفست بتقدیر استقبل به الزکوة و مراد اینست که آنرا
مهیای زکوة کن بمعنی اینکه آنرا داخل در سال زکوة بشمر المستقبله بکسر و فتح باء میتواند
بود زیرا که چنانچه سال آینده رو بما دارد ما نیز رو بآن داریم منقطعا بتشدید طاء
بی نقطه مکسوره بصیغه اسم فاعل باب تفعل است کل منصوب و تاکید ضمیر منصوب

دخلت

درفریکه است وهردو ضمیر راجع بما استفدتست یعنی روایتست از اصفهانی کفت
که کفتم امام جعفر صادق علیه السلام راکه میباشد مرا برمردی مالی پس قبض میکنم
انرا از آن مرد کی داخل سال زکوة شمرم انرا امام کفت که چون قبض کردی انرا پس داخل
سال زکوة بشمر انرا کفتم پس بدرستی که من قبض میکنم بعض انمال را درعرض نصف اول
سال و بعضی را بعد از ان مراد اینست که درعرض سال بتدریج میکیرم وضبط تاریخ هر
کدام نمیتوانم کرد راوی کفت که پس امام تخنده کرد بعد از ان کفت که چه خوبست انچه
داخل کردی در مسئله بعد از ان امام کفت که انچه قبض کردی از مال در عرض شش ماه
اول پس داخل سال زکوة بشمر مجموع انرا بعد از شش ماه از ان سال وانچه قبض کردی انرا بعد از ان شش ماه در عرض
شش ماه اخر ان سال پس مهیاء زکوة کن انرا در سال دو اورنده بما و چنانست چون تا نه بدست اوری
مالیرا که پراکنده باشد در عرض سال بهمکی ان سال پس انچه بدست اوری از انمال در عرض اول
سال تا شش ماه پس داخل سال زکوة بشمر انرا در همین سال خود همکی انمال را وانچه بدست
اوردی بعد از آن پس مهیای زکوة کن انرا در سال اینده باینمعنی که در اول سال دو
اورنده بما انمال دوم را بهمکی داخل سال زکوة بشمر **ششم اصل** عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ يَكُونُ نِصْفُ مَالِهِ عَيْناً وَنِصْفُهُ
دَيْناً فَتَحِلُّ عَلَيْهِ الزَّكوٰةُ قَالَ يُزَكِّي الْعَيْنَ وَيَدَعُ الدَّيْنَ قُلْتُ فَإِنَّهُ اقْتَضَاهُ
بَعْدَ سِتَّةِ أَشْهُرٍ قَالَ يُزَكِّيهِ حِينَ اقْتَضَاهُ قُلْتُ فَإِنْ هُوَ حَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ
وَحَلَّ الشَّهْرُ الَّذِي كَانَ يُزَكِّي فِيهِ وَقَدْ أَتَى لِنِصْفِ مَالِهِ سَنَةٌ وَلِنِصْفِهِ
الْآخَرِ سِتَّةُ أَشْهُرٍ قَالَ يُزَكِّي الَّذِي مَرَّتْ عَلَيْهِ سَنَةٌ وَيَدَعُ الْآخَرَ حَتَّى تَمُرَّ
عَلَيْهِ سَنَةٌ قُلْتُ فَإِنَّهُ اشْتَهَى أَنْ يُزَكِّيَ ذٰلِكَ قَالَ مَا أَحْسَنَ ذٰلِكَ **شرح** مراد
بعین اینجا نقد موجودست ومراد بدین نقد در ذمت دیکریست که بعنوان تجارت
نیست چنانچه ظاهر است که کذشت در حدیث ششم ودوازدهم باب سابق ومیتواند
که مراد اعم باشد بنا براینکه زکوة مال التجارت واجب بمعنی مستحب موکد باشد اما فرض
مانند نماز فرض یومیه نباشد یزکی در این حدیث پنج جا مذکورست وظاهر اینست که
مراد بتزکیه در دوم داخل شمردن در سال زکوة باشد ودر باقی دادن زکوة باشد
ما احسن میتواند بود که بحرف نفی وصیغه مضارع معلوم متکلم وحده از باب تفعیل

باشد ومیتواند بود که بکلمه استفهام وصیغه ماضی معلوم غایب باب افعال برای
تعجب باشد بنا براینکه تقدیم بقصد زکوة نباشد بلکه بعنوان مساعده وقرض حسنه
باشد پس اکر در وقت حلول زکوة قرضدار ان از استحقاق بیرون رفته باشد اعادهٔ
ان باید کرد ومؤید احتمال اولست حدیث هشتم ونهم این باب **یعنی** روایتست از ابو
بصیر از امام جعفر صادق علیه السلام راوی کفت پرسیدم اورا از مردی که میباشد
نصف نقد او نقدی که موجودست ونصف ان نقدی که در ذمت دیکریست پس
فرود می آید براو وقت زکوة امام کفت زکوة میدهد نقد موجود او وامیکذارد نقد
غیر موجود را کفتم پس بدرستی که انمرد واپس کرفت ان دین را بعد از شش ماه امام کفت
که داخل در سال زکوة میشمرد انمال دوم را در وقتی که واپس کرفت انرا کفتم پس اکر انمرد کذشت
براو سال وفرود آمد ماهی که عادت او آن بود که زکوة مال خود را میداد در انماه برحالی
که بتحقیق کذشت برای نصف مال او یکسال وبرای نصف دیکر شش ماه امام کفت زکوة
میدهد ان نصف راکه کذشت بران یکسال ووامیکذارد ان نصف دیکر را تا انکه
کذرد بران یکسال کفتم پس بدرستی که انمرد میل کرد باینکه زکوة دهد ان نصف راکه
شش ماه بران کذشته امام کفت که خوب نمیشمرم ان عمل را **هفتم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ فِي الرَّجُلِ يُخْرِجُ زَكوٰتَهُ فَيَقْسِمُ بَعْضَهَا وَيَبْقَى بَعْضُهَا يَلْتَمِسُ
بِهَا الْمَوْضِعَ فَيَكُونُ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ ثَلٰثَةَ أَشْهُرٍ قَالَ لَا بَأْسَ **شرح** روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه او کفت در مردی که بیرون میکند زکوة
مال خود را پس قسمت میکند در مستحقین بعض انرا ونکاه میدارد بعض انرا
برحالی که طلب میکند بسبب ان زکوة بمعنی نکاه داشتن بعض از زکوة جای لایق را
پس میباشد از اول دادن زکوة تا اخر ان سه ماه امام کفت که نیست پروایی باینمعنی
که قصوری ندارد **هشتم اصل** قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الرَّجُلُ يَكُونُ عِنْدَهُ
الْمَالُ أَيُزَكِّيهِ إِذَا مَضَى نِصْفُ السَّنَةِ قَالَ لَا وَلٰكِنْ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ
وَيَحِلَّ عَلَيْهِ إِنَّهُ لَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُصَلِّيَ صَلوٰةً إِلَّا لِوَقْتِهَا وَكَذٰلِكَ الزَّكوٰةُ
وَلَا يَصُومُ أَحَدٌ شَهْرَ رَمَضَانَ إِلَّا فِي شَهْرِهِ إِلَّا قَضَاءً وَكُلُّ فَرِيضَةٍ إِنَّمَا تُؤَدَّى
إِذَا حَلَّتْ **شرح** شهر رمضان منصوب ونایب مفعول مطلق محذوفست بتقدیر صوم

شهر رمضان ضمیر شهر راجع برمضان است الا القضاء استثناء از مفعول مطلوبست
باعتبار باقیمانده ان بعد از استثنای اول پس این دو استثنا نه مترادفست ونه
متداخل بلکه واسطه است میان این دو قسم قضا بمعنی مصدریست یعنی گفتم امام جعفر
صادق علیه السلام را مردی میباشد نزد او مالی آیا زکوة میدهد انرا چون گذرد
نصف سال امام گفت که نه ولیک صبر میکند تا انکه گذرد بران سال وفرود آید زکوة
بر انمال بیان این انکه بدرستی که شان اینست که نمیرسد هیچ یک را که گذارد نماز پیشین مگر
بعد از دخول وقتان وچنانست زکوة وروزه نمیدارد هیچ یک روزه که بحساب
ماه رمضان باشد مگر در ماه رمضان مگر قضا بیان این انکه هر فریضه جز این نیست
که بجا اورده میشود چون فرود آید باینمعنی که وقت مقرر ان حاضر شود نهم اصل عن زرارة
قال قلت لابی جعفر علیه السلام ایزکی الرجل ماله اذا مضی ثلث السنة قال لا
ایصلی الاولی قبل الزوال وقد روی ایضا انه یجوز اذا اتاه من یصلح له الزکوة
ان یعجل له قبل وقت الزکوة الا انه یضمنها اذا جاء وقت الزکوة
وقد ایسر المعطی او ارتد اعاد الزکوة شرح وقد روی تا اخر کلام امام وکلام زراره وکلام
مصنف میتواند بود وبر هر تقدیر مراد عدم منافات میان ان وسابقست یعنی
روایتست از زراره گفت که گفتم امام محمد باقر علیه السلام را که آیا زکوة میدهد
مردی مال خود را چون گذرد دو دانگ سال امام گفت که نه بیان این انکه ایا گذارده
میشود نماز ظهر پیش از زوال افتاب وبتحقیق روایت کرده شده نیز اینکه شان اینست
که جایزست چون آید نزد او کسی که خوب باشد برای او زکوة اینکه تعجیل کند برای او
پیش از وقت زکوة اینقدر هست که ان دهنده ضامن زکوة میشود بیان این انکه چون
آید وقت زکوة برحالی که بی نیاز شده باشد ان مردی که داده شده یا برگشته باشد
از دین حق اعاده میکند ان دهنده زکوة را باب سیزدهم اصل باب شرح این بابیست
بی عنوان که مناسب باب سابقست باعتبار اینکه دلالت میکند بر اینکه وقت زکوة چند
ساله مالی که صاحب ان زکوة انرا نداده باشد وقتیست که بدست اینکس در اید اگرچه
بعنوان استحباب باشد چنانچه مقتضی ظاهر لفظ اشترط است که می آید ودر اکثر
نسخ لفظ باب اینجا موجود نیست وبنا بر آن احادیث باب سابق یازده میشود ودراین

باب دو حدیثست اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال باع ابی ارضا من سلیمان
بن عبد الملک بمال فاشترط فی بیعه ان یزکی هذا المال من عنده لست سنین
شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که فروخت پدرم زمینی را
بسلیمان بن عبد الملک که از خلفای بنی امیه است بمالی بایزوش که شرط کرد پدرم در فروختن
او اینرا که زکوة دهد پدرم این مال را از نزد خود برای شش سال میتواند بود که این شرط را
در دل خود کرده باشد واظهار نزد سلیمان نکرده باشد ومبنی بر علم باین باشد که سلیمان
درعرض شش سال که از حکومت او گذشته بود زکوة انمال را نداده ومؤید وجوب زکوة
دراینصورت بر بایع می آید در حدیث پنجم باب هفدهم ومیتواند بود که در نفس عقد
بیع این شرط میان او وسلیمان شده باشد دوم اصل سمعت ابا عبد الله علیه السلام
یقول باع ابی علیه السلام من هشام بن عبد الملک ارضا له بکذا وکذا الف دینار
فاشترط علیه زکوة ذلک المال عشر سنین وانما فعل ذلک لان هشاما کان
هو الوالی شرح کذا وکذا کنایه است از عدد مرکب مثل احد عشر واحد وعشرین ومانند
انها اشتراط در این حدیث نیز دو احتمال دارد یعنی شنیدم از امام جعفر صادق ع
میگفت که فروخت پدرم علیه السلام بهشام بن عبد الملک که از خلفای بنی امیه است
زمینی که پدرم را بود بچند وچند هزار دینار طلا پس شرط کرد پدرم برخود زکوة انمال را
ده ساله وجز این نیست که کرد ان اشتراط را برای اینکه هشام بود حاکم باینمعنی که میدانست
که او ظالم است وزکوة نداده است یا باینمعنی که قبول این شرط کرد از هشام برای تقیه
باب چهاردهم اصل باب المال الذی لا یحول علیه الحول فی ید صاحبه شرح این
باب بیان مالیست که نمیگذرد بران سال در دست تصرف مالکش در این باب پنج حدیثست
اول اصل سألت ابا ابرهیم علیه السلام عن الرجل یکون له الولد فیغیب بعض ولده
فلا یدری این هو ومات الرجل فکیف یصنع بمیراث الغائب من ابیه قال یعزل حتی
یجیء قلت فعلی ماله زکوة فقال لا حتی یجیء قلت فاذا هو جاء ایزکیه فقال لا
حتی یحول علیه الحول فی یده شرح ظاهر این حدیث اینست که قسمت میراث موقوف نیست
برحضور وارثی که مفقود الخبر باشد یعنی پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را
از مردی که میباشد او را فرزندان پس غایب میشود بعض فرزندان او پس دانسته نمیشود

واشترط

که کجاست او و مرد یا نمرد پس چون کرده میشود با میراث فرزند غایب از پدرش امام گفت که
جدا کرده میشود تا وقتی که اید گفتم که پس آیا بر مال ان غایب زکوة هست پس امام گفت
که نه تا انکه آید گفتم پس چون او آید آیا زکوة میدهد اعمال را پس امام گفت که نه تا وقتی که
که کذرد بران سال در دست تصرف او **دوم اصل** سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الرَّجُلِ يُفِيدُ الْمَالَ قَالَ لَا يُزَكِّيهِ حَتّٰى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ **شرح** یفید بفا و یاء
دو نقطه در پایین و دال بی نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست
الافاده کسب فایده و رسانیدن فایده و مراد اینجا معنی اولست **یعنی** پرسیدم امام
جعفر صادق را از مردی که فایده خود میکند مالی را امام گفت که زکوة نمیدهد
انرا تا وقتی که کذرد بر آن سال **سوم اصل** سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ
رَجُلٍ كَانَ لَهُ مَالٌ مَوْضُوعٌ حَتّٰى إِذَا كَانَ قَرِيبًا مِنْ رَأْسِ الْحَوْلِ أَنْفَقَهُ قَبْلَ
أَنْ يَحُولَ عَلَيْهِ أَعَلَيْهِ صَدَقَةٌ قَالَ لَا **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق ع
از مردی که بود او را مالی کذاشته شده تا انکه چون شد نزدیک بسر سال خرج کرد
از پیش از انکه کذرد بران سال آیا واجبست بران مرد زکوة امام گفت که نه **چهارم اصل**
عَنْ حَرِيزِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ كَا
عِنْدَهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ غَيْرَ دِرْهَمٍ أَحَدَ عَشَرَ شَهْرًا ثُمَّ أَصَابَ دِرْهَمًا بَعْدَ
ذٰلِكَ فِي الشَّهْرِ الثَّانِي عَشَرَ فَكَمَلَتْ عِنْدَهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ أَعَلَيْهِ زَكٰوتُهَا قَالَ
لَا حَتّٰى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ وَهِيَ مِائَتَا دِرْهَمٍ فَإِنْ كَانَتْ مِائَةً وَخَمْسِينَ دِرْهَمًا
فَأَصَابَ خَمْسِينَ بَعْدَ أَنْ يَمْضِيَ شَهْرٌ فَلَا زَكٰوةَ عَلَيْهِ حَتّٰى يَحُولَ عَلَى
الْمِائَتَيْنِ الْحَوْلُ **شرح** غیر منصوبست مانند مستثنای منقطع بعد ذلک تکرار
معنی ثم است **یعنی** روایتست از حریز بن عبد الله از زراره گفت که گفتم امام محمد باقر
علیه السلام را که مردی بود نزد او دویست درهم مگر یکدرهم در یازده ماه بعد از ان
بهم رسانید درهمی را بعد انگذشتن یازده ماه در ماه دوازدهم پس کامل شد نزد
او دویست درهم تا اخر ماه دوازدهم آیا بر او هست زکوة ان دویست درهم امام
گفت که نه تا وقتی که کذرد بر او سال بر حالی که درهمها دویست درهم باشد پس
اگر باشد درهمها صد و پنجاه درهم پس بهم رساند پنجاه درهم را بعد از انکه کذرد

یکماه از ابتدای از ابتدای بودن صد و پنجاه درهم پس نیست زکوتی بر او تا وقتی که کذرد بران
دویست درهم سال **اصل** قُلْتُ لَهُ فَإِنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ غَيْرَ دِرْهَمٍ
فَمَضَى عَلَيْهَا أَيَّامٌ قَبْلَ أَنْ يَنْقَضِيَ الشَّهْرُ ثُمَّ أَصَابَ دِرْهَمًا فَأَتَى عَلَى الدَّرَاهِمِ
مَعَ الدِّرْهَمِ حَوْلٌ أَعَلَيْهِ زَكٰوةٌ قَالَ نَعَمْ وَإِنْ لَمْ يَمْضِ عَلَيْهَا جَمِيعًا الْحَوْلُ
فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ فِيهَا **شرح** مع بفتح میم و فتح عین اسم است و برای ظرف زمانست و مقصود
اینست که کذشتن مجموع ان سال بران درهمها شده و پس اینما انقضای ان سال بران درهمها
در وقتی بوده که مجتمع بوده با یکدرهم بقرینه اینکه صورتی که مجموع سال بر مجموع دویست
درهم کذرد قابل سؤال زراره نیست و حاصل جواب امام علیه السلام اینست که واجبست
زکوة بر مالی که بنصاب رسیده باشد و بعد از ان یازده ماه و کسری بران کذشته باشد
و ساقط میشود ان وجوب زکوة اگر دوازده ماه تمام نکذرد بران باینمعنی که صاحب
ان مال را جایز نیست اینکه بی ضرورتی انمال را بعد از یازده ماه و پیش از تمام شدن
دوازده ماه از ملکیت خود اخراج کند و اگر اخراج کند زکوة ساقط میشود خواه
بضرورت و خواه بی ضرورت اما بشرط انکه برای محض گریزانیدن از زکوة نباشد
فرق اینست که در اول گناه ندارد و در دوم دارد و این واضح میشود در تتمه این
حدیث **یعنی** گفتم امام را که پس اگر باشد نزد ان مرد دویست درهم مگر یکدرهم پس کذرد
بران درهمها چند روز پیش از انکه تمام شود یکماه بعد از ان بهم رساند یکدرهم را
پس آید بران درهمها با ان یکدرهم سالی آیا بر او هست زکوتی امام گفت اری و اگر
نکذرد بران درهمها بهمگی سال پس نیست چیزی از زکوة بران مرد در ان درهمها
اصل قَالَ وَقَالَ زُرَارَةُ وَمُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيُّمَا رَجُلٍ كَانَ
لَهُ مَالٌ وَحَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ فَإِنَّهُ يُزَكِّيهِ قُلْتُ لَهُ فَإِنْ وَهَبَهُ قَبْلَ حِلِّهِ
بِشَهْرٍ أَوْ بِيَوْمٍ قَالَ لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ أَبَدًا قَالَ وَقَالَ زُرَارَةُ عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ
قَالَ إِنَّمَا هٰذَا بِمَنْزِلَةِ رَجُلٍ أَفْطَرَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ يَوْمًا فِي إِقَامَتِهِ ثُمَّ خَرَجَ فِي
آخِرِ النَّهَارِ فِي سَفَرٍ فَأَرَادَ بِسَفَرِهِ ذٰلِكَ إِبْطَالَ الْكَفَّارَةِ الَّتِي وَجَبَتْ عَلَيْهِ
شرح الحل بفتح حاء بی نقطه و تشدید لام مصدر باب نصر و ضرب فرود امدن و مراد
اینجا اخر شدنست و ضمیر حله راجع بحول است قبل حله بشهر عبارتست از اینکه هلال

ثانی عشر را دیده باشد و همانند هبه کرده باشد زیرا که اگر پیش از آن باشد گناهی نیز ندارد
چنانچه می آید در تتمه این حدیث یعنی حریز گفت که و گفت هر یک از زراره و محمد بن مسلم
که گفت امام جعفر صادق علیه السلام که هر مردی که باشد او را نقدی بقدر نصاب
پس کند بران سال پس بدرستی که آن مرد زکوة میدهد آنرا گفتیم امام را که پس اگر بخشد
آنرا پیش از آخر شدن سال بیکماه یا بیک روز امام گفت که نیست بر او چیزی از
زکوة هرگز با این معنی که هر بار که چنین کاری کند زکوة ساقط میشود حریز گفت که و نقل
کرد زراره از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه او گفت که جز این نیست که
این مرد مانند مردیست که روزه را خورده در ماه رمضان در روزی در وقت ماندن
او در وطن خود مثلا بعد از آن بیرون رفت در آخر روز بقصد سفری بایز و شرکه
اراده کرد بان سفر خود بر طرف کردن کفاره را که واجب شد بر او مراد اینست که اگر
چه کفاره بر طرف میشود اما گناه افطار در حضر میماند و نظیر اینست حال آن مرد **اصل**
وَقَالَ إِنَّهُ حِينَ رَأَى الْهِلَالَ الثَّانِيَ عَشَرَ وَجَبَتْ عَلَيْهِ الزَّكٰوةُ
وَلٰكِنَّهُ لَوْ كَانَ وَهَبَهَا قَبْلَ ذٰلِكَ لَجَازَ وَلَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ شَيْءٌ بِمَنْزِلَةِ مَنْ خَرَجَ
ثُمَّ أَفْطَرَ إِنَّمَا لَا يَمْنَعُ الْحَالَ عَلَيْهِ فَأَمَّا مَا لَمْ يَحِلَّ عَلَيْهِ فَلَهُ مَنْعُهُ وَلَا
يَحِلُّ لَهُ مَنْعُ مَالِ غَيْرِهِ فِيمَا قَدْ حَلَّ عَلَيْهِ **شرح** رؤیت هلال ثانی عشر عبارت
از دخول اول وقت مغرب شب اول ماه دوازدهم موافق آنچه می آید که و اذا دخل
الشهر الثانی عشر پس ذکر رؤیت هلال بعنوان مثالست و منافات ندارد با اینکه
اول ماه دوازدهم موافق شب بدر افتد مثلا زیرا که میتواند بود که بهم رسیدن نصاب
برای آن مرد در میان ماهی اتفاق افتاده باشد پس ماه دوازدهم او عددی خواهد بود
نه هلالی و ایضا منافات ندارد با اینکه هلال دیده نشود بسبب ابر و مانند آن و
ذکر این فقره برای تفصیل قول سائلست در مثال اول که شهرت بیان آنکه آن
در عرف دو صورت دارد **اول** آنکه اندکی بعد از رؤیت هلال ثانی عشر باشد **دوم**
آنکه اندکی پیش از آن باشد و در صورت اول زکوة واجبست و در صورت دوم واجب
نیست و آنچه در جواب مذکور شد سابقا در صورت اولست و بر جمله انما لا یمنع
استیناف بیانی سابقست بذکر فرق میان دو صورت که مذکور شد و میان صورت

حلول زکوة بانقضای ماه دوازدهم که در آن حیلتی نمیرود و لا یمنع بنون و عین بی نقطه
بصیغه مضارع غایب معلوم ثلاثی مجردست و ضمیر مستتر در آن راجع برجل است
که صاحب مالست الحال بحاء بی نقطه و الف و تشدید لام منصوب و مفعول لا یمنع است
یعنی مال زکوة که فرود آمده باشد بر کسی بسبب انقضای ماه دوازدهم لم یحل بحاء بی نقطه
و تشدید لام مفتوحه بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر و ضربست لا یحل
بحاء بی نقطه و تشدید لام بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب مأخوذست از
حلال که ضد حرامست حل بحاء بی نقطه و تشدید لام بصیغه ماضی معلوم باب نصر
و ضربست و ضمیر مستتر راجع بمال غیره است **یعنی** و امام گفت که بدرستی که آن مرد در وقتی
که دید هلال ماه دوازدهم را واجب شد بر او زکوة و لیکن اگر می بخشید آن زکوة را در
ضمن بخشیدن مال پیش از آن دیدن هر آینه جایز میبود و نمیبود بر او چیزی از زکوة یا گناه
مانند کسی که بیرون رفت بسفر در روز ماه رمضان بعد از آن افطار کرد بیان این نکته
جز این نیست که میدهد مالی را که فرود آمده باشد بر او با آخر شدن ماه دوازدهم
پس اما مالی که فرود نیامده باشد بر او پس او را میرسد ندادن آن بیکی از دو صورت
که مذکور شد و حلال نمیشود آن مرد را ندادن مال غیر خود در وقتی که بتحقیق فرود آمده
باشد آن مال بر او با آخر شدن ماه دوازدهم مراد اینست که در این وقت قدر زکوة از ملکیت
او بیرون و بملک مستحقان میشود **اصل** قَالَ زُرَارَةُ وَقُلْتُ لَهُ رَجُلٌ كَانَتْ لَهُ
مِائَتَا دِرْهَمٍ فَوَهَبَهَا لِبَعْضِ إِخْوَانِهِ أَوْ وُلْدِهِ أَوْ أَهْلِهِ فِرَارًا بِهَا مِنَ الزَّكٰوةِ
فَعَلَ ذٰلِكَ قَبْلَ حِلِّهَا بِشَهْرٍ فَقَالَ إِذَا دَخَلَ الشَّهْرُ الثَّانِي عَشَرَ فَقَدْ حَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ وَ
وَجَبَتْ عَلَيْهِ فِيهَا الزَّكٰوةُ قُلْتُ لَهُ فَإِنْ أَحْدَثَ فِيهَا قَبْلَ الْحَوْلِ قَالَ جَائِزٌ ذٰلِكَ لَهُ
قُلْتُ إِنَّهُ فَرَّ بِهَا مِنَ الزَّكٰوةِ قَالَ مَا أَدْخَلَ عَلَى نَفْسِهِ أَعْظَمُ مِمَّا مَنَعَ مِنْ زَكٰوتِهَا **شرح**
فرارا بکسر فاء مصدر باب ضرب مفعول له است با در بها برای تعدیه است حلها بفتح
حاء بی نقطه و تشدید لام و ضمیر راجع بزکوة است حال بحاء بی نقطه و الف و تخفیف
لام است و مراد بگذشتن سالست که مانند گذشتن سالست در اینکه زکوة واجب
میشود اگر چه مانند آن نباشد در اینکه اگر ببخشد زکوة ساقط شود فی الجمله **یعنی** گفت زراره
که و گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که مردی بود او را دویست درهم پس بخشید

انها را برای بعض برادران خود یا فرزندان خود یا خویشان خود برای گریزانیدن ان درهمها
از زکوة کردن عمل را پیش از فرود آمدن زکوة بیکماه پس امام گفت که چون داخل شد ماه
دوازدهم پس ماندن شد که گذشته باشد بران درهمها سال و واجب شد بر او در ان
درهمها زکوة باینمعنی که بخشیدن انها مثلا حرام شد اگرچه ببخشد پیش از اخر شدن
ماه دوازدهم زکوة ساقط شود فی الجمله گفتم امام را که پس اگر کاری کند در ان درهمها بخشیدن
و ماندن پیش از سال که مذکور شد یعنی پیش از دخول ماه دوازدهم چونست امام گفت
جایزست ان عمل او را گفتم بدرستی که او گریزانید ان درهمها را از زکوة امام گفت که
انچه داخل ساخت بر خودش که محروم شدن از خصلت کرم و ثواب آخرت باشد
بزرگترست از انچه نداد که زکوة ان درهمها باشد **اصل** فَقُلْتُ لَهُ اِنَّهُ يَقْدِرُ عَلَيْهَا
قَالَ فَقَالَ وَمَا عِلْمُهُ اَنَّهُ يَقْدِرُ عَلَيْهَا وَقَدْ خَرَجَتْ مِنْ مِلْكِهِ قُلْتُ فَاِنَّهُ دَفَعَهَا اِلَيْهِ عَلَى شَرْطٍ فَقَالَ اِنَّهُ
اِذَا سَمَّاهَا هِبَةً جَازَتِ الْهِبَةُ وَسَقَطَ الشَّرْطُ وَضَمِنَ الزَّكٰوةَ قُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يَسْقُطُ الشَّرْطُ
وَتَمْضِي الْهِبَةُ وَيَضْمَنُ الزَّكٰوةَ فَقَالَ هٰذَا شَرْطٌ فَاسِدٌ وَالْهِبَةُ الْمَضْمُونَةُ مَا
ضِيَةٌ وَالزَّكٰوةُ لَهُ لَازِمَةٌ عُقُوبَةً لَهُ ثُمَّ قَالَ اِنَّمَا ذٰلِكَ لَهُ اِذَا اشْتَرٰى بِهَا
دَارًا اَوْ اَرْضًا اَوْ مَتَاعًا **شرح** عقوبة مرفوع و خبر بعد از خبرست یا منصوب و حالست
از ضمیر مستتر در لازمة **یعنی** پس گفتم امام را که بدرستی که انمرد قادر میشود بران که درهمها
که بخشید ببعض برادران یا فرزندان یا خویشان زراره گفت که پس امام گفت که و چه
دانش او را بان که او قادر میشود برانها و حال انکه بتحقیق بیرون رفت ان درهمها از ملک
او بالکلیه باعتبار اینکه رجوع از بخشش بان جماعت جایز نیست گفتم که پس بدرستی
که او دادن درهمها را بان بعض بر شرطی که هر وقت که خواهد رجوع کند از بخشش
خود پس امام گفت که بدرستی که او چون نام بردان درهمها را بخشش کند راست شد ان
بخشش و ساقط شد ان شرط و ضامن شد انمرد بخشنده زکوة را گفتم امام را که و چون
ساقط میشود ان شرط و گذرا میشود بخشش و ضامن میشود زکوة را پس امام گفت که این
شرطیت فاسد و ان بخشش که ببعض خویشان خود باشد گذراست باینمعنی که رجوع
از ان جایز نیست و زکوة او را لازم است عقوبتی است برای او و بعد از ان امام گفت
که جز این نیست که ان احداث جایزست او را چون خریده باشد بان درهمها سرایی را

یا زمینی را یا متاعی را مثلا مراد اینست که اسقاط زکوة در امثال این سه صورت و در
انصورت که سابقا مذکور شد که محض حیلتست زکوة ساقط نمیشود **اصل** قَالَ زُرَارَةُ
قُلْتُ لَهُ اِنَّ اَبَاكَ قَالَ لِي مَنْ فَرَّ بِهَا مِنَ الزَّكٰوةِ فَعَلَيْهِ اَنْ يُؤَدِّيَهَا قَالَ صَدَقَ اَبِي
عَلَيْهِ اَنْ يُؤَدِّيَ مَا وَجَبَ عَلَيْهِ وَمَا لَمْ يَجِبْ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ فِيهِ **شرح** گفت زراره
که گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که بدرستی که پدر تو گفت مرا که هر که گریزانید
ان درهمها را از زکوة پس بر اوست اینکه ادا کند زکوة را امام گفت که راست گفت پدرم
بر انمرد است اینکه ادا کند انچه را که واجب شده باشد بر او بدخول اول ماه دوازدهم و انچه
واجب نشده باشد پس نیست چیزی بر او در ان مراد اینست که کلام پدرم شامل گریزانیدن
پیش از دخول اول ماه دوازدهم نیست بلکه مخصوص گریزانیدن بعد از انست **اصل**
ثُمَّ قَالَ اَرَاَيْتَ لَوْ اَنَّ رَجُلًا اُغْمِيَ عَلَيْهِ يَوْمًا ثُمَّ مَاتَ فَذَهَبَتْ صَلٰوتُهُ اَكَانَ عَلَيْهِ
وَقَدْ مَاتَ اَنْ يُؤَدِّيَهَا قُلْتُ لَا اِلَّا اَنْ يَكُونَ اَفَاقَ مِنْ يَوْمِهِ ثُمَّ قَالَ لَوْ اَنَّ رَجُلًا
مَرِضَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ ثُمَّ مَاتَ فِيهِ اَكَانَ يُصَامُ عَنْهُ قُلْتُ لَا قَالَ فَكَذٰلِكَ الرَّجُلُ
لَا يُؤَدِّي عَنْ مَالِهِ اِلَّا مَا حَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ **شرح** ارایت بهمزه استفهام و فتح تاء
مخاطب بمعنی اخبرنی است لو استناعیه باعتبار اینست که مقصود ذکر حال مردی
باشد که مخاطب صاحب اختیار او باشد بعد از او پس تواند بود که شرط و جزا واقع
نشده باشد ضمیر علیه راجع برجل است مانند ضمیر مستتر در مات و میتواند بود که
ضمیر علیه راجع بولی میت باشد که مفهوم است از کلام و بنا بر اول اشارتست باینکه
نماز قضا کولی میت و مانند او از جانب میت کند چنانست که میت کرده باشد در برائت
ذمه میت و انتفاع میت بان نماز و اگر نکند ضرر بمیت رسد و مذهب سید
مرتضی رحمه الله تعالی در کتاب انتصار بخلاف اینست **یعنی** بعد از ان امام جعفر
صادق علیه السلام گفت که خبر ده مرا که اگر اینکه مردی بیهوش میشد روزی بعد
از ان میمرد پس میرفت نماز او آیا میبود بر او و حال انکه بتحقیق مرده باشد اینکه بجا
آورد انرا باعتبار ولی میت و مانند او گفتم که نه مگر اینکه باشد اینکه بهوش آمده
باشد در ان روز بعد از ان امام گفت که اگر اینکه مردی بیمار میشد در ماه رمضان
بعد از ان میمرد در ان مرض آیا میبود اینکه روزه گرفته شود از جانب او گفتم که نه

امام کفت که پس همچنان اسمرد زکوة نمیدهد از مال خود مکر انمالی که کذشته باشد
بران سال باینمعنی که داخل شده باشد بران مال اول ماه دوازدهم واو کرداینده باشد
انمالرا از زکوة مخفی نماند که امثال این از قبیل استدلال بقیاس فقهی نیست بلکه از قبیل
رفع تعجب مخاطب بذکر نظیرست زیراکه قول امام حجتست واحتیاج باستدلال علیحده
ندارد **پنجم اصل** عَنْ اِسْحٰقَ بْنِ عَمّارٍ عَنْ اَبِی اِبْرٰهیمَ عَلَیْهِ السَّلامُ قالَ سَاَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ
وَرِثَ مالاً وَالرَّجُلُ غائِبٌ هَلْ عَلَیْهِ زَکوٰةٌ قالَ لا حَتّٰی یَقْدَمَ قُلْتُ اَیُزَکّیهِ
حینَ یَقْدَمُ قالَ لا حَتّٰی یَحُولَ عَلَیْهِ الْحَوْلُ وَهُوَ عِنْدَهُ **شرح** مضمون این ظاهرست
از شرح حدیث اول این باب **باب پانزدهم ما یستفید الرجل من المال بعد ان یزکی
ماعنده من المال شرح** این باب بیان چیزیست که فایده میکند انرا مرد از جمله مال
بعد از انکه زکوة دهد انچه راکه نزد اوست از جمله مال در این باب دو حدیث **اول اصل**
قالَ اَبُو عَبْدِاللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلامُ کُلُّ شَیْءٍ جَرَّ عَلَیْکَ الْمالُ فَزَکِّهِ وَکُلُّ شَیْءٍ وَرِثْتَهُ
اَوْ وُهِبَ لَکَ فَاسْتَقْبِلْ بِهِ **شرح** جر بجیم وتشدید راء بینقطه بصیغه ماضی معلوم
باب نصرست المال مرفوع فاعلست فزکه امرست بادخال فایده که بر سرمایه رفته
باشد وخرج نشود در حکم سرمایه در وقت وجوب زکوة ان سرمایه با وجود انکه
بران فائده سال نکذشته باشد هرچند که سرمایه بدون ضم فائده بنصاب نرسیده
باشد وظاهر اینست که وجوب زکوة در مال التجارت بمعنی استحباب مؤکد باشد
وکذشت در شرح حدیث چهارم باب یازدهم پس منافات ندارد با احادیثی که دلالت
میکند براینکه زکوة فرض نیست بر نقدی که در مجموع یکسال بقدر نصاب نباشد
باد واستقبل به برای تعدیه است مثل انچه کذشت در حدیث پنجم باب دوازدهم
یعنی کفت امام جعفر صادق علیه السلام که هرچیز که کشید انرا بر سر تو مال التجارت
پس زکوة ده انرا در وقت زکوة اصل مال التجارت هرچند که سال بران فایده نکذشته
باشد وهرچیزی که بمیراث کرفتی انرا یا بخشیده شد بتو پس رو بروکن انرا بر سال
اینده باینمعنی که زکوة ان واجب نیست تا انکه مجموع یکسال بران کذرد **دوم اصل**
عَنْ اَبی عَبْدِاللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلامُ قالَ فِی الرَّجُلِ یَکُونُ عِنْدَهُ الْمالُ فَیَحُولُ عَلَیْهِ
الْحَوْلُ ثُمَّ یُصیبُ مالاً آخَرَ قَبْلَ اَنْ یَحُولَ عَلَی الْمالِ الْاَوَّلِ الْحَوْلُ قالَ اِذا

اصل باب

بلغ

حالَ عَلَی الْمالِ الْاَوَّلِ الْحَوْلُ زَکّاهُما جَمیعاً **شرح** روایتست از امام جعفر صادق
کفت در مردی که میباشد نزد او مال التجارت پس میکذرد بران سال باینمعنی که زکوة انرا
میدهد بعد از آن بسبب تجارت فایده میکند مالی دیکر را پیش از انکه کذرد بر مال اول
سال دوم امام کفت که چون کذرد بر مال اول سال دوم زکوة میدهد مال اول و مال
دوم را بهمکی هرچند که بر مال دوم سال نکذشته باشد بیان این شد در شرح حدیث سابق
باب شانزدهم اصل باب الرجل یشتری المتاع فیکسد علیه والمضاربة شرح
یکسد بسین بینقطه ودال بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر وحسنست
المضاربة بضاد بانقطه وراء بینقطه وباء یکنقطه مصدر باب مفاعله معامله میان
دو کس بدادن یکی مالرا بدیکری تا تجارت کند بان وحصه معین از فایده ازاو باشد
ماخوذست از ضرب بمعنی سیر در زمین **یعنی** این باب بیان مردیست که میخرد متاع را
پس نارواست میماند براو وبیان مال مضاربه است در این باب هشت حدیث **اول اصل**
عَنْ اَبی عَبْدِاللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلامُ فی رَجُلٍ اشْتَرٰی مَتاعاً فَکَسَدَ عَلَیْهِ مَتاعُهُ وَ
قَدْ کانَ زَکّٰی مالَهُ قَبْلَ اَنْ یَشْتَرِیَ بِهِ هَلْ عَلَیْهِ زَکوٰةٌ اَوْ حَتّٰی یَبیعَهُ فَقالَ اِنْ کانَ
اَمْسَکَهُ لِیَلْتَمِسَ الْفَضْلَ عَلٰی رَأْسِ الْمالِ فَعَلَیْهِ الزَّکوٰةُ **شرح** روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام در مردی که خرید متاعی را پس ناروا ماند براو متاع او وبتحقیق بود اینکه
زکوة داده بود مال خود را پیش از انکه خرد بان ایا براو هست زکوتی یا انکه نیست تا انکه
فروشد انرا پس امام کفت که اکر بود اینکه نکاه داشتن متاع را برای اینکه طلب کند
زیادتی را بر سرمایه پس براو هست زکوة والا فلا **دوم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قالَ سَاَلْتُ
اَبا عَبْدِاللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلامُ عَنْ رَجُلٍ اشْتَرٰی مَتاعاً وَکَسَدَ عَلَیْهِ وَقَدْ
زَکّٰی مالَهُ قَبْلَ اَنْ یَشْتَرِیَ الْمَتاعَ مَتٰی یُزَکّیهِ فَقالَ اِنْ کانَ اَمْسَکَ مَتاعَهُ
یَبْتَغی بِهِ رَأْسَ مالِهِ فَلَیْسَ عَلَیْهِ زَکوٰةٌ وَاِنْ کانَ حَبَسَهُ بَعْدَ ما یَجِدُ رَأْسَ مالِهِ فَعَلَیْهِ
الزَّکوٰةُ بَعْدَ ما اَمْسَکَهُ بَعْدَ رَأْسِ الْمالِ **شرح** مضمون این موافق سابقست
اصل قالَ وَسَاَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ تُوضَعُ عِنْدَهُ الْاَمْوالُ یَعْمَلُ بِها فَقالَ اِذا حالَ
الْحَوْلُ فَلْیُزَکِّها **شرح** راوی کفت که وپرسیدم امام را از مردی که کذاشته میشود
نزد او مالها تجارت میکند بانها پس امام کفت که چون کذرد بر انها سال پس باید که

التماس

انمرد زکوة دهد انها را **سوم اصل** عن سماعة قال سألته عن الرجل يكون عنده
المتاع موضوعا فيمكث عنده السنة والسنتين واكثر من ذلك قال
ليس عليه زكوة حتى يبيعه الا ان يكون اعطى به راس ماله فيمنعه من ذلك
التماس الفضل فاذا هو فعل ذلك وجب فيه الزكوة وان لم يكن اعطى به
راس ماله فليس عليه زكوة حتى يبيعه وان حبسه ما حبسه فاذا هو باعه
فانما عليه زكوة سنة واحدة **شرح** اعطى بصیغه مجهولست وضمیر مستتر مفعول
اول ونایب فاعلست راس منصوب ومفعول دوم است فیمنعه منصوبست
بعطف بر یکون ومیتواند بود که مرفوع باشد بعطف بر اعطی وان شرطیه است
حبسه بصیغه ماضی معلوم غایب باب ضرب است ما نافیه است جمله ما حبسه
جزای شرطست واین جمله شرط وجزا نظیر ایت سورهٔ انفالست که وما رمیت اذ رمیت
ولکن الله رمی وتوضیح این انکه گاهی فعلی را که صادر شده باشد حقیقة از فاعلی نفی
میکنند از ان فاعل ومقصود تشبیه ان فعلست بفعلی که از او صادر نشده باشد
بلکه از فاعلی دیگر سر زده باشد مثل این ایت ومثل لله درك فارسا چنانچه شیخ رضی
در مبحث تمیز شرح کافیه بیان کرده یا از فاعل دیگر نیز سر نزده باشد مثل اینحدیث
زیرا که مراد اینست که حبس در اینصورت حکم عدم حبس دارد ودر بعض نسخ بجای ما
بماست وبنا بر این ان وصلیه است وبا برای سببیتست وما موصوله است
وعبارتست از عدم اعطای راس المال وعاید بما محذوفست بتقدیر ما حبسه به
وحاصل هر دو نسخه یکیست **یعنی** روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق
وامام موسی کاظم علیهما السلام است گفت که پرسیدم امام را از مردی که میباشد
نزد او متاع گذاشته شده پس میماند نزد او یکسال ودو سال وبیشتر از ان چونست
امام گفت که نیست بر او زکوة تا انکه فروشد انرا مگر انکه باشد بایزوش که داده
شده باشد بان متاع سرمایه ان پس مانع شود او را از ان فروختن طلب زیادتی بر
سرمایه پس چون او کند ان نگاه داشتن را واجب میشود بر او زکوة واگر نباشد
انمرد بایزوش که داده شده باشد بان متاع سرمایه ان متاع پس نیست بر او زکوة
تا انکه فروشد انرا واگر نگاه داشته باشد انرا برای طلب اصل سرمایه چنانست که

باحبسه

نگاه نداشته باشد انرا باختیار خود باینمعنی که مانند اینست که در اصل خریداری برای
ان متاع نبوده باشد پس چون او فروشد ان متاع را در صورت دوم ومرو چند سال
پس جز این نیست که واجبست بر او زکوة یکسال بعنوان استحباب موکد **اصل** سماعة
قال وسألته عن الرجل يكون معه المال مضاربة هل عليه فى ذلك المال
زكوة اذا كان يتجر به فقال ينبغى له ان يقول لاصحاب المال زكوه فان
قالوا انا نزكيه فليس عليه غير ذلك وان هم امروا ان يزكيه فليفعل
قلت أرأيت لو قالوا انا نزكيه والرجل يعلم انهم لا يزكونه فقال
اذا هم اقروا بانهم يزكونه فليس عليه غير ذلك **شرح** سماعه گفت که پرسیدم
امام را از مردی که میباشد با او مال بعنوان مضاربه ایا واجبست بر او در انمال زکوة
اگر باشد انمرد بایزوش که تجارت میکرده باشد بانمال پس امام گفت که سزاوارست
برای انمرد که گوید صاحبان انمال را که زکوة دهید انمال را پس اگر گویند که بدرستی که ما
زکوة میدهیم انمال را پس نیست بر انمرد غیر انچه ایشان میدهند واگر ایشان امر کردند
او را باینکه زکوة دهد انمال را پس باید که بجا اورد گفتم خبر ده مرا که اگر گویند ایشان که
بدرستی که ما زکوة میدهیم ان مال را بر حالی که انمرد میداند که ایشان زکوة نمیدهند
انمال را چونست پس امام گفت که چون ایشان اقرار کردند باینکه ایشان زکوة میدهند
انمال را پس نیست بر انمرد غیر انچه ایشان اقرار کردند **اصل** وان هم قالوا انا لا نزكيه
فلا ينبغى له ان يقبل ذلك المال ولا يعمل به حتى يزكوه وفى رواية اخرى
عنه الا ان تطيب نفسك ان تزكيه من ربحك قال وسألته عن الرجل
يربح فى السنة خمسمائة درهم وستمائة وسبعمائة هى نفقته واصل
المال مضاربة قال ليس عليه فى الربح زكوة **شرح** وفى رواية میتواند بود که کلام
سماعه باشد ومیتواند بود که کلام مصنف باشد وبر هر تقدیر عدول از غیبت
بخطاب در نفسك مثلا بموافقت کلامیست که سابق بران بوده وانجا نقل نشده
برای اینکه مضمون ان نقل شده یا از قبیل التفاتاست **یعنی** واگر صاحبان مال
گفتند که بدرستی که ما زکوة نمیدهیم انمال را پس سزاوار نیست انمرد را اینکه قبول کند
انمال را ونه اینکه مضاربه کند بانمال تا انکه زکوة دهند انمال را ودر روایتی دیگر

از امام علیه السلام اینست که مگر آنکه راضی شود دل تو باینکه زکوة دهی از فایده
خود سماعه گفت که و پرسیدم امام را از مردی که فایده میکند در سال پانصد درهم
و ششصد و هفتصد که آن درهمها خرج سالیانه اوست و سرمایه بعنوان مضاربه
بها است امام گفت که نیست بر آن مرد در آن فایده زکوتی چهارم اصل عن یونس عن العلاء
بن رزین عن محمد بن مسلم انه قال کل مال عملت به فعلیک فیه الزکوة اذا حال
علیه الحول قال یونس تفسیر ذلک انه کل ما عمل للتجارة من حیوان وغیره
فعلیه فیه الزکوة شرح محمد بن مسلم از راویان امام محمد باقر و امام جعفر صادق
علیهما السلام است ضمیر انه قال راجع بامام علیه السلام میتواند بود و راجع بمحمد
بن مسلم میتواند بود یعنی روایتست از یونس بن عبد الرحمن از علاء بفتح عین بینقطه و
الف ممدوده ابن رزین بفتح راء بینقطه و کسر زای بانقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین
از محمد بن مسلم اینکه امام گفت که هر مالی که تجارت کنی بان پس واجبست بر تو دادن
زکوة چون گذشت بر آن سال گفت یونس که تفسیر این سخن اینست که شان اینست که هرچه
بدست آورده شود برای تجارت خواه ستور سواری که برای سفر هست اما فروخته
نمیشود و خواه غیر آن مثل خیمه و سایر آلات سفر پس واجبست بر او زکوة بنا بر اینکه
بعض سرمایه صرف آنها میشود و وجوب اینجا در ضمن استحباب موکدست پنجم اصل
قلت لابی ابرهیم علیه السلام الرجل یشتری الوصیفة ینبتها عنده لتزبد
وهو یرید بیعها اعلی ثمنها زکوة قال لا حتی یبیعها قلت فاذا باعها یزکی
ثمنها قال لا حتی یحول علیه الحول وهو فی یده شرح الوصیفه بفتح واو و کسر
صاد بینقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین و فا کنیز ینبتها بنون و باء یکنقطه
و تاء دو نقطه در بالا بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست الانبات رویانیدن
و مراد اینجا تربیت و تعلیم هنرست و عوض نون ثاء سه نقطه میتواند بود و حاصل
هر دو یکیست تزبد بزای بانقطه و باء یکنقطه و دال بینقطه بصیغه مضارع غایبه
معلوم باب علم است الزبد بفتح زای و فتح باء چالاک دست بودن در کارها یعنی
گفتم امام موسی کاظم علیه السلام را که مردی میخرد کنیز را تربیت میکند او را نزد خود
تا هنرمند شود و او اراده دارد فروختن آن کنیز را آیا بر قیمت آن کنیز در سالهای که نزد

انم دست زکوتی هست امام گفت که نه تا آن وقتی که فروشد او را گفتم پس چون فروخت او را
زکوة میدهد قیمت او را امام گفت که نه تا آنکه بگذرد بر آن سال بر حالی که آن در دست او
باشد شاید که عدم وجوب زکوة بر آن مرد در سالهای سابق باعتبار این باشد که او از اهل
تجارت نیست بلکه از اهل صنعتست ششم اصل سألت اباعبدالله علیه السلام
عن الزکوة فقال ما کان من تجارة فی یدک فیها فضل لیس یمنعک من بیعها الا
لتزداد فضلا علی فضلک فزکه وما کانت من تجارة فی یدک فیها نقصان فذلک
شیء آخر شرح تمنعک بصیغه مضارع مخاطب معلوم ثلاثی مجردست یعنی پرسیدم امام
جعفر صادق علیه السلام را از زکوة پس امام گفت آنچه باشد از متاع سوداگری در دست تو
که در آن نفعی باشد و نباشد اینکه مانع شوی خود را از فروختن آن برای سببی مگر برای اینکه
زیاد شود باعتبار نفعی دیگر که بر بالای نفع سابق تو باشد پس زکوة ده از او و هرچه باشد
از متاع سوداگری در دست تو که در آن نقصانی باشد پس آن متاع چیزی دیگرست باین معنی
که حکمی دیگر دارد و آن عدم وجوب زکوة است مخفی نماند که واسطه میان دو شق هست
آن اینست که نه نفع در آن باشد و نه نقصان و بنا بر حدیث اول و دوم و هفتم این باب
حکم شق اول دارد و شاید که ترک ذکر آن اینجا برای اشارت باین باشد که تاکید زکوة در شق
اول بیشتر از واسطه است اگرچه در هر دو واجبست هفتم اصل عن ابی عبدالله علیه
السلام قال لا تأخذن مالا مضاربة الا مالا تزکیه او یزکیه صاحبه وقال
ان کان عندک متاع فی البیت موضوع فاعطیت به رأس مالک فرغبت عنه
فعلیک زکوته شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که مگیر البته
مالی را بعنوان مضاربه مگر مالی را که زکوة دهی از او یا زکوة دهد از او صاحب آن و امام گفت
که اگر باشد نزد تو متاعی از متاعهای سوداگری در خانه گذاشته شده پس داده شوی بان
سرمایه خود پس اعراض کنی از آن سرمایه و نفروشی بان پس واجبست بر تو زکوة آن متاع هشتم
اصل عن اسمعیل بن عبد الخالق قال سأله سعید الاعرج وانا اسمع فقال انا
نکبس الزیت والسمن نطلب به التجارة فربما مکث عندنا السنة والسنتین
هل علیه زکوة قال فقال ان کنت تربح فیه شیئا او تجد رأس مالک فعلیک
زکوته وان کنت انما تربص به لانک لا تجد الا وضیعة فلیس علیک زکوة

حتى يصير ذهبا او فضة فاذا صار ذهبا او فضة فزكه للسنة التي اتجرت
فيها شرح نكبس بباء يكنقطه و سين بينقطه بصيغه مضارع معلوم متكلم مع الغير
باب ضرب يا باب تفعيل براى كثرتست ماخوذست از كبس بكسر كاف و سكون
باء بمعنى خانه كه از كل باشد مثل انبار الزيت بفتح زاى بانقطه و سكون ياء دو نقط
در پايين و تاء دو نقطه در بالا روغن زيتون السمن بفتح سين بينقطه و سكون ميم
روغنى كه از شير گوسفند و مانندان گرفته ميشود التجاره بكسر تاء مصدر باب نصر
روايى و سوداگرى و هر دو اينجا مناسبست و بنابر اول حالت زيت و سمن است و
بنابر دوم حالت خريدار انهاست مكث بثاء سه نقطه بصيغه ماضى معلوم باب نصر
و حسن است تربص براء بينقطه و باء يكنقطه و صاد بينقطه بصيغه مضارع معلوم
مخاطب باب تفعلست بحذف يكتا با در به براى ملابست يا براى تعديه است
اتجرت بكسر همزه و تشديد تاء دو نقطه در بالا مفتوحه بصيغه ماضى معلوم
مخاطب باب افتعالست الاتجار سوداگرى يعنى روايتست از اسمعيل بن عبد الخالق
كه از راويان امام محمد باقر و امام جعفر صادق عليهما السلام است گفت كه پرسيد
امام را سعيد بن عبد الرحمن اعرج و من ميشنيدم بايزوش كه سعيد گفت كه بدرستى
كه ما در انبار ميكنيم روغن زيتون و روغن مسكه را ميطلبيم بان عمل روايى از اين ريا
كه ماند نزد ما يكسال و دو سال آيا بران زكوتى هست اسمعيل گفت كه پس امام گفت
كه اگر باشى بايزوش كه فايده ميكرده باشى دران چيزى يا مى يافته باشى سرمايه خود را
و با وجودان نميفروخته باشى پس برتست زكوة ان و اگر باشى بايزوش كه جز اين نيست
كه انتظار ميكشى با آن براى اينكه تو نمى يابى مگر نقصان را پس نيست بر تو زكوة آن تا آنكه
گردد زر يا سيم پس چون گردد زر يا سيم پس زكوة ده انرا براى سالى كه خريد و فروخت
كردى بان دران سال باب هفدهم اصل باب ما تجب عليه الصدقة من الحيوان
وما لا تجب شرح اين باب بيان چيزيست كه واجب ميشود بران زكوة خواه فريضه
و خواه غير فريضه از جمله حيوان و چيزى كه واجب نميشود زكوة بران در اين باب
هفت حديثست اول اصل عن محمد بن مسلم و زرارة عنهما جميعا عليهما السلام
قالا وضع امير المؤمنين صلوات الله عليه على الخيل العتاق الراعية في

كل فرس في كل عام دينارين وجعل على البراذين دينارا شرح الخيل بفتح خاء بانقطه
و سكون ياء دو نقطه در پايين اسبان العتاق بكسر عين بينقطه و تخفيف تاء دو نقطه
در بالا جمع عتيق اسبان بدو از جانب مادر و پدر البراذين بفتح باء يكنقطه و راء
بينقطه و الف و كسر ذال بانقطه و سكون ياء دو نقطه در پايين جمع برذون بكسر باء
و سكون راء و فتح ذال و سكون واو اسبان يابو از جانب پدر و مادر و مراد اينجا اعم
از ان واز يابو از جانب مادر و بس و انرا هجين مينامند و از يابو از جانب پدر و بس و انرا
مقرف مينامند چنانچه شاعر گفته عتيق و برذون هجين و مقرف وكلهم الا العتيق
بلا دينار يعنى روايتست از محمد بن مسلم و زراره از امام محمد باقر و امام جعفر صادق
عليهما السلام بهمگى ان دو امام گفتند كه قرار داد امير المؤمنين صلوات الله عليه
بر اسبان بدو از جانب پدر و مادر كه در مجموع سال مچريده باشند در هر اسبى در
هر سالى دو دينار طلا و گردانيد بر يابوها يكدينار دوم اصل قلت لابي عبد الله ع
هل في البغال شيء قال لا فقلت فكيف صار على الخيل ولم يصر على البغال
فقال لان البغال لا تلقح والخيل الاناث ينتجن وليس على الخيل الذكور
شيء قال فما في الحمير فقال ليس فيها شيء قال قلت هل على الفرس والبعير يكون
للرجل يركبهما شيء فقال لا ليس على ما يعلف شيء انما الصدقة على السائمة
المرسلة في مرجها عامها الذي يقتنيها فيه الرجل فاما ما سوى ذلك فليس فيه
شيء شرح تلقح بقاف و حاء بينقطه بصيغه مضارع معلوم غايبه باب علم است
اللقح بفتح لام و فتح قاف ابستن شدن الاناث بكسر همزه و تخفيف نون و الف
و ثاء سه نقطه جمع انثى بضم همزه و سكون نون و الف ماده كان ينتجن بنون و تاء
دو نقطه در بالا و جيم بصيغه مضارع غايب جمع مونث معلوم يا مجهول از باب افعال يا مجهول از باب
نصر است الانتاج ابستن شدن و زاييدن و النتج بفتح نون و سكون تاء زاييدن
در نسخ قال فما في الحمير بلفظ ماضى غايب است و اين مبنى بر اينست كه امام خود سؤال
كرده باشد تا جواب را نيز خود گويد چنانچه عادت استادانست در وقت تعليم
شاگردان و ميتواند بود كه از غلط كاتبان باشد و قلت بايد بجاى قال الحمير بفتح
حاء بينقطه و كسر ميم و سكون ياء دو نقطه در پايين و راء بينقطه جمع حمار خران

قلت

یعلف بعین بینقطه و فا بصیغه مضارع غایب مجهول باب ضرب و باب فعالت
السائمه بسین بینقطه و الف و همزه چرندکان مرسله بضم میم و فتح سین بینقطه
و ظاهر اینست که اگر کسی اسبان را در چراگاه بر بیمان و میخ مثلا مچرانیده باشد زکوة
بر ان اسبان او نباشد المرج بفتح میم و سکون راء بینقطه و جیم چراگاه یقتنی بقاف و
نون و یاء دو نقطه در پایین منقلب از واو بصیغه مضارع غایب معلوم باب
افتعالت الاقتنا نگاه داشتن چیزی بمعنی کار نفرمودن ان **یعنی** گفتم امام جعفر
صادق ع را که آیا در استران هست چیزی از زکوة پس امام گفت که نه پس گفتم که پس چگو
کردید چیزی از زکوة بر اسبان و نگردید بر استران پس امام گفت که برای اینکه استران
آبستن نمیشوند و اسبانی که ماده اند انها آبستن میشوند و نیست بر اسبانی که نراند
چیزی امام گفت پس چیست در خران پس امام خودش گفت که نیست در انها چیزی راوی
گفت که گفتم که آیا هست بر اسب و شتری که میباشد برای مرد سوار میشود انها را
چیزی از زکوة پس امام گفت که نیست بر انچه علف خورانیده میشود چیزی از زکوة
جز این نیست که زکوة بر اسبان و شتر انیست که چرندکان سر داده شدکان در چراگاه
خود باشند در سال انها که کار نمیفرماید انها را آدمی پس اما انچه غیر آنست پس نیست
در ان چیزی از زکوة **سیم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ لَیْسَ عَلَی الرَّقِیقِ
زَکوٰةٌ اِلَّا رَقِیقٌ یُبْتَغیٰ بِهِ التِّجَارَةُ فَاِنَّهُ مِنَ الْمَالِ الَّذِی یُزَکّیٰ **شرح** الرقیق بفتح راء
بینقطه و کسر قاف و سکون یاء دو نقطه در پایین و قاف بنده بمعنی غلام و کنیز
یبتغی بیاء یکنقطه و غین بانقطه و الف منقلب از یاء بصیغه مضارع غایب مجهول
باب افتعالت **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که نیست بر
بنده زکوة مگر بنده که طلب کرده شود بخریدن او سوداگری باینمعنی که صاحبش اورا
خریده باشد بقصد فروختن چه بدرستی که ان بنده از جمله مال تجارتیست که زکوة
داده میشود **چهارم اصل** عَنْ اَبِی جَعْفَرٍ وَ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِمَا السَّلَامُ اَنَّهُمَا سُئِلَا
عَمَّا فِی الرَّقِیقِ فَقَالَا لَیْسَ فِی الرَّأْسِ شَیْءٌ اَکْثَرَ مِنْ صَاعٍ تَمْرٍ اِذَا حَالَ عَلَیْهِ الْحَوْلُ
وَ لَیْسَ فِی ثَمَنِهِ شَیْءٌ حَتّیٰ یَحُولَ عَلَیْهِ الْحَوْلُ **شرح** مراد بصاع تمر فطره است ذکر تمر
باعتبار اینست که قیمت تمر در ان زمان بیشتر بوده از گندم و مانند ان پس تمر اکثر

از باقی اجناس فطره است و میتواند بود که ذکر تمر بعنوان مثال باشد و می آید در کتاب الصیام
در حدیث سوم باب هفتاد و پنجم که باب الفطره است که التمر فی الفطرة افضل من غیره
تا اخر اذا حال علیه الحول دلالت ندارد بر اینکه در وجوب فطره شرط باشد ماندن
یکسال زیرا که این قید مفضل علیه نیست بلکه قید مفضل است که منفی است پس منافات
ندارد با اینکه وجوب فطره پیش از گذشتن یکسال باشد **یعنی** روایتست از امام محمد باقر و
امام جعفر صادق علیهما السلام اینکه ایشان پرسیده شدند از انچه در بنده است
از زکوة پس گفتند که نیست در سر آدم بیشتر از یکصاع خرما چون گذشت بر او سال و نیست
در قیمت ان بنده چون فروخته شود چیزی از زکوة تا وقتی که گذرد بر ان سال **پنجم اصل**
قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ لَمْ یُزَکِّ اِبِلَهُ اَوْ شَاتَهُ عَامَیْنِ فَبَاعَهَا عَلیٰ
مَنْ اشْتَرَاهَا اَنْ یُزَکِّیَهَا لِمَا مَضیٰ قَالَ نَعَمْ تُؤْخَذُ مِنْهُ زَکوٰتُهَا وَ یَتْبَعُ بِهَا الْبَائِعُ اَوْ یُؤَدِّیْ
زَکوٰتَهَا الْبَائِعُ **شرح** الابل بکسر همزه و کسر باء یکنقطه گله شتر و ان مفردیست که در مقام
جمع مستعمل میشود صاحب قاموس گفته واحد یقع علی الجمع لیس بجمع و لا اسم جمع الشاة
بشین بانقطه و الف و همزه منقلب از هاء گوسفند بسیار و ان جمع شاة بشین و الف
و تاء وحدتست که اصل ان شاهة بوده بشین و الف و هاء و تاء وحدت و هاء محذوف
شده و چون در جمع شاة قصد کثرت نکنند شیاه میگویند بکسر شین و یاء دو نقطه در پایین
و الف و هاء و بعضی میگویند که شاء بهمزه اسم جنس است که در مقام کثرت مستعمل میشود
یتبع بتاء دو نقطه در بالا و باء یکنقطه و عین بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم
باب علم است باء در بها برای سببیت است و ضمیر راجع بزکوة است او بفتح همزه
و سکون واو حرف عطف است و منصوب میباشد بعد از ان فعل مضارع بتقدیر
آن و نزد سیبویه او بمعنی الا است و نزد غیر او بمعنی الی است و بر هر تقدیر عطف بر
یتبع است و بر تقدیر اول میتواند بود که عطف بر تؤخذ باشد بنا بر اینکه استمرار فعلی
که معطوف علیه است و اتصال ان بفعلی که معطوفست مقصود نباشد **یعنی** گفتم امام
جعفر صادق علیه السلام را که مردی زکوة نداد گله شتر خود را یا گله گوسفند خود را
در دو سال پس فروخت ان گله را آیا بر کسی که خریدان گله راهست اینکه زکوة دهد از برای
زمانی که گذشت امام گفت که اری گرفته میشود از مشتری زکوة ان گله و از پی میرود ان

مشتری پس بیان زکوة بایع را مکر انکه ادا کند زکوة ان کله را بایع ظاهر این اینست که زکوة
تعلق بعین مال میکیرد و بمحض ذمه تعلق نمیکیرد ششم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
فِي الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ أَوْ مَتَاعٌ فَيَحُولُ عَلَيْهَا الْحَوْلُ فَتَمُوتُ الْإِبِلُ وَالْبَقَرُ
وَالْغَنَمُ وَيَحْتَرِقُ الْمَتَاعُ قَالَ لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ شرح روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلام در مردی که میباشد او را کله شتر یا کاو و یا کوسفند یا میباشد او را متاعی
که مال التجارتست پس میکذرد بران سال پس میمیرد ان شتر و کاو و کوسفند و میسوزد متاع
بیش از انکه تقصیری از صاحبش بسبب تطویل تاخیر زکوة واقع شود امام کفت که نیست بر
او چیزی از زکوة هفتم اصل عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ قَالَ كَانَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَأْخُذُ مِنْ صِغَارِ
الْإِبِلِ شَيْئاً حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ وَلَا يَأْخُذُ مِنْ جِمَالِ الْعَمَلِ صَدَقَةً وَكَأَنَّهُ لَمْ يُحِبَّ
أَنْ يَأْخُذَ مِنَ الذُّكُورِ شَيْئاً لِأَنَّهُ ظَهْرٌ يُحْمَلُ عَلَيْهَا شرح محمد بن ابی عمیر از اصحاب امام
موسی کاظم و امام رضا و امام محمد تقی علیهم السلام است و از جمله من اجمع اصحابنا علی
تصحیح ما یصح عنه است و مصنفات بسیار دارد الجمال بکسر جیم جمع جمل لوکها که در بیابان
عرب میباشد و در حکم انهاست نر عجمی عراقی و دو کوهان خراسانی و اضافه ان بعمل برای
افاده اینست که بعض سال علف داده شده اند کانه برای تشبیه است و مرجع ضمیر علی
علیه السلام است لم یحب بحاء بینقطه و تشدید باء یکنقطه مفتوحه بصیغه مضارع
غایب معلوم باب افعالست ذکور بضم دال بانقطه و راء بینقطه عبارتست از لوکهای که
در مجموع سال چریده باشند و در بعض نسخ بتاء تانیث است نظیر انچه کذشت در کتاب
الصلوة در حدیث هفتم باب بیست و هفتم که باب ما یسجد علیه و ما یکره است مرجع
ضمیر لانه ذکورست و تذکیر باعتبار جزئیت الظهر بفتح ظاء بانقطه و سکون ها و راء
بینقطه پشت و اینجا عبارتست از انچه عمده انتفاع بان باعتبار پشت انست مثل لوک
بخلاف ماده که انتفاع بان باعتبار شکم ان عمده است چون ابستن میشود و نظیر
این در اسبان کذشت در حدیث دوم این باب یحمل بحاء بینقطه بصیغه مضارع
غایب مجهول باب ضرب است علیها نایب فاعلست و مرجع ضمیر ذکورست و جمله
استیناف بیانی است یعنی روایتست از ابن ابی عمیر کفت در کتاب خود که عادت علی
علیه السلام این بود که نمیکرفت از کوچکان کله شتر چیزی از زکوة را تا انکه کذرد

الذکوره

بر انها سال بانمعنی که چون یکساله میشدند انها را داخل در ابتدای سال زکوة میشمرد و
نمیکرفت از لوکهای کار زکوة را و کویا که علی علیه السلام دوست نداشت اینرا که بکیرد از
لوکهای نر کار چیزی از زکوة را چه بدرستی که ان پشتاست بیان این انکه بار کرده میشود
بران لوکها مراد اینست که علی علیه السلام بسیار رغبت نداشت در اینکه از ان لوکها زکوة
کیرد بلکه همین قدر میخواست که صاحب انها برضای خود بی طلب کسی از او زکوة انها را باو
تسلیم کند بعنوان استحباب باب هجدهم اصل باب صدقة الابل شرح این باب بیان
زکوة کله شترست در این باب سه حدیث اول اصل عَنْ زُرَارَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ
وَأَبِي بَصِيرٍ وَبُرَيْدٍ الْعِجْلِيِّ وَالْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ
قَالَا فِي صَدَقَةِ الْإِبِلِ فِي كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ إِلَى أَنْ تَبْلُغَ خَمْساً وَعِشْرِينَ فَإِذَا بَلَغَتْ
ذَلِكَ فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ ثُمَّ لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ خَمْساً وَثَلَاثِينَ فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْساً
وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا ابْنَةُ لَبُونٍ ثُمَّ لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ خَمْساً وَأَرْبَعِينَ فَإِذَا بَلَغَتْ
خَمْساً وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا حِقَّةٌ طَرُوقَةُ الْفَحْلِ ثُمَّ لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ سِتِّينَ فَإِذَا بَلَغَتْ سِتِّينَ
فَفِيهَا جَذَعَةٌ شرح ما بعد الی و حتی در این دا خلست در حکم ما قبل و فاء در فاذا بلغت هر جا
برای تفریعست پس مراد ببلوغ هر جا رسیدن و کذشتن است مکر در آخر فقرات آینده که
انجا کذشتن مراد نیست و ان قرینه اینست که مراد در سابق ان رسیدن و کذشتن است
چنانچه حدیث آینده نیز قرینه است تفسیر بنت مخاض و نظایر ان می آید در باب آینده
طروقه بفتح طاء بینقطه و ضم راء بینقطه و سکون واو و قاف فعوله بمعنی مفعوله است
فحل بفتح فا و سکون حاء بینقطه بمعنی نر است مراد بطروقة الفحل شتر ماده ایست
که مرکوب نر شده باشد بانمعنی که بسنی رسیده باشد که مستحق جستن نر بران باشد
یعنی روایتست از زراره و محمد بن مسلم و ابو بصیر و برید عجلی و فضیل از امام محمد باقر
و امام جعفر صادق علیهما السلام کفتند در زکوة کله شتر که در هر پنج شتر یک کوسفندست
تا انکه رسد به بیست و پنج شتر پس چون رسید بان مراد رسیدن و یکی زیاد شدنست
موافق انچه می آید در تتمه این حدیث و حدیث آینده پس در ان بیست و شش شتر زکوة
شتر ماده یکساله یا در دو سالست بعد از ان نیست در انها چیزی زیاد بر سابق تا
انکه رسد بسی و پنج شتر پس چون رسید بسی و پنج مراد اینجا نیز رسیدن و یکی زیاد

بلغ

ابنة

شدنست چنانچه کفتیم پس درانها زکوة شتر مادهٔ دوساله یا در سه سالست بعد ازان
نیست درانها چیزی زیاد بر سابق تا انکه رسد بچهل و پنج شتر پس چون رسید بچهل
پنج مراد اینجا نیز رسیدن و یکی زیاد شدنست چنانچه کفتیم پس درانها زکوة شتر مادهٔ
چهارساله یا در پنجسالست اصل ثُمَّ لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ خَمْسًا وَسَبْعِينَ فَإِذَا
بَلَغَتْ خَمْسًا وَسَبْعِينَ فَفِيهَا بِنْتَا لَبُونٍ ثُمَّ لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ تِسْعِينَ فَإِذَا بَلَغَتْ
تِسْعِينَ فَفِيهَا حِقَّتَانِ طَرُوقَتَا الْفَحْلِ ثُمَّ لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ عِشْرِينَ وَمِائَةً
فَإِذَا بَلَغَتْ عِشْرِينَ وَمِائَةً فَفِيهَا حِقَّتَانِ طَرُوقَتَا الْفَحْلِ شرح بعد ازان نیست
درانها چیزی زیاد بر سابق تا انکه رسد بهفتاد و پنج شتر پس چون رسید بهفتاد و
پنج مراد اینجا نیز رسیدن و یکی زیاد شدنست چنانچه کفتیم پس درانها زکوة دو شتر
مادهٔ دوساله یا در سه سالست بعد ازان نیست درانها چیزی زیاد بر سابق تا انکه
رسد بنود شتر پس چون رسد بنود ظاهر اینجا نیز رسیدن و یکی زیاد شدنست
چنانچه صریحست در بعض روایات پس درانها دو شتر مادهٔ سه ساله یا در چهار ساله
که مستحق جستن نر بران باشد بعد ازان نیست درانها چیزی از زکوة تا انکه رسد
بصد و بیست پس چون رسد بصد و بیست پس درانها همانست که در سابق بود
اشارتست باینکه ما بعد حتی در حتی تبلغ مائة وعشرين داخلست در حکم ما قبل
مخفی نماند که ازین کلام ظاهر میشود که در فقرات سابقه زیاد شدن یکی مرادست
اکرچه در لفظ مذکور نیست چنانچه کفتیم اصل فَإِذَا زَادَتْ وَاحِدَةٌ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ
فَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ ابْنَةُ لَبُونٍ ثُمَّ تَرْجِعُ الْإِبِلُ عَلَى
أَسْنَانِهَا شرح این بیان نصابی دیکرست که نصاب دوازدهم است رجع کمنع فعل
ماضی معلوم باب ضرب است متعدی مستعمل میشود بمعنی اینکه برکردانید و مصدر
ان رجع است بفتح راء و سکون جیم و لازم مستعمل میشود بمعنی اینکه برکردید
و مصدر ان رجوع است بضم راء و ضم جیم و برین تقدیر چون نقل بباب افعال شود
متعدی میشود پس ترجع درین حدیث بصیغه مضارع غایبه مجهول باب ضرب
که متعدی باشد میتواند بود و بصیغه مجهول باب افعال میتواند بود و بر هر تقدیر
الابل مرفوع و نایب فاعلست و مراد بابل شترانیست که زکوة درانها واجبست

سه ساله یا در چهار سالست
که مستحق جستن نر بران باشد
بعد ازان نیست درانها چیزی
زیاد بر سابق تا انکه رسد بشصت
شتر پس چون رسید بشصت مراد
اینجا نیز رسیدن و یکی زیاد شدن
چنانچه کفتیم پس درانها زکوة شتر
مادهٔ

وتعدیه ترجع بعلی برای تضمین معنی تطبق است اسنانها بفتح همزه و سکون
سین بینقطه و دو نون و ضمیر راجع بابل عبارتست از افراد حقه و افراد بنت لبون
که زکوة ان ابلست یعنی پس چون زیاد شود یکی بر صد و بیست پس در هر پنجاه شتر یک
شتر مادهٔ سه ساله یا در چهار سالست و در هر چهل شتر یک شتر مادهٔ دو ساله یا
در سه سالست بعد ازان برکردانیده میشود و تطبیق کرده میشوند ان شتران که زیاد
از صد و بیست شده اند بر سنهایی که زکوة ان شترانست مراد اینست که بروشی باید
داد که موافق نفع مستحقین باشد پس در صد و بیست و یک سه بنت لبون و در
صد و سی یک حقه و دو بنت لبون باید داد و در صد و چهل دو حقه و یک بنت لبون
باید داد و در صد و پنجاه سه حقه باید داد و برین قیاس است باقی عددها و در عددی
که هیچ کدام مستوعب ان نشود اختیار ان باید کرد که کسر کمتر داشته باشد و در عددی
که هر کدام مستوعب ان شود مالک مخیرست هر کدام را که خواهد اختیار میتواند کرد مثلا
در دویست شتر مخیرست میان دادن چهار حقه و دادن پنج بنت لبون مخفی نماند که
وجوب رعایت نفع مستحقین بسبب زیاد شدن یک شتر بر صد و بیست شترست
پس در صد و بیست سه بنت لبون واجب نیست بلکه دو حقه کافیست با وجود انکه
کسر بسیار دارد و لهذا صد و بیست و یک و بالاتر ازان نصابی علیحده شمرده شده در
احادیث اصل وَلَيْسَ عَلَى النَّيِّفِ شَيْءٌ وَلَا عَلَى الْكُسُورِ شَيْءٌ وَلَيْسَ عَلَى الْعَوَامِلِ شَيْءٌ
إِنَّمَا ذَلِكَ عَلَى السَّائِمَةِ الرَّاعِيَةِ قَالَ قُلْتُ مَا فِي الْبُخْتِ السَّائِمَةِ شَيْءٌ قَالَ مِثْلُ مَا
فِي الْإِبِلِ الْعَرَبِيَّةِ شرح النیف بفتح نون و تشدید یاء دو نقطه در پایین مکسوره و
تخفیف و سکون یا نیز جایزست و فاز یاد بر عقدی از عدد که بعقد دیکر نرسیده
باشد مثل پنج در بیست و پنج و مراد اینجا زیاد بر نصابیست که بحد نصابی دیکر نرسیده
باشد الکسور بضم کاف و ضم سین بینقطه و سکون واو و راء بینقطه جمع کسر بفتح
کاف و سکون سین عددهایی که بعد از صد و بیستست و داخل انچه زکوة از
ان باید داد نمیشود خواه بچهل چهل حساب کند و خواه پنجاه پنجاه مثل پنج در صد و
بیست و پنج و این ردیست بر شافعیه که میکویند که برای ان پنج یک کوسفند میباید
داد بنا بر اینکه هر کاه شتر از صد و بیست تجاوز کند نصابها از سر کرفته میشود بمذهب

ایشان پس چون ده زیاد شود دو کوسفندست وچون بیست وپنج زیاد شود بنت مخاض
است وبراین قیاس العوامل جمع عامله شتران بارکش وابکش ومانند اینها الثانیه
بسین بینقطه والف وهمزچیوانی که بدان از ان برداشته شد. باشد البخت بضم باء
یکنقطه وسکون خاء با نقطه وتاء دو نقطه دربالا جمع بختی بتشدید یاء شتران دو
کوهان که از خراسانست یعنی ونیست برمیان دو نصاب چیزی از زکوة ونیست برکرها
که بعد از نصاب اخرست چیزی از زکوة ونیست برشتران کارکن چیزی از زکوة جز این
نیست که ان زکوة برشتران سرخودچرنده است راوی کفت که کفتم ایا نیست در شتران
خراسان که سرخود باشند چیزی از زکوة امام کفت مثل زکوتی که در شتران عربیست
در اینها هست دووم اصل عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ
فِی خَمْسٍ قَلَائِصَ شَاةٌ وَلَیْسَ فِیمَا دُونَ الْخَمْسِ شَیْءٌ وَفِی عَشْرٍ شَاتَانِ وَفِی خَمْسَ عَشْرَةَ ثَلٰثُ
شِیَاهٍ وَفِی عِشْرِینَ اَرْبَعٌ وَفِی خَمْسٍ وَعِشْرِینَ خَمْسٌ وَفِی سِتَّةٍ وَعِشْرِینَ بِنْتُ مَخَاضٍ
اِلٰی خَمْسٍ وَثَلٰثِینَ شرح القلائص بفتح قاف وتخفیف لام والف وکسر همزه وصاد
بینقطه جمع قلوص بفتح قاف شتران ماده داخل درسال دوم شده خواه بنجاوز از ان
نیز کرده باشند وخواه تجاوز نکرده باشند یعنی روایتست از عبد الرحمن بن حجاج از امام
جعفر صادق علیه السلام کفت که در پنج شتر یکساله یک کوسفندست ونیست در
کمتر از ان پنج شتر چیزی از زکوة مراد اینست که شتر چند انکه یکساله شد داخل در
سال زکوة نمیشود پس تا دو ساله نشود زکوة در ان نیست ودر ده شتر دو کوسفندست
ودر پانزده سه کوسفندست ودر بیست چهار کوسفندست ودر بیست وپنج پنج کوسفندست
ودر بیست وشش یک شتر یکساله یا در دو سالست تا سی وپنج باینمعنی که سی وپنج نیز بنت
مخاض است اصل وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ هٰذَا فَرْقٌ بَیْنَنَا وَبَیْنَ النَّاسِ فَاِذَا زَادَتْ
وَاحِدَةٌ فَفِیهَا ابْنَةُ لَبُونٍ اِلٰی خَمْسٍ وَاَرْبَعِینَ فَاِذَا زَادَتْ وَاحِدَةٌ فَفِیهَا حِقَّةٌ اِلٰی
ستین فاذا زادت واحدة ففیها جذعة الی
خَمْسٍ وَسَبْعِینَ فَاِذَا زَادَتْ وَاحِدَةٌ فَفِیهَا بِنْتَا لَبُونٍ اِلٰی تِسْعِینَ فَاِذَا کَثُرَتِ
الْاِبِلُ فَفِی کُلِّ خَمْسِینَ حِقَّةٌ شرح مشار الیه هذا وجوب پنج کوسفندست در بیست و
پنج شتر ووجوب بنت مخاض در سی وپنج شتر وامثال اینهاست که مذکور میشود
در تتمه حدیث ومراد بالناس مخالفانست که ایشان قائلند باینکه در بیست وپنج شتر

خمسة

بنت مخاض است تا سی وچهار شتر پس چون سی وپنج شد در اینها بنت لبونست وبراین
قیاس است انچه مذکور میشود فاذا زادت تا اخر تتمه کلام امام علیه السلام است یعنی
وکفت عبد الرحمن بن حجاج که انچه مذکور شد وماننداین که مذکور میشود فرقیست میان ما ومیان
مخالفان امام کفت که پس چون زیاد شود یک شتر بر سی وپنج شتر پس در اینها یک شتر ماده
دو ساله یا در سه سالست تا چهل وپنج شتر پس چون زیاد شود یکی بر چهل وپنج پس در اینها
یک شتر ماده سه ساله یا در چهارست تا شصت شتر پس چون زیاد شود یکی بر شصت
پس در اینها یک شتر ماده چهار ساله یا در پنج است تا هفتاد وپنج پس چون زیاد شود یکی
بر هفتاد وپنج پس در اینها دو شتر ماده دو ساله یا در سه سالست تا نود مراد اینست
که پس چون زیاد شود یکی بر نود پس در اینها دو شتر ماده سه ساله یا در چهارست چنانچه
ظاهر شد در حدیث اول این باب پس چون بسیار شود شتر پس در هر پنجاه شتر یک شتر ماده سه ساله یا
در چهارست ظاهر این اینست که چون شتر از نود کذشت زکوتی زیاد بر دو حقه ندارد
مکر انکه بصد وپنجاه رسد که در ان سه حقه است وچون بر صد وپنجاه زیاد شود زکوتی
زیاد بر سه حقه ندارد مکر انکه دویست شود که در ان چهار حقه است لیکن بقرینه
حدیث سابق مراد اینست که اکر نفع مستحقین در حساب پنجاه پنجاه باشد یا عدد شتر
از صد وبیست نکذشته باشد چنین است ودر غیر این دو صورت چنین نیست مثلا در زیاده
بر صد وبیست اکر نفع ایشان در چهل چهل باشد باینروش که در هر چهل یک بنت لبون
داده شود یا نفع ایشان در این باشد که مرکب از چهل وپنجاه حساب شود چنین نیست
مخفی نماند که جمع میان ظاهر این حدیث وظاهر حدیث سابق میتوان کرد بعد از تمهید
مقدمه ان اینست که مکلف به سه قسم است اول مندوب بی تاکید دوم مندوب
با تاکید اما بی وعید بعذاب جهنم واین قسم را واجب مینامند سوم مکلف به با وعید
بعذاب جهنم بر ترک ان واین قسم را مفروض مینامند وکاهی واجب نیز میکویند پس ممکنست
که ظاهر حدیث سابق برای بیان عدم وجوب رعایت نفع مستحقان تا رسیدن شتر
بصد وبیست ووجوب رعایت نفع مستحقان بی فرض در زیادتی بر صد وبیست
شتر باشد وظاهر این حدیث محمول بر عدم فرض رعایت نفع مستحقان در بالا تر از نود
باشد مطلقا بی تفاوت میان عدم رسیدن بصد وبیست ویک ومیان رسیدن

بان والله اعلم سوم اصل عن ابی جعفر علیه السلام قال لیس فی صغار الابل شیء
حتی یحول علیه الحول من یوم تنتج شرح یوم بی تنوین و مضافت تنتج بنون و تاء دو
نقطه در بالا و جیم بصیغه مضارع غایبه مجهول باب ضرب یا باب افعال است النتج والانتاج
زایانیدن کسی ناقه را مثلا بچه ان پس متعدی بدو مفعول میشود و در اینجا مفعول اول محذوف
شده و مفعول دوم که ضمیر مستتر راجع بصغار الابل است نایب فاعل شده یعنی
روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت که نیست در کرههای شتران چیزی از زکوة
تا انکه کذرد برانها سال از روزی که متولد میشود باینمعنی که بعد از یکسال داخل در
ابتدای سالی میشود که در اخران سال زکوة انها واجب میشود باب نوزدهم اصل باب
اسنان الابل شرح الاسنان بفتح همزه جمع سن بکسر سین عمرها و مراد اینجا نامهای
باعتبار عمرها یعنی این باب بیان نامهای شتر انست در عمرهای انها مجموع انچه در
این بابست کلام مصنفست اصل من اول یوم تطرحه امه الی تمام سنة حوار
فاذا دخل فی الثانیة سمی ابن مخاض لان امه قد حملت فاذا دخل فی السنة
الثالثة سمی ابن لبون وذلک ان امه قد وضعت وصار لها لبن فاذا دخل
فی السنة الرابعة سمی الذکر حقا والانثی حقة لانه قد استحق
ان یحمل علیه فاذا دخل فی السنة الخامسة سمی جذعا فاذا دخل فی السادسة
سمی ثنیا لانه قد القی ثنیته فاذا دخل فی السابعة القی رباعیته وسمی
رباعیا فاذا دخل فی الثامنة القی السن التی بعد الرباعیة وسمی
سدیسا فاذا دخل فی التاسعة وطرح نابه سمی بازلا فاذا دخل فی العاشرة
فهو مخلف ولیس له بعد هذا اسم والاسنان التی تؤخذ منها فی الصدقة من
ابنة مخاض الی الجذع شرح یوم بی تنوین و مضافت تذکیر ضمیر در تطرحه و نظایران
باعتبار اینست که کلام در شترست که از اجمل مینامند و نامهای ناقه بقیاس بر
ان معلوم میشود و نامهای شتر باعتبار عمر دهست اول حوار بضم و کسر حاء بینقطه
و تخفیف واو و الف و راء بینقطه و ان نام انست از وقتی که از شکم می اندازد انرا مادر
تا تمام شدن یکسال دوم ابن مخاض بفتح میم و تخفیف خاء بانقطه و الف و تخفیف
صاد بانقطه که بمعنی حوامل است و ان جمعیست که مفردی از لفظ خود ندارد و بجای

الجذعة

مفردان خلفه بفتح خاء بانقطه و کسر لام و فا استعمال میشود و ابن مخاض نام انست چون داخل
شود در سال دوم برای اینکه مادرش بتحقیق ابستن شده غالبا پس اطلاق مخاض بر مادرش
از قبیل استعمال جمع در موضع مفردست مثل و نادته الملئکة سوم ابن لبون بفتح لام و
تخفیف باء یکنقطه مضمومه و سکون واو و نون و ان نام انست چون داخل شود در سال
سوم و ان برای اینست که مادرش بتحقیق وضع حمل کرده غالبا و حاصل شده برای ان مادر
شیری چهارم حق بکسر حاء بینقطه و تشدید قاف بمعنی مستحق بکسر حا و ماده را حقه
مینامند و حق نام انست چون داخل شود در سال چهارم برای اینکه ان بتحقیق مستحق شده
اینرا که بار کرده شود بر ان مخفی نماند که تصریح بمونث اینجا برای دفع توهم اینست که حق بمعنی
مستحق ابستن شدن باشد و حذف علامت تانیث مثل حذف ان در حامل باشد
پنجم جذع بفتح جیم و فتح ذال بانقطه و عین بینقطه و ان نام انست چون داخل شود در
سال پنجم و این لفظ در اصل بمعنی جوان نوخاسته است ششم ثنی بفتح ثاء سه نقطه
و کسر نون و تشدید یاء دو نقطه در پایین و ان نام انست چون داخل شود در سال ششم
برای اینکه ان بتحقیق انداخته ثنیه خود را بفتح ثاء سه نقطه و کسر نون و تشدید
یاء دو نقطه در پایین بمعنی قدر مشترک میان چهار دندان که در مقدم دهنست
دو در بالا و دو در پایین و جمع ثنیه ثنایاست بفتح ثاء و نون و الف و یاء دو نقطه
در پایین و الف هفتم رباعی بفتح راء بینقطه و تخفیف باء یکنقطه و الف و عین بینقطه
و تخفیف یاء دو نقطه در پایین که در صورت رفع و جر و عدم لحوق تاء تانیث ساقط
میشود و ان نام انست چون داخل شود در سال هفتم و انداز د رباعیه خود را بفتح
راء و تخفیف باء و الف و عین بینقطه و تخفیف یاء دو نقطه در پایین بمعنی قدر
مشترک میان چهار دندان که در چهار پهلوی ثنیه است دو در بالا و دو در پایین
و جمع رباعیه رباعیاتست بتخفیف یاء دو نقطه در پایین هشتم سدیس بفتح سین
بینقطه و کسر دال بینقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین و سین بینقطه و ان نام
انست چون داخل شود در سال هشتم و انداز د دندانیرا که بعد از دندان رباعیست
نهم بازل بباء یکنقطه و الف و کسر زای بانقطه و تخفیف لام و ان نام انست چون
داخل شود در سال نهم و انداز د نیش خود را دهم مخلف بضم میم و سکون خاء بانقطه

وکسر لام وفا وان نام انست چون داخل شود در سال دهم ونیست برای ان شتر بعد
از این نام نامی وصاحبان سنی که گرفته میشود از جمله شتران در زکوة از بنت مخاض
است تا جذعه که چهار قسمت باب بیستم اصل باب صدقة البقر شرح این باب بیان زکوة
گاوانست در این باب دو حدیث اول اصل عن ابی جعفر وابی عبد الله علیهما
السلام قالا فی البقر فی کل ثلثین بقرة تبیع حولی ولیس فی اقل من ذلك
شیء وفی اربعین بقرة مسنة ولیس فیما بین الثلثین الی الاربعین شیء
حتی تبلغ اربعین فاذا بلغت اربعین ففیها مسنة ولیس فیما بین الاربعین
الی الستین شیء فاذا بلغت الستین ففیها تبیعان الی السبعین فاذا بلغت سبعین
ففیها تبیع ومسنة الی ثمانین فاذا بلغت ثمانین ففی کل اربعین مسنة
الی تسعین فاذا بلغت تسعین ففیها ثلث تبائع حولیات فاذا بلغت عشرین
ومائة ففی کل اربعین مسنة شرح التبیع بفتح تاء دو نقطه در بالا وکسر باء
یک نقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین وعین بی نقطه گوساله نر که کمتر از دو سال باشد
الحولی بفتح حاء بی نقطه وسکون واو وکسر لام وتشدید یاء دو نقطه در پایین منسوب
بسال باین معنی که یکسال تمام شده باشد المسنة بضم میم وکسر سین بی نقطه وتشدید
نون گاو ماده دو ساله که پا در سه سال باشد یعنی روایتست از امام محمد باقر وامام
جعفر صادق علیهما السلم گفتند در گاوان که در هر سی گاو یک گوساله نر یکساله است
ونیست در کمتر از ان چیزی ودر چهل گاو ماده یک گاو ماده دو ساله است و
نیست در میان سی وچهل چیزی تا انکه رسد بچهل پس چون رسد بچهل پس در انها
یک مسنه است ونیست در میان چهل وشصت چیزی پس چون رسد بشصت
پس در انها دو تبیع است تا هفتاد پس چون رسد بهفتاد پس در انها یک تبیع ویک
مسنه است تا هشتاد پس چون رسد بهشتاد پس در هر چهل یک مسنه است تا نود
پس چون رسد بنود پس در انها سه تبیع یکساله است پس چون رسد بصد وبیست پس
در هر چهل یک مسنه است اصل ثم ترجع البقر علی اسنانها ولیس علی النیف
شیء ولا علی الکسور شیء ولا علی العوامل شیء انما الصدقة علی السائمة الراعیة
شرح مضمون این ظاهرست از شرح نظیر این که گذشت در حدیث اول باب صدقه

بقرة

ابل

الابل اصل وکل ما لم یحل علیه الحول عند ربه فلا شیء علیه حتی یحول علیه
الحول فاذا حال علیه الحول وجب علیه شرح وهر چه نگذشت بران سال نزد
صاحبش پس نیست چیزی بران تا انکه گذرد بران سال پس چون گذرد بران سال واجب
میشود زکوة بران دوم اصل زرارة عن ابی جعفر علیه السلام قال قلت له فی
الجوامیس شیء قال مثل ما فی البقر شرح روایت کرد زراره از امام محمد باقر علیه السلم
راوی گفت که گفتم اورا که ایا در گاومیشها چیزی از زکوة هست گفت مثل انست که در
گاوهاست باب بیست ویکم اصل باب صدقة الغنم شرح الغنم بفتح غین با نقطه وفتح
نون گوسفندان خواه میش وخواه بز خواه مختلف وان جمعی است که مفردی از لفظ
خود ندارد وبجای مفردان شاه مستعمل میشود یعنی این باب بیان زکوة گوسفندانست
در این باب چهار حدیث اول اصل عن ابی جعفر وابی عبد الله علیهما السلام
فی الشاء فی کل اربعین شاة شاة ولیس فیما دون الاربعین شیء ثم لیس فیها شیء
حتی تبلغ عشرین ومائة فاذا بلغت عشرین ومائة ففیها مثل ذلك شاة
واحدة فاذا زادت علی مائة وعشرین ففیها شاتان ولیس فیها اکثر من
شاتین حتی تبلغ مائتین فاذا بلغت المائتین ففیها مثل ذلك فاذا زادت
علی المائتین شاة واحدة ففیها ثلث شیاه ثم لیس فیها شیء اکثر من
ذلك حتی تبلغ ثلثمائة فاذا بلغت ثلثمائة ففیها مثل ذلك ثلث شیاه
شرح الشاء بشین با نقطه والف وهمزه منقلب از هاء جمع کثرت شاة بالف وتاء
وحدت که در اصل شاهة بوده گوسفندان بسیار ما بعد حتی همه جا داخل در حکم
ما قبل است پس فاء در فاذا برای تفریع است الشیاه بکسر شین با نقطه ویاء دو نقطه
در پایین والف وهاء جمع قلت شاة بالف وتاء وحدت گوسفندانی که از سه کمتر
نباشند واز ده بیشتر نباشند یعنی روایتست از امام محمد باقر وامام جعفر صادق
علیهما السلام در زکوة گوسفندان بسیار که در هر چهل گوسفند یک گوسفند است
ونیست در کمتر از چهل چیزی از زکوة بعد از ان نیست در ان گوسفندان چیزی
از زکوة زیاد بر سابق تا انکه رسند بصد وبیست پس چون رسند بصد وبیست پس
در انها همان یک گوسفند است باین معنی که چیزی زیاد بر زکوة چهل گوسفند نمیشود پس چون

زیاد شوند بر صد و بیست پس در انها دو کوسفندست و نیست در انها بیشتر از دو کوسفند
تا انکه رسند بدویست پس چون رسند بان دویست پس در انها همان دو کوسفندست
که بود پس چون زیاد شود بران دویست یك کوسفند پس در انها سه کوسفندست بعد
ازان نیست در انها چیزی از زکوة زیاد بر سابق تا انکه رسد بسیصد پس چون رسند
بسیصد پس در انها مثل انچه مذکور شد سه کوسفندست اصل فَاِذَا زَادَتْ وَاحِدَةٌ فَفِيهَا
اَرْبَعُ شِيَاهٍ حَتَّى تَبْلُغَ اَرْبَعَمِائَةٍ فَاِنْ تَمَّتْ اَرْبَعَمِائَةٍ كَانَ عَلَى كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ وَسَقَطَ
الْاَمْرُ الْاَوَّلُ وَلَيْسَ عَلَى مَا دُونَ الْمِائَةِ بَعْدَ ذَلِكَ شَيْءٌ وَلَيْسَ فِي النَّيِّفِ شَيْءٌ وَقَالَ
كُلُّ مَا لَمْ يَحُلْ عَلَيْهِ الْحَوْلُ عِنْدَ رَبِّهِ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ فِيهِ فَاِذَا حَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ
وَجَبَ عَلَيْهِ شرح ما بعد حتی اینجا خارج است از حکم ما قبل ان باعتباری و لهذا
چهارصد و ماندان نصابی دیکر شمرده میشود و داخلست باعتباری دیکر زیرا که قدر
زکوة در چهارصد موافق قدر زکوة در سیصد و یك است پس فا در فان برای تعقیب میتواند
بود و برای تفریع میتواند بود الامر الاول عبارتست از اینکه زیاد شدن یکی باعث تغییر
نصاب و زیاد شدن زکوة باشد تفسیر نیف کذشت در شرح حدیث اول باب هجدهم
یعنی پس چون زیاد شود یکی بر سیصد پس در انها چهار کوسفندست تا انکه رسد بچهارصد
پس اکر تمام شود چهارصد میباشد بر هر صد کوسفند یك کوسفند و ساقط میشود ان کار
اول باین معنی که حسابی دیکر بهم میرسد اکرچه قدر زکوة در بعض صور این حساب
موافق قدر زکوة بعض صور حساب اول باشد و نیست بر انچه کمتر از صد باشد بعد
ازان رسیدن بچهارصد چیزی از زکوة و نیست در انچه میان دو نصاب باشد چیزی
از زکوة و ان دو امام کفتند که هرچه نکذشته باشد بران سال نزد مالك خودش
پس نیست چیزی از زکوة بر ان مالك در ان پس چون کذرد بران سال واجب میشود چیزی از
زکوة بران مالك بتفصیلی که مذکور شد دوم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَنَّهُ
قَالَ لَيْسَ فِي الْاَكِيلَةِ وَلَا فِي الرُّبَّاءِ وَالرَّبِيِّ الَّتِي تُرَبِّي اثْنَيْنِ وَلَا شَاةِ
لَبَنٍ وَلَا فَحْلِ الْغَنَمِ صَدَقَةٌ شرح الاکیله بفتح همزه و کسر کاف و سکون یاء دو
نقطه در پایین کوسفندانی که مهیا کرده باشند انها را برای خوردن مثل کوسفندانی
نرخایه کشیده نظیر اینکه کذشت در حدیث هفتم باب هفدهم که شتران نر زکوة

ندارند و میتواند بود که مراد باکیله کوسفندانی باشد که مالکش جدا کرده باشد انها را برای
خوردن خود و عیال خود الرباء بکسر راء بی نقطه و تخفیف باء یك نقطه و الف مقصوره
منقلب از واو و نماء و مراد اینجا نتاج کوسفندانست یعنی بره و بزغاله انها که هنوز یکساله
نشده باشد الربی بفتح راء بی نقطه و کسر باء یك نقطه مخففه و تشدید یاء دو نقطه در
پایین که دوم ان منقلب از واوست غذا داده شده و مراد اینجا علف داده شده است
تربی براء بی نقطه و تشدید باء یك نقطه و الف منقلب از واو بصیغه مضارع مجهول
غایبه باب تفعیل است التربیه غذا دادن و مراد اینجا علف دادنست اثنین بکسر همزه
و سکون ثاء سه نقطه و فتح نون و سکون یاء دو نقطه در پایین و کسر نون منصوب
و نایب مفعول مطلق محذوفست بمعنی تربیتین و تذکیر باعتبار اینست که در مصدر
تذکیر و تانیث مساویست و میتواند بود که ظرف زمان باشد بمعنی یومین الفحل بفتح
فا و سکون حاء بی نقطه نرخایه دار که برای جستن بر ماده است مثل قوچ یعنی روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه او کفت که نیست در پنج قسم کوسفند زکوتی
اول انچه مهیا کرده شده باشد برای خوردن دوم انچه نتاج کوسفندان شده باشد
و یکساله نشده باشد سوم انچه علف داده شده باشد دو بار در سالی چهارم کوسفندی
که برای انتفاع از شیر ان باشد نه برای انتفاع از نتاج ان پنجم کوسفند نرکه
برای تخم در کله کوسفند میباشد سوم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَا
تُؤْخَذُ اَكُولَةٌ وَالْاَكُولَةُ الْكَبِيرَةُ مِنَ الشَّاةِ تَكُونُ فِي الْغَنَمِ وَلَا وَالِدَةٌ
وَلَا الْكَبْشُ الْفَحْلُ شرح اکوله بفتح همزه و ضم کاف و سکون واو و تاء بهمزه
منقلب از هاء است یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که کرفته
نمیشود بعنوان زکوة اکوله و اکوله بمعنی پیر است از جمله کوسفندان بسیار میباشد
در کله کوسفند و کرفته نمیشود کوسفندی که تازه زاییده باشد مشهور اینست که تا پانزده
روز انرا والده مینامند و کرفته نمیشود قوچی که برای جستن بر کوسفندان ماده است
چهارم اصل قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ السَّخْلُ مَتَى تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ
قَالَ اِذَا اَجْذَعَ شرح السخل بفتح سین بی نقطه و سکون خاء با نقطه جنسی که قدر مشترکست
میان بره و بزغاله و بعضی میکویند که جمع سخله است اجذع بجیم و ذال با نقطه و

عین بینقطه بصیغه ماضی معلوم باب افعال الاجذاع دخول نتاج کوسفند در
سال دوم ودخول نتاج کوسفند در سال دوم ودخول نتاج کاو واسب واستر وخر
در سال سوم ودخول نتاج شتر در سال پنجم یعنی کفتم امام جعفر صادق علیه
السلام راکه نتاج کوسفند چه وقت ثابت میشود دران زکوة کفت چون یکساله شود یعنی
که بعد از یکساله شدن در سال زکوة داخل میشود پس چون سال دیکر بران بکذرد
زکوة دران فرض میشود بشروط مقرره. باب بیست ودوم اصل باب ادب المصدق
شرح الادب بفتح همزه وفتح دال بینقطه وباء یکنقطه مصدر باب حسن روش
خوب المصدق بصاد بینقطه ودال بینقطه وقاف بصیغه اسم فاعل باب تفعیل
راست کوکننده ومراد اینجا عامل زکوة ازجانب امام است بنا براینکه کویاکه راستکو
وخالص میکند دهندکان زکوة را در دعوی مالك بودن ایشان مال خود را یا در دعوی
ایمان یعنی این باب بیان روش خوب ساعی ازجانب امام در کرفتن زکوة ازمردمانست
دراین باب هشت حدیثست اول اصل عَنْ بُرَیْدِ بْنِ مُعَاوِیَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ ع
یَقُولُ بَعَثَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلَیْهِ السَّلَامُ مُصَدِّقاً مِنَ الْکُوفَةِ إِلَی بَادِیَتِهَا فَقَالَ
لَهُ یَا عَبْدَ اللهِ انْطَلِقْ وَعَلَیْكَ بِتَقْوَی اللهِ وَحْدَهُ لَا شَرِیكَ لَهُ وَلَا تُؤْثِرَنَّ دُنْیَاكَ
عَلَی آخِرَتِكَ وَکُنْ حَافِظاً لِمَا ائْتَمَنْتُكَ عَلَیْهِ رَاعِیاً لِحَقِّ اللهِ فِیهِ حَتَّی تَأْتِیَ نَادِیَ
بَنِی فُلَانٍ فَإِذَا قَدِمْتَ فَانْزِلْ بِمَائِهِمْ مِنْ غَیْرِ أَنْ تُخَالِطَ أَبْیَاتَهُمْ ثُمَّ امْضِ إِلَیْهِمْ
بِسَکِینَةٍ وَوَقَارٍ حَتَّی تَقُومَ بَیْنَهُمْ وَتُسَلِّمَ عَلَیْهِمْ ثُمَّ قُلْ لَهُمْ یَا عِبَادَ اللهِ
أَرْسَلَنِی إِلَیْکُمْ وَلِیُّ اللهِ لِآخُذَ مِنْکُمْ حَقَّ اللهِ فِی أَمْوَالِکُمْ فَهَلْ لِلّٰهِ فِی
أَمْوَالِکُمْ مِنْ حَقٍّ فَتُؤَدُّوهُ إِلَی وَلِیِّهِ شرح برید بضم باء یکنقطه وفتح راء بینقطه
وسکون یاء دونقطه درپایین ودال بینقطه است البادیه بباء یکنقطه والف وکسر
دال بینقطه ویاء دونقطه درپایین وتاء تانیث جمع بادی بصیغه اسم فاعل معتل اللام
واوی باب نصر صحراهایی که دردور آبادانیهاست وچراکاههای حیوانات اهل آن
آبادانیهاست واطلاق بادیه بر صحرای وسیع باعتبار اینست که مرکب است از صحراها
علیك اسم فعل است بمعنی ملازم باش یاد ر بتقوی زایده است برای تقویت التقوی
بفتح تاء دونقطه در بالا منقلب از واو وسکون قاف و واو منقلب از یاء که لام

حق الله

الفعل است والف اسم مصدر باب افتعال وباب ضرب پرهیزکاری از چیزی و
مراد اینجا ترس الله تعالی است که مبادا عذاب کند لا تؤثرن بهمزه وثاء سه نقطه
وراء بینقطه ونون تاکید ثقیله مفتوحه یا خفیفه ساکنه بصیغه نهی حاضر باب
افعال ائتمنتك دراصل بدو همزه بوده اول مکسوره ودوم ساکنه وهمزه
دوم منقلب بیا شده وچون همزه اول بوصل افتاده همزه دوم عود کرده و
چون التقاء ساکنین شد میان الف وهمزه که فاء الفعل است الف افتاده وچون
موافق رسم الخط اینست که هر کلمه را بصورت ابتدای بان وصورت وقف بر آن
نویسند این کلمه بهمزه مکسوره ویاء ساکنه نوشته شده البادی بباء یکنقطه
والف وکسر دال بینقطه ویاء دونقطه درپایین مفرد بادیه که بیان شد الحال وصحرای
دور آبادانیرا بادی مینامند باعتبار اینکه ظاهرست وخیمه وعمارت آنرا نپوشیده
ودر نسخ نادی بنون است بمعنی مجلس جماعت وان تصحیف مینماید ولی بمعنی نایب مناب
کسی است وان بر دو قسم است اول آنچه از روی عزت انکس است وآنرا خلیفه ووکیل
نیز مینامند چنانچه کفته در سوره بقره انی جاعل فی الارض خلیفه دوم آنچه
از روی خواری انکس است مثل ولی اطفال واقل مراد است اینجا چنانچه کفته در سوره
بنی اسرائیل وَلَمْ یَکُنْ لَهُ وَلِیٌّ مِنَ الذُّلِّ تؤدوه بهمزه ودال بینقطه بصیغه مضارع
مخاطب معتل اللام یایی باب تفعیل منصوبست بحذف نون جمع بسبب نقدیر ان
ناصبه بعد از استفهام یعنی روایتست از برید بن معاویه که کفت شنیدم از امام جعفر
صادق علیه السلام میکفت که فرستاد امیر المؤمنین علیه السلام زکوة کیری را
از کوفه سوی صحراهای کوفه باین روش که کفت اورا ای بنده الله تعالی روانه شو و
ملازم باش ترس الله تعالی را برحالی که تنها باشد تنهایی خودش نباشد شریکی ورا وترجیح
مده البته دنیای خود را بر آخرت خود وباش نکاهدار آنچه را که امین کردم ترا بران
مراعات کننده حق الله تعالی را دران تا آنکه رسی بصحرای بنی فلان پس چون آیی بانجا
پس نازل شو بر آب ایشان بی آنکه داخل شوی خانهای ایشانرا باینمعنی که درمیان
خانهای ایشان فرود میا بعد از آن روانه شو سوی ایشان با رام بدن وآرام دل که
اثر آن ظاهرست در دو چشم تا آنکه ایستی درمیان ایشان وسلام کنی بر ایشان بعد از آن

بکو ایشانرا که ای بندکان الله تعالی فرستاده مرا بسوی شما خلیفه الله تعالی برای اینکه
فراکیرم از شما حقی را که از الله تعالی است در مالهای شما پس آیا الله تعالی را در مالهای
شما هیچ حقی هست تا رسانیدن حق را بسوی خلیفه الله تعالی اصل فَإِنْ قَالَ لَكَ
قَائِلٌ لَا فَلَا تُرَاجِعْهُ وَإِنْ أَنْعَمَ لَكَ مِنْهُمْ مُنْعِمٌ فَانْطَلِقْ مَعَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ تُخِيفَهُ
أَوْ تَعِدَهُ إِلَّا خَيْرًا فَإِذَا أَتَيْتَ مَالَهُ فَلَا تَدْخُلْهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنَّ أَكْثَرَهُ
لَهُ فَقُلْ يَا عَبْدَ اللهِ أَتَأْذَنُ لِي فِي دُخُولِ مَالِكَ فَإِنْ أَذِنَ لَكَ فَلَا تَدْخُلْهُ دُخُولَ
مُتَسَلِّطٍ عَلَيْهِ فِيهِ وَلَا عَنِفٍ بِهِ فَاصْدَعِ الْمَالَ صَدْعَيْنِ ثُمَّ خَيِّرْهُ أَيَّ
الصَّدْعَيْنِ شَاءَ فَأَيَّهُمَا اخْتَارَ فَلَا تَعَرَّضْ لَهُ ثُمَّ اصْدَعِ الْبَاقِيَ صَدْعَيْنِ ثُمَّ
خَيِّرْهُ فَأَيَّهُمَا اخْتَارَ فَلَا تَعَرَّضْ لَهُ وَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يَبْقَى مَا فِيهِ
وَفَاءٌ لِحَقِّ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مِنْ مَالِهِ فَإِذَا بَقِيَ ذَلِكَ فَاقْبِضْ حَقَّ اللهِ مِنْهُ شرح
انعم بنون وعین بی‌نقطه بصیغه ماضی معلوم باب افعالست الانعام کفتن نعم المتسلط
بسین بی‌نقطه وطاء بی‌نقطه بصیغه اسم فاعل باب تفعّل کسی که حکومتی بر خود بنده
عنف بفتح عین بی‌نقطه وکسر نون وفا منون مجرورست بعطف بر متسلط وصفت
مشبهه باب حسن است العنف بضم عین وسکون نون ناهمواری در سلوک ضمیر
به راجع بمال است یا راجع بمنعم است اصدع بصاد بی‌نقطه ودال بی‌نقطه وعین بی‌نقطه
بصیغه امر باب منع است الصدع بفتح صاد وسکون دال قسمت وقسم دوم مرادست
در صدعین لا تعرض بصیغه نهی حاضر باب تفعّل است بحذف یکتا یعنی پس اگر
کوید ترا کوینده که نه پس مکردان سخن را با او واکر آری کوید ترا از جمله ایشان آری
کوینده پس روانه شو با او بی آنکه ترسانی او را یا وعده کنی او را مکر وعده بخیر پس چون
آیی نزد مال او پس داخل مشو آن مال را مکر برخصت او وچه بدرستی که اکثر آن مال
از اوست پس بکو که ای بنده الله تعالی آیا رخصت میدهی مرا در داخل شدن مال
تو پس اکر رخصت دهد ترا پس داخل مشو آنمال را داخل شدن صاحب تسلط بر او
ودر آنمال و در دخول ناهمواری کننده با آنمال پس قسمت کن آن مال را دو قسم بعد از آن
مخیر کن او را هر کدام از آن دو قسم که خواسته باشد پس هر کدام ان دو را که اختیار
کرد پس متعرض مشو آنرا بعد از آن قسمت کن باقی را دو قسم بعد از آن مخیر کن او را پس

هر کدام ان دو را که اختیار کرد پس متعرض مشو آنرا بعد از آن قسمت کن باقی را دو قسم
بعد از آن مخیر کن او را پس هر کدام ان دو را که اختیار کرد پس متعرض مشو آنرا وهمیشه میباش
چنانچه مذکور شد تا آنکه باقی ماند آنچه در آن وفا یست حق الله تبارک وتعالی را از جمله
مال او پس چون ماند آن حق پس فراکیر حق الله تعالی را از او اصل وَإِنِ اسْتَقَالَكَ فَأَقِلْهُ
ثُمَّ اخْلِطْهُمَا وَاصْنَعْ مِثْلَ الَّذِي صَنَعْتَ أَوَّلًا حَتَّى تَأْخُذَ حَقَّ اللهِ فِي مَالِهِ فَإِذَا
قَبَضْتَهُ فَلَا تُوَكِّلْ بِهِ إِلَّا نَاصِحًا شَفِيقًا أَمِينًا حَفِيظًا غَيْرَ مُعْنِفٍ لِشَيْءٍ مِنْهَا
ثُمَّ احْدُرْ كُلَّمَا اجْتَمَعَ عِنْدَكَ مِنْ كُلِّ بَادٍ إِلَيْنَا نُصَيِّرْهُ حَيْثُ أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ شرح
الاستقاله بقاف مصدر باب استفعال طلب اقاله الاقاله مصدر باب افعال راضی
وقائل کردن کسی را بسبب برهم زدن معامله که کرده و پشیمانست لا توکل بواو بصیغه
نهی حاضر باب تفعیل است معنف بعین بی‌نقطه ونون وفا بصیغه اسم فاعل باب تفعیل
یا باب افعالست التعنیف والاعناف سرزنش کردن ومراد اینجا شلاق زدن ودشنام
دادن حیوانست چون سستی کند چنانچه متعارفست میان چوپانان وامثال ایشان
احدر بحاء بی‌نقطه ودال بی‌نقطه وراء بی‌نقطه بصیغه امر باب ضرب است الحدر
بفتح حاء وسکون دال روانه کردن چیزی از جانب بالا بجانب پایین مفعول احدر
محذوفست بتقدیر احدر حق الله کلما مرکب است از کل که منصوبست وظرف زمانست
وما که حرف ومصدریه است نزد بعضی واسم نکره است بمعنی وقت نزد بعضی دیکر و
بنا بر اول مصدر نایب ظرف زمانست مثل رایته قدوم الحاج وفعل بعد از ما
محلی از اعراب ندارد وبنا بر دوم فعل بعد از ما مجرورست محلا ومضاف الیه
ما است ومضاف الیه ظرف زمان البته خالی از عاید میباشد مثل یوم ینفع الصادقین
صدقهم پس بر هر تقدیر ضمیر مستتر در اجتمع راجع بحق الله است ومراد باجتماع
کثرت است من متعلق باجتمع باد بباء یکنقطه والف ودال بی‌نقطه است چنانچه بیان
شد در شرح فقرات سابقه الینا متعلق باحدر است نصیر بصاد بی‌نقطه ویاء دو نقطه
در پایین وراء بی‌نقطه بصیغه مضارع متکلم مع الغیر باب تفعیل مجزومست در جواب
امر یعنی واکر طلب برهم زدن قسمت کند از تو پس راضی کن او را وقسمت را برهم زن
بعد از آن مخلوط کن حق الله ومال او را وبکن مثل آنچه کردی در اول بار تا اینمعنی که

قسمت را از سر گیر تا آنکه فراگیری حق الله تعالی را در مال او پس چون گرفتی از ایشان موکل مکن
بچرانیدن آن مگر شبانی را که خالص شده مهربان باشد امین باشد نگاه دارد از تلف
شدن و مانند آن باشد غیر مضر زننده باشد مر چیزی از آن حیوانات را بعد از آن
روانه کن حق الله را هر وقت که بسیار شود نزد تو از هر صحرایی که باشد سوی ما تا گردانیم
از آن در جایی که امر کرده الله عز و جل مراد هشت موضع است که در آیت انما الصدقات
للفقراء والمساکین است و بیان شده در حدیث اول باب اول اصل فَاِذَا اَخَذَهَا
رَسُولُكَ فَاَوْعِزْ اِلَيْهِ اَنْ لَا يَحُولَ بَيْنَ نَاقَةٍ وَبَيْنَ فَصِيلِهَا وَلَا يُفَرِّقْ بَيْنَهُمَا وَلَا
يَمْصُرَنَّ لَبَنَهَا فَيَضُرَّ ذَلِكَ بِفَصِيلِهَا وَلَا يَجْهَدَنَّهَا رُكُوبًا وَلْيَعْدِلْ بَيْنَهُنَّ فِي
ذَلِكَ وَلْيُورِدْهُنَّ كُلَّ مَاءٍ يَمُرُّ بِهِ وَلَا يَعْدِلْ بِهِنَّ عَنْ نَبْتِ الْاَرْضِ اِلَى جَوَادِّ
الطُّرُقِ فِي السَّاعَةِ الَّتِي فِيهَا يُرِيحُ وَيُغْبِقُ شرح با در بها برای ملابسات و
میتواند بود که برای تعدیه باشد اوعز بواو و عین بینقطه و زای بانقطه بصیغه امر باب
افعالست الایعاز سفارش پیش از وقت در کاری عمده تا مبادا خطایی در آن واقع شود لا
یمصرن بصاد بینقطه و راء بینقطه و نون تاکید ثقیله یا خفیفه بصیغه نفی مضارع
یا نهی غایب معلوم باب تفعیل است التمصیر کم کردن لا یجهدن بجیم و دال بینقطه
بصیغه نفی مضارع یا نهی معلوم غایب باب افعال یا باب منع است الاجهاد والجهد بفتح
جیم و سکون هاء رسیدن بنهایت طاقت ستور مثل سواری آن چندانکه طاقت داشته
باشد رکوبا تمییز است از نسبه یا مفعول له است یا حالست بمعنی راکبا ولیعدل بواو
عطف و سکون لام امر غایب و صیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب است مأخوذ
از عدالت الایراد مصدر باب افعال حاضر کردن شتران نزد آب برای عرض آب
بر آنها یمر بصیغه غایب مضارع معلوم یا مجهول باب نصر است و بنا بر اول ضمیر مستتر
در آن فاعلست و راجع برسول است و بنا بر دوم ظرف نایب فاعلست و بر هر تقدیر
ضمیر به راجع بماء است لا یعدل بصیغه نهی غایب معلوم باب ضرب است مأخوذ
از عدول با در بهن برای تعدیه است یا برای ملابست است النبت بضم نون و
تشدید باء یکنقطه مفتوحه و تاء دو نقطه در بالا جمع نابته یا جمع نابت مواضع
صاحب گیاه و مواضع روییدن گیاه و میتواند بود که بفتح نون و سکون باء باشد

بمعنی گیاه و حاصل هر دو یکیست الجواد بفتح جیم بینقطه و واو و الف و تشدید دال
بینقطه جمع جاده زمینهایی که در کنار راهها و مانند آنهاست و منع از منزل ساختن
زمین کنار راه اینجا برای اینست که در آن گیاه کمتر میباشد غالبا تقدیم ظرف در فیها
افاده این میکند که ساعتی مقررست برای دو فعل که مذکورست بعد از آن تقدیم و
تأخیر آنها از آن وقت موافق عادت نیست یریح براء بینقطه و یاء دو نقطه در پایین و حاء
بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست و ضمیر مستتر راجع برسولست
و مفعول او محذوفست بتقدیر یریحهن الاراحه رسانیدن شتران بخوابگاه آنها تا که
در شب در آنجا خوابند و لهذا ماوای شتران را مراح بضم میم بصیغه اسم مکان باب افعال
مینامند یغبق بغین بانقطه و باء یکنقطه و قاف بصیغه مضارع غایب معلوم باب
افعالست الاغباق آشامانیدن شیر و مانند آن در آخر روز و میتواند بود که بصیغه
مضارع غایب مجهول باب نصر باشد الغبق بفتح غین و سکون باء آشامانیدن کسی را شیر
و مانند آن در آخر روز و آنچه آشامیده میشود در آن وقت غبوق است بفتح غین و ضم باء
و سکون واو و اسم آشامیدن آن وقت اغتباق بصیغه مصدر باب افتعالست و ذکر و یغبق
برای اشارتست باینکه اگر اراحه شتران در ساعتی باشد که بعد از اغباق میباشد آن عدل
قصوری ندارد زیرا که آنقدر فرصت نیست که شتران چرا میکرده باشند فی الجمله بخلاف
پیش از اغباق زیرا که شتران در وقت دوشیدن شیر آنها فی الجمله چرا میکنند و
و از این ظاهر میشود که ساعت اراحه و اغباق یک ساعتست چنانچه ظاهر لفظ الحدیث است
و ابن ادریس در کتاب سرائر گفته سمعت من یقول و تغبق بالغین المعجمه والباء فیعتقد
انه من الغبوق وهو الشرب بالعشی وهذا تصحیف فاحش وخطأ قبیح وانما هو یعنق
بالعین غیر المعجمه والنون من العنق وهو ضرب من سیر الابل وهو سیر شدید قال
الراجز یا ناق سیری عنقا فسیحا الی سلیمان فنستریحا والمعنی ما یعدل بهن عن نبت
الارض الی جواد الطرق فی الساعات التی فیها الراحة والمشقه ولاجل هذا قال تریح
من الراحه ولو کان من الرواح لقال تروح وما کان یقول تریح ولان الرواح عند العشی
و یکون قریبا منه والغبوق هو شرب العشی علی ما ذکرناه فلم یبق له معنی وانما المعنی
علی ما بیناه وانما اوردت هذه اللفظه فی کتابی لانی سمعت جماعة من اصحابنا الفقها

یصحفونها وبنا براین جواد بجیم است وترتج بصیغه مؤنث غایبه معلوم باب ضربست
وتعنق بصیغه مؤنث غایبه معلوم باب علم یا باب افعالست وضمیر مستتر در هردو
راجع بشترانست یعنی پس چون روانه شود با انها فرستاده تو پس نیکو کن [سفارش] سوی او
اینکه فاصله نشود میان شتر ماده ومیان بچه ان باینمعنی که چون بچه ان شیر میخورده
باشد از پستان ان مانع نشود وتفریق نکند میان ان مادر وبچه وکم نکند البته شیران
ناقه را بدوشیدن بسیار پس ضرر کند ان کم کردن بچه ان ناقه وبنهایت طاقت ناقه
نرسد باعتبار سواری وباید که عدالت کند میان ان ناقها در سواری وباید که وارد
سازد انها را هر آبی که میگذرد بان آب وباید که بگیاند انها را از مواضع صاحب گیاه
ازجمله زمین سوی کنارهای راهها در ساعتی که دران مقررست که بمنزل میرساندن
شترانرا وامر میکند ملازمانرا بدوشیدن شیر شتران وامثال مانند شیر
شتران در آخر روز باینمعنی که ملازمان او شیر دوشند وباو وسایر رفقا دهند
تا اشامند اصل ولیرفق بهن جهده حتی تاتینا باذن الله شحاحا سمانا غیر متعبات
ولا مجهدات فیقسمن باذن الله علی کتاب الله وسنة نبیه صلی الله علیه واله
علی اولیاء الله فان ذلک اعظم لاجرک واقرب لرشدک ینظر الله الیها و
الیک والی جهدک ونصیحتک لمن بعثک وبعثت فی حاجته فان رسول الله صلی
الله علیه واله قال ما ینظر الله الی ولی له یجهد نفسه بالطاعة والنصیحة
له ولامامه الا کان معنا فی الرفیق الاعلی شرح ولیرفق بسکون لام امر غایب و
صیغه مضارع معلوم غایبه باب ضرب وعلم وحسن است الجهد بفتح وضم
جیم وسکون هاء ودال بینقطه طاقت وان منصوب ونایب مفعول مطلق است مراد
باذن دراول عدم احداث مانعست ودر دوم توفیقست ومیتواند بود که در دوم
نیز مراد عدم احداث مانع باشد شحاحا بکسر شین با نقطه وتخفیف حاء بینقطه جمع
شحیم است بمعنی حیوانی که پیه کرده داشته باشد سمانا بکسر سین بینقطه وتخفیف
میم ونون جمع سمین است بمعنی فربه متعبات بتاء دو نقطه در بالا وعین بینقطه وباء یکنقطه بصیغه جمع
مؤنث اسم مفعول باب افعالست بمعنی استخوان شکستها مجهدات بصیغه اسم مفعول باب افعالست بمعنی
مانده کرده شدها یا بمعنی لاغر کرده شدها یقسمن بصیغه مضارع مجهول [جمع] مؤنث غایبه

باب ضرب یا باب تفعیلست علی دراول نهجیه است ودر دوم متعلق بحمل واحد از کتاب
وسنتست ومراد بکتاب اینجا واجب ساختن است مثل کتب علیکم الصیام ومراد
بسنت قرار دادن روش است مراد باولیا اینجا خلفاء است چنانچه بیان شد واگر علی در
دوم متعلق بیقسمن باشد ومراد باولیا دوستان باشد وان عبارت از هشت صنف
مستحق زکوة باشد منافات دارد بحسب ظاهر با انچه گذشت در حدیث اول باب اول
که سهم المولفة قلوبهم وسهم الرقاب عام والباقی خاص لام در لاجرک ودر لرشدک برای
تعدیه است بعثت بصیغه ماضی مجهول مخاطب باب منع است ولی اینجا بمعنی دوستست
یجهد بصیغه مضارع معلوم غایب باب افعالست الرفیق الاعلی عبارتست از جمعی
که مذکورند در آیت سوره نسا که الذین انعم الله علیهم من النبیین والصدیقین والشهداء
والصالحین وحسن اولئک رفیقا یعنی وباید که همواری کند با ان شتران بقدر
طاقت خود تا انکه ان شتران ایند نزد ما بتمکین الله تعالی برحالی که پیه دار باشند
وفربهان باشند غیر استخوان شکستگان باشند وغیر مانده کرده شدگان باشند
پس قسمت کرده شوند بتوفیق الله تعالی بر نهج واجب ساختن الله تعالی وقرار دادن نبی
او صلی الله علیه واله بر خلفای الله تعالی چه بدرستی که ان سفارش بنیکی بزرگ کننده
ترست ثواب ترا ونزدیک کننده ترست راستی ترا در راه الله تم بیان این که نظر میکند الله تم سوی ان شتران و
سوی تو وسوی سعی تو وخالص بودن تو برای انکه فرستاده ترا وفرستاده شدی در حا[جت]
او چه بدرستی که رسول الله صلی الله علیه واله گفت که نظر نمیکند الله تعالی سوی دوستی
او را برحالی که سعی میفرماید خودش را بفرمان برداری وخالص بودن برای الله تعالی وبرای
امام خود مگر انکه شد با ما در رفیق بلندتر باعتبار مرتبه اصل قال ثم بکی ابو عبد
الله علیه السلام ثم قال یا برید لا والله ما بقیت لله حرمة الا انتهکت ولا
عمل بکتاب الله ولا سنة نبیه فی هذا العالم ولا اقیم فی هذا الخلق حد منذ
قبض الله امیر المؤمنین صلوات الله علیه ولا عمل بشیء من الحق الی یوم الناس
هذا ثم قال اما والله لا تذهب الایام واللیالی حتی یحیی الله الموتی ویمیت
الاحیاء ویرد الله الحق الی اهله ویقیم دینه الذی ارتضاه لنفسه ونبیه
فابشروا ثم ابشروا ثم ابشروا فوالله ما الحق الا فی ایدیکم شرح لا در لا والله بجا

فقسّمهن

جمله است مثل لا اقسم بیوم القیمة ومراد اینست که باطل است خیالی که مردم ظاهر
بین یا مشرک میکنند الحرمة بضم حاء بینقطه وسکون وضم وفتح راء بینقطه یعنی
اهتمام برعایت ان باید کرد انتهکت بنون بصیغه ماضی مجهول غایبه باب افتعال
الانتهاک سهل انکاشتن منذ اسم است وبمعنی ابتدای زمانست تا وقت کلام وظرف
متعلق است بکل واحد از عمل واقیم ومضافست بجمله قبض بقاف وباء یکنقطه وضاد
بانقطه بصیغه ماضی معلوم باب ضرب است هذا عطف بیان یا بدل یوم الناس
اما بفتح همزه وتخفیف میم حرف استفتاح است مراد باحیا اینجا زنده کردن
مؤمنان وکافر اینست که ایمان وکفر ایشان بسیار قوی بوده چنانچه کفته در
سوره زلزال واخرجت الارض اثقالها وبیان شد در کتاب فضل القران در
شرح حدیث بیست وچهارم باب سیزدهم که باب فضل القران است ومراد
باماته اینجا اماته کافرانست بشمشیر مؤمنان یا مراد باحیاء غالب کردن ومراد باماته
مغلوب کردنست ابشروا بباء یکنقطه وشین بانقطه وراء بینقطه بصیغه امر باب
افعالست الابشار خوشحال شدن بنوید دریافتن یعنی برید بن معاویه کفت که بعد
ازان کریه کرد امام جعفر صادق علیه السلام بعد ازان کفت که ای برید نه غلطست
خیال مردمان ظاهر بین بیان این انکه بخدا قسم که باقی نماند الله تعالی را چیزی که اهتمام
برعایت ان باید کرد از احکام او مکر انکه سهل انکاشته شد وعمل کرده نشد بکتاب
الله تعالی ونه سنت نبی او ودر این جهان وبرپای داشته نشد در این مخلوقان حدی
از وقتی که فراکرفت الله تعالی امیر المؤمنین را صلوات الله علیه اشارتست باینکه امام
حسن علیه السلام اکرچه چند روزی بحسب ظاهر حکومت کرد اما مغلوب بوده
قدرت بر اقامت حدود الهی نداشت وعمل کرده نشد بچیزی از حق تا روز مردمان که
امروزست بعد ازان امام کفت که اکاه باش بخدا قسم که برطرف نمیشود روزها وشبها
تا انکه زنده کند الله تعالی مردکانرا ومیراند زندکانرا وبرکرداند الله تعالی حق را سوی
اهل ان وبرپای دارد دین اسلام خود را که راضی بان شده برای خود ونبی خود پس نوید
دریابید بعد ازان نوید دریابید بعد ازان نوید دریابید چه بخدا قسم که نیست حق در ان روزکار مکر در
تصرف شما مراد اینست که در ان روزکار هیچ کس غصب حق شما نمیتواند کرد دوم اصل

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ سُئِلَ أَيَجْمَعُ النَّاسَ الْمُصَدِّقُ أَمْ يَأْتِيهِمْ عَلَى مَنَاهِلِهِمْ
قَالَ لَا بَلْ يَأْتِيهِمْ عَلَى مَنَاهِلِهِمْ فَيُصَدِّقُهُمْ شرح المناهل بفتح میم ونون جمع منهل
بفتح میم وسکون نون وفتح ها بصیغه اسم مکان باب علم آبخورها که در صحراها میباشد
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه او پرسیده شد که آیا
جمع میکند مردمانرا از صحراها در یکجا کسی که تصدیق کننده است باینمعنی که عامل
زکوة است از جانب امام یا میاید نزد ایشان برسر آبخورهای ایشان امام کفت که نه
جمع نمیکند بلکه میاید نزد ایشان برسر آبخورهای ایشان پس تصدیق میکند ایشانرا
باینمعنی که زکوة را میکیرد از ایشان تا راستکو شوند در دعوی مالک بودن مال
خودشان یا در دعوی ایمان سوم اصل عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ لَا تُبَاعُ
الصَّدَقَةُ حَتَّى تُعْقَلَ شرح تعقل بعین بینقطه وقاف بصیغه مضارع مجهول
غایبه باب نصر وضرب یا باب تفعیلست العقل والتعقیل بستن زانوی شتر
بریسمان ومراد اینجا بتصرف خود در آوردن شترست یعنی روایتست از علی علیه السلام
اینکه او کفت که فروخته نمیشود شتری که زکوة است تا انکه بتصرف مصدق
در اورده شود مراد نهی از فروختن پیشکو است چهارم اصل كَانَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللهِ
عَلَيْهِ إِذَا بَعَثَ مُصَدِّقَهُ قَالَ لَهُ إِذَا أَتَيْتَ عَلَى رَبِّ الْمَالِ فَقُلْ تَصَدَّقْ رَحِمَكَ
اللهُ مِمَّا أَعْطَاكَ اللهُ فَإِنْ وَلَّى عَنْكَ فَلَا تُرَاجِعْهُ شرح عادت علی صلوات
الله علیه این بود که چون میفرستاد عامل زکوة خود را میکفت او را که چون آیی برسر
صاحب مال پس بکو که زکوة ده رحمت کناد ترا الله تعالی از انچه داد ترا الله تعالی
پس اکر رو کرداند از تو پس برمکردان سخن را با او پنجم اصل عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الصَّدَقَةِ فَقَالَ إِنَّ ذَلِكَ
لَا يُقْبَلُ مِنْكَ فَقَالَ إِنِّي أَحْمِلُ ذَلِكَ فِي مَالِي فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
مُرْ مُصَدِّقَكَ أَنْ لَا يَحْشُرَ مِنْ مَاءٍ إِلَى مَاءٍ وَلَا يَجْمَعَ بَيْنَ الْمُتَفَرِّقِ وَلَا يُفَرِّقَ بَيْنَ
الْمُجْتَمِعِ فَإِذَا دَخَلَ الْمَالَ فَلْيَقْسِمِ الْغَنَمَ نِصْفَيْنِ ثُمَّ يُخَيِّرُ صَاحِبَهَا أَيَّ الْقِسْمَيْنِ
شَاءَ فَإِذَا اخْتَارَ فَلْيَدْفَعْهُ إِلَيْهِ شرح محمد بن خالد حاکم مدینه بوده از جانب
منصور دوانیقی چنانچه کذشت در حدیث دوم باب سوم پس او راوی اینحدیث نیست بلکه

عبد الرحمن بواسطه راوی این حدیث است ودر مجلس گفتگو حاضر بوده مراد بصدقات اینجا
تعیین عامل صدقات است احمل بحاء بینقطه بصیغه مضارع متکلم وحده از باب ضرب است
الحمل خرج چیزی کشیدن بخرج بحاء بینقطه وشین بانقطه وراء بینقطه بصیغه مضارع
غایب معلوم باب نصر وضرب است **یعنی** روایتست از عبد الرحمن بن حجاج از محمد بن خالد
اینکه محمد پرسید امام جعفر صادق علیه السلام را از تعیین عامل صدقه پس امام گفت که
بدرستی که ان تعیین عامل صدقه مقبول نمیشود از تو باینمعنی که حصه از زکوة را بان عامل
نمیتوانی داد پس محمد گفت که بدرستی که من خرج میکشم انرا از مال خود پس گفت اورا امام جعفر
صادق علیه السلام که بهر حال امر کن عامل زکوة خود را باینکه نراند مردمانرا ومالرا از
آبی سوی آبی وجمع نکند میان مالی که متفرق باشد باینمعنی که مالی که از دو کس باشد بر سر هم
حساب نکند تا مبادا که زکوة را بران واجب شمرد بی انکه واجب باشد وتفریق نکند
میان مجتمع باینمعنی که مال یک کس را مانند مال دو کس نشمرد تا مبادا که زکوة را براو
واجب نشمرد پس چون داخل شود در مال پس باید که قسمت کند گوسفند انرا دو قسم بعد
ازان صاحب گزین کند صاحب انها هر کدام را که خواسته باشد پس چون گزین کند
یک قسم را پس باید که تسلیم کند انرا سوی او **اصل** فَإِنْ تَتَبَّعَتْ نَفْسُ صَاحِبِ الْغَنَمِ مِنَ
النِّصْفِ الْآخَرِ مِنْهَا شَاةً أَوْ شَاتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا فَلْيَدْفَعْهَا إِلَيْهِ ثُمَّ لِيَأْخُذْ
صَدَقَتَهُ فَإِذَا أَخَذَهَا فَلْيُقِمْهَا فِيمَنْ يَزِيدُ فَإِذَا قَامَتْ عَلَى ثَمَنٍ فَإِنْ أَرَادَهَا
صَاحِبُهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا وَإِنْ لَمْ يُرِدْهَا فَلْيَبِعْهَا **شرح** تتبعت بتاء دو نقطه در بالا
وباء یکنقطه وعین بینقطه بصیغه ماضی معلوم غایبه باب تفعلست التتبع دل نگرانی
ثم در ثم لیاخذ برای تراخیست واشارتست باینکه ان نصف را چند بار قسمت میکند
تا انکه رسد بجایی که موافق زکوة باشد نظیر انچه گذشت در حدیث اول این باب فلیقمها
بسکون لام وقاف وسین بینقطه بصیغه امر غایب معلوم باب ضرب یا باب تفعیل
ومراد بقسمت اینجا جدا کردن بعضی است برای فروختن بسبب اینکه حاجت بان شده
باشد مثل اینکه برای خرج نقل انها ضرور باشد ومثل اینکه از فربهی یا از لاغری نقل
نتوان کرد من استفهامیه است ویزید بزای بانقطه و یاء دو نقطه در پایین ودال
بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب است ومتعدی است وضمیر

مستتر دران راجع بمن است ومفعول ان محذوفست بتقدیر یزید القیمه ومن یزید
عبارتست از جایی که محل خرید وفروخت است باعتبار اینکه کسی چون چیزی در اینجا
میفروشد وانچیز بقیمتی میرسد فریاد میزند که من یزید باینمعنی که کی زیاد میکند قیمت را
تا باو فروشم پس اگر کسی زیاد کرد باو میفروشد اگر راضی باشد والا بار دیگر فریاد میزند تا
فروشد بمبلغی که ازان زیاد نکنند **یعنی** پس اگر نگران شود دل صاحب گوسفندان از نصف
دیگر از جمله ان دو نصف یک گوسفند را یا دو گوسفند را یا سه گوسفند را پس باید که عامل
تسلیم کند انرا که مذکور شد سوی ان صاحب باینمعنی که انرا داخل قسمت دوم مثلا نکند
باعتبار اینکه ان نصف زیاد بر قدر زکوة است بعد ازان که قسمتها تمام شود باید که فرا گیرد
زکوة صاحب غنم را پس چون فرا گیرد انرا پس باید که جدا کند بعض انرا در بازار برای فروختن
پس چون ایستادان بعض بر قیمتی باینمعنی که کسی قیمت را زیاد نکرد بر انچه بان رسید پس
اگر خواهد انرا صاحبان پس سزاوار ترست بان واگر نخواهد انرا پس باید که عامل فروشد
انرا بدیگران **ششم اصل** عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَمَّنْ يَلِي صَدَقَةً أَيُعَشِّرُ عَلَى مَنْ لَا بَأْسَ بِهِ فَقَالَ إِنْ كَانَ ثِقَةً فَمُرْهُ يَضَعُهَا
فِي مَوَاضِعِهَا وَإِنْ لَمْ يَكُنْ ثِقَةً فَخُذْهَا وَضَعْهَا فِي مَوَاضِعِهَا **شرح** علی بن
یقطین وزیر هرون الرشید بوده ووالیان صدقات در ان زمان سخن اورا امتثال مینموده اند
یلی بیاء دو نقطه در پایین حرف مضارعه مفتوحه وکسر لام وسکون یاء دو نقطه
در پایین بصیغه مضارع غایب معلوم معتل الفاء واوی ومعتل اللام یایی باب
حسب است الولایه بفتح وکسر واو صاحب اختیار چیزی بودن صدقة منصوب و
منون است ایعشر بهمزه استفهام ویاء دو نقطه در پایین وعین بینقطه وشین بانقطه
وراء بینقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب تفعیلست التعشیر بعشر بفتح عین و
سکون شین که مصدر باب ضرب است بمعنی حصه کردن چیزی وازان ماخوذست
عشیر بفتح عین وکسر شین وسکون یاء دو نقطه در پایین بمعنی حصه ودر نسخ العشر
بالف ولام وضم عین بینقطه وسکون شین بانقطه مضاف الیه صدقات است وان
تصحیف مینماید مگر انکه صدقه بمعنی تصدق باشد ومراد قسمت زکوة غلات باشد
که گاهی عشرست وگاهی دیگر نصف عشر وعلی متعلق بصدقه باشد واین تکلیف بعید

باعتبار لفظ و باعتبار معنی مقصود از سؤال و جواب و باعتبار مناسبت این حدیث
بعنوان این باب و ما بنا بر احتمال اول شرح میکنیم یعنی روایتست از علی بن یقطین
گفت پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از کسی که والی میشود زکوتی را آیا مامور
بقسمت ان میشود بر کسی که باکی نیست با او مراد اینست که آیا عامل صدقه از جانب
هرون مطلع کنم بر شیعه امامیه تا زکوة را بایشان دهد پس امام گفت که اگر باشد
ان والی صدقه محل اعتماد باینمعنی که افشای راز نمیکند پس امر کن او را باینکه گذارد ان
صدقه را در جاهای لایق ان و اگر نباشد محل اعتماد پس فرا گیر ان صدقه را از او و
بگذار انرا در جاهای لایق ان مقتم اصل عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُقْرِنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَمْعَةَ بْنِ سَبِيعٍ
عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ كَتَبَ لَهُ فِي كِتَابِهِ الَّذِي
كَتَبَ لَهُ بِخَطِّهِ حِينَ بَعَثَهُ عَلَى الصَّدَقَاتِ مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةُ
الْجَذَعَةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ جَذَعَةٌ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ فَإِنَّهُ تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ وَيَجْعَلُ
مَعَهَا شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَماً وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ
عِنْدَهُ حِقَّةٌ وَعِنْدَهُ جَذَعَةٌ فَإِنَّهُ تُقْبَلُ مِنْهُ الْجَذَعَةُ وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ
شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَماً وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ حِقَّةً وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ حِقَّةٌ
وَعِنْدَهُ ابْنَةُ لَبُونٍ فَإِنَّهُ تُقْبَلُ مِنْهُ ابْنَةُ لَبُونٍ وَيُعْطِي مَعَهَا شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ
دِرْهَماً شرح مقرن بضم میم و سکون قاف و کسر راء بی‌نقطه و نون است زمعه بفتح
زای با نقطه و فتح و سکون میم و عین بی‌نقطه است سبیع بفتح سین بی‌نقطه و کسر
باء یکنقطه یا بضم سین و فتح باء یکنقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین و عین
بی‌نقطه است من در من الابل برای سببیت است صدقه مرفوع منون و فاعل بلغت
الجذعه و نظایر ان منصوب و مفعول بلغت است تفسیر جذعه و حقه و ابنة لبون
ظاهر شد از انچه گذشت در باب اسنان الابل ضمیر فانه ضمیر شانست تقبل بصیغه
مضارع مجهول غایبه یا غایب باب علم است الحقه مرفوع و نایب فاعلست یجعل
بصیغه مضارع غایب معلوم باب منع است و ضمیر مستتر در ان راجع بمرجع
ضمیر منه است و ان من بلغت است یعنی روایتست از محمد بن مقرن بن عبد الله بن
زمعه بن سبیع از پدرش مقرن از جدش عبد الله اینکه امیر المؤمنین صلوات الله علیه

نوشت برای او در مکتوب خود که نوشت انرا برای او در کتاب خود وقتی که فرستاد او را
بر سر صدقات که بازیافت کند انها را از مردمان صاحب مال که هر که رسید نزد او
بسبب شتران صدقه بجذعه بمعنی ناقه چهار ساله یا در پنج و نیست نزد او جذعه
و نزد او هست حقه بمعنی ناقه سه ساله یا در چهار پس بدرستی که شان اینست که گرفته
میشود از او ان حقه و همراه میدهد با ان حقه دو گوسفند را یا بیست درهم را
و هر که رسید نزد او صدقه بحقه و نیست نزد او حقه و نزد او هست جذعه پس بدرستی
که شان اینست که گرفته میشود از او جذعه و میدهد او را عامل صدقه دو گوسفند
یا بیست درهم و هر که رسید صدقه او بحقه و نیست نزد او حقه و نزد او هست ابنه
لبون بمعنی ناقه دو ساله یا در سه پس بدرستی که شان اینست که گرفته میشود از او ابنه
لبون و میدهد با ان ابنه لبون دو گوسفند را یا بیست درهم را اصل وَمَنْ بَلَغَتْ
صَدَقَتُهُ ابْنَةَ لَبُونٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ ابْنَةُ لَبُونٍ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ
الْحِقَّةُ وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَماً وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ ابْنَةَ
لَبُونٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ ابْنَةُ لَبُونٍ وَعِنْدَهُ ابْنَةُ مَخَاضٍ فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ ابْنَةُ مَخَاضٍ
وَيُعْطِي مَعَهَا شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَماً وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ ابْنَةَ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ ابْنَةُ مَخَاضٍ وَعِنْدَهُ
ابْنَةُ لَبُونٍ فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ ابْنَةُ لَبُونٍ وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَماً
شرح و هر که رسید صدقه او بابنه لبون و نیست نزد او ابنه لبون و نزد او هست حقه
پس بدرستی که شان اینست که گرفته میشود از او حقه و میدهد او را عامل زکوة دو
گوسفند یا بیست درهم و هر که رسید صدقه او بابنه لبون و نیست نزد او ابنه لبون
و نزد او هست ابنه مخاض بمعنی ناقه یکساله یا در دو پس بدرستی که شان اینست که گرفته
میشود از او ابنه مخاض و میدهد با ان دو گوسفند را یا بیست درهم را و هر که رسید
صدقه او بابنه مخاض و نیست نزد او ابنه مخاض و نزد او هست ابنه لبون پس بدرستی که
شان اینست که گرفته میشود از او ابنه لبون و میدهد او را عامل زکوة دو گوسفند
یا بیست درهم اصل وَمَنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ ابْنَةُ مَخَاضٍ عَلَى وَجْهِهَا وَعِنْدَهُ ابْنُ لَبُونٍ
ذَكَرٌ فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ ابْنُ لَبُونٍ وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا أَرْبَعَةٌ
مِنَ الْإِبِلِ وَلَيْسَ لَهُ مَالٌ غَيْرُهَا فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا فَإِذَا بَلَغَ مَالُهُ

خَمْسَةٌ مِنَ الإِبِلِ فَفِيهَا شَاةٌ **شرح** علی برای علاوه است وجمها عبارتست از
بیست وشش شتر باعتبار اینکه راه وجوب ابنه مخاض است ذکرم فوع وصفه موضحا
مراد بمال اینجا شتر است **یعنی** وهرکه نباشد نزد او ابنه مخاض باوجود راه وجوب ان
ونزد او باشد ابن لبون که نرست پس بدرستی که شان اینست که گرفته میشود از او ابن
لبون ونیست با ان چیزی باینمعنی که عامل زکوة نه چیز دیگر از او میگیرد ونه باو میدهد
بنا براینکه تفاوت بقدر یکسال موافق تفاوت میان نر وماده است در قیمت زیرا
که قیمت نر کمترست از قیمت ماده بقدر کمی قیمت ابنه مخاض از ابنه لبون وهرکه
نباشد نزد او مگر چهار از جمله شتران ونباشد نزد او شتری غیر انها پس نیست
در انها چیزی از زکوة مگر انکه خواهد مالک انها که بعنوان استحباب زکوتی دهد
پس چون رسید شتر او به پنج از جمله شتران پس در انها یک گوسفندست بعنوان
فرض **هشتم اصل** عَنْ رَجُلٍ مِنْ ثَقِيفٍ قَالَ اسْتَعْمَلَنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَلَوٰاتُ
اللهِ عَلَيْهِ عَلَى بَانِقْيَا وَسَوَادٍ مِنْ سَوَادِ الْكُوفَةِ فَقَالَ لِي وَالنَّاسُ حُضُورٌ
انْظُرْ خَرَاجَكَ فَجِدَّ فِيهِ وَلَا تَتْرُكْ مِنْهُ دِرْهَماً فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَتَوَجَّهَ إِلَى
عَمَلِكَ فَمُرَّ بِي قَالَ فَأَتَيْتُهُ فَقَالَ لِي إِنَّ الَّذِي سَمِعْتَ مِنِّي خُدْعَةٌ إِيَّاكَ أَنْ
تَضْرِبَ مُسْلِماً أَوْ يَهُودِيّاً أَوْ نَصْرَانِيّاً فِي دِرْهَمِ خَرَاجٍ أَوْ تَبِيعَ دَابَّةَ عَمَلٍ فِي
دِرْهَمٍ فَإِنَّمَا أُمِرْنَا أَنْ نَأْخُذَ مِنْهُمُ الْعَفْوَ **شرح** بانقیا بباء یکنقطه والف و
کسر نون وسکون قاف ویاء دو نقطه در پایین والف اسم قادسیه است که در عراق
عرباست واز توابع کوفه است وابن ادریس در کتاب سرایر گفته بانقیا هی القادسیه
ومن والاها من اعمالها وانما سمیت القادسیه بدعوة ابرهیم الخلیل علیه السلم
انه قال کونی مقدسة للقادسیه ای مطهرة من التقدیر وانما سمیت القادسیه
بانقیا بان ابرهیم علیه السلام اشتراها بمائة نعجة من غنمه لان با مائة
ونقیا شاة بلغة النبط السواد بفتح سین بینقطه وتخفیف واو والف و
دال بینقطه دهی چند که تابع شهریست ومراد در اول بعضی از دهها است که غیر
بانقیاست ومراد در دوم مجموع دهها است واو در والناس حالیه است والف
لام برای عهد خارجیست بمعنی مردمان بانقیا وسواد الحضور بضم حاء بینقطه و

ضاد بانقطه وراء بینقطه جمع حاضر گذشت در شرح حدیث دوم باب سوم که باب
العله فی وضع الزکوة علی ما وضع است که درهم پیش از زمان بنی امیه پنج دانگ بود
الخراج بفتح وضم خاء بانقطه وتخفیف راء بینقطه والف وجیم انچه بعنوان مقاطع
میگیرد پادشاه از مردمانی که آب وزمین مفتوح العنوه در تصرف ایشانست
جد بضم وکسر جیم وتشدید دال بینقطه مفتوحه ومضمومه ومکسوره بصیغه
امر مضاعف باب نصر وضربست الجد بکسر جیم وتشدید دال ضد سهل انگاری
مُر بضم میم وتشدید راء بینقطه مفتوحه ومضمومه ومکسوره بصیغه امر باب
نصراست الخدعه بفتح وکسر خاء بانقطه وسکون دال بینقطه وعین بینقطه وتاء و
وبضم خاء وسکون وفتح دال مصدر باب منع اظهار چیزی که در دل خلاف انست
برای مصلحتی عظیم مثل انچه در جنگها ومانند انها ضرور میشود چنانچه می اید
کتاب الایمان والنذور والکفارات در حدیث اول باب النوادر که اخر ابواب
که الحرب خُدعةٌ وتعیین حاکم برای امر ونهی جمعی مانند جنگست با ایشان ان تضرب
بتقدیر وان تضرب است فی برای سببیت است درهم مضاف بخراج است تبیع
بباء یکنقطه ویاء دو نقطه در پایین وعین بینقطه منصوب ومعطوف بر تضرب
دابه مضاف بعمل است واحترازست از دابه که داشتن ان ضرور نباشد برای
صاحبش فی اینجا نیز برای سببیت است امرنا بصیغه مجهولست واشارتست بآیت
سوره اعراف خذ العفو وامر بالعرف تفسیر عفو بوسط می آید در حدیث سوم باب
هشتاد وششم که باب فضل القصد است **یعنی** روایتست از مردی از قبیله
ثقیف گفت که حاکم کرد مرا علی بن ابی طالب صلوات الله علیه بر قادسیه وسوادی
دیگر از جمله سواد کوفه پس گفت مرا بر حالی که مردمان انجا حاضر بودند که وارس خراج
خود را که چه مقدار میشود پس سعی کن در تحصیل ان ووامگذار از ان درهمی را پس
چون خواهی که بیرون روی از کوفه سوی حکومت خود پس گذرکن بمن راوی گفت که
پس امدم نزد او در خلوت پس گفت مرا که بدرستی که انچه شنیدی از من اظهاری بود
خلاف ما فی الضمیر را برای مصلحتی تا مباد که مردمان تعلل بجا کنند در دادن خراج
دور دار از یکدیگر خود را وانیز که زنی مسلمانی را یا جهود را یا ترسا را بسبب درهم

خراجی یا فروشی ستور کاری را بسبب درهمی چه جز این نیست که ما ائمه حق مأمور شدیم
باینکه در زکوة و خراج و مانند اینها از حقوق لازمه فرا کیریم از مردمان میانه را که
افراط و تفریط در ان نباشد **باب بیست و سوم اصل باب زکوة مال الیتیم شرح**
این باب بیان زکوة مال یتیم است در این باب هشت حدیث **اول اصل** عن ابی
عبد الله علیه السلام فی مال الیتیم علیه زکوة فقال اذا کان موضوعا
فلیس علیه زکوة فاذا عملت به فانت له ضامن والربح للیتیم **شرح** علیه
بتقدیر استفهام است و قول نیز مقدر است مفهوم شرط در اذا کان اینست که
اکر تجارت بان شود زکوة بران هست فا در فاذا عملت برای تعقیب ذکری است و
اشتراط جواز عمل بمال یتیم بما اذا کان عامل بقدری که وفا کند بجمیع ان می اید در کتاب
المعیشه در بعض احادیث باب التجارة فی مال الیتیم والقرض منه که باب چهل و
پنجم است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم در مال یتیم کفته
شد که ایا بران زکوتی هست امام کفت که چون باشد واکذاشته شده پس نیست
بران مال زکوتی پس چون تجارت کنی بان پس تو او را ضامنی باینمعنی که اکر نقصان
کند تاوان برتست و فایده برای یتیم است **دوم اصل** عن ابی عطارد الخیاط قال
قلت لابی عبد الله علیه السلم مال الیتیم یکون عندی فاتجر به فقال اذا
حرکته فعلیک زکوته قال قلت فانی احرکه ثمانیة اشهر وادعه
اربعة اشهر قال علیک زکوة **شرح** اتجر بتشدید تاء دو نقطه در بالا و جیم و
راء بی نقطه بصیغه مضارع معلوم متکلم وحده از باب افتعالست الاتجار سودا
کری بقصد نفع خود و میتواند بود که بتخفیف تاء و از باب نصر باشد التجر بفتح تاء و
سکون جیم والتجاره بکسر تا سوداکری ظاهر فعلیک زکوته اینست که زکوة ان از کیسه
مخاطب رود با وجود انکه ربح از یتیم باشد و نقصان از کیسه مخاطب باشد چنانچه
می اید در حدیث ششم این باب **یعنی** روایتست از ابی عطارد خیاط کفت که کفتم امام
جعفر صادق علیه السلام را که مال یتیم میباشد نزد من پس تجارت میکنم برای
خود بان پس امام کفت که چون جنبانی انرا پس برتست زکوة ان راوی کفت که کفتم
که پس بدرستی که من میجنبانم انرا در هشت ماه و وا میکذارم انرا در چهار ماه امام

کفت که برتست زکوة ان **سوم اصل** قلت لابی عبد الله علیه السلم هل علی مال الیتیم
زکوة قال لا الا ان یتجر به او یعمل به **شرح** یتجر بتشدید تاء دو نقطه در بالا بصیغه
مضارع غایب مجهول باب افتعالست الاتجار سوداکری بقصد نفع خود و میتواند
بود که بتخفیف تاء از باب نصر باشد و بنا بر اول او برای تقسیم است و مراد بعمل عمل
برای نفع یتیم است و بنا بر دوم او برای شك راویست **یعنی** کفتم امام جعفر
صادق علیه السلام را که ایا در مال یتیم زکوتی هست امام کفت که نه مکر انکه
تجارت کرده شود بان برای خود یا کار کرده شود بان برای یتیم **چهارم اصل** سمعت
ابا عبد الله علیه السلم یقول لیس علی مال الیتیم زکوة وان بلغ الیتیم فلیس
علیه لما مضی زکوة ولا علیه فیما بقی حتی یدرك فاذا ادرك فانما علیه
زکوة واحدة ثم کان علیه مثل ما علی غیره من الناس **شرح** ما مضی و ما بقی
عبارتست از مالی که سال قبل خرج شده و مالی که باقیمانده و میتواند بود که عبارت
باشد از زمان طفولیت و زمان بلوغ یدرك بدال بینقطه و راء بینقطه بصیغه مضارع
غایب معلوم باب افعالست و ضمیر مستتر راجع است بما بقی الادراك رسیدن
چیزی بوقت ان و مراد اینجا رسیدن چیزیست بوقت زکوة بمعنی کذشتن یکسال تمام
از ابتدای بلوغ زکوة منونست و واحده صفت انست و میتواند بود که زکوة بی
تنوین و مضاف باشد و مراد بواحده سنه واحده باشد و حاصل هر دو یکیست
و بر هر تقدیر برای دفع توهم اینست که چون شروع در دادن زکوة کند سالهای
پیش از بلوغ را نیز باید بدهد **یعنی** شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام
میکفت که نیست در مال یتیم زکوتی و اکر بالغ شود یتیم پس نیست بر او برای مالی که
خرج شده در ایام طفولیت او زکوتی و نیست زکوة بر او در مالی که باقیمانده تا انکه
ان مال رسد بوقتش که سر سالست پس چون رسید بوقتش پس جز این نیست که بر او یك
زکوة است بعد از ان شد بر او مثل انچه بر غیر اوست از مردمان **پنجم اصل**
عن زرارة و محمد بن مسلم انهما قالا لیس علی مال الیتیم فی الدین والمال الصامت
شیء فاما الغلات فعلیها الصدقة واجبة **شرح** الدین بکسر دال بینقطه و
سکون باء یکنقطه و نون حظیره کوسفندان و اینجا عبارتست از کوسفندان و شتران

وكاوان المال الصامت عبارتست از زر وسيم مسكوك واجبه مرفوع وخبر
مبتداست يا منصوب وحال الصدقه است وبنابر اول الصدقه مبتداست عليها
متعلق بواجبه است وبنابر دوم الصدقه فاعل عليها است وعامل عليها مقدر
وان حصل است وبرهر تقدير تقديم ظرف افاده حصر ميكند **يعنى** روايتست
از زراره ومحمد بن مسلم اينكه ايشان كفتند كه نيست بر مال يتيم در حيوان ونقد
چيزى از زكوة پس اما كندم وجو ومويز وخرما پس بر انها زكوة واجبست **ششم**
اصل سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ يَقُولُ لَيْسَ فِي مَالِ الْيَتِيمِ زَكٰوةٌ
اِلَّا اَنْ يُتَّجَرَ بِهِ فَاِنِ اتُّجِرَ بِهِ فَالرِّبْحُ لِلْيَتِيمِ فَاِنْ وُضِعَ فَعَلَى الَّذِى يَتَّجِرُ بِهِ **شرح**
يتجر دوجا بتشديد تاء دو نقطه در بالا وجيم وراء بينقطه بصيغه مضارع غايب
باب افتعالست ليك در اول بصيغه مجهولست ودر دوم بصيغه معلوم الاتجار
سوداكرى بقصد نفع خود وميتواند بود كه بتخفيف تاء واز باب نصر باشد وبرهر
تقدير اتجر بتشديد تاء دو نقطه در بالا بصيغه ماضى غايب مجهول باب افتعالست وضع بضاد
با نقطه وعين بينقطه بصيغه ماضى مجهول باب منع است الوضع ناقص كردن **يعنى**
شنيدم از امام جعفر صادق عليه السلام ميكفت كه نيست در مال يتيم كه غير غلّه
باشد زكوتى مكر انكه بتجارت كرده شود بقصد نفع خود بان پس اكر بتجارت كرده شود
بقصد نفع خود بان پس ان نفع از يتيم است پس اكر ناقص كرده شود پس تاوان بر كسيست
كه بتجارت بقصد نفع خود ميكند بان **هفتم اصل** عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ
اَرْسَلْتُ اِلَى اَبِى عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنَّ لِى اِخْوَةً صِغَارًا فَمَتَى يَجِبُ
عَلَى اَمْوَالِهِمُ الزَّكٰوةُ قَالَ اِذَا وَجَبَتْ عَلَيْهِمُ الصَّلٰوةُ وَجَبَتِ الزَّكٰوةُ
قُلْتُ فَمَا لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِمُ الصَّلٰوةُ قَالَ اِذَا اتُّجِرَتْ فَزَكِّهِ **شرح** روايتست از يونس
بن يعقوب كفت كه پيغام فرستادم سوى امام جعفر صادق عليه السلام كه بدرستى
كه مراست برادرانى كه كوچكانند پس چه وقت واجب ميشود بر مالهاى ايشان زكوة
امام كفت كه چون واجب شود بر ايشان نماز واجب ميشود زكوة كفتم پس چند انكه
واجب نشده باشد بر ايشان نماز چونست امام كفت كه چون بتجارت كنى بان بقصد
نفع خود پس زكوة ده از ان **هشتم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْفُضَيْلِ قَالَ كَتَبْتُ

اِلَى اَبِى الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ اَسْأَلُهُ عَنِ الْوَصِىِّ اَيُزَكِّى زَكٰوةَ الْفِطْرَةِ عَنِ
الْيَتَامٰى اِذَا كَانَ لَهُمْ مَالٌ قَالَ فَكَتَبَ عَلَيْهِ السَّلٰمُ لَا زَكٰوةَ عَلَى يَتِيمٍ **شرح**
روايتست از محمد بن قاسم بن فضيل كفت كه نوشتم سوى امام رضا عليه السلام مى
پرسيدم اورا از وصى كه ايا زكوة ميدهد زكوة فطره از جانب يتيمان چون باشد
ايشانرا مالى راوى كفت كه پس نوشت امام عليه السلام كه نيست زكوة بر يتيمى مراد غير
غلات است چنانچه كذشت در حديث پنجم اين باب **باب بيست وچهارم اصل**
باب زكوة المملوك والمكاتب والمجنون شرح المكاتب بضم ميم وفتح تاء دو نقطه
در بالا وباء يك نقطه غلامى كه با مالك خود قرار داده باشد كه چون مبلغى معين
در موعد معين تسليم مالك كند ازاد باشد **يعنى** اين باب بيان زكوة مال غلام صريح
وغلام مكاتب وديوانه است در اين باب پنج حديثست **اول اصل** عَنْ اَبِى عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَيْهِ السَّلٰمُ قَالَ لَيْسَ فِى مَالِ الْمَمْلُوكِ شَىْءٌ وَلَوْ كَانَ لَهُ اَلْفُ اَلْفٍ وَلَوِ احْتَاجَ
لَمْ يُعْطَ مِنَ الزَّكٰوةِ شَيْئًا **شرح** روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم كفت
كه نيست در مال غلام صريح چيزى از زكوة هرچند كه باشد اورا هزار هزار درهم يا دينار
واكر محتاج ميشد داده نميشد از زكوة چيزى مراد اينست كه چون او واجب النفقه
ديكريست چيزى نداشتن او باعث استحقاق او از سهم فقرا ومساكين نميشود
واين منافات ندارد با اينكه سهمى ديكر صرف او شود بشروط مقرره چنانچه كذشت
در شرح حديث اول باب اول در تفسير وفى الرقاب **دوم اصل** قُلْتُ لِاَبِى عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَيْهِ السَّلٰمُ اِمْرَأَةٌ مِنْ اَهْلِنَا مُخْتَلِطَةٌ اَعَلَيْهَا زَكٰوةٌ فَقَالَ اِنْ كَانَ عُمِلَ بِهِ فَعَلَيْهَا
زَكٰوةٌ وَاِنْ لَمْ يُعْمَلْ بِهِ فَلَا **شرح** مختلطه بخاء با نقطه وكسر لام وطاء بينقطه است
الاختلاط فاسد شدن عقل كسى **يعنى** كفتم امام جعفر صادق عليه السلم را كه زنى از
خويشان ما ديوانه است ايا بر او هست زكوتى واكر كار كرده نشود بان مال پس زكوة
نيست **سوم اصل** سَاَلْتُ اَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ امْرَأَةٍ مُصَابَةٍ وَ
لَهَا مَالٌ فِى يَدِ اَخِيهَا هَلْ عَلَيْهِ زَكٰوةٌ فَقَالَ اِنْ كَانَ اَخُوهَا
يَتَّجِرُ بِهِ فَعَلَيْهِ زَكٰوةٌ **شرح** المصابه بضم ميم وصاد بينقطه والف وباء يك نقطه
زنى كه برخورده باشد عقل او را فسادى يتجر بصيغه مضارع غايب معلوم

پس امام كفت كه اكر باشد
اينكه كار كرده شود بمال او
پس بر او هست زكوتى

باب نصر است یعنی پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از زنی که دیوانه است
و او راست مالی در دست برادرش آیا بران مال هست زکوتی پس امام گفت که اگر برادر
او تجارت میکرده باشد بان مال پس بران مالست زکوتی چهارم اصل عَنْ أَبِی
عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ لَیْسَ فِی مٰالِ الْمُکٰاتَبِ زَکٰوةٌ شرح
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که نیست در مال مکاتبی که هنوز
بالکلیه آزاد نشده زکوتی پنجم اصل قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلٰامُ
مَمْلُوکٌ فِی یَدِهِ مٰالٌ أَعَلَیْهِ زَکٰوةٌ قٰالَ لٰا قُلْتُ وَلٰا عَلیٰ سَیِّدِهِ قٰالَ لٰا إِنَّهُ
لَمْ یَصِلْ إِلیٰ سَیِّدِهِ وَلَیْسَ هُوَ لِلْمَمْلُوکِ شرح گفتم امام جعفر صادق علیه السلام
که غلامی صریح در دست او مالیست آیا بران غلام هست زکوتی امام گفت که نه گفتم که
آیا نیست بر مالک او نیز زکوتی امام گفت که نه بیان این آنکه آن مال نرسیده سوی مالک
او و نیست آن مال از غلام اشارتست بآیت سوره نحل عبداً مملوکاً لا یقدرُ علی شیٔ
و مراد اینست که غلام اگرچه مالک چیزی نمیشود امّا گاهی مالی کسب میکند و در تصرف
خود میدارد و مالک بنا بر رعایت مصلحت وقت نمیتواند که آن مال را از او انتزاع
کند پس در آن مال زکوة نیست چندانکه متمکن نمیشود مالک از انتزاع آن باب بیست و
پنجم اصل باب فیما یأخذ السلطان من الخراج شرح مراد بسلطان اینجا پادشاه
جایرست من تبعیضیه است و خراج بفتح و ضم خاء بمعنی حاصل زمین است و میتواند
بود که من بیانیه باشد و مراد بخراج حصه از حاصل زمین باشد که پادشاه میگیرد
و بر هر تقدیر مراد بیان حکم زکوتیست که پادشاه جائر عامل تعیین میکند و آنرا
بعنوان زکوة از مردمان میگیرد بقرینه آنچه می آید در حدیث چهارم این باب که آن
تزکیه مرتبین یعنی این باب بیان زکوتیست که میگیرد آنرا پادشاه از حاصل زمین
که آیا آن باعث اسقاط زکوة میشود یا نه در این باب شش حدیث اول اصل
سَمِعْتُ أَبٰا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ یَقُولُ إِنَّ أَصْحٰابَ أَبِی أَتَوْهُ فَسَأَلُوهُ
عَمّٰا یَأْخُذُ السُّلْطٰانُ فَرَقَّ لَهُمْ وَإِنَّهُ لَیَعْلَمُ أَنَّ الزَّکٰوةَ لٰا تَحِلُّ إِلّٰا لِأَهْلِهٰا
فَأَمَرَهُمْ أَنْ یَحْتَسِبُوا بِهِ فَجٰالَ فِکْرِی وَاللّٰهِ لَهُمْ فَقُلْتُ یٰا أَبَتِ
إِنَّهُمْ إِنْ سَمِعُوا إِذًا لَمْ یُزَکِّ أَحَدٌ فَقٰالَ یٰا بُنَیَّ حَقٌّ أَحَبَّ اللّٰهُ أَنْ یُظْهِرَهُ شرح

رق براء بی نقطه و تشدید قاف بصیغه ماضی معلوم باب ضرب است الرقه بکسر راء رحم کردن
واو در وانه حالیه است و همزه مکسوره است و ضمیر راجع است بابی جال بجیم و
همزه بصیغه ماضی معلوم باب منع است الجال رفتن و مراد برفتن فکر غفلت و گفتن
سخن بی تأملست لام در لهم برای انتفاع است باعتبار آنکه اگر آن زکوة را باری دیگر
دهند ثواب عظیم خواهند داشت و از این ظاهر میشود که ائمه هدی علیهم السلم در
مستحبات موکده در اکثر اوقات اکتفا بامر بانها میکرده اند و تصریح نمیکرده اند بجواز
ترک آنها مگر در جایی که مصلحتی عظیم مقتضی تصریح باشد مثل ما نحن فیه یعنی شنیدم
از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که بدرستی که یاران پدرم آمدند نزد او
پس پرسیدند او را از زکوتی که میگیرد پادشاه جایر پس نازک دل شد برای ایشان بسبب
کثرت خرجها و حال آنکه بدرستی که پدرم هر آینه میدانست که زکوة حلال نمیشود مگر
برای مستحقان پس امر کرد ایشانرا باینکه حساب خود کنند بان از زکوة فریضه خود
باینمعنی که آنرا زکوة فریضه خود شمرند پس رفت فکر من بخدا قسم برای ایشان که مبادا
که کاهل شوند در ادای مستحب مؤکد در صورتی که کثرت اخراجات نباشد
نیز پس گفتم که ای پدر من بدرستی که ایشان اگر شنوند این را در این هنگام زکوة نخواهد
داد هیچ یک از ایشان باینمعنی که ترک این مستحب مؤکد خواهند کرد همیشه پس
پدرم گفت که ای پسرک من این سخن که گفتم حقی بود که دوست داشت الله تعالی اینرا
که ظاهر کند آنرا باینمعنی که اظهار آن در این وقت ضرور بود دوم اصل سَأَلْتُ أَبٰا
عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلٰامُ عَنِ الْعُشُورِ الَّتِی تُؤْخَذُ مِنَ الرَّجُلِ أَیَحْتَسِبُ بِهٰا مِنْ
زَکٰوتِهِ قٰالَ نَعَمْ إِنْ شٰاءَ شرح العشور بضم عین جمع عشر بضم عین زکوتهایی که ده یکست
و ذکر آن بعنوان مثالست زیرا که گاهی زکوة بیست یکست و میتواند بود که پادشاهان
جایر در آن زمان همه جا ده یک میگرفته باشند یعنی پرسیدم امام جعفر صادق
علیه السلم را از زکوتهایی که گرفته میشود از مرد باینمعنی که ظالمان بزور میگیرند
آنها را آیا حساب خود میکند بانها از زکوة فریضه خود امام گفت که آری اگر
خواهد سوم اصل عَنْ رِفٰاعَةَ بْنِ مُوسیٰ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلٰامُ
قٰالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَرِثُ الْأَرْضَ أَوْ یَشْتَرِیهٰا فَیُؤَدِّی خَرٰاجَهٰا إِلیٰ

السّلطان هل علیه عشر قال لا **شرح** روایتست از رفاعه بکسر راء بی‌نقطه بن موسی از امام جعفر صادق علیه السّلام راوی گفت پرسیدم اورا از مردی که میراث میگیرد زمین را یا میخرد از برای ادا میکند زکوة از سوی پادشاه جایر که بزور میگیرد آیا بر او هست عشری مثلا که بمستحق رساند امام گفت که نه باین معنی که فرض نیست اگرچه مستحبّ مؤکدست **چهارم اصل** عن ابی عبد الله علیه السّلام فی الزّکوة فقال ما اخذوا منکم بنو امیّة فاحتسبوا به ولا تعطوهم شیئاً ما استطعتم فانّ المال لا یبقی علی هذا ان تزکّیه مرّتین **شرح** بنو امیّه عطف بیان یا بدل ضمیر اخذوا است ما بمعنی ما دام است علی بنائیه است مشار الیه هذا ظلم بنی امیه است در مطالبات بیجا از مردمان خصوصا از شیعهٔ امامیه ان بفتح همزه و تخفیف نون مصدریه است و مصدر نایب ظرف زمانست مثل رایته قدوم الحاج ترکیه بزای بانقطه و یاء دو نقطه در پایین بصیغهٔ مضارع مخاطب باب تفعیلست **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السّلام در زکوة باین روش که گفت که زکوتی که گرفتند از شما خلفای بنی امیه پس حساب خود کنید بان از زکوة و مدهید ایشان را چیزی از زکوة چندانکه وسعت در قدرت داشته باشید چه بد رستی که مال باقی نمیماند بنا بر این سلوک بنی امیه در وقتی که زکوة دهی ان را دو بار یکبار بظالم و یکبار بمستحق **پنجم اصل** عن سهل بن الیسع انّه حیث انشا سهلاباذ سأل ابا الحسن علیه السّلام عمّا یخرج منها ما علیه فقال ان کان السّلطان یأخذ خراجه فلیس علیک شیء وان لم یأخذ السّلطان منک شیئاً فعلیک اخراج عشر ما یکون فیها **شرح** سهل بن الیسع قمی است و از اصحاب امام موسی کاظم و امام رضا علیهما السّلام است حیث مبنی بر ضم ظرف مکانست و مذهب اخفش اینست که گاهی برای زمان میاید و معنی دوم اینجا ظاهر ترست سهلاباذ بذال بانقطه نام دهیست مراد بخراج اینجا زکوة است **یعنی** روایتست از سهل بن الیسع اینکه او در وقتی که احداث کرد سهلاباذ را پرسید امام موسی کاظم یا امام رضا علیهما السّلام را از حاصلی که بیرون می اید از انجا که چیست بران حاصل پس امام گفت که اگر پادشاه میگرفته باشد زکوة ان حاصل را

منها

پس نیست بر تو چیزی از زکوة و اگر نمیگرفته باشد پادشاه از تو چیزی از زکوة پس بر تست بیرون کردن عشر انچه حاصل میشود در ان بنا بر اینست که آب ان از چاه و مانند ان نبوده **ششم اصل** عن جعفر عن ابائه علیهم السّلم قال ما اخذه منک العاشر فطرحه فی کوزه فهو من زکوتک وما لم یطرحه فی الکوز فلا تحتسبه من زکوتک **شرح** مراد بعاشر اینجا عامل زکوة است باعتبار اینکه گاهی دهیک میگیرد یا باعتبار اینکه انچه می گیرد نسبتی بدهیک دارد مثل نصف عشر و مثل ربع عشر یا باعتبار اینکه ماخوذست از عشر بمعنی حصه صاحب قاموس گفته اعشار الجزور الانصباء لا تحتسبه از باب نصرست **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق از پدران خود علیهم السّلم امام گفت انچه گرفته از تو عامل زکوة از نقد پس انداخت ان را در قولک خود که سر بمهرست پس ان از زکوة تست و انچه نینداخته ان را در قولک پس حساب مکن ان را از زکوة خود شاید که مراد رسومی باشد که عامل زکوة از جانب ظالم برای خود میگیرد **باب بیست و ششم** اصل باب الرّجل یخلف عند اهله من النّفقة ما یکون فی مثلها الزّکوة **شرح** یخلف بخاء بانقطه و فا بصیغهٔ مضارع معلوم غایب باب تفعیلست ما در ما یکون موصوله و مفعول یخلف است **یعنی** این باب بیان مردیست که وامیگذارد نزد مردمان خود از نفقه انچه را که میباشد در مثل ان زکوة اگر نزد خودش میبود در این باب سه حدیثست **اوّل اصل** عن اسحق بن عمّار عن ابی الحسن الماضی علیه السّلام قال قلت له رجل خلّف عند اهله نفقة الفین لسنتین علیها زکوة قال ان کان شاهداً فعلیه زکوة وان کان غائباً فلیس علیه زکوة **شرح** روایتست از اسحق بن عمار از امام موسی کاظم علیه السّلم گفت که گفتم امام را که مردی واگذاشت نزد مردمان خود نفقه را که دو هزار درهم است برای دو سال آیا بران نفقه باعتبار قلیلی از ان که سال بران گذرد و نصاب باشد زکوتی هست امام گفت که اگر باشد ان مرد حاضر باین معنی که مسافر نشده پس بر اوست زکوتی و اگر باشد مسافر پس نیست بر او زکوتی **دوم اصل** عن ابی عبد الله علیه السّلام فی رجل وضع لعیاله الف درهم نفقة فحال علیها الحول قال ان کان مقیماً زکّاه وان کان غائباً لم یزکّه **شرح** مضمون این ظاهرست از شرح سابق **سوم اصل** عن ابی بصیر عن

بلغ

ابی عبد الله علیه السلم قال قلت له الرجل یخلف لاهله ثلثة الاف درهم
نفقة سنتین علیه زکوة قال ان کان شاهدا فعلیها زکوة وان
کان غائبا فلیس فیها شئ شرح مضمون این نیز ظاهرست از شرح حدیث اول
این باب باب بیست و هفتم اصل باب الرجل یعطی من زکوته من یظن انه معسر
ثم یجده موسرا شرح این باب بیان مردیست که میدهد از زکوة خود کسی را که گمان
میبرد که او دست تنگست در وقت وجوب زکوة خواه وقت دادن و وقت وجوب زکوة یکی
باشد و خواه مختلف باشد بعد از ان می یابد او را مالدار در این باب سه حدیثست اول اصل عن ابی عبد الله
علیه السلام فی رجل یعطی زکوة ماله رجلا وهو یری انه معسر
فوجده موسرا قال لا یجزئ عنه شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه
السلم در مردی که میدهد زکوة مال خود را بمردی برحالی که او گمان میبرد که ان مرد
دست تنگست پس یافت ان مرد را که مالدار بوده در وقت گرفتن زکوة امام گفت که ان زکوة
کافی نیست از ان دهنده باین معنی که اعاده ان واجبست بدانکه نظیر این جواب می اید در
حدیث دوم باب اینده و تصریح میشود باینکه حکم بوجوب اعاده محمول برصورتیست که
تقصیری در تفتیش حال گیرنده زکوة شده باشد دوم اصل عن ابی عبد الله علیه
السلم فی رجل عجل زکوة ماله ثم ایسر المعطی قبل راس السنة قال
یعید المعطی الزکوة شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه
السلم در مردی که پیش از سر سال داد زکوة مال خود را بعنوان قرض بگمان اینکه
ان گیرنده در سر سال نیز دست تنگ خواهد بود و ان قرض را حساب زکوة
خواهد کرد بعد از ان فراخ دست شد انکه قرض داده شده بود پیش از سر سال
امام گفت که اعاده میکند قرض دهنده ان زکوة را سوم اصل عن ابی عبد
الله علیه السلام قال ان الله تبارک وتعالی اشرک بین الاغنیاء
والفقراء فی الاموال فلیس لهم ان یصرفوا الی غیر شرکائهم شرح
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که بدرستی که الله تبارک
وتعالی شراکت قرار داده میان بی نیازان و نیازمندان در مالهایی که زکوة داد
پس نمیرسد بی نیازان را اینکه گردانند زکوة را سوی غیر شریکان خود مخفی نماند که

لغیر

مناسبت این حدیث بعنوان این باب باعتبار دلالت برایینست که زکوة حق الناس
مانند قرض پس چنانچه اگر کسی قرض را ادا کند از روی غلط بکسی که مستحق ان نیست اعاده
ان بر او واجبست همچنین واجبست اعاده زکوتی که بغلط داده شده باشد بغیر مستحق ان
باب بیست و هشتم اصل باب الزکوة تعطی غیر اهل الولایة شرح این باب
بیان زکوتی است که داده میشود بغیر جمعی که اهل ولایتند یعنی غیر جمعی که قائلند
باینکه در هر زمانی هست امامی مفترض الطاعه که اولی است بمؤمنان از خودشان پس
رد مختلف فیه سوی او میکنند اگر میسر شود و الا ساکت میباشند از حکم در ان و عمل
بظن خود نمیکنند در این باب هفت حدیثست اول اصل عن ابی جعفر و ابی
عبد الله علیهما السلم انهما قالا فی الرجل یکون فی بعض هذه
الاهواء الحروریة والمرجئة والعثمانیة والقدریة ثم یتوب
ویعرف هذا الامر ویحسن رایه ایعید کل صلوة صلاها او
صوم صامه او زکوة او حج او لیس علیه اعادة شئ من ذلک قال
لیس علیه اعادة شئ من ذلک غیر الزکوة لا بد ان یؤدیها لانه
وضع الزکوة فی غیر موضعها وانما موضعها اهل الولایة شرح
الاهواء بفتح همزه و سکون هاء و الف ممدوده جمع هوی بفتح ها و تخفیف واو
و الف مقصوره خواهشهای نفس و مراد اینجا مذاهب باطله است که باعث انها
خواهش نفس است که پیروی ان منهی عنه است چنانچه گفته در سوره نازعات ونهی
النفس عن الهوی و مضاف اینجا محذوفست بتقدیر اهل هذه الاهواء یا بعد از این
محذوفست بتقدیر اهواء الحروریه و بر هر تقدیر مراد مذاهبی است که اختیار هیچکدام
انها از روی رعایت محکمات قران نیست الحروریه بفتح حاء بی نقطه و ضم راء بی نقطه و
سکون واو و کسر راء بی نقطه و تشدید یاء نسبت و تاء تانیث جمع حروری طایفه از
خوارج که در زمان عبد الملک بن مروان جمع شدند در حروراء بالف ممدوده و گاهی
مقصوره نیز میباشد و ان دهیست از توابع کوفه و رئیس ایشان نجده بفتح نون و سکون
جیم و دال بی نقطه بوده و مذهب ایشان اینست که مردمان را امامی نمیباید المرجئه بضم
میم و سکون راء بی نقطه و کسر جیم و همزه و تاء تانیث جمع مرجی طایفه که ایمان را محض علم

بصدق جميع ما جاء به الرسول ميشمرند وعمل را از ايمان خارج وداخل فروع ميشمرند خواه
عمل دل وخواه عمل جوارح يا بمعنى طايفه كه امير المؤمنين عليه السلم را امام چهارم
ميشمرند وبرهر تقدير ماخوذست از ارجاء بمعنى تأخير وبنا بر معنى اول ميتواند كه بجاى
همزه ياء دو نقطه در پايين باشد باعتبار اينكه افتوفسا قرا اميدوار ميكنند ومؤمن
ميشمرند العثمانية طايفه كه قائل بامامت امير المؤمنين عليه السلم نيستند اصلا
وبعد از عثمان معاويه را امام ميشمرند القدريه بفتح قاف وفتح دال بينقطه وراء
بينقطه طايفه كه بندكانرا مستقل در قدرت بر افعال خود ميشمرند مثل معتزله وبيان
شد در كتاب التوحيد در باب سى ام كه باب الجبر والقدر والامر بين الامرين است هذا
الامر عبارتست از مذهب شيعه اماميه **يعنى** روايتست از امام محمد باقر وامام جعفر
صادق عليهما السلام اينكه ايشان كفتند در مردى كه ميباشد در ميان بعض اهل اين
مذاهب باطله كه حروريه اند ومرجئه اند وعثمانيه اند وقدريه اند بعد از ان توبه
ميكند وميشناسد اين كار را وخوب ميشود اعتقاد او آيا اعاده ميكند هر نمازيرا
كه كذارده از ايا روزه كه داشته از ايا زكوتى يا حجى يا انكه نيست بر او اعاده چيزى از
انچه مذكور شد هركدام ازان دو امام كفت كه نيست بر او اعاده چيزى از انچه مذكور
شد مكر زكوة ناچارست از انكه اداكند از بارى ديكر چه بدرستى كه او كذاشت زكوة را
در غير موضع ان وجز اين نيست كه موضع زكوة اهل ولايه است اشارتست باينكه زكوة
حق الناس است چنانچه بيان شد در شرح حديث سوم باب سابق **دوم اصل** عَنْ
عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ مَا مِنْ
رَجُلٍ يَمْنَعُ دِرْهَمًا فِي حَقٍّ إِلَّا أَنْفَقَ اثْنَيْنِ فِي غَيْرِ حَقِّهِ وَمَا مِنْ رَجُلٍ
مَنَعَ حَقًّا فِي مَالِهِ إِلَّا طَوَّقَهُ اللهُ بِهِ حَيَّةً مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ قَالَ قُلْتُ
رَجُلٌ عَارِفٌ أَدَّى زَكَوٰتَهُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهَا زَمَانًا هَلْ عَلَيْهِ أَنْ يُؤَدِّيَهَا
ثَانِيًا إِلَى أَهْلِهَا إِذَا عَلِمَهُمْ قَالَ نَعَمْ قَالَ قُلْتُ فَإِنْ لَمْ يَعْرِفْ لَهَا أَهْلًا
فَلَمْ يُؤَدِّهَا أَوْ لَمْ يَعْلَمْ أَنَّهَا عَلَيْهِ فَعَلِمَ بَعْدَ ذٰلِكَ قَالَ يُؤَدِّيهَا إِلَى
أَهْلِهَا لِمَا مَضَى **شرح** روايتست از عبيد بن زراره كه كفت كه شنيدم از امام جعفر
صادق عليه السلم ميكفت كه نيست هيچ مردى كه باز دارد خرج درهميرا در حق مكر انكه

ثانية

خرج ميكند دو درهم را در غير حق او ونيست هيچ مردى كه باز دارد حقى را در مال خود مكر
انكه طوق ميكند از الله تعالى مارى از اتش در روز قيامت راوى كفت كه كفتم كه مردى كه
شناساى امام حقست اداكرد زكوة خود را سوى غير اهل ان مدتى ايا بر او هست انكه ادا
كند آن زكوة را بارى ديكر سوى اهل ان چون داند ايشانرا كه غير اهل ان بوده اند امام كفت
كه آرى راوى كفت كه كفتم كه پس اكر نشناسد براى آن زكوة اهلى را پس ادا نكرده باشد انرا
با اهل ان يا نميدانسته باشد كه ان زكوة بر او هست باينمعنى كه نميدانست كه واجبست
بر او انكه از انغير شيعه اماميه ندهد پس دانست بعد از ان امام كفت كه ادا ميكند ان
زكوة را با اهل ان بارى ديكر براى انچه كذشته است **اصل** قَالَ قُلْتُ لَهُ فَإِنَّهُ لَمْ
يَعْلَمْ أَهْلَهَا فَدَفَعَهَا إِلَى مَنْ لَيْسَ هُوَ لَهَا بِأَهْلٍ وَقَدْ كَانَ طَلَبَ وَاجْتَهَدَ
ثُمَّ عَلِمَ بَعْدَ ذٰلِكَ سُوءَ مَا صَنَعَ قَالَ لَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُؤَدِّيَهَا مَرَّةً أُخْرَى
وَعَنْ زُرَارَةَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ إِنِ اجْتَهَدَ فَقَدْ بَرِئَ وَإِنْ قَصَّرَ فِي
الْاِجْتِهَادِ فِي الطَّلَبِ فَلَا **شرح** راوى كفت كه كفتم امام را كه پس بدرستى كه او ندانست
اهل ان زكوة را باينمعنى كه نيافت كسيرا كه خاطرش جمع باشد باينكه اهل زكوة است پس
دادان زكوة را سوى كسى كه نيست او براى ان زكوة اهل بكمان انكه اهلست وبتحقيق طلب
كرده بود وسعى كرده بوده بعد از ان دانست غلط خود را در انچه كرده امام كفت كه نيست
بر او انكه اداكند ان زكوة را بارى ديكر وروايتست از زراره مثل انچه از پيش روايت شد تفاوت
اينست كه زراره كفت كه چون سعى كند پس بتحقيق برى الذمه ميشود واكر تقصير كند در سعى در
طلب پس برى الذمه نميشود **سوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِنَّ
الصَّدَقَةَ وَالزَّكٰوةَ لَا يُحَابَى بِهَا قَرِيبٌ وَلَا يُمْنَعُهَا بَعِيدٌ **شرح** لا يحابى بحاء بينقطه
وباء يكنقطه والف منقلب از واو بصيغه مضارع غايب مجهول باب مفاعله است
المحاباة مدد كردن كسى باو يا خود كردن كسى را وميل سوى كسى كردن مراد بقريب اينجا خويشانست لا يمنعها بنون
وعين بينقطه بصيغه مضارع مجهول غايب ثلاثى مجردست وضمير منصوب مفعول دوم است
كه مقدم شده وبعيد مفعول اولست كه نايب فاعلست وموخر شده براى اينكه مفعول اول
ضمير متصلست **يعنى** روايتست از امام جعفر صادق كه كفت كه بدرستى كه صدقه وزكوة
مدد كرده نميشود بان خويشى باينمعنى كه نميتوان زكوة را انجا الفداد براى اينكه مدد او شود

در قبول دين حق هرچند كه ان مخالف خويش صاحب زكوة باشد و باز داشته نميشود زكوة
از بيگانه كه بر دين حق باشد براى مدد خويش خود كه مخالف است **چهارم اصل** عن وليد
بن صبيح قال قال لى شهاب بن عبد ربه اقرأ ابا عبد الله السلام واعلمه
انه يصيبنى فزع فى منامى قال فقلت له ان شهابا يقرئك السلام
ويقول لك انه يصيبنى فزع فى منامى قال قل له فليزك ماله قال فابلغت
شهابا ذلك فقال لى فتبلغه عنى فقلت نعم فقال قل له ان الصبيان فضلا
عن الرجال ليعلمون انى ازكى مالى قال فابلغته فقال ابو عبد الله ع
قل له انك تخرجها ولا تضعها فى مواضعها **شرح** اقرا بصيغه امر مهموز
اللام باب منع است و مفعول دوم ان السلام است اعلمه بصيغه امر باب افعال است الفزع
بفتح فاء و فتح زاى با نقطه و عين بى نقطه مصدر باب علم و بفتح و كسر فاء و سكون زاى مصدر
باب منع اضطراب از ترس يقرئك بصيغه مضارع غايب معلوم باب افعال است فتبلغه
بصيغه مضارع مخاطب باب افعال بتقدير استفهام است **يعنى** روايت است از وليد
بفتح واو ابن صبيح بضم صاد گفت كه گفت مرا شهاب بكسر شين ابن عبد ربه كه بخوان امام
جعفر صادق را سلام و اعلام كن او را اينكه شان اينست كه بر ميخورد مرا اضطرابى
در خواب من باينمعنى كه خوابهاى هولناك مى بينم وليد گفت كه گفتم امام را كه بدرستى كه
شهاب ميخواند ترا سلام و ميگويد ترا كه بدرستى كه شان اينست كه بر ميخورد مرا اضطرابى در
خواب من امام گفت كه بگو او را كه پس بايد كه زكوة دهد مال خود را وليد گفت كه پس رسانيدم
شهاب را ان پيغام پس شهاب گفت مرا كه آيا پس ميرسانى امام را از جانب من پيغامى پس گفتم آرى
پس شهاب گفت كه بگو امام را كه بدرستى كه اطفال چه جاى مردان هر اينه ميدانند كه من
زكوة ميدهم مال خود را وليد گفت كه پس رسانيدم امام را ان پيغام پس گفت امام جعفر
صادق عليه السلام كه بگو او را كه بدرستى كه تو بيرون ميكنى زكوة را و نميگذارى زكوة را
درجاهاى ان باينمعنى كه بغير اهل ولايت ميدهى و ان باطلست **پنجم اصل** كتب الى
ابو عبد الله عليه السلم ان كل عمل عمله الناصب فى حال ضلاله او حال
نصبه ثم من الله عليه و عرفه هذا الامر فانه يؤجر عليه و يكتب
له الا الزكوة فانه يعيدها لانه وضعها فى غير موضعها وانما

موضع

موضعها اهل الولاية واما الصلوة والصوم فليس عليه قضاؤهما
شرح الناصب دشمن ائمه اهل البيت عليهم السلم يعنى كسى كه مطلع شده باشد بر آيات
محكمات قران كه در انها امر به پيروى علم و نهى از پيروى علم و نهى از پيروى علم و نهى از پيروى
ظن صريح شده و با وجود ان امامى از ائمه اثنى عشر عليهم السلم را تصديق نكرده باشد در زمان
الضلال بفتح ضاد گمراهى و مراد اينجا عدم تصديق امامى از ائمه اثنى عشر عليهم السلم
پيش از اطلاع بر محكمات قرانست **يعنى** نوشت سوى من امام جعفر صادق عليه السلام
كه بدرستى كه هر عملى كه عمل كرد ان را دشمن ائمه اهل البيت در حال گمراهى او كه پيش از حال دشمنى
او بوده يا در حال دشمنى او بعد از ان انعام كرد الله تعالى بر او و شناسا كرد او را اين كار كه كار
امامت ائمه اثنا عشر است پس بدرستى كه او مزد داده ميشود بر ان عمل و نوشته ميشود براى
او در ديوان عمل او مگر زكوة كه حق الناس است چه بدرستى كه او اعاده ميكند زكوة را براى
اينكه او گذاشته زكوة را بغير جاى ان و جز اين نيست كه جاى ان اهل ولايت است اشارتست باينكه
اگر در ان وقت اتفاقا باهل ولايت داده باشد اعاده ندارد و اما نماز و روزه مثل انكه
حق الله است پس نيست بر او قضاى ان دو **ششم اصل** عن اسمعيل بن سعد الاشعرى
عن الرضا عليه السلم قال سألته عن الزكوة هل توضع فيمن لا
يعرف قال لا و لا زكوة الفطرة **شرح** روايت است از اسمعيل بن سعد اشعرى
از امام رضا عليه السلام گفت كه پرسيدم او را از زكوة مالى كه آيا گذاشته ميشود در كسى
كه نميشناسد امام زمان خود را باينمعنى كه رد مختلف فيه سوى او نميكند بسؤال اگر ميسر شود
و بسكوت و ترك عمل بظن اگر سؤال ميسر نشود چنانچه گذشت در كتاب الحجه در باب هفتم
كه باب معرفة الامام و الرد اليه است امام گفت كه نه و نه زكوة فطره **باب بيست و نهم**
اصل باب قضاء الزكوة عن الميت شرح اين باب بيان قضاى زكوة است از جانب
ميت در اين باب پنج حديث است **اول اصل** عن ابى عبد الله عليه السلام فى
رجل فرط فى اخراج زكوته فى حيوته فلما حضرته الوفاة
حسب جميع ما كان فرط فيه مما لزمه من الزكوة ثم اوصى به ان
يخرج ذلك فيدفع الى من يجب له قال جائز يخرج ذلك من جميع المال
انما هو بمنزلة دين لو كان عليه ليس للورثة شىء حتى يؤدوا ما

اَوْصٰى بِهِ مِنَ الزَّكٰوةِ شرح فرط دوجا از باب تفعیلست حب از باب نصراست یخرج
دوجا بصیغه مجهول باب افعالست مراد بدین ایجادینی است که از مردمان گرفته باشد
پس منافات ندارد با اینکه زکوة دین حقیقی باشد یعنی روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلام در مردی که تقصیر کرده در بیرون کردن زکوة خود در وقت زندگی خود
پس وقتی که حاضر شد او را وفات حساب کرد جمیع انچه را که تقصیر کرده در ان از انچه
لازم بود او را از زکوة بعد از ان وصیت کرد بجمیع که بیرون کرده شود ان پس داده
شود سوی انکه حق او ست امام گفت که رواست بیرون کرده میشود انچه وصیت کرده
از اصل مال باینمعنی که اخراج از ثلث منظور نیست جز این نیست که انچه وصیت کرده
مانند دینی است که از مردمان گرفته باشد اگر میبود ان دین بر او نیست برای وارثان
چیزی از میراث تا انکه ادا کنند انچه را که وصیت کرده بان از زکوة دویم اصل
قُلْتُ لِاَبِیْ جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ لَمْ یُزَكِّ مَالَهُ فَاَخْرَجَ زَكٰوتَهُ عِنْدَ
مَوْتِهِ فَاَدَّاهَا كَانَ ذٰلِكَ یُجْزِیْ عَنْهُ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَاِنْ اَوْصٰى بِوَصِیَّةٍ
مِنْ ثُلُثِهِ وَلَمْ یَكُنْ زَكّٰى اَیُجْزِیْ عَنْهُ مِنْ زَكٰوتِهِ قَالَ نَعَمْ یُحْسَبُ لَهُ زَكٰوةً
وَلَا یَكُوْنُ لَهُ نَافِلَةٌ وَعَلَیْهِ فَرِیْضَةٌ شرح گفتم امام محمد باقر علیه السلام را که مردی
زکوة نداد مال خود را پس بیرون کرد زکوة خود را نزدیک مردن خود پس ادا کرد ان را بمستحق
ان ایا شد ان باین روش که مجزی شود از او امام گفت که اری گفتم که پس اگر وصیت کند
بوصیتی از ثلث مال خود که تصدق کرده شود و او نبوده باشد باین روش که زکوة
داده باشد در زندگی خود ایا مجزیست که از او از زکوة او یا ان نافله است و زکوة
فریضه بر او باقیست امام گفت که اری حساب کرده میشود برای او زکوة فریضه
و نمیباشد برای او نافله در حالی که بر او باشد فریضه سوم اصل عَنْ شُعَیْبٍ قَالَ
قُلْتُ لِاَبِیْ عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ اِنَّ عَلٰى اَخِیْ زَكٰوةً كَثِیْرَةً
فَاَقْضِیْهَا اَوْ اُؤَدِّیْهَا عَنْهُ فَقَالَ لِیْ وَكَیْفَ لَكَ بِذٰلِكَ قُلْتُ اَحْتَاطُ
قَالَ نَعَمْ اِذًا تُفَرِّجُ عَنْهُ شرح او برای تردید نیست و میتواند بود که برای شک
راوی باشد و بنا بر اول مقصود شعیب اینست که ایا نیت قضا کنم یا نیت ادا و سکوت
امام از تعیین احدهما اشارتست باینکه نیت احدهما در کار نیست بلکه انچه در کارست

احتیاط

دادن تمام زکوة است و بنا بر این نعم بکسر نون و سکون عین و فتح میم فعل مدح است
و بنا بر دوم مراد بادا و قضا یکمعنی است و بنا بر این نعم بفتح نون و فتح عین و سکون میم
حرف تصدیقست و بر هر تقدیر اذا بکسر همزه و فتح ذال با نقطه و سکون نون که
بصورت تنوین نوشته شده و ظرف زمانست یعنی روایتست از شعیب گفت که گفتم
امام جعفر صادق علیه السلام را که بدرستی که بر برادرم که وفات یافته زکوة
بسیار هست ایا پس از مال خود قضا کنم ان زکوة را یا از مال خود ادا کنم ان را از جانب
او پس امام گفت مرا که و چگونه است ترا علم بان بسیار باینمعنی که چون خواهی دانست
مقدار ان را گفتم که احتیاط میکنم امام گفت که خوبست در این هنگام کشاد میکنی بر او
چهارم اصل
عَنْ مُعٰوِیَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ یَمُوْتُ وَعَلَیْهِ خَمْسُمِائَةِ دِرْهَمٍ
مِنَ الزَّكٰوةِ وَعَلَیْهِ حَجَّةُ الْاِسْلَامِ وَتَرَكَ ثَلٰثَمِائَةِ دِرْهَمٍ فَاَوْصٰى
بِحَجَّةِ الْاِسْلَامِ وَاَنْ یُقْضٰى عَنْهُ دَیْنُ الزَّكٰوةِ قَالَ یُحَجُّ عَنْهُ مِنْ اَقْرَبِ
مَا یَكُوْنُ وَیُخْرَجُ الْبَقِیَّةُ فِی الزَّكٰوةِ شرح روایتست از معویة بن عمار که از
راویان امام جعفر صادق یا امام موسی کاظم علیهما السلام است گفت که گفتم امام را که
مردی میمیرد و بر او ست پانصد درهم از زکوة و بر او ست حجة الاسلام و واگذاشته
سیصد درهم پس وصیت کرد بحجة الاسلام و باینکه داده شود از جانب او دین زکوة
امام گفت که حج کرده میشود از جانب او از نزدیکتر انچه حج از انجا میباشد مراد از میقات
راه نمردست یا مراد اقرب مواقیت است نسبت بمکه و بیرون کرده میشود باقی مانده
در زکوة شاید که وجه تقدیم حج تقدیم ان در وصیت او بوده باشد پنجم اصل قُلْتُ لِاَبِی الْحَسَنِ
الْاَوَّلِ عَلَیْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ مَاتَ وَعَلَیْهِ زَكٰوةٌ وَاَوْصٰى اَنْ تُقْضٰى عَنْهُ
الزَّكٰوةُ وَوُلْدُهُ مَحَاوِیْجُ اِنْ دَفَعُوْهَا اَضَرَّ ذٰلِكَ بِهِمْ ضَرَرًا شَدِیْدًا فَقَالَ
یُخْرِجُوْنَهَا فَیَعُوْدُوْنَ بِهَا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَیُخْرِجُوْنَ مِنْهَا شَیْئًا فَیُدْفَعُ اِلٰى غَیْرِهِمْ
شرح المحاویج بفتح میم جمع محوج بصیغه اسم فاعل یا اسم مفعول باب افعال نیازمندان
یا نیازمند کرده شدگان با در بها برای تعدیه است یعنی گفتم امام موسی
کاظم علیه السلام را که مردی مرد و بر او ست زکوتی و وصیت کرد که داده شود از جانب او
زکوة و فرزندان او محتاجاند اگر دهند زکوة را بدیگران ضرر میرسانندان بایشان ضرری

سخت پس امام گفت که بیرون میکنند ان زکوة را پس میگردانند انرا بر خودشان و بیرون
میکنند ازان چیز برابر داده میشود انچه بسوی غیر ایشان **بدانکه** فایدهٔ اخراج کل و
اعاده اکثر اینست که معلوم شود که انچه اعاده کرده میشود بعنوان میراث که لِلذَّکَرِ
مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَیَیْنِ است قسمت نمیشود بلکه بقدر استحقاق هر کدام است **باب**
سیوم اصل باب اقل ما یعطی من الزکوة و اکثر شرح این باب بیان کمتر چیزیست که داده میشود
بمستحق از جمله زکوة و بیان اکثر آن در این باب چهار حدیث **اول اصل** عَنْ أَبِي
وَلَّادٍ الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ لَا يُعْطَى
أَحَدٌ مِنَ الزَّكَوٰةِ أَقَلَّ مِنْ خَمْسَةِ دَرَاهِمَ وَ هُوَ أَقَلُّ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ
وَ جَلَّ مِنَ الزَّكَوٰةِ فِي أَمْوَالِ الْمُسْلِمِينَ فَلَا تُعْطُوا أَحَداً مِنَ الزَّكَوٰةِ
أَقَلَّ مِنْ خَمْسَةِ دَرَاهِمَ فَصَاعِداً **شرح** پنج درهم شش دانگی موافق شش درهم
پنج دانگیست که در زمان رسول الله صلی الله علیه و آله بوده چنانچه گذشت در حدیث
دوم باب سوم **یعنی** روایتست از ابو ولاد بفتح واو و تشدید لام گندم فروش از امام
جعفر صادق علیه السلام گفت شنیدم از امام علیه السلام میگفت که داده
نمیشود مستحق از زکوة کمتر از پنج درهم و آن کمتر چیزیست که فرض کرده
الله عز و جل از جمله زکوة در مالهای مسلمانان مراد اینست که زکوة نصاب اول
در نقد پنج درهم نقره یا قیمتان انطلاست و این باعتبار قیمت کمترست از زکوة
نصاب اول از شتر و گاو و گوسفند و جو و گندم و خرما و مویز پس مدهید مستحق
را از زکوة کمتر از پنج درهم پس بالاتر ازان یا بمعنی که در زکوة غیر نقدین کمتر
از زکوة نصاب اول مدهید با وجود آنکه قیمتان بالاتر از پنج درهم است میتواند
بود که این نهی برای تنزیه باشد در صورتی که مالداران دیگر زکوة میداده باشند
و مستحقان دیگر در کمال تنگی نباشند و شاید که سر تنزیه این باشد که کمتر از پنج
درهم وفا نمیکند بمعاش روزانه شب مستحق که عیالمند باشد غالبا پس محتاج میشود
بطلب زکوة از جاهای دیگر و از شغل عبادت خود محروم میشود **دوم اصل** عَنْ
إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ لَهُ أُعْطِي
الرَّجُلَ مِنَ الزَّكَوٰةِ ثَمَانِينَ دِرْهَماً قَالَ نَعَمْ وَ زِدْهُ قُلْتُ أُعْطِيهِ

مِائَةً قَالَ نَعَمْ وَ أَغْنِهِ إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تُغْنِيَهُ **شرح** روایتست از اسحق بن عمار
از امام موسی کاظم علیه السلام گفت که گفتم امام را که آیا دهم مرد را از زکوة هشتاد
درهم امام گفت که آری و زیاده او را گفتم که دهم او را صد درهم گفت که آری و بی نیاز
کن او را اگر توانی که بی نیاز کنی او را یا بمعنی که نفقه یکساله او را بده اگر توانی **سوم اصل**
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ سُئِلَ كَمْ يُعْطَى الرَّجُلُ مِنَ الزَّكَوٰةِ
قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا أَعْطَيْتَ فَأَغْنِهِ **شرح** روایتست
از امام جعفر صادق که او پرسیده شد که چند داده میشود مرد را از زکوة امام
گفت که گفت امام محمد باقر علیه السلام که چون زکوة دهی پس بی نیاز کن مستحق را
یا بمعنی که اگر توانی نفقه سال او را بده چنانچه گذشت در حدیث سابق **چهارم اصل**
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ تُعْطِيهِ مِنَ الزَّكَوٰةِ حَتَّى تُغْنِيَهُ **شرح** روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که میدهی مستحق را از زکوة تا آنکه بی نیاز
کنی او را یا بمعنی که اکثر زکوتی که میدهی در یکدفعه نفقه سال مستحق است و زیاده
بران مکروهست یا بمعنی که چون نفقه سال دادی او را باری دیگر زکوة باو مده مادام
که نفقه سال داشته باشد زیرا که حرام است **باب سی و یکم اصل باب انه یعطی عیال
المؤمن من الزکوة اذا کانوا صغارا و یقضی عن المؤمنین الدیون
من الزکوة شرح** این باب بیان اینست که داده میشوند عیال مؤمنی که وفات یافته باشد
از زکوة چون باشند کوچکان و داده میشود از جانب مؤمنانی که وفات یافته باشند
دینها از زکوة در این باب سه حدیث **اول اصل** عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي
عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الرَّجُلُ يَمُوتُ وَ يَتْرُكُ الْعِيَالَ أَ يُعْطَوْنَ مِنَ الزَّكَوٰةِ
قَالَ نَعَمْ حَتَّى يَنْشَؤُوا وَ يَبْلُغُوا وَ يَسْأَلُوا مِنْ أَيْنَ كَانُوا يَعِيشُونَ إِذَا قُطِعَ ذَلِكَ عَنْهُمْ
فَقُلْتُ إِنَّهُمْ لَا يَعْرِفُونَ قَالَ يُحْفَظُ فِيهِمْ مَيِّتُهُمْ وَ يُحَبَّبُ إِلَيْهِمْ دِينُ أَبِيهِمْ
فَلَا يَلْبَثُونَ أَنْ يَهْتَمُّوا بِدِينِ أَبِيهِمْ فَإِذَا بَلَغُوا وَ عَدَلُوا إِلَى غَيْرِكُمْ فَلَا تُعْطُوهُمْ
شرح یسألوا بصیغه معلوم باب منع است و مراد بسؤال اینجا سؤال اهل الذکرست
در مختلف فیه که مناط معرفت امام حقست چنانچه گذشت در کتاب الحجه در باب
هفتم که باب معرفة الامام و الرد الیه است یا مراد سؤال مردمانست از براهین دین

المؤمنین

حق یا مراد کسب رزقست یا مراد کدایی بدست خودست من این تا اخر استیناف بیان
سابقست یحفظ بصیغه مضارع مجهول غایب باب تفعیل ست دین بکسر دال نایب
فاعلست لایلبثوا بباء یکنقطه وثاء سه نقطه بصیغه نهی غایب معلوم باب علم است
واین در ظاهر نهی عیالست ودر باطن نهی دیگرانست مثل لا تلهکم اموالکم ومثل لا یغرنکم
الشیطان **یعنی** روایتست از ابو بصیر کفت که کفتم امام جعفر صادق ع را که مرد مؤمن
میمیرد و وا میکذارد عیال را آیا ان عیال داده میشوند از زکوة امام کفت که اری
تا انکه بزرک شوند وبالغ شوند وسؤال کند بیان این انکه از کجا معاش میکردند چون
بریده میشد ان زکوة از ایشان پس کفتم بدرستیکه ایشان نمیشناسند امام حق را امام
کفت که رعایت کرده میشود در ایشان جانب میت ایشان ومحبوب کرده میشود سوی
ایشان مذهب پدر ایشان پس باید که درنک نکند تا انکه اهتمام کند بمذهب پدر
ایشان باینمعنی که باید که شما کاری کنید که ایشان زود اهتمام بمذهب پدر خود
کنند پس چون بالغ شوند وعدول کنند سوی غیر شما پس زکوة مدهید ایشانرا **دوم اصل**
سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ عَارِفٍ فَاضِلٍ تُوُفِّيَ وَتَرَكَ عَلَيْهِ
دَيْنًا قَدِ ابْتُلِيَ بِهِ لَمْ يَكُنْ بِمُفْسِدٍ وَلَا بِمُسْرِفٍ وَلَا مَعْرُوفٍ بِالْمَسْأَلَةِ
هَلْ يُقْضَى عَنْهُ مِنَ الزَّكٰوةِ الْأَلْفُ وَالْأَلْفَانِ قَالَ نَعَمْ **شرح**
توفی بضم تاء وضم واو وکسر فاء مشدده وفتح یاء بصیغه ماضی مجهول باب تفعلست
یا بفتح تا وفتح واو وفتح فا والف بصیغه معلوم است التوفی فرا کرفتن وبنا بر اول مراد
فرا کرفتن الله تعالی است کسی را از دنیا وبنا بر دوم مراد فرا کرفتن کسی است تمام رزق
خود و ماندن از دنیا وحاصل هر دو یکیست ابتلی بباء یکنقطه ویاء بصیغه
ماضی مجهول باب افتعالست مراد با فساد تبذیرست که فرق میان ان واسراف کذشت
در شرح حدیث پانزدهم باب اول صله معروف محذوفست بتقدیر معروف بالفقر
وباء در بالمسئله برای سببیتست ومیتواند بود که بالمسئله صله معروف باشد
وبر هر تقدیر اشارتست بایت سوره بقره یحسبهم الجاهل اغنیاء من التعفف
یعنی پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از مردی شناسای امام حق صاحب
فضیلت که وفات یافت و وا کذاشت بر خود قرضی را که بتحقیق مبتلا شده بود

علم است میتهم نایب فاعلت
یجب بجای بینقطه و
دو بای یکنقطه بصیغه
مضارع مجهول غایب باب

بان نبود تلف خرج ونه نامقید ونه مشهور بتنکدستی بسبب کدایی ایا داده میشود
از جانب او از زکوة هزار درهم ودو هزار درهم امام کفت اری مخفی نماند که ظاهر این
اینست که چون ان مرد نامقید نبوده پس انچه از اثاث البیت ومانند ان از او ماند ضرور
او بوده ودین او از زکوة داده میشود هر چند که انها زیاد بر قدر ضروری وارث
او باشد والله اعلم **سوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ ذُرِّيَّةُ الرَّجُلِ
الْمُسْلِمِ إِذَا مَاتَ يُعْطَوْنَ مِنَ الزَّكٰوةِ وَالْفِطْرَةِ كَمَا كَانَ يُعْطَى أَبُوهُمْ
حَتّٰى يَبْلُغُوا فَإِذَا بَلَغُوا وَعَرَفُوا مَا كَانَ أَبُوهُمْ يَعْرِفُ أُعْطُوا وَإِنْ
نَصَبُوا لَمْ يُعْطَوْا **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که اطفال
مرد مسلمان چون میرد داده میشوند از زکوة وفطره چنانچه داده میشد پدر ایشان
تا انکه بالغ شوند پس چون بالغ شوند وشناسند امامی را که پدر ایشان میشناخت داده میشوند واکر
دشمن امام حق شوند داده نمیشوند مخفی نماند که مستضعف واسطه است میان عارف
وناصب ودر حکم ناصبست اینجا وترک ذکر ان بنا بر انست که کذشت در حدیث اول
این باب که یجب الیهم دین ابیهم تا اخر پس ایشان بعد از استماع برهان مستضعف نخواهند
بود مکر انکه در کمال بلاهت باشند وان نادر کالمعدوم است **باب سی ودوم اصل**
باب تفضیل الزکوة بعضهم علی بعض شرح بعضهم مجرور وبدل بعض اهل است
یعنی این باب بیان ترجیح مستحقان زکوتست بعض ایشان بر بعضی دیکر در این باب شش
حدیثست **اول اصل** قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنِّي رُبَّمَا قَسَمْتُ الشَّيْءَ
بَيْنَ أَصْحَابِي أَصِلُهُمْ بِهِ فَكَيْفَ أُعْطِيهِمْ فَقَالَ أَعْطِهِمْ عَلَى الْهِجْرَةِ فِي الدِّينِ وَالْعَقْلِ
وَالْفِقْهِ **شرح** الهجره بکسر ها وسکون جیم وراء بینقطه اسم مصدر باب نصر واکذاشتن
چیزی ومراد اینجا واکذاشتن چیزیست که مقتضی اخلال بقیام بحق عبادت الله تعالی است چنانچه باید مثل
واکذاشتن اختلاط اهل دین باطل ومثل واکذاشتن موضعی که دران اهل باطلند
ورفتن بزمینی که دران اهل حقند العقل خردمندی وفهمیدکی ومراد اینجا اهتمام
بعبادتست حقست الفقه بکسر فا وسکون قاف کثرت علم بمسائل دین حق **یعنی**
کفتم امام محمد باقر علیه السلام را که بدرستیکه من بسا که قسمت کنم چیزی از زکوة را
درمیان مستحقان یاران خود بر حالی که پیوند میکنم ایشانرا بان باینمعنی که بجمیع ایشان

میرسانیم پس چگونه میدهیم ایشانرا پس امام گفت که بده ایشانرا بر قدر تفاوت
ایشان در هجرت در اسلام باینمعنی که بهر کدام که ترک اهل باطل بهتر کرده زیادتر
بده و بر قدر تفاوت ایشان در عقل باینمعنی که چون مساوی باشند در هجرت
بهر کدام که عبادت بیشتر کند زیادتر بده و بر قدر تفاوت ایشان در فقه باینمعنی
که چون مساوی باشند در هجرت و عقل بهر کدام که زیادتر باشد در کسب علم
بمسائل دین زیادتر بده **دوم اصل** سألت ابا الحسن علیه السلام عن الزکوة
ایفضل بعض من یعطی ممن لا یسأل علی غیره قال نعم یفضل الذی لا
یسأل علی الذی یسأل **شرح** پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از زکوة که آیا
ترجیح داده میشود بعض انکه داده میشود که کسی است که گدائی نمیکند بر غیر او امام
گفت که آری ترجیح داده میشود انکه گدائی نمیکند بر انکه گدائی میکند **سوم اصل**
عن عبد الله بن سنان قال قال ابو عبد الله علیه السلام ان صدقة
الخف والظلف تدفع الی المتجملین من المسلمین فاما صدقة الذهب
والفضة وما کیل بالقفیز مما اخرجت الارض فللفقراء المدقعین
قال ابن سنان قلت وکیف صار هذا هکذا فقال لان هؤلاء
متجملون یستحیون من الناس فیدفع الیهم اجمل الامرین عند الناس
وکل صدقة **شرح** الخف بضم خاء بانقطه و تشدید فا پوست پای شتر و مراد
اینجا صاحب خف است الظلف بکسر ظاء بانقطه و سکون لام و فا اسم شکافته و مراد
اینجا صاحب ظلف است که گاو و گوسفند باشد المتجمل بجیم بصیغه اسم فاعل
باب تفعل صاحب زینت در لباس و مانند ان و مراد اینجا عزیزست وان فقیریست
که شرم دارد از اینکه طلب چیزی کند تا کسی بر حال او مطلع شود المدقع بدال بی نقطه
وقاف و عین بی نقطه بصیغه اسم فاعل باب افعال خاکسار و مراد اینجا مسکینیست
که شرم ندارد از طلب و از اطلاع مردمان بر حال او و کل مرفوع منون و مبتداست
و تنوین ان عوض مضاف الیه است بتقدیر کل واحد منهما صدقة مرفوع و خبر
مبتداست **یعنی** روایتست از عبد الله بن سنان گفت که گفت امام جعفر صادق
علیه السلام که بدرستی که زکوة شتر و گاو و گوسفند داده میشود سوی اهل

عزت از مسلمانان پس اما زکوة طلا و نقره و انچه پیمانه کرده شد بقفیز از جمله انچه
بیرون کردانرا زمین پس برای فقرائی است که خاکسارانند گفت ابن سنان که گفتم که
و چگونه گردید این قسمت باینروش پس امام گفت برای اینکه این جماعت که اول
مذکور شدند اهل عزتند شرم میدارند از مردمان پس داده میشود سوی ایشان
عزیزتران دو چیز نزد مردمان و هر کدام زکوة است **چهارم اصل** عن علی بن ابی حمزة
عن ابی ابرهیم علیه السلام قال قلت له الرجل یعطی الالف الدرهم
من الزکوة یقسمها فیحدث نفسه ان یعطی الرجل منها ثم یبدو له و
یعزله فیعطی غیره قال لا بأس به **شرح** روایتست از علی بن ابی حمزة از امام موسی
کاظم علیه السلام راوی گفت که گفتم او را که مردی میدهد هزار درهم را از زکوة
بر حالی که قسمت میکند انها را باینروش که میگوید با خود که دهد مردی را از انها
مبلغی بعد از ان پشیمان میشود و جدا میکند او را پس میدهد غیر او را امام گفت
که باکی نیست بان تغییر رای **پنجم اصل** عن عنبسة ابن مصعب عن ابی عبد
الله علیه السلام قال سمعته یقول اتی النبی صلی الله علیه واله بشیء
یقسمه فلم یسع اهل الصفة جمیعا فخص به اناسا منهم فخاف رسول الله
صلی الله علیه واله ان یکون قد دخل قلوب الاخرین شیء فخرج الیهم
فقال معذرة الی الله عز وجل والیکم یا اهل الصفة انا اتینا
بشیء فاردنا ان نقسمه بینکم فلم یسعکم فخصصت به اناسا منکم خشینا
جزعهم وهلعهم **شرح** با در بشیء هر دو جا برای تعدیه است الصفه بضم صاد
بی نقطه و تشدید فا موضعی از مسجد مدینه که اندکی مرتفع بوده و سقف داشته و
اهل صفه عبارتست از فقراء مهاجرین که در مدینه منزلی نداشته اند و شب در ان
صفه میبوده اند و معاش بتصدقات میکرده اند خواه از اهل مکه و خواه اهل موضعی
دیگر معذره بفتح میم و سکون عین بی نقطه و کسر و فتح و ضم ذال بانقطه اسم مصدر
باب افتعال منصوب و حال از ضمیر مستتر در قال است بمعنی معتذرا لا اعتذار عذر
خواهی و میتواند بود که معذره مفعول له باشد و میتواند بود که مفعول فعل محذوف
باشد بتقدیر اعتذر معذرة و میتواند بود که مرفوع و خبر مبتدای محذوف باشد

بتقدیر هذا معذرة وبنا بر اول ودوم داخل مقول قول نیست وظرف در الی الله متعلق
است بمحذوف بتقدیر اتوجه الی الله والیکم وذکر الی الله برای استعانت بالله
تعالی است تا سخن او مقبول اهل صفه شود وبنا بر سوم وچهارم معذره داخل مقول
قول است وظرف لغو است ومتعلق بمعذره است یا مستقر است وصفهٔ معذرهٔ
خصصت بتخفیف صاد اول بصیغه ماضی معلوم متکلم وحده از باب نصرت الهلع
بفتح ها وفتح لام وعین بی‌نقطه شدت جزع **یعنی** روایتست از عنبسه بفتح عین بی‌نقطه
وسکون نون وفتح باء یکنقطه وسین بی‌نقطه ابن مصعب بضم میم وسکون صاد بی‌نقطه
وفتح عین بی‌نقطه وباء یکنقطه از امام جعفر صادق علیه السلم راوی گفت که شنیدم
از امام که میگفت که آورده شد نزد نبی صلی الله علیه وآله چیزی از صدقه که قسمت کند
از این پس گنجایش نداشت اهل صفه را بهمگی پس مخصوص کرد بان جمعی از ایشان پس
نرسید رسول الله صلی الله علیه وآله از اینکه بتحقیق داخل شده باشد در دلهای
دیگران چیزی از اندوهگی پس بیرون آمد از خانه سوی اهل صفه پس گفت برحالی
که عذرخواه بود که متوجه میشوم سوی الله عز وجل وسوی شما ای اهل صفه بدرستی
که آورده شد نزد ما چیزی پس خواستیم که قسمت کنیم از او میان شما پس گنجایش نداشت
شما را پس مخصوص کردم بان جمعی از شما که نرسیدیم از اضطراب ایشان وشدت
اضطراب ایشان **ششم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلام او عن ابی الحسن
علیه السلام فی الرجل یاخذ الشیء للرجل ثم یبذله فیجعله لغیره
قال لا باس **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام یا امام موسی
کاظم علیه السلام در مردی که جدا میکند از جمله زکوة چیزی را برای مردی بعد از آن
پشیمان میشود پس میگرداند آنرا برای غیر او امام گفت که نیست باکی **باب سی وسوم اصل**
باب تفضیل القرابة فی الزکوة ومن لا یجوز منهم ان یعطوا من الزکوة شرح القرابه بفتح قاف
وراء بی‌نقطه وباء یکنقطه خویشی ومستعمل میشود در خویش وبنا بر معنی دوم مفرد
وتثنیه وجمع مساویست چون در اصل مصدر بوده ومراد اینجا خویشانست
یعنی این باب بیان ترجیح خویشانست در زکوة وبیان آنکه جایز نیست
از جملهٔ خویشان اینکه زکوة داده شود در این باب ده حدیثست **اول اصل**

عن اسحق بن عمار عن ابی الحسن موسی علیه السلام قال قلت له لی
قرابة انفق علی بعضهم وافضل بعضهم فیاتینی ابان الزکوة أفأعطیهم
منها قال مستحقون لها قلت نعم قال هم افضل من غیرهم اعطهم
قال قلت فمن ذا الذی یلزمنی من ذوی قرابتی حتی لا احسب الزکوة
علیهم فقال ابوک وامک قلت ابی وامی قال الوالدان والولد **شرح**
مراد بقرابه بفتح قاف در اول خویشانست ودر دوم خویشی است الابان بکسر همزه
وتشدید باء یکنقطه والف ونون وقت چیزی یا اول وقت چیزی **یعنی** روایتست
از اسحق بن عمار از امام موسی کاظم علیه السلام گفت که گفتم امام را که مرا خویشان هستند
که نفقه میکنم بر بعض ایشان وترجیح میدهم بعض ایشان را پس می‌آید مرا وقت زکوة
آیا پس دهم ایشان را از زکوة امام گفت که آیا ایشان مستحقاند زکوة را باینمعنی که
از شیعهٔ امامیه اند وواجب النفقه تو نیستند وپریشانند گفتم که آری امام گفت
که ایشان بهترند از غیر ایشان بده ایشان را اسحق گفت که گفتم که پس کیست آنکه واجب میشود
مرا نفقه او از جمله صاحبان خویشی من تا حساب نکنم زکوة را برای ایشان پس امام
گفت که پدرت ومادرت گفتم در میان سخن امام که پدرم ومادرم امام گفت که
دو زاینده تو خواه پدر وجد وخواه مادر وجده وزاده شدگان از تو خواه پسر و
پسرزاده وخواه دختر ودخترزاده **دوم اصل** عن ابی بصیر قال سأله رجل و
انا اسمع قال اعطی قرابتی من زکوة مالی وهم لا یعرفون قال فقال لا
تعط الزکوة الا مسلما واعطهم من غیر ذلک ثم قال ابو عبد الله
علیه السلام اترون انما فی المال الزکوة وحدها ما فرض الله فی
المال من غیر الزکوة اکثر تعطی منه القرابة والمعترض لک ممن
یسألک فتعطیه ما لم تعرفه بالنصب فاذا عرفته بالنصب فلا تعطه
الا ان تخاف لسانه فتشتری دینک وعرضک منه **شرح** ظاهرا لا
مسلما اینست که غیر عارف امام حق از مکلفین مسلم نیست انما بفتح همزه افاده
حصر میکند مثل اوحی الی انما الهکم اله واحد پس وحدها برای تاکید حصرست
ودر بعض نسخ ان ما منفصل از یکدیگرست وبنا بر این وحدها برای اصل حصرست

آن نما

ومیتواند بود که برای تاکید حصر مفهوم از تعریف خبر والف لام باشد فرض بصیغه
ماضی غایب معلوم باب تفعیلست موافق انچه کذشت در شرح حدیث هشتم باب
اول ظاهر والمعترض لک اینست که زکوة را بمجهول الحال نتوان داد **یعنی** روایتست از
ابو بصیر کفت که پرسید امام جعفر صادق علیه السلام را مردی ومن میشنیدم انمرد
کفت که ایا دهم خویشان خود را از زکوة مال خود وایشان نمیشناسند امام خود را
باینمعنی که رد مختلف فیه سوی او نمیکنند چنانچه کذشت در کتاب الحجه در باب
هفتم که باب معرفة الامام والرد الیه است ابو بصیر کفت که پس امام کفت که مده
زکوة را مکر بمسلمان وبده ان خویشانرا از غیر زکوة بعد از ان کفت امام جعفر
صادق علیه السلام که ایا کمان میبرید که جز این نیست که در مال زکوة است وبر
انجام بجا اوردن ان کرده الله تعالی در مال از غیر زکوة بیشتر است از زکوة میدهی
از ان غیر زکوة خویشانرا وکسی را که برخورد تر اکه کسی است که طلب میکند از تو پس
میدهی بر خورنده را چند انکه نشناسی او را بدشمنی اهل البیت پس چون شناسی
او را بدشمنی پس چیزی مده او را مکر انکه ترسی از زبان او پس واخری مذهب خود را
وناموس خود را از او تا او طعن در انها نکند **سوم اصل** سألت الرضا علیه السلام
عن الرجل له قرابة وموال واتباع یحبون امیر المؤمنین صلوات
الله علیه ولیس یعرفون صاحب هذا الامر ایعطون من الزکوة
قال لا **شرح** پرسیدم امام رضا علیه السلام را از مردی که او راست خویشان
ودوستان وتابعان که دوست میدارند امیر المؤمنین صلوات الله علیه را
ونیست اینکه شناسند صاحب این کار امامت را باینمعنی که امام زمان خود را
نمیشناسند ایا داده میشوند از زکوة امام کفت که نه **بدانکه** دوستی امیر المؤمنین
صلوات الله علیه عبارتست از اقرار بامامت او بیواسطه وعدم معرفت امام زمان
عبارتست از عدم معرفت اینکه رد مختلف فیه سوی امام مفترض الطاعه
میباید کرد در هر زمان اکر میسر شود والا ساکت میباید بود وترک عمل بظن میباید
کرد واین ابطال مذهب زیدیه وامثال ایشانست پس اکر کسی قائل بامامت
ائمه اثنا عشر علیهم السلام باشد ونشناسد وجوب رد را امام زمان خود را

نشناخته

نشناخته واکر کسی بعد از وفات امام سابق نشناسد خصوص امام زمانرا برای عدم
اماشناسد وجوب رد را امام زمان خود را نشناخته فی الحقیقه چنانچه کذشت
در کتاب الحجه در احادیث باب هشتاد وهشتم که باب ما یجب علی الناس
عند مضی الامام است **چهارم اصل** قلت لابی عبد الله علیه السلام
الرجل یکون له الزکوة وله قرابة محتاجون غیر عارفین ایعطیهم
من الزکوة فقال لا ولا کرامة لا یجعل الزکوة وقایة لما
یعطیهم من غیر الزکوة ان اراد **شرح** کفتم امام جعفر صادق علیه السلام
را که مردی میباشد او را زکوة واو راست خویشانی که نیازمندانند نمیشناسند
امام زمان خود را ایا میدهد ایشانرا از زکوة پس امام کفت که نه ونیست عزتی ایشانرا
بیان این انکه نمیکند زکوة را نکاه دار برای مال خود میدهد ایشانرا از غیر زکوة
اکر خواهد **پنجم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلام قال خمسة لا
یعطون من الزکوة شیئا الاب والام والولد والمملوک والمرأة
وذلک انهم عیاله لازمون له **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
کفت که پنج کس داده نمیشوند از زکوة چیزی اول پدر صاحب زکوة خواه بیواسطه و
خواه با واسطه دوم مادر خواه بیواسطه وخواه با واسطه سوم فرزند خواه بیواسطه
وخواه با واسطه چهارم بنده پنجم زن وان برای اینست که ایشان عیال اویند
لازمند او را باینمعنی که واجب النفقه صاحب زکوة اند **ششم اصل** عن ابی
عبد الله علیه السلام قال فی الزکوة یعطی منها الاخ والاخت والعم
والعمة والخال والخالة ولا یعطی الجد ولا الجدة **شرح** روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام کفت در زکوة که داده میشود از ان برادر وخواهر
وعمو وعمه وخالو وخاله وداده نمیشود جد خواه جد پدری وخواه جد مادری ونه
جده خواه جده پدری وخواه جده مادری **هفتم اصل** قلت لابی الحسن
علیه السلام رجل من موالیک له قرابة کلهم یقولون بک وله
زکوة ایجوز له ان یعطیهم جمیع زکوته قال نعم **شرح** کفتم امام علی نقی
علیه السلام را که مردی از خواصان شیعه تو او را خویشانی که جمیع ایشان اقرار

له

یقول

میکند بامامت تو واوراست زکوتی یا آرواست اوراینکه دهد ایشانرا جمیع زکوة
خود امام کفت که آری هشتم اصل عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ اَبِی الْحَسَنِ عَلَیْهِ
السَّلَامُ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَضَعُ زَکٰوتَهُ کُلَّهَا فِی اَهْلِ بَیْتِهِ
وَهُمْ یَتَوَلَّوْنَکَ فَقَالَ نَعَمْ شرح روایتست از علی بن مهزیار از امام رضا
یا امام علی نقی علیهما السلم کفت که پرسیدم امام را از مردی که میکذارد زکوة خودرا
بهمکی ان در خویشان خود وایشان امام خود میدانند ترا پس امام کفت که
خوبست نهم اصل عَنْ عِمْرَانَ بْنِ اِسْمٰعِیلَ بْنِ عِمْرَانَ الْقُمِّیِّ قَالَ کَتَبْتُ
اِلٰی اَبِی الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَلَیْهِ السَّلَامُ اِنَّ لِی وُلْدًا رِجَالًا وَنِسَاءً اَفَیَجُوزُ
اَنْ اُعْطِیَهُمْ مِنَ الزَّکٰوةِ شَیْئًا فَکَتَبَ عَلَیْهِ السَّلَامُ اِنَّ ذٰلِکَ جَائِزٌ لَکَ
شرح روایتست از عمران بن اسمعیل بن عمران قمی کفت که نوشتم سوی امام علی
نقی علیه السلام که بدرستیکه مراست فرزندانی که مردانند و زنانند آیا پس جایزست
اینکه دهم ایشانرا از زکوة چیزی پس نوشت امام علیه السلم که بدرستیکه ان جایزست
ترا بدانکه تجویز ان برای عمران پنج احتمال دارد اول اینکه عمران حاصلی که وفا بخرج
او کند نداشته باشد پس با وجود وجوب زکوة براو مستحق زکوة دیکران بود
باشد وباین سبب اولاد مستحق زکوة او شده باشند دوم اینکه اولاد او
بحد ضرورت زن خواستن وشوهر کردن رسیده باشند وچیزی نداشته
باشند که خرج کنند دران وان خرج بر پدر واجب نباشد سوم اینکه پسران او
زن خواسته باشند ونفقه زنانرا نداشته باشند ونفقه زنان بر پدر ایشان
واجب نباشد پس زکوة پدر را صرف زنان کنند نه صرف خود چهارم اینکه
فرزندان او قرض داشته باشند نظیر این می آید در حدیث دوم باب اینده پنجم
اینکه عمران وکیل دیکری باشد در قسمت زکوة وازجانب خودش نباشد واو و
فرزندانش مستحق زکوة باشند ومناسبت این با عنوان باب بعیدست دهم
اصل عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَزَکٍ قَالَ سَاَلْتُ الصَّادِقَ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَدْفَعُ عُشْرَ مَالِی
اِلٰی وُلْدِ ابْنَتِی قَالَ نَعَمْ لَا بَاْسَ شرح روایتست از محمد بن جزک بفتح جیم وفتح
زای با نقطه که از اصحاب امام علی نقی علیه السلام است کفت پرسیدم امام

راستکو را علیه السلام که آیا دهم ده یک مال خود را که زکوة غلاتست سوی فرزندان
دخترم امام کفت که اری باکی نیست توجیه این از شرح حدیث سابق ظاهر میشود زیرا که
احتمال اول وسوم وچهارم اینجا نیز جاری است باب سی وچهارم اصل باب نادر شرح
این بابیست که غیر مشهور است باینمعنی که مشتملست بر احادیثی که غیر مشهورست در
این باب سه حدیثست اول اصل عَنْ اَبِی مُحَمَّدٍ الْوَابِشِیِّ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
قَالَ سَاَلَهُ بَعْضُ اَصْحَابِنَا عَنْ رَجُلٍ اشْتَرٰی اَبَاهُ مِنَ الزَّکٰوةِ زَکٰوةِ
مَالِهِ قَالَ اشْتَرٰی خَیْرَ رَقَبَةٍ لَا بَاْسَ بِذٰلِکَ شرح والبشی بالف وکسر بای یکنقطه
وشین با نقطه منسوب بپدر قبیله ایست یعنی روایتست از ابو محمد وابشی از امام
جعفر صادق علیه السلام راوی کفت که پرسید امام را بعض یاران ما از مردی که
خرید پدر خود را از زکوة مال خودش که زکوة است امام کفت که خرید بهتر رقبه را نیست باکی
بان مراد اینست که در خریدن پدر ضرورتی هست وصنفی از هشت صنف که در آیت زکوة
مذکورست رقابست وپدر او داخل در ایشانست نسبت باو دوم اصل سَاَلْتُ
اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ عَلٰی اَبِیهِ دَیْنٌ وَلِاَبِیهِ مَؤُونَةٌ اَیُعْطِی
اَبَاهُ مِنْ زَکٰوتِهِ یَقْضِی دَیْنَهُ قَالَ نَعَمْ وَمَنْ اَحَقُّ مِنْ اَبِیهِ شرح المؤونه
بفتح میم وضم همزه وسکون واو ونون قدر نفقه از مال یعنی پرسیدم امام
جعفر صادق علیه السلم را از مردی که بر پدر اوست دینی وبرای پدر او خرج عیالی
هست باینمعنی که زیاد بر قدر نفقه ندارد که ادای دین تواند کرد آیا میدهد پدر
خود را از زکوة خود که آخر کند بان دین خود را امام
کفت که اری وکیست سزاوارتر از پدر او ومراد اینست که از حصه غارمین میدهد نه
از حصه فقرا ومساکین سوم اصل قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ حَلَّتْ
عَلَیْهِ الزَّکٰوةُ وَمَاتَ اَبُوهُ وَعَلَیْهِ دَیْنٌ اَیُؤَدِّی زَکٰوتَهُ فِی دَیْنِ اَبِیهِ
وَلِلْاِبْنِ مَالٌ کَثِیرٌ فَقَالَ اِنْ کَانَ اَبُوهُ اَوْرَثَهُ مَالًا ثُمَّ ظَهَرَ عَلَیْهِ دَیْنٌ
لَمْ یَعْلَمْ بِهِ یَوْمَئِذٍ فَیَقْضِیهِ عَنْهُ قَضَاهُ مِنْ جَمِیعِ الْمِیرَاثِ وَلَمْ یَقْضِهِ
مِنْ زَکٰوتِهِ وَاِنْ لَمْ یَکُنْ اَوْرَثَهُ مَالًا لَمْ یَکُنْ اَحَدٌ اَحَقَّ بِزَکٰوتِهِ مِنْ
دَیْنِ اَبِیهِ عَلٰی هٰذِهِ الْحَالِ اَجْزَاَتْ عَنْهُ شرح قضاء بالف ممدوده مفعول

مطلق برای نوعست وضمیر راجع بدینست یا راجع بابنست یعنی کفتم امام جعفر صادق علیه السلم
راکه مردی فرود امد براو زکوة بانمعنی که وقت دادن زکوة او شد و پدرش مرد و بان
بدست دینی ایا مید هد زکوة خود را در دین پدرش برحالی که برای پسر مال بسیار
هست پس امام کفت که اکر پدر او میراث داده باشد اورا مالی بعد ازان ظاهر شده
باشد بر پدر دینی که دانسته نشده باشد در وقت وفات پدر و قسمت میراث
پس میتد دین را ازجانب پدر دادن دین ازجمیع میراث بانمعنی که وفا کردن ثلث بان
منظور نیست وایضا مخصوص حصه این پسر نیست و میدهد ان دین را از زکوة خود
واکر میراث نداده باشد اورا مالی نمیباشد هیچ یک سزاوارتر بزکوة پسر ازدین پدرش
پس اکر دهد زکوة را در دین پدرش بر این حال مجزی میشود از او باب سی و پنجم
اصل باب الزکوة تبعث من بلد الی بلد او تدفع الی من یقسمها شرح این باب بیان زکوتی
که فرستاده میشود از شهری سوی شهری یا داده میشود سوی کسی که قسمت کند ازا در
این باب پانزده حدیث است اول اصل قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ
بَعَثَ بِزَكٰوةِ مَالِهِ لِتُقْسَمَ فَضَاعَتْ هَلْ عَلَيْهِ ضَمَانُهَا حَتّٰى تُقْسَمَ فَقَالَ
فقال اذا وجد لها موضعا فلم یدفعها فهو لها ضامن حتی یدفعها وان لم یجد لها من یدفعها الیه فبعث
بِهَا اِلٰى اَهْلِهَا فَلَيْسَ عَلَيْهِ ضَمَانٌ لِاَنَّهَا قَدْ خَرَجَتْ مِنْ يَدِهِ وَكَذٰلِكَ
الْوَصِيُّ الَّذِي يُوصٰى اِلَيْهِ يَكُونُ ضَامِنًا لِمَا دُفِعَ اِلَيْهِ اِذَا وَجَدَ رَبَّهُ الَّذِي
اُمِرَ بِدَفْعِهِ اِلَيْهِ وَاِنْ لَمْ يَجِدْ فَلَيْسَ عَلَيْهِ ضَمَانٌ شرح خروج زکوة
از ید اینجا عبارتست از عدم قدرت بر وضع ان در موضعش بسبب علم حضور مستحق
ان رب مال اینجا عبارتست از صاحب ان که موصی له است یعنی کفتم امام جعفر
صادق علیه السلم راکه مردی فرستاد زکوة مال خود را بموضعی دیکر تا قسمت کرده
شود پس ضایع شد در راه ایا بر او هست ضامن بودن ان تا وقتی که قسمت کرده شود
بانمعنی که ایا واجبست بر او اعاده ان پس امام کفت که چون یابد برای ان مستحقی پس ندهد
ازا پس او ازا ضامنست تا وقتی که دهد ازا بمستحق واکر نیابد برای او مستحقی راکه دهد
ازا سوی او پس فرستد ازا سوی مستحق ان پس نیست بر او ضامن بودنی زیراکه ان
بتحقیق بیرون رفته از دست قدرت او و همچنان وصی میت که وصیت کرد

میشود سوی او میباشد ضامن برای ان مالی که داده شد سوی او و چون یابد صاحب
ازا که مامور شده بدادن ان سوی ان صاحب و او تاخیر کند واکر وصی نیابد صاحبش را
پس نیست بران وصی ضامن بودنی در تاخیر دوم اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ اِذَا اَخْرَجَ الرَّجُلُ الزَّكٰوةَ مِنْ مَالِهِ ثُمَّ سَمَّاهَا لِقَوْمٍ فَضَاعَتْ اَوْ
اَرْسَلَ بِهَا اِلَيْهِمْ فَضَاعَتْ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ شرح روایتست از امام محمد باقر علیه السلم
کفت که چون بیرون کند مرد زکوة را از مال خود بعد ازان نامزد کند ازا برای جمعی که
مستحق اند پس ضایع شود ان یا فرستد ازا سوی ان جمع پس ضایع شود در راه پس نیست
چیزی بر او بانمعنی که ضامن نیست مراد صورتیست که تاخیر از روی تقصیر نکرده باشد
بقرینه حدیث سابق سوم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَنَّهُ قَالَ اِذَا
اَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فَذَهَبَتْ وَلَمْ يُسَمِّهَا لِاَحَدٍ فَقَدْ بَرِئَ مِنْهَا شرح روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه او کفت که چون مرد بیرون کند زکوة
را از مال خود پس تلف شود برحالی که نامزد نکرده باشد ازا برای کسی پس بتحقیق بری
الذمه شده ازان زکوة مراد صورتیست که مذکور شد در شرح حدیث سابق و بیان
میشود در حدیث اینده چهارم اصل سَاَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ
رَجُلٍ بَعَثَ اِلٰى اَخٍ لَهُ زَكٰوتَهُ لِيَقْسِمَهَا فَضَاعَتْ فَقَالَ لَيْسَ عَلَى الرَّسُولِ
وَلَا عَلَى الْمُؤَدِّي ضَمَانٌ قُلْتُ فَاِنَّهُ لَمْ يَجِدْ لَهَا اَهْلًا فَفَسَدَتْ وَتَغَيَّرَتْ
اَيَضْمَنُهَا قَالَ لَا وَلٰكِنْ اِنْ عَرَفَ لَهَا اَهْلًا فَعَطِبَتْ اَوْ فَسَدَتْ فَهُوَ لَهَا
ضَامِنٌ حَتّٰى يُخْرِجَهَا شرح لم یجد بجیم و دال بی نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم
معتل الفاء واوی باب ضرب یا باب ورث است وضمیر مستتر راجع باخ است العطب
بفتح عین بی نقطه و فتح طاء بی نقطه و باء یکنقطه مصدر باب علم هلاک شدن و
شکسته شدن ان وهر دو اینجا مناسبست یعنی پرسیدم امام جعفر صادق ع را
از مردی که فرستاد سوی برادر مؤمنی که او را زکوة خود را تا قسمت کند ازا پس
ضایع شد در راه پیش از رسیدن برادر پس امام کفت که نیست بر او رونده و نه بر دهنده
ضامن بودنی کفتم که پس بدرستی که ان برادر بعد از رسیدن باو نیافت برای ان
زکوة مستحقی را و نکاهداشت پس فاسد شد و از حالی بحالی کردید ایا ان برادر ضامن

میشود انرا امام گفت که نه ولیکن اگر شناسد برای ان مستحقی را در جای خود پس
هلاک شود یا فاسد شود پس او ازان ضامن نیست تا انکه بیرون کند انرا از مال خود پنجم
اصل سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَبْعَثُ بِزَكَوتِهِ فَتُسْرَقُ
أَوْ تَضِيعُ قَالَ لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ شرح پرسیدم امام محمد باقر علیه السلام را از مردی که
میفرستد زکوة خود را از شهری بشهری پس دزدیده میشود یا ضایع میشود امام گفت
که نیست بر او چیزی مراد صورتیست که مستحق یافت نشود چنانچه بیان شد در حدیث
سابق و میتواند بود که مراد این باشد که زکوة را در همان شهر بملازم خود میدهد و
میفرستد بخانهای مستحقان ان شهر و عدم ضمان درین صورت ظاهرست ششم
اصل عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ فِي الزَّكَوةِ يَبْعَثُ بِهَا الرَّجُلُ إِلَى بَلَدٍ غَيْرِ بَلَدِهِ قَالَ
لَا بَأْسَ أَنْ يَبْعَثَ الثُّلُثَ أَوِ الرُّبُعَ شَكَّ أَبُو أَحْمَدَ شرح ابو احمد کنیت محمد بن
ابی عمیر است یعنی روایتست از ابن ابی عمیر از کسی که خبر داد او را از درست از مردی
از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه امام گفت در زکوتی که میفرستد از مردی سوی
شهری غیر شهر خودش امام گفت که نیست پروائی باینکه فرستد دو دانگ یا یک دانگ و
نیم را شک کرد ابن ابی عمیر مخفی نماند که این حدیث دو احتمال دارد اول اینکه با وجود انکه
در شهر خودش مستحق باشد اگر ثلث یا ربع را فرستد بشهری دیگر و در راه ضایع
شود ضامن نباشد بخلاف اینکه زیاده بر ثلث یا ربع را فرستد پس این حدیث مخصص
بعض احادیث سابقه است دوم اینکه در صورتی که در شهر خودش مستحق باشد
فرستادن ثلث یا ربع بشهری دیگر جایز است و فرستادن زیاده بران جایز نیست اگر
چه اگر ان ثلث یا ربع ضایع شود ضامن باشد والله اعلم هفتم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ
اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الرَّجُلِ يُعْطَى الزَّكَوةَ يَقْسِمُهَا أَلَهُ أَنْ يُخْرِجَ الشَّيْءَ
مِنْهَا مِنَ الْبَلْدَةِ الَّتِي هُوَ بِهَا إِلَى غَيْرِهَا قَالَ لَا بَأْسَ شرح روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام در مردی که داده میشود زکوة تا قسمت کند انرا آیا جایز است
اورا اینکه بیرون کند چیزی ازانرا از شهری که او درانست سوی غیر ان شهر امام
گفت نیست پروائی بیان این حدیث مثل بیان سابقست پس شاید که شیء عبارت از ثلث

یا ربع باشد یا بمعنی که زیاده بران نباشد هشتم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقْسِمُ صَدَقَةَ أَهْلِ الْبَوَادِي فِي
أَهْلِ الْبَوَادِي وَصَدَقَةَ أَهْلِ الْحَضَرِ وَلَا يَقْسِمُهَا بَيْنَهُمْ بِالسَّوِيَّةِ إِنَّمَا يَقْسِمُهَا عَلَى قَدْرِ
مَا يَحْضُرُهُ مِنْهُمْ وَمَا يَرَى لَيْسَ فِي ذَلِكَ شَيْءٌ مُوَقَّتٌ شرح روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام که عادت رسول الله صلی الله علیه و آله این بود که قسمت میکرد
زکوة بادیه نشینان را در مستحقان بادیه نشینان و زکوة ساکنان شهرها و مانند انها
را در مستحقان ساکنان انها و قسمت نمیکرد انرا در میان ایشان برابر چرا این نبود که
قسمت میکرد بر قدر انچه حاضر میشد نزد او از جمله ایشان و قدر انچه صلاح میدید
نیست در ان قسمت چیزی معین مراد اینست که عدم تفاوت در قدر انچه بمستحقان
داده میشود منظور نبود مخفی نماند که این منافات ندارد با انچه گذشت در حدیث
اول باب ادب المصدق که امیر المؤمنین علیه السلام زکوة اهل بادیه را بشهر طلبید زیرا
که میتواند بود که ان در صورتی باشد که در اهل بادیه مستحقی نباشد یا در صورتی باشد که مستحقان
اهل بادیه بشهر می امده باشند و اثبات استحقاق خود میکرده باشند و انرا میگرفته باشند نهم اصل عَنْ وُهَيْبِ
بْنِ حَفْصٍ قَالَ كُنَّا مَعَ أَبِي بَصِيرٍ فَأَتَاهُ عَمْرُو بْنُ إِلْيَاسَ فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ
أَخِي بِحَلَبَ بَعَثَ إِلَيَّ بِمَالٍ مِنَ الزَّكَوةِ أَقْسِمُهُ بِالْكُوفَةِ فَقُطِعَ عَلَيْهِ الطَّرِيقُ
فَهَلْ عِنْدَكَ فِيهِ شَيْءٌ فَقَالَ نَعَمْ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ هَذِهِ
الْمَسْأَلَةِ وَلَمْ أَظُنَّ أَنَّ أَحَدًا يَسْأَلُنِي عَنْهَا أَبَدًا فَقُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ
جُعِلْتُ فِدَاكَ الرَّجُلُ يَبْعَثُ بِزَكَوتِهِ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ فَيُقْطَعُ عَلَيْهِ
الطَّرِيقُ فَقَالَ قَدْ أَجْزَأَتْ عَنْهُ وَلَوْ كُنْتُ أَنَا لَأَعَدْتُهَا شرح روایتست از وهیب
بضم واو ابن حفص گفت که بودیم با ابو بصیر که کنیت دیگر او ابو محمد است پس امد نزد او عمرو بن
الیاس پس گفت او را که ای ابو محمد بدرستی که برادرم در حلب فرستاد سوی من مالی را از زکوة
تا قسمت کنم انرا در کوفه پس بریده شد بر او راه یعنی که راهزنان مال او را بردند
پس آیا نزد تو در ان چیزی از حدیث اهل البیت علیهم السلام هست پس ابو بصیر گفت که آری
پرسیدم امام محمد باقر علیه السلام را ازین مسئله و گمان نداشتم که کسی بپرسد مرا
ازان مسئله هرگز باین روش که گفتم امام محمد باقر علیه السلام را که قربانت شوم مردی

فِي أَهْلِ الْحَضَرِ

میفرستد زکوة خود را از زمینی سوی زمینی پس برید میشود بر او وراه پس امام کفت که
بتحقیق مجزی شد انا و واکر میبودم من بجای انمرد هر آینه اعاده میکردم
ان زکوة را باینمعنی که باز دیکر میدادم مراد صورتیست که در زمین اول مستحق مؤمن
باشد مثل حلب **دوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَا تَحِلُّ صَدَقَةُ
الْمُهَاجِرِينَ لِلْأَعْرَابِ وَلَا صَدَقَةُ الْأَعْرَابِ لِلْمُهَاجِرِينَ **شرح** روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که حلال نیست زکوة اهل شهرها
مثلا بر بادیه نشینان عرب مثلا و نه زکوة بادیه نشینان عرب مثلا بر اهل شهرها
مثلا **یازدهم اصل** سَأَلَ الْمَدَائِنِيُّ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِنَّ لَنَا زَكَوةً
نُخْرِجُهَا مِنْ أَمْوَالِنَا فَفِي مَنْ نَضَعُهَا فَقَالَ فِي أَهْلِ وِلَايَتِكَ فَقَالَ إِنِّي فِي
بِلَادٍ لَيْسَ فِيهَا أَحَدٌ مِنْ أَوْلِيَائِكَ فَقَالَ ابْعَثْ بِهَا إِلَى بَلَدِهِمْ تُدْفَعُ إِلَيْهِمْ
وَلَا تَدْفَعْهَا إِلَى قَوْمٍ إِنْ دَعَوْتَهُمْ غَدًا إِلَى أَمْرِكَ لَمْ يُجِيبُوكَ وَكَانَ
وَاللهِ الذَّبْحَ **شرح** پرسید مداینی امام محمد باقر علیه السلام کفت بدرستی که ما را
زکوتی که بیرون میکنیم انرا از مالهای خود پس در که کذاریم انرا پس امام کفت که در
اهل دوستی که تو با ما داری باینمعنی که در شیعه امامیه پس مداینی کفت که بدرستی
که من در بلادیم که نیست در انها کسی از دوستان تو پس امام کفت که بفرست
زکوة را بشهر دوستان من تا داده شود سوی ایشان و مده انرا سوی جمعی که چون بخوانی
ایشانرا فردا سوی کار تو که دوستی ماست اجابت نکنند ترا و ان خواندن باشد بخدا
قسم سر بریدن مراد اینست که باطفال فقرای مخالفان مده بخیال اینکه چون فردا که
بالغ شوند ایشانرا دعوت بدین حق میکنیم و ایشان چون احسان از من دیده اند قبول
خواهند کرد زیرا که ایشان قبول نخواهند کرد و البته ترا بکشتن خواهند داد
مخفی نماند که تاخیر دعوت تا وقت بلوغ برای اینست که ظاهرست که طفلان را از
دران ودفاش میکنند **باب سی و ششم اصل باب الرجل یدفع الیه الشیء یفرقه وهو محتاج
الیه یاخذ لنفسه شرح** این باب بیان مردیست که داده میشود سوی او چیزی تا قسمت کند
انرا و او محتاجست سوی انچیز فرا میکیرد برای خود در این باب سه حدیث **اول
اصل** قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الرَّجُلُ يُعْطَى الزَّكَوةَ يَقْسِمُهَا فِي أَصْحَابِهِ

أَيَأْخُذُ مِنْهَا شَيْئًا قَالَ نَعَمْ **شرح** کفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که مردی داده
میشود زکوة تا قسمت کند انرا در یاران خود ایا فرا میکیرد از ان چیزی را امام کفت که اری
دوم اصل عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رَجُلٍ أُعْطِيَ مَالًا يُفَرِّقُهُ فِيمَنْ
يَحِلُّ لَهُ أَلَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا لِنَفْسِهِ وَإِنْ لَمْ يُسَمَّ لَهُ قَالَ يَأْخُذُ مِنْهُ
لِنَفْسِهِ مِثْلَ مَا يُعْطِي غَيْرَهُ **شرح** روایتست از امام موسی کاظم علیه السلام در
مردی که داده شد مالی تا قسمت کند در انکه حلالست او را ایا جایزست او را اینکه فرا
کیرد از انمال چیزی برای خودش هرچند که نامزد نشده برای او امام کفت که فرا میکیرد
از انمال برای خودش مثل انچه میدهد غیر خود را مخفی نماند که اکر اغنیا را بی تفاوت
داده باشد اشکالی نیست اشکال در صورتیست که تفاوت بقدر استحقاق قرار
داده باشد و بی انضمام میل نفسانی نسبت استحقاق خود را با استحقاق اغیار
مشخص کند و احتیاط در کریختن از مکر ابلیس پر تلبیس اینست که مقداری که خود بر میدارد
مساوی کمتر مقدارها باشد **سوم اصل** سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ
الرَّجُلِ يُعْطَى الدَّرَاهِمَ يَقْسِمُهَا وَيَضَعُهَا فِي مَوَاضِعِهَا وَهُوَ مِمَّنْ تَحِلُّ
لَهُ الصَّدَقَةُ قَالَ لَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَ لِنَفْسِهِ كَمَا يُعْطِي غَيْرَهُ قَالَ وَلَا يَجُوزُ
لَهُ أَنْ يَأْخُذَ إِذَا أَمَرَهُ أَنْ يَضَعَهَا فِي مَوَاضِعَ مُسَمَّاةٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ **شرح**
پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از مردی که میدهد مرد براد درهمها تا قسمت
کند انها را و کذارد انها را در جاهای انها و او از جمعیست که حلالست ایشانرا صدقه
امام کفت که نیست پروایی باینکه فرا کیرد برای خودش چنانچه میدهد غیر خود را
بیان این شد در شرح حدیث سابق امام کفت که و جایز نیست او را که فرا کیرد چون
امر کند او را که کذارد زکوة را در جاهای نام برده شده مکر برخصت او که حادث شود
**باب سی و هفتم اصل باب الرجل اذا وصلت الیه الزکوة فهی کسبیل ماله یفعل بها
ما یشاء شرح** السبیل بفتح سین بینقطه و کسر باء یکنقطه و سکون یاء دونقطه
در پایین راهی که شارع عام است و اینجا استعاره شده برای مال خالص که شریکی و مانع
صاحبش را از انواع تصرف در ان نباشد چنانچه در شارع عام مانعی نمیباشد و انواع
خلایق را جایزست عبور از ان **یعنی** این باب بیان اینست که مرد چون رسد سوی او

زکوة پس آن مانند خالص مال انست که شریکی دران نداشته اصلا در این باب سه
حدیث اول اصل عن سماعة عن ابي عبد الله عليه السلم قال اذا اخذ
الرجل الزكوة فهي كماله يصنع بها ما يشاء قال و قال ان الله عز و جل
فرض للفقراء في اموال الاغنياء فريضة لا يحمدون بادائها و هي الزكوة
فاذا هي وصلت الى الفقير فهي بمنزلة ماله يصنع بها ما يشاء فقلت
يتزوج بها و يحج منها قال نعم هي ماله قلت فهل يؤجر الفقير اذا حج من
الزكوة كما يؤجر الغني صاحب المال قال نعم شرح روایتست از سماعه
از امام جعفر صادق علیه السلم امام کفت که چون فرا کیرد مرد زکوة را پس آن
مانند مال خالص اوست میکند بان زکوة هرچه را که خواهد سماعه کفت که و امام
کفت که بدرستی که الله عز و جل قرار داده برای فقرا مثلا در مالهای اغنیا فریضه را
که سپاس کرده نمیشوند بدادن آن و آن زکوة است مراد اینست که آن زکوة
مال اغنیا نیست بلکه مال فقراست پس کفتن اینکه فلانی زکوة داد مانند کفتن
اینست که فلانی دزدی نکرد و این سپاس نیست پس چون زکوة رسد سوی فقیر
پس آن مانند مال خالص اوست که در آن شریکی نداشته اصلا میکند بان زکوة
هرچه را که خواهد پس کفتم که آیا زن میخواهد بان و حج میکند از آن امام کفت
که آری آن مال اوست کفتم که پس آیا ماجور میشود فقیر چون حج کند از زکوة چنانچه
ماجور میشود بی نیاز صاحب مال امام کفت که آری دوم اصل عن ابي
بصير قال قلت لابي عبد الله عليه السلم ان شيخا من اصحابنا يقال
له عمر سال عيسى بن اعين و هو محتاج فقال له عيسى بن اعين
اما ان عندي من الزكوة و لكن لا اعطيك منها فقال له و لم
فقال لاني رايتك اشتريت لحما و تمرا فقال انما ربحت درهما
فاشتريت بدانقين لحما و بدانقين تمرا و رجعت بدانقين
لحاجة شرح من در من الزكوة اسم است و بمعنی بعض است ربحت بصیغه
ماضی معلوم باب علم است یعنی روایتست از ابو بصیر کفت که کفتم امام جعفر
صادق علیه السلم را که بدرستی که پیری از یاران ما که کفته میشود او را عمر

طلب چیزی کرد از عیسی بن اعین بر حالی که آن پیر محتاج بود پس کفت او را عیسی بن اعین
که آکاه باش بدرستی که نزد من هست بعض زکوة من و لیک نمیدهم ترا از آن پس آن
پیر کفت او را که و چرا نمیدهی پس عیسی کفت زیرا که من دیدم ترا که خریدی کوشتی
و خرمایی مرادش اینست که از زکوة اینها را نمیتوان خرید پس آن پیر کفت جز این نیست
که فایده کردم درهمی را پس خریدم بدو دانک کوشتی را و بدو دانک خرمایی را و باز
کشت کردم بدو دانک برای حاجتی دیکر مرادش اینست که آنها را از زکوة نخریدم
بلکه از فایده تجارت خریدم و الحال محتاج شده ام بزکوة اصل قال فوضع
ابو عبد الله عليه السلام يده على جبهته ساعة ثم رفع راسه ثم
قال ان الله تبارك و تعالى نظر في اموال الاغنياء ثم نظر في الفقراء
فجعل في اموال الاغنياء ما يكتفون به و لو لم يكفهم لزادهم بل يعطيه
ما ياكل و يشرب و يكتسي و يتزوج و يتصدق و يحج شرح النظر بفتح
نون و فتح ظاء بانقطه و راء بینقطه مصدر باب نصر تامل در چیزی بروشی
که باعث علم بحال آنچیز شود و مراد اینجا علم است و ثم برای تراخی مرتبه است باعتبار
تفاوت میان حال اغنیا و حال فقرا پس منافات ندارد با اتحاد زمان فا در فجعل
برای تفریعست یعنی ابو بصیر کفت که پس کذاشت امام جعفر صادق علیه السلام
دست خود را بر پیشانی خود یکساعت باین معنی که سر خود در پیش افکند و دست او
بر پیشانی او بود چنانچه کسی اظهار آزردکی کند بعد از آن برداشت سر خود را
بعد از آن کفت که بدرستی که الله تبارک و تعالی نظر کرد در مالهای بی نیازان بعد
از آن نظر کرد در فقرا پس کردانید در مالهای بی نیازان برای فقرا آنچه اکتفا
میکنند بان و احتیاج بزیاده بر آن ندارند و اکر کافی نمیبود فقرا را هر اینه زیاد
میداد فقرا را از مالهای اغنیا بلکه میدهد عیسی عمر را آنچه خورد و آشامد
و جامه پوشد و زن خواهد و تصدق کند و حج کند چه جای اینکه کوشت
و خرما خریداری نماید سوم اصل سال رجل ابا عبد الله عليه السلام
و انا جالس فقال اني اعطي من الزكوة فاجمعه حتى احج به قال نعم
ياجر الله من يعطيك شرح من در من الزكوة اسم است بمعنی بعض و مفعول

دوم اعطاست و مرجع ضمیر جمعه است و اشارتست باینکه انچه من میدهند زیاد
بر نفقه سالیانه نیست اچج منصوب و مرفوع میتواند بود نعم بکسر نون و سکون عین
و فتح میم فعل مدحست و میتواند بود که بفتح نون و فتح عین و سکون میم حرف تصدیق
باشد اگر اعطی بتقدیر استفهام باشد یعنی پرسید مردی امام جعفر صادق
علیه السلام را و من نشسته بودم باینروش که گفت بدرستی که من داده میشوم بعض
زکوة بمعنی اندکی از زکوة پس جمع میکنم ان اندک را باینمعنی که بکمتر از متعارف معاش
میکنم تا حج کنم بان امام گفت که خوبست ثواب میدهد الله تعالی کسی را که میدهد تر ان
زکوة باینمعنی که او ثواب حج را نیز در می یابد بی انکه از ثواب تو چیزی کم شود باب بیست و هشتم
اصل باب الرجل یخرج الزکوة او یعتق شرح الرجل اینجا عبارتست از مرد صاحب
مال که دادن زکوة بر او واجبست یحج بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست
یعتق نیز بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست یعنی این باب بیان مردیست
که حج میفرماید از زکوة مال خود یا بنده ازاد میکند در این باب سه حدیث اول
اصل قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الرَّجُلُ يُعْطِي الرَّجُلَ مِنْ
زَكٰوةِ مَالِهِ يَحُجُّ بِهَا قَالَ مَالُ الزَّكٰوةِ يُحَجُّ بِهَا فَقُلْتُ لَهُ إِنَّهُ رَجُلٌ مُسْلِمٌ أَعْطَى
رَجُلًا مُسْلِمًا فَقَالَ إِنْ كَانَ مُحْتَاجًا فَلْيُعْطِهِ لِحَاجَتِهِ وَفَقْرِهِ وَلَا يَقُلْ لَهُ حُجَّ
بِهَا يَصْنَعُ بِهَا بَعْدُ مَا يَشَاءُ شرح گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که مردی میدهد
مردیرا از زکوة مال خود تا حج کند بان امام گفت که چیست زکوة را که حج کرده شود بان
مراد اینست که حج داخل صنفی از اصناف ثمانیه مصرف زکوة نیست پس گفتم امام را که
دهنده مردیست مسلمان و لهو مردی مسلمانرا داد امام گفت که اگر باشد گیرنده محتاج
باینمعنی که فقیر یا مسکین باشد پس باید که دهد او را برای حاجت او و فقر او و مثلا و نگوید
او را که حج کن بان میکند بان زکوة بعد از گرفتن انچه را که میخواهد خواه حج باشد
وخواه غیر حج دوم اصل عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَجْتَمِعُ عِنْدَهُ مِنَ الزَّكٰوةِ الْخَمْسُمِائَةِ وَالسِّتُّمِائَةِ يَشْتَرِي
بِهَا نَسَمَةً وَيُعْتِقُهَا فَقَالَ إِذًا يَظْلِمُ قَوْمًا آخَرِينَ حُقُوقَهُمْ ثُمَّ مَكَثَ
مَلِيًّا ثُمَّ قَالَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ عَبْدًا مُسْلِمًا فِي ضَرُورَةٍ فَيَشْتَرِيهِ وَيُعْتِقُهُ شرح

بعده

الملی بفتح میم و کسر لام و تشدید یاء دو نقطه در پایین ساعتی دراز از روز الضرورة
بفتح ضاد با نقطه شدت حاجت یعنی روایتست از ابو بصیر از امام جعفر صادق
علیه السلام راوی گفت پرسیدم امام را از مردی که فراهم می آید نزد او از زکوة مال
خودش پانصد درهم و ششصد درهم میخرد بانها بنده را و ازاد میکند او را پس امام
گفت که در این هنگام ستم میکند جمعی دیگر را حقهای ایشان باینمعنی که ضایع میکند
حق دیگران از ابنا بر اینکه صرف زکوة در خریدن غلام شرطی دارد که نادرست بعد از ان
امام درنگ کرد ساعتی دراز بعد از ان گفت که مگر ان بنده باشد غلامی مسلمان در
سختی پس میخرد او را و ازاد میکند او و امام را د بیان شرط نادرست سوم اصل سَأَلْتُ
أَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ أَخْرَجَ زَكٰوةَ مَالِهِ أَلْفَ دِرْهَمٍ فَلَمْ يَجِدْ مَوْضِعًا
يَدْفَعُ ذٰلِكَ إِلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَى مَمْلُوكٍ يُبَاعُ فِيمَنْ يُرِيدُهُ فَاشْتَرَاهُ بِتِلْكَ الْأَلْفِ
الدِّرْهَمِ الَّتِي أَخْرَجَهَا مِنْ زَكٰوتِهِ فَأَعْتَقَهُ هَلْ يَجُوزُ ذٰلِكَ قَالَ نَعَمْ لَا بَأْسَ بِذٰلِكَ
قُلْتُ فَإِنَّهُ لَمَّا أَنْ أُعْتِقَ وَصَارَ حُرًّا اتَّجَرَ وَاحْتَرَفَ وَأَصَابَ مَالًا ثُمَّ مَاتَ
وَلَيْسَ لَهُ وَارِثٌ فَمَنْ يَرِثُهُ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ وَارِثٌ قَالَ يَرِثُهُ الْفُقَرَاءُ الْمُؤْمِنُونَ
الَّذِينَ يَسْتَحِقُّونَ الزَّكٰوةَ لِأَنَّهُ إِنَّمَا اشْتُرِيَ بِمَالِهِمْ شرح من یزیده
عبارتست از بازار چنانچه بیان شد در شرح حدیث پنجم باب ادب المصدق که
باب بیست و دوم است و من در اصل استفهامیه بوده و یزیده بزای با نقطه بصیغه
مضارع غایب معلوم معتل العین باب ضرب و ضمیر منصوب بارز راجع بمن
یا راجع بمن است لما بفتح لام و تشدید میم کلمه شرط است ان بفتح همزه و سکون
نون زایده است برای تاکید اتصال جزا بشرط اتجر بفتح همزه و تشدید تاء
مفتوحه از باب افتعالست احترف بحاء بی نقطه و راء بی نقطه و فا بصیغه معلوم
باب افتعالست الاحتراف تردد و سعی در کاری یعنی پرسیدم امام جعفر صادق
علیه السلام را از مردی که بیرون کرد زکوة مال خود را هزار درهم پس نیافت
مستحقی را که دهد از سوی او پس نظر کرد سوی بنده که فروخته میشد در بازار
پس خرید او را بان هزار درهم که بیرون کرده بود انها را از جمله زکوة خود پس ازاد
کرد او را آیا رواست ان امام گفت که آری نیست پروایی بان گفتم که پس بدرستی

که او وقتی که سرداده شد و کردید ازاد همانوقت تجارت کرد برای خود و سعی کرده
و دریافت مالی را بعد ازان مرد بر حالی که نیست اورا وارثی پس که میراث او را میبرد
چون نباشد او را وارثی امام گفت که میراث او را میبرند مثلا فقرا مؤمنانی که
مستحق میشوند زکوة را زیرا که او جز این نیست که خریده شده بمال ایشان باب سی و نهم
اصل باب القرض انه حمی الزکوة شرح انه بفتح همزه بدل اشتمال القرض الحمی بکسر حاء
بی‌نقطه و فتح میم و الف منقلب از یاء انچه نگاه دارد چیزی را از ضرر یعنی این باب
بیان قرض دادنست اینکه ان نگاه دارنده مالست از ضرر وجوب زکوة دران باینمعنی
که در قرض ثواب زکوة هست بی انکه ضرر زکوة دادن باشد در این باب سه حدیث
اول اصل سمعت ابا عبد الله علیه السلام یقول قرض المؤمن غنیمة
و تعجیل اجر ان ایسر قضاک و ان مات قبل ذلک احتسبت به من الزکوة
شرح شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که قرض دادن بمؤمن
فایده ایست و شتابان کردن ثوابیست بیان این انکه اگر فراخدست شود وا پس میدهد
بتو و اگر میرد پیش از فراخ دستی حساب میکنی برای خود ان قرض از زکوة باینمعنی که داخل
حصه غارمین میشود که مذکور شد در حدیث اول باب اول دوم اصل عن ابی
الحسن علیه السلام قال کان علی صلوات الله علیه یقول قرض المال
حمی الزکوة شرح این ظاهر است از شرح عنوان باب سوم اصل عن ابی
جعفر علیه السلام قال من اقرض رجلا قرضا الی میسرة کان
ماله فی زکوة و کان هو فی الصلوة مع الملئکة حتی یقضیه
شرح روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت که هر که قرض داد مردی را قرضی
که تا وقت فراخدستی باشد شد مال او در زکوة باینمعنی که ثواب دادن زکوة را
بی انکه زکوة داده باشد و شد او در نماز با فرشتگان تا وقتی که مرد قرضدار وا پس
دهد انرا باب چهلم اصل باب قصاص الزکوة بالدین شرح القصاص بکسر قاف
و دو صاد بی‌نقطه مصدر باب مفاعله بازیافت عوض چیزی بی اختیار انکه می‌دهد
یعنی این باب بیان عوض قرضست از زکوة خود بمعنی ندادن کسی زکوة را تا
عوض دین شود که او نزد مستحق زکوة دارد در این باب دو حدیثست اول اصل

بازیافت

سألت ابا الحسن الاول علیه السلام عن دین لی علی قوم قد طال حبسه
عندهم لا یقدرون علی قضائه و هم مستوجبون للزکوة هل لی ان
ادعه و احتسب به علیهم من الزکوة قال نعم شرح پرسیدم امام موسی کاظم
علیه السلام را از قرضی که مراست بر جمعی که دراز شد ماندن ان دین نزد ایشان قدرت
ندارند بر وا پس دادن ان و ایشان مستحق‌اند زکوة را باینمعنی که از شیعه امامیه‌اند
آیا جایزست مرا اینکه واگذارم ان دین را و حساب کنم برای خود ان دین بر ایشان
از زکوة خود امام گفت که آری دوم اصل عن سماعة عن ابی عبد الله علیه
السلام قال سألته عن الرجل یکون له الدین علی رجل فقیر یرید ان یعطیه
من الزکوة فقال ان کان الفقیر عنده وفاء بما کان علیه من دین من عرض
من دار او متاع من متاع البیت او یعالج عملا یتقلب فیها بوجهه
فهو یرجو ان یأخذ منه ماله عنده من دینه فلا بأس ان یقاصه بما
اراد ان یعطیه من الزکوة او یحتسب بها فان لم یکن عند الفقیر وفاء
و لا یرجو ان یأخذ منه شیئا فلیعطه من زکوته و لا یقاصه بشیء
من الزکوة شرح وفاء دو جا بکسر واو و قاف و الف ممدوده است بمعنی انچه
خود را بان نگاه دارد از تلف و ازار با در بما بمعنی مع است من در من دین
بیانیه است و بیان ما میکند و من در من عرض نیز بیانیه است و بیان وفاء میکند
العرض بفتح عین بی‌نقطه و سکون راء بی‌نقطه و ضاد با نقطه ضد نقد بمعنی انچه
زر طلا و زر نقره نباشد من در من دار نیز بیانیه است و بیان عرض میکند و انچه
مذکورست بعد ازان بعنوان مثالست من در من متاع تبعیضیه است و میتواند
که بیانیه باشد و بیان متاع کند المتاع بفتح میم و تاء دو نقطه در بالا و عین
بی‌نقطه انچه کار فرموده میشود مثل اثاث البیت او یعالج بتقدیر او ان یعالج
است پس مرفوع و منصوب میتواند بود و معطوفست بر دار تانیث ضمیر فیها باعتبار
اینست که راجع است بمعالجه یا راجع است باشیاء مذکوره که دار و متاع و معالجه
است و مقصود یکی از انهاست با در بوجهه بمعنی مع است و ضمیر راجع بفقیرست

آن

بوده

فادر فهو برجو برای بیانست و مقصود باین کلام تقویه وقا است باینمعنی که وقا
او معتد به باشد پس اکر وقا او سهل باشد داخل در شق دوم میشود او دراو
یحتسب برای شك راوی است یا مبنی براینست که مراد باحتساب انست که برضای
فقیر باشد ودر بعض نسخ بجای او ان است وبراین تقدیر عطف بیان است **یعنی**
روایتست از سماعه از امام جعفر صادق علیه السلام راوی کفت پرسیدم اورا
از مردی که میباشد اورا دین بر مردی فقیر میخواهد که دهد ان فقیر را از زکوة
خود پس امام کفت که اکر باشد ان فقیر بایزوش که باشد نزد او چیزی که نکاه
دارد خود را بان با وجود انچه باشد بر او از دین از جنس مثل سرایی یا متاعی از
متاع خانه بمعنی اثاث البیت یا ورزیدن کاری که تصرف میکند دران ورزیدن
با وجود آبروی خود بمعنی اینکه تحصیل معاشی برای خود و عیال خود میکند و
آبروی خود را نمیریزد بیان این انکه انمرد اول امید میدارد اینرا که فراکیرد ان
فقیر انچه را که از اوست نزد او که دین او باشد پس نیست پروایی باینکه قصاص کند
ان دین را بانچه میخواهد که دهد اورا از زکوة خود یا حساب کند برای خود
بان زکوة پس اکر نباشد نزد ان فقیر چیزی که نکاهدارد بان خود را بیان این انکه
انمرد اول امید ندارد که فراکیرد از ان فقیر چیزی را پس باید که دهد اورا از زکوة
خود و باید که قصاص نکند ان دین را بچیزی از زکوة خود **باب چهل و یکم اصل باب**
من فر بماله من الزکوة شرح با در بماله برای تعدیه است **یعنی** این باب بیان کسی است
که کریزانید مال خود را از زکوة در این باب یك حدیث است **اصل** قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ
اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ رَجُلٌ فَرَّ بِمَالِهِ مِنَ الزَّکوٰةِ فَاشْتَرٰی بِهِ اَرْضًا اَوْ دَارًا
اَعَلَیْهِ فِیهِ شَیْءٌ فَقَالَ لَا وَلَوْ جَعَلَهُ حُلِیًّا اَوْ نُقَرًا فَلَا شَیْءَ عَلَیْهِ فِیهِ
وَلَمَا مَنَعَ نَفْسَهُ مِنْ فَضْلِهِ اَکْبَرُ مِمَّا مَنَعَ مِنْ حَقِّ اللهِ بِاَنْ یَکُونَ فِیهِ **شرح**
ضمیر علیه راجع برجل است وضمیر فیه راجع بماله است وشیء عبارت از زکوة
یا ضمیر فیه راجع بفرار است وشیء عبارت از کناه است وبنا بر احتمال دوم جواب
امام علیه السلم مخصوص فرار بیش از دخول در ماه دوازدهم است چنانچه کذشت

در حدیث چهارم باب چهاردهم الحلی بضم حاء وکسر لام وتشدید یاء زیورها وبفتح
حا وسکون لام وتخفیف یاء زیور النقر بضم نون وفتح قاف جمع نقره بضم نون وسکون قاف
شمشهای سیم لما بفتح لام است ودر بعض نسخ بی لام است وبر هر تقدیر ما موصوله است و
مبتدا است وعبارتست از رضوان منع بنون بصیغه ماضی غایب معلوم ثلاثی
مجرد است وضمیر مستتر راجع برجل است نفسه منصوب و مفعول منع است و
ضمیر مجرور راجع برجل است من متعلق بمنع است ضمیر فضله راجع بماء موصوله
است اکبر بیاء یکنقطه خبر مبتدا است مثل ایت سوره توبه ورضوان من الله اکبر من در
مما تفضیلیه است وماء مصدریه است منع بتاء دو نقطه در بالا بصیغه ماضی
مجهول باب تفعیلست وضمیر مستتر نایب فاعل وراجع برجل است من متعلق ،،
بمنع است حق الله عبارت از حصه زکوة است با در بان یکون برای سببیت است
یکون بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر از افعال ناقصه است وضمیر مستتر
راجع بحق الله است واسم یکون است فیه خبر یکون است وضمیر مجرور راجع بماله
یعنی کفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که مردی کریزانید مال خود را از
زکوة باینروش که خرید بان مال زمینی را یا سرایی را یا بر او هست در انمال چیزی از
زکوة پس امام کفت که نه واکر میکردانید انمال را از زیورها یا شمشهای سیم پس نمیبود
چیزی از زکوة بر او در انمال وهر آینه انچه باز داشت خودش را از فضیلت ان بزرک
ترست از بهره داده شدن او از حصه زکوة بسبب بودن ان در مال او واشارتست
باینکه اورا بهره از ان حصه زکوة نیست غیر بودن ان در مال او وپس بهره او مانند
اسم بی مسمی است **باب چهل و دوم اصل باب الرجل یعطی عن زکوته العوض شرح** این باب
بیان مردیست که میدهد از زکوة خود عوض را در این باب سه حدیث است **اول**
اصل کَتَبْتُ اِلٰی اَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی عَلَیْهِ السَّلٰمُ هَلْ یَجُوزُ اَنْ یُخْرَجَ عَمَّا
یَجِبُ فِی الْحَرْثِ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِیرِ وَمَا یَجِبُ عَلَی الذَّهَبِ دَرَاهِمُ بِقِیمَةِ
مَا یَسْوٰی اَمْ لَا یَجُوزُ اِلَّا اَنْ یُخْرَجَ مِنْ کُلِّ شَیْءٍ مَا فِیهِ فَاَجَابَ عَلَیْهِ السَّلٰمُ
اَیُّمَا تَیَسَّرَ یُخْرَجُ **شرح** قیمة باتنوین است ما ابهامیه است بمعنی شیء یسوی بیاء
بیکنقطه وواو والف منقلب از واو بصیغه مضارع غایب معلوم باب علم صفت

ما است ابهام کبا است ازای بفتح همزه و تشدید یاء دو نقطه در پایین که مبتدا
و مضاف است و ما ابهامیه که بمعنی شیء و مضاف الیه است تمیز صفت ماء است
یخرج بصیغه مجهول خبر مبتدا است یعنی نوشتم سوی امام محمد تقی علیه السلام
که آیا جایز است اینکه بیرون کرده شود از جانب آنچه واجب میشود بر زر طلا در
همه چند که بقیمتی از قیمتها باشد که برابر میشود با آنچه واجبست در گندم و جو
و زر طلا یا جایز نیست مگر اینکه بیرون کرده شود از هر چیزی آنچه در آنست پس
جواب داد امام علیه السلام که کدام چیز که آسان باشد بیرون کرده میشود

در زراعت که گندم
وجو است وانچه واجب
میشود

دوم اصل سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يُعْطِي عَنْ زَكَاتِهِ
عَنِ الدَّرَاهِمِ دَنَانِيرَ وَعَنِ الدَّنَانِيرِ دَرَاهِمَ بِالْقِيمَةِ أَيَحِلُّ ذَلِكَ قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ
شرح پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از مردی که میدهد عوض از زکوة خود
باین روش که میدهد عوض از دراهم دنانیر را و عوض از دنانیر دراهم را بقیمت آیا حلال میشود آن امام گفت
نیست پروایی بآن سوم اصل عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ قُلْتُ يَشْتَرِي الرَّجُلُ مِنَ الزَّكَاةِ الثِّيَابَ وَالسَّوِيقَ وَالدَّقِيقَ وَالْبِطِّيخَ
وَالْعِنَبَ فَيَقْسِمُهُ قَالَ لَا يُعْطِيهِمْ إِلَّا الدَّرَاهِمَ كَمَا أَمَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى
شرح ثیاب در نسخ بکسر ثاء سه نقطه و یاء دو نقطه در پایین و باء یک نقطه جمع ثوب است
بمعنی جامها و ممکن است که بفتح باء یک نقطه و تخفیف و تشدید یاء دو نقطه در پایین
و تاء دو نقطه در بالا باشد بمعنی نان یکشب مانده و آن بهتر است نزد اطبا از نان
همانروز بقرینه افراد نظایر آن و بقرینه اینکه قیمت جامه بسیار میباشد غالبا و
مناسب اینجا کم قیمت است و ما موافق نسخ شرح میکنیم ضمیر یقسمه راجع بکل واحدست
لا یعطیهم دو احتمال دارد اول اینکه نفی بمعنی نهی باشد و الف لام الدراهم برای عهد
خارجی باشد بمعنی پنجدرهم و مراد این باشد که بهیچ کدام از مستحقین کمتر از
مساوی پنجدرهم ندهد چنانچه گذشت در حدیث اول باب سی ام که باب اقل
ما یعطی من الزکوة است که آن مامور به است دوم اینکه نفی بمعنی خبر باشد و مراد این
باشد که این جایز است در صورتی که مصلحتی در آن باشد برای اینکه دادن دراهم و خریدن
این اجناس برای مستحقان فی الحقیقه دادن آن درهمهاست بمستحقان یعنی روایت

از سعید بن عمرو از امام جعفر صادق علیه السلام راوی گفت که گفتم که میخرد مرد
از درهمهای زکوة جامها را و پت را و آرد را و خربزه را و انگور را پس قسمت میکند آنرا
امام گفت که نمیدهد مستحقان را مگر آن درهمها چنانچه امر کرده الله تبارک و تعالی

باب چهل و سوم اصل باب من یحل له ان یأخذ من الزکوة ومن لا یحل له ومن له
المال القلیل

شرح این باب بیان کسی است که حلال میشود او را اینکه بگیرد از زکوة
و کسی که حلال نمیشود او را و کسی که او را است مال کم در این باب پانزده حدیث است اول اصل
عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ يَأْخُذُ الزَّكَاةَ صَاحِبُ
السَّبْعِمِائَةِ إِذَا لَمْ يَجِدْ غَيْرَهُ قُلْتُ فَإِنَّ صَاحِبَ السَّبْعِمِائَةِ تَجِبُ عَلَيْهِ
الزَّكَاةُ قَالَ زَكَاتُهُ صَدَقَةٌ عَلَى عِيَالِهِ وَلَا يَأْخُذُهَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ إِذَا
اعْتَمَدَ عَلَى السَّبْعِمِائَةِ أَنْفَدَهَا فِي أَقَلَّ مِنْ سَنَةٍ فَهَذَا يَأْخُذُهَا وَلَا تَحِلُّ

فانفدها

الزَّكَاةُ لِمَنْ كَانَ مُحْتَرِفاً وَعِنْدَهُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ أَنْ يَأْخُذَ الزَّكَاةَ شرح مراد بصاحب السبعمائة
کسی است که هفتصد درهم دارد خواه سال بر آن گذشته باشد بعنوان تجارت یا بعنوان
بقای عین و خواه سال بر آن نگذشته باشد و کلام ابو بصیر در صورت گذشتن
سال است یا اعم از آنست و یجب بتقدیر قلت یجب است انفدها بنون و فاء و دال بی نقطه است
المحترف بحاء بی نقطه و راء بی نقطه و فا کسی که سعی او در طلب معاش بهره مند میکند
او را آن یاخذ بفتح همزه و سکون نون بدل اشتمال الزکوة است که فاعل لا یحل است
و این اشارتست باینکه محترف دو قسم است اول آنکه نفع تجارت او وفا بنفقه او
و عیال او میکند و زیاده بر آن نیست و این قسم زکوة نمیگیرد و زکوة او صدقه عیال اوست
دوم آنکه نفع تجارت او زیاده بر نفقه او و عیال اوست و این قسم زکوة نمیگیرد و زکوة
او بدیگران داده میشود بقدری که نفقه را ناقص نکند یعنی روایتست از ابو بصیر
گفت که شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که گاهی میگیرد زکوة را صاحب
هفتصد درهم چون نیابد غیر از آن گفتم که صاحب هفتصد درهم واجب میشود بر او دادن
زکوة پس چون زکوة گیرد امام گفت که زکوة او صدقه است بر عیال او باین معنی که اخراج
عیال خود میکند و خرج خود میکند و بدیگران نیز نمیدهد و او نمیگیرد زکوة را مگر
اینکه باشد باین روش که چون نزد او در آن هفتصد درهم باین معنی که زکوة نگیرد آخر

کند اینها را در کمتر از یکسال پس این مرد میگیرد زکوة را و حلال نمیشود زکوة برای کسی که بانصیب
بهره مند از سعی خود و باشد نزد او و انچه واجب میشود در ان زکوة اینکه کیرد زکوة را
از دیگران اگرچه حلال شود او را زکوة خودش که صرف عیال خود کند دوم اصل عن
زرارة بن اعین عن ابی جعفر علیه السلام قال سمعته یقول ان الصدقة
لا تحل لمحترف ولا لذی مرة سوی قوی فتنزهوا عنها شرح المره بکسر میم
و تشدید راء بی نقطه استحکام اعضای بدن و عقل و اصیل بودن و محکم کار بودن
و قوی بودن السوی بفتح سین بی نقطه و کسر واو و تشدید یاء کسی که اعضای او ناقص
نباشد یعنی روایتست از زرارة بن اعین از امام محمد باقر علیه السلام گفت که
شنیدم از امام علیه السلم میگفت که بدرستی که زکوة حلال نمیشود برای بهره
مند از سعی خود بقدری که وفا بنفقه او و عیال او کند و نه برای صاحب استحکام
اعضا که تندرست باشد توانا باشد بر احتراف و برای کاهلی ترک کند پس پاکیزه
دارید خود را از زکوة باینمعنی که کاهلی مکنید در کسب معاش بقدر نفقه خود و عیال
اگر توانایی داشته باشید سوم اصل عن ابی بصیر قال سألت ابا عبد الله
علیه السلام عن رجل من اصحابنا له ثمانمائة درهم وهو رجل خفاف
وله عیال کثیر اله ان یاخذ من الزکوة فقال یا ابا محمد ایربح فی دراهمه
ما یقوت به عیاله ویفضل قال قلت نعم قال کم یفضل قلت لا ادری
قال ان کان یفضل عن القوت مقدار نصف القوت فلا یاخذ الزکوة
وان کان اقل من نصف القوت اخذ الزکوة شرح روایتست از ابو بصیر
که کنیت دیگر او ابو محمد است گفت که پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام
را از مردی از یاران ما که او راست مایه هشتصد درهم و او مردیست موزه فروش
و او راست عیالی بسیار ایا جایز است او را اینکه گیرد از زکوة پس امام گفت که
ای ابو محمد ایا انمرد فایده میکند در درهمهای خود چیزی را که خوراک دهد
بان عیال خود را و زیاد ماند برای لباس ایشان مثلا راوی گفت که گفتم آری
امام گفت که چند زیاد میماند گفتم که نمیدانم امام گفت که اگر زیاد میمانده باشد از خوراک
مقدار نصف خوراک پس نمیگیرد زکوة را و اگر باشد ان زیاد مانده کم از نصف

خوراک

خوراک میگیرد زکوة را اشارتست باینکه در عرف خوراک چهار دانگ نفقه است و
لباس و مانند ان دو دانگ نفقه است غالبا اصل قلت فعلیه فی ماله زکوة تلزمه
قال بلی قلت کیف یصنع قال یوسع بها علی عیاله فی طعامهم وشرابهم و
کسوتهم وان بقی منها شیء یناوله غیرهم وما اخذ من الزکوة فضه علی عیاله
حتی یلحقهم بالناس شرح وان بقی تا اخر بیان حال شق اولست که زکوة نمیگیرد و ما
اخذ من الزکوة تا اخر بیان حال شق دوم است که زکوة میگیرد الفض بفتح فاء و تشدید
ضاد با نقطه مصدر باب نصر شکستن بعنوان تفریق و مراد اینجا سر شکن کردنست تا
هر یک از عیال نصیبی از ان داشته باشند بنا بر اینکه اختصاص زکوة ببعض عیال
باعث دلگیری ان بعض میشود یعنی گفتم که پس ایا هست بر انمرد خواه از شق اول و
خواه از شق دوم در مال خودش زکوتی که لازم باشد او را امام گفت که بلی گفتم که
چون میکند امام گفت که معاش را فراخ میکند بان بر عیال خود در خوردن
ایشان و اشامیدن ایشان و پوشش ایشان مراد اینست که چیزی از ان را صرف
خود نمیکند و اگر باقیماند از زکوة خودش چیزی میدهد ان را بغیر ایشان و انچه
گرفت از زکوة سر شکن میکند ان را بر عیال خود تا انکه لاحق کند ایشان را بمردمان
باینمعنی که معاش ایشان را مانند معاش اوساط الناس کند چهارم اصل سألت
ابا عبد الله علیه السلم عن الزکوة هل تصلح لصاحب الدار والخادم
فقال نعم الا ان یکون داره دار غلة فیخرج له من غلتها دراهم
ما یکفیه لنفسه وعیاله فان لم تکن الغلة تکفیه لنفسه وعیاله
فی طعامهم وشرابهم وکسوتهم وحاجتهم من غیر اسراف فقد
حلت له الزکوة فان کانت غلتها تکفیهم فلا شرح الخادم بخاء با نقطه
و الف و کسر دال بی نقطه کنیز چنانچه می اید در حدیث هفتم این باب و گاهی در
غلام نیز مستعمل میشود ابن اثیر در نهایه گفته الخادم واحد الخدم ویقع علی
الذکر والانثی لاجرائه مجری الاسماء الغیر الماخوذة من الافعال کحائض و
عاتق الغله بفتح غین با نقطه و تشدید لام منفعتی که حاصل شود از چیزی
مثل کرایه خانه و دکان و حاصل زمین زراعت و مانند انها فیخرج منصوبست

ماموصوله عطف بیان یا بدل دراهم است **یعنی** پرسیدم امام جعفر صادق علیه
السلام را از زکوة که ایا خوبست برای صاحب سرا و صاحب کنیز پس امام گفت که اری مگر
انکه باشد سرای او سرای حاصل پس بیرون اید برای او از حاصل ان سرا درهمها قدری که
کافی باشد او را برای خودش و برای عیالش پس اگر نباشد حاصل سرا یا بیروش که کافی باشد
او را برای خودش و عیالش در خوردنی ایشان و اشامیدنی ایشان و پوشش ایشان
و حاجت دیگر ایشان بی انکه اسرافی باشد پس تحقیق حلال است او را زکوة پس اگر باشد
حاصل سرا یا بیروش که کافی باشد ایشان را پس حلال نیست زکوة ظاهر این حدیث اینست که
قیمت سرایی که حاصل خیز باشد داخل نفقه سال نیست و همچنین قیمت غلام و کنیز
پس با وجود انها زکوة میتوان گرفت بشرط اینکه حاصل انها و مانند انها وفا بنفقه سال
نکند **پنجم اصل** عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ اَبِي الْحَسَنِ الْاَوَّلِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ
قَالَ سَاَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ اَبُوهُ اَوْ عَمُّهُ اَوْ اَخُوهُ يَكْفِيهِ مَؤُونَتَهُ اَيَاْخُذُ مِنَ
الزَّكٰوةِ فَيَتَوَسَّعُ بِهِ اِنْ كَانُوا لَا يُوَسِّعُونَ عَلَيْهِ فِي كُلِّ مَا يَحْتَاجُ اِلَيْهِ فَقَالَ لَا بَاْسَ
شرح الکفایه بکسر کاف مهمسازی کردن بجای انکس مانند انچه وکیل کسی کند و ان متعدی
میشود بدو مفعول بنفسه اما مفعول اول باعتبار اشتمال بر معنی مهم سازی و اما
مفعول دوم باعتبار اشتمال بر معنی دفع مکروه چه مهمسازی کسی دفع مشقت
ان انکس میکند مؤنه بیان میشود در شرح عنوان باب مؤنة النعم که باب هفتاد و
نهم است و مراد اینجا ازاریست که انرا میکند عدم قوت بمعنی رزقی که بقدر ضرورت
معاش و زیاده بران نباشد ان کانوا لا یوسعون بمعنی ان کان احدهم لا یوسع است و
ضمیر جمع راجعست باب و عم و اخ یعنی روایتست از عبد الرحمن بن حجاج از امام موسی
کاظم علیه السلام گفت که پرسیدم امام را از مردی که میباشد پدر او یا عموی او
یا برادر او یا بیروش که مهمسازی میکند او را و دفع میکند از او قوت او را ایا اخذ میکند
از زکوة پس فراخ حال میشود بان گرفتن اگر ان جماعت فراخ نکنند بر او در هر چه محتاج
میشود بان مثل نفقه زوجه او و قیمت کتابی که ضرورش باشد و اجرت حمام و
مانند انها امام گفت که نیست پروایی در گرفتن او از زکوة **ششم اصل** سَاَلْتُ اَبَا
عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ ثَلٰثُمِائَةِ دِرْهَمٍ اَوْ اَرْبَعُمِائَةِ دِرْهَمٍ وَلَهُ

عِيَالٌ وَهُوَ يَحْتَرِفُ فَلَا يُصِيبُ نَفَقَتَهُ فِيهَا اَيَكُبُّ فَيَاْكُلُهَا وَلَا يَاْخُذُ الزَّكٰوةَ
اَوْ يَاْخُذُ الزَّكٰوةَ قَالَ لَا بَلْ يَنْظُرُ اِلَى فَضْلِهَا فَيَقُوتُ بِهَا نَفْسَهُ وَمَنْ وَسِعَهُ
ذٰلِكَ مِنْ عِيَالِهِ وَيَاْخُذُ الْبَقِيَّةَ مِنَ الزَّكٰوةِ وَيَتَصَرَّفُ بِهٰذِهِ لَا يُنْفِقُهَا

وينصرف

شرح یکب بتشدید باء یکنقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست الاکباب
افتادن در چیزی و روی بچیزی اوردن **یعنی** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را
از مردی که میباشد او را سیصد درهم یا چهارصد درهم در حالی که او راست عیالی و او کسب
میکند پس در نمی یابد نفقه خود را بسبب ان درهمها باینمعنی که حاصل انها وفا بخرج او
نمیکند یا می افتد در ان درهمها پس میخورد انها را و نمیگیرد زکوة را یا میگیرد زکوة را امام
گفت که نمی افتد در انها بلکه نظر میکند در حاصل انها پس نفقه میکند بسبب ان درهمها
خودش را و کسی را که گنجایش دارد او را ان حاصل از جمله عیال او و میگیرد باقیمانده نفقه
عیال را از زکوة و کسب میکند باین درهمها که مایه است خرج نمیکند انها را ظاهر این حدیث
اینست که اینقسم کسی زیاده بر قدر بقیه نتواند گرفت از زکوة هر چند که در یکدفعه باشد
هفتم اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ وَاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِمَا السَّلٰمُ اَنَّهُمَا سُئِلَا عَنِ الرَّجُلِ
لَهُ دَارٌ وَخَادِمٌ اَوْ عَبْدٌ اَيَقْبَلُ الزَّكٰوةَ قَالَ نَعَمْ اِنَّ الدَّارَ وَالْخَادِمَ لَيْسَتَا
بِمَالٍ **شرح** روایتست از امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهما السلام اینکه ایشان پرسیده
شدند از مردی که او راست سرایی یا کنیزی یا غلامی ایا قبول میکند زکوة را هر کدام از دو
امام گفت که اری بیان این انکه بدرستی که سرا و کنیز مثلا نیستند مال بمعنی مالی که از اخرج
باید کرد **هشتم اصل** قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ رَجُلٌ لَهُ ثَمَانُمِائَةِ دِرْهَمٍ
وَلِابْنٍ لَهُ مِائَتَا دِرْهَمٍ وَلَهُ عَشْرٌ مِنَ الْعِيَالِ وَهُوَ يَقُوتُهُمْ فِيهَا قُوتًا شَدِيدًا وَلَيْسَ
لَهُ حِرْفَةٌ بِيَدِهِ وَاِنَّمَا يَسْتَبْضِعُهَا فَتَغِيبُ عَنْهُ الْاَشْهُرَ ثُمَّ يَاْكُلُ مِنْ فَضْلِهَا اَتَرٰى
لَهُ اِذَا حَضَرَتِ الزَّكٰوةُ اَنْ يُخْرِجَهَا مِنْ مَالِهِ فَيَعُودَ بِهَا عَلٰى عِيَالِهِ يُسْبِغُ عَلَيْهِمْ بِهَا
النَّفَقَةَ قَالَ نَعَمْ وَلٰكِنْ يُخْرِجُ مِنْهَا الشَّيْءَ الدِّرْهَمَ **شرح** الاستبضاع بباء یکنقطه و ضاد
با نقطه و عین بی نقطه چیزی را سرمایه تجارت خود کردن یعود بعین بی نقطه و دال بی نقطه
باء در بها برای تعدیه است یسبغ بسین بی نقطه و باء یکنقطه و غین با نقطه بصیغه
مضارع غایب معلوم باب افعالست باء در بها برای استعانتست **یعنی** گفتم امام

جعفر صادق علیه السلم را که مردی اوراست هشتصد درهم و برای پسری که از او
دویست درهمست واورا ده نفر از عیال واو نفقه میدهد ایشانرا ازین بان درهمها
نفقه سخت باینمعنی که وسعتی ندارد و نیست او راکبی بدست خود و جزاین نیست که سرمایه
تجارت خود میکند آن درهمها را پس درهمها غایب میشود از او و چند ماه بعد
از ان میخورد از حاصل انها ایا میبینی برای او و چون حاضر شود وقت زکوة تجارت اینرا
که بیرون کند زکوة تجارت را از مال خود پس برکرداندن زکوة را بر عیال خود فراخ ها
کند بر ایشان بمدادن زکوة نفقه را امام کفت که اری و لیك بیرون میکند باینمعنی
که بمستحقین دیگر میدهد از ان زکوة چیزی را در همین اثنا ثم اصل عن سماعة
عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَالَ قَدْ تَحِلُّ الزَّكٰوةُ لِصَاحِبِ السَّبْعِمِائَةِ وَ
تَحْرُمُ عَلٰى صَاحِبِ الْخَمْسِينَ دِرْهَمًا فَقُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يَكُونُ هٰذَا فَقَالَ اِذَا
كَانَ صَاحِبُ السَّبْعِمِائَةِ لَهُ عِيَالٌ كَثِيرٌ فَلَوْ قَسَمَهَا بَيْنَهُمْ لَمْ يَكْفِهِ فَلْيُعِفَّ
عَنْهَا نَفْسَهُ وَلْيَأْخُذْهَا لِعِيَالِهِ وَاَمَّا صَاحِبُ الْخَمْسِينَ فَاِنَّهُ تَحْرُمُ عَلَيْهِ
اِذَا كَانَ وَحْدَهُ وَهُوَ مُحْتَرِفٌ يَعْمَلُ بِهَا وَهُوَ يُصِيبُ مِنْهَا مَا يَكْفِيهِ
اِنْ شَاءَ اللهُ شرح فلیعف بسکون لام و عین بینقطه و تشدید فا بصیغه امر غایب معلوم
باب افعالست و جزای اذا کان استالاعفاف نکاهداشتن کسی را انشا الا یتوذکران
شاء الله مبنی بر اینست که اصابت چیزی مظنونست و ممکنست که در بقیه سال واقع
نشود یا واقع شود و چون خرج بسیار شود کفایت نکند یعنی روایتست از سماعه از
امام جعفر صادق علیه السلام که امام کفت که کاهی حلال میشود کرفتن زکوة برای
مالك هفتصد درهم و حرام میشود بر مالك پنجاه درهم پس کفتم امام را که چکونه میباشد
این پس امام کفت که چون باشد مالك هفتصد درهم با یزوش که باشد او را عیالی بسیار
پس اکر قسمت میکرده باشد ان هفتصد درهم را میان ایشان کفایت نمیکرده باشد
ایشانرا پس باید که نکاهدارد از زکوة خودش را و باید که فراکیرد زکوة را برای عیال
خود و اما مالك پنجاه درهم پس بدرستی که او حرام میشود زکوة بر او چون باشد بتنهایی
خود بر حالی که او صاحب کسب باشد عمل میکرده باشد بانها و او درمی یافته باشد
از انها انچه را که کفایت میکند او را اکر خواهد الله تعالی دهم اصل دَخَلْتُ اَنَا وَاَبُو

بَصِيرٍ عَلٰى اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فَقَالَ لَهُ اَبُو بَصِيرٍ اِنَّ لَنَا صَدِيقًا وَهُوَ رَجُلٌ
صَدُوقٌ يَدِينُ اللهَ بِمَا نَدِينُ بِهِ فَقَالَ مَنْ هٰذَا يَا بَا مُحَمَّدٍ الَّذِي تُزَكِّيهِ فَقَالَ الْعَبَّاسُ
بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ فَقَالَ رَحِمَ اللهُ الْوَلِيدَ بْنَ صَبِيحٍ مَا لَهُ يَا بَا مُحَمَّدٍ قَالَ جُعِلْتُ
فِدَاكَ لَهُ دَارٌ تَسْوَى اَرْبَعَةَ الاٰفِ دِرْهَمٍ وَلَهُ جَارِيَةٌ وَلَهُ غُلاَمٌ يَسْتَقِي عَلَى
الْجَمَلِ كُلَّ يَوْمٍ مَا بَيْنَ الدِّرْهَمَيْنِ اِلٰى اَرْبَعَةٍ سِوٰى عَلَفِ الْجَمَلِ وَلَهُ عِيَالٌ اَلَهُ
اَنْ يَأْخُذَ مِنَ الزَّكٰوةِ قَالَ نَعَمْ شرح من بفتح میم استفهامیه است الذی عطف
بیان یا بدل هذا است یا صفت هذا است بنا بر اینکه توسیط هذا میان صفت و موصوف جایز باشد
ما در ماله استفهامیه است و ضمیر راجع بعباس است تسوی بسین بینقطه و واو
والف منقلب از واو بصیغه مضارع غایبه معلوم باب علم است سوی بکسر سین
و فتح واو و الف است یعنی داخل شدم من و ابو بصیر که کنیت دیگر او ابو محمد است
بر امام جعفر صادق علیه السلام پس کفت امام را ابو بصیر که بدرستی که ما را
دوستی و او مردیست بغایت راستکو اطاعت میکند الله تعالی را بانچه ما اطاعت
میکنیم بان باینمعنی که از شیعه امامیه است پس امام کفت که کیست این ای ابو محمد انکه تعریف
میکنی او را پس ابو بصیر کفت که عباس بن ولید بفتح واو و کسر لام ابن صبیح بفتح صاد
و کسر با یا بضم صاد و فتح باء پس امام کفت که رحمت کناد الله تعالی ولید بن صبیح را
چیست عباس را ای ابو محمد ابو بصیر کفت که قربانت شوم اوراست سرایی که می ارزد چهار
هزار درهم و اوراست کنیزی و اوراست غلامی که برای فروختن آب کشی میکند بر شتر نهر روزی میان
دو درهم تا چهار درهم غیر قیمت علف ان شتر و اوراست عیالی ایا جایزست او را
اینکه فراکیرد از زکوة امام که اری اصل قَالَ وَلَهُ هٰذِهِ الْعُرُوضُ فَقَالَ يَا بَا مُحَمَّدٍ
فَتَأْمُرُنِي اَنْ اٰمُرَهُ بِبَيْعِ دَارِهِ وَهِيَ عِزُّهُ وَمَسْقَطُ رَاْسِهِ اَوْ بِبَيْعِ جَارِيَتِهِ الَّتِي تَقِيهِ الْحَرَّ
وَالْبَرْدَ وَتَصُونُ وَجْهَهُ وَوَجْهَ عِيَالِهِ اَوْ اٰمُرَهُ اَنْ يَبِيعَ غُلاَمَهُ وَجَمَلَهُ وَهُوَ
مَعِيشَتُهُ وَقُوتُهُ بَلْ يَأْخُذُ الزَّكٰوةَ فَهِيَ لَهُ حَلاَلٌ وَلاَ يَبِيعُ دَارَهُ وَلاَ غُلاَمَهُ
وَلاَ جَمَلَهُ شرح العروض بضم عین بینقطه و ضم راء بینقطه و سکون واو و صاد بانقط
جمع عرض بفتح عین و سکون راء جنسها بمعنی انچه غیر دراهم و دنانیرست ببیع در
اول و دوم بباء حرف جر و صیغه مصدرست و در سوم و چهارم بصیغه مضارع

غایب معلومست مسقط بفتح میم وسکون سین بینقطه وفتح قاف وطاء بینقطه آ
مسقط راسه عبارتست ازجای استراحت او وباعتبار اینکه درانجا سر بالین میگذارد
یاعبارتست ازجای ولادت او وباعتبار اینکه سر طفل در وقت ولادت پیش از باقی اعضا
او بزمین میرسد یعنی ابوبصیر گفت که او راست این جنسها باینمعنی که با وجود اینها چون
زکوة تواند گرفت پس امام گفت که ای ابومحمد آیا امر میکنی مرا باینکه امر کنم او را بفروختن سرای
او وحال انکه ان باعث عزت اوست ومحل استراحت اوست یا بفروختن کنیز او که
نگاه میدارد او را از ضرر گرما وسرما ونگاه میدارد آبروی او را وآبروی عیال او را
بشستن لباسها وپختن نان وطعام ومانند انها یا امر کنم او را باینکه فروشد غلام
خود را وشتر خود را وحال انکه انچه مذکور شد باعث معیشت او وقوت اوست
بلکه فرا میگیرد زکوة را بیان این انکه ان زکوة او را حلالست ونمیفروشد سرای خود را
ونه غلام خود را ونه شتر خود را یازدهم اصل عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ اَبِي عَبْدِ
اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الدَّرَاهِمُ يَعْمَلُ بِهَا وَقَدْ
وَجَبَتْ عَلَيْهِ فِيهَا الزَّكوةُ وَيَكُونُ فَضْلُهُ الَّذِي يَكْسِبُ بِمَالِهِ كَفَافَ
عِيَالِهِ لِطَعَامِهِمْ وَكِسْوَتِهِمْ لَا يَسَعُهُ لِاُدُمِهِمْ وَاِنَّمَا هُوَ مَا يَقُوتُهُمْ فِي الطَّعَامِ
وَالْكِسْوَةِ شرح الادم بضم همزه وضم دال بینقطه وتخفیف میم جمع ادام بکسر همزه
نان خورشها مثل گوشت ودوشاب وماست ومانند انها وبضم همزه وسکون
دال نان خورش یعنی روایتست از سماعه از امام جعفر صادق علیه السلام گفت
پرسیدم امام را از مردی که میباشد او را درهمها که تجارت میکند بانها بر حالی
که بتحقیق واجب شد براو در انها زکوة ومیباشد حاصل او که کسب میکند از اموال
مقدار قوت لایموت عیال او برای خوردن ایشان ولباس ایشان گنجایش ندارد او را
برای نان خورشهای ایشان وجز این نیست که ان حاصل چیزیست که قوت لایموت
ایشان میشود در خوردنی ولباس اصل قَالَ فَلْيَنْظُرْ اِلَى زَكوةِ مَالِهِ ذَلِكَ
فَلْيُخْرِجْ مِنْهَا شَيْئًا قَلَّ اَوْ كَثُرَ فَيُعْطِيهِ بَعْضَ مَنْ تَحِلُّ لَهُ الزَّكوةُ
وَلْيَعُدْ بِمَا بَقِيَ مِنَ الزَّكوةِ عَلَى عِيَالِهِ فَلْيَشْتَرِ بِذَلِكَ اِدَامَهُمْ وَمَا
يُصْلِحُهُمْ مِنْ طَعَامِهِمْ مِنْ غَيْرِ اِسْرَافٍ شرح ولیعد بسکون لام بصیغه امر غایب

معلوم معتل العین واوی باب نصر یت بادر بما برای تعدیه است یعنی امام گفت که پس
باید که نظر کند سوی زکوة اموال خود پس باید که بیرون کند از ان زکوة چیزیرا خواه کم باشد
وخواه بسیار پس بدهد انرا ببعض انکه حلال میشود او را از زکوة وباید که برگرداند
انچه را که باقیمانده از زکوة بر عیال خود پس باید که خرد بان نان خورش ایشانرا وانچه
را که خوش حال میکند ایشانرا از خوردنی ایشان بی زیاده روی در خرج اصل وَلَا
يَاْكُلُ هُوَ مِنْهُ فَاِنَّهُ رُبَّ فَقِيرٍ اَسْرَفُ مِنْ غَنِيٍّ فَقُلْتُ كَيْفَ يَكُونُ الْفَقِيرُ اَسْرَفَ مِنْ
غَنِيٍّ فَقَالَ اِنَّ الْغَنِيَّ يُنْفِقُ مِمَّا اُوتِيَ وَالْفَقِيرُ يُنْفِقُ مِنْ غَيْرِ مَا اُوتِيَ شرح فاء در فانه برای
بیان ولا یاکل هو منه است انه بکسر همزه است ضمیر برای شانست رب بضم راء
بینقطه وتشدید باء یکنقطه مفتوحه نزد کوفیین اسم است بمعنی کثیر یا بمعنی قلیل ومضاف
ومرفوع است محلا ومبتداست ونزد بصریین حرف جر است برای تکثیر یا برای تقلیل
ومجرور ان مرفوعست محلا وقایم مقام مبتداست وبر هر تقدیر اسرف مرفوع وخبر
مبتداست وافعل التفضیل است ماخوذست از سرف بفتح سین بینقطه وفتح راء
بینقطه مصدر باب علم بمعنی تجاوز از حد خود بر خرج ومانند ان یعنی ونمیخورد او
از انچه بزکوة خریده چه بدرستی که شان اینست که بی نیاز میشود زیاده رو تر است در خرج
از بی نیاز پس گفتم که چگونه میباشد نیازمند زیاده رو تر در خرج از بی نیاز پس امام
گفت که بی نیاز خرج میکند از انچه داده شد ونیازمند خرج میکند از غیر انچه داده
شد دوازدهم اصل قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَرْوُونَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اَنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَحِلُّ لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ فَقَالَ اَبُو عَبْدِ
اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا تَصْلُحُ لِغَنِيٍّ شرح ضمیر یروون راجع بمردمانست یا راجع بمخالفانست
مراد بصدقه اینجا زکوتست که از سهم فقرا ومساکین است المرة بکسر میم وتشدید
راء بینقطه وتاء تانیث توانایی وعقل ومحکم کار بودن وهمه اینجا مناسبست
سوی بفتح سین بینقطه وکسر واو وتشدید یاء که دوم ان منقلب از واوست مجرور
وصفت ذی مره است بمعنی مستوی الخلقه تصلح بصیغه مضارع معلوم غایبه باب
منع وحسن است یعنی گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که مردمان روایت
میکنند از نبی صلی الله علیه وآله که زکوة حلال نمیشود برای بی نیاز ونه برای

صاحب قوت تندرست پس کفت امام جعفر صادق علیه السلام که زکوة حوب
نمیشود برای بی نیان اشارتست باینکه اکر صاحب قوت تندرست دخل او وفا بخرج
او نکند بنیاز نمند خواهد بود و زکوة میتواند کرفت والا فلا **سیزدهم اصل** عَنِ
الْحَلَبِیِّ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ لَهُ مَا یُعْطَی الْمُصَدِّقُ قَالَ
مَا یَرَی الْاِمَامُ وَلَا یُقَدَّرُ لَهُ شَیْءٌ **شرح** روایتست از حلبی از امام جعفر
صادق علیه السلام کفت که کفتم امام را که چه چیز داده میشود عامل زکوة از جانب
امام کفت که انچه مصلحت بیند امام و تقدیر کرده نمیشود برای ان عامل چیزی مراد
اینست که زیاد و کم ان بمصلحت بینی امام است و قدری معین مقرر نیست **چهاردهم
اصل** عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ قُلْتُ لِاَبِی الْحَسَنِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
رَجُلٌ مُسْلِمٌ مَمْلُوكٌ وَمَوْلَاهُ رَجُلٌ مُسْلِمٌ وَلَهُ مَالٌ یُزَكِّیهِ وَلِلْمَمْلُوكِ
وَلَدٌ حُرٌّ صَغِیرٌ اَیُجْزِی مَوْلَاهُ اَنْ یُعْطِیَ ابْنَ عَبْدِهِ مِنَ الزَّكٰوةِ فَقَالَ
لَا بَأْسَ بِهِ **شرح** روایتست از عبد الرحمن بن حجاج کفت که کفتم امام موسی کاظم علیه
السلام را که مردی مسلمان غلام است و مولای او مردیست مسلمان و مولا را
مالیست که زکوة میدهد ازان و غلام را پسریست ازاد کوچك ایا میرسد مولای
اورا اینکه دهد پسر غلام خود را از زکوة پس امام کفت که نیست پروایی بان **پانزدهم
اصل** عَنْ دَاوُدَ الصَّرَمِیِّ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنْ شَارِبِ الْخَمْرِ یُعْطَی مِنَ
الزَّكٰوةِ شَیْئًا قَالَ لَا **شرح** صرمی بفتح صاد بینقطه و فتح راء بینقطه است و بنو صرم
بفتح صاد و کسر راء طایفه اند ضمیر سالته راجع بامام موسی کاظم علیه السلام
و بما بعد او از ائمه میتواند بود **یعنی** روایتست از داود صرمی کفت که پرسیدم امام را
از اشامنده خمر که ایا داده میشود از زکوة چیزی امام کفت که نه **باب چهل و
چهارم اصل باب من تحل له الزكوة فیمتنع من اخذها شرح** این باب بیان کسیست
که حلال میشود برای او زکوة پس ابا و امتناع میکند از کرفتن ان در این باب چهار حدیث
اول اصل سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ تَارِكُ الزَّكٰوةِ وَ
قَدْ وَجَبَتْ لَهُ مِثْلُ مَانِعِهَا وَقَدْ وَجَبَتْ عَلَیْهِ **شرح** شنیدم از امام
جعفر صادق علیه السلام میکفت که واکذارنده زکوة برحالی که لازم شده باشد

کرفتن زکوة برای او بسبب اضطرار عیال او مثلا مانند بازدارنده زکوة است برحالی که
لازم شده باشد دادن زکوة بر او و عقاب مانع الزکوة کذشت در احادیث باب
دوم **دوم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ قَالَ تَارِكُ الزَّكٰوةِ وَقَدْ وَجَبَتْ لَهُ كَمَانِعِهَا وَقَدْ
وَجَبَتْ عَلَیْهِ **شرح** این ظاهرست از شرح سابق **سوم اصل** قُلْتُ لِاَبِی جَعْفَرٍ
عَلَیْهِ السَّلَامُ اَلرَّجُلُ مِنْ اَصْحَابِنَا یَسْتَحْیِی اَنْ یَاْخُذَ مِنَ الزَّكٰوةِ فَاُعْطِیهِ
مِنَ الزَّكٰوةِ وَلَا اُسَمِّی لَهُ اَنَّهَا مِنَ الزَّكٰوةِ فَقَالَ اَعْطِهِ وَلَا تُسَمِّ لَهُ وَلَا
تُذِلَّ الْمُؤْمِنَ **شرح** ان یاخذ بتقدیر بان یاخذست پس مراد اینست که زکوة را می کیرد
اما از روی خجالت میکیرد یا بتقدیر من ان یاخذست و مراد اینست که واجب نیست
بر او کرفتن زکوة اکرچه حلال باشد کرفتن ان بنابراینکه نفقه نصف سال امثلا دارد
برای خود و برای عیال خود بقرینه ذکر اصحابنا زیراکه اکثر استعمال ان در عدول شیعه
امامیه است و موافق اینست ذکر مومن در جواب امام علیه السلام و بر هر تقدیر
منافات نیست میان این حدیث و حدیث اینده زیراکه اینده در صورت امتناعست
با وجود شدت احتیاج بسبب اضطرار عیال مثلا **یعنی** کفتم امام محمد باقر علیه السلام
راکه مردی از یاران ما خجل میشود باینکه فراکیرد از زکوة پس ایا دهم او را از
زکوة و نام نبرم برای او که ان از زکوة است پس امام کفت که بده او را و نام مبر برای او و
خوار مکن مومن را **چهارم اصل** قُلْتُ لِاَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَلرَّجُلُ
یَكُونُ مُحْتَاجًا فَنَبْعَثُ اِلَیْهِ بِالصَّدَقَةِ فَلَا یَقْبَلُهَا عَلٰی وَجْهِ الصَّدَقَةِ یَاْخُذُهُ
مِنْ ذٰلِكَ ذِمَامٌ وَاسْتِحْیَاءٌ وَانْقِبَاضٌ اَفَنُعْطِیهَا اِیَّاهُ عَلٰی غَیْرِ ذٰلِكَ الْوَجْهِ وَهِیَ
مِنَّا صَدَقَةٌ فَقَالَ لَا اِذَا كَانَتْ زَكٰوةً فَلَهُ اَنْ یَقْبَلَهَا فَاِنْ لَمْ یَقْبَلْهَا عَلٰی وَجْهِ
الزَّكٰوةِ فَلَا تُعْطِهَا اِیَّاهُ وَمَا یَنْبَغِی لَهُ اَنْ یَسْتَحْیِیَ مِمَّا فَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ اِنَّمَا
هِیَ فَرِیضَةُ اللهِ لَهُ فَلَا یَسْتَحْیِی مِنْهَا **شرح** الذمام بضم ذال و تخفیف میم عار و
وزن فعال مستعمل میشود در انچه بهم رسد از فعل و عار بهم میرسد از ذم ان یستحیی
بکسر حا و فتح یاء بصیغه مضارع معلوم غایب است بحذف یکیا و نقل حرکت
ان بحاء فلا یستحیی بسکون حاء و کسر یاء بصیغه نهی غایب است **یعنی** کفتم امام
محمد باقر علیه السلام راکه مردی میباشد مضطر پس میفرستیم سوی او زکوة را پس

قبول نمیکند انرا بعنوان زکوة فرومیکیرد اورا ازان قبول زکوة ننکی وشرمی وکرفتکو
ایا پس میدهیم زکوة را باو بغیران عنوان برحالی که ان ازجانب ما زکوة است پس
امام کفت که نه بیان این انکه چون باشد زکوة پس اوراست اینکه قبول کند انرا
بسبب اضطرار پس اکر قبول نکند انرا بعنوان زکوة پس مده زکوة را باو وسزاوار نیست
اورا اینکه شرم وامتناع کند از انچه قرارداده الله عزوجل بیان این انکه جز این
نیست که زکوة قرارداده الله تعالی است برای او پس باید که شرم وامتناع نکند
اززکوة **باب چهل وپنجم اصل باب الحصاد والجداد شرح** الحصاد بفتح وکسر حا
بینقطه وصاد بینقطه والف ودال بینقطه مصدر باب نصر وضرب درویدن
زراعت ومانند ان الجداد بفتح وکسر جیم ودال بینقطه والف ودال بینقطه مصدر باب نصر بریدن
خوشه خرما ازنخل وخوشه انکور از تاک جوهری درصحاح کفته وهذا زمن
الجداد والجداد مثل الصرام والصرام والقطاف والقطاف فکان الفعال والفعال
مطردان فی کل ماکان فیه معنی وقت الفعل مشبهان فی معاقبتهما بالاوان
والاوان والمصدر علی ذلک کله علی الفعل مثل الجد والصرم والقطف **یعنی**
این باب بیان چیدن زراعت وچیدن خرما ومانند انست دراین باب شش
حدیث **اول اصل** سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ فِی الزَّرْعِ حَقَّانِ
حَقٌّ تُؤْخَذُ بِهِ وَحَقٌّ تُعْطِیهِ قُلْتُ وَمَا الَّذِی اُوخَذُ بِهِ وَمَا الَّذِی اُعْطِیهِ
قَالَ اَمَّا الَّذِی تُؤْخَذُ بِهِ فَالْعُشْرُ وَنِصْفُ الْعُشْرِ وَاَمَّا الَّذِی تُعْطِیهِ فَقَوْلُ
اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاٰتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصَادِهِ یَعْنِی مَنْ حَضَرَکَ الشَّیْءَ بَعْدَ الشَّیْءِ
وَلَا اَعْلَمُهُ اِلَّا قَالَ الضِّغْثَ ثُمَّ الضِّغْثَ حَتّٰی تَفْرُغَ **یعنی** شنیدم از امام
جعفر صادق علیه السلم میکفت که در زراعت مثل جو وکندم دوحقست حقی
کرفتار میشوی بان حق وحقی که میدهی انرا باختیار خود کفتم که وچیست انچه کرفتار
میشوم بان وچیست انچه میدهم انرا باختیار خود امام کفت امّا انچه کرفتار
میشوی بان پس زکوة فریضه ایست که عشر است دربعضی ونصف عشر است
دربعضی دیکر وامّا انچه میدهی انرا باختیار خود پس مدلول قول الله عزوجل است
درسورهٔ انعام که وبدهید حق انرا درروز درویدن ان میخواهد اینرا که دهی

شرح الضغث بکسر ضاد بانقطه وسکون غین بانقطه وثاء سه نقطه دسته است

کسی را که حاضر شود نزد تو از جماعت اهل طلب چیزی بعد از چیزی ونمیدانم امام را
مکر اینکه کفته باشد دربیان الشیء بعد الشیء که دسته بعد از ان دسته دیکر تا و فتی
که فارغ شوی از درویدن غله **دوم اصل** عَنْ زُرَارَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَاَبِی بَصِیرٍ عَنْ
اَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ فِی قَوْلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاٰتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصَادِهِ فَقَالُوا
جَمِیعًا قَالَ اَبُو جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ هٰذَا مِنَ الصَّدَقَةِ یُعْطَی الْمِسْکِینُ
الْقُبْضَةَ بَعْدَ الْقُبْضَةِ وَمِنَ الْجِدَادِ الْحَفْنَةَ بَعْدَ الْحَفْنَةِ حَتّٰی یَفْرُغَ وَیُعْطِی
الْحَارِسُ اَجْرًا مَعْلُومًا وَیُتْرَکُ مِنَ النَّخْلِ مِعَا فَارَةٍ وَاُمُّ جُعْرُورٍ وَیُتْرَکُ لِلْحَارِسِ
یَکُونُ فِی الْحَائِطِ الْعَذْقُ وَالْعَذْقَانِ وَالثَّلٰثَةُ لِحِفْظِهِ اِیَّاهُ **شرح** یعطی
بصیغه مضارع غایب مجهول باب افعال است المسکین مرفوع ونایب فاعلست القبضه
منصوب ومفعول دوم یعطی است القبضه بضم وفتح قاف وسکون باء یکنقطه و
ضاد بانقطه دسته بمعنی انچه بیکدست توان کرفت از درویده زراعت ومانند
ان من درمن الجداد برای سببیت است وتفسیر جداد کذشت در شرح عنوان این باب الحفنه
منصوب است الحفنه بفتح حاء بینقطه وسکون فاء ونون وتاء دستی بمعنی انچه در یکدست
کنجد از خرما ومانند ان خواه بعنوان کشودن ان دست باشد وخواه بعنوان قبض باشد
بقرینه اینکه بجای حفنه درحدیث ششم این باب قبضه مذکور میشود یفرغ بفاء و
راء بینقطه وغین بانقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب نصر ومنع وعلم است وفاعل
فاعل ضمیر مستتر راجع بمصدر یفرغ است هریک از یعطی ویترک بصیغه مجهول است
من درمن النخل برای تبعیض است بنا براینکه حاصل چند انکه در درخت است جزء انست عرفا
تفسیر معا فاره وام جعرور وعذق کذشت درشرح حدیث هفتم باب هفتم **یعنی** روایت
از زراره ومحمد بن مسلم وابو بصیر از امام محمد باقر علیه السلام در قول الله عزوجل
درسورهٔ انعام که وبدهید حق انرا درروز درویدن ان پس کفتند بهمکی که کفت
امام محمد باقر علیه السلام که این از جمله صدقه است بیان این انکه داده میشود
مسکین از درویدن زراعت دسته بعد از دسته واز چیدن خرما دستی بعد از
دستی تا انکه از چیدن فراغ حاصل شود وداده میشود نکاهبان اجرتی معین که
قراریافته باشد وبرای اهل حاجت واکذاشته میشود از نخل خرمای معا فاره وام

جعرور و واکذاشته میشود برای نکاهبان که میباشد در باغ خرما یکدرخت ودو
درخت وسه درخت برای نکاه داشتن اوان باغ را یعنی که اکرخوب نکاه داشته
باشد بقدر ان احسان با او باید کرد زیاد بر اجرت او سوم اصل عَنْ اَبِي بَصِيرٍ عَنْ
اَبِي عَبْدِاللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَا تَصْرِمْ بِاللَّيْلِ وَلَا تَحْصُدْ بِاللَّيْلِ وَلَا تُضَحِّ
بِاللَّيْلِ وَلَا تَبْذُرْ بِاللَّيْلِ فَاِنَّكَ اِنْ تَفْعَلْ لَمْ يَاْتِكَ الْقَانِعُ وَالْمُعْتَرُّ فَقُلْتُ
مَا الْقَانِعُ وَالْمُعْتَرُّ قَالَ الْقَانِعُ الَّذِي يَقْنَعُ بِمَا اَعْطَيْتَهُ وَالْمُعْتَرُّ الَّذِي
يَمُرُّ بِكَ فَيَسْاَلُكَ وَاِنْ حَصَدْتَ بِاللَّيْلِ لَمْ يَاْتِكَ السُّؤَّالُ وَهُوَ قَوْلُ اللهِ عَزَّ
وَجَلَّ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ عِنْدَ الْحَصَادِ يَعْنِي الْقَبْضَةَ بَعْدَ الْقَبْضَةِ
اِذَا حَصَدْتَهُ فَاِذَا خَرَجَ فَالْحَفْنَةَ بَعْدَ الْحَفْنَةِ وَكَذٰلِكَ عِنْدَ الصِّرَامِ وَ
كَذٰلِكَ الْبَذْرُ لَا تَبْذُرْ بِاللَّيْلِ لِاَنَّكَ تُعْطِي مِنَ الْبَذْرِ كَمَا تُعْطِي مِنَ الْحَصَادِ
شرح لا تصرم بصاد بینقطه وراء بینقطه بصیغه نهی حاضر باب ضرب است الصرام
بفتح وکسر صاد چیدن خرما وماندان لا تضح بضاد با نقطه وتشدید حاء بینقطه
مکسوره بصیغه نهی حاضر معتل اللام واوی باب تفعیل است التضحیه قربانی کردن
لا تبذر بباء یکنقطه وذال با نقطه وراء بینقطه بصیغه نهی حاضر باب نصر یا با
تفعیل است هر یك ان قانع بقاف ونون وعین بینقطه بصیغه اسم فاعل باب منع
ومعتر بعین بینقطه وتشدید راء بصیغه اسم فاعل باب افتعال مذکورست در
سورهٔ حج که واطعموا القانع والمعتر السؤّال بضم سین بینقطه وتشدید همزه و
الف وتخفیف لام جمع سائل یعنی روایتست از ابو بصیر از امام جعفر صادق علیه
السلام کفت که خرما مچین در شب ودرو مکن در شب وقربانی مکن در شب و
تخم مپاش در شب چه بدرستی که تو اکر کنی نمی اید نزد تو قانع ومعتر
پس کفتم که چیست قانع ومعتر امام کفت که قانع کسی است که راضی
میشود بانچه دادی بطلب ومعتر کسی است که کذر میکند بتو پس طلب میکند از تو مراد
اینست که نسبت قانع بمعتر مثل نسبت فقیر بمسکین است که بیان شد در حدیث
هفدهم ونوزدهم باب اول واکر درو کنی در شب نمی اید نزد تو سائلان وانچه کفتم
مدلول قول الله عز وجل است در سورهٔ انعام که وبدهید حق انرا در روز درو کردن

ان مراد نزد درو کردنست میخواهد دادن دسته را بعد از دسته چون درو کنی انرا
پس چون کندم مثلا بیرون آید از سنبل وپاك شود در خرمن پس مشتی بعد از مشتی
باید داد وچنانست نزد چیدن خرما وچنانست نزد پاشیدن تخم مپاش در شب برای انکه
تو سیدهی بسبب تخم پاشیدن چنانچه میدهی بسبب درو کردن فرق اینست که آمدن
سائل نزد تخم پاشیدن نادرست بخلاف نزد درو کردن چهارم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ
اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ قَالَ تُعْطِي الْمِسْكِينَ
يَوْمَ حَصَادِكَ الضِّغْثَ ثُمَّ اِذَا وَقَعَ فِي الْبَيْدَرِ ثُمَّ اِذَا وَقَعَ فِي الصَّاعِ الْعُشْرَ وَ
نِصْفَ الْعُشْرِ شرح البیدر بفتح باء یکنقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین وفتح دال
بینقطه وراء بینقطه خرمن یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در قول
الله عز وجل در سورهٔ انعام که وبدهید حق انرا در روز درو کردن ان امام کفت که
میدهی مسکین را در روز درو کردن تو دسته را بعد از ان چون واقع شود در خرمن
نیز بعد از ان چون واقع شد در کیل عشر هست در بعضی ونصف عشر هست در بعضی
دیکر پنجم اصل كُنْتُ مَعَ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي اَرْضٍ لَهُ وَهُمْ يَصْرِمُونَ
فَجَاءَ سَائِلٌ يَسْاَلُ فَقُلْتُ اَللهُ يَرْزُقُكَ فَقَالَ مَهْ لَيْسَ ذٰلِكَ لَكُمْ حَتَّى تُعْطُوا
ثَلٰثَةً فَاِذَا اَعْطَيْتُمْ ثَلٰثَةً فَاِنْ اَعْطَيْتُمْ فَلَكُمْ وَاِنْ اَمْسَكْتُمْ فَلَكُمْ شرح مه بفتح میم وسکون ها
اسم فعلست بمعنی مکن ومراد اینجا نهی از رد سائلست بی دادن چیزی باو یعنی بودم
با امام جعفر صادق علیه السلام در زمینی که او را بود ومنسوبان او خرما میچیدند پس
امد سائلی سؤال میکرد پس کفتم الله تعالی روزی دهاد ترا پس امام کفت که چنین مکن
روا نیست ان رد سائل شما را تا انکه دهید سه سائل را پس چون دادید سه
سائل را پس اکر دهید پس رواست شما را واکر باز دارید پس رواست شما را ششم اصل
عَنِ ابْنِ اَبِي نَصْرٍ عَنْ اَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ
وَجَلَّ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا قَالَ كَانَ اَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ
يَقُولُ مِنَ الْاِسْرَافِ فِي الْحَصَادِ وَالْجِدَادِ اَنْ يَتَصَدَّقَ الرَّجُلُ بِكَفَّيْهِ جَمِيعًا
وَكَانَ اَبِي اِذَا حَضَرَ شَيْئًا مِنْ هٰذَا فَرَاَى اَحَدًا مِنْ غِلْمَانِهِ يَتَصَدَّقُ بِكَفَّيْهِ
صَاحَ بِهِ اَعْطِ بِيَدٍ وَاحِدَةٍ الْقَبْضَةَ بَعْدَ الْقَبْضَةِ وَالضِّغْثَ بَعْدَ الضِّغْثِ

مِنَ السُّنْبُلِ شرح يصّدق بتشديد صاد بینقطه که اول ان منقلب از تاء تفعلت
وتشدید دال بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعلست وکان ابی اذا
حضر تا اخر کلام ابی الحسن علیه السّلم است ومیتواند بود که تتمه کلام پدرش باشد
ومؤید احتمال اولست انچه می اید در حدیث سوم باب چهل وهفتم که امام جعفر
صادق علیه السّلام خرمای عین زیاد را نوع دیگر تصدق میکرده باعتبار اینکه
وسعت در سرکار او بیشتر از وسعت در سرکار امام موسی کاظم علیه السّلام بوده
یا باعتباری دیگر قبضه بضم وفتح قاف اینجا عبارتست از دستی بخلاف انچه که
در حدیث دوم وسوم این بابست زیرا که انجا عبارتست از دسته است یعنی
روایتست از احمد بن محمد بن ابی نصر از امام رضا علیه السّلم گفت که پرسیدم امام
از قول الله عزّ وجلّ در سورهٔ انعام که وبدهید حق ان را در روز درو کردن ان وبجا
نیاورید اسراف مکنید امام گفت بود پدرم علیه السّلم بایین روش که میگفت که از جمله اسراف
در درو کردن وچیدن خرما اینست که تصدق کند مرد بدو دست خود بهمگی انها
وبود پدرم باین روش که چون حاضر میشد نزد او چیزی از این قبیل پس میدید یکیرا
از غلامان خود که تصدق میکند بدو دست خود فریاد میزد باو که بده بیک دست
دستی را بعد از دستی از خرما ودسته را بعد از دسته از سنبل جو وگندم باب

چهل وششم اصل باب صدقة اهل الجزية شرح

الصّدقه بفتح صاد بینقطه وفتح
دال بینقطه وقاف مالی که داده میشود برای نجات از ضرر اخرت یا دنیا ومراد اینجا
فداء است بمعنی مالی که داده شود برای نجات از ضرر دنیا الجزیه بکسر جیم وسکون زاء
با نقطه ویاء دو نقطه در پایین انچه گرفته میشود از اهل ذمه بعنوان مکافات
کفر ایشان وجزای عمل ایشان ومراد باهل ذمه یهود ونصاری ومجوس است
یعنی این باب بیان فدیه اهل جزیه است در این باب هفت حدیثست اوّل اصل
عَنْ حَرِيزٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا حَدُّ الْجِزْيَةِ عَلَى
أَهْلِ الْكِتَابِ وَهَلْ عَلَيْهِمْ فِي ذَلِكَ شَيْءٌ مُوَظَّفٌ لَا يَنْبَغِي أَنْ يَجُوزَ إِلَى غَيْرِهِ
فَقَالَ ذَاكَ إِلَى الْإِمَامِ يَأْخُذُ مِنْ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ مَا شَاءَ عَلَى قَدْرِ مَالِهِ
بِمَا يُطِيقُ إِنَّمَا هُمْ قَوْمٌ فَدَوْا أَنْفُسَهُمْ مِنْ أَنْ يُسْتَعْبَدُوا أَوْ يُقْتَلُوا فَالْجِزْيَةُ

تُؤْخَذُ مِنْهُمْ عَلَى قَدْرِ مَا يُطِيقُونَ لَهُ أَنْ يَأْخُذَهُمْ بِهِ حَتَّى يُسْلِمُوا فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ
وَتَعَالَى قَالَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ وَكَيْفَ يَكُونُ
صَاغِرًا وَهُوَ لَا يَكْتَرِثُ لِمَا يُؤْخَذُ مِنْهُ حَتَّى يَجِدَ ذُلًّا لِمَا أُخِذَ مِنْهُ فَيَأْلَمَ
لِذَلِكَ فَيُسْلِمَ شرح یجوز بجیم وواو وزای بانقطه بصیغه مضارع غایب معلوم
باب نصرست وضمیر مستتر راجع بشیء است علی قدر متعلق بشاء است یا در موضع
حالست از ما شاء وهمچنین است بما یطیق ماده ما یطیقون مصدریه است اخذ در ان یاخذهم
بمعنی گرفتار کردن وازار کردنست وضمیر به راجع بقدرست حتی اینجا برای تعلیلست
در سورهٔ توبه چنین است قاتلوا الذین لا یؤمنون بالله ولا بالیوم الاخر ولا
یحرمون ما حرم الله ورسوله ولا یدینون دین الحق من الذین اوتوا الکتاب
حتی یعطوا الجزیة عن ید وهم صاغرون حتی اینجا برای تعلیل وبرای انتها وبرای
استثنا میتواند بود وعن برای مجاوزتست ید بمعنی قدرتست وظرف منصوبست
محلا وحالست از جزیه است بمعنی صادرة عن قدرة ومراد اینست که جمع میباید کرد
میان رعایت قدرت ایشان ورعایت صغار ایشان کیف برای استفهام انکاریست
ضمیر یکون راجع است بکل انسان منهم واو در وهو حالیه است لا یکترث براء
بینقطه وثاء سه نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افتعالست الاکتراث
برواداشتن حتی در حتی یجد برای استثنائست ودر بعض نسخ کافی حتی لا یجد است
وان از تبدیل کاتبان کافی میباشد زیرا که لا حتی یجد میباید بتقدیر لا یوظف علیه
شیء لا ینبغی ان یجوز الی غیره حتی یجد وبنا بر این حتی برای تعلیلست واین موافق
منقول در تفسیر علی بن ابرهیم است وبهتر است از دو نسخه که مذکور شد وما بنا بر این
شرح میکنیم یعنی روایتست از حریز از زراره گفت که گفتم امام جعفر صادق علیه
السّلم را که چیست قرار داد جزیه بر اهل کتاب که یهود ونصاری ومجوسند وایا بر
ایشان هست در انچه گرفته میشود از ایشان چیزی معین که سزاوار نیست که در گذرد
سوی غیر ان باین معنی که زیاد وکم نشود پس امام گفت که انچه گرفته میشود از ایشان مفوض
سوی مصلحت بینی امام زمانست میگیرد از هر شخصی از ایشان انچه را که خواسته باشد
بر قدر مال ان شخص یا انچه تاب دارد بیان این انکه جز این نیست که اهل کتاب جمعیند که بمال نجات

خودشانرا از اینکه ببندگی گرفته شوند یا کشته شوند پس جزیه گرفته میشود از ایشان
بر قدر تاب داشتن ایشان بیان این آنکه امام راست اینکه گرفتار کند ایشانرا بقدر
تاب داشتن ایشان یعنی منتهای تاب داشتن ایشان تا شاید که مسلمان شوند چه بدرستی که الله
تبارک و تعالی گفته در سوره توبه تا آنکه دهند جزیه را از قدرتی که هر کدام ایشان دارد برحالی
که ایشان ذلیلان باشند و چون میباشد هر کدام از دهندگان جزیه ذلیل برحالی
که او پروا نداشته باشد برای آنچه گرفته میشود از او و نه موظوف نمیشود برایشان
قدر جزیه تا هر کدام ایشان باید خاری بسبب آنچه گرفته شد از او پس دردناک شود
برای آن پس مسلمان شود مخفی نماند که این منافات ندارد با آنچه می آید در کتاب
الجهاد در حدیث چهارم باب اول که ومن اقرّ بالجزیة لم یتعدّ علیه ولم یخفر
ذمته وکلّف دون طاقته زیرا که این باعتبار ملاحظه هر سال است و آنچه می آید
باعتبار ملاحظه سال اول است چنانچه بیان میشود در شرح آن **اصل** قال و قال
اِبنُ مُسلِمٍ قُلتُ لِاَبی عَبدِاللهِ عَلَیهِ السَّلامُ اَرَاَیتَ ما تَاخُذُ هٰؤُلاءِ مِن هٰذَا
الخُمسِ مِن اَرضِ الجِزیَةِ وَتَاخُذُ مِنَ الدَّهاقینِ جِزیَةَ رُؤُسِهِم اَمَا عَلَیهِم فی ذٰلِکَ
شَیءٌ مُوَظَّفٌ فَقالَ کانَ عَلَیهِم ما اَجازُوا عَلیٰ اَنفُسِهِم وَلَیسَ لِلاِمامِ اَکثَرُ
مِنَ الجِزیَةِ اِن شاءَ الاِمامُ وَضَعَ ذٰلِکَ عَلیٰ رُؤُسِهِم وَلَیسَ عَلیٰ اَموالِهِم شَیءٌ وَ
اِن شاءَ فَعَلیٰ اَموالِهِم وَلَیسَ عَلیٰ رُؤُسِهِم شَیءٌ فَقُلتُ فَهٰذَا الخُمسُ فَقالَ اِنَّما
هٰذا شَیءٌ کانَ صالَحَهُم عَلَیهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَآلِهِ **شرح** ضمیر
قال در اول راجع بزراره است و میتواند بود که راجع بحریز باشد و بنا بر احتمال دوم
اولی اینست که این حدیثی علیحده باشد تاخذ در اول بصیغه غایبه و غایب میتواند
بود مشار الیه هولاء خلفای ضلالتند و مراد بارض الجزیه زمین خراجست که در
تصرف اهل جزیه است و داخل اموال ایشان نیست مانند زمین خراج که در تصرف
مسلمانان باشد تاخذ در دوم بصیغه غایبه است و ضمیر مستتر راجع بهولاء است
الدهاقین بفتح دال بی نقطه و تخفیف ها و الف و کسر قاف و سکون یاء دو نقطه
در پایین جمع دهقان بکسر و ضم دال بی نقطه و سکون هاء معرب دهگان صاحب
از اهل کتاب باعتبار اینکه اکثر زراعت ایشان در دهها میباشد اما بفتح همزه

و تخفیف میم مرکب از همزه استفهام و ما نافیه است ضمیر علیهم راجع بدهاقین است
هذا در فهذا مبتدا است الخمس صفت آنست و خبر مبتدا محذوفست بتقدیر فما هذا
الخمس **یعنی** گفت که و گفت محمد بن مسلم که گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که
خبر ده مرا که آنچه میگیرند خلفای ضلالت از این خمس حاصل از زمین خراج که در تصرف
اهل جزیه است و میگیرند از اهل زراعت آن زمین جزیه سرشمار ایشانرا آیا نیست بر آن اهل
زراعت در آنچه گرفته میشود از ایشان چیزی معین پس امام گفت که بود بر ایشان آنچه
روا داشتند بر خودشان در امان نامه و نیست امام را بیشتر از جزیه اگر خواهد امام
قرار میدهد آن جزیه را بر سر شمار ایشان برحالی که نیست بر شمار ایشان چیزی مخفی
نماند که شق اول در صورتیست که تفاوت در اموال ایشان نباشد یا اندک باشد و شق
دوم در صورتیست که تفاوت بسیار باشد پس گفتم که پس چیست این خمس حاصل زمین
خراج که هر ساله از ایشان گرفته میشود پس امام گفت که جز این نیست که این چیزیست که مصالحه
کرده بود با ایشان رسول الله صلی الله علیه و آله مراد اینست که مقتضای از زمان گرفتن
خمس حاصل بوده بعنوان قباله زمین و چنان مستمر مانده و آن داخل جزیه نیست زیرا
که زمین مال ایشان نیست بلکه اگر در تصرف مسلمانی باشد نیز حق قباله از او میدهد
پس منافات ندارد با اینکه بر اهل ذمه غیر جزیه چیزی نیست **دوم اصل** حریز عن
مُحَمَّدِ بنِ مُسلِمٍ قالَ سَاَلتُهُ عَن اَهلِ الذِّمَّةِ ماذا عَلَیهِم مِمّا یَحقِنُونَ بِهِ دِماءَهُم
وَاَموالَهُم قالَ الخَراجُ فَاِن اَخَذَ مِن رُؤُسِهِمُ الجِزیَةَ فَلا سَبیلَ عَلیٰ اَرضِهِم
وَاِن اَخَذَ مِن اَرضِهِم فَلا سَبیلَ عَلیٰ رُؤُسِهِم **شرح** فا در فان اخذ برای تعقیبست
و مراد اینست که بر ایشان دو چیز لازم است اول خراج اگر زمین خراج در تصرف ایشان
باشد و این مشترکست میان ایشان و مسلمانان دوم جزیه و آن یا بعنوان سرشمار است یا بعنوان
ملاحظه زمین ایشان است اگر مال الذمه زمین باشد **یعنی** روایتست از حریز از محمد بن مسلم گفت پرسیدم امام
از اهل ذمه که یهود و نصاری و مجوس اند که چه چیز بر ایشان لازم است از آنچه حفظ
میکنند بآن خونها و مالهای خود را امام گفت که اول خراج پس از آن اگر امام گرفت از سر
شمار ایشان جزیه را پس راه گرفت و گیری نیست بر زمین ایشان که ملک ایشان باشد
و اگر امام گرفت از زمین ایشان که ملک ایشان باشد پس نیست راه گرفت و گیری بر سر

بر مالهای ایشان چیزی
و اگر خواهد پس قرار میدهد
بر مالهای ایشان برحالی
که نیست

شماراايشان سوم اصل عن ابي عبد الله عليه السلام قال جرت السنة ان لا
تؤخذ الجزية من المعتوه ولا من المغلوب على عقله شرح المعتوه بعين
بينقطه وتاء دو نقطه در بالا وها بصيغه اسم مفعول باب نصر مجنون ظرف در على عقل
نايب فاعل مغلوب است ومراد كسى است كه عقلش ناقص باشد اگرچه بحد جنون نرسيده
باشد يعنى روايتست از امام جعفر صادق عليه السلام گفت كه جارى شد طريقت
رسول الله صلى الله عليه وآله باينكه گرفته نشود جزيه از ديوانه سرشار واز كسى كه سبك
عقل باشد چهارم اصل سئل ابو عبد الله عليه السلام عن المجوس اكان
لهم نبي فقال نعم اما بلغك كتاب رسول الله صلى الله عليه وآله الى اهل
مكة ان اسلموا والا نابذتكم بحرب فكتبوا الى رسول الله صلى الله عليه
وآله ان خذ منا الجزية ودعنا على عبادة الاوثان شرح ان دو جا بفتح
همزه وتخفيف نون مفسره است زيرا كه كتاب متضمن قولست نابذتكم بنون وباء يكنقطه
وذال بانقطه بصيغه ماضى معلوم متكلم وحده از باب مفاعله است المنابذه رد
بلد وكس با يكديگر در جنگ يا در هم زبانى يا مانند اينها يعنى پرسيده شد امام
جعفر صادق عليه السلام از مجوس كه آيا بود ايشانرا پيغمبرى كه تصديق او كرده باشند
پس امام گفت كه آرى آيا نرسيده بتو خبر نوشتن رسول الله صلى الله عليه وآله سوى
اهل مكه كه مسلمان شويد واگر نه زد وخورد ميكنم با شما بجنگ پس اهل مكه نوشتند
سوى رسول الله صلى الله عليه وآله كه فراگير از ما جزيه را و واگذار ما را بر پرستش
بتان اصل فكتب اليهم النبي صلى الله عليه وآله اني لست آخذ الجزية الا
الا من اهل الكتاب فكتبوا اليه يريدون بذلك تكذيبه زعمت انك لا
تأخذ الجزية الا من اهل الكتاب ثم اخذت الجزية من مجوس هجر فكتب
اليهم النبي صلى الله عليه وآله ان المجوس كان لهم نبي فقتلوه وكتاب احرقوه
اتاهم نبيهم بكتابهم في اثني عشر الف جلد ثور شرح الهجر بفتح ها وفتح جيم
وراء بينقطه لحسا وتوابع ضمير جمع در قتلوه راجع است بمجوس باعتبار بعض ايشان
چنانچه ظاهر ميشود از آنچه مى آيد در كتاب الجهاد در حديث اول باب دخول
عمرو بن عبيد والمعتزله على ابي عبد الله عليه السلام كه باب هفتم است كه

وان كانوا مجوسا ليسوا باهل الكتاب پس منافات ندارد با تصديق اكثر ايشان آن
نبى را مثل مجوس هجر با در يكتا بهم براى تعديه است يعنى پس نوشت سوى اهل مكه
نبى صلى الله عليه وآله كه بدرستى كه من نيستم باين روش كه گيرم جزيه را مگر از اهل
تصديق كتاب الهى پس اهل مكه نوشتند سوى او بر حالى كه اراده ميكردند بان نوشتن
نسبت دروغ باو را كه دعوى كردى اينرا كه تو نميگيرى جزيه را مگر از اهل كتاب با وجود
آنكه گرفتى جزيه را از گبران هجر كه كتاب ندارند پس نوشت سوى ايشان نبى صلى الله
عليه وآله كه بدرستى كه گبران بود ايشانرا پيغمبرى پس كشتند او را و بود ايشانرا كتابى
كه سوختند آنرا بيان اين آنكه آورد نزد ايشان پيغمبر ايشان كتاب ايشانرا در دوازده
هزار پوست گاو نر مراد اينست كه كتاب ايشان چون بغايت طولانى و بزرگ بود نتوانستند
كه از آن نسخه بردارند وچون سوخته شد بى كتاب ماندند وشروع در اجتهادات
كردند پنجم اصل سألت ابا عبد الله عليه السلام عن صدقات اهل
الجزية وما يؤخذ منهم من ثمن خمورهم ولحم خنازيرهم وميتتهم قال عليهم
الجزية في اموالهم تؤخذ منهم من ثمن لحم الخنزير او خمر وكل ما اخذوا
منهم من ذلك عليهم وثمنه للمسلمين حلال يأخذونه في جزيتهم شرح
پرسيدم امام جعفر صادق عليه السلام را از زكوتهاى اهل جزيه وآنچه گرفته ميشود
از ايشان از جمله قيمت خمرهاى ايشان وقيمت گوشت خوكهاى ايشان وقيمت
گوسفند مرده ايشان مثلا امام گفت كه بر ايشانست جزيه در مالهاى ايشان يعنى
كه زكوة عليحده بر ايشان نيست آن جزيه گرفته ميشود از ايشان از قيمت گوشت
خوك يا خمرى وهرچه مسلمانان گرفتند از ايشان از جمله آن قيمت پس گناه آن بر ايشانست
وقيمتش براى مسلمانان حلالست مسلمانان ميگيرند آنرا در جزيه ايشان
ششم اصل عن ابي عبد الله عليه السلام قال ان ارض الجزية لا ترفع
عنهم الجزية وانما الجزية عطاء المهاجرين والصدقة لاهلها الذين
سمى الله في كتابه وليس لهم من الجزية شيء ثم قال ما اوسع العدل
ثم قال ان الناس يستغنون اذا عدل بينهم وتنزل السماء رزقها وتخرج
الارض بركتها باذن الله شرح مراد بارض الجزيه زمين خراجست كه در تصرف

فوز ذلك

اهل جزیه است وگذشت در حدیث اول این باب که خراج از زمین خمس حاصل ان بوده
در زمان پیغمبر صلی الله علیه واله لا ترفع بصیغه مضارع غایب معلوم باب منع
وضمیر مستتر راجع بارض جزیه است ضمیر عنهم راجع باهل جزیه است که از ارض الجزیه
مفهوم میشود الجزیه منصوب ومفعول لا ترفع است مراد بمهاجرین لشکریان امام و
مانند ایشانست باعتبار اینکه بیرون میروند بقصد جهاد ومانند ان برای رضای الله
ورسولش چنانچه گفته در سوره نسا ومن یخرج من بیته مهاجرا الی الله ورسوله و
گذشت در کتاب الحجه در حدیث دوم باب ما یجب علی الناس عند مضی الامام که
باب هشتاد وهشتم است اینکه این ایت شامل غیر لشکریان امام نیز هست ما اوسع
بصیغه ماضی معلوم باب افعال برای تعجب است العدل منصوبست الاذن بکسر همزه
وسکون ذال بانقطه وبفتح همزه وفتح ذال مصدر باب علم دانش ومراد باذن الله اینجا
دانش الله تعالی بمصلحت درکاریست که فعل خودش است در حقیقت ومنسوب است
بغیر او در صورت یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت بدرستی که
زمین جزیه باعتبار خراجی که دارد برطرف نمیکند از اهلش جزیه را مراد اینست که
هر یک از خراج که خمس حاصل است مثلا وجزیه علیحده گرفته میشود از اهل از زمین
وجز این نیست که جزیه حق مهاجرانست وزکوة برای اهل زکوة است که نام برده الله
در کتاب خود در سوره توبه که انما الصدقات للفقراء والمساکین تا اخر چنانچه بیان
شد در حدیث اول باب اول ونیست اهل زکوة را از جمله جزیه چیزی بعد از ان امام
گفت که چه باعث رفاهیتست عدالت بعد از ان امام گفت بدرستی که مردمان
رفاهیت بهم میرسانند چون عدالت کرده شود میان ایشان وفرو میبارانند اسمان
باران خود را که باعث رزقست ومیرویاند زمین نبات خود را که باعث برکاتست
بدانش الله تعالی بمصلحت هفتم اصل عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَمُ
فِي أَهْلِ الْجِزْيَةِ يُؤْخَذُ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَمَوَاشِيهِمْ شَيْءٌ سِوَى الْجِزْيَةِ قَالَ لَا شرح
روایتست از محمد بن مسلم از امام محمد باقر علیه السلم در اهل جزیه که ایا گرفته میشود از
نقدهای ایشان وستورهای ایشان چیزی غیر جزیه که بر سر شما یا بر اموال ایشانست امام
گفت که نه باب چهل وهفتم اصل باب نادر شرح این بابی است غریب بمعنی اینکه مشتمل

بر احادیث غیر مشهور ودر این باب چهار حدیث است اول اصل عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سِنَانٍ
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَمُ قَالَ لَا بَأْسَ بِالرَّجُلِ يَمُرُّ عَلَى الثَّمَرَةِ وَيَأْكُلُ مِنْهَا وَلَا
يُفْسِدُ وَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنْ تُبْنَى الْحِيطَانُ بِالْمَدِينَةِ
لِمَكَانِ الْمَارَّةِ قَالَ وَكَانَ إِذَا بَلَغَ نَخْلُهُ أَمَرَ بِالْحِيطَانِ فَخُرِّقَتْ لِمَكَانِ الْمَارَّةِ
شرح لمکان متعلق بنهی است ومیتواند بود که متعلق بنهی باشد ومؤید اولست امر
بالحیطان تا اخر مگر انکه مراد بحائط اعم از دیوار وپرچین باشد ومراد ببنا ساختن
بگل وخشت ومانند ان باشد مکان هر دو جا بفتح میم مصدر میمی است ضمیر قال
در دوم راجع بعبد الله است پس ضمیر کان ونظایر ان راجع بامام جعفر صادق علیه
السلام است ومیتواند بود که ضمیر قال راجع بامام وضمیر کان راجع برسول علیهما السلم
باشد یعنی روایتست از عبد الله بن سنان بکسر سین از امام جعفر صادق علیه السلم
گفت که نیست پروایی بمردی که گذر کند بر میوه وخورد از ان وتجاوز از حد نکند
وبتحقیق نهی کرد رسول الله صلی الله علیه واله از اینکه بنا کرده شود دیوارهای
باغها در مدینه برای بودن راهگذران عبد الله گفت که وبود امام جعفر
صادق علیه السلم باین روش که چون میرسید نخل وبحاصل امر میکرد ملازمان را
بدیوارها پس ان دیوارها رخنه کرده میشد برای بودن راهگذران دوم اصل
عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَمُ نَحْوَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ
وَلَا يُفْسِدُ وَلَا يَحْمِلُ شرح روایتست از ابی الربیع شامی از امام جعفر صادق
مثل حدیث سابق مگر اینکه امام گفت که تجاوز از حد نکند وبا خود بر ندارد
وحاصل هر دو حدیث یکیست سوم اصل عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَمُ
قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ بَلَغَنِي أَنَّكَ كُنْتَ تَفْعَلُ فِي غَلَّةِ عَيْنِ زِيَادٍ
شَيْئًا وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْكَ قَالَ فَقَالَ لِي نَعَمْ شرح عین زیاد بفتح عین
بی‌نقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین ونون وکسر زای بانقطه وتخفیف یاء دو نقطه
در پایین والف ودال بی‌نقطه مرکب اضافیست واسم باغیست در جانب شرقی مدینه
ومعاید در کتاب المعیشه در حدیث پنجم باب شر السرقه والخیانه که باب صد وچهارم
است که اباد وابیع تمر عین ابن زیاد وسمهودی در کتاب خلاصه الوفا در فصل دوم

از باب هشتم در ترجمه وادی مهر و نعین لبی زیاد گفته ومی آید در کتاب النکاح
در حدیث سوم باب الرجل یرید ان یزوج ابنته تا آخر که باب پنجاه هشتم است
که زیاد بن عبید الله حارثی حاکم مدینه بوده یعنی روایت است از انکه روایت کرد
حدیث را از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که گفتم امام را که قربانت شوم بمن
رسیده اینکه تو میکردی در حاصل عین زیاد چیزی ومن میخواهم که شنوم از از تو
راوی گفت که پس امام گفت مرا که اری میگویم اصل كُنْتُ آمُرُ إِذَا أَدْرَكَتِ الثَّمَرَةُ
أَنْ يُثْلَمَ فِي حِيطَانِهَا الثُّلَمُ لِيَدْخُلَ النَّاسُ وَيَأْكُلُوا وَكُنْتُ آمُرُ فِي كُلِّ يَوْمٍ
أَنْ يُوضَعَ عَشْرُ بُنَيَّاتٍ يَقْعُدُ عَلَى كُلِّ بُنَيَّةٍ عَشَرَةٌ كُلَّمَا أَكَلَ عَشَرَةٌ
جَاءَ عَشَرَةٌ أُخْرَى يُلْقَى لِكُلِّ نَفْسٍ مِنْهُمْ مُدٌّ مِنْ رُطَبٍ وَكُنْتُ آمُرُ لِجِيرَانِ
الضَّيْعَةِ كُلِّهِمُ الشَّيْخِ وَالْعَجُوزِ وَالصَّبِيِّ وَالْمَرِيضِ وَالْمَرْأَةِ وَمَنْ لَا يَقْدِرُ
أَنْ يَجِيءَ فَيَأْكُلَ مِنْهَا لِكُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ مُدٌّ شرح یثلم بثاء سه نقطه بصیغه
مضارع غایب مجهول باب ضرب یا باب تفعیل برای مبالغه است الثلم بضم ثاء
سه نقطه وفتح لام مخففه جمع ثلمه بضم ثا وسکون لام رخنها وان مرفوع ونایب
فاعلست بعنوان مجاز بنیات بفتح باء یکنقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین
ونون جمع بینه است بمعنی خان اش پزان بازار ومانند ایشان وان تخته ایست
مرکب از دو تخته یا بیشتر ماخوذست از بین بمعنی میانه باعتبار اینکه در میان
جمعی گذاشته میشود تا بران چیزی خورند یا بمعنی جدایی باعتبار اینکه هر یکی از
جماعت حصه خود را بران خوان علیحده میخورد و شریک دیگری نمیشود تفسیر
مد گذشت در شرح حدیث دوم باب تخم الجیران بکسر جیم وسکون یاء دو نقطه
در پایین وراء بینقطه جمع جار همسایگان الضیعه بفتح ضاد بانقطه وسکون
یاء دو نقطه در پایین وعین بینقطه باغ ومانند ان از زمینهای حاصلخیز یعنی
امر میکردم چون میرسید میوه باینکه رخنه کرده شود در دیوارهای ان باغ
رخنها که در سال سابق بود وپر کرده شده بود تا داخل شوند مردمان محتاج
وخورند وامر میکردم در هر روزی باینکه گذاشته شود ده پیش تخته
که نشینند بر دور هر پیش تخته ده کس هر بار که خورد ده کس اید ده کس دیگر اند لخته

میشد برای هر شخصی از ایشان مدی از رطب وامر میکردم برای همسایگان ان باغ
بهمگی ایشان پیر مرد وپیر زن وکودک وبیمار وزن جوان وکسی که قدرت ندارد
که آید پس خورد از ان میوه برای هر شخصی از ایشان مدی از رطب اصل فَإِذَا كَانَ
الْجِدَادُ وَفَيْتُ الْقُوَّامَ وَالْوُكَلَاءَ وَالرِّجَالَ أُجْرَتَهُمْ وَأَحْمِلُ الْبَاقِيَ إِلَى
الْمَدِينَةِ فَفَرَّقْتُ فِي أَهْلِ الْبُيُوتَاتِ وَالْمُسْتَحِقِّينَ الرَّاحِلَتَيْنِ وَالثَّلَاثَةَ
وَالْأَقَلَّ وَالْأَكْثَرَ عَلَى قَدْرِ اسْتِحْقَاقِهِمْ وَحَصَلَ لِي بَعْدَ ذَلِكَ أَرْبَعُمِائَةِ
دِينَارٍ وَكَانَ غَلَّتُهَا أَرْبَعَةَ آلَافِ دِينَارٍ شرح البیوتات بضم باء یکنقطه جمع
بیوت که جمع بیت است خانه وادهای بسیار ومراد اینجا خویشانت وایشان بنی
هاشمند الراحله براء بینقطه والف وکسر جیم وتخفیف لام وتاء که برای نقل از وصفیت
باسمیت است حمال ومراد اینجا بار حمالت یعنی وچون میشد وقت چیدن خرما تمام
میدادم نگاهبانانرا وسرکارانرا وکارکنان باغ را مزد ایشان ونقل میکردم باقی خرما را
سوی مدینه وقسمت میکردم در خانه وادهای خویشان ودر مستحقین بار دو
حمال وسه حمال وکمتر وبیشتر بر قدر استحقاق ایشان وحاصل میشد برای
من بعد از انچه مذکور شد چهار صد دینار طلا وبود حاصل ان ضیعه چهار هزار
دینار طلا اگر کل ان فروخته میشد چهارم اصل كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ إِذَا بَلَغَتِ الثِّمَارُ أَمَرَ بِالْحِيطَانِ فَثُلِمَتْ شرح عادت نبی صلی الله علیه
واله این بود که چون میرسید میوها امر میکرد بدیوارهای باغها پس ان دیوارها رخنه
کرده میشد مراد دیوار باغیست که پاسبان ان حاضرست ومنع میکند از افساد واز
نقل بجای دیگر باب چهل وهشتم اصل ابواب الصدقة شرح این شش باب که می اید
ابواب احادیث متعلقه بصدقه مستحبه است از انجمله این باب فضیلت صدقه را
در این باب پانزده حدیثست اول اصل قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
الصَّدَقَةُ تَدْفَعُ مِيتَةَ السَّوْءِ شرح میته بکسر میم وسکون یاء بمعنی نوعی از
مردنست السوء بفتح سین ازار کردن کسی را ومعنی این ظاهر میشود از شرح حدیث سوم
باب اینده دوم اصل مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ وَأَحْمَدُ بْنُ
إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ جَمِيعاً عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ إِسْحَاقَ

باب فضل الصدقة

بن غالب عمن حدثه عن ابی جعفر علیه السلم قال البر والصدقة ینفیان
الفقر ویزیدان فی العمر ویدفعان عن سبعین میتة السوء وفی خبر
اخر ویدفعان عن سبعین میتة السوء شرح البر بکسر باء یکنقطه وتشدید
راء بینقطه مصدر باب ضرب وعلم خوشخویی وفرمان برداری پدر ومادر
وپیوند رحم وراستی وطاعت وهمه اینجا مناسبست وفی خبر اخر اشارتست
باینکه مثلا در روایت فضیل سبعین است ودر روایت محمد بن عبد الجبار
شبعین است ومؤید خبر اولست انچه می اید در حدیث سوم باب آینده یعنی روایت
از محمد بن اسمعیل از فضل بن شاذان وروایتست از احمد بن ادریس از محمد بن عبد
الجبار بهمکی ان دو از صفوان بن یحیی از اسمعیل بن غالب از انکه روایت کرد
حدیث را از امام محمد باقر علیه السلم گفت که خوشخویی با مردمان وتصدق
برطرف میکنند نیازمندیرا وزیاد میکنند در عمر وبرطرف میکنند از هفتاد کس
که منسوبند بمردن از ارکردنرا ودر خبری دیگر اینست که برطرف میکنند از شبعه
من مردن از ارکردنرا سوم اصل عن ابی جعفر علیه السلام قال لان احج حجة
احب الی من ان اعتق رقبة ورقبة حتی انتهی الی عشر ومثلها ومثلها
حتی انتهی الی سبعین ولان اعول اهل بیت من المسلمین اشبع جوعتهم
واکسو عورتهم واکف وجوههم عن الناس احب الی من ان احج حجة
وحجة حتی انتهی الی عشر وعشر وعشر ومثلها حتی انتهی الی سبعین شرح
مضمون این گذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث یازدهم باب هشتاد وسوم
که باب قضاء حاجة المؤمن است مثلها همه جا منصوبست اشبع بصیغه مضارع
متکلم وحده از باب افعال مرفوعست وجمله حالیه است یعنی روایتست از امام
محمد باقر علیه السلم گفت که هر آینه اینکه حج کنم یک حج محبوبترست سوی من از اینکه
ازاد کنم بنده ایرا وبنده ایرا تا انکه امام رسید بده بنده ومثل ان ده ومثل ان ده
تا انکه رسید بهفتاد بنده باینمعنی که شش بار گفت ومثلها وهر آینه اینکه خرج
کنم اهل خانواده ایرا از مسلمانان برحالی که سیر کنم گرسنگی ایشانرا وبپوشانم
برهنگی ایشانرا وباز دارم ابروی ایشانرا از ریختن نزد مردمان محبوبترست

سوی من از اینکه حج کنم یک حج وحجی دیگر تا انکه امام رسید سوی ده حج وگفت وده دیگر
وده دیگر وگفت که ومثل ان ده تا انکه امام رسید بهفتاد حج باینمعنی که چهار بار گفت
ومثلها چهارم اصل قال رسول الله صلی الله علیه واله من صدق بالخلف
جاد بالعطیة شرح صدق از باب تفعیلست واشارتست بایت سورة لیل
وصدق بالحسنی وبیان میشود در حدیث پنجم باب هشتاد وچهارم یعنی گفت رسول
الله صلی الله علیه واله که هر که ایمان آورده باشد باینکه الله تعالی عوض بخشش را
میدهد بیمضایقه میشود به بخشش پنجم اصل قال ابو عبد الله علیه السلم
داووا مرضاکم بالصدقة وادفعوا البلاء بالدعاء واستنزلوا الرزق
بالصدقة فانها تفک من بین لحی سبعمائة شیطان ولیس شیء اثقل
علی الشیطان من الصدقة علی المؤمن وهی تقع فی ید الرب تبارک وتعالی
قبل ان تقع فی ید العبد شرح تفک بفا وتشدید کاف بصیغه مضارع غایبه مجهول
باب نصرست اللحی بضم لام وکسر حا بینقطه وتشدید یاء دونقطه در پایین وبکسر لام و
فتح حا والف جمع لحی بفتح لام وسکون حا وتخفیف یاء دونقطه در پایین استخوانهایی
که در دو پهلوی دهنست ودر ذقن سر بهم اورده ووزن اول در اصل لحوی بضم لام و
ضم حاء بوده مثل فلوس که جمع فلس است واو ساکن ویاء در یک کلمه جمع شده پس واو منقلب
بیاء شده وضمه ما قبل ان منقلب بکسر شده یعنی گفت امام جعفر صادق علیه السلم
که علاج کنید بیماران خود را بصدقه ودفع کنید بلا را بدعا وطلب فرود امدن کنید روزی
بصدقه چه بدرستی که صدقه کنده میشود از میان استخوانهای دهنهای هفتصد شیطان
مراد اینست که هفتصد شیطان از شیاطین انس وجن مانع میشوند از دادن صدقه پس گویا
که صدقه را در دهنها گرفته اند ونمیگذارند که داده شود ونیست چیزی گرانتر بر شیطان
از صدقه بر مؤمن وان صدقه بر مؤمن قرار میگیرد در دست صاحب کل اختیار تبارک
وتعالی پیش از انکه قرار گیرد در دستان بنده مؤمن اشارتست بانچه می اید در حدیث
سوم باب پنجاه ویکم وانچه می اید در حدیث ششم باب هشتاد وچهارم که فانی القفها
بیدی ششم اصل قال رسول الله صلی الله علیه واله ارض القیمة نار ما
خلا ظل المؤمن فان صدقته تظله شرح گفت رسول الله صلی الله علیه واله

که زمین قیامت مانند اتش است سوای سرسایه مؤمن چه بدرستی که صدقه او تا
میکند او را **هفتم اصل** سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ اَلصَّدَقَةُ بِالْیَدِ
تَقِی مِیتَةَ السُّوءِ وَتَدْفَعُ سَبْعِینَ نَوْعًا مِنْ اَنْوَاعِ الْبَلَاءِ وَتَفُكُّ عَنْ لَحْیِ
سَبْعِینَ شَیْطَانًا کُلُّهُمْ یَامُرُهُ اَنْ لَا یَفْعَلَ **شرح** شنیدم از امام جعفر
صادق علیه السلام میگفت که تصدق بدست خود نگاه میدارد صاحبش را از مردن
از ار کردن و دفع میکند هفتاد نوع را از نوعهای بلا و کنده میشود از استخوانهای
دهنهای هفتاد شیطان جمیع ان شیاطین امر میکنند صاحب صدقه را که نکند **هشتم اصل**
سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ کَانَ فِی وَصِیَّةِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ
وَآلِهِ لِاَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَیْهِ وَاَمَّا الصَّدَقَةُ فَجُهْدَكَ جُهْدَكَ حَتّٰی یُقَالَ
قَدْ اَسْرَفْتَ وَلَمْ تُسْرِفْ **شرح** جهد بفتح و ضم جیم و سکون ها و دال بینقطه مصدر با
منع است و ان منصوب و مفعول مطلق فعل محذوفست بتقدیر فاجهد جهدك یا بمعنی
که سعی کن سعی که بقدر طاقت تو باشد و تکرار ان برای تاکید است **یعنی** شنیدم از
امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که بود در سفارش نبی صلی الله علیه و آله
امیر المؤمنین را صلوات الله علیه که و اما صدقه پس در ان جد کن چندانکه توانی
جد کن چندانکه توانی تا انکه کفته شود از جانب ظاهر بینان که تجاوز از حد کرده
بر حالی که تجاوز نکرده باشی **نهم اصل** عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ یُسْتَحَبُّ لِلْمَرِیضِ اَنْ یُعْطِیَ السَّائِلَ بِیَدِهِ
وَیَامُرَ السَّائِلَ اَنْ یَدْعُوَ لَهُ **شرح** روایتست از عبد الله بن سنان از امام جعفر
صادق علیه السلام گفت شنیدم از او که میگفت که مستحبست بیمار را اینکه
صدقه دهد گدا را بدست خود و امر کند گدا را باینکه دعا کند برای او **دهم اصل** اَخْبَرَ
اَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَیْهِ السَّلَامُ اِنِّی اُصِبْتُ بِابْنَیْنِ وَبَقِیَ لِی بُنَیٌّ صَغِیرٌ فَقَالَ
تَصَدَّقْ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ حِینَ حَضَرَ قِیَامِی مُرِ الصَّبِیَّ فَلْیَتَصَدَّقْ بِیَدِهِ بِالْکِسْرَةِ
وَالْقُبْضَةِ وَالشَّیْءِ وَاِنْ قَلَّ فَاِنَّ کُلَّ شَیْءٍ یُرَادُ بِهِ اللّٰهُ وَاِنْ قَلَّ بَعْدَ اَنْ یَصْدُقَ
النِّیَّةَ فِیهِ عَظِیمٌ **شرح** الکسره بکسر کاف و سکون سین بینقطه و راء بینقطه کناره
نان خشك که شکسته شده باشد القبضه بضم و فتح قاف و سکون باء یکنقطه مقدار

یکمشت از خرما و مانند ان **یعنی** خبر دادم امام رضا علیه السلام را که من مصیبت زده شدم
بوفات دو پسر و ماند مرا پسرکی کوچك پس امام کفت که تصدق کن از جانب او بعد از ان
امام کفت وقتی که نزدیك شد برخاستن من که امر کن ان کودك را پس باید که تصدق
کند بدست خود پارچه نان خشك و مشت خرما مثلا و چیزی دیگر هر چند که کم باشد
چه بدرستی که هر چیزی که اراده کرده شود بان رضای الله تعالی هر چند که کم باشد بعد
از انکه خالص شود قصد در ان بزرکست نزد الله تعالی **اصل** اِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ یَقُولُ
فَمَنْ یَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَیْرًا یَرَهُ وَمَنْ یَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا یَرَهُ وَقَالَ فَلَا اقْتَحَمَ
الْعَقَبَةَ وَمَا اَدْرٰیكَ مَا الْعَقَبَةُ فَكُّ رَقَبَةٍ اَوْ اِطْعَامٌ فِی یَوْمٍ ذِی مَسْغَبَةٍ
یَتِیمًا ذَا مَقْرَبَةٍ اَوْ مِسْکِینًا ذَا مَتْرَبَةٍ عَلِمَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ اَنَّ کُلَّ اَحَدٍ لَا یَقْدِرُ عَلٰی
فَكِّ رَقَبَةٍ فَجَعَلَ اِطْعَامَ الْیَتِیمِ وَالْمِسْکِینِ مِثْلَ ذٰلِكَ تَصَدَّقْ عَنْهُ **شرح** بدرستی
که الله عز و جل میکوید در سوره زلزال که پس هر که کند هموزن ذره خیر را می بیند از او
هر که کند هموزن ذره شر را می بیند از او بیان این شد در کتاب فضل القران در شرح
حدیث بیست و چهارم باب سیزدهم که باب فضل القرانت و کفت در سوره بلد
که پس مباد که فرو کیرد انسان کافر و منافق کردنگاه راه بهشت را یا بمعنی که از ان کردنگاه
کذرد و چه چیز دانا کرد ترا که چیست ان کردنگاه ان ازاد کردن کردنیست خواه از اتش
جهنم و هدایت سوی ولایت امیر المؤمنین و اولاد معصومین چنانچه کذشت در
کتاب الحجه در حدیث چهل و نهم و هشتاد و هشتم باب صد و هفتم که باب فیه نکت
و نتف من التنزیل فی الولایه است و خواه از قید بندکی دنیا یا طعام دادنست
در روزی که روز کار کرسنکی باشد یتیمی را که صاحب نزدیکی باشد یا مسکینی را که
صاحب خاکساری باشد دانست الله عز و جل که هر کسی قدرت ندارد بر ازاد کردن کردنی پس
کردانید طعام دادن یتیم و مسکین را مثل ان ازاد کردن کردن نزدیك باین می اید در حدیث
دوازدهم باب فضل اطعام الطعام تصدق کن از جانب ان کودك **پانزدهم اصل** قَالَ
رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ تَصَدَّقُوا وَلَوْ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ وَلَوْ بِبَعْضِ صَاعٍ
وَلَوْ بِقُبْضَةٍ وَلَوْ بِبَعْضِ قُبْضَةٍ وَلَوْ بِتَمْرَةٍ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ یَجِدْ فَبِکَلِمَةٍ لَیِّنَةٍ
فَاِنَّ اَحَدَکُمْ لَاقِی اللّٰهِ فَیَقُولُ لَهُ اَلَمْ اَفْعَلْ بِكَ اَلَمْ اَفْعَلْ بِكَ اَلَمْ اَجْعَلْكَ سَمِیعًا بَصِیرًا

الم اجعل لك مالاً وولداً فيقول بلى فيقول الله تبارك وتعالى فانظر ما قدمتَ
لنفسك قال فينظر قدامه وخلفه وعن يمينه وعن شماله فلا يجد
شيئاً يقي به وجهه من النار شرح التوبكسر وفتح شين بانقطه وتشديد قاف
نصف وبفتح شين جانب لاق بصيغه اسم فاعل معتل اللام يلي باب علم مرفوعست
تقديراو باتنوين است لله بحرف جرست ودر بعض نسخ لاقى بصورت ياء است والله
بحرف جر و مضاف اليه است باضافه لفظيه وياء بالتقاء ساكنين مى افتد قائل
خبر مبتداى محذوفست بتقدير فهو قائل له وضمير محذوف راجع بالله است و
جمله معطوفست بر لاق لله ذكر ولد بعد از مال اشعارست باينكه وجود فرزند
موكد تصدق بمال است زيراكه پدر اكر پير و عاجز از كسب شود و ذخيره نداشته باشد
نفقه او بر فرزند اوست و مردمان خيال عكس اين ميكنند چنانچه مشهورست
كه الولد مجبنه مبخلة وميتواند بود كه ذكر ولد از قبيل شمردن نعمت باشد يعني
كفت رسول الله صلى الله عليه واله كه تصدق كنيد هرچند كه بصاعي از خرما
باشد هرچند كه بعض صاعي باشد هرچند كه بمشتي باشد هرچند كه بعض مشتي
باشد هرچند كه بيكخرما باشد هرچند كه بنصف خرمايي باشد پس هركه نيابد ماليرا
كه تصدق تواند كرد پس تصدق كند بسخن نرم باينمعني كه خوشخويي كند با مردمان
چه بدرستي كه كسي از شما برميخورد الله تعالى را در روز قيامت يا در روز مرك پس
الله تعالى ميكويد او را كه ايا نكردم با تو چنين ايا نكردم با تو چنان باينمعني كه نعمتهاى
سابقه را ميشمارد ايا نكردانيدم ترا شنواى بينا ايا نكردانيدم براى تو مالى و فرزندى
پس انكس ميكويد كه بلى پس ميكويد الله تبارك وتعالى كه پس نكاه كن كه چه چيز از مال خود
پيش فرستادى براى خودت رسول الله صلى الله عليه واله كفت كه پس انكس نظر
ميكند در پيش خود و در پس خود و در جانب راست خود و در جانب چپ خود پس
نمييابد چيزيرا كه نكاه دارد بان روى خود را از اتش باب چهل و نهم اصل باب ان
الصدقة تدفع البلاء شرح اين باب بيان اينست كه صدقه دفع ميكند بلارا
در اين باب يازده حديثست اول اصل سمعت ابا عبد الله عليه السلم
يقول بكروا بالصدقة وارغبوا فيها فما من مؤمن يتصدق بصدقة يريد

بها

بها ما عند الله ليدفع الله بها عنه شر ما ينزل من السماء الى الارض في
ذلك اليوم الا وقاه الله شر ما ينزل من السماء الى الارض في ذلك اليوم
شرح بكروا بباء يكنقطه وتشديد كاف مكسوره وراء بينقطه بصيغه امر باب
تفعيلست التبكير ابتدا كردن بكارى در اول روزى يا در اول كارى ديكر و مراد اينجا
شق اولست يا در بالصدقة صله بكروا است فا در فما براى بيانست يعني شنيدم از
امام جعفر صادق عليه السلام ميكفت كه مبادرت كنيد در اول روز بدادن
صدقه و رغبت كنيد در دادن صدقه بيان اين انكه نيست هيچ مؤمني كه تصدق
كند بصدقه بر حالى كه اراده كند بان صدقه انچه را كه نزد الله تعالى است يعني
انچه بقضا و قدر الله تعالى است تا دفع كند الله تعالى بان صدقه شر انچه را كه
فرود مى ايد از اسمان سوى زمين باينمعني كه بقضا و قدر الله تعالى است در انروز
مكر انكه نكاه ميدارد او را الله تعالى از شر انچه فرود مى ايد از اسمان سوى زمين
در انروز پس مبادرت بصدقه باعث اين ميشود كه در انروز مكروهي باو نرسد
اصلا دوم اصل قال رسول الله صلى الله عليه واله ان الله لا اله الا
هو ليدفع بالصدقة الداء والدبيلة والحرق والغرق والهدم
والجنون وعد رسول الله صلى الله عليه واله سبعين باباً من السوء
شرح لا اله الا هو جمله معترضه است الدبيله بضم دال بينقطه و فتح باء يكنقطه
و سكون ياء دو نقطه دمل اندرون حرارت اندرون الحرق بفتح حاء بينقطه و فتح
راء بينقطه و قاف سوختكى الغرق بفتح غين بانقطه و فتح راء بينقطه و قاف
فرو ماندن در اب الهدم بفتح هاء و فتح دال بينقطه فرو ماندن در انبوه السوء
بضم سين بينقطه و سكون واو و همزه مكروه طبع يعني كفت رسول الله صلى الله
عليه واله كه بدرستي كه الله نيست مستحق عبادتى مكر او هر اينه دفع ميكند
بدادن صدقه درد را و حرارت اندرون را و سوختكى را و در اب غرق شدن را و در
انبوه ماندن را و ديوانكى را و شمرد رسول الله صلى الله عليه واله هفتاد نوع را
از ناخوش سوم اصل عن ابي عبد الله عليه السلم قال مر يهودي بالنبي
صلى الله عليه واله فقال السام عليك فقال رسول الله صلى الله

عليه وآله عليك فقال اصحابه انما سلم عليك بالموت فقال الموت عليك
فقال النبي صلى الله عليه وآله وكذلك رددت ثم قال النبي صلى الله عليه
وآله ان هذا اليهودي يعضه اسود في قفاه فيقتله قال فذهب اليهودي
فاحتطب حطبا كثيرا فاحتمله ثم لم يلبث ان انصرف شرح السام بسين
بينقطه والف منقلب از واو وتخفيف ميم مرك و يهود اين لفظ را بروش ميكويند با
مسلمانان كه مشتبه بسلام شود ولهذا اصحاب كفتند كه انما سلم عليك باينمعنى
كه اظهار سلام كرد وسلام نبود القفا بفتح قاف وفا والف منقلب از واو
پس كردن آن بفتح همزه وتخفيف نون بتقدير الى ان است يعنى روايتست از امام
جعفر صادق عليه السلام كفت كه كذشت جهودى بنبى صلى الله عليه وآله
پس جهود كفت كه سام بر تو باد پس كفت رسول الله
صلى الله عليه وآله كه بر تو باد پس كفتند اصحاب
نبى كه جز اين نيست كه سلام كرد بر تو بمرك
باين روش كه كفت مرك بر تو باد پس كفت نبى صلى الله عليه وآله كه وچنان
بركردانيدم بعد از ان كفت نبى صلى الله عليه وآله كه بدرستى كه اين جهود ميكزد
او را مارى سياه در پس كردن او پس ميكشد او را امام كفت كه پس رفت ان جهود
پس هيزم چيد هيزمى بسيار پس بر دوش خود كرفت بعد از ان درنك نكرد تا انكه
بركشت باينمعنى كه زود بركشت اصل فقال له رسول الله صلى الله عليه وآله
ضعه فوضع الحطب فاذا اسود في جوف الحطب عاض على عود فقال
يا يهودي اي شيء عملت اليوم فقال ما عملت عملا الا حطبي هذا احتملته
فجئت به وكان معي كعكتان فاكلت واحدة وتصدقت بواحدة على مسكين
فقال رسول الله صلى الله عليه وآله بها دفع الله عنه وقال ان الصدقة
تدفع ميتة السوء عن الانسان شرح الكعكه بفتح كاف وسكون عين بينقط
وتا وحلت قرصى از نان كه انرا كرده ميبامند وبعضى ميكويند كه نان دوانه است
وبعضى ميكويند كه نانيست كه بالاى سنك پخته ميشود و بر هر تقدير كعك معرب
كاك است الميته بكسر ميم وسكون ياء دو نقطه در پايين نوعى از مرك السوء بفتح

سين وسكون واو مصدر باب نصر از ركين كردن وان مضاف اليه است ومراد بميته
السوء نوعى از مركست كه باعث آزار مردمان ونفرت ايشان باعتبار اينكه متضمن
رسوائى دنيا است مراد بانسان اينجا مؤمن است بقرينه اينكه بجاى ان نكفت صاحبها
واين مبنى بر اينست كه غير مؤمن داخل بهايم شمرده ميشود وميتواند بود كه مراد اعم باشد
ومراد بدفع اعم از دفع بالكليه باشد يعنى پس كفت ان جهود را رسول الله صلى الله عليه
وآله كه بكذار هيزم را پس كذاشت هيزم را پس ناكاه مارى سياه در ميان هيزم بود كه دندان
زده بود بر چوبى پس رسول الله صلى الله عليه وآله كفت كه اى جهود چه چيز كردى امروز
پس جهود كفت كه نكردم كارى مكر اين هيزم را بيان اين انكه بر دوش خود كرفتم از ان آوردم
از ان بود با من دو كرده پس خوردم يكى را وتصدق كردم بيكى بر مسكينى پس كفت رسول الله
صلى الله عليه وآله كه بان صدقه دفع بلا كرد الله تعالى از او ورسول صلى الله عليه
وآله كفت كه بدرستى كه صدقه دفع ميكند مردن رسوائى را از مؤمن بدانكه اين قضيه
معجزه است ودلالت نميكند بر اينكه ان هذا اليهودي يعضه اسود في قفاه فيقتله
مخالف واقع باشد زيرا كه هر يك از يعضه ويقتله فعل مضارع است وصدق ان
لازم ندارد وقوع مضمون انرا در همان روز ودفع در بها دفع الله تعالى ماضى است وصدق
ان لازم ندارد وقوع مثل مضمون انرا در مستقبل پس قبول نداريم كه ان يهودى بعد از ان
روز كرفتار ان بلا نشده وبر تقدير تسليم ميكوييم كه ميتواند بود كه نبى صلى الله عليه
وآله اينرا بقصد مجاز كفته باشد هرچند كه قرينه ان در وقت كفتن نزد مخاطبان ظاهر
نباشد واين جايزست در صورتى كه معلوم باشد كه قرينه مجاز ظاهر خواهد شد بعد از
وقتى نظير انچه مى آيد در حديث پانزدهم باب هشتاد وچهارم كه باب النوادرست كه فرشته
كفت كه انى شيخ كثير العيال تا آخر وقرينه مجاز بعد از ان ظاهر شد مخفى نماند كه بر تقدير
كه ان مخالف واقع باشد دلالت ميكند بر اينكه حكم بظن واجتهاد در غير نفس حكم شرعى
جايزست وخطا در ان منافى نبوت نيست پس بد احقيت واشارت بامثال اين شده
در آيت سوره رعد يمحوا الله ما يشاء ويثبت وعنده ام الكتاب وكذشت در كتاب التوحيد
در حديث سوم باب البدا كه باب بيست وچهارم است چهارم اصل قال علي صلوات
الله عليه كانوا يرون ان الصدقة يدفع بها عن الرجل الظلوم شرح ضمير

کانوا راجع است به بنی اسرائیل که نظیر این امتند و روایت شده که هر قضیه که در بنی
اسرائیل واقع شده نظیران در این امت واقع میشود رؤیت اینجا بمعنی مشاهده است یا
بمعنی علم است یدفع بصیغه مجهولست بها نایب فاعلست الظلوم بفتح ظاء با نقطه و
ضم لام و سکون واو بغایت ظالم و اینجا عبارتست از سامری چنانچه ظاهر است از انچه
می آید در حدیث سیزدهم باب معرفة الجود والسخا که باب هشتاد و یکم است یا اعم از
او و امثال اوست **یعنی** گفت علی صلوات الله علیه که امت موسی میدیدند که صدقه
دفع بلا کرده میشود بان از مرد بغایت ظالم مراد دفع بلا در زندگی دنیاست **پنجم
اصل** قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بَكِّرُوا بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَا
يَتَخَطَّاهَا **شرح** بکروا با یکنقطه و تشدید کاف و راء بینقطه بصیغه امر باب تفعیل
التبکیر ابتدا بکاری کردن در اول کاری یا اول روزی و مراد اینجا شق اولست بخلاف
انچه گذشت در حدیث اول این باب چه مراد پیش فرستادن صدقه است چون اراده
سفری یا ماندن باشد یتخطاها بخاء با نقطه و طاء بینقطه و الف منقلب از واو
بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعیل التخطی تجاوز **یعنی** گفت رسول الله
صلی الله علیه و آله که ابتدا کنید بصدقه باینمعنی که پیش فرستید صدقه را در راهی
که اراده داشته باشید که شروع در ان کنید چه بدرستی که اگر بلایی در راه باشد
در نمیگذرد از صدقه باینمعنی که صدقه سپر بلاست **ششم اصل** عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ
عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتَدْفَعُ سَبْعِينَ بَلِيَّةً مِنْ بَلَايَا الدُّنْيَا
مَعَ مِيتَةِ السَّوْءِ إِنَّ صَاحِبَهَا لَا يَمُوتُ مِيتَةَ السَّوْءِ أَبَداً مَعَ مَا يُدَّخَرُ
لِصَاحِبِهَا فِي الْآخِرَةِ **شرح** تفسیر میته السوء گذشت در شرح حدیث سوم این باب
مع نزد بعضی حرف جرست بمعنی مصاحبت و نزد بعضی دیگر اسمی است که کسب تعریف
نمیکند باضافه بمعنی مصاحب و بر هر تقدیر مع میته در موضع حالست از
سبعین بلیة و مراد اینست که هفتاد و یک بلا را دفع میکند و مع ما یدخر صفت
مفعول مطلق فعل محذوفست و عامل ان لتدفع است بتقدیر دفعا مع ما یدخر
یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت بدرستی که صدقه هر اینه دفع
میکند هفتاد بلا را از بلاهای دنیا با مردن رسوایی بدرستی که دهنده صدقه

نمیمیرد مردن رسوایی هرگز با انچه اماده کرده شده از ثواب برای دهنده صدقه در
اخرت **هفتم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ
حِينَ يُصْبِحُ أَذْهَبَ اللهُ عَنْهُ نَحْسَ ذَلِكَ الْيَوْمِ **شرح** النحس بفتح نون و سکون
حاء بینقطه و سین بینقطه بلا **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت
که هر که تصدق کند بصدقه وقتی که بصبح میرسد برطرف میکند الله تعالی از او
بلای ان روز را **هشتم اصل** قَالَ أَبُو الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِإِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ
ذَكَرَ لَهُ أَنَّ ابْنَهُ صَدَّقَ عَنْهُ قَالَ إِنَّهُ رَجُلٌ قَالَ فَمُرْهُ أَنْ يَتَصَدَّقَ وَلَوْ بِالْكِسْرَةِ
مِنَ الْخُبْزِ ثُمَّ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ رَجُلاً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ
كَانَ لَهُ ابْنٌ وَكَانَ لَهُ مُحِبّاً فَأُتِيَ فِي مَنَامِهِ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ ابْنَكَ لَيْلَةَ يَدْخُلُ
بِأَهْلِهِ يَمُوتُ قَالَ فَلَمَّا كَانَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَبَنَى عَلَيْهِ أَبُوهُ تَوَقَّعَ أَبُوهُ ذَلِكَ
فَأَصْبَحَ ابْنُهُ سَالِماً فَأَتَاهُ أَبُوهُ فَقَالَ يَا بُنَيَّ هَلْ عَمِلْتَ الْبَارِحَةَ شَيْئاً
مِنَ الْخَيْرِ قَالَ لَا إِلَّا أَنَّ سَائِلاً أَتَى الْبَابَ وَقَدْ كَانُوا ادَّخَرُوا لِي طَعَاماً
فَأَعْطَيْتُهُ السَّائِلَ فَقَالَ بِهَذَا دُفِعَ عَنْكَ **شرح** واو در و ذکر حالیه است
بتقدیر قد و ذکر بصیغه ماضی معلوم باب نصر است و ضمیر مستتر راجع باسمعیل است
ضمیر له راجع بامام است ان بفتح همزه و تشدید نون مفتوحه است ابنه منصوب
و اسم ان است خبرش محذوفست برای اشارت باینکه بسیار واگفتا نقا بلیتهای
پسرش ابن اثیر در نهایه در باب الهمزه مع النون در حذف خبر ان گفته که هذا
و امثاله من اختصاراتهم البلیغه و کلامهم الفصیح صدق بصاد بینقطه و دال
بینقطه و قاف بصیغه امر باب تفعیل مفعول قال است التصدیق تصدق و گرفتن
صدقه از کسی و دادن بمستحق از جانب انکس تصدق ببعض جامهای طفل و ام
امام بتصدیق از و مبنی بر اینست که بیان قابلیت و اظهار محبت برای طفل میباشد
غالبا ضمیر قال در دوم راجع باسمعیل است ضمیر انه راجع بابنه است ضمیر
قال در سوم راجع بامام است الکسره بکسر کاف و سکون سین بینقطه و راء
بینقطه قطعه از انچه شکسته شود مثل نان خشک اتی بهمزه و تاء دو نقطه
در بالا و یاء دو نقطه در پایین بصیغه ماضی مجهول باب ضرب است لیله

منصوب ومضافست بجمله نبی بباء یکنقطه ونون والف منقلب از یاء بصیغه
ماضی معلوم باب ضربست البنا خیمه زدن واینجا کنایتست از کدخدا کردن
زیراکه عادت عرب این بوده که چون کدخدا میشده اند درخیمه نو کدخدا
میشده اند البارحه بباء یکنقطه وکسر راء بینقطه وحاء بینقطه شب گذشته
ادّخر وا بتشدید دال بینقطه که اوّل ان منقلب از ذال بانقطه است ودوم ان
منقلب از تاء افتعالست وخاء بانقطه وراء بینقطه بصیغه ماضی معلوم باب
افتعالست وضمیر راجع بکارکنان عروسیاست دفع بصیغه ماضی مجهولست
وضمیر راجع بموتست **یعنی** گفت امام موسی کاظم یا امام رضا علیهما السّلام
اسمعیل بن محمد را برحالی که ذکر کرده بود برای امام اینکه پسرش چنین وچنین
قابلیتها دارد که تصدّق کن ازجانب پسر خود اسمعیل گفت بدرستی که او مردیست
باینمعنی که او خود تصدّق میتواند کرد وطفل نیست امام گفت پس امر کن او را باینکه
تصدّق کند هرچند که پارچه نان خشک باشد بعد از ان امام گفت که گفت
امام محمد باقر علیه السّلم که بدرستی که مردی از بنی اسرائل بود او را پسری وانمرد
بودان پسر را دوست دار پس انمرد امده شد درخواب خود باینمعنی که شخصی
درخواب نزد او آمد پس گفته شد او را که بدرستی که پسر تو در شبی که داخل
میشود باهل خود یعنی شبی که کدخدا میشود میمیرد امام محمد باقر علیه السّلم
گفت که پس وقتی که شد انشب وخیمه زدند براو وپدرش خائف می بود پدر او از انکه
درخواب دیده بود پس بصبح رسید پسر او بسلامت پس آمد نزد او پدر او
پس گفت که ای پسرک من ایا کردی دوش چیزی را از خیر پسر گفت که نه مگر انکه
سائلی آمد بدرخانه وبتحقیق نگاه داشته بودند برای من طعامی را پس دادم
انرا بسائل پس پدرش گفت که باین دفع کرده شد مرگ از تو **بدانکه** کلام قائل
در منام از قبیل مجاز بنا بر اعتماد بر ظهور قرینه باندک وقتی میتواند بود چنانچه
بیان شد درشرح حدیث سوم این باب ومیتوان گفت که خواب دیدن قسمی
از خیالست وحقیقتی ندارد ولیک تعبیری میدارد وان تعبیر معلوم کسی نمیشود
بیوحی اما گاهی مظنون میشود ودر ما نحن فیه از قبیل مظنونست **نهم اصل**

ویل الآخر ما دلّک

عن ابی عبد الله علیه السّلم قال کان بینی وبین رجل قسمة ارض وکان الرّجل
صاحب نجوم وکان یتوخّی ساعة السّعود فیخرج فیها واخرج انا فی ساعة
النّحوس فاقتسمنا فخرج لی خیر القسمین فضرب الرّجل یده الیمنی علی الیسری
ثمّ قال ما رأیت کالیوم قطّ قلت ویل الاخر وما ذاک قال انّی صاحب
نجوم اخرجتک فی ساعة النّحوس وخرجت انا فی ساعة السّعود ثمّ قسمنا
فخرج لک خیر القسمین **شرح** صاحب نجوم بتقدیر صاحب علم نجوم است وتعبیر
از طریقه منجمان بعلم باعتبار علم ایشانست بصورت قواعدی که اختراع امثال
ایشانست در احکام پس مانند علم باصطلاحاتست ومنافات ندارد با اینکه قواعد
ایشان در تعیین سعد ونحس ومانند انها باطل باشد پس تصدّق امام برای دفع
انچه مظنون ایشانست نیست بلکه برای دفع هر نحسی است که بقضا وقدر الهی باشد
خواه موافق مظنون ایشان شود وخواه نشود یتوخّی بواو وخاء بانقطه والف منقلب
از یا بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعلست التوخّی یافتن چیزی که مقصود
عمده باشد السّعود بضم سین بینقطه وضم عین بینقطه وسکون واو ودال بینقطه
جمع سعد بفتح سین وسکون عین بی نقطه انها ومراد اینجا ستارگانیست که چون
قمر با بعض انها جمع شود نزد منجمان مبارکست برای شروع درکارها جوهری در
صحاح گفته که وسعود النّجوم عشرة اربعة منها فی برج الجدی والدّلو ینزلها القمر
وهی سعد الذّابح وسعد بلع وسعد الاخبیة وسعد السّعود وهو کوکب منفرد نیّر
وامّا السّتة الّتی لیست من المنازل فسعد ناشرة وسعد الملک وسعد البهام وسعد
الهمام وسعد البارع وسعد مطر وکلّ سعد من هذه السّتة کوکبان بین کلّ کوکبین
فی رأی العین قدر ذراع وهی متناسقة وامّا سعد الاخبیة فثلثة انجم کانّها اثافی
ورابع تحت واحد منهنّ مراد بساعة السّعود اجتماع القمر مع بعض السّعودات
فیخرج بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر منصوبست بتقدیر ان بعد از فاکه برای
سببیتست زیراکه توخّی متضمن معنی تمنی یا ترجیست نظیر قول شاعر ٭ سأترک منزلی
لبنی تمیم ٭ والحق بالحجاز فاستریحا ٭ زیراکه سین استقبالیه متضمن معنی تمنی
یا ترجیست وبعضی میگویند که نصب فاستریحا برای ضرورت شعرست اخرج بصیغه

مضارع مجهول متکلم وحده از باب افعال منصوب ومعطوف بر مدخول فاء است
واز این مفهوم میشود که امرد از بزرگان دنیا بوده وحکومتی داشته النحوس بضم نون
وضم حاء بی‌نقطه وسکون واو وسین بی‌نقطه جمع نحس بفتح نون وسکون حاء
ضد سعود وان ستارکانیست که چون قمر با بعض انها جمع شود نزد منجمان خوب
نیست برای شروع در کارهای عمده کاف در کالیوم بمعنی مثل است ومنصوبست
محلا ومفعول ما رایت ویک بفتح واو وسکون یاء دو نقطه در پایین وکاف
مفتوحه مرکبست از وی که اسم فعلست بمعنی اتعجب وکاف خطاب ومذهب کسائی
اینست که ویک در اصل ویلک بوده پس وی منصوبست تقدیرا ومفعول فعل محذوف
بتقدیر الزم ویک بمعنی اینکه ملازم باش ویل خود را وکاف ضمیر مجرور ومضاف
الیه است الا بکسر همزه وتشدید لام حرف استثناست خبرک بفتح خاء با نقطه
وفتح باء یک نقطه وراء بی‌نقطه منصوب ومستثنای مفرغست وعامل ان محذوفست
بتقدیر لا ارید الا خبرک ذاک اسم اشاره است ومنصوبست محلا وصفت خبرک
وکاف مفتوحه حرف خطابست یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم
گفت که بود میان من ومیان مردی قسمت زمینی وبود امرد صاحب علم نجوم پس
بود بایپزوش که میپایید ساعت اجتماع قمر را با سعود باعتقاد منجمان تا بیرون
رود از شهر برای قسمت زمین در ان ساعت وبیرون کرده شوم من از شهر در
ساعت اجتماع قمر با نحسها باعتقاد منجمان پس قسمت کردیم بقرعه پس بیرون آمد
برای من بهتر دو قسم پس زد امرد شکم دست راست خود را بر شکم دست چپ خود باینمعنی
که دست چپ خود را در پایین گرفت ودست راست خود را بالا برد وفرود اورد بر دست
چپ چنانچه اهل مصیبت میکنند وان بخلاف برابر یکدیگر داشتن دو دست
وبر یکدیگر زدنست که در وقت خوشحالی میباشد بعد از ان گفت که ندیدم مثل امروز
را هرگز گفتم که تعجب میکنم نمیخواهم مگر این حکایت ترا مراد اینست که جز ده مرا که چرا
دست بر دست زدی امرد گفت بدرستی که من صاحب علم نجومم بیرون کرده
ترا در ساعت نحسها وبیرون امدم من در ساعت سعدها بعد از ان قسمت کرده
پس بیرون امد برای تو بهتر دو قسم اصل فقلت الا احدثك بحديث

حدثني به ابي قال قال رسول الله صلى الله عليه واله من سره ان يدفع الله
عنه نحس يومه فليفتتح يومه بصدقة يذهب الله بها عنه نحس يومه
ومن احب ان يذهب الله عنه نحس ليلته فليفتتح ليلته بصدقة
يدفع الله عنه نحس ليلته ثم قلت واني افتتحت خروجي بصدقة فهذا
خير لك من علم النجوم شرح الا بفتح همزه وتخفیف لام مرکب از حرف
استفهام وحرف نفی است یذهب در اول بصیغه مضارع غایب معلوم باب
افعال مجزومست چون در جواب امرست ومکسور شده برای التقاء ساکنین
وهمچنین است یدفع در دوم فا در فهذا برای تفریعست وهذا بمعنی علم هذا
الحدیث یعنی پس گفتم که ایا خبر ندهم ترا بچیزی که خبر داد مرا بان پدرم گفت که
گفت رسول الله صلی الله علیه واله که هر که خوشحال کند او را اینکه دفع کند الله
تعالی از او مکروه روزش را پس باید که ابتدا کند روزش را بصدقه تا برطرف
کند الله تعالی بان صدقه از او مکروه روزش را وهر که دوست دارد اینرا که برطرف
کند الله تعالی از او مکروه شبش را پس باید که ابتدا کند شبش را بصدقه تا دفع کند
الله تعالی از او مکروه شبش را بعد از ان گفتم امرد را که ومن ابتدا کردم بیرون امدن
خود را از شهر بصدقه پس دانستن این حدیث که منقول شد از رسول الله صلی الله علیه واله
بهتر است برای تو از علم نجوم دهم اصل عن الحسن بن علي الوشاء عن
ابي الحسن عليه السلام قال سمعته يقول كان رجل من بني اسرائيل
ولم يكن له ولد فولد له غلام وقيل له انه يموت ليلة عرسه فمكث
الغلام فلما كان ليلة عرسه نظر الى شيخ كبير ضعيف فرحمه الغلام فدعاه
فاطعمه فقال السائل احييتني احياك الله قال فاتاه ات في النوم فقال
له سل ابنك ما صنع فسأله فخبره بصنيعه قال فاتاه الاتي مرة اخرى
في النوم فقال له ان الله احيى لك ابنك بما صنع بالشيخ شرح روایتست از حسن
بن علی که نقاش جامها بوده از امام رضا علیه السلم گفت شنیدم از امام میگفت
که بود مردی از جمله بنی اسرائیل ونبود او را فرزندی پس زاده شد برای او پسری پس در خواب
گفته شد او را که بدرستی که ان پسر میمیرد در شب عروسی او پس درنگ کرد ان

پسر با ینمعنی که زنده ماند تا بحد بلوغ رسید پس وقتی که شد شب عروسی او نکاه
کرد سوی پیر مردی بزرك ضعیف پس رحم کرد او را ان پسر پس خواند او را پس طعام
داد او را پس کفت ان سایل کرزنده کردی مرا زنده کناد ترا الله تعالی امام کفت که پس امد
نزد پدرش آینده در خواب پس کفت پدرش را که سؤال کن پسرت را که چه کرد
پس سؤال کرد او را پس خبر داد پدر را بکرده خود امام کفت که پس امد نزد پدرش ان
اینده باری دیکر در خواب پس کفت او را که بدرستی که الله تعالی زنده کرد برای
تو پسرت را بسبب انچه کرد با پیر مرد کذشت بیان خواب و تعبیران در شرح
حدیث هشتم این باب یازدهم اصل عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ کُنْتُ مَعَ اَبِی
جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ فِی مَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ فَسَقَطَ
شُرْفَةٌ مِنْ شُرَفِ الْمَسْجِدِ فَوَقَعَتْ عَلٰی رَجُلٍ فَلَمْ تَضُرَّهُ وَاَصَابَتْ رِجْلَهُ
فَقَالَ اَبُو جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ سَلُوهُ اَیَّ شَیْءٍ عَمِلَ الْیَوْمَ فَسَاَلُوهُ فَقَالَ
خَرَجْتُ وَفِی کُمِّی تَمْرٌ فَمَرَرْتُ بِسَائِلٍ فَتَصَدَّقْتُ عَلَیْهِ بِتَمْرَةٍ فَقَالَ
اَبُو جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ بِهَا دَفَعَ اللّٰهُ عَنْكَ شرح الشرفه بضم شین
با نقطه و سکون راء بینقطه و فا کنکره و ان قطعه ایست از سر دیوار
که مرتفع است نسبت بدو طرفان و در سر دیوار قلعه و مانند ان کنکرها
میباشد وانها در سر دیوار مسجد مکروهست لیک بنی امیه کرده بوده اند
شرف بضم شین و فتح راء جمع شرفه است لم تضره از باب ضرب و باب
افعال میتواند بود واو در واصابت حالیه است بتقدیر قد رجله بکسر
راء بینقطه و سکون جیم اینجا عبارتست از مرکبا از ران و زانو و ساق و قدم
و از این ظاهر میشود که انمرد نشسته بوده یعنی روایتست از محمد بن مسلم کفت
که بودم با امام محمد باقر علیه السلم در مسجد رسول الله صلی الله علیه و آله که
در مدینه است پس افتاد کنکرهٔ از کنکرهای مسجد پس فرود آمد بر مردی
پس آزار نکرد او را و حال انکه بتحقیق برخورده بود پای او را پس کفت امام محمد
باقر علیه السلم که سؤال کنید او را که چه چیز را از خیر کرده امروز پس پرسیدند
او را پس کفت که از خانه بیرون امدم و حال انکه در استین من خرما بود پس

کذر

٥

کذر کردم بکدایی پس تصدق کردم بر او بیکخرما پس کفت امام محمد باقر علیه السلم
انمرد را که بان یکخرما دفع ضرر کرد الله تعالی از تو باب پنجاه اصل باب فضل صدقة
السر شرح این باب بیان فضیلت صدقه مستحبه پنهانیست در این باب سه حدیث
اول اصل قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ صَدَقَةُ السِّرِّ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ
شرح تطفی بطاء بینقطه و فا و همزه بصیغه مضارع معلوم غائبه باب افعالست
الاطفاء خاموش کردن اتش یعنی کفت رسول الله صلی الله علیه و اله که صدقه مستحبه
پنهانی خاموش میکند اثر غضب صاحب کل اختیار را دوم اصل عَنْ عَمَّارٍ السَّابَاطِیِّ
قَالَ قَالَ لِی اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَا عَمَّارُ الصَّدَقَةُ وَاللّٰهِ فِی السِّرِّ اَفْضَلُ مِنَ
الصَّدَقَةِ فِی الْعَلَانِیَةِ وَکَذٰلِكَ وَاللّٰهِ الْعِبَادَةُ فِی السِّرِّ اَفْضَلُ مِنْهَا فِی الْعَلَانِیَةِ
شرح روایتست از عمار ساباطی کفت که کفت مرا امام جعفر صادق علیه السلم که ای
عمار صدقه مستحبه بخدا قسم که در پنهانی بهترست از صدقه مستحبه در اشکار و
همچنان بخدا قسم که عبادت مستحبه در پنهانی بهترست از ان عبادت مستحبه
در اشکار سوم اصل قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ صَدَقَةُ السِّرِّ تُطْفِئُ
غَضَبَ الرَّبِّ تَبَارَكَ وَتَعَالٰی شرح مضمون این ظاهرست از شرح حدیث اول
باب پنجاه و یکم اصل باب صدقة اللیل شرح این باب بیان صدقه مستحبه
شبانست در این باب سه حدیث اول اصل عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ کَانَ اَبُو عَبْدِ
اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ اِذَا اعْتَمَّ وَذَهَبَ مِنَ اللَّیْلِ شَطْرُهُ اَخَذَ جِرَابًا فِیهِ خُبْزٌ
وَلَحْمٌ وَالدَّرَاهِمُ فَحَمَلَهُ عَلٰی عُنُقِهِ ثُمَّ ذَهَبَ بِهِ اِلٰی اَهْلِ الْحَاجَةِ مِنْ اَهْلِ
الْمَدِینَةِ فَقَسَمَهُ فِیهِمْ وَلَا یَعْرِفُونَهُ فَلَمَّا مَضٰی اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
فَقَدُوا ذٰلِكَ فَعَلِمُوا اَنَّهُ کَانَ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَیْهِ شرح اعتم
بعین بینقطه و تاء دو نقطه در بالا و تخفیف میم بصیغه ماضی غایب معلوم باب
افتعالست و ضمیر مستتر راجع بامام علیه السلام است الاعتام کذاردن نماز خفتن
الشطر بفتح شین با نقطه و سکون طاء بینقطه و راء بینقطه نصف و جزء و بنا بر دوم
مراد اینست که صبر میکرد تا اینکه مردمانی که با او نماز کذارده اند متفرق شوند
الجراب بکسر و فتح جیم و راء بینقطه و الف و باء یکنقطه انبان العنق بضم عین بینقطه

وسکون تاء دو نقطه در بالا و قاف جمع عاتق بکسر تاء دوشها و اتیان بلفظ جمع باعتبار
اجزاء دوش است و اشارتست ببزرگی انبان بر دوشی که جمیع اجزاء دوش را ملاقات
کرده یا باعتبار افراد برداشتن است و اشارتست بسنگینی انبان بر دوشی که مکرر از
این دوش بران دوش میگرفته و بر میگردانیده و میتواند بود که جمع اینجا بمعنی تثنیه
باشد نظیر انچه گذشت در کتاب الحیض در حدیث اول باب نهم که باب جامع فی
الحائض والمستحاضه است که سن لها الاقراء وادناه حیضتان فصاعدا و میتواند
بود که بضم نون باشد بمعنی گردن و اشارت باشد ببزرگی انبان بر دوشی که بعضان
برگردن کج شده باشد یعنی روایتست از هشام بن سالم گفت که عادت امام جعفر
صادق علیه السلام این بود که چون نماز خفتن میگذارد و میگذشت از شب
نصف ان فرا میگرفت انبانی را که دران بود نان و گوشت و درهمها پس بار میکرد
انرا بر دوشهای خود بعد ازان میبرد انرا سوی محتاجان از اهل مدینه پس بخش میکرد انرا در
ایشان بر حالی که نمی شناختند او را پس وقتی که وفات یافت امام جعفر صادق ع نیافتند انرا پس دانستند
که او بوده امام جعفر صادق صلوات الله علیه دوم اصل قال رسول الله
صلی الله علیه واله اذا طرقکم سائل ذکر بلیل فلا تردوه شرح
طرق بطاء بی نقطه و راء بی نقطه و قاف بصیغه ماضی معلوم باب نصرت الطرق
بفتح طاء و سکون راء والطروق بضم طاء و ضم راء امدن در شب ذکر بذال با نقطه
و راء بی نقطه بصیغه ماضی معلوم باب تفعیلست التذکیر خدا را بیاد کسی اوردن
یا اسم است بمعنی مرد پس مرفوع خواهد بود بلیل متعلق بطرق است پس مبنی بر تجرید
یا متعلق بذکر است یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه واله که چون اید نزد
شما گدایی که خدا را بیاد اورد در شبی پس بر مگردانید او را بی دادن چیزی سوم
اصل عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ قَالَ خَرَجَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي لَيْلَةٍ قَدْ
رَشَّتْ وَهُوَ يُرِيدُ ظُلَّةَ بَنِي سَاعِدَةَ فَاتَّبَعْتُهُ فَإِذَا هُوَ قَدْ سَقَطَ مِنْهُ شَيْءٌ
فَقَالَ بِسْمِ اللهِ اللَّهُمَّ رُدَّ عَلَيْنَا قَالَ فَأَتَيْتُهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ مُعَلَّى
قُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ لِي الْتَمِسْ بِيَدِكَ فَمَا وَجَدْتَ مِنْ شَيْءٍ فَادْفَعْهُ
إِلَيَّ فَإِذَا أَنَا بِخُبْزٍ مُنْتَثِرٍ كَثِيرٍ فَجَعَلْتُ أَدْفَعُ إِلَيْهِ مَا وَجَدْتُ فَإِذَا أَنَا

بِجِرَابٍ أَغْبَرَ عَنْ حَمْلِهِ مِنْ خُبْزٍ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَحْمِلُهُ عَلَى رَأْسِي فَقَالَ
لَا أَنَا أَوْلَى بِهِ مِنْكَ وَلَكِنِ امْضِ مَعِي شرح رشت براء بی نقطه و تشدید شین با نقطه
بصیغه ماضی معلوم غایبه باب نصرت الرش بفتح راء پاشیدن باران اندك و مانند
ان و نسبت ان بشب نسبت مجازیست الظله بضم ظاء با نقطه و تشدید لام سرپناه
بمعنی جایی که در بالای ان سقفی باشد و از سقیفه نیز مینامند بنی ساعده عبارتست
از طایفه از قبیله خزرج که در مدینه میبوده اند اتبعته بتشدید تاء دو نقطه در بالا
بصیغه ماضی متکلم وحده از باب افتعالست الاتباع روانه شدن از پی کسی اذا برای
مفاجاه است هو ضمیر شانست باء در بسم الله برای استعانتست و اسم بمعنی
سنا و مجدست چنانچه گذشت در کتاب التوحید در شرح حدیث اول باب شانزدهم که باب معانی الاسماء
واشتقاقها است رد بضم راء بی نقطه و فتح و ضم و کسر دال بی نقطه مشدده بصیغه
امر باب نصرت علینا بفتح عین بی نقطه و فتح لام مرکب از حرف جر و ضمیر متکلم مع الغیر
باعتبار اینکه ان شیء بار بوده بر او و بر ملازمانی که مدد کار او بوده اند معلی خبر مبتدای
محذوفست بتقدیر انت معلی و استفهام نیز مقدرست احمله بصیغه امر باب
ضربست و میتواند بود که بصیغه مضارع متکلم وحده باشد یعنی روایتست از معلی
بن خنیس بضم خاء با نقطه و فتح نون و سکون یاء دو نقطه در پایین و سین بی نقطه گفت که
از خانه بیرون رفت امام جعفر صادق علیه السلام در شبی که بتحقیق اندك باشی
کرده بود بر حالی که او اراده کرده بود سقیفه بنی ساعده را پس بیرون رفتم از پی او پس ناگاه
شان این بود که بتحقیق افتاد از او چیزی پس گفت مدد بجویم در کار خود برفعت و عظمت
الله تعالی خداوندا برگردان افتاده را بر ما که هیچ چیز از ان گم نشود معلی گفت که پس امدم
نزد او پس سلام کردم بر او پس بعد از جواب گفت که ایا تو معلایی گفتم اری قربانت
شوم پس گفت مرا که جست و جو کن بدست خود پس هر چه یافتی از چیزی که افتاده پس بسپار
انرا بسوی من پس ناگاه من بودم با نانی پراکنده بسیار پس شروع کردم میرسانیدم سوی
او انچه را که می یافتم پس ناگاه من بودم با انبانی که عاجز بودم از برداشتن ان بخودی
خود از نان بود پس گفتم که قربانت شوم بار کن انرا بر من پس گفت که نه من سزاوارترم بکشیدن
ان انبان از تو ولیکن روانه شو با من اصل قَالَ فَأَتَيْنَا ظُلَّةَ بَنِي سَاعِدَةَ فَإِذَا

نَحنُ بِقَومٍ نِيامٍ فَجَعَلَ يَدُسُّ الرَّغيفَ وَالرَّغيفَينِ حَتّى أتى عَلى آخِرِهِم ثُمَّ انصَرَفنا فَقُلتُ جُعِلتُ فِداكَ يَعرِفُ هؤُلاءِ الحَقَّ فَقالَ لَو عَرَفوهُ لَواسَيناهُم بِالدُّقَّةِ وَالدُّقَّةُ هِيَ المِلحُ إنَّ اللهَ تَبارَكَ وَتَعالى لَم يَخلُق شَيئاً إلّا وَلَهُ خازِنٌ يَخزُنُهُ إلَّا الصَّدَقَةَ فَإنَّ الرَّبَّ يَليها بِنَفسِهِ وَكانَ أبي عَلَيهِ السَّلامُ إذا تَصَدَّقَ بِشَيءٍ وَضَعَهُ في يَدِ السّائِلِ ثُمَّ ارتَدَّهُ مِنهُ فَقَبَّلَهُ وَشَمَّهُ ثُمَّ رَدَّهُ في يَدِ السّائِلِ **شرح** يدس بدال بينقطه وسين بينقطه بصيغه مضارع غايب معلوم باب نصر است الدس بفتح دال پنهان کردن چیز در زیر بالین کسی ومانندان لواسینا بفتح لام تاکید وواو منقلب از همزه والف وفتح سین بینقطه وسکون یاء دونقطه در پایین منقلب از واو بصیغه ماضی متکلم مع الغیر مهموز الفاء معتل اللام واوی باب مفاعله است المواساة مدد کردن کسیرا بمال الدقه بضم دال بینقطه وتشدید قاف دیگجوش بمعنی اسباب طعام که در دیگ جوشانیده میشود مثل گوشت ونخود وماننداینها که البته بانمك پخته میشود صاحب قاموس در معانی دق گفته که والتوابل من الابزار والملح مع ما خلط به من ابزاره او الملح المدقوق وبنا برانچه گفتیم ظاهر اینست که والدقه هی الملح کلام امام باشد وملح بکسر میم وسکون لام وحاء بینقطه بمعنی تعظیم وحرمت داشتن کسی باشد صاحب قاموس گفته که وبینهما ملح وملحه حرمة پس این کلام برای تفسیر لفظ دقه نیست بلکه برای بیان حال معنی دقه است **یعنی** معلی گفت که برآمدیم نزد سقیفه بنی ساعده پس ناگاه ما بودیم با جمعی که خوابیده بودند پس امام شروع کرد پنهان میکرد در زیر رخت ایشان یك گرده ودو گرده را تا انکه امد بر سر اخر ایشان بعد از ان برگشتیم پس گفتم که قربانت شوم ایا میشناسند اینجماعت حق امام مفترض الطاعه را پس امام گفت اگر میشناختند حق را هر آینه مدد میکردیم ایشانرا بدیگجوش ودیگجوش انست حرمت داشتن که مخصوص اهل حقست مراد اینست که این قوم مستضعفانند یا مجهول الحال اند یا مرکب از این دو قسمند پس مستحق صدقه بی تعظیمند واگر اهل حق میبودند تعظیم ایشان بدیگجوش میکردیم در ضمن صدقه بدرستی که الله تبارك وتعالی نیافرید چیزیرا مگر

برحالی که انرا است حافظی که حفظ میکند انرا مگر صدقه چه بدرستی که صاحب کل اختیار کارسازی ان میکند بخودی خودش وعادت پدرم علیه السلام این بود که چون تصدق میکرد بچیزی میگذاشت انرا در دست سائل بعد از ان واپس میگرفت انرا از سائل پس میبوسید انرا وبو میکرد انرا برای کمال شرف انچیز بعد از ان بر میگردانید انرا در دست ان سائل **اصل** إنَّ صَدَقَةَ اللَّيلِ تُطفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَمحُو الذَّنبَ العَظيمَ وَتُهَوِّنُ الحِسابَ وَصَدَقَةَ النَّهارِ تُثمِرُ المالَ وَتَزيدُ فِي العُمرِ إنَّ عيسَى بنَ مَريَمَ عَلَيهِ السَّلامُ لَمّا أن مَرَّ عَلى شاطِئِ البَحرِ رَمى بِقُرصٍ مِن قُوتِهِ فِي الماءِ فَقالَ لَهُ بَعضُ الحَوارِيّينَ يا روحَ اللهِ وَكَلِمَتَهُ لِمَ فَعَلتَ هذا وَإنَّما هُوَ مِن قُوتِكَ قالَ فَقالَ فَعَلتُ هذا لِدابَّةٍ تَأكُلُهُ مِن دَوابِّ الماءِ وَثَوابُهُ عِندَ اللهِ عَظيمٌ **شرح** ان در لما ان بفتح همزه وسکون نون زائده است برای تاکید اتصال جزا بشرط روح الله وکلمته موافقت با مضمون آیت سوره نساء وکلمته القاها الی مریم وروح منه وهر امام مفترض الطاعه جان الله تعالی است که بخلایق داده زیرا که اگر یکدم زمین خالی از او باشد یك زنده در زمین نمیماند وایضا مصداق کلمه الله تعالی است که گفته که زمین را خالی از خلیفه خود نمیگذارم **یعنی** بدرستی که صدقه شب خاموش میکند اثر غضب صاحب کل اختیار را ومحو میکند گناه بزرگ را واسان میکند حساب روز قیامت را وصدقه روز باعث میشود مال او را وزیاد میکند در عمر بدرستی که عیسی بن مریم علیه السلام وقتی که گذشت در کنار دریا همانروز انداخت قرص نانی را از توشه خود در اب پس گفت او را بعض خواص او که ای جان الله تعالی که بخلایق داده وامام مفترض الطاعه او چرا کردی اینرا وحال انکه جز این نیست که ان قرص از جمله توشه تست عیسی گفت که کردم انرا برای جنبنده که میخورد انرا از جمله جنبندگان این آب وثواب ان نزد الله تعالی بزرگست مراد بنقل این حکایت بیان اینست که مستضعفان ومانند ایشان مثل دواب اند در اینکه چون گرسنه باشند دادن صدقه ایشان ثواب عظیم دارد **باب پنجاه ودوم اصل باب في ان الصدقة تزيد في المال شرح** این بابیست در بیان اینکه صدقه زیاد میکند در مال ودر این باب پنج حدیثست **اول اصل** عَن أبي عَبدِ اللهِ عَلَيهِ السَّلامُ قالَ إنَّ الصَّدَقَةَ تَقضي

الدَّيْنَ وَتَخْلُفُ بِالْبَرَكَةِ شرح تخلف بصیغه مضارع معلوم غایبه باب نصرات
الخلافه جانشین شدن با دو بالبرکه برای تعدیه است یعنی روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام گفت بدرستی که صدقه اخر میکند قرض را و جانشین خود
میکند برکت را دوم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ تَصَدَّقُوا فَإِنَّ الصَّدَقَةَ تَزِيدُ فِي الْمَالِ كَثْرَةً وَتَصَدَّقُوا
رَحِمَكُمُ اللهُ شرح کثرة منصوب ومفعول تزید است وتصدقوا رحمکم الله تتمه کلام
رسول نیست بلکه خطاب امام جعفر صادق علیه السلام است با اصحاب خود یعنی
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که گفت رسول الله صلی الله علیه وآله
که تصدق کنید چه بدرستی که صدقه زیاد میکند در مال بسیاری را و تصدق کنید
رحمت کناد شما را الله تعالی سوم اصل قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ لِمُحَمَّدٍ
ابْنِهِ يَا بُنَيَّ كَمْ فَضَلَ مَعَكَ مِنْ تِلْكَ النَّفَقَةِ قَالَ أَرْبَعُونَ دِينَاراً قَالَ
اخْرُجْ وَتَصَدَّقْ بِهَا قَالَ إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مَعِي غَيْرُهَا قَالَ تَصَدَّقْ بِهَا فَإِنَّ اللهَ
عَزَّ وَجَلَّ يُخْلِفُهَا أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مِفْتَاحاً وَمِفْتَاحُ الرِّزْقِ الصَّدَقَةُ
فَتَصَدَّقْ بِهَا فَفَعَلَ فَمَا لَبِثَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ إِلَّا عَشَرَةَ أَيَّامٍ
حَتَّى جَاءَهُ مِنْ مَوْضِعٍ أَرْبَعَةُ آلافِ دِينَارٍ فَقَالَ يَا بُنَيَّ أَعْطَيْنَا لِلَّهِ
أَرْبَعِينَ دِينَاراً فَأَعْطَانَا اللهُ أَرْبَعَةَ آلافِ دِينَارٍ شرح یخلفها بصیغه
بصیغه مضارع معلوم غایب باب افعالست ومفعول دوم ان محذوفست برای
تعظیم بتقدیر یخلفها ما لا عظیما یعنی گفت امام جعفر صادق علیه السلام محمد را
که پسر او بود که ای پسرک من چه زیاد مانده با تو از ان خرجی گفت چهل دینار طلا امام
گفت که بیرون کن و تصدق کن بانها محمد گفت که بدرستی که شان اینست که نمانده
با من غیر انها از نقد امام گفت که تصدق کن بانها چه بدرستی که الله عز وجل جانشین
میکند انها را مالی عظیم ایا ندانستی که هر چیزی را کلیدیست و کلید رزق صدقه است پس
تصدق کن بانها پس محمد کرد پس درنگ نکرد امام جعفر صادق علیه السلام مکر
ده روز تا انکه آمد از جایی چهار هزار دینار طلا پس امام گفت که ای پسرک من دادیم
الله تعالی را چهل دینار پس داد ما را الله تعالی چهار هزار دینار مراد اینست که عوض

یکی صدقه داد چهارم اصل عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلامُ قَالَ اسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ
بِالصَّدَقَةِ شرح روایتست از امام موسی کاظم علیه السلام گفت فرود آورید رزق را از آسمان بواسطه
صدقه پنجم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ قَالَ لَمَّا أَحْسَنَ عَبْدٌ
الصَّدَقَةَ فِي الدُّنْيَا إِلَّا أَحْسَنَ اللهُ الْخِلافَةَ عَلَى وُلْدِهِ مِنْ بَعْدِهِ وَقَالَ
حُسْنُ الصَّدَقَةِ يَقْضِي الدَّيْنَ وَيَخْلُفُ بِالْبَرَكَةِ شرح روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام گفت که نیکو نکرد بنده صدقه را در وقت زندگی دنیا مگر انکه
نیکو کرد الله تعالی جانشینی را بر فرزندان او بعد از وفات او و امام گفت که نیکویی صدقه
اخر میکند قرض را و جانشین خود میکند برکت را باب پنجاه و سوم اصل باب الصدقة
على القرابة شرح القرابه بفتح قاف وراء بی نقطه والف و باء یک نقطه خویشان وان در
اصل مصدر باب حسن وعلم است وبنا بر اول بمن متعدی میشود وبنا بر دوم بنفس متعدی
میشود و بر هر تقدیر مصدر اینجا مستعمل شده در معنی اسم فاعل برای مبالغه پس افراد
وتثنیه وجمع تذکیر وتانیث در ان مساویست یعنی این باب بیان تصدق بر خویشان
نزدیکست در این باب سه حدیث اول اصل عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلامُ قَالَ قَالَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَنْ وَصَلَ قَرِيباً بِحَجَّةٍ أَوْ عُمْرَةٍ كَتَبَ اللهُ
لَهُ حَجَّتَيْنِ وَعُمْرَتَيْنِ وَكَذَلِكَ مَنْ حَمَلَ عَنْ حَمِيمٍ يُضَاعِفُ اللهُ لَهُ الْأَجْرَ
ضِعْفَيْنِ شرح الحمیم بفتح حاء بی نقطه وکسر میم خویش وکذلک تا اخر تتمه کلام رسول
میتواند بود وکلام امام میتواند بود یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت
که گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که هر که پیوند کند خویش خود را بمالی که باعث
حج او شود یا باعث یک عمره او شود مینویسد الله تعالی برای او مزد دو حج و دو عمره
که دیگران کنند بمال او و همچنین هر که بردارد از خویش خود باری را مثل قرض زیاد
میکند الله تعالی برای او مزد را دو برابر مزد برداشتن بار از دیگران دوم اصل سُئِلَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ قَالَ عَلَى ذِي الرَّحِمِ الْكَا
شرح الرحم بفتح راء بی نقطه وکسر حاء خویشی الکاشح بکسر شین با نقطه وحاء بی نقطه
کسی که پهلو خالی میکند از اینکس بسبب اینکه عداوت در دل دارد وان مجرور وصفت ذی
الرحم است یعنی پرسیده شد رسول الله صلی الله علیه وآله که کدام صدقه بهتر است

نسخ

کفت صدقه که بر صاحب خویشی باشد که پهلو خالی کند سوم اصل قال رسول الله صلی الله علیه وآله الصدقة بعشرة والقرض بثمانیة عشر وصلة الاخوان بعشرین وصلة الرحم باربعة وعشرین شرح فرق میان صدقه وصله اخوان اینست که صدقه کاهی تعلق میکیرد بمستضعف ومجهول الحال چنانچه کذشت در حدیث سوم باب پنجاه ویکم بخلاف صله اخوان زیرا که آن البته متعلق بمعلوم الایمانست وکاهی بعنوان صدقه است وکاهی بعنوان ارسال هدیه است وکاهی بعنوان ضیافتست وکاهی بعنوان دیکرست صله الرحم بتقدیر صله ذی الرحم است بقرینه حدیث سابق یعنی کفت رسول الله صلی الله علیه وآله که صدقه بده برابر حساب میشود وقرض دادن بهجده برابر حساب میشود وپیوند برادران مؤمن بهدیه به بیست برابر حساب میشود وپیوند خویشان به بیست وچهار برابر حساب میشود مخفی نماند که از این ظاهر میشود که نفع صدقه نه برابر اصلست ونفع قرض دو برابر نفع صدقه است پس هجده برابر اصل خواهد بود وچون صدقه واپس کرفته نمیشود در دنیا پس در اخرت ان نیز حساب میشود ومجموع اصل ونفع ده برابر میشود بخلاف قرض که اصل ان در دنیا واپس کرفته میشود ولهذا بنوزده برابر حساب نمیشود وایضا ظاهر میشود که نفع صله اخوان دو برابر ویک تسع نفع صدقه است ونفع صله رحم دو برابر وپنج تسع نفع صدقه است زیرا که در این دو صورت نیز اصل واپس کرفته نمیشود

باب پنجاه وچهارم اصل باب کفایة العیال والتوسع علیهم شرح الکفایه بکسر کاف مصدر معتل اللام یائی باب ضرب فارغ کردن کسی را از مشقت وان دو مفعول میدارد ومفعول اول ان اینجا مضاف الیه شده ومفعول دوم ان محذوف شده بتقدیر کفایة العیال مؤنتهم العیال بکسر عین بی‌نقطه ویاء دو نقطه در پایین که اصلیه ومنقلبه از واو میتواند بود جماعتی که نفقه ایشان لازم است وان مفرد است بمعنی جمع مثل قوم ورهط وجمع ان عاله بتخفیف لام وعیالات التوسع بواو وسین بی‌نقطه وعین بی‌نقطه مصدر باب تفعل فراخ شدن ومراد اینجا فراخ دست بودن در خرج است یعنی این باب بیان فارغ کردن عیال از

مشقت ایشان وبیان فراخدست بودن بر ایشانست در این باب چهارده حدیث اول اصل عن علی بن الحسین علیهما السلام قال ارضاکم عند الله اسبغکم علی عیاله شرح ارضاکم افعل التفضیل از فعل مجهول معتل اللام واوی باب علم اسبغ بسین بی‌نقطه وباء یکنقطه وغین بانقطه افعل التفضیل از فعل معلوم باب نصر السبوغ فراخدست بودن در نفقه یعنی روایتست از امام زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلام کفت که مقبولترشما نزد الله تعالی فراخدست ترشماست بر عیال خود دوم اصل قال رجل لابی جعفر علیه السلام ان لی ضیعة بالجبل استغلها فی کل سنة ثلثة الاف درهم فانفق علی عیالی منها الفی درهم واتصدق منها بالف درهم فی کل سنة فقال ابو جعفر علیه السلام ان کانت الالفان تکفیهم فی جمیع ما یحتاجون الیه لسنتهم فقد نظرت لنفسک ووفقت لرشدک واجریت نفسک فی حیوتک بمنزلة ما یوصی به الحی عند موته شرح الضیعه بفتح ضاد بانقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین وعین بی‌نقطه زمین حاصلخیز مثل مزرعه الجبل بفتح جیم وفتح باء یکنقطه وتخفیف لام کوه ومراد اینجا کوهستانست الاستغلال بغین بانقطه مصدر باب استفعال کسب حاصل از زمین اجریت بحاء بی‌نقطه وراء بی‌نقطه وياء دو نقطه در پایین بصیغه ماضی معلوم مخاطب باب افعال ماخوذست از حری بفتح حاء وتخفیف راء والف منقلب از یاء بمعنی سزاوار یعنی سزاوار بمنزله صله احریت است مراد بمنزله مرتبه ثواب یعنی کفت مردی امام محمد باقر علیه السلام را که بدرستی که مرا است ملکی در کوهستان که کسب حاصل ان میکنم در هر سالی سه هزار درهم پس خرج میکنم بر عیال خود از انها دو هزار درهم را وتصدق میکنم از انها بهزار درهم در هر سالی پس کفت امام محمد باقر علیه السلام که اکر باشد ان دو هزار درهم باین روش که کافی باشد ایشان را در هر چه محتاج میشوند سوی ان در سال ایشان پس مصلحت اندیشی کرده برای خودت وموفق شدی برای راستی خود ولایق ساختی خودت را در زندکی خود بمرتبه ثواب انچه وصیت میکند بان زنده نزد مردن او ومراد اینست که مرتبه ثواب وصیت بثلث جمیع ترکه حاصلست برای تو بی انکه ثلث جمیع مال خود را داده باشی زیرا که اصل ضیعه نیز داخل مال تست مخفی نماند

که این تفاوت بسبب تفاوتی دیگرست وان اینست که اینمرد قطع نظر ازحیوة خود
نکرده بخلاف انکه وصیت میکند ودراین اشارتست باستحباب وصیت بثلث
مال برای تصدق سوم اصل عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ عَنْ اَبِی الْحَسَنِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
قَالَ یَنْبَغِی لِلرَّجُلِ اَنْ یُوَسِّعَ عَلَی عِیَالِهِ لِئَلَّا یَتَمَنَّوْا مَوْتَهُ وَتَلَا هٰذِهِ الْاٰیَةَ
وَیُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰی حُبِّهِ مِسْکِیناً وَیَتِیماً وَاَسِیراً قَالَ الْاَسِیرُ عِیَالُ
الرَّجُلِ یَنْبَغِی لِلرَّجُلِ اِذَا زِیدَ فِی النِّعْمَةِ اَنْ یَزِیدَ اُسَرَاءَهُ فِی السَّعَةِ عَلَیْهِمْ ثُمَّ قَالَ
اِنَّ فُلَاناً اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ بِنِعْمَةٍ فَمَنَعَهَا اُسَرَاءَهُ وَجَعَلَهَا عِنْدَ فُلَانٍ فَذَهَبَ
اللّٰهُ بِهَا قَالَ مُعَمَّرٌ وَکَانَ فُلَانٌ حَاضِراً شرح معمر بضم میم وفتح عین بینقط و
تشدید میم مفتوحه وراء بینقطه است خلاد بفتح خاء با نقطه وتشدید لام والف
ودال بینقطه است ضمیر حبه راجع بالله تعالی است پس علی بمعنی است یا راجع
بطعام است پس علی بمعنی مع است مثل ایت سورهٔ رعد وان ربک لذو مغفرة
للناس علی ظلمهم حاصرا بحاء بینقطه وصاد بینقطه وبانقطه میتواند بود وبنابر اول
بصیغه اسم فاعل باب نصر وضرب بمعنی ضابط ومحکم کارست پس مراد بفلان
مرد دوم است یا از باب علم بمعنی بخیلست پس مراد بفلان مرد اولست وبنابر دوم
بمعنی حاضر در مجلس امام است وفلان احتمال هر دو دارد یعنی روایتست از معمر بن
خلاد از امام رضا علیه السلام کفت که سزاوارست مردرا اینکه فراخ کند نفقه را
بر عیال خود برای اینکه ارزو نکنند مردن ورا وامام خواند این ایت را از سوره
دهر که واطعام طعام میکنند بنابر دوستی او کدارا وبی پدررا وبندیرا امام کفت
که بندی عیال مردست سزاوارست مردرا چون زیاد داده شود در نعمت اینکه
زیاد دهد بندیان خودرا در فراخدستی بر ایشان بعد از ان امام کفت بدرستیکه
که فلانکس انعام کرد الله تعالی براو بنعمتی پس باز داشت انرا از عیال خود وسپرد
انرا نزد فلانکس پس بطرف کرد الله تعالی ان نعمت را کفت معمر که بود فلانکس
دوم ضابط باینمعنی که باوجود انکه امانت را بسیار خوب نکاه میداشت اموال
بناراج حادثات رفت چهارم اصل سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ
اَلْیَدُ الْعُلْیَا خَیْرٌ مِنَ الْیَدِ السُّفْلٰی وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ شرح شنیدم از امام جعفر

صادق علیه السلام میکفت که دست دهنده بهترست از دست کیرنده در دنیا و
اخرت وابتدا کن در دادن بکسی که نفقه او برتست مراد اینست که چون عیال در تنکی
باشند باز داشتن چیزی از ایشان ودادن بدیکران معقول نیست پنجم اصل
عَنِ ابْنِ اَبِی نَصْرٍ عَنِ الرِّضَا عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ صَاحِبُ النِّعْمَةِ یَجِبُ عَلَیْهِ
التَّوْسِعَةُ عَلٰی عِیَالِهِ شرح روایتست از احمد بن محمد بن ابی نصر از امام رضا
راوی کفت که امام کفت که صاحب فراخی معیشت واجبست براو فراخ کردن معیشت
بر عیال خود ششم اصل قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ اَلْمُؤْمِنُ یَاْکُلُ
بِشَهْوَةِ اَهْلِهِ وَالْمُنَافِقُ یَاْکُلُ اَهْلُهُ بِشَهْوَتِهِ شرح کفت رسول الله صلی الله علیه
واله که مؤمن طعام میخورد باشتهای عیال خود ومنافق طعام میخورند عیال او
باشتهای او ومراد اینست که مؤمن تابع عیالست در تعیین وقت طعام خوردن وقدر
طعام وخصوصیت طعام ومنافق برعکس است هفتم اصل عَنْ عَلِیِّ بْنِ اَسْبَاطٍ
عَنْ اَبِیهِ اَنَّ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ سُئِلَ اَکَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ
وَاٰلِهِ یَقُوتُ عِیَالَهُ قُوتاً مَعْرُوفاً قَالَ نَعَمْ اِنَّ النَّفْسَ اِذَا عَرَفَتْ قُوتَهَا قَنِعَتْ
بِهِ وَنَبَتَ عَلَیْهِ اللَّحْمُ شرح یقوت بقاف وواو وتاء دو نقطه در بالا بصیغه
مضارع غایب معلوم باب نصرست القوت بفتح وضم قاف نفقه دادن وبضم
قاف نفقه المعروف مشهور متعارف وان ذخیره کردن نفقه سالیانه است
موافق انچه می اید در کتاب المعیشه در حدیث اول باب اول النفس بفتح نون وسکون
فاء وسین بینقطه انچه در اد می میباشد وادمیرا کاهی امر میکند ببد کردن چنانچه کفته
در سورهٔ یوسف ان النفس لامارة بالسوء الا ما رحم ربی قوتها بضم قاف فت ضمیر به
راجع بقوتست ثبت بثاء سه نقطه وباء یکنقطه وتاء دو نقطه در بالا بصیغه
ماضی غایب معلوم باب نصرست ومیتواند بود که بجای ثاء سه نقطه نون باشد
ضمیر علیه راجع بقوتست اللحم بفتح لام وسکون حاء بینقطه کوشت وبضم لام
وفتح حاء بینقطه وتخفیف میم جمع لحمه بضم لام وسکون حاء دوستیها که از خویشیا
وندیمها ومانند انها از ربطها میباشد وان مرفوع وفاعل نبتست یعنی روایتست
از علی بن اسباط از پدرش اینکه امام جعفر صادق علیه السلام پرسیده شد که ایا

بود رسول الله صلی الله علیه و اله باینروش که نفقه مبداده باشد عیال خود را
نفقه دادنی که متعارفست امام کفت که ای بیان این انکه نفس ادمی چون شنا
نفقه سالیانه خود را ارام میکیرد بان و پابرجا میماند بنابران کوشت بدن
هشتم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَفَى بِالْمَرْءِ اِثْمًا اَنْ يُضَيِّعَ مَنْ
يَعُولُهُ شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم کفت همین بس است
مرد را باعتبار کناه اینکه بی نفقه واکذارد کسی را که نفقه میدهد انکس را بمعنی کسی
که واجب النفقه اوست نهم اصل قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ اَلْقَى كَلَّهُ عَلَى النَّاسِ مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ يَعُولُ
شرح الکل بفتح کاف و تشدید لام بار سنکین و سنکینی و هر دو اینجا مناسب است
یعنی کفت رسول الله صلی الله علیه و اله که ملعونست ملعونست هر که انداخت
بار سنکین خود را بر مردمان مثل کسی که قادر بر کسب نفقه خود باشد و کسب نکند
دانسته تا نفقه او را دیکری دهد ملعونست ملعونست هر که بی نفقه کذارد واجب
النفقه خود را دهم اصل قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَاَنْ اَدْخُلَ
السُّوقَ وَمَعِي دَرَاهِمُ اَبْتَاعُ بِهَا لِعِيَالِي لَحْمًا وَقَدْ قَرِمُوا اَحَبُّ اِلَيَّ مِنْ
اَنْ اُعْتِقَ نَسَمَةً شرح قرموا بقاف و راء بی‌نقطه بصیغه ماضی معلوم باب
علم است القرم بفتح قاف و فتح راء شدت اشتهای کوشت النسم بفتح نون و
فتح سین بی‌نقطه بنده خواه غلام باشد و خواه کنیز یعنی کفت امام زین العابدین
علیه السلام که هر آینه اینکه داخل شوم بازار را برحالی که با من باشد درهمی
چند که خریداری نمایم بانها برای عیال خود کوشتی را برحالی که بتحقیق بسیار
میل کوشت داشته باشند محبوبترست سوی من از اینکه ازاد کنم بنده را یازدهم
اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
اِذَا اَصْبَحَ خَرَجَ غَادِيًا فِي طَلَبِ الرِّزْقِ فَقِيلَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللهِ اَيْنَ
تَذْهَبُ فَقَالَ اَتَصَدَّقُ لِعِيَالِي قِيلَ لَهُ اَتَتَصَدَّقُ قَالَ مَنْ طَلَبَ الْحَلَالَ فَهُوَ مِنَ
اللهِ عَزَّ وَجَلَّ صَدَقَةٌ عَلَيْهِ شرح الاصباح رسیدن بوقت طلوع افتاب غادیا بغین بانقطه
والف و کسر دال بی‌نقطه و یاء دو نقطه در پایین منقلب از واو بصیغه اسم فاعل

باب نصر حالست از فاعل خرج الغادی کننده کاری در اول روز اتصدق استفهام
انکاریست باینمعنی که تو در کار تصدق کردن نیستی ضمیر هو راجع بمصدر طلب
من برای نسبت است مثل انت منی کعیسی علیه بفتح عین بی‌نقطه و کسر لام و تشدید یاء دو
نقطه در پایین مرفوع و صفت صدقه است یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم
کفت که بود امام زین العابدین علیه السلام باینروش که کاهی چون میرسید بوقت طلوع
افتاب از خانه بیرون میرفت برحالی که در اول روز بیرون بیرون میرفت برای کسب
روزی پس کفته شد او را که ای پسر رسول الله کجا میروی پس کفت که تصدق میکنم برای عیال
خود باینمعنی که برایشان تصدق میکنم کفته شد او را که ایا در کار تصدق کردنی امام
کفت که هر که کسب کند حلال را پس ان کسب او و نسبت باشد بالله عز و جل تصدقی است بلند
مرتبه دوازدهم اصل قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اِنَّ الْمُؤْمِنَ يَأْخُذُ بِاَدَبِ
اللهِ اِذَا وَسَّعَ عَلَيْهِ اتَّسَعَ وَاِذَا اَمْسَكَ عَلَيْهِ اَمْسَكَ شرح یاخذ بهمزه و خاء
بانقطه و ذال بانقطه بصیغه مضارع معلوم غایب باب نصر است بمعنی بعمل است
الادب بفتح همزه و فتح دال بی‌نقطه و باء یکنقطه روش خوب و اضافه ان بالله تعالی
باعتبار اینست که او تعلیم ان میکند چنانچه سوار اسب تعلیم ان میکند کاهی بفراخ کردن
لجام تا کام را فراخ کذارد و کاهی بتنک کرفتن لجام تا کام را تنک کذارد یعنی کفت
رسول الله صلی الله علیه و اله که بدرستی که مؤمن عمل میکند بروشی که الله تعالی او را تعلیم
ان میکند بیان این انکه چون فراخ کیرد الله تعالی بر او روزی را فراخ کام میشود در نفقه
دادن بعیال و چون تنک کیرد بر او تنک میکیرد در نفقه دادن بعیال سیزدهم
اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ مِنْ سَعَادَةِ الرَّجُلِ اَنْ يَكُونَ الْقَيِّمَ عَلَى
عِيَالِهِ شرح من برای سببیت است السعادة بفتح سین بی‌نقطه عاقبت بخیری القیم
بفتح قاف و تشدید یاء دو نقطه در پایین مکسوره منصوب و خبر یکون است یعنی
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که بسبب عاقبت بخیری مردست
اینکه باشد کارساز بر سر عیال خود باینمعنی که نفقه ایشان از خود وا رسد تا مبادا
که ازار کشند چهاردهم اصل سَمِعْتُ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ اَنْ
يَنْقُصَ مِنْ قُوتِ عِيَالِهِ فِي الشِّتَاءِ وَيَزِيدَ فِي وَقُودِهِمْ شرح الوقود بفتح واو فروزینه

انثر که هیزم است وشاید که مراد اینجا باعث حرارت باشد تا شامل لباس پوستین
ومانند ان نیز باشد یعنی شنیدم از امام رضا علیه السلم میگفت که سزاوارست
برای مؤمن اینکه کم کند از خوراک عیال خود در زمستان وزیاد کند در افروختنیه وباعث
حرارت ایشان اشارتست باینکه در زمستان اکثر میوها ومانند انها نمیباشد پس خرج
خوراک را کمتر میتواند کرد لیکن بخرج هیزم ومانند ان تلافی ان میشود باب پنجاه و
پنجم اصل باب من یلزم نفقته شرح این باب بیان کسی است که لازم میشود نفقه
دادن او بر اینکس در این باب سه حدیث است اول اصل عن حریز عن ابی عبد الله
علیه السلم قال قلت له من الذی اجبر علیه ویلزمنی نفقته قال الوالدان
والولد والزوجة شرح والدان شامل جد وجده نیز هست وولد بفتح واو وفتح لام
شامل فرزند زاده نیز هست ولزوم نفقه منافات ندارد با اشتراط بعض شروط والا
لازم می اید که هریک از پدر ومادر وپسر والدار واجب النفقة دیگر باشد جبر بر نفقه زوجه مطلق
نیست بلکه بر تقدیریست که طلاق ندهد پس منافات ندارد با انچه می اید در کتاب النکاح
در حدیث هشتم باب حق المرأة علی الزوج که باب صد وپنجاه ودوم است که لا یجبر
الرجل الا علی نفقة الابوین والولد وبیان میشود یعنی روایتست از حریز از امام جعفر
صادق علیه السلم گفت که گفتم امام را که کیست انکه مجبور میشوم براو ولازم میشود مرا
نفقه دادن او امام گفت که پدر ومادر وفرزند وزن دوم اصل عن ابی عبد
الله علیه السلام قال اتی امیر المؤمنین صلوات الله علیه بیتیم فقال
خذوا بنفقته اقرب الناس منه من العشیرة کما یاکل میراثه شرح اتی بصیغه
مجهولست با در بیتیم برای تعدیه است خذوا بمعنی کلفوا است اقرب منصوب ومفعول
خذوا است ومراد باقرب مادرست اگر باشد والا جد وجده است اگر باشند وشاید
که غیر ایشان را نیز شامل باشد اگر ایشان نباشند وبنابراین حصری که مفهوم است از
حدیث سابق وحدیث اینده مخصص خواهد بود بما عدای یتیم من در منه بمعنی نسبت است
ضمیر مستتر در یاکل راجع باقرب است ضمیر میراثه راجع بیتیم است یعنی روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام گفت که آورده شد نزد امیر المؤمنین صلوات الله علیه
یتیمی که مالی نداشت پس گفت تکلیف کنید بنفقه دادن او کسی را که نزدیکتر مردمان باشد

نسبت

نسبت بان یتیم از جمله خویشان چنانچه میخورد میراث ان یتیم را اگر میرد وصاحب مالی از او ماند
سوم اصل عن محمد بن مسلم عن ابی عبد الله علیه السلام قال قلت له من
یلزم الرجل من قرابته ممن ینفق علیه قال الوالدان والولد والزوجة
شرح من بفتح میم وسکون نون استفهامیه است یلزم بصیغه معلوم باب علم است
وضمیر مستتر در ان فاعل وراجع بمن است ومراد بلزوم کسی لزوم نفقه انکس است الرجل
منصوب ومفعول یلزم است ومیتواند بود که یلزم بصیغه مجهول باب افعال باشد
وضمیر مستتر مفعول اول ونایب فاعل باشد والرجل مفعول دوم باشد من در من
قرابته برای سببیت است القرابه بفتح قاف خویشی وضمیر مستتر در ینفق راجع بمن
موصوله است وضمیر علیه راجع بمن استفهامیه است ومیتواند بود که من در من
قرابته ودر ممن برای تبعیض باشد وقرابه بمعنی خویشان باشد وضمیر قرابته وضمیر
ینفق راجع بالرجل باشد وضمیر علیه راجع بمن موصوله باشد یعنی روایتست از محمد بن
مسلم از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که گفتم امام را که کیست که لازم میشود مرد را
بسبب خویشی او نسبت بکسی که نفقه میکند براو امام گفت که پدر ومادر وفرزند وزن
باب پنجاه وششم اصل باب الصدقة علی من لا تعرفه شرح این باب بیان تصدقست
برکسی که نمیشناسی اورا در این باب دو حدیث است اول اصل قلت لابی عبد
الله علیه السلام اطعم سائلا لا اعرفه مسلما فقال نعم اعط من لا تعرفه
بولایة ولا عداوة للحق ان الله عز وجل یقول وقولوا للناس حسنا
ولا تطعم من نصب لشیء من الحق او دعا الی شیء من الباطل شرح گفتم امام
جعفر صادق علیه السلام را که آیا طعام دهم سائلی را که نمیشناسم او را که مسلمانست
یا نه امام پس گفت که آری بده کسی را که نمیشناسی او را بدوستی ونه دشمنی برای دین حق
بدرستی که الله عز وجل میگوید در سوره بقره که گویید برای مردمان نیکی را یا بمعنی که
نسبت نیکو دهید بایشان در ظاهر سلوک چند انکه بدی ایشان برشما ظاهر نشده است
واطعام مکن کسی را که عداوت کند چیزی را از دین حق یا خواند مردمان را بسوی چیزی از دین
باطل دوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام انه سئل عن السائل یسال
ولا یدری ما هو قال اعط من وقعت له الرحمة فی قلبک وقال اعط دون

الذمم قلت اکثر ما یعطی قال اربعة دوانیق شرح تفسیر دوانیق گذشت در شرح
حدیث دوم باب سوم و مراد اینجا باربعة دوانیق چیزیست که بچهار دانق نقره
مسکوک ارزد خواه نقد و خواه جنس یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه
السلام اینکه او پرسیده شد از سائل که سؤال میکند و دانسته نمیشود که چیست
او باینمعنی که آیا دین حق دارد یا ندارد امام گفت که بده کسی را که افتاد برای او
رحم در دل تو و امام گفت که بده این قسم سائلی را کمتر از درهم گفت که چیست بیشینه
آنچه داده میشود باین قسم سائلی امام گفت که چهار دانق باب پنجاه و هفتم
اصل باب الصدقة علی اهل البوادی و اهل السواد شرح السواد بفتح سین بی نقطه
و تخفیف واو و الف و دال بی نقطه عامه مردمان بمعنی جمعی که سیاهی لشکرند اما بکار
نمی آیند و مراد اینجا جمعی است که پیروی امام حق نمیکنند و گاهی سواد مستعمل میشود
در روستاوان دههای دور شهرهست یعنی این باب بیان تصدق بر اهل صحراها
و اهل سیاهیست در این باب سه حدیثست اول اصل سألت أبا عبد الله
علیه السلام عن الصدقة علی أهل البوادي والسواد فقال تصدق وعلی
الصبيان والنساء والزمنى والضعفاء والشيوخ وكان ينهى عن أولئك
الخمانين يعني أصحاب الشعور شرح الزمنى بفتح زای بانقطه و سکون میم و نون
و الف مقصوره جمع زمین بفتح زای و کسر میم و یاء دو نقطه در پایین صاحبان
آفت مثل کور و کر و لنگ و مانند اینها اولئک اشارتست بجمعی که صفات سابقه را
ندارند الخمانین بفتح خاء بانقطه و تشدید میم و الف و نون و یاء دو نقطه در پایین
و نون جمع خمان بد ذاتان مردمان که ادراکی دارند اما براه کج میروند الشعور بضم
شین بانقطه و ضم عین بی نقطه و سکون واو و راء بی نقطه مصدر باب نصر و حسن
ادراک یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از تصدق بر اهل
صحراها و سیاهی لشکر که دین حق ندارند پس امام گفت که تصدق کن بر اطفال ایشان
و زنان ایشان و صاحبان آفت ایشان و ابلهان ایشان و پیران ایشان و عادت
امام علیه السلام این بود که نهی میکرد از تصدق بر جماعت بد ذاتان از جمله ایشان
میخواست بد ذاتان اهل ادراک را از جمله ایشان دوم اصل عن منهال القصاب

الزمناء

قال قال أبو عبد الله عليه السلام أعط الكبير والكبيرة والصغير والصغيرة
ومن وقعت له في قلبك رقة وإياك وكل وقال بيده هاوهزها شرح کل بضم
کاف و تشدید لام منصوبست و مضافست بضمیر مؤنث که بعد از آن مذکورست
لیکن راوی فاصله کرده میان مضاف و مضاف الیه بقول او که وقال بیده برای اشعار
باینکه امام در وقت گفتن ضمیر کلها اشارت بدست کرد و در وقت گفتن کل در کلها
اشارت بدست نکرده بود پس ها با الف مقصوره ضمیر مؤنث غایبه است و راجع
بعامه که اهل بوادی و اهل سوادند و مراد بکلها تمام عیار ایشانست بمعنی خمانین که در
حدیث سابق مذکور شد و با در بیده بمعنی مع است و بیده بتقدیر با ماله یده است
واو در وهزها برای عطف بر قال است هز بفتح ها و تشدید زای بانقطه بصیغه
ماضی معلوم باب نصر است الهز بفتح ها حرکت دادن ضمیر منصوب راجعست بید
یعنی روایتست از منهال قصاب گفت که گفت امام جعفر صادق علیه السلام که صدقه
بده از جمله عامه بمرد پیر و بزن پیر و پسر کوچک و دختر کوچک را و کسی را که افتاد
برای او در دل تو رحمی و نگاهدار از یکدیگر خود را و تمام عیار ایشان را باینمعنی که
که صدقه باین قسم کسی مده و امام گفت یا میل فرمودن دست خود ها را در کلها و حرکت
فرمود دست خود را بجانب راست و چپ چنانچه حرکت میدهد از کسی اظهار امتناع
انکاری کند سوم اصل قلت لأبي عبد الله عليه السلام إن أهل السواد
يقتحمون علينا وفيهم اليهود والنصارى والمجوس فنتصدق عليهم فقال
نعم شرح گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که بدرستی که اهل سیاهی بسیار
وارد میشوند بر ما و در میان ایشان جهودان و ترسایان و گبران هستند آیا پس
تصدق کنیم بر ایشان پس گفت که آری باب پنجاه و هشتم اصل باب کراهية رد السائل
شرح این باب بیان مکروه بودن برگردانیدن گداست بی دادن چیزی در این باب شش
حدیثست اول اصل قال رسول الله صلى الله عليه وآله لا تقطعوا على السائل
مسألته فلولا أن المساكين يكذبون ما أفلح من ردهم شرح گفت
رسول الله صلی الله علیه و آله که مبرید بر گدا گدایی او را بیان این آنکه اگر نه این میبود
که مساکین گاهی دروغ میگویند در بیان قدر پریشانی خود بمطلب نمیرسید کسی که

برگردانید ایشانرا بدادن چیزی دوم اصل قال ابو جعفر علیه السلام اعط
السائل ولو کان علی ظهر فرس شرح گفت امام محمد باقر علیه السلم که چیزی بده
گدارا هرچند که ان گدا بر پشت اسبی سوار باشد سوم اصل عن ابی جعفر علیه السلام
قال کان فیما ناجی الله عز وجل به موسی علیه السلم قال یا موسی اکرم السائل
ببذل یسیر او برد جمیل لانه یاتیك من لیس بانس ولا جان ملائکة من ملائکة
الرحمن یبلونك فیما خولتك ویسالونك عما نولتك فانظر کیف انت صانع
یا ابن عمران شرح الانس بکسر همزه وسکون نون وسین بینقطه اسم جنس انسی بنسبت
یاء ادمیان جان بجیم والف وتشدید نون اسم جمع جن بکسر جیم وتشدید نون وان اسم
جنس جنی بتشدید یاء است ملائکه مرفوع وخبر مبتدای محذوفست بتقدیر هم ملائکه
واین اشارتست بامثال انچه می اید در حدیث یازدهم باب النوادر خولتك بخاء بانقطه بصیغه
ماضی متکلم وحده از باب تفعیلست التخویل دادن نعمت بی کسب نولتك بنون بصیغه
ماضی متکلم وحده از باب تفعیلست التنویل دادن نعمت در مقابل کسب یعنی روایتست
از امام محمد باقر علیه السلام گفت که بود در انچه راز گفت الله عز وجل با ان موسی علیه السلم
اینکه الله تعالی گفت که ای موسی گرامی دار سائل را ببخشیدنی اندك یا برگردانیدنی خوشنما
زیرا که شان اینست که گاهی می اید نزد تو جمعی که نیستند ادمیان ونه جنیان ایشان
فرشتگانیند از فرشتگان تدبیر کننده هر چیز طلب میکنند از تو در انچه عطا کردم ترا
بعنوان تفضل وطلب میکنند از تو از انچه عطا کردم ترا در مقابل کسب تو پس نگاه کن
که چگونه تو خواهی کرد ای پسر عمران چهارم اصل حضرت علی بن الحسین علیه
السلم یوما حین صلی الغداة فاذا سائل بالباب فقال علی بن الحسین اعطوا
السائل ولا تردوا سائلا شرح حاضر شدم نزد امام زین العابدین علیه السلم در روزی
وقتی که گذارد نماز فجر را پس ناگاه سائلی در در خانه بود پس گفت امام زین العابدین علیه السلم
که چیزی دهید این سائل را و بر مگردانید بیدادن چیز سائل را پنجم اصل عن ابی اسامة
زید الشحام عن ابی عبد الله علیه السلم قال قال ما منع رسول الله صلی الله
علیه واله سائلا قط ان کان عنده اعطی والا قال یاتی الله به شرح یاتی بصیغه
مضارع غایب معلوم باب ضربست باء در به برای تعدیه است وضمیر راجع بمطلوب

یبلونك

سائل است یعنی روایتست از ابو اسامه زید پیه فروش از امام جعفر صادق علیه السلام راوی
گفت که امام گفت که بی عطا بر نگردانید رسول الله صلی الله علیه وآله سائل را هرگز
بیان این انکه اگر چیزی بود نزد او میداد واگر نبود میگفت که می اورد الله تعالی انرا که
میخواهی مراد اینست که وعده میداد سائل را تا در وقتی دیگر آید وچیزی ستاند ششم اصل
قال رسول الله صلی الله علیه واله لا تردوا السائل ولو بظلف محترق
شرح الظلف بکسر ظاء بانقطه وسکون لام وفا تنگی معیشت وسم شکافته که در گاو وگوسفند
میباشد واقل مناسب ترست اینجا المحترق بحاء بینقطه وراء بینقطه وقاف بصیغه اسم
فاعل باب افتعال سوخته وبراده کرده شده وبنا بر اول وصف تنگی معیشت باحتراق
باعتبار صاحب انست نظیر عیشة راضیة وبنا بر دوم وصف سم به براده شدن
باعتبار اینست که در سال قحط سم را براده میکرده اند ومیخورده اند یعنی گفت رسول
الله صلی الله علیه وآله که رد مکنید سائل را هرچند که ان رد با تنگی معیشت سوخته
باشد باینمعنی که شما بسیار تنگ معیشت باشید باب پنجاه ونهم اصل باب قدر ما
نعطی السائل شرح القدر بفتح قاف وفتح دال بینقطه وراء بینقطه مصدر باب نصر
وضرب تدبیر کاری بمعنی عاقبت اندیشی در ان کار برعایت مصلحت حال خود ووقت
خود در ان کار ما موصوله است نعطی بصیغه مضارع مخاطب معلوم باب افعالست
السائل منصوبست یعنی این باب بیان فضیلت تدبیر چیزیست که میدهی سائل را در این
باب دو حدیثست اول اصل عن الولید بن صبیح قال کنت عند ابی عبد الله علیه السلم
فجاءه سائل فاعطاه ثم جاءه اخر فاعطاه ثم جاءه اخر فقال یسع الله
علیك ثم قال ان رجلا لو کان له مال یبلغ ثلثین او اربعین الف
درهم ثم شاء ان لا یبقی منها الا وضعها فی حق لفعل فیبقی لا مال له
فیکون من الثلثة الذین یرد دعاؤهم قلت من هم قال احدهم رجل کان
له مال فانفقه فی وجهه ثم قال یا رب ارزقنی فیقال له الم اجعل لك
سبیلا الی طلب الرزق شرح شاید که راوی با امام علیه السلم در سفری بوده ورعایت
مصلحت مدت سفر مخالف رعایت مصلحت مدت حضرست وتصریح باینکه در سفر
بوده گذشت در کتاب الدعاء در حدیث اول باب من لا یستجاب دعوته که باب سی ودوم است

ودران حدیث مذکور شد که سائل سوم را چیزی داده وچهارم را دعا کرده پس از کتاب
کافی اینجا اسقاطی شده وما موافق کذشته شرح میکنیم یسبغ بسین بی‌نقطه وباء یکنقطه
وغین با نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعال جمله دعائیه است در اینجا
از کتاب کافی اسقاط دیکر شده زیرا که کذشت در کتاب الدعاء در حدیث سوم
باب سی ودوم که عن الولید بن صبیح قال سمعته یقول ثلثة ترد علیهم دعوتهم رجل
رزقه الله مالا فانفقه فی غیر وجهه ثم قال یا رب ارزقنی فیقال له الم ارزقك ورجل
دعا علی امرأته وهو لها ظالم فیقال له الم اجعل امرها بیدك ورجل جلس فی بیته
وقال یا رب ارزقنی فیقال له الم اجعل لك السبیل الی طلب الرزق وما موافق
کذشته شرح میکنیم یعنی روایتست از ولید بن صبیح بضم صاد بی‌نقطه کفت که بودم
در سفری نزد امام جعفر صادق علیه السلم پس امد نزد او سائلی پس داد سائل را
چیزی بعد از ان امد نزد او سائلی دیکر پس داد او را نیز چیزی بعد از ان آمد نزد
او سائلی چهارم پس امام کفت که فراخ کناد الله تعالی بر تو روزی را بعد از ان امام
کفت که بدرستی که مردی اکر میبود او را مالی که رسد بسی یا چهل هزار درهم بعد
از ان میخواست که باقی نکذارد از انها درهمی را مکر اینکه کذارد ان درهم را در
حقی که صدقه است هر آینه میکرد پس وامیماند باین روش که نباشد مالی او را پس
باشد از ان سه کس که مردود میشود دعای ایشان کفتم کیانند ایشان کفت یکی از ایشان
مردیست که روزی کرد او را الله تعالی مالی پس خرج کرد انرا در غیر راه وروش ان
باین معنی که تدبیر انرا بمیانه روی نکرد بعد از ان کفت که ای صاحب کل اختیار من
روزی ده مرا پس کفته میشود او را از جانب الله تعالی که ایا روزی ندادم ترا ومردی
که نفرین کرد بر زن خود بر حالی که او از زن را ظالمست پس کفته میشود او را از جانب
الله تعالی که آیا نکردانیدم کار او را بدست اختیار تو اشارتست باینکه طلاق او
در دست تو بود اکر رعایت اداب میکردی در سبکی مهر واداء ان پیش از دخول
ومردی که نشست در خانه خود وکسب روزی نکرد وکفت که ای صاحب کل اختیار
من روزی ده مرا پس کفته میشود او را از جانب الله تعالی که ایا نکردانیدم برای تو راه
سوی طلب روزی دوم اصل سمعت ابا عبد الله علیه السلم یقول فی

دیکر پس داد او را نیز چیزی بعد از ان امد نزد او سائل

السؤال اطعموا ثلثة ان شئتم ان تزدادوا فازدادوا والا فقد اذیتم حق
یومکم شرح السؤال بضم سین بی‌نقطه وتشدید همزه والف جمع سائل کدایان یعنی
شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلم میکفت در کدایان که طعام دهید سه کس را
اکر خواهید که زیاد کنید بر سه کس پس زیاد کنید واکر نخواهید پس بتحقیق ادا کرده اید حق
روز خود را باب شصتم اصل باب دعاء السائل شرح این باب بیان دعاء سائلست
برای کسی که چیزی باو میدهد در این باب دو حدیثست اول اصل عن زیاد القندی
عمن ذکره قال اذا اعطیتموهم فلقنوهم الدعاء فانه یستجاب الدعاء لهم
فیکم ولا یستجاب لهم فی انفسهم شرح زیاد بن مروان از راویان امام جعفر
صادق وامام موسی کاظم علیهما السلم است قندی بفتح قاف وسکون نون ودال بی‌نقطه
منسوب بقند هارست یا بمعنی قند فروش است ضمیر مستتر در ذکره راجع بزیادات
ضمیر بارز راجع بمن موصوله است که عبارت از امام است ضمیر قال راجع بمن موصوله است ضمیر هم راجع باهل
سؤالست که اکثر ایشان خوب نمیباشند واو در ولا یستجاب حالیه یعنی روایتست از زیاد قندی از امامی
که زیاد ذکر کرد او را امام کفت که چون چیزی دهید سائلان را پس تلقین کنید ایشانرا
دعا در حق شما چه بدرستی که شان اینست که مستجاب میشود دعا برای ایشان
در حق شما بر حالی که مستجاب نشود برای ایشان در حق خودشان دوم اصل عن ابی
الحسن علیه السلم قال لا تحقروا دعوة احد فانه یستجاب للیهودی
والنصرانی فیکم ولا یستجاب لهم فی انفسهم شرح روایتست از امام موسی
کاظم یا امام رضا علیهما السلم که کفت که حقیر مشمرید دعای کسی را باین معنی که سائلانرا
چیزی دهید تا باعث دعای ایشان شود چه بدرستی که شان اینست که دعا مستجاب
میشود برای جهود وترسا در حق شما بر حالی که مستجاب نشود برای ایشان در حق
خودشان باب شصت ویکم اصل باب ان الذی یقسم الصدقة شریك صاحبها
فی الاجر شرح این باب بیان اینست که وکیلی که قسمت میکند صدقه را شریك دهنده
انست در مزد در این باب سه حدیثست اول اصل عن صالح بن رزین قال دفع
الی شهاب بن عبد ربه دراهم من الزکوة اقسمها فاتیته یوما فسألنی
هل قسمتها فقلت لا فاسمعنی کلاما فیه بعض الغلظة فطرحت ما کان

يَبقى معي من الدراهم وقمت مغضباً فقال لي ارجع حتى احدّثك بشيءٍ سمعته
من جعفر بن محمد فرجعت فقال قلت لابي عبد الله عليه السلام انّي
اذا وجبت زكوتي اخرجتها فادفع منها الى من اثق بها به يقسمها قال نعم
لا بأس بذلك اما انه احد المعطين قال صالح فاخذت الدراهم حيث
سمعت الحديث فقسمتها شرح غلظه بكسر وفتح وضم غين با نقطه وسكون لام
وظاء با نقطه مصدر باب حسن وضرب است حيث بفتح حاء بی نقطه وسكون ياء
دو نقطه در پايين وضم وكسر وفتح ثاء سه نقطه اينجا ظرف زمانست واكثر در مكان
ميباشد ومضاف بجمله است يعنى روايتست از صالح بن رزين بفتح راء بی نقطه وكسر
زاى با نقطه گفت داد بمن شهاب بن عبد ربه درهمی چند را از زكوة كه قسمت كنم
انها را پس آمدم نزد او روزی پس پرسيد مرا كه آيا قسمت كردی انها را پس گفتم كه نه
پس شنوانيد مرا سخنى كه دران بار درشتى بود پس انداختم انچه را كه مانده بود با من از ان
درهمها و برخواستم غضبناك پس شهاب گفت مرا كه برگرد تا انكه حكايت كنم ترا
بچيزى كه شنيدم انرا از جعفر بن محمد پس برگشتم پس شهاب گفت كه گفتم امام
جعفر صادق عليه السلم را كه بدرستى كه من چون واجب شود زكوة من بيرون
ميكنم انرا از مال خود آيا پس ميدهم بعض انرا بكسى كه خاطر جمعم باو تا قسمت كند انرا
امام گفت كه آرى نيست پروائى بان آگاه باش بدرستى كه او يكى از دو دهنده زكوة است
گفت صالح كه پس برداشتم درهمها را وقتى كه شنيدم اين حديث را پس قسمت كردم
انها را دوم اصل عن ابى عبد الله عليه السلام قال لو جرى المعروف على
ثمانين كفاً لأُجِروا كلّهم فيه من غير ان ينقص صاحبه من اجره شيئاً
شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم گفت كه اگر گردد عطا بر هشتاد
دست هر آينه مزد داده ميشوند ايشان بهمگی ايشان دران عطا بی انكه كم كرده
شود صاحب ان از مزد او چيزى سوم اصل عن ابى عبد الله عليه السلام في الرجل
يعطى الدراهم يقسمها قال يجرى له مثل ما يجرى للمعطى ولا ينقص المعطى من
اجره شيئاً شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلام در مردى كه داده
ميشود درهمها كه قسمت كند انها را امام گفت روان ميشود براى او مثل ثوابى

كه روان ميشود براى دهنده وكم كرده نميشود دهنده از ثواب خود چيزى باب شصت و
دوم اصل باب الايثار شرح اين باب بيان فضيلت ترجيح برادر مؤمنست بر خود در
درخوردنى ومانندان در اين باب سه حديث اول اصل سألت ابا عبد الله
عليه السلم عن الرجل ليس عنده الا قوت يومه أيعطف من عنده قوت يومه
على من ليس عنده شيء ويعطف من عنده قوت شهر على من دونه والسنة على
نحو ذلك ام ذلك كله الكفاف الذي لا يلام عليه فقال هو امران افضلكم فيه
احرصكم على الرغبة والاثرة على نفسه فان الله عز وجل يقول ويؤثرون
على انفسهم ولو كان بهم خصاصة والامر الاخر لا يلام على الكفاف واليد
العليا خير من اليد السفلى وابدأ بمن تعول شرح هو امران تا اخر براى افاده اينست
كه اين دو شق هر دو واقع است وبا يكديگر منافات ندارد الرغبة بفتح راء بی نقطه و
سكون غين با نقطه وباء يك نقطه مصدر باب علم خواهش ومراد اينجا مهربانيست با برادر
مؤمن الاثرة بفتح همزه وفتح ثاء سه نقطه وراء بی نقطه ترجيح برادر مؤمن بر خود واليد
العليا خير من اليد السفلى براى توضيح شق اولست وابدأ بمن تعول براى بيان شرط اولست
بيان اينكه انچه مرغوبست ترجيح بر خود دست نه بر واجب النفقه خود اگر گوئى كه ظاهر
انچه مى آيد در كتاب المعيشه در باب دخول الصوفيه على ابى عبد الله عليه السلام
واحتجاجهم عليه اينست كه اين آيت از منسوخاتست واستشهاد بمنسوخ جايز نيست
گوييم كه ازين دو جواب است اول اينكه انچه مى آيد مبنى بر تنزل وتسليم غير واقعست دوم
اينكه معنى منسوخ قدر مشتركست ميان دو قسم اول انچه مصطلح عليه اهل فن اصول
فقه است وان حكمى است از جانب الله تعالى كه برطرف شود بحكمى ديگر از جانب او كه
منافى سابقست دوم انچه مختلف شود باختلاف احوال مثل اينكه چون سائل مؤمن باشد
ايثار مستحب موكد شود وچون كافر يا منافق باشد ايثار حرام شود چنانچه گذشت در حديث
اول باب پنجاه و ششم ومثل اينكه براى صاحب عيال واتباع ايثار برايشان يا بر خود
بروشى كه خلاف مصلحت عيال واتباع دارى باشد منهى عنه باشد وبراى غير صاحب
عيال واتباع ايثار بر خود مستحب موكد باشد وعدم جواز استدلال در قسم اولست و
مراد در كتاب المعيشه شامل قسم دوم است وبيان اين دو جواب ميشود در شرح ان انشاء

الله تعالى يعني پرسيدم امام جعفر صادق عليه السلام را از مردي كه نيست نزد
او مگر نفقه روز او آيا مهرباني ميكند انكه نزد اوست نفقه روز او بر انكه نيست نزد او چيزي
و آيا مهرباني ميكند انكه نزد اوست نفقه ماهي بر انكه كمتر از اوست و آيا نفقه سال بر ما تنگ
آنست كه مذكور شد يا انچه مذكور شد بهمگي ان قدر حاجتي است كه ملامت كرده
نميشود بر ضبط ان پس امام گفت كه انچه پرسيدي دو كار است باينمعني كه دو حكم دارد
كه منافي يكديگر نيست كار اول اينكه فاضلتر شما در انچه پرسيدي حريصتر شماست بر
مهرباني و ترجيح برادر مؤمن بر خودش چه بدرستي كه الله عز و جل ميگويد در سوره
حشر كه و ترجيح ميدهند بر خودشان هرچند كه باشد با ايشان احتياجي و كار ديگر
اينست كه ملامت كرده نميشود بر ضبط قدر احتياج و دست بالا كه دهنده است بهتر است
از دست پايين كه گيرنده است و ابتدا كن در نفقه دادن بعيال خود و رعايت مصلحت
ايشان دوم اصل عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُوَيْدٍ السَّائِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ قُلْتُ لَهُ أَوْصِنِي فَقَالَ آمُرُكَ بِتَقْوَى اللَّهِ ثُمَّ سَكَتَ فَشَكَوْتُ إِلَيْهِ قِلَّةَ
ذَاتِ يَدِي وَقُلْتُ وَاللَّهِ لَقَدْ عَرِيتُ حَتَّى بَلَغَ مِنْ عُرْيِي أَنَّ أَبَا فُلَانٍ نَزَعَ
ثَوْبَيْنِ كَانَا عَلَيْهِ وَكَسَانِيهِمَا فَقَالَ صُمْ وَتَصَدَّقْ قُلْتُ أَتَصَدَّقُ مِمَّا
وَصَلَنِي بِهِ إِخْوَانِي وَإِنْ كَانَ قَلِيلاً قَالَ تَصَدَّقْ بِمَا رَزَقَكَ اللَّهُ وَلَوْ آثَرْتَ
عَلَى نَفْسِكَ شرح سائي بسين بي‌نقطه و الف و ياء دو نقطه در پايين و ياء مثلثه
منسوبست بسايه و ان دهيست از مكه يا واديست بين الحرمين امر بتقوي اشارت
باينكه تقوي باعث وسعت رزقست چنانچه گفته در سوره طلاق و من يتق الله يجعل له
مخرجا و يرزقه من حيث لا يحتسب من اسم است بمعني بعض العري بضم عين بي‌نقطه و سكون
راء بي‌نقطه و ياء دو نقطه در پايين مصدر باب علم برهنگي ابا فلان عبارت بعض
راويانست چون فراموش كرده خصوص كنيت را يعني روايتست از علي بن سويد سائي
از امام موسي كاظم عليه السلام راوي گفت كه گفتم امام را كه سفارش كن مرا پس امام
گفت كه امر ميكنم ترا بترس الله تعالى بعد از ان امام ساكت شد پس شكايت كردم
سوي او از كمي انچه در دست منست و گفتم كه بخدا قسم كه هر آينه بتحقيق برهنه شدم تا
انكه رسيد بعض برهنگيهاي من بحدي كه ابو فلان كند دو جامه را كه بود بر او و

پوشانيد مرا انها را پس امام گفت كه روزه دار و تصدق كن گفتم كه آيا تصدق ميكنم بانچه
پيوند كرده‌اند مرا بان برادران مؤمن من هرچند كه كم باشد امام گفت كه تصدق كن
بانچه روزي كرده ترا الله تعالى هرچند كه خود احتياج داشته باشي و ترجيح دهي برادر مؤمن
را بر خود سوم اصل عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ لَهُ أَيُّ الصَّدَقَةِ
أَفْضَلُ قَالَ جَهْدُ الْمُقِلِّ أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ
وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ تَرَى هَاهُنَا فَضْلاً شرح الجهد بفتح و ضم جيم و سكون هاء
و دال بي‌نقطه مصدر باب منع طاقت داشتن المقل بقاف و تشديد لام بصيغه اسم فاعل
باب افعال كم مال ترى بصيغه مخاطب بتقدير استفهام تقريريست تنوين فضلا براي
تعظيم است يعني روايتست از ابو بصير از امام محمد باقر يا امام جعفر صادق عليهما السلام
راوي گفت كه گفتم امام را كه كدام صدقه بهتر است امام گفت كه قدر طاقت مفلس آيا نشنيدي
قول الله عز و جل را در سوره حشر كه و ترجيح ميدهند بر خودشان هرچند كه باشد با
ايشان احتياجي آيا نمي‌بيني در اينمقام فضيلتي عظيم را گفت‌وگو در نسخ و عدم نسخ اين آيت
گذشت در شرح حديث اول اين باب باب شصت و سوم اصل باب من سال من
غير حاجة شرح اين باب بيان كسي است كه گدايي كند بي احتياجي بان در اين باب
سه حديثست اول اول اصل قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ ضَمِنْتُ عَلَى رَبِّي
أَنَّهُ لَا يَسْأَلُ أَحَدٌ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ إِلَّا اضْطَرَّتْهُ الْمَسْأَلَةُ يَوْماً إِلَى أَنْ يَسْأَلَ
مِنْ حَاجَةٍ شرح گفت امام زين العابدين علي بن الحسين عليهما السلام كه ضامن شدم
بصاحب كل اختيار من اينرا كه شان اينست كه گدايي نميكند هيچ يك بي احتياج مگر
انكه بيچاره ميكند او را ان گدايي روزي سوي اينكه گدايي كند از روي احتياج دوم اصل
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ اتَّبِعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ فَإِنَّهُ قَالَ مَنْ فَتَحَ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ
شرح اتبعوا بتشديد تاء دو نقطه در بالا و باء يكنقطه بصيغه امر باب افتعالست يعني
گفت امير المؤمنين صلوات الله عليه كه پيروي كنيد قول رسول الله صلى الله عليه و آله
را بيان اين انكه بدرستي كه او گفت كه هر كه گشود بر خودش در سوال را گشود الله تعالى بر او
در احتياجي را مراد اينست كه هر كه بي حاجت گدايي كند محتاج بگدايي ميشود چنانچه گذشت

در حدیث سابق **سوم اصل** قال ابو عبد الله علیه السلام ما من عبد یسأل من غیر حاجة فیموت حتی یحوجه الله الیها و یثبت الله له بها النار **شرح** ما
مشابه بلیس است من زایده است برای تاکید عموم عبد مجرورست لفظا و مرفوعست
محلا و اسم ماست یسأل خبر ماست فیموت مرفوع بعطف بر یسأل است حتی برای انتها
منقطع است بنا بر اینکه فاء در فیموت برای تعقیب بی فاصله باشد نظیر قول شاعر ع
لبس العطاء من الفضول سماحة ع حتی تجود و ما لدیک قلیل ع یثبت بثاء سه نقطه
و باء یکنقطه و تاء دو نقطه در بالا بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعال منصوب
و معطوف بر یحوجه است **یعنی** گفت امام جعفر صادق علیه السلام که نیست هیچ بنده
باینروش که گدایی کند بی حاجتی پس میرد بی فاصله لیک محتاج میکند او را الله تعالی
سوی گدایی و ثابت میکند در دیوان جزای عمل او الله تعالی برای او بسبب آن گدایی
آتش جهنم را اشارتست بایت سوره بقره لا یسألون الناس الحافا **باب شصت و**
چهارم اصل باب کراهیة المسئلة شرح الکراهیة بفتح کاف و راء بی نقطه و الف
و کسر ها و تخفیف یاء دو نقطه در پایین مصدر باب علم ناخوش شمردن چیزی
و اینجا مصدر مضاف بمفعولست **یعنی** این باب بیان مکروه شمردن گدایی است
باینمعنی که ناخوش و تنزیه باشد اینرا باید کرد در این باب هفت حدیث **اول**
اصل عمن سمع ابا عبد الله علیه السلام یقول ایاکم و سؤال الناس فانه
ذل فی الدنیا و فقر تعجلونه و حساب طویل یوم القیمة **شرح** روایت
از کسی که شنید از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت دور دارید از یکدیگر
خود را و طلب چیزی از مردمان را چه بدرستی که آن طلب باعث خواریست در
دنیا و باعث حاجتی است که شتابان میکنید آنرا برای خود و باعث حساب
دور و درازست در روز قیامت **دوم اصل** عن محمد بن مسلم قال قال ابو جعفر
علیه السلام یا محمد لو یعلم السائل ما فی المسئلة ما سأل احد احدا و لو
یعلم المعطی ما فی العطیة ما رد احد احدا **شرح** روایتست از محمد بن مسلم گفت
که گفت امام محمد باقر علیه السلام که ای محمد اگر میدانست طلب کننده که چیست
در طلب از نقصان مرتبه طلب نمیکرد کسی از کسی و اگر میدانست دهنده که چیست

در دادن از کمال مرتبه رد نمیکرد کسی کسی را **سوم اصل** قال رسول الله صلی الله علیه
و آله الایدی ثلث ید الله العلیا و ید المعطی التی تلیها و ید المعطی اسفل
الایدی و استعففوا عن السؤال ما استطعتم ان الارزاق دونها حجب
فمن شاء قنی حیاءه و اخذ رزقه و من شاء هتک الحجاب و اخذ رزقه و الذی
نفسی بیده لان یأخذ احدکم حبلا ثم یدخل عرض هذا الوادی فیحتطب
حتی لا یلتقی طرفاه ثم یدخل به السوق فیبیعه بمد من تمر و یأخذ ثلثه
و یتصدق بثلثیه خیر له من ان یسأل الناس اعطوه او حرموه **شرح**
تقسیم ایدی بسه قسم بروشی دیگر می آید در حدیث ششم باب الانفاق که باب هشتاد و
دوم است دونها بضم دال بی نقطه و سکون واو و نون منصوبست بظرفیت و ظرف خبر
مقدم و مبتداست حجب بضم حاء بی نقطه و ضم جیم و باء یکنقطه جمع حجاب مرفوع و
مبتداست و جمله خبر ان است و مراد اینست که پیش از وصول مردمان بروزیهای
خود حجابی چند برروی ایشان هست و آنها حیاهای ایشانست صاحب قاموس
گفته که و دون النهر جماعة ای قبل ان تصل الیه قنی بقاف و نون و یاء منقلب
از واو بصیغه ماضی معلوم غایب باب علم است یا بالف منقلب از یاء از باب
ضرب است احدکم اینجا عبارتست از مرد فرد که عیال ندارد و عدم التقای طرفین
ریسمان پیش از کشیدن آن و تنگ بستن آنست پس منافات ندارد و با امکان گره کردن
آن و بدست گرفتن بعض آن در وقت نقل آن سوی بازار و ذکر این برای بیان اینست
که با وجود سنگینی بار هیزم کشیدن آن بدوش بهترست از سؤال چنانچه ذکر
تصدق بثلثین برای بیان اینست که با وجود آنکه هر روز یکبار بلکه دو بار یکی
برای چاشت و دیگری برای شام این بار گران کشیدن بهترست از سؤال زیرا که
اگر تصدق نکند ذخیره نزد او جمع میشود و محتاج نمیشود باین تکرار العرض بضم
عین بی نقطه و سکون راء بی نقطه و ضاد با نقطه غیر معین بمعنی آنچه اتفاق
افتد از جمله مکان وسیع و مانند آن **یعنی** گفت رسول الله صلی الله علیه و آله
دستها سه است اول دست قدرت و فضل الله تعالی که بلندترست و دوم دست
مرد دهنده که چون بلندست نزدیک دست اولست و دست مرد گیرنده که سوم است

وآله فسلموا عليه فرد عليهم السلام فقالوا يا رسول الله لنا اليك حاجة
فقال هاتوا حاجتكم قالوا انها حاجة عظيمة فقال هاتوها ما هي قالوا
تضمن لنا على ربك الجنة قال فنكس رسول الله صلى الله عليه وآله رأسه
ثم نكت في الارض ثم رفع رأسه فقال افعل ذلك بكم على ان لا تسألوا
احدا شيئا قال فكان الرجل منهم يكون في السفر فيسقط سوطه فيكره ان يقول
لانسان ناولنيه فرارا من المسألة وينزل فيأخذه ويكون على المائدة فيكون
بعض الجلساء اقرب الى الماء منه فلا يقول ناولني حتى يقوم فيشرب **شرح** الفخذ
بفتح فا وكسر وسكون خاء بانقطه وذال بانقطه وبكسر فاء وسكون خاء طايفه از جمله قبيله
هاتوا با الف وضم تاء دونقطه در بالا جمع هات بكسر تاء است وان اسم فعلست بمعنى
اعطى تضمن بتقدير ان تضمن است ودر مثل اين رفع ونصب جايزست نكس بنون
وسين بينقطه بصيغه ماضى معلوم باب نصر است نكت بنون وتاء دونقطه در بالا
بصيغه ماضى معلوم باب نصر است النكت نقش كردن در زمين بسر چوب يا بسر انكشت
حتى براى استثناى منقطع است يقوم منصوبست **يعنى** روايتست از امام جعفر
صادق عليه السلام كفت كه امدند طايفه از اهل مدينه سوى رسول الله صلى الله عليه وآله
پس سلام كردند براو پس جواب سلام ايشان داد پس كفتند اى رسول الله ما را سوى تو حاجتى
است پس كفت كه بدهيد حاجت خود را باين معنى كه بكوييد حاجت خود را كفتند كه بدرستى
كه ان حاجتى است بزرك پس كفت كه بدهيد انرا چيست ان حاجت كفتند اينكه ضامن شوى
براى ما بر صاحب كل اختيار تو بهشت را امام كفت كه پس در پيش افكند رسول الله صلى الله
عليه وآله سر خود را بعد از آن نقش كرد در زمين چنانچه كسى كه فكرى دارد ميكند بعد
از ان برداشت سر خود را پس كفت ميكنم انرا با شما بر شرط اينكه طلب نكنيد از هيچ يك از
مخلوقين چيزيرا امام كفت كه پس بود مرد از جمله ايشان باين روش كه ميبود در سفر پس
مى افتاد تازيانه او پس نميخواست كه كويد كسى را كه بده بمن انرا براى كريز از طلب وفرود مى امد
پس خود برميداشت انرا وميبود بر سر سفره پس ميبود بعض هم نشينان نزديكتر سوى اب
از او پس نميكفت كه بده بمن ليك برميخواست پس مى آشاميد **ششم اصل** عن الحسين بن
ابى العلاء قال قال ابو عبد الله عليه السلام رحم الله عبدا عف وتعفف

پايين تر دستها است وخودداری كند از طلب چيزى از مردمان چندانكه وسعت ده
قدرت داشته باشيد بيان اين انكه بدرستى كه روزيها ميان صاحبان انها وانها
حياهاست كه پردها بر عرضها صاحبان انهاست پس هر كه خواست نكاه داشت حجاب
حياى خود را وفرا كرفت روزى خود را وهر كه خواست دريدن حجاب حيا را وفرا كرفت روزى
خود را مراد اينست كه هر يك از عفيف وسائل بروزى خود ميرسد وفرق اينست كه عفيف
عرض خود را نكاه داشته وسائل عرض خود را بباد داده واين تفاوت عظيم است ولهذا در
بيان اين تفاوت كفته كه قسم بانكه جان من بدست قدرت اوست كه هر اينه اينكه فرا كيرد
فرد شما ريسمانى را بعد از ان داخل شود در هر جا كه اتفاق افتد ازين دره كه هيزم زار
پس هيزم جمع كند تا انكه بيكديكر رسد دو سران ريسمان از بسيارى هيزم بعد از ان
داخل كند ان هيزم را در بازار پس فروشد انرا بچهار يك صاعى از خرما وفرا كيرد براى
خود دو دانك انرا وتصدق كند بچهار دانك ان بهترست براى او از اينكه طلب چيزى
كند از مردمان خواه دهند او را وخواه محروم كنند او را **چهارم اصل** قال رسول الله
صلى الله عليه وآله ان الله تبارك وتعالى احب شيئا لنفسه وابغضه
لخلقه ابغض لخلقه المسألة واحب لنفسه ان يسأل وليس شيء احب الى الله عز وجل
من ان يسأل فلا يستحيى احدكم ان يسأل الله من فضله ولو بشسع نعل
شرح الشسع بكسر شين بانقطه وسكون سين بينقطه وعين بينقطه بند نعل كه در
ميان انكشت ميانين پا وانكشت پهلوى شست است **يعنى** كفت رسول الله صلى الله
عليه وآله كه بدرستى كه الله تبارك وتعالى دوست داشته چيزيرا از بندكان براى
خودش ودشمن داشته انرا براى مخلوق او وبيان اين انكه دشمن داشته براى مخلوق
او طلب چيزيرا باين معنى كه دشمن داشته اينرا كه طلب كرده شود چيزى از مخلوق الله تعالى
ودوست داشته براى خودش اينرا كه طلب كرده شود چيزى از او ونيست چيزى محبوب
تر سوى الله عز وجل از اينكه طلب كرده شود چيزى از او چنانچه كفته در سوره فرقان
قل ما يعبؤا بكم ربى لولا دعاؤكم پس بايد كه شرم نكند يكى از شما از اينكه طلب كند
از الله تعالى از جمله فضل او هر چند كه بند نعلى باشد **پنجم اصل** عن ابى عبد الله
عليه السلام قال جاءت فخذ من الانصار الى رسول الله صلى الله عليه

وكُفَّ عنِ المسئلةِ فانّه يُعجّل الدّنيّة في الدّنيا ولا يُغني النّاس عنه شيئاً قال
ثمّ تمثّل ابو عبد الله عليه السّلام ببيتِ حاتم اِذا ما عرفتَ اليأسَ اَلفَيْتَهُ
الغنى اِذا عَرَفَتْه النّفسُ والطّمعُ الفقرُ شرح عف بعين بينقطه و تشديد فا
بصيغه ماضي معلوم باب نصرلست العفاف بفتح عين خود داري از نالايق العفف
مصدر باب تفعل مبالغه عفاف ضمير فانّه راجع بعبد است باعتبار اينكه سؤال كند
التّعجل مصدر باب تفعل شتابان كردن الدّنيّة بفتح دال بينقطه وكسر نون وسكون
ياء دو نقطه در پايين و همزه مرتبه خسيس لا يغني بغين با نقطه و نون بصيغه مضارع
غايب معلوم باب افعالست النّاس مرفوع و فاعل انست ضمير عنه راجع بعبد است
اغناء چون متعدّي بعن شود بمعني فايده نرسانيدن بمدخول انست و چون متعدّي
بمن شود بمعني قايم مقام مدخول ان شدنست مثل انّ الظّن لا يغني من الحقّ شيئا
نايب مفعول مطلق است يعني شيئاً من الاغناء التّمثل بثاء سه نقطه مصدر باب
تفعل شعر مناسب خواندن بيت حاتم كذشت دركتاب الايمان والكفر در حديث
ششم باب شصت و هفتم كه باب الاستغناء عن النّاس است ما زايده است عزمت
بعين بينقط و زاي با نقطه بصيغه ماضي مخاطب معلوم باب ضربست العزم
قصد چيزي كردن الفيته بفاء و ياء دو نقطه در پايين منقلب از واو بصيغه ماضي
معلوم مخاطب باب افعالست لا الفاء يافتن ضمير منصوب راجع بيأس است
عرفته بعين بينقط و راء بينقط و فا بصيغه ماضي معلوم مخاطب باب تفعيلست
وضمير منصوب راجع بيأس است و مفعول اولست النّفس منصوب و مفعول
دوم است يا عرفته بصيغه غايبه باب ضربست والنّفس مرفوع و فاعل انست
و بر هر تقدير جمله شرطيه جزاي شرط اولست والطّمع مرفوع و مبتدا است الفقر
مرفوع و خبر است و اكر حرف روي در قصيده حاتم مفتوح باشد هر يك از الطّمع
والفقر منصوب و معطوف بر دو مفعول الفيته خواهد بود يعني روايت
از حسين بن ابي العلاء بفتح عين و الف ممدوده كفت كه كفت امام جعفر صادق
عليه السّلام كه رحمت كناد الله تعالى بنده را كه خود داري كند از نالايق و
مبالغه در ان كند و باز دارد خود را از طلب چيزي از مردمان چه بدرستي كه

بنده كه طلب كند زود بر سر خود مي آورد خواري را در دنيا و فايده نميرساند مردمان
او را اصلا مراد اينست كه اكر طلب نميكرد از راهي ديكر بقضا و قدر الهي فايده باو ميرسيد
چنانچه اين مجرب است در اهل استغنا و اهل طلب راوي كفت كه بعد از ان مناسب خواني
كرد امام جعفر صادق عليه السّلام ببيت حاتم طائي كه چون قصد بجد كني بي طمعي از
مردمان را مي يابي از ان بي نيازي چون شناسانی از ان بدل خود را يعني كه ساخته كي باشد
و طمع از مردمان بيا نمدنيست هر چند كه با مال بسيار جمع شود متن اصل عن مفضّل
بن قيس بن رمّانة قال دخلتُ على ابي عبد الله عليه السّلام فذكرتُ له بعض
حالي فقال يا جاريةُ هاتي ذلك الكيس هذه اربعمائة دينار وصلني بها ابو
جعفر فخذها وتفرّج بها قال فقلتُ لا والله جُعلتُ فداك ما هذا دهري
ولكن احببتُ ان تدعو الله لي قال فقال اني سأفعل ولكن ايّاك ان تخبر النّاس
بكلّ حالك فتهون عليهم شرح قيس بفتح قاف و سكون ياء دو نقطه در پايين و
سين بينقطه است رمّانه بضمّ راء بينقطه و تشديد ميم و الف و نون مادر قنبر است
و بلدي ابو مسلم است ابو جعفر منصور دوانيقي است تفرّج بفا و راء بينقطه و جيم
بصيغه امر باب تفعلست الدّهر بفتح دال بينقطه و سكون ها و راء بينقطه قصد و عادت
و هر دو اينجا مناسبست ان تخبر بتقدير وان تخبر است تهون بصيغه مضارع مخاطب با
ضمير منصوبست يعني روايتست از مفضّل بن قيس بن رمّانه كفت كه داخل شدم بر امام
جعفر صادق عليه السّلام پس ذكر كردم براي او بعض افلاس خود را پس امام كفت
كه اي كنيز بده ان كيسه را اينها چهار صد دينار طلاست كه پيوند كرد مرا بانها منصور
پس فرا كير انها را و فراخ حال شو بانها مفضل كفت كه كفتم نه بخدا قسم قرابت شوم نيست
اين قصد من وليك دوست داشتم اينرا كه دعا كني الله تعالى را براي من مفضل كفت كه پس
امام كفت كه بدرستي كه من زود خواهم كرد و ليك دور دار از يكديكر خود را و اينرا
كه خبر كني مردمان را بجميع افلاس خود پس خوار شوي نزد ايشان اصل وروي عن
لقمان انّه قال لابنه يا بنيّ ذُقتُ الصَّبر واكلتُ لحاءَ الشّجر فلم اجد شيئاً
هو امرّ من الفقر فان بُليتَ به يوماً فلا تُظهِر النّاس عليه فيستهينوك
ولا ينفعوك بشيءٍ ارجع الى الّذي ابتلاك به فهو اقدر على فرجك وسل

مَنْ ذَا الَّذِی سَأَلَهُ فَلَمْ یُعْطِهِ أَوْ وَثِقَ بِهِ فَلَمْ یُنْجِحْهُ **شرح** وروی تا اخر تتمه کلام
امام جعفر صادق علیه السلام است الصبر بفتح صاد بینقطه وکسر باء یکنقطه وراء
بینقطه دوایی معروف که بسیار تلخست اللحاء بکسر لام وحاء بینقطه والف ممدوده
پوست درخت لا تظهر بظاء بانقطه وراء بینقطه بصیغه نهی حاضر باب افعالست
فرجك بفتح فاو فتح راء بینقطه وجیم است من ذا الذی استفهام انکاریست لم ینجح بنون
وجیم بصیغه مضارع غایب معلوم معتل اللام باب تفعیل یا باب افعالست **یعنی** و
منقول شد از لقمان اینکه او گفت بپسرش که ای پسرك من چشیدم صبر را وخوردم پوست
درخت را پس نیافتم چیزی را مشکلتر از تنك دستی پس اگر گرفتار شوی بان روزی پس مطلع
مکن مردمانرا برآن که باعث این شود که خوار شمرند ترا وفایده نرسانند ترا بچیزی بازگشت
کن سوی انکه گرفتار کرد ترا بانچه او تواناترست بر کشادکار تو وطلب کن حاجت خود را از
او کیست انکه طلب کرد از او پس نداد او را یا اعتماد بر او کرد در سختیها پس نجات نداد او را
باب شصت وپنجم اصل باب المن شرح المن بفتح میم وتشدید نون مصدر باب
نصر کسی را در زیر بار نعمت خود شمردن واظهار انعام خود بر انکس ونعمت دادن ومراد
اینجا معنی اولست وبنا بر معنی اول متعدی بنفس میباشد وبنا بر معنی دوم متعدی
بعلی میباشد **یعنی** این باب بیان مباهات بدادن نعمتست در این باب دو حدیث
اول اصل قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَی کَرِهَ
لِی سِتَّ خِصَالٍ وَکَرِهَهُنَّ لِلْأَوْصِیَاءِ مِنْ وُلْدِی وَأَتْبَاعِهِمْ مِنْ بَعْدِی مِنْهَا
الْمَنَّ بَعْدَ الصَّدَقَةِ **شرح** گفت رسول الله صلی الله علیه واله که بدرستی که الله تبارك
وتعالی ناخوش شمرد برای من شش خصلت را وناخوش شمردم انها را برای اوصیا از
جمله فرزندان من وبرای شیعه ایشان بعد از من از جمله ان شش خصلت منت نهادن
بعد از صدقه **دوم اصل** قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ الْمَنُّ یَهْدِمُ الصَّنِیعَةَ
شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلام منت نهادن باطل میکند احسانرا **باب شصت وششم
اصل باب من اعطی بعد المسئلة شرح** این باب بیان کسی است که داد صدقه را بعد از
طلب در این باب پنج حدیثست **اول اصل** عَنْ أَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ أَنَّ
أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَیْهِ بَعَثَ إِلَی رَجُلٍ بِخَمْسَةِ أَوْسَاقٍ مِنْ تَمْرِ

الْبُغَیْبِغَةِ وَفِی نُسْخَةٍ أُخْرَی الْبُقَیْعَةِ وَکَانَ الرَّجُلُ مِمَّنْ یَرْجُو نَوَافِلَهُ وَیُؤَمِّلُ نَائِلَهُ
وَرِفْدَهُ وَکَانَ لَا یَسْأَلُ عَلِیّاً عَلَیْهِ السَّلَامُ وَلَا غَیْرَهُ شَیْئاً فَقَالَ رَجُلٌ لِأَمِیرِ
الْمُؤْمِنِینَ عَلَیْهِ السَّلَامُ وَاللهِ مَا سَأَلَكَ فُلَانٌ وَلَقَدْ کَانَ یُجْزِیهِ مِنَ الْخَمْسَةِ
أَوْسَاقٍ وَسْقٌ وَاحِدٌ **شرح** تفسیر وسق گذشت در شرح حدیث اول باب هفتم بغیبغه بضم
باء یکنقطه وفتح غین بانقطه وسکون باء تصغیر وکسر باء یکنقطه وغین بانقطه زمینی است
حاصلخیز از توابع مدینه در ینبع یا چشمه ایست عظیم در ان زمین از امیر المؤمنین صلی
الله علیه واله وینبع مذکور میشود در کتاب الوصایا در حدیث دهم باب صدقات
النبی صلی الله علیه واله تا اخر که باب سی وچهارم است وسمهودی در کتاب خلاصه
الوفا گفته که بغیبغه باعجام الغینین تصغیر البغبغ للبئر القریبة الرشا ویقال البغیبغات
وهی عیون عملها علی بن ابی طالب رضی الله عنه بینبع اول ما صارت الیه وتصدق
بها وبلغ جدادها فی زمنه الف وسق تا اخر وفی نسخة اخری البقیعة از زیادتی کاتبست
برای اشعار باینکه انچه گذشت نسخه مشهورست از کافی مثل نسخه جعفر بن محمد بن قولویه
که شاگرد مصنف واستاد شیخ مفید بوده واو استاد شیخ ابو جعفر طوسی بوده
وانچه اینجا مذکورست نسخه غیر مشهورست ومیتواند که این کلام مصنف باشد ومراد
بنسخه نسخه صفوانی باشد که از نظرای مصنف است چنانچه بیان شد در کتاب الحجه در
شرح حدیث سوم باب الاشارة والنص علی ابی الحسن الثالث علیه السلام که باب هفتاد
سوم است بقیعه بضم باء یکنقطه وفتح قاف وسکون یاء دو نقطه در پایین وعین بینقطه
تصغیر بقعه است وتصغیر اینجا برای محبتست وحاصل هر دو نسخه یکیست النوافل
زیادتیها بر عطا ئمق بضمیر مجرور در هر سه جا راجع بامیر المؤمنین است یؤمل بهمزه
بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعیلست التامیل مبالغه امل بمعنی ارزو النائل
بنون والف وکسر همزه عطا مقرر الرفد بکسر راء بینقطه وسکون فاء ودال بینقطه
پیوند کردن ومراد اینجا پی در پی کردن عطاست یجزیه بجیم وزای بانقطه وهمزه
بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلام اینکه امیر المؤمنین صلوات الله علیه فرستاد سوی مردی پنج بار
شتر را از خرمای بغیبغه ودر نسخه دیگر بقیعه است وبود ان مرد از جمله کسی که امیدوار

میبود فواصل امیر المؤمنین را و بغایت بخواست عطاهای مقرر او را و پی در پی کرد
عطای او را و عادت ان مرد این بود که طلب نمیکرد از علی علیه السلام و نه از غیر او چیزی را
پس گفت مردی امیر المؤمنین علیه السلام را که بخدا قسم که طلب نکرد از تو فلان بلکه و هر
آینه کافی میبود او را از جمله پنج بار شتر یکبار شتر اصل فقال له امیر المؤمنین
علیه السلام لا کثّر الله فی المؤمنین ضربك اعطی انا و تبخل انت
لله انت اذا انا لم اعط الذی یرجونی الّا من بعد المسئلة ثم اعطیته
بعد المسئلة فلم اعطه ثمن ما اخذت منه و ذلك لانی عرّضته ان
یبذل لی وجهه الذی یعفّره فی التراب لربی و ربه عند تعبّده له
و طلب حوائجه الیه شرح لا کثّر جمله انشائیه است اعطی بتقدیر استفهام است
برای تقبیح لله بکسر لام ظرف مستقر و خبر مبتدا است و انت بفتح همزه و سکون نون
و فتح تاء دو نقطه در بالا مبتدا است و این کلام برای تعجب است از حال مخاطب باعتبار
اینکه افعال عجیبه منسوب بالله تعالی میشود یا لله ظرف لغو و متعلق بما بعد است
و آیت بکسر همزه و سکون یاء دو نقطه در پایین منقلب از همزه و کسر تاء دو نقطه
در بالا بصیغه امر مهموز الفاء معتل اللام یائی باب ضرب است و مقصود از
امر بآتیان امر ببذل دادن و انصاف ورزیدن در سخنی است که مذکور شود عرّضت
بعین بینقطه و راء بینقطه و صاد با نقطه بصیغه ماضی معلوم متکلم وحده از باب
تفعیل است یبذل بباء یکنقطه و ذال با نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر
یا ضرب است البذل دادن یعنی پس گفت امیر المؤمنین علیه السلام که بسیار مکناد
الله تعالی در میان مؤمنان مثل ترا آیا میدهم من و بخیلی میکنی تو برای خدای تو چون
من ندهم آنکه را که امیدوارست مرا مگر بعد از طلب بعد از آن دهم بعد از طلب پس
نمیدهم قیمت آنچه را که گرفتم از او زیرا که من در عرضه این در آوردم او را که دهد مرا
روی خود که میمالد آنرا در خاك برای صاحب کل اختیار من و صاحب کل اختیار
او نزد کمال پرستش او او را و نزد عرض حاجتهای خود سوی او اصل فمن فعل هذا باخیه
المسلم و قد عرف انه موضع لصلته و معروفه فلم یصدق الله فی دعائه له
حیث یتمنی له الجنة بلسانه و یبخل علیه بالحطام من ماله و ذلك ان

اعطیته

العبد

العبد قد یقول فی دعائه اللهم اغفر للمؤمنین و المؤمنات فاذا دعا لهم
بالمغفرة فقد طلب لهم الجنة فما انصف من فعل هذا بالقول و لم
یحققه بالفعل شرح استعمال صدق و کذب در دعا که از قبیل انشاء است باعتبار
لازم است و آن اخبار بموافقت عمل با زبان است الحطام بحاء بینقطه و طاء بینقطه ریزه یعنی پس هر که
کرد اینرا با برادر خود که مسلمانست در حالی که بتحقیق شناخته باشد اینرا که او لایقست
برای همراهی او و احسان او پس راست نگفته الله تعالی را در دعای خود برای او در جایی
که آرزو میکند برای او بهشت را بزبان خود و بخیلی میکند بر او بریزه از مال خود و
آنچه گفتم برای اینست که بنده گاهی میگوید در دعای خود که خداوندا گناهان را بیامرز
برای مؤمنین و مؤمنات پس چون دعا کند برای ایشان بآمرزش گناهان پس بتحقیق طلب
میکند برای ایشان بهشت را پس انصاف نورزیده آنکه کرد اینرا بگفتار و تحقیق نکرد
آنرا بکردار دوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال المعروف ابتداء
فاما من اعطیته بعد المسئلة فانما کافیته بما بذل لك من وجهه
یبیت لیلته ارقا متململا یمثّل بین الرجال و النساء لا یدری این
یتوجه بحاجته ثم یعزم بالقصد لها فیاتیك و قلبه یرجف و فرائصه
ترعد قد تری دمه فی وجهه لا یدری ایرجع بکآبة ام بفرح شرح یبیت
بباء یکنقطه و یاء دو نقطه در پایین و تاء دو نقطه در بالا بصیغه مضارع غایب
معلوم باب تفعیل استیناف بیانی ما سبقست التبییت تدبیر کاری در شب لیلته
منصوبست بظرفیت الارق بفتح همزه و کسر زای بانقطه و قاف یا با الف میان همزه
و زای دلتنگ و بیخوابی نیز همین معنی دارد المتململ بصیغه اسم فاعل باب تفعلل کسی که از
پهلو بپهلو غلطد و اینجا استعاره شده برای کسی که متوجه جانبها شود و از هر کدام
برگردد یمثل بثاء سه نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعیل است التمثیل
برابری قرار دادن میان دو چیز و مراد اینجا اینست که مردد اینرا بخاطر خود میرساند و قرار
میدهد که ایشان مانند زنانند در اینکه دستگیری نمیکنند با در بحاجته برای تعدیه
و برای ملابست میتواند بود یعزم بعین بینقطه و زای با نقطه بصیغه مضارع غایب
معلوم باب ضرب است یرجف براء بینقطه و جیم و فا بصیغه مضارع غایب معلوم

باب نصارست الفرائص بفتح فا وراء بینقطه والف وکسر همزه وصاد بینقطه جمع
فریصه کوشتهایی که میان شانه وزیر بغل است ولرزد می از انجاها شروع میشود
جمع اینجا بجای تثنیه مستعمل شده وان جایزست ترعد براء بینقطه وعین بینقطه
ودال بینقطه بصیغه مضارع مجهول غایبه باب افعالست الارعاد لرزانیدن
نراد براء بینقطه وتشدید دال بینقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب تفاعلست
التراد مبالغه رد دمه منصوب ومفعولست مراد بر کردانیدن خون اینست
که رنک بدن خود را رد کرده از ترس وجه بمعنی راه است الکابه بفتح کاف و
همزه والف وباء یکنقطه وکاهی بی الف بسکون همزه میباشد مصدر باب
علم آزردکی یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که احسان
عمده انست که بعنوان ابتدا وبی طلب باشد پس اما کسی که دادی او را بعد از طلب
پس جز این نیست که عوض دادی او را بسبب انچه داد ترا که روی اوست بیان این انکه
تدبیر میکند در شب خود برحالی که دلتنک است برمیکردد از جانبی بجانبی بیان
این انکه برابری قرار سیدهد میان مردان وزنان نمیداند که کجا متوجه کند حاجت
خود را بعد از ان جزم میکند بقصد او ان حاجت را با پیزوش که می اید نزد تو
برحالی که دل او میلرزد وکوشتهای میان شانه وزیر بازوی او لرزانیده میشود
بتحقیق بالکلیه برکردانیده خون خود را در راه خود که نزد تو می آید بیان این انکه
نمیداند که آیا برمیکردد از این راه با آزردکی یا با خوشحالی سوم اصل کنت فی
مجلس ابی الحسن الرضا علیه السلام احدثه وقد اجتمع الیه خلق کثیر
یسئلونه عن الحلال والحرام اذ دخل علیه رجل آدم طوال فقال
السلام علیک یا ابن رسول الله رجل من محبیک ومحبی آبائک واجدادک
علیهم السلام مصدری من الحج وقد افتقدت نفقتی وما معی ما ابلغ به
مرحلة فان رایت ان تنهضنی الی بلدی ولله علی نعمة فاذا بلغت
بلدی تصدقت بالذی تولینی عنك فلست موضع صدقة شرح الادم
بفتح همزه والف وفتح دال بینقطه وتخفیف میم کندم کون الطوال بضم طاء
بینقطه وتخفیف واو دراز بالا آبائك اینجا عبارتست از رسول الله صلی الله علیه وآله

تا امام موسی کاظم علیه السلام واجدادک عبارتست از ابرهیم علیه السلام تا عبد الله بن
عبد المطلب فاذا بلغت جزای شرط اولست پس ولله علی نعمة جمله معترضه است و
میتواند بود که جزای شرط اول محذوف باشد بتقدیر کان حسنا وجمله ولله علی نعمة
استیناف نحوی باشد وفا در فاذا بلغت برای تفریع بر ان باشد یعنی بودم در
مجلس امام رضا علیه السلام در مدینه کفتکو میکردم با او بتحقیق فراهم آمده بودند
سوی او جمعی بسیار می پرسیدند او را از مسائل حلال وحرام ناکاه داخل شد بر او مردی
کندم کون دراز بالا پس کفت که سلام بر تو باد ای پسر رسول الله من مردیم از دوستان
تو ودوستان پدران تو واجداد تو علیهم السلام بازکشت من از حج است وبتحقیق
کم کردم خرجی خود را ونیست با من انچه رسم بوسیله ان بیك کوچ پس اکر بینی اینکه
کوچ فرمایی مرا سوی شهر من والله تعالی را بر من نعمتی هست پس چون رسم بشهر خود
تصدق میکنم بانچه عطا میکنی مرا از جانب تو چه نیستم مستحق صدقه در شهر خود
اصل فقال له اجلس رحمك الله فاقبل علی الناس یحدثهم حتی تفرقوا
وبقی هو وسلیمان الجعفری وخیثمة وانا فقال اتاذنون لی فی الدخول
فقال له سلیمان قدم الله امرك فقام فدخل الحجرة وبقی ساعة ثم خرج ورد الباب
واخرج یده من اعلی الباب وقال این الخراسانی فقال ها انا ذا فقال خذ هذه
المائتی دینار واستعن بها فی مؤنتك ونفقتك وتبرك بها ولا تصدق بها
ولا تصدق بها عنی واخرج فلا اراك ولا ترانی ثم خرج شرح خیثمه بفتح
خاء با نقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین وفتح ثاء سه نقطه است خراسانی بودن معلوم
شده از لهجه یعنی پس امام کفت او را که بنشین رحمت کناد ترا الله تعالی پس رو اورد بر مردمان
کفتکو میکرد با ایشان تا انکه پراکنده شدند وباقی ماندند مرد وسلیمان که از اولاد
جعفر طیار است وخیثمه ومن پس امام کفت که آیا رخصت میدهید مرا در داخل شدن
در مخزن پس کفت او را سلیمان که مقدم داشته الله تعالی فرمان ترا یا بمعنی که تویی امام
مفترض الطاعه پس برخاست پس داخل شد در مخزن وماند ساعتی بعد از ان متوجه
بیرون شد وبرکردانید در حجره را وبیرون کرد دست خود را از بالای در وکفت
کجاست خراسانی پس خراسانی کفت که اینك من حاضرم پس امام کفت که بکیر این دویست دینار

بلغ

طلا او مدد جو با نها د ضروری خود و خرج خود وطلب برکت کن با نها یا بیمعنی که
انچه که از خرج زیاد ماند برای خود نکاه دار تا باعث برکت در مال تو شود و تصدق
مکن با نها از جانب من و بیرون رو تا نه بینم ترا و نه بینی مرا بعد از ان امام بیرون
امد **اصل** فقال له سليمان جُعِلتُ فِداكَ لقد اجزلتَ ورحمتَ فلما ذا
سترتَ وجهكَ عنهُ فقال مخافةَ ان ارى ذُلَّ السُّؤالِ في وجهِهِ لقضاءِ
حاجتِهِ اما سمعتَ حديثَ رسولِ اللهِ صلى اللهُ عليهِ وآلِهِ المُستترُ بالحسنةِ
يعدِلُ سبعينَ حجّةً والمُذيعُ بالسيّئةِ مخذولٌ والمُستترُ بها مغفورٌ
لهُ اما سمعتَ قولَ الاوّلِ متى آتِهِ يوماً لاطلبَ حاجةً رجعتُ الى اهلي
ووجهي بمائِهِ **شرح** اری بصیغه مضارع معلوم متکلم وحده از باب افعالست المستتر
تا مغفور له کذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث اول باب صد و هشتاد و نهم
که باب ستر الذنوبست و در انجا بجای حجه حسنه بود مستتر دو جا بصیغه اسم
فاعل باب افتعالست و با سه جا برای مصاحبتست یعدل از باب تفعیل یا باب
ضربست التعدیل والعدل چیزی برابر است کردن الاول بفتح همزه و تشدید واو
مفتوحه و تخفیف واو مکسوره میتواند بود و بر هر تقدیر بمعنی سابقست و مراد اینجا
پیشرو و شاعرانست و شاید که ان امرء القیس باشد صاحب قاموس کفته اول کفرح
سبق و میتواند بود که مراد شاعر خوش سخن باشد هر چند که در همین بیت باشد ضمیر
منصوب در اته راجع است بممدوح این شاعر ذکر یوما برای اشعار باینست که در
شب چون سائل و معطی روی یکدیکر نمی بینند اب رو ریخته نمیشود اما در اول روز
چون می بینند معطی روی خود را پنهان میکند تا اب روی سائل نریزد یا برای اشعار
باینست که دیکر روز هر چند که تکرار سوال کنم آبروی من نمیریزد **یعنی** پس کفت سلیمان
که قربانت شوم هر آینه نعمت بزرک دادی و رحم کردی پس چرا پوشانیدی روی خود را
از او پس امام کفت که از ترس اینکه نمودار کنم شرمندکی و خواری طلب را در روی او برای
بر اوردن تمام حاجت او و مراد اینست که اکر عطا سهل میبود خجالت او نیز سهل میبود و چون
عطا بسیار شد نمودن روی خود باو قسمی از منت نهادنست وان باعث خجالت و
مذموم است چنانچه کذشت در باب سابق ایا نشنیدی حدیث رسول الله را صلی الله

علیه

علیه واله که پنهان کننده خود با حسنه رابرابری میکند هفتاد حج را و فاش کننده خود
با سیئه بی توفیقست و پنهان کننده خود با سیئه آمرزیده شده برای اوست یا بیمعنی
که توفیق تو بر می باید ایا نشنیدی قول شاعر سابق را که هر وقت که ایم نزد او روزی تا طلب
کنم حاجتی را بر میکردم سوی اهل خود بر حالی که روی من با آب خود است مراد اینست که ممدوح
بروشی عطیه میدهد که آبروی من نمیریزد **چهارم اصل** عن الحارثِ الهمدانيِّ قالَ
سامرتُ اميرَ المؤمنينَ عليهِ السّلامُ فقلتُ يا اميرَ المؤمنينَ عرضتْ لي حاجةٌ
قالَ فرايتني لها اهلاً قلتُ نعم يا اميرَ المؤمنينَ قالَ جزاكَ اللهُ عنّي خيراً ثمَّ
قامَ الى السّراجِ فاغشاها وجلسَ ثمَّ قالَ انّما اغشيتُ السّراجَ لئلّا ارى ذُلَّ
حاجتِكَ في وجهِكَ فتكلّمْ فانّي سمعتُ رسولَ اللهِ صلّى اللهُ عليهِ وآلِهِ يقولُ
الحوائجُ امانةٌ منَ اللهِ في صدورِ العبادِ فمن كتمها كُتبَ اللهُ لهُ العبادةَ ومن
افشاها كانَ حقّاً على من سمعها ان يُعينَهُ **شرح** همدان بفتح ها و سکون میم
و دال بی نقطه و الف و نون قبیله ایست در یمن المسامره بسین بی نقطه و راء بی نقطه مصدر
باب مفاعله همزبانی در شب فرایتنی بتقدیر استفهام اغشاها بغین با نقطه و شین
با نقطه و الف بصیغه ماضی معلوم باب افعالست و ضمیر مؤنث راجع بسراج است
یعنی روایتست از حارث همدانی کفت که همزبانی در شب کردم با امیر المؤمنین علیه السلام
پس کفتم ای امیر المؤمنین روی داده مرا حاجتی کفت ایا پس دیدی مرا برای ان اهل یا بیمعنی
که مرا قابل این دانستی که عرض حاجت خود کنی بمن کفتم آری ای امیر المؤمنین پس کفت جزا
دهاد ترا الله تعالی از جانب من خیر بعد از ان برخواست سوی چراغ پس در حجاب کرد انرا
و نشست بعد از ان کفت که جز این نیست که در حجاب کردم چراغ را تا نه بینم خواری عرض
حاجت ترا در روی تو پس بکو چه بکد شتی که من شنیدم از رسول الله صلی الله علیه و آله
میکفت که حاجتها سپرده است از جانب الله تعالی در سینهای بندکان یا بیمعنی که
عرض انها با الله تعالی باید کرد پس هر که بپوشاند انها را از دیکران مینویسد الله تعالی برای
او عبادت را و هر که اظهار کند انها را نزد دیکری میشود لازم بر هر که شنید انها را اینکه
مدد کند او را **پنجم اصل** عن بندارِ بنِ عاصمٍ رفعهُ عن ابي عبدِ اللهِ عليهِ السّلامُ
قالَ قالَ ما توسّلَ الى احدٍ بوسيلةٍ ولا تذرّعَ بذريعةٍ اقربَ لهُ الى ما يريدُهُ

ورآیتنی

مِنّی مِن رَجُلٍ سَلَفَ اِلَیهِ مِنّی یَدٌ اَتبَعتُها اُختَها وَاَحسَنتُ رَبَّها فَاِنّی رَاَیتُ
مَنعَ الاَواخِرِ یَقطَعُ لِسانَ شُکرِ الاَوایِلِ وَلا سَخَت نَفسی بِرَدِّ بِکرِ الحَوایِجِ
وَقَد قالَ الشّاعِرُ وَاِذا بُلیتَ بِبَذلِ وَجهِکَ سائِلاً فَابذِلهُ لِلمُتَکَرِّمِ
المِفضالِ اِنَّ الجَوادَ اِذا حَباکَ بِمَوعِدٍ اَعطاکَهُ سَلِساً بِغَیرِ مِطالٍ وَاِذا السُّؤالُ
مَعَ النَّوالِ وَزَنتَهُ رَجَحَ السُّؤالُ وَخَفَّ کُلُّ نَوالٍ **شرح** بندلد بضم باء یکنقطه و
سکون نون ودال بینقطه والف وراء بینقطه است تذرع بذال بانقطه وراء بینقطه
وعین بینقطه بصیغه ماضی معلوم باب تفعل است فرق میان وسیله وذریعه اینست
که اول بمعنی باعث است مطلقا ودوم بمعنی شفاعت کننده است لام در له برای تعدیه است
من رجل بتقدیر من حال رجل است ید اینجا بمعنی نعمت است جمله اتبعتها استینافی است
بیانی ما بقت وذکر ماضی با وجود انکه یرید مضارع است برای بیان تحقق وقوع است
ربّها بکسر زای بانقطه وتشدید یاء دو نقطه در پایین میتواند بود الزّی هیات چیزی
وبکسر راء بینقطه وتشدید یاء دو نقطه در پایین که اول ان منقلب از واو است
میتواند بود الرّی شادابی وبفتح راء بینقطه وتشدید باء یکنقطه میتواند بود
الرّب مصدر باب نصر جمع چیزی با چیزی دیگر وزیاد کردن چیزی واصلاح چیزی
وهم اینجا مناسب است الاواخر جمع اخره نعمتهایی که بعد از نعمتهای دیگرست
که انها اوایلست واضافه هر دو جا از قبیل اضافه مصدر بمفعولست سخت بسین
بینقطه وخاء بانقطه بصیغه ماضی غایبه معلوم معتل اللام واوی باب نصرست
علم تکرار نفی در لا سخت با وجود انکه چون لای نافیه داخل فعل ماضی شود تکرار
ان لازم است مثل لا صدّق ولا صلّی مبنی برانست که این نفی تکرار نفی مهاتوسّلت ولا
تذرّع است ومقصود اینست که نه رد سؤال مکرر میکنم ونه رد سؤال ابتدایی
وهر کدام وجهی علیحده دارد بلیت بباء یکنقطه و یاء دو نقطه در پایین بصیغه
ماضی مجهول مخاطب باب نصرست المتکرّم بصیغه اسم فاعل باب تفعل بغایت
کریم المفضال بکسر میم وسکون فاء وصاد بانقطه بصیغه اسم الت باب نصر وعلم
که بمعنی اسم فاعل مستعمل شده برای مبالغه بغایت فاضل حباک بحاء بینقطه وباء
یکنقطه والف بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصرست موعد بفتح میم وسکون

واو وکسر عین بینقطه ودال بینقطه مصدر میمی است ضمیر غایب منصوب در اعطا
که راجعست بمتعلق مصدر که موعود به است سلسا بفتح سین بینقطه وکسر لام حال
از ان ضمیر است المطال بکسر میم وطاء بینقطه مصدر باب مفاعله تاخیر چیزی از وقت
وعده ان **یعنی** روایتست از ابن ابن عاصم بالا برد سند روایت را از امام جعفر صادق
علیه السلام راوی گفت که امام گفت که وسیله جویی نکرد سوی من هیچ یک با عنی
ونه ذریعه جویی کرد بشافعی که نزدیک کننده تر باشد او را سوی انچه میخواهد از من
از احسان مردی که سابق شده باشد سوی او از جانب من نعمتی بیان این انکه تابع ان نعمت
کردم مثل انرا ونیکو کردم هیات انرا چه بدرستی که من دیدم باز داشتن نعمتهای
اخر را که میبرد زبان شکر نعمتهای اول را باینمعنی که نعمتهای اول را زشت وبدهیات
میکند ونه قرار گرفت دل من نزد ابتدایی حاجتها وحال انکه بتحقیق گفت شاعر که وچون
گرفتار شوی بریختن ابروی خود برحالی که طلب چیزی کنی پس بریز انرا برای بغایت کریم
بغایت فاضل بدرستی که صاحب کرم چون عطیه دهد ترا بوعده میدهد ترا انچه وعده
کرده برحالی که گوارا است بی مدافعه وچون طلب نعمتی را از مخلوق با نعمت بسنجی
سنگین می اید طلب وسبک می آید هر نعمتی که باشد **باب شصت ونهم اصل باب**
المعروف شرح المعروف کاری که پسندیده باشد نزد عقلا ومراد اینجا احسانست
بمعنی نیکی کردن باکسی خواه بدادن نعمتی باو وخواه بغیر ان وتفسیر معروف بقرض می آید
در حدیث سوم باب هفتاد و ششم که باب القرض است **یعنی** این باب بیان احسانست
مراد بیان اینست که اهل احسان کیانند در این باب سه حدیث است **اول اصل**
قالَ اَبو عَبدِ اللهِ عَلَیهِ السَّلامُ اِنَّ مِن بَقاءِ المُسلِمینَ وَبَقاءِ الاِسلامِ اَن
تَصیرَ الاَموالُ عِندَ مَن یَعرِفُ فیهَا الحَقَّ وَیَصنَعُ فیهَا المَعروفَ وَاِنَّ
مِن فَناءِ الاِسلامِ وَفَناءِ المُسلِمینَ اَن تَصیرَ الاَموالُ فی اَیدی مَن لا
یَعرِفُ فیهَا الحَقَّ وَلا یَصنَعُ فیهَا المَعروفَ **شرح** گفت امام جعفر صادق ع
که بدرستی که از جمله باعث باقی ماندن مسلمانان وباقی ماندن اسلام اینست که گردد
مالها نزد کسی که میشناسد در انها حق مستحقان را وبجا می اورد در انها احسان را وبدرستی
که از جمله باعث برطرف شدن اسلام وبرطرف شدن مسلمانان اینست که گردد

ما هانزد کسی که نمیشناسد درانها حق را و بجا نمی آورد درانها احسانرا **دوم اصل**
قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ لِلْمَعْرُوفِ أَهْلاً مِنْ
خَلْقِهِ حَبَّبَ إِلَيْهِمْ فَعَالَهُ وَوَجَّهَ لِطُلَّابِ الْمَعْرُوفِ الطَّلَبَ إِلَيْهِمْ وَيَسَّرَ
لَهُمْ قَضَاءَهُ كَمَا يُيَسِّرُ الْغَيْثَ لِلْأَرْضِ الْمُجْدِبَةِ لِيُحْيِيَهَا وَيُحْيِيَ بِهِ أَهْلَهَا وَ
إِنَّ اللهَ جَعَلَ لِلْمَعْرُوفِ أَعْدَاءً مِنْ خَلْقِهِ بَغَّضَ إِلَيْهِمْ فَعَالَهُ وَحَظَرَ عَلَى
طُلَّابِ الْمَعْرُوفِ الطَّلَبَ إِلَيْهِمْ وَحَظَرَ عَلَيْهِمْ قَضَاءَهُ كَمَا يُحَرِّمُ الْغَيْثَ عَلَى
الْأَرْضِ الْمُجْدِبَةِ لِيُهْلِكَهَا وَيُهْلِكَ أَهْلَهَا وَمَا يَعْفُو اللهُ أَكْثَرُ **شرح**
حبب بحاء بینقطه و دو باء یکنقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب تفعیلست فعا
بفتح فا و تخفیف عین بینقطه اسم مصدرست بمعنی کار ضمیر الیهم راجع باهل آ
ضمیر لهم راجع بطلاب است و میتواند بود که راجع باهل باشد المجدبه بجیم و دال
بینقطه و باء یکنقطه بصیغه اسم فاعل باب افعال زمین خشک خالی از کیاه بغض
بباء یکنقطه و غین با نقطه و ضاد با نقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب تفعیل
حظر بحاء بینقطه و ظاء با نقطه و راء بینقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب
نصر است ضمیر علیهم راجع بطلاب است و میتواند بود که راجع باهل باشد **یعنی**
کفت مرا امام محمد باقر علیه السلام که بدرستی که الله عز و جل کردانید برای احسان
اهلیرا از جمله مخلوق خود محبوب کرد سوی ایشان کار انرا باینمعنی که اصل احسانرا
دوست میدارند از هر که صادر شود و اینرا نیز دوست میدارند که از خود شان
صادر شود و راه داد برای طالبان احسان طلب را سوی ان اهل احسان و آسان
کرد برای ان طالبان بجا اوردن معروف را باینمعنی که خجالت از ان نمیکشند چنانچه
آسان کرد بارانرا برای زمین خشک خالی تا زنده کند ان آسان کردن ان زمین را و تا
زنده کند اهل ان زمین را بوسعت رزق و بدرستی که الله تعالی کردانید برای احسان
دشمنان از جمله مخلوق خود ناخوش کرد سوی ایشان کار انرا و حرام کرد بر طالبان
احسان طلب را سوی ایشان و حرام کرد بر طالبان احسان بجا اوردن احسانرا
باینمعنی که طبع ایشان ابا دارد از قبول احسان ان دشمنان چنانچه حرام میکند بارانرا
بر زمین خشک خالی باینمعنی که باز میدارد بارانرا از ان زمین تا هلاک کند ان

المعروف و بغض الیهم

حرام کردن ان زمین را و هلاک کند اهل ان زمین را و انچه بخشایش میکند الله تعالی از جمله کناهان
بیشترست از انچه مواخذه میکند **سوم اصل** سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ
السَّلَامُ يَقُولُ إِنَّ مِنْ أَحَبِّ عِبَادِ اللهِ إِلَى اللهِ لَمَنْ حَبَّبَ إِلَيْهِ الْمَعْرُوفَ
وَحَبَّبَ إِلَيْهِ فَعَالَهُ **شرح** شنیدم از امام محمد باقر علیه السلام میکفت که بدرستی
که از جمله محبوبتر بندکان الله تعالی سوی الله تعالی هر اینه کسی است که محبوب کرد سوی
انکس کار احسانرا مراد اینست که اصل احسانرا دوست میدارد از هر که صادر شود و اینرا نیز
دوست میدارد که از خودش صادر شود **باب شصت و هشتم اصل باب فضل
المعروف شرح** این باب بیان فضیلت احسانست در این باب دوازده حدیث
اول اصل قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ وَأَفْضَلُ
الصَّدَقَةِ صَدَقَةٌ عَنْ ظَهْرِ غِنًى وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ
السُّفْلَى وَلَا يَلُومُ اللهُ عَلَى الْكَفَافِ **شرح** افضل مبتداست صدقه با تنوین خبر مبتداست
و جار و مجرور صفت انست عن متعلق بمحذوفست بتقدیر صادرة عن و مضاف اینجا
محذوفست بتقدیر عن اهل ظهر نظیر واسال القریة که بتقدیر واسال اهل القریه است و مراد
بصدقه عن ظهر غنی صدقه ایست که صادر شود از کسی که غنی نیست با و کرده پس فقر رو با و
اورده و این موافقست با ایت و یؤثرون علی انفسهم ولو کان بهم خصاصة چنانچه کذشت
در حدیث سوم باب الایثار که باب شصت و دوم است که قلت له ای الصدقة افضل
قال جهد المقل تا اخر و مثل این می آید در حدیث پانزدهم باب هشتاد و یکم که باب معرفة
الجود والسخاء است و ابن اثیر که از جمله مخالفانست در نهایه کفته که و فیه خیر الصدقة
ما کان عن ظهر غنی ای ما کان عفوا قد فضل عن غنی و قیل اراد ما فضل عن العیال
والظهر قد یزاد فی مثل هذا اشباعا للکلام و تمکینا کان صدقة مستندة الی ظهر
قوی من المال جمله و ابدا بمن تعول برای بیان کیفیت ترتیب سابقست یا بمنزله استثنا
از سابقست الکفاف بفتح کاف قدر حاجت از نفقه و لا یلوم الله علی الکفاف برای
بیان اینست که اکر کسی ایثار نکند مذموم نمیشود اکرچه ترک افضل کرده چنانچه بیان شد
در شرح حدیث اول باب الایثار **یعنی** کفت رسول الله صلی الله علیه و اله که هر احسانی
هر چند که بزبان تنها باشد حکم صدقه بمال دارد در ثواب و بهتر صدقه صدقه ایست

احسان او محبوب کرد
سوی انکس

که صادر شود از پشت بی نیازی و روی نیازمندی وابتدا کن در صدقه که از پشت بی
نیازیست بکسی که نفقه میدهی او را و دست دهنده بهترست از دست گیرنده و سرزنش
میکند الله تعالی کسی را بر نگاه داشتن قدر حاجت و تصدق نکردن ان دوم اصل
قال رسول الله صلی الله علیه وآله کل معروف صدقة شرح این ظاهرست از
شرح سابق سوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال رأیت المعروف
کاسمه ولیس شیء افضل من المعروف الا ثوابه وذلک یراد منه ولیس
کل من یحب ان یصنع المعروف الی الناس یصنعه ولیس کل من یرغب
فیه یقدر علیه ولا کل من یقدر علیه یؤذن له فیه فاذا اجتمعت
الرغبة والقدرة والاذن فهنالک تمت السعادة للطالب والمطلوب
الیه شرح رایت بصیغه متکلم است المعروف کاسمه دو احتمال دارد اول اینکه معروف
در اصل بمعنی پسندیده است وان مفهومیست که چنانچه شامل احسان هست شامل
غیر احسان نیز هست مثل ایمان بخدا و ایمان برسولش و ایمان بوصی رسولش و نماز و
روزه و مانند اینها از اعمال صالحه و مستعمل شده اینجا در بعض افراد ان و ان احسان
بادیکریست و مقصود اینست که این فرد مانند مفهوم پسندیده است در اینکه در تحت
ان جمیع افراد پسندیده داخلست باینمعنی که مستلزم باقی افرادست غالبا دوم اینکه
معروف لفظیست مشتق و مفهوم هر مشتق غیر فرد حقیقی انست چنانچه گذشت در
کتاب التوحید در حدیث سوم باب پنجم که باب المعبودست که والاسم غیر المسمی
و مقصود اینست که این فرد معروف گویا که عین مفهوم معروفست از بس که عمده است
در میان افراد باعتبار اینکه مستلزم باقیست غالبا و حاصل هر دو احتمال یکیست و برهر
تقدیر مراد بمعروف احسانست و مراد باسم معروف موضوع له اصلی لفظ معروفست که
اعم مطلقست از موضوع له لفظ احسان و در عرف میگویند در دعای کسی که رفیع نام
دارد که لازال کاسمه رفیعا و نظیر این گذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث
سوم باب شصت و یکم که باب ذم الدنیا والزهد فیها است که یا موسی نافس فی الخیر
اهله واسبقهم الیه فان الخیر کاسمه و بیان شد بوجهی مراد باذن اینجا توفیقست و ان
شامل مشیت و اراده و قدر و قضا و اذنست که بیان شد در کتاب التوحید در

باب انه لا یکون شیء فی الارض ولا فی السماء الا بسبعة یعنی روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلام گفت که دیدم احسان را که معروف مینامند مانند نام معروف و نیست
چیزی بهتر از احسان مگر ثواب ان و ان ثواب قصد کرده میشود از احسان و نیست
هر که میخواهد احسان سوی مردمان را بایدش که کند انرا و نیست هر که رغبت کند در
احسان بایدش که قدرت بهم رساند بران و نه هر که قدرت بهم رساند بر احسان بایدش
که موفق شود برای ان پس چون جمع شود رغبت و قدرت و توفیق بران وقت کامل میشود
عاقبت بخیری برای طالب احسان و انکه طلب احسان سوی او میشود چهارم اصل قال
رسول الله صلی الله علیه وآله کل معروف صدقة والدال علی الخیر کفاعله
والله عز وجل یحب اغاثة اللهفان شرح الاغاثه بغین با نقطه و الف و ثاء
سه نقطه مصدر باب افعال دادرسی اللهفان بفتح لام و سکون هاء و فاء دادخواه
یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که هر احسانی ثواب صدقه دارد و راهنما بخیر
مانند فاعل انست در ثواب والله عز وجل دوست میدارد دادرسی دادخواه را پنجم
اصل قال ابو عبد الله علیه السلام المعروف شیء سوی الزکوة فتقربوا
الی الله عز وجل بالبر وصلة الرحم شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلام
که احسان چیزیست غیر زکوة فریضه مراد اینست که زکوة فریضه باعث مدح نمیشود
چنانچه گذشت در حدیث نهم باب اول پس نزدیکی جویید سوی الله عز وجل به نیکی با مردمان
و به پیوند خویش ششم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال اصنع المعروف
الی من هو اهله والی من لیس باهله فان لم یکن هو من اهله فکن انت
من اهله شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که بکن احسانرا
سوی کسی که او قابل احسانست و سوی کسی که نیست قابل احسان مراد ام باحسان با مجهول
الحال باعتبار انکه میتواند بود که اهل ان باشد و میتواند بود که اهل ان نباشد و لهذا گفته که پس اگر نبوده باشد
او از اهل احسان پس باش تو از اهل احسان مراد اینست که عدم قابلیت گیرنده در این
صورت منافی کمال دهنده نیست هفتم اصل قال ابو عبد الله علیه السلام
لعمار یا عمار انت رب مال کثیر قال نعم جعلت فداک قال فتؤدی
ما افترض الله علیک من الزکوة قال نعم قال فتخرج المعلوم من مالک قال

نعم قال فَصِلْ قَرابَتَكَ قالَ نَعَمْ قالَ فَصِلْ اِخْوانَكَ قالَ نَعَمْ فَقالَ يا عَمّارُ اِنَّ
المالَ يَفْنى وَالبَدَنَ يَبْلى وَالعَمَلَ يَبْقى وَالدَّيّانَ حَيٌّ لا يَمُوتُ يا عَمّارُ اِنَّهُ ما
قَدَّمْتَ فَلَنْ يَسْبِقَكَ وَما اَخَّرْتَ فَلَنْ يَلْحَقَكَ شرح این ظاهر شد از شرح حدیث
شانزدهم باب اول هشتم اصل قالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ اَيُّما مُؤْمِنٍ اَوْصَلَ اِلى اَخِيهِ المُؤْمِنِ مَعْرُوفاً فَقَدْ اَوْصَلَ ذلِكَ اِلى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلم که هرکدام مومنی که رساند سوی
برادر مومن خود احسانی را پس بتحقیق رسانید از سوی رسول الله صلی الله علیه وآله
نهم اصل قالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ اِصْنَعُوا المَعْرُوفَ اِلى كُلِّ اَحَدٍ فَاِنْ
كانَ اَهْلَهُ وَاِلّا فَاَنْتَ اَهْلُهُ شرح مضمون این موافقست با حدیث ششم این باب
دهم اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلامُ قالَ اِنَّ اَعْرابِيّاً مِنْ بَنِي تَمِيمٍ اَتَى
النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقالَ اَوْصِنِي فَكانَ فِيما اَوْصاهُ بِهِ اَنْ قالَ يا
فُلانُ لا تَزْهَدَنَّ فِي المَعْرُوفِ عِنْدَ اَهْلِهِ شرح روایتست از امام محمد باقر
علیه السلم گفت که بدرستی که صحرانشینی از قبیله بنی تمیم آمد نزد نبی صلی الله علیه وآله پس
گفت که سفارش کن مرا پس بود در آنچه سفارش کرد او را بآن اینکه گفت که ای فلان بی رغبت
مشو البته در احسان نزد مستحق احسان باینمعنی که اگر مستحق احسانی بینی البته احسان کن
یازدهم اصل قالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الجَنَّةَ
المَعْرُوفُ وَاَهْلُهُ وَاَوَّلُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ الحَوْضَ شرح یرد براء بینقطه ودال بینقطه
بصیغه مضارع غایب معلوم معتل الفاء واوی باب ضرب است ماخوذست از ورود بکسر
واو وسکون راء بمعنی مشرف شدن بر آب علی حرف جرست الحوض مجرورست یا علی بتشدید
یاء مفتوحه مرکب از حرف جر و یاء متکلم است والحوض منصوبست و بر هر تقدیر الف لام
برای عهد خارجیست ومراد حوض کوثرست یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که
اول آنکه داخل میشود بهشت را احسانست واهل احسانست واول آنکه مشرف میشود بر حوض
کوثر همانست دوازدهم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ قالَ اَجِيزُوا لِاَهْلِ
المَعْرُوفِ عَثَراتِهِمْ وَاغْفِرُوها لَهُمْ فَاِنَّ كَفَّ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمْ هكَذا وَ
اَوْمَأَ بِيَدِهِ كَاَنَّهُ يُظِلُّ بِها شَيْئاً شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم

یظلّل

گفت که بگذرانید برای اهل احسان لغزشهای ایشان را وعفو کنید آن گناهان را برای
ایشان چه بدرستی که دست رحمت الله عز وجل بر بالای ایشانست همچنین واشارت کرد
بدست خود چنانچه گویا که سایه میکند بآن چیزی را باب شصت نهم اصل باب منه
شرح این بابیست از جمله باب سابق باینمعنی که نسبتی بآن باب دارد در این باب یك
حدیثست اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ قالَ كانَ اَمِيرُ المُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ
السَّلامُ يَقُولُ مَنْ صَنَعَ بِمِثْلِ ما صُنِعَ اِلَيْهِ فَاِنَّما كافاهُ وَمَنْ اَضْعَفَهُ كانَ
شَكُوراً وَمَنْ شَكَرَ كانَ كَرِيماً وَمَنْ عَلِمَ اَنَّ ما صَنَعَ اِنَّما صَنَعَ اِلى نَفْسِهِ
لَمْ يَسْتَبْطِئِ النّاسَ فِي شُكْرِهِمْ وَلَمْ يَسْتَزِدْهُمْ فِي مَوَدَّتِهِمْ فَلا تَلْتَمِسْ مِنْ غَيْرِكَ
شُكْرَ ما اَتَيْتَ اِلى نَفْسِكَ وَوَقَيْتَ بِهِ عِرْضَكَ وَاعْلَمْ اَنَّ الطّالِبَ اِلَيْكَ الحاجَةَ
لَمْ يُكْرِمْ وَجْهَهُ عَنْ وَجْهِكَ فَاَكْرِمْ وَجْهَكَ عَنْ رَدِّهِ شرح کافاه مهموز اللام
باب مفاعله است وقلب همزه بالف نیز جایزست الاضعاف مصدر باب افعال جزا را
دو برابر کردن الاستزاده مصدر معتل العین باب استفعال کسی را صاحب تقصیر
شمردن در کار نیکی اتیت بهمزه والف بصیغه ماضی مخاطب باب افعالست لم یکرم بصیغه
مضارع غایب معلوم باب افعالست اکرم بصیغه امر باب افعالست یعنی روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلم گفت که امیر المومنین علیه السلم میگفت که هرکه نیکی کرد
بمثل آنچه نیکی کرده شد سوی او پس جز این نیست که عوض داده آنرا وهرکه دو برابر کرد آنرا
شد بغایت شکرگذار نعمت وهرکه شکرگذاری کرد شد گرامی وهرکه دانست اینرا که
آنچه از نیکی کرده با دیگری جز این نیست که نیکی کرده برای نفع خود کاهل نمیشمرد مردمانرا
در شکر نیکی او وصاحب تقصیر نمیشمرد ایشانرا در دوستی ایشان او را پس طلب مکن
از غیر خود شکر آنچه را که دادی سوی خودت ونگاه داشتی بآن ناموس خود را وبدان اینرا
که آنکه طلب کند حاجت را سوی تو گرامی نداشته روی خود را از روی تو باینمعنی که روی
ترا عزیزتر از روی خود شمرده پس گرامی دار روی خود را از برگردانیدن او از اعتقاد
آنکه روی تو عزیزترست از روی او باب هفتادم اصل باب اِنَّ صَنائِعَ المَعْرُوفِ
تَدْفَعُ مَصارِعَ السُّوءِ شرح الصنایع بفتح صاد بینقطه ونون والف وکسر همزه و
عین بینقطه جمع صنیعه بفتح صاد وکسر نون وسکون یاء دو نقطه در پایین احسانها

مراد بمعروف اینجا پسندیده است که اعم از احسانست المصارع بفتح میم وصاد بینقطه
والف وکسر راء بینقطه وعین بینقطه جمع مصرع بفتح میم وسکون صاد وفتح راء اسم
مکان باب منع جاهای انداختنها السوء بفتح سین بینقطه وسکون واو وهمزه آزردن
کردن ومراد اینجا رسوائیست چنانچه گذشت در شرح حدیث سوم باب ان الصدقة تدفع
البلاء که باب چهل ونهم است ومراد بمصارع السوء بلاهائیست که کاهی آدمی انداخته
میشود در آنها ومتضمن رسوائی وزشتی است **یعنی** این باب بیان اینست که احسانها از جمله
پسندیده دفع میکند بلاهائیرا که بسبب ستم میباشد در این باب سه حدیث
اول اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ صَنَائِعُ
الْمَعْرُوفِ تَقِي مَصَارِعَ السَّوْءِ **شرح** تقی بکسر قاف وسکون یاء دو نقطه در پایین
بصیغه مضارع غایبه معلوم معتل الفاء واوی باب ضربست الوقایه نگاه داشتن
وان دو مفعول میدارد مثل آیت سوره مؤمن فوقاه الله سیئات ما مکروا و
مفعول اول اینجا محذوفست بتقدیر تقی صاحبها ومضمون این ظاهرست از شرح
عنوان این باب **دوم اصل** قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِنَّ الْبَرَكَةَ
أَسْرَعُ إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُمْتَارُ مِنْهُ الْمَعْرُوفُ مِنَ الشَّفْرَةِ فِي سَنَامِ
الْبَعِيرِ أَوْ مِنَ السَّيْلِ إِلَى مُنْتَهَاهُ **شرح** یمتار بتاء دو نقطه در بالا والف
وراء بینقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب افتعالست الامتیار کشیدن خوردنی
از موضعی بموضعی ومراد اینجا کشیدن نفعست مطلقا الشفرة بفتح شین بانقطه وسکون
فاء وراء بینقطه کارد بزرگ تند **یعنی** گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که بدرستی که برکت
شتابانترست سوی خانه که کشیده میشود از آن احسان بجانب مردمان از کارد بزرگ
تند در کوهان شتر یا از سیلاب سوی قرارگاه آن **بدانکه** ذکر این حدیث در تحت عنوان
این باب مبنی بر اینست که بی برکتی از جمله بلاهای متضمن رسوائیست **سوم اصل** سَمِعْتُ
أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ إِنَّ صَنَائِعَ الْمَعْرُوفِ تَدْفَعُ مَصَارِعَ السَّوْءِ
شرح این ظاهرست مثل حدیث اول **باب هفتاد ویکم اصل باب ان اهل المعروف
فی الدنیا هم اهل المعروف فی الآخرة شرح** این باب بیان اینست که اهل احسان در دنیا
ایشان اهل احسانند در آخرت باینمعنی که مردمان بهره می یابند از ایشان مثل اینکه از بوی

ایشان بهره یابند چنانچه در حدیث اول این بابست یا از شفاعت ایشان بهره یابند یا از بخشیدن
حسنات بهره یابند در این باب چهار حدیث **اول اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ قَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِدَاكَ آبَاؤُنَا وَ
أُمَّهَاتُنَا إِنَّ أَصْحَابَ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا عُرِفُوا بِمَعْرُوفِهِمْ فَبِمَ يُعْرَفُونَ فِي
الْآخِرَةِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا أَدْخَلَ أَهْلَ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ أَمَرَ
رِيحاً عَبِقَةً طَيِّبَةً فَلَزِقَتْ بِأَهْلِ الْمَعْرُوفِ فَلَا يَمُرُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ بِمَلَإٍ مِنْ أَهْلِ
الْجَنَّةِ إِلَّا وَجَدُوا رِيحَهُ فَقَالُوا هَذَا مِنْ أَهْلِ الْمَعْرُوفِ **شرح** العبقة بفتح عین
بینقطه وکسر باء یکنقطه وقاف اینجا لازم باشد وجدانشود لزقت بزای بانقطه وقاف بصیغه
ماضی غایبه معلوم باب علم است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که
گفتند اصحاب رسول الله صلی الله علیه وآله که ای رسول الله فدای تو باد پدران ما ومادران ما
بدرستی که اهل احسان در دنیا شناخته شدند باحسان ایشان باینمعنی که هر که بهره مند شد
از ایشان شناخت ایشانرا پس بچه چیز شناخته میشوند در آخرت پس گفت که بدرستی که الله
تبارک وتعالی چون داخل کند اهل احسان در دنیا را در بهشت امر میکند بادیرا که ملازم باشد
خوشبو باشد پس میچسبد باهل احسان در دنیا پس نمیکذرد یکی از ایشان بجمعی از اهل بهشت
مگر انکه می یابند بوی او را باینمعنی که بهره مند میشوند از بوی او پس میگویند که این از اهل
احسان در دنیاست **دوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ الْمَعْرُوفُ فِي الدُّنْيَا
هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ يُقَالُ لَهُمْ إِنَّ ذُنُوبَكُمْ قَدْ غُفِرَتْ لَكُمْ فَهَبُوا
حَسَنَاتِكُمْ لِمَنْ شِئْتُمْ **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که اهل
احسان در دنیا ایشان اهل احسانند در آخرت گفته میشود ایشانرا که بدرستی که گناهان شما
بتحقیق آمرزیده شد برای شما پس ببخشید حسنات خود را بهر که خواستید **سوم اصل**
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ
فِي الْآخِرَةِ وَأَهْلُ الْمُنْكَرِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمُنْكَرِ فِي الْآخِرَةِ **شرح**
گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که اهل احسان در دنیا ایشان اهل احسانند در آخرت
واهل آزار در دنیا ایشان اهل آزارند در آخرت مثل اینکه هر که در پهلوی ایشان باشد
در جهنم آزار کشد از بوی بد ایشان **چهارم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

آهلُ

لا يدخلها الا اهل المعروف واهل المعروف

قال انّ للجنّة باباً يقال له المعروف في الدنيا ثمّ اهل المعروف في الآخرة

شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم گفت بدرستي كه بهشت را دريست كه گفته ميشود از معروف داخلان در نميشود مگر اهل احسان در دنيا واهل احسان در دنيا ايشان اهل احسانند در آخرت مراد اينست كه جمعي كه داخلان در ميشوند از ان در شفاعت عاصيان مينمايند وشفاعت ميكنند

باب هفتاد ودوم در اصل باب تمام المعروف

شرح اين باب بيان كمال احسانست در اين باب دو حديثست **اوّل اصل** عن ابي عبد الله عليه السلام قال رأيت المعروف لا يصلح الّا بثلاث خصال تصغيره وتستيره وتعجيله فانّك اذا صغّرته عظّمته عند من تصنعه اليه واذا ستّرته تمّمته واذا عجّلته هنّأته وان كان غير ذلك سخّفته ونكّدته شرح سخّفته از باب تفعيلست نكّدته از باب تفعيل وباب نصر ميتواند بود يعني روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم گفت كه ديدم احسان را باين روش كه خوب نميشود مگر به سه خصلت كوچك وانمودن ان وپنهان كردن ان وشتاب كردن آن چه بدرستي كه تو چون كوچك وانمائي ان را بزرگ ميكني ان را نزد انكه ميكني ان را سوی او وچون مبالغه در پوشانيدن ان كني كامل ميكني ان را وچون شتاب كني ان را گوارا ميكني ان را پس اگر باشد ضد آنچه مذكور شد بي اعتبار ميكني ان را و مشكل ميكني ان را بر گيرنده ان **دوم اصل** عن حمران عن ابي جعفر عليه السلم قال سمعته يقول لكلّ شيء ثمرة وثمرة المعروف تعجيل السّراح شرح السراح بفتح سين بي‌نقطه وراء بي‌نقطه والف وحاء بي‌نقطه اسم تسريح سر دادن چيزي يعني روايتست از حمران از امام محمد باقر عليه السلام گفت شنيدم از امام ميگفت كه براي هر چيزي ميوه ايست وميوه احسان شتاب در فرستادنست

باب هفتاد وسوم در اصل باب وضع المعروف موضعه

شرح اين باب بيان فضيلت گذاشتن احسانست در جاي لايق انست در اين باب پنج حديثست **اوّل اصل** قال ابو عبد الله عليه السلام لمفضّل بن عمر يا مفضّل اذا اردت ان تعلم اشقيّ الرّجل ام سعيد فانظر سيبه ومعروفه الى من يصنعه فان كان يصنعه الى من هو اهله فاعلم انّه الى خير وان كان يصنعه الى غير

على

اهله

اهله فاعلم انّه ليس له عند الله خير شرح السيب بفتح سين بي‌نقطه وسكون ياء دو نقطه در پائين وباء يك نقطه مصدر باب ضرب روان شدن ومراد اينجا مصاحبت وهمراه بودنست يعني گفت امام جعفر صادق عليه السلم مفضل بن عمر را كه اي مفضل چون خواهي كه داني كه آيا نا عاقبت بخير است مرد يا عاقبت بخير است پس نگاه كن مصاحبت او را واحسان او را كه سوی كه ميكند از پس اگر ميكرده باشد از سوی كسي كه لايق انست پس بدانكه او رو بسوی خير دارد واگر ميكرده باشد از سوی غير لايق ان پس بدانكه شان اينست كه نيست او را نزد الله تعالى خيري **دوم اصل** عن مفضّل بن عمر قال قال ابو عبد الله عليه السلام يا مفضّل اذا اردت ان تعلم الى خير يصير الرّجل ام الى شرّ انظر اين يضع معروفه فان كان يضع معروفه عند اهله فاعلم انّه يصير الى الخير وان كان يضع معروفه عند غير اهله فاعلم انّه ليس له في الآخرة من خلاق شرح يضع بفتح ضاد با نقطه وعين بي‌نقطه معتل الفاء واوي است الخلاق بفتح خاء با نقطه وتخفيف لام نصيب ومضمون ان ظاهر است از شرح سابق **سوم اصل** عن ابي مخنف الازدي قال اتى امير المؤمنين عليه السلام رهط من الشيعة فقالوا يا امير المؤمنين لو اخرجت هذه الاموال ففرّقتها في هؤلاء الرؤساء والاشراف وفضّلتهم علينا حتّى اذا استوسقت الامور عدت الى افضل ما عوّدك الله من القسم بالسّويّة والعدل في الرّعيّة شرح مخنف بكسر ميم وسكون خاء با نقطه وفتح نون وفاء است ازد بفتح همزه وسكون زاي با نقطه ودال بي‌نقطه پدر قبيله ايست از يمن وانصار بهمگي از اولاد اويند لو براي تمني است استوسقت بسين بي‌نقطه وقاف بصيغه ماضي معلوم غائبه معتل الفاء واوي باب استفعالست الاستيساق اجتماع و انتظام عود بعين بي‌نقطه ودال بي‌نقطه بصيغه ماضي غايب معلوم باب تفعيلست التعويد بهره مند كردن ومراد اينجا تعليم است القسم بفتح قاف وسكون سين بي‌نقطه مصدر باب ضرب حصه كردن چيزي يعني روايتست از ابو مخنف ازدي گفت كه آمدند قومي از ضعفاي شيعه اماميه نزد امير المؤمنين عليه السلم در اوائل حكومت وپس گفتند كه اي امير المؤمنين كاش بيرون كني از بيت المال اين مالهاي مسلمانان را پس تقسيم كني انها را در اين سرداران

وبزرکان وترجیح دهی ایشانرا بر ما چنانچه عمر میکرد برای حکومت دنیا تا انکه چون انتظام
پذیرد کارهای حکومت برکردی سوی بهتر انچه تعلیم کرد ترا الله تعالی که قسمت بالسویة
وعدالت در رعیت است مراد اینست که قسمت وعدالتی که بعد از انتظام امور کنی
بهتر هست از قسمتی وعدالتی که الحال میکنی اصل فقال امیر المؤمنین علیه السلام
أَتَأْمُرُونِّي وَيْحَكُمْ أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالظُّلْمِ وَالْجَوْرِ فِيمَنْ وُلِّيتُ عَلَيْهِ مِنْ أَهْلِ
الْإِسْلَامِ لَا وَاللَّهِ لَا يَكُونُ ذَلِكَ مَا سَمَرَ السَّمِيرُ وَمَا رَأَيْتُ فِي السَّمَاءِ نَجْماً
وَاللَّهِ لَوْ كَانَتْ أَمْوَالُهُمْ مَالِي لَسَاوَيْتُ بَيْنَهُمْ فَكَيْفَ وَإِنَّمَا هِيَ أَمْوَالُهُمْ
شرح تامرونی بتشدید وتخفیف نون میتواند بود ویح بفتح واو وسکون یاء دو نقطه
در پایین وحاء بینقطه بمعنی تعجبست ومنادای مضافست بحذف حرف ندا و
مراد اینست که تعجب میباید کرد از حال شما ولیت بصیغه ماضی مجهول متکلم باب تفعیل
ما دو جا مصدریه زمانیه است مثل ما دمت حیا که بمعنی مدت دوام حیاست سمر
بسین بینقطه وراء بینقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصرست السمر بفتح
سین وسکون میم همزبانی در شب السمیر بفتح سین وکسر میم مخفف وسکون یاء
وراء بینقطه همزبانی کننده در شب وبکسر سین وتشدید میم قصه خوان در شب
وهر دو اینجا مناسبست یعنی پس گفت امیر المؤمنین علیه السلام آیا امر میکنید مرا
ای تعجب شما باینکه طلب کنم یاری را بوسیله ستم وکجروی در انکه حکومت داده شده ام
بر او که اهل اسلام باشند نه بخدا قسم نمیباشد انچه گفتید چند انکه همزبانی شب کند
همزبانی کننده شبی وچند انکه ببینم در اسمان ستاره را بخدا قسم که اگر میبود مالهای
مسلمانان مال من هر آینه قسمت بالتسویه میکردم میان ایشان پس چون قسمت بالسویه
نکنم وحال انکه جز این نیست که انها مالهای ایشانست اگر گویی که نبی صلی الله
علیه وآله در قسمت گاهی ترجیح میداد مؤلفة قلوبهم را بر دیگران چنانچه ظاهرست
از انچه گذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث دوم باب صد وهفتاد وششم
که باب المؤلفة قلوبهم است وهمچنین میکرد در زکوة چنانچه ظاهرست از انچه
گذشت در احادیث باب سی ودوم که باب تفضیل اهل الزکوة بعضهم علی بعض است
گوییم که کلام اینجا در مال الیست که داخل بیت المال شده باشد وغنیمت وزکوة

داخل ان نیست اصل قَالَ ثُمَّ أَزَمَ سَاكِتاً طَوِيلًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ مَنْ
كَانَ فِيكُمْ لَهُ مَالٌ فَإِيَّاهُ وَالْفَسَادَ فَإِنَّ إِعْطَاءَهُ فِي غَيْرِ حَقِّهِ تَبْذِيرٌ وَإِسْرَافٌ
وَهُوَ يَرْفَعُ ذِكْرَ صَاحِبِهِ فِي النَّاسِ وَيَضَعُهُ عِنْدَ اللَّهِ وَلَمْ يَضَعِ امْرُؤٌ مَالَهُ
فِي غَيْرِ حَقِّهِ وَعِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهِ إِلَّا حَرَمَهُ اللَّهُ شُكْرَهُمْ وَكَانَ لِغَيْرِهِ وُدُّهُمْ
شرح ازم بهمزه وزای با نقط وتخفیف میم بصیغه ماضی معلوم غایب باب ضربست
الازوم بضم همزه وضم زای در خود فرو رفتن وسر در پیش افکندن تفسیر فساد مال بدادن
مال خود بسفها گذشت در کتاب العقل در حدیث پنجم باب بیست ویکم که باب الرد
الی الکتاب والسنة تا اخرست تفسیر تبذیر واسراف گذشت در شرح حدیث پانزدهم باب
اول حمه از باب ضرب یا علم است یعنی ابو مخنف گفت که بعد از ان در خود فرو رفت
برحالی که خاموش بود زمانی دراز بعد از ان برداشت سر خود را پس گفت که هر که باشد
در میان شما باید بترسد که او را مالی باشد پس باید که دور کند از یکدیگر خود را وضایع
کردن مال را چه بدرستی که دادن مال در غیر بکار آمدنی ان پراکنده کردن انست وگذاشت
وان عمل بلند میکند آوازه صاحبش را در مردمان وپست میکند مرتبه او را نزد الله تعالی
ونگذاشت مردی مالش را در غیر بکار آمدنی ان ونزد غیر لایقان ومگر انکه محروم کرد
او را الله تعالی از شکر ایشان وشد برای غیر او دوستی ایشان اصل فَإِنْ بَقِيَ مَعَهُ
مِنْهُمْ بَقِيَّةٌ مِمَّنْ يُظْهِرُ الشُّكْرَ لَهُ وَيُرِيهِ النُّصْحَ فَإِنَّمَا ذَلِكَ مَلَقٌ مِنْهُ وَ
كَذِبٌ فَإِنْ زَلَّتْ بِصَاحِبِهِمُ النَّعْلُ ثُمَّ احْتَاجَ إِلَى مَعُونَتِهِمْ وَمُكَافَأَتِهِمْ
فَأَلْأَمُ خَلِيلٍ وَشَرُّ خَدِينٍ شرح فان بقی تا اخر مبنی بر اینست که انچه مذکور شد
باعتبار غالبست من در ممن بیانیه است یریه براء بینقطه ویاء دو نقطه در پایین
بصیغه مضارع غایب معلوم مهموز العین معتل اللام یایی باب افعالست النصح بضم نون
وسکون صاد بینقطه وخاء بینقطه خالص بودن الملق بفتح میم وفتح لام وقاف اظهار
دوستی بزبان بیموافقت دل ضمیر منه راجع بمن موصوله زلت بفتح زای با نقط و
تشدید لام بصیغه ماضی غایبه معلوم باب ضرب وعلم است الزلل بفتح زای وفتح
لام لغزیدن یا در بصاحبهم برای ملابست است باعتبار اینکه نعل عربی ملابس پای
صاحبست یا باعتبار اینکه چون نعل لغزد صاحب نیز میلغزد وضمیر جمع راجعست

بمرجع ضمیر منهم الفعل مرفوع وفاعل زلت است الام بفتح همزه وسکون لام وفتح همزه
دوم وتخفیف میم بصیغه افعل التفضیل مرفوع وخبر مبتدای محذوفست بتقدیر فهو الام
یا بتقدیر فهم الام الخدین بفتح خاء با نقطه وکسر دال بی نقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین
دوست **یعنی** پس اگر باقیماند با او از جمله غیر لایق باقیمانده که کسی است که اظهار میکند
شکر را برای او وو انمیماید نزد او خالص بودن خود را پس جز این نیست که آن ثنا لیست
از جانب او و دروغیست پس اگر لغزد پا یاران ایشان نعل بعد از آن محتاج شود سوی مدد کردن
ایشان پس اولئیم تر همراز لیست و بدتر دوستی است نزد ایشان مراد اینست که کرمهایی
که با ایشان کرده ضایع میشود ونیکیها بدی میشود در نظر ایشان پس مدد او نمیکنند

اصل ولم یضع امرء ماله فی غیر حقه وعند غیر اهله الا لم یکن له من
الحظ فیما اتی الا محمدة اللئام وثناء الاشرار ما دام علیه منعما مفضلا
ومقالة الجاهل ما اجوده وهو عند الله بخیل فای حظ ابور واخس
من هذا الحظ وای فائدة معروف اقل من هذا المعروف **شرح** اتی بهمزه
والف وتاء دو نقطه در بالا والف منقلب از یاء بصیغه ماضی غایب معلوم باب فعل
اللئام بکسر لام وهمزه والف وتخفیف میم جمع لئیم حسنیان ضمیر علیه راجع بمصله
منفی در لم یضع است وظرف خبر ما دام است منعما حالست مفضلا بفا وضاد با نقطه
بصیغه اسم فاعل باب افعالست ومقاله عطف بر محمده است ما اجوده بسکون جیم وفتح
واو ودال بی نقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب افعال برای تعجب است ابور بباء یکنقطه
وراء بی نقطه افعل التفضیل است اخس بخاء با نقطه وتشدید سین بی نقطه است هذا المعروف
بتقدیر فایده هذا المعروفست **یعنی** ونگذاشت مردی مال خود را در غیر بکار آمدنی
آن ونزد غیر لایق آن مگر آنکه نشد برای او از جمله نصیب در آنچه داد مگر سپاس خسیسان
وستایش بدتران چندانکه بر آن دادنست بر حالی که انعام کننده است تفضل کننده است
ومکر گفتن نادان که چه صاحب جود است او وحال آنکه او نزد الله تعالی بخیلست پس کدام
نصیبی هلاکتر وخسیسترست از این نصیب وکدام فایده احسانی کمترست از فایده
این احسان **اصل** فمن کان منکم له مال فلیصل به القرابة ولیحسن منه
الضیافة ولیفک به العانی والاسیر وابن السبیل فان الفوز بهذه

الخصال مکارم الدنیا وشرف الآخرة **شرح** القرابه بفتح قاف خویشان
وخویشاوندی وهر دو اینجا مناسبست ولیحسن بسکون لام بصیغه امر غایب باب افعال
ولیفک بسکون لام وضم فا وتشدید کاف مفتوحه یا مکسوره یا مضمومه بصیغه امر غایب
باب نصر است العانی بعین بی نقطه والف وکسر نون ویاء دو نقطه در پایین صاحب آزار
از افلاس مثل فقیر ومسکین وقرضدار مراد باسیر اینجا مسلمانیست که مشرکان یا مانند ایشان
از ظالمان او را گرفته اند وتا مالی در عوض نگیرند او را رها نمیکنند مراد با بن السبیل اینجا
مسافریست که نفقه بقدر وصول بوطن خود ندارد المکارم بفتح میم وکسر راء بی نقطه
جمع مکرمه بفتح میم وضم راء افعالی که دلالت بر ضد خست کند **یعنی** پس هر که باشد
از جمله شما با این روش که او را مالی باشد پس باید که پیوند کند بآن خویشان را و باید
که نیکو کند بآن مهمان داری را یعنی که اهل صلاح را ضیافت کند وباید که رهایی دهد
بآن مفلس را وگرفتار را ووامانده در راه را چه بدرستی که سعادتمند شدن بآن خصلتها
نشانهای کرم دنیا وباعث علو مرتبه آخرتست **چهارم اصل** سمعت ابا عبد الله
علیه السلام یقول لو ان الناس اخذوا ما امرهم الله به فانفقوه فیما نهاهم
الله عنه ما قبله منهم ولو اخذوا ما نهاهم الله عنه فانفقوه فیما امرهم
الله به ما قبله منهم حتی یأخذوه من حق وینفقوه فی حق **شرح** حتی برای
استثنای منقطع است **یعنی** شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که اگر
اینکه مردمان فرا میگرفتند مالی را که امر کرده ایشان را الله تعالی بکسب آن مال پس خرج میکردند
آن را در آنچه نهی کرده ایشان را الله تعالی از آن قبول نمیکرد الله تعالی آن را از ایشان واگر
فرا میگرفتند مالی را که نهی کرده الله تعالی از آن پس خرج میکردند در آنچه امر کرده ایشان را
الله تعالی بآن مثل حج قبول نمیکرد آن را از ایشان لیک قبول میکند آن را که فرا گیرند مال را
از روی بکار آمدنی وخرج کنند آن را در بکار آمدنی **پنجم اصل** قال ابو عبد الله
علیه السلام انما اعطاکم الله هذه الفضول من الاموال لتوجهوها حیث
وجهها الله ولم یعطکموها لتکنزوها **شرح** گفت امام جعفر صادق علیه السلام
که جز این نیست که داد شما را الله تعالی این زیادها بر قدر حاجت را از مالها برای اینکه
روانه کنید آنها را جایی که روانه کرده آنها را الله تعالی مثل زکوة وصله رحم وسایر حقوق

مالیه که بیان شد در باب اول ونداد شما را انها برای اینکه کنج کنید انها را حاصل اینست که
مال برای انتفاع خلایقست بمعروف پس جبران از قبیل وضع معروفست در غیر موضع
آنست وبیان آیت الذین یکنزون الذهب والفضة می آید در حدیث چهارم باب نودم
که باب النوادرست باب هفتاد وچهارم اصل باب فی ادب المعروف شرح الادب
بفتح همزه وفتح دال بی نقطه وباء یک نقطه مصدر باب حسن روش لایق یعنی
این بابیست در بیان روش لایق در احسان در این باب سه حدیثست اول اصل عن
محمد بن سنان عن حذیفة بن منصور عن ابی عبد الله علیه السلام قال لا
تدخل لاخیک فی امر مضرته علیک اعظم من منفعته له قال ابن
سنان یکون علی الرجل دین کثیر ولک مال فتؤدی عنه فیذهب
مالک ولا تکون قضیت عنه شرح روایتست از محمد بن سنان از حذیفه
بن منصور از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که داخل مشو برای برادر مؤمن خود
در کاری که ضرر آن بر تو بزرگتر باشد از نفع آن برای او گفت محمد بن سنان در تفسیر
این حدیث که گاهی میباشد بر مرد قرض بسیار ومیباشد ترا مالی پس مال خود را میدهی
از جانب او وبعض قرضخواهان او پس میرود مال تو بالکلیه ونمیباشی باین روش که ادا
کرده باشی قرض را از جانب او ومقصود ابن سنان ذکر مثالیست مخفی نماند که از امثال
این حدیث ظاهر میشود که آیت سوره حشر ویؤثرون علی انفسهم ولو کان بهم
خصاصة مخصوص است بما سوای این صورت دوم اصل عمن سمع ابا الحسن
موسی علیه السلام یقول لا تبذل لاخوانک من نفسک ما ضرره علیک
اکثر من منفعته لهم شرح مضمون این ظاهرست از شرح سابق سوم اصل عن
احدهما علیهما السلام قال لا توجب علی نفسک الحقوق واصبر علی
النوائب ولا تدخل فی شیء مضرته علیک اعظم من منفعته لاخیک
شرح روایتست از امام محمد باقر یا امام جعفر صادق علیهما السلام گفت که لازم مکن
بر خود حقهای مردمان را باین معنی که قرض بسیار مکن وصبر کن بر سختیها وباقی
ظاهرست از شرح اول این باب باب هفتاد وپنجم اصل باب من کفر المعروف
شرح کفر بفا وراء بی نقطه بصیغه ماضی معلوم باب نصرست الکفران بضم کاف

وسکون فا ناشناختن قدر نعمت یعنی این بابیان کسی است که نشناخت قدر احسان
کسی را با او ودر این باب سه حدیثست اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلام
قال قال لعن الله قاطعی سبیل المعروف قیل وما قاطعوا سبیل المعروف
قال الرجل یصنع الیه المعروف فیکفره فیمتنع صاحبه من ان
یصنع ذلک الی غیره شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام راوی گفت
که امام گفت که لعنت کناد الله تعالی راهزنان احسان را گفته شد که وچه معنی دارد راهزنان
احسان امام گفت در توضیح آن بمثال که مردی کرده میشود سوی او احسانی پس نمیشناسد
قدر آنرا پس باز میکند فاعل آن از اینکه کند احسان را سوی غیر او دوم اصل قال ابو عبد
الله علیه السلام ما اقل من شکر المعروف شرح ما اقل صیغه تعجبست یعنی
گفت امام جعفر صادق علیه السلام که چه کمست انکه شناخت قدر احسان را سوم
اصل قال رسول الله صلی الله علیه وآله من اتی الیه معروف فلیکاف
به فان عجز فلیثن علیه فان لم یفعل فقد کفر النعمة شرح فلیکاف
بسکون لام بصیغه امر غایب معلوم مهموز اللام باب مفاعله است همزه آن منقلب بیاء
شده وبجزم افتاده فلیثن بسکون لام وضم یاء وسکون ثاء سه نقطه وکسر نون بصیغه
امر غایب معلوم معتل اللام یایی باب افعالست الاثناء والثنا بفتح ثاء والف ممدوده
تکرار سپاس وآنرا ستایش مینامند یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که هر که آمد
سوی او احسانی پس باید که عوض برابر کند باحسان پس اگر عاجز شود از عوض برابر کردن باید
که ستایش کند بر فاعل احسان پس اگر نکند پس بتحقیق نشناخته قدر نعمت را باب هفتاد و
ششم اصل باب القرض شرح این بابیان فضیلت قرض دادن بکسی است در این باب
پنج حدیثست اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال مکتوب علی باب
الجنة الصدقة بعشرة والقرض بثمانیة عشر وفی روایة اخری بخمسة
عشر شرح وفی روایة تا آخر تتمه کلام امام علیه السلام است واشارتست بروایت بعض
مخالفان از رسول الله صلی الله علیه وآله بقرینه اینکه می آید در حدیث چهارم این باب که
القرض عندنا بثمانیة عشر یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که نوشته
است بر در بهشت که صدقه ده برابرست باین معنی که یکی اصلست ونه برابر نفع است در

سبیل

اخرت وقرض دادن بهیجده برابرست باینمعنی که چون اصل وا پس گرفته میشود وهمین
نفع باقی میماند ونفع ان دو برابر نفع صدقه است ودر روایتی دیگر که مخالفان از رسول
الله صلی الله علیه واله روایت کرده اند اینست که قرض بپانزده برابرست دوم اصل
قَالَ اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ اَقْرَضَ مُؤْمِنًا يَلْتَمِسُ بِهِ وَجْهَ
اللّٰهِ اِلَّا حَسَبَ اللّٰهُ لَهُ اَجْرَهُ بِحِسَابِ الصَّدَقَةِ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْهِ مَالُهُ شرح
یرجع فعل لازم است یا متعدیست وبر تقدیر اول ماله مرفوع وفاعل انست وبر تقدیر
دوم ضمیر مستتر در ان راجع بمؤمن دوم یا راجع بمؤمن اولست وماله منصوب ومفعول است وبرهر
تقدیر میتواند بود که ما موصوله باشد ولام مفتوحه وحرف جر باشد وظرف
صله موصول باشد یعنی گفت امام جعفر صادق علیه السلام که نیست هیچ مؤمنی
که قرض داده باشد مؤمنی را بر حالی که طلب میکرده باشد بان راه رضای الله تعالی
را مگر انکه حساب کرد الله تعالی برای او مزد او را بحساب مزد صدقه تا انکه برگردد
سوی قرض دهنده مال او ومراد اینست که در تاخیر وا پس گرفتن ان ثواب صدقه هست
بعدد ایام یا ساعات یا مانند انها واحتمال اول مناسبترست با انچه می آید در حدیث
چهارم باب آینده وبرهر تقدیر منافات ندارد با اینکه اول ان بحساب هیجده باشد
سوم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ
مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ قَالَ يَعْنِي بِالْمَعْرُوفِ الْقَرْضَ شرح
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در قول الله عز وجل در سوره نساء که
نیست خوبی در بسیاری از جمله گفتگوی ایشان لیکن خوبی در گفتگوی کسی است که امر
کرد بصدقه دادن یا باحسانی امام گفت که میخواهد باحسان اینجا قرض دادن را بقرینه
مقابله ان با صدقه واین آیت گذشت در کتاب العقل در حدیث پنجم باب بیست ویکم
که باب الرد الی الکتاب والسنه تا اخرست چهارم اصل عَنْ عُقْبَةَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ
دَخَلْتُ اَنَا وَالْمُعَلّٰى وَعُثْمَانُ بْنُ عِمْرَانَ عَلٰى اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَلَمَّا رَاٰنَا
قَالَ مَرْحَبًا مَرْحَبًا بِكُمْ وُجُوهٌ تُحِبُّنَا وَنُحِبُّهَا جَعَلَكُمُ اللّٰهُ مَعَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ لَهُ اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَعَمْ
مَهْ قَالَ اِنِّي رَجُلٌ مُوسِرٌ فَقَالَ لَهُ بَارَكَ اللّٰهُ لَكَ فِي يَسَارِكَ قَالَ وَيَجِيءُ

بهرام

مه

الرَّجُلُ فَيَسْاَلُنِي الشَّيْءَ وَلَيْسَ هُوَ اِبَّانَ زَكَوٰتِي شرح عقبه بضم عین بی نقطه وسکون قاف
وبای یک نقطه است مرحبا مصدر میمی باب علم وحسن است بمعنی وسعت حال ومنصوبست بفعل
محذوف بتقدیر صادفت مرحبا وتکرار برای تاکیدست باء در بکم برای سببیت است وجوه خبر
مبتدای محذوفست بتقدیر وجوهکم وجوه مه بفتح میم وسکون هاء منقلب از الف
برای استفهام است وخبر مبتدای محذوفست بتقدیر ما مطلوبک ابان بکسر همزه
وتشدید باء یک نقطه والف وقت مقرر چیزی یعنی روایتست از عقبه بن خالد که گفت داخل
شدیم من ومعلی وعثمان بن عمران بر امام جعفر صادق علیه السلام پس وقتی که دید ما را
گفت برخوردیم وسعت حال را وسعت حال را بسبب شما روهای شما روهاییست که
دوست میدارند ما را ودوست میداریم انها را گرداناد شما را الله تعالی با ما در دنیا واخرت
پس گفت امام را عثمان که قربانت شوم پس گفت او را امام جعفر صادق علیه السلام که ای
شنیدم پس چیست مطلوب تو عثمان گفت که بدرستی که من مردیم صاحب وسعت در
مال پس امام گفت او را که برکت کناد الله تعالی برای تو در وسعت مال تو عثمان گفت که ومی
آید نزد من مرد مستحق وطلب میکند از من چیزی را از زکوة بر حالی که نیست ان وقت
مقرر زکوة من پس چه کنم اصل فَقَالَ لَهُ اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْقَرْضُ
عِنْدَنَا بِثَمَانِيَةَ عَشَرَ وَالصَّدَقَةُ بِعَشَرَةٍ وَمَاذَا عَلَيْكَ اِذَا كُنْتَ كَمَا
تَقُولُ مُوسِرًا اَعْطَيْتَهُ فَاِذَا كَانَ اِبَّانُ زَكَوٰتِكَ احْتَسَبْتَ بِهَا مِنَ
الزَّكَوٰةِ يَا عُثْمَانُ لَا تَرُدَّهُ فَاِنَّ رَدَّهُ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ يَا عُثْمَانُ اِنَّكَ لَوْ
عَلِمْتَ مَا مَنْزِلَةُ الْمُؤْمِنِ مِنْ رَبِّهِ مَا تَوَانَيْتَ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ اَدْخَلَ
عَلٰى مُؤْمِنٍ سُرُورًا فَقَدْ اَدْخَلَ عَلٰى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَقَضَاءُ
حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ يَدْفَعُ الْجُنُونَ وَالْجُذَامَ وَالْبَرَصَ شرح پس گفت او را امام جعفر
صادق علیه السلام که قرض باعتقاد ما بهیجده برابر حساب میشود وصدقه بده برابر
حساب میشود وچه ضررست بر تو چون باشی چنانچه میگویی صاحب وسعت در مال
دهی او را دراهم بعنوان قرض پس چون شود وقت مقرر زکوة تو با خود حساب کنی یا بنی
بان دراهم از زکوة ای عثمان بر مگردان انمرد را بی قضای حاجت وی بدرستی که برا
گردانیدن او نزد الله تعالی قبیح بزرگست ای عثمان بدرستی که تو اگر میدانستی که چیست

مرتبه مؤمن نسبت بصاحب کل اختیار او نیست نمیشدی در حاجت او و هر که داخل کند
بر مؤمنی خوشحالی را پس بتحقیق داخل کرده بر رسول الله صلی الله علیه واله و بر آوردن
حاجت مؤمن دفع میکند دیوانگی را و خوره را و لکه پیسی را **پنجم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ
اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ قَرْضُ الْمُؤْمِنِ غَنِیمَةٌ وَ تَعْجِیلُ خَیْرٍ اِنْ اَیْسَرَ اَدَّاهُ وَ
اِنْ مَاتَ اُحْتُسِبَ مِنَ الزَّکوٰةِ **شرح** الغنیمه کسب فایده بی مشقت **یعنی** روایت
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که قرض دادن بمؤمن غنیمتی است و پیش انداختن
چیز نیکیست بیان این آنکه اگر صاحب وسعت در مال شود و اپس میدهد انرا و اگر میرد
پیش از وسعت در مال حساب کرده میشود از زکوة **باب هفتاد و هفتم اصل باب**
انظار المعسر **شرح** این باب بیان مهلت دادن تنگدست است در این باب چهار
حدیثست **اول اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ مَنْ اَرَادَ اَنْ
اَنْ یُظِلَّهُ اللهُ یَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّهُ قَالَهَا ثَلٰثًا فَهَابَهُ النَّاسُ اَنْ یَسْاَلُوهُ فَقَالَ
فَلْیُنْظِرْ مُعْسِرًا اَوْ لِیَدَعْ لَهُ مِنْ حَقِّهِ **شرح** روایت از امام جعفر صادق علیه
السلام گفت که هر که خواهد که سایه رحمت کند او را الله تعالی در روزی که نیست
سایه مگر سایه که او دهد امام گفت ان کلمه را سه بار پس ترسیدند از بزرگی او مردمان
که سؤال کنند او را که چه کند پس خود گفت که پس باید که مهلت دهد تنگدستی را
یا باید که واگذارد برای او بعض حق خود را **دوم اصل** عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ اَبِی عَبْدِ
اللهِ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ اِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَ اٰلِهِ قَالَ
فِی یَوْمٍ حَارٍّ وَ حَنَا کَفَّهُ مَنْ اَحَبَّ اَنْ یَسْتَظِلَّ مِنْ فَوْرِ جَهَنَّمَ قَالَهَا ثَلٰثَ
مَرَّاتٍ فَقَالَ النَّاسُ فِی کُلِّ مَرَّةٍ وَ نَحْنُ یَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ مَنْ اَنْظَرَ غَرِیمًا اَوْ
تَرَکَ الْمُعْسِرَ ثُمَّ قَالَ لِی اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ لِی عَبْدُ اللهِ بْنُ کَعْبِ
بْنِ مَالِکٍ اِنَّ اَبِی اَخْبَرَنِی اَنَّهُ لَزِمَ غَرِیمًا لَهُ فِی الْمَسْجِدِ فَاَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی
اللهُ عَلَیْهِ وَ اٰلِهِ فَدَخَلَ بَیْتَهُ وَ نَحْنُ جَالِسَانِ ثُمَّ خَرَجَ فِی الْهَاجِرَةِ فَکَشَفَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَ اٰلِهِ سِتْرَهُ وَ قَالَ یَا کَعْبُ مَا زِلْتُمَا جَالِسَیْنِ
قَالَ نَعَمْ بِاَبِی وَ اُمِّی قَالَ فَاَشَارَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَ اٰلِهِ بِکَفِّهِ خُذِ
النِّصْفَ قَالَ فَقُلْتُ بِاَبِی وَ اُمِّی ثُمَّ قَالَ اِتْبَعْهُ بِبَقِیَّةِ حَقِّکَ قَالَ فَاَخَذَ

النِّصْفَ وَ وَضَعْتُ لَهُ النِّصْفَ **شرح** حنا بحاء بی نقطه و نون و الف منقلب از
واو بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصرت الحنو کج کردن و مقصود از کج کردن دست
اینست که مانند سپر شود من اینجا استفهامیه است الفور بفتح فاء و سکون واو
و راء بی نقطه جوشیدن من اینجا موصوله است و خبر مبتدای محذوفست بتقدیر
هو من انه لزم غریما له از قبیل تغلیب حال حکایت بر حال محکی است و بمعنی اینست
که انی لزمت غریما لی و لهذا اما بعد این بلفظ متکلم است الهاجره بکسر جیم و راء
بی نقطه شدت گرما اتبعه بصیغه امر باب علم است **یعنی** روایت از عبد الرحمن
بن ابی عبد الله از امام جعفر صادق علیه السلام امام گفت که بدرستی که رسول
الله صلی الله علیه و اله گفت در روزی گرم بر حالی که کج کرد دست خود را که کیست
که دوست داشت که پناه گیرد از جوش جهنم بمعنی زبانه اتش جهنم گفت ان کلمه را سه بار
پس گفتند مردمان در هر باری که ما ای رسول الله پس گفت که ان کس کسی است که
مهلت داد قرض دار را یا واگذاشت حق خود را برای تنگدستی بعد از ان گفت مرا امام
جعفر صادق علیه السلام که گفت مرا عبد الله ابن کعب بن مالک که بدرستی که
پدرم خبر داد مرا که من چسبیدم قرضدار را که مرا بود در مسجد مدینه پس از جا آمد
رسول الله صلی الله علیه و اله پس داخل شد خانه خود را بر حالی که ما نشستگان
بودیم بعد از ان از خانه بیرون آمد در شدت گرما باین روش که برداشت رسول الله
صلی الله علیه و آله پرده در خانه خود را پس گفت ای کعب پیوسته بودید نشستگان
قرض دار گفت که ای فدای تو باد پدرم و مادرم مرادش اینست که مرا از دست این خلاص کن
پدرم گفت که پس اشارت کرد رسول الله صلی الله علیه و آله بدست خود که فراگیر نصف
حق را پدرم گفت که پس گفتم که فدای تو باد پدرم و مادرم مرادش اینست که قبول کردم
بعد از ان گفت که از پی او برو برای باقیمانده حق تو پدرم گفت که پس فراگرفتم نصف را
و واگذاشتم برای او نصف را **سوم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ
خَلُّوا سَبِیلَ الْمُعْسِرِ کَمَا خَلَّاهُ اللهُ **شرح** روایت از امام جعفر صادق علیه السلام
گفت که خالی از مانع کنید راه تنگدست را باین معنی که مهلت دهید قرض دار را که عاجز
باشد چنانچه خالی از مانع کرده است راه او را الله تعالی در سوره بقره که وان کان ذو عسرة

فنظرة الی میسرة **چهارم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلام قال صعد
رسول الله صلی الله علیه و اله المنبر ذات یوم فحمد الله و اثنی علیه و
صلی علی انبیاءه صلی الله علیهم ثم قال ایها الناس لیبلغ الشاهد منکم
الغائب الا و من انظر معسرا کان له علی الله فی کل یوم صدقة بمثل ماله
حتی یستوفیه ثم قال ابو عبد الله علیه السلام و ان کان ذو عسرة
فنظرة الی میسرة و ان تصدقوا خیر لکم ان کنتم تعلمون انه معسر
فتصدقوا علیه بما لکم علیه فهو خیر لکم **شرح** ذات بذال با نقطه و
الف و تاء دو نقطه در بالا بمعنی حقیقت است و اینجا استعاره شده برای میان بنابر
اینکه دو طرف چیزی مانند خارج از حقیقت اند اثنی بثاء سه نقطه و نون و الف منقلب
از یاء بصیغه ماضی معلوم باب افعال است الاثناء و الثناء بفتح ثاء و الف ممدوده تکرار
حمد و او را ستایش مینا مند ماله بفتح لام مرکب از ما موصوله و لام حرف جر و ضمیر
یا بکسر لام مرکب از مال و ضمیر است ما لکم بفتح لام مرکب است از ماء موصوله و لام حرف
جر و ضمیر **یعنی** روایت است از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که بالا رفت رسول
الله صلی الله علیه و اله منبر را در اثنای روزی پس سپاس کرد الله تعالی را و ستایش کرد
بر او و درود کرد بر پیغمبران او صلی الله علیهم بعد از آن گفت که ای مردمان باید که
رساند حاضر از جمله شما بغایب آگاه باشید و هر که مهلت داد تنگدستی را باشد برای او
بر الله تعالی در هر روزی از روزهایی که مهلت در آنها داده باشد صدقه بمثل آنچه
او را است از حق تا وقتی که تمام گیرد حق خود را بعد از آن گفت امام جعفر صادق علیه
السلام از سوره بقره که و اگر باشد صاحب تنگدستی پس آنچه واجب بر او انتظار است
یا مراد اینست که پس حق صاحب طلب مهلت دادنست تا فراخدستی و حاصل هر دو
یکی است و توضیح این می آید در کتاب المعیشه در شرح حدیث پنجم باب الدین که باب
نوزدهم است و اینکه تصدق کنید بهتر است شما را اگر باشید با یقین که دانید اینرا که او
تنگدست است پس تصدق کنید بر تنگدست با آنچه شما راست بر او پس آن تصدق بهتر است
شما را **باب هفتاد و هشتم اصل باب تحلیل المیت شرح** این باب بیان ابراء ذمه
میت است از حقی که بر او باشد خواه آن ابراء صادر شود از مخلوق چنانچه در حدیث

میشود م
ه در این باب؟

اول این باب است و خواه صادر شود از الله تعالی چنانچه مفهوم از حدیث دوم این باب است دو
حدیث **اول اصل** قلت لابی عبد الله علیه السلام ان لعبد الرحمن بن سیابة
دینا علی رجل قد مات و قد کلمناه ان یحلله فابی فقال ویحه اما یعلم ان
له بکل درهم عشرة اذا حلله و اذا لم یحلله فانما له درهم بدل درهم **شرح** سیابه
بفتح سین بی نقطه و تخفیف یاء دو نقطه در پایین و الف و باء یک نقطه است تفسیر ویح گذشت
در شرح حدیث سوم باب هفتاد و سوم **یعنی** گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که
بدرستی که عبد الرحمن بن سیابه را قرض است بر مردی که بتحقیق مرد و بتحقیق گفتگو کردیم
با عبد الرحمن که حلال کند او را پس امتناع کرد پس امام گفت که رحمت بر عبد الرحمن باد آیا
نمیداند که او راست بهر درهم ده درهم چون حلال کند او را و چون حلال نکند او را پس جز
این نیست که او را درهمی است عوض درهمی **دوم اصل** دخل محمد بن بشر الوشا
علی ابی عبد الله علیه السلام یسأله ان یکلم شهابا ان یخفف عنه حتی
ینقضی الموسم و کان له علیه الف دینار فارسل الیه فاتاه فقال له قد
عرفت حال محمد و انقطاعه الینا و قد ذکر ان لک علیه الف دینار لم
تذهب فی بطن و لا فرج و انما ذهبت دینا علی الرجال و وضائع وضعها
و انا احب ان تجعله فی حل **شرح** بشر بکسر باء یک نقطه و سکون شین با نقط و راء
بی نقطه است یخفف بخاء با نقط و دو فاء بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعیل است
التخفیف سبک کردن و مراد اینجا ترک تقاضای حق خود است ضمیر عنه راجع بمحمد است
ینقضی بقاف و ضاد با نقطه و یاء بصیغه مضارع غایب معلوم باب انفعال است یا
بالف منقلب از یاء از باب تفعل است الانقضاء و التقضی آخر شدن الموسم بفتح میم و
سکون واو و کسر سین بی نقطه و تخفیف میم زمان اجتماع مردمان برای حج و آن مرفوع
و فاعل است الانقطاع بریده شدن از اضداد کسی بمعنی رو آوردن بالکلیه سوی
انکس ذکر بصیغه مجهول باب نصر است بنا بر اینکه امام تفصیل حال او را از خارج
شنیده باشد لم تذهب بصیغه مضارع معلوم غایبه باب منع است و ضمیر
مستتر راجع بدنانیر است که مفهوم است از سابق فی برای سببیت است دینا بفتح
دال حال است از فاعل ذهبت و او اینجا برای تقسیم است الوضائع بفتح واو و ضاد با

بانقطه والف وهمزه وعین بینقطه جمع وضیع بفتح واو وکسر ضاد وسکون
یاء دو نقطه در پایین چیزهایی که زیان میشود از مایه در تجارت وضعها بضاد
بانقطه وعین بینقطه بصیغه ماضی معلوم غایب باب علم است الوضع بفتح واو و
سکون ضاد زیان کردن چیزی در تجارت الحل بکسر حاء بینقطه وتشدید لام بیمانع بودن
یعنی داخل شد محمد بن بشر نقاش حجامها بر امام جعفر صادق علیه السلام طلب میکرد
از امام که گوید شهاب را که تخفیف دهد از محمد و ترک طلب حق خود از او کند تا
آنکه آخر شود موسم حج و بود شهاب را بر محمد هزار دینار طلا پس امام کس فرستاد
سوی شهاب پس شهاب آمد نزد امام پس امام گفت تنها برا که بتحقیق شناختی
حال محمد را و روآوردن بالکلیه او سوی ما را و بتحقیق مذکور شد که ترا بر او هزار
دینار است که تلف شده بسبب شکمی ونه بسبب فرجی مراد اینست که بسبب اسراف
در طعام ونکاح تلف نشده و جز این نیست که تلف شده بر حالی که بعض آن دین
بوده بر مردمان و سوخته و بعض آن زیانهایی بوده که زیان کرده آنها را در تجارت
و من دوست میدارم گردانی او را در گشاد یعنی که ابراء ذمه او کنی اصل وقال
لَعَلَّكَ مِمَّنْ يَزْعُمُ أَنَّهُ يُقْتَصُّ مِنْ حَسَنَاتِهِ وَتُعْطَاهَا فَقَالَ كَذَلِكَ فِي
أَيْدِينَا فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللهُ أَكْرَمُ وَأَعْدَلُ مِنْ أَنْ يَتَقَرَّبَ
إِلَيْهِ عَبْدُهُ فَيَقُومَ فِي اللَّيْلَةِ الْقَرَّةِ أَوْ يَصُومَ فِي الْيَوْمِ الْحَارِّ أَوْ يَطُوفَ
بِهَذَا الْبَيْتِ ثُمَّ يَسْلُبَهُ ذَلِكَ فَتُعْطَاهُ وَلَكِنْ لِلهِ فَضْلٌ كَثِيرٌ يُكَافِي
الْمُؤْمِنَ فَقَالَ فَهُوَ فِي حِلٍّ شرح ضمیر انه راجع بمحمد است یا ضمیر شأنست یقتص
بقاف وتشدید صاد بینقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب افتعال است الاقتصاص
بریدن چیزی بعنوان جدا کردن آن از دیگری ومیتواند بود که یقبض بقاف و باء
یکنقطه وتخفیف ضاد بانقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب ضرب باشد
القبض فرا گرفتن و بر هر تقدیر میتواند بود که من صله فعل مذکور باشد و نایب
فاعل ضمیر مستتر راجع بمحمد باشد و میتواند بود که من برای تبعیض باشد و ظرف
نایب فاعل باشد تعطاها بعین بینقطه وطاء بینقطه والف بصیغه مضارع مخاطب
مجهول باب افعال است وضمیر مستتر مفعول اول و نایب فاعلست وضمیر بارز

وهو

مفعول

مفعول دوم و راجع بحسناته است القرة بفتح قاف وتشدید راء بینقطه سرد
یسلبه بسین بینقطه و باء یکنقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر است وضمیر
مستتر راجع بالله است وضمیر بارز مفعول اولست و ذلك مفعول دوم است و تعطا
بصیغه مخاطبست یعنی و امام گفت که شاید که تو از جمله جمعی باشی که گمان میبرند که
محمد در روز قیامت جدا کرده میشود از حسنات او و داده میشوی آن حسنات
پس شهاب گفت که همچنانست در دستهای ما یعنی که من و مصاحبان من این
گمان داریم پس گفت امام جعفر صادق علیه السلام که الله تعالی کریمتر و عادلتر است
از اینکه نزدیکی جوید سوی او بنده او باین روش که برخیزد در شب سرد یا روزه دارد
در روز گرم یا طواف کند باین خانه کعبه بعد از آن الله تعالی وا گیرد از او
آن نزدیکی جستن را پس داده شوی آن مراد اینست که الله تحلیل میت مؤمن میکند
البته پس حسنات محمد بتو داده نمیشود ولیکن الله تعالی راست فضل بسیار عوض
برابر میدهد مؤمن را اگر قرض دار او مرده باشد و حق او سوخته باشد و تحلیل
میت نکرده باشد پس شهاب گفت که پس محمد در گشاد است یعنی که تحلیل او
کردم باب هفتاد و نهم اصل باب مؤنة النعم شرح المؤنة بفتح میم وضم
همزه و سکون واو و نون آزار و گاهی همزه ساقط میشود جوهری گفته
كالمؤنة تهمز ولا تهمز وهي فعولة وقال الفراء هي مفعلة من الاين وهو التعب والشدة
ويقال هو مفعلة من الاون وهو الخرج والعدل لانه ثقل على الانسان قال الخليل
ولو كان مفعلة لكان مئينة مثل معيشة وعند الاخفش يجوز ان يكون مفعلة يعني
این باب بیان آزار نعمتهاست یعنی آزاری که کشیدن آن لازم میشود بر صاحب نعمتها
در این باب چهار حدیث است اول اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ مَنْ عَظُمَتْ
نِعْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ اشْتَدَّتْ مَؤُونَةُ النَّاسِ عَلَيْهِ فَاسْتَدِيمُوا النِّعْمَةَ بِاحْتِمَالِ
الْمَؤُونَةِ وَلَا تُعَرِّضُوهَا لِلزَّوَالِ فَقَلَّ مَنْ زَالَتْ عَنْهُ النِّعْمَةُ فَكَادَتْ أَنْ تَعُودَ
إِلَيْهِ شرح روایت از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که هر که بزرگ شد نعمت
الله تعالی بر او سخت شد آزار مردمان بر او یعنی که دوام نعمت بی احتمال مشقت مردمان
نمیباشد پس باقی دارید برای خود نعمت را بر داشتن آزار مردمان بر دوش خود و پیش

نهاده میکنید نعمت را برای برطرف شدن بترك احتمال از ازمردمان زیراکه کمست انکه
زایل شده باشد از او نعمت پس آسان شده باشد اینکه برکردد سوی او **دوم اصل**
عَنْ اِبْرٰهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ مَا مِنْ عَبْدٍ تَظَاهَرَتْ
عَلَیْهِ مِنَ اللّٰهِ نِعْمَةٌ اِلَّا اشْتَدَّتْ مَؤُنَةُ النَّاسِ عَلَیْهِ فَمَنْ لَمْ یَقُمْ لِلنَّاسِ
بِحَوَائِجِهِمْ فَقَدْ عَرَّضَ النِّعْمَةَ لِلزَّوَالِ قَالَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَنْ
یَقْدِرُ اَنْ یَقُومَ لِهٰذَا الْخَلْقِ بِحَوَائِجِهِمْ فَقَالَ اِنَّمَا النَّاسُ فِی هٰذَا الْمَوْضِعِ
وَاللّٰهِ الْمُؤْمِنُونَ **شرح** روایتست از ابرهیم بن محمد کفت که کفت امام جعفر صادق
علیه السلم که نیست هیچ بنده که پیاپی شد براو از جانب الله تعالی نعمتی مکر انکه
سخت شد از مردمان براو پس هرکه ایستادکی نکرد برای مردمان بحاجتهای ایشان
پس پیش نهاد کرد نعمت را برای برطرف شدن راوی کفت که پس کفتم قربانت شوم و که
قدرت میدارد براینکه ایستادکی کند برای این مخلوقین بحاجتهای ایشان پس امام
کفت که جز این نیست که مراد بمردمان در اینجا بخدا قسم که مؤمنانست مراد اینست که
مخالفان و فاسقان کاوان و خرانند بلکه بدترند **سوم اصل** قَالَ اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ
السَّلَامُ لِحُسَیْنٍ الصَّحَّافِ یَا حُسَیْنُ مَا ظَاهَرَ اللّٰهُ عَلٰی عَبْدٍ النِّعَمَ حَتّٰی ظَاهَرَ
عَلَیْهِ مَؤُنَةَ النَّاسِ فَمَنْ صَبَرَ لَهُمْ وَقَامَ بِشَأْنِهِمْ زَادَهُ اللّٰهُ فِی نِعَمِهِ عَلَیْهِ وَ
مَنْ لَمْ یَصْبِرْ لَهُمْ وَلَمْ یَقُمْ بِشَأْنِهِمْ اَزَالَ اللّٰهُ عَنْهُ تِلْكَ النِّعْمَةَ **شرح** کفت امام
جعفر صادق علیه السلم حسین صحاف را که ای حسین پیاپی نکرد الله بر بنده
نعمتها را مکر انکه پیاپی کرد براو ازار مردمان پس هرکه صبر کرد برای مردمان و ایستادکی
کرد بکار ایشان زیاد کرد الله تعالی در نعمتهای خود براو و هرکه صبر نکرد برای ایشان
و ایستادکی نکرد بکار ایشان زایل کرد الله تعالی از او ان نعمت را **چهارم اصل** عَنْ
اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ مَنْ عَظُمَتْ عَلَیْهِ النِّعْمَةُ اشْتَدَّتْ مَؤُنَةُ
النَّاسِ عَلَیْهِ فَاِنْ هُوَ قَامَ بِمَؤُنَتِهِمْ اجْتَلَبَ زِیَادَةَ النِّعْمَةِ عَلَیْهِ مِنَ
اللّٰهِ وَاِنْ لَمْ یَفْعَلْ فَقَدْ عَرَّضَ النِّعْمَةَ لِزَوَالِهَا **شرح** روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام کفت که هرکه بزرك شد براو نعمت سخت شد از مردمان
براو پس اکر او ایستادکی کرد بتحمل ازار ایشان کشید زیادتی نعمت را برخود از جانب

الله تعالی و اکر نکرد پس بتحقیق پیش نهاد کردان نعمت را برای برطرف شدن آن **باب هشتادم**
اصل باب حسن جوار النعم شرح الجوار بکسر و ضم جیم مصدر باب مفاعله همسایکی
یعنی این باب بیان فضیلت خوب بجا اوردن همسایکی نعمتهاست در این باب
سه حدیث **اول اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ قَالَ قَالَ اَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَیْهِ السَّلَامُ
یَا ابْنَ عَرَفَةَ اِنَّ النِّعَمَ كَالْاِبِلِ الْمُعْتَقَلَةِ فِی عَطَنِهَا عَلَی الْقَوْمِ مَا اَحْسَنُوا
جِوَارَهَا فَاِذَا اَسَاؤُا مُعَامَلَتَهَا وَاِنَالَتَهَا نَفَرَتْ عَنْهُمْ **شرح** عرفه بفتح عین
بی‌نقطه و فتح راء بی‌نقطه و فاء است معتقله بفتح قاف است العطن بفتح عین بی‌نقطه
و فتح طاء بی‌نقطه و نون خوابکاه شتر علی متعلقست بظرف در کالابل یا متعلقست
بمعتقله ما بمعنی مادام است الانالة بفتح همزه و تخفیف باء یکنقطه و الف و تخفیف لام مصدر باب علم و
نصر خوب وا رسیدن بشتر و بکسر همزه و یاء دونقطه در پایین منقلب از واو
مصدر باب نصر وا رسیدن حاکم برعیت و برهر تقدیر مراد اینجا نیکو نکاه داشتن
چیزیست بدفع فساد از انچیز و بنابر احتمال اول ترشیح تشبیهاست مثل نفرت **یعنی**
روایتست از محمد بن عرفه کفت که کفت امام رضا علیه السلام که ای ابن عرفه بدرستی
که نعمتها مانند شترهای زانو بسته شده در خوابکاه انهاست برجماعتی که
صاحبان نعمتند چندانکه خوب کرده باشند همسایکی ان نعمتها را پس چون بد کردند
داد و ستدان نعمتها را و پرستاری ان نعمتها را رم میکنند ان نعمتها از ایشان مانند
شتران غیر زانو بسته شده **دوم اصل** سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ
اَحْسِنُوا جِوَارَ النِّعَمِ قُلْتُ وَمَا حُسْنُ جِوَارِ النِّعَمِ قَالَ الشُّكْرُ لِمَنْ اَنْعَمَ بِهَا
وَاَدَاءُ حُقُوقِهَا **شرح** شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام میکفت که
نیکو بجا آورید همسایکی نعمتها را کفتم که و چیست نیکو بجا اوردن همسایکی نعمتها
کفت شکر برای کسی که انعام کرده بان نعمتها و دادن حقوق انها مراد حقوقیست که
مذکور شد در باب اول **سوم اصل** سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ
اَحْسِنُوا جِوَارَ نِعَمِ اللّٰهِ وَاحْذَرُوا اَنْ تَنْتَقِلَ عَنْكُمْ اِلٰی غَیْرِكُمْ اَمَا اِنَّهَا لَمْ تَنْتَقِلْ
عَنْ اَحَدٍ قَطُّ فَكَادَتْ اَنْ تَرْجِعَ اِلَیْهِ قَالَ وَكَانَ عَلِیٌّ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ
قَلَّ مَا اَدْبَرَ شَیْءٌ فَاَقْبَلَ **شرح** شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلم میکفت

که خوب بجا اورید همسایکی نعمتهای الله تعالی را و احتراز کنید از اینکه منتقل شود
از شما سوی غیر شما آگاه باشید بدرستی که ان نعمتها منتقل نشد از هیچیک
هرگز پس از انان شده باشد اینکه برگردد سوی او امام گفت که وعلی علیه السلام میگفت
که کمست اینکه پشت گردانیده باشد چیزی پس از انان رو اورده باشد **باب هشتاد**
یکم اصل باب معرفة الجود والسخاء شرح فرق میان جود و سخا اینست که جود
اعم از سخاء است باعتبار اینکه جود کرم مطلقست خواه از خالق و خواه از مخلوق و
سخا کرم مخلوقست ولهذا الله تعالی را سخی نمیگویند فرقی دیگر اینکه جود مخلوق اعم است
از سخاء مخلوق زیراکه در اول ادای فرایض که معلوم باشد فرض انها کافیست چنانچه
می آید در حدیث اول این باب و در دوم اطعام طعام و مانند ان از واجباتی که غیر
فرایض است نیز معتبر است چنانچه ظاهر میشود از حدیث دوم این باب **یعنی** بیان شناخت
کرم و جوانمردیست در این باب پانزده حدیث است **اول اصل** سأل رجل ابا
الحسن الاول علیه السلام وهو فی الطواف فقال له اخبرنی عن
الجواد فقال ان لکلامک وجهین فان کنت تسأل عن المخلوق فان الجواد
الذی یؤدی ما افترض الله علیه وان کنت تسأل عن الخالق فهو
الجواد ان اعطی وهو الجواد ان منع لانه ان اعطاک اعطاک ما لیس
لک وان منعک منعک ما لیس لک **شرح** حصر مفهوم از تعریف خبر بالف لام
در هو الجواد برای اشعار باینست که جود مخلوق نسبت بجود او هیچست زیرا
که انچه میدهد مال خودش نیست بلکه مال مستحقات اعطی بتقدیر اعطی احد محبوبه است
و بر اینقیاس است منع اعطاک در اول بتقدیر اعطاک محبوبک است و منعک نیز در
اول بتقدیر منعک محبوبک است لیس دو جا بفتح لام و سکون یاء دو نقطه در پایین
و سین بی نقطه است لام در لک در اول برای ملکیت است و در دوم برای انتفاع
و میتواند بود که لبس در دوم بضم لام و کسر باء یک نقطه مشدده و سین بی نقطه بصیغه
ماضی مجهول باب تفعیل باشد التلبیس چیزی را بخلاف ان وانمودن و مراد اینجا
مبغوض را محبوب وانمودنست و تعدیه ان بلام نظیر تعدیه در ایت سوره انعام
که ولکن شبه لهم و اشارتست باینکه هر محبوب نزد کسی که الله تعالی ازانداد باشد

لا بد اینست که منفور نزد انکس باشد پس منع ان میباید که محبوب نزد انکس باشد پس
حقیقت جود در منع ان متحققست لیکن چون سر قضا و قدر الله تعالی را نمیدانند
ان را محبوب خود کرده چنانچه گفته در سوره بنی اسرائیل ویدع الانسان بالشر دعاءه
بالخیر وکان الانسان عجولا نظیر حدیث من علم سر الله فی القدر هانت علیه المصائب
یعنی پرسید مردی امام موسی کاظم علیه السلام را بر حالی که امام در طواف کعبه
بود با بنیروش که گفت که خبر ده مرا از کریم که چیست و کیست پس امام گفت که بدرستی
که سخن ترا دو روست پس اگر میپرسیده باشی از کریمی که مخلوق باشد پس بدرستی که
کریم کسی است که میدهد انچه را که فرض کرده الله تعالی بر او و مراد اینست که اگر ادای فرض
نکند لئیم است و اگر ادای فرض کند و ادای واجبات دیگر نکند لئیم نیست اگرچه سخی نیز نباشد
و اگر میپرسیده باشی از کریمی که خالقست پس اوست کریم اگر دهد کسی را محبوب او و اوست
کریم اگر ندهد کسی را محبوب او زیراکه او اگر داد ترا محبوب تو داد ترا چیزی که نیست از تو
و اگر نداد ترا محبوب تو نداد ترا چیزی که نیست نفع برای تو **دوم اصل** عن بعض
اصحابنا عن ابی عبد الله علیه السلام قال قلت له ما حد السخاء فقال
تخرج من مالک الحق الذی اوجبه الله علیک فتضعه فی موضعه **شرح**
روایتست از بعض یاران ما از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که گفتم امام را
که چیست قرارداد جوانمردی امام گفت اینکه بیرون کنی از مال خود حقی را که واجب
کرده ان را الله تعالی بر تو پس بگذاری ان را در مستحق ان مراد حقوقیست که مذکور
شد در باب اول خواه فرض باشد و خواه مستحب مؤکد **سوم اصل** عن جعفر عن
ابائه علیهم السلام ان رسول الله صلی الله علیه واله قال السخی محبب
فی السموات محبب فی الارض خلق من طینة عذبة وخلق ماء عینیه من ماء
الکوثر والبخیل مبغض فی السموات مبغض فی الارض خلق من طینة سبخة
وخلق ماء عینیه من ماء العوسج **شرح** المحبب بحاء بی نقطه و دو باء یک نقطه
بصیغه اسم مفعول باب تفعیل محبوب کرده شده و فاعل آن الله تعالی است الکوثر
بفتح کاف و سکون واو زایده و فتح ثاء سه نقطه و راء بی نقطه حوضی در بهشت که
اصل نهرهای بهشت است المبغض بباء یک نقطه و غین با نقطه و صاد با نقطه بصیغه اسم

مفعول باب تفعیل ضد محبب که مبغوض کرده شده است السبخه بفتح سین بی‌نقطه
وفتح وسکون باء یکنقطه وخاء بانقطه زمین شوره العوسج بفتح عین بی‌نقطه وسکون
واو زایده وفتح سین بی‌نقطه وجیم قسمی از درخت خار که کرآیت وحاصل آن
مدور است مانند مهره عقیق وبزرک ان درخت راغرقد مینامند بفتح غین بانقطه
وسکون راء بی‌نقطه وفتح قاف ودال بی‌نقطه **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق از
پدرانش علیهم السلام اینکه رسول الله صلی الله علیه وآله گفت که جوانمرد محبوب کرده
شده است در آسمانها محبوب کرده شده است در زمین آفریده شده از کل خوشکوار
وآفریده شده آب دو چشم او از آب کوثر باینمعنی که نازک دلست چون بینوایی را بیند
زود اشک چشم میکند ورحم میکند وبخیل مبغوض کرده شده است در آسمانها مبغوض
کرده شده است در زمین ~~مبغوض کرده شده است در زمین آفریده~~ شده از کل شور
وآفریده شده آب دو چشم او از آب عوسج باینمعنی که سخت دلست واشک از چشم او
هرکز نمی‌آید چون بینوایی را بیند **چهارم اصل** عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
السَّخِيُّ الْحَسَنُ الْخُلُقِ فِي كَنَفِ اللَّهِ لَا يَتَخَلَّى اللَّهُ مِنْهُ حَتَّى يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ وَمَا
بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيّاً وَلَا وَصِيّاً إِلَّا سَخِيّاً وَمَا كَانَ أَحَدٌ مِنَ الصَّالِحِينَ
إِلَّا سَخِيّاً وَمَا زَالَ أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ يُوصِينِي بِالسَّخَاءِ حَتَّى مَضَى وَقَالَ مَنْ
أَخْرَجَ مِنْ مَالِهِ الزَّكَاةَ تَامَّةً فَوَضَعَهَا فِي مَوْضِعِهَا لَمْ يُسْأَلْ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبْتَ
مَالَكَ **شرح** الکنف بفتح کاف وفتح نون وفاء پناه یتخلی بخاء بانقطه والف منقلب
از واو بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعلت التخلی کناره جستن از کسی ضمیر وقال
راجع بابی الحسن علیه السلام است یا راجع بپدرش علیه السلام است **یعنی** روایت
از امام موسی کاظم علیه السلام گفت که جوانمرد نیکو خوی در پناه الله تعالی است جدا
نمیشود الله تعالی از او تا آنکه داخل کند او را در بهشت باینمعنی که پیوسته توفیق او میدهد
ونبرانگیخت الله عز وجل پیغمبری را ونه وصی پیغمبری را مکر بر حالی که جوانمرد بوده و
نبود هیچ یک از صالحان مکر جوانمرد وپیوسته پدرم علیه السلام سفارش میکرد
مرا بجوانمردی تا آنکه از دنیا رفت وامام گفت که هر که بیرون کرد از مال خود زکوة را
بر حالی که کامل باشد پس گذاشت آنرا در مستحقان پرسیده نشد که از کجا کسب کردی

مال خود را بیان این شد در شرح حدیث نهم باب دوم **پنجم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ
قَالَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَفْدٌ مِنَ الْيَمَنِ وَفِيهِمْ رَجُلٌ كَانَ أَعْظَمَهُمْ
كَلَاماً وَأَشَدَّهُمُ اسْتِقْصَاءً فِي مُحَاجَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَغَضِبَ النَّبِيُّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى الْتَوَى عِرْقُ الْغَضَبِ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ وَأَطْرَقَ
إِلَى الْأَرْضِ فَأَتَاهُ جَبْرَئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ رَبُّكَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ لَكَ
هَذَا رَجُلٌ سَخِيٌّ يُطْعِمُ الطَّعَامَ فَسَكَنَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْغَضَبُ
شرح الوفد بفتح واو وسکون فاء ودال بی‌نقطه جمع وافد جماعتی بیکانه که نزد کسی وارد
شوند از راه دور برای مطلبی بزرکی سخن عبارتست از درشت کویی یا بلند کویی یا کزاف کویی
الاستقصاء بقاف وصاد بی‌نقطه مصدر معتل اللام واوی باب استفعال مبالغه
بسیار در کفتکو المحاجه بحاء بی‌نقطه وتشدید جیم مصدر باب مفاعله کفتکو بقصد
غالب شدن تربد براء بی‌نقطه وباء یکنقطه ودال بی‌نقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب
تفعلت التربد متغیر شدن رنک رو بدرهم کشیده شدن آن **یعنی** روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام گفت که آمدند نزد رسول الله صلی الله علیه وآله جمعی وارد آن
از جانب یمن ودر ایشان بود مردی که بود بزرکتر ایشان باعتبار سخن وسخت تر ایشان باعتبار
مبالغه در حجت کیری بر نبی صلی الله علیه وآله پس خشمناک شد نبی صلی الله علیه وآله
تا اینکه پیچیده شد رک خشمناکی در میان دو چشم او باینمعنی که در بالای بینی او که
محاذی چشم است از دو طرف رک غضب برخاست ومتغیر ودرهم کشیده شد روی
او وسر افکند سوی زمین پس آمد نزد او جبرئیل علیه السلام پس گفت که صاحب کار
اختیار تو میخواند ترا سلام ومیکوید ترا که این مردی جوانمردست اطعام طعام
میکند پس فرو نشست از نبی صلی الله علیه وآله غضب **اصل** وَرَفَعَ رَأْسَهُ
وَقَالَ لَهُ لَوْ لَا أَنَّ جَبْرَئِيلَ أَخْبَرَنِي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّكَ سَخِيٌّ تُطْعِمُ الطَّعَامَ
لَشَرَّدْتُ بِكَ وَجَعَلْتُكَ حَدِيثاً لِمَنْ خَلْفَكَ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَيُحِبُّ السَّخَاءَ فَقَالَ نَعَمْ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ
وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا رَدَدْتُ عَنْ مَالِي أَحَداً **شرح** لشردت بفتح لام تاکید
وشین بانقطه وراء بی‌نقطه ودال بی‌نقطه بصیغه ماضی معلوم متکلم باب تفعیل

التشريد متفرق کردن جماعتی که تابع کسی باشند باد ربك برای سببیّت است بتقدیر بتادیبك ومفعول محذوفست بتقدیر من خلفك الحدیث حکایت ومراد اینجا باعث حکایت است یعنی کسی که نقل احوال او کند وان ربك بتقدیر استفهام است لا رددت در صورت ماضیست ودر معنی مستقبل است ولهذا نفی مکرر نشده مثل والله لا فعلت کذا **یعنی** وبرداشت سر خود را وگفت اورا که اگر نمیبود اینکه جبرئیل خبر داد مرا از جانب الله عزّ وجل اینکه تو جوانمردی اطعام طعام میکنی هر آینه متفرق میکردم بسبب رسوا کردن تادیب تو جماعت ترا که در پی سر تواند ومیکردانیدم ترا دام گفتگو برای جمعی که در پی سر تواند پس گفت اورا ابرهیم که آیا بدرستی که صاحب کل اختیار تو هر آینه دوست میدارد جوانمردی را پس گفت آری پس ابرهیم گفت که بدرستی که من گواهی میدهم که نیست مستحق عبادتی مگر الله واینکه تو رسول الهی قسم بانکه برانگیخت ترا بحق که برنمیگردانم از مال خود هیچ یك از سائلان بعد از این **ششم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلم قال ان ابرهیم صلی الله علیه وآله کان ابا اضیاف فکان اذا لم یکونوا عنده خرج یطلبهم واغلق بابه واخذ المفتاح یطلب الاضیاف وانه رجع الی داره فاذا هو برجل او شبه رجل فی الدار فقال یا عبد الله باذن من دخلت هذه الدار قال دخلتها باذن ربها یردد ذلك ثلث مرات فعرف ابرهیم انه جبرئیل علیه السلام فحمد الله ثم قال ارسلنی ربك الی عبد من عبیده یتخذه خلیلا قال ابرهیم فاعلمنی من هو اخدمه حتی اموت قال فانت هو قال وممّ ذلك قال لانك لم تسأل احدا شیئا قط ولم تسأل شیئا قط فقلت لا **شرح** او در او بشبه رجل باعتبار شك ابرهیم است زیرا که او تجویز میکرده که او جبرئیل باشد ضمیر یردد راجع بعبد الله است ومراد اینست که ابرهیم یکبار گفت واو سه بار جواب داد لم تسأل در اول بصیغه معلوم است ودر دوم بصیغه مجهول است فقلت بصیغه مخاطب عطف بر منفی در دوم است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که بدرستی که ابراهیم صلی الله علیه وآله بود دوستدار میهمانان پس عادت او این بود که چون میهمانان نمیبودند نزد او بیرون میرفت وطلب میکرد ایشان را

رتبه

ولبست در سرای خود را وبا خود گرفت کلید را طلب میکرد میهمانان را وبدرستی که او برگشت سوی سرای خود پس ناگاه او شد با مردی یا مانند مردی در سرا پس گفت که ای بنده خدا برخصت که داخل شدی این سرا را گفت داخل شدم از برخصت صاحب کل اختیار ان برحالی که تکرار میکرد ان جواب را سه بار پس شناخت ابرهیم اینرا که او جبرئیل علیه السلام است پس ابرهیم سپاس کرد الله تعالی را بعد از ان جبرئیل گفت که فرستاد مرا صاحب کل اختیار تو سوی بنده از بندگان او فرا میگیرد اورا دوست درونی گفت ابرهیم که اعلام کن مرا که کیست او تا خدمت کنم اورا تا وقتی که میرم جبرئیل گفت که پس تو اویی ابرهیم گفت که بسبب چیست ان جبرئیل گفت بسبب اینکه تو نطلبیدی از هیچیك غیر الله تعالی چیزی هرگز وطلب کرده نشد از تو چیزی هرگز پس گفته باشی که نه **هفتم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلام قال اتی رجل النبی صلی الله علیه وآله فقال یا رسول الله ای الناس افضلهم ایمانا قال ابسطهم کفا **شرح** روایت از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که آمد مردی نزد نبی صلی الله علیه وآله پس گفت ای رسول الله کدام از جمله مردمان مؤمن فاضلتر ایشانست باعتبار ایمان گفت گشاده تر ایشان باعتبار دست **هشتم اصل** قال رسول الله صلی الله علیه وآله یؤتی یوم القیمة برجل فیقال احتج فیقول یا رب خلقتنی وهدیتنی فاوسعت علیّ فلم ازل اوسع علی خلقك واُیسّر علیهم لکی تنشر علیّ هذا الیوم رحمتك وتیسّره فیقول الرب جلّ ثناؤه وتعالی ذکره صدق عبدی ادخلوه الجنة **شرح** یؤتی بصیغه مضارع مجهول باب ضرب است باء در برجل برای تعدیه است احتج بحاء بی‌نقطه وتشدید جیم مفتوحه بصیغه امر باب افتعالست اوسع بصیغه مضارع متکلم باب افعالست ایسر بیاء دو نقطه در پایین وسین بی‌نقطه وراء بی‌نقطه بصیغه مضارع متکلم باب تفعیلست تنشر بنون وشین بانقطه وراء بی‌نقطه بصیغه مضارع مخاطب باب نصر منصوبست **یعنی** گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که آورده میشود در روز قیامت مردی پس گفته میشود که حجت دخول بهشت را بگو برای خودت پس میگوید که ای صاحب کل اختیار من آفریدی مرا وراه نمودی مرا بدین حق پس فراخ کردی معاش را بر من پس پیوسته

فراخ میکردم معاش ابن فقرای خلق تو و آسان میکردم مشکل ایشان برای اینکه بهن کنی بر من امروز رحمت خود را و آسان کنی امروز این میکوید صاحب کل اختیار جل شانه و تعالی ذکره که راست کفت بندهٔ من داخل کنید او را در بهشت **نهم اصل**

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ السَّخَاءُ شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ مَنْ تَعَلَّقَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ **شرح** روایتست از حسن بن علی وشاء کفت شنیدم از امام رضا علیه السلام میکفت که جوانمرد نزدیکست نسبت بمردمان راوی کفت که و شنیدم از امام میکفت که جوانمردی درختیست که بیخ ان در بهشت هر که چسبید بشاخی از شاخهای ان داخل شد بهشت را از ان راه **دهم اصل** عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ السَّخِيُّ يَأْكُلُ طَعَامَ النَّاسِ لِيَأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِ وَالْبَخِيلُ لَا يَأْكُلُ مِنْ طَعَامِ النَّاسِ لِئَلَّا يَأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِ **شرح** روایتست از امام رضا علیه السلام کفت که جوانمرد میخورد طعام مردمانی را که تکلیف کند برای اینکه خورند از طعام او و بخیل نمیخورد از طعام مردمان برای اینکه نخورند از طعام او **یازدهم اصل**

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِابْنِهِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا بُنَيَّ مَا السَّمَاحَةُ قَالَ الْبَذْلُ فِي الْيُسْرِ وَالْعُسْرِ **شرح** کفت امیر المؤمنین علیه السلام بپسر خود حسن را علیه السلام که ای پسرک من چیست جوانمردی کفت دادن انچه لایق باشد خواه در فراخ حالی و خواه در تنکدستی **دوازدهم اصل** قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِبَعْضِ جُلَسَائِهِ أَلَا أُخْبِرُكَ بِشَيْءٍ يُقَرِّبُ مِنَ اللهِ وَيُقَرِّبُ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُبَاعِدُ مِنَ النَّارِ فَقَالَ بَلَى فَقَالَ عَلَيْكَ بِالسَّخَاءِ فَإِنَّ اللهَ خَلَقَ خَلْقاً بِرَحْمَتِهِ لِرَحْمَتِهِ فَجَعَلَهُمْ لِلْمَعْرُوفِ أَهْلاً وَلِلْخَيْرِ مَوْضِعاً وَلِلنَّاسِ وُجُوهاً يُسْعَى إِلَيْهِمْ لِكَيْ يُحْيُوهُمْ كَمَا يُحْيِي الْمَطَرُ الْأَرْضَ الْمُجْدِبَةَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ الْآمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ **شرح** الرحمة بفتح راء بی‌نقطه و سکون و فتح حاء بی‌نقطه مصدر باب علم امرزکاری و ان دو اطلاق دارد در یکی از صفات ذاتست و در دیگری از صفات فعلست و بیان

باالله تعالی نزدیکست نسبت
به بهشت نزدیکست
نسبت

این دو قسم صفت شد در کتاب التوحید در باب چهاردهم که باب الاراده انها من صفات الفعل و سایر صفات الفعل است و اول مرادست در اول و دوم مرادست در دوم و جماعة بضم واو و فتح جیم و الف ممدوده جمع وجیه بفتح واو و کسر جیم و سکون یاء دو نقطه در پایین است بمعنی بزرکانی که پناههای مردمانند که رو بایشان دارند یا بفتح واو و سکون جیم و تنوین است بمعنی بزرکی که پناه مردمانست که رو باو دارند و حاصل هر دو یکیست تسعی بسین بی‌نقطه و عین بی‌نقطه و الف منقلب از یاء بصیغه مضارع غایبه باب منع است و ضمیر مؤنث مستتر راجعست بالناس باعتبار جماعة المجدبه بجیم و دال بی‌نقطه و باء یکنقطه زمین خشک محتاج باران الآمنون یوم القیمة اشارتست بایت سورهٔ فصلت که افمن یلقی فی النار خیر ام من یأتی امنا یوم القیمة **یعنی** کفت امام جعفر صادق علیه السلم بعض همنشینان خود را که ایا خبر دهم ترا بچیزی که نزدیک میکند نسبت بالله تعالی و نزدیک میکند نسبت ببهشت و دور میکند نسبت باتش جهنم پس ان بعض کفت که بلی پس امام کفت که جدا مشو از جوانمردی چه بدرستی که الله تعالی افرید افریدکانی را بسبب امرزکاری خود برای اینکه امرزد کناهان ایشانرا پس کردانید ایشانرا برای احسان لایق و برای خیر مستحق و برای مردمان پناهها مراد اینست که ایشان احسان بمردمان میکنند و الله تعالی خیر نصیب ایشان میکند و پناه مردمان محتاج میشوند بیان این انکه مردمان سعی میکنند سوی ایشان برای اینکه ایشان زنده کنند انمردمانرا بنجات از درماندکیها چنانچه زنده میکند باران زمین خشک را انها ایشانند ایمن کنندکانی که ایمنانند در روز قیامت **سیزدهم اصل** عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ رَفَعَهُ قَالَ أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ لَا تَقْتُلِ السَّامِرِيَّ فَإِنَّهُ سَخِيٌّ **شرح** ضمیر مستتر در رفعه راجع بعلی بن ابرهیم است و ضمیر بارز راجع بحدیثست که مفهوم است بقرینه مقام و مراد برفع حدیث نسبت ان سوی امام معصوم است و شاید که مراد اینجا نسبت حدیث بصاحب الزمان علیه السلم بتوسط بعض سفراء باشد **یعنی** علی بن ابرهیم بالا برد حدیث را سوی امام علیه السلم امام کفت که وحی کرد الله عز و جل سوی موسی علیه السلام که مکش سامری را چه بدرستی که او جوانمردست اشارتست بتفسیر ایت سورهٔ طه ان لک فی الحیوة

ان تقول لا مساس یا بیزوش که لام برای انتفاعست و مراد بمساس ضرارست بمعنی
آزار کردن در ابتداء حال که مدت زندگی دنیاست **چهاردهم اصل** عن ابی عبد
الله علیه السلم قال شابٌّ سخیٌّ مرهقٌ فی الذنوب احبّ الی الله من
شیخ عابد بخیل **شرح** المرهق براء بینقط و قاف بصیغه اسم مفعول باب تفعیل
کسی که گمان بد کردن باو برند باینمعنی که بد کردن او در پنهانی باشد و رسوایی نکند
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت جوان جوانمرد که گمان برده
شود در گناهان محبوبترست سوی الله تعالی از پیر عابد که بخیل باشد **پانزدهم اصل**
عن جمیل بن درّاج قال سمعت ابا عبد الله علیه السلام یقول
خیارکم سمحاؤکم وشرارکم بخلاؤکم ومن خالص الایمان البرّ
بالاخوان والسعی فی حوائجهم وانّ البارّ بالاخوان لیحبّه الرحمن
وفی ذلک مرغمة للشیطان وتزحزح عن النیران ودخول
الجنان یا جمیل اخبر بهذا غرر اصحابک قلت جعلت فداک
من غرر اصحابی قال هم البارّون بالاخوان فی العسر والیسر ثم
قال یا جمیل اما انّ صاحب الکثیر یهون علیه ذلک وقد مدح
الله عزّ وجلّ فی ذلک صاحب القلیل فقال فی کتابه ویؤثرون علی
انفسهم ولو کان بهم خصاصة ومن یوق شحّ نفسه فاولئک هم المفلحون
شرح دراج بضم دال بینقط و تشدید راء بینقط و الف و جیم است المرغمة بفتح
میم و سکون راء بینقطه و فتح غین با نقطه خواری التزحزح بدو زای با نقطه و دو حاء
بینقطه دور شدن الجنان بکسر جیم جمع جنّه باغهای بهشت الغرر بضم غین با نقطه
و فتح راء بینقطه اول جمع اغرّ بفتح همزه و فتح غین و تشدید راء روسفیدان
و نجیبان یهون بصیغه مضارع غایب معلوم معتل العین واوی باب نصرست
الشحّ بضم و فتح و کسر شین با نقطه و تشدید حاء بینقطه مضایقه طبع کسی از دادن
مال و علامت آن اینست که مضایقه کند از تصدّق دیگران نیز مثل اینکه گوید که
ایثار اهل خصاصت دیگرانرا بر خود خوب نیست پس شحّ اخصّ مطلق است از
بخل چنانچه می آید در حدیث هفتم باب البخل و الشحّ **یعنی** روایتست از جمیل بن

دراج

دراج گفت شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلم میگفت که بهتران شما جوانمردان
شما اند و بدتران شما بخیلان شما اند و از جمله خالص افعال ایمان نیکی است با برادران
مؤمن و سعی است در حاجتهای ایشان و بدرستی که نیکی کننده با برادران مؤمن
هرآینه دوست میدارد او را رحمن و در آن نیکی کردن خواریست برای شیطان و دور
شدن از آتشهای جهنم و دخول باغهای بهشتست ای جمیل خبر کن باین روسفیدان
یاران خود را گفتم که قربانت شوم کیانند روسفیدان یاران من گفت که ایشان نیکی
کنندگانند با برادران مؤمن در تنگی و فراخی بعد از آن امام گفت که ای جمیل آگاه باش
بدرستی که صاحب مال بسیار سهل میکند بر او آن نیکی کردن و بتحقیق نوازش کرده
الله عزّ وجلّ در آن نیکی کردن صاحب مال کم را باینروش که گفته در کتاب خود در
سوره حشر که و رجحان میدهند دیگرانرا بر خودشان هرچند که باشد با ایشان
حاجتی و هر که نگاه داشته شود از مضایقه طبیعی خودش پس ایشانند رسندگان
بمطلب مراد سرزنش جمعیست که خیال میکنند که تصدّق اهل خصاصت خوب
نیست و مناسب این مذکور شد در شرح حدیث اول باب شصت و هشتم که باب
فضل المعروفست و گفتگو در نسخ و عدم نسخ این آیت گذشت در شرح حدیث اول
باب شصت و دوم که باب الایثارست **باب هشتاد و دوم اصل باب
الانفاق** **شرح** این باب بیان فضیلت نفقه دادن عیال و مانند آنست در این
باب ده حدیثست **اول اصل** عن ابی جعفر علیه السلام قال انّ
الشمس لتطلع ومعها اربعة املاک ملک ینادی یا صاحب الخیر اتمّ
وابشر وملک ینادی یا صاحب الشرّ انزع واقصر وملک ینادی اعط
منفقا خلفا وآت ممسکا تلفا وملک ینضحها بالماء ولولا ذلک اشتعلت
الارض **شرح** اتمّ بفتح همزه و کسر تاء دو نقطه در بالا و تشدید میم مفتوحه بصیغه
امر باب افعالست و همچنین است ابشر بفتح همزه و سکون باء یکنقطه و کسر شین
با نقطه و راء بینقطه انزع بنون و زای با نقطه و عین بینقطه بصیغه امر باب ضربست
النزوع بضم نون و ضم زای باز ایستادن از کاری اقصر بقاف و صاد بینقطه
و راء بینقطه بصیغه امر باب ضرب یا باب افعالست القصر و الاقصار کوتاه کردن اعط

بفتح همزه و سکون عین بینقطه و کسر طاء بینقطه بصیغه امر باب افعالست و همچنین
ات بفتح همزه و الف و کسر تاء دو نقطه در بالا منفقا و ممسکا یعنی کل منفق و کل
ممسک است مثل انجز حرٌ ما وعد خلفا بفتح خاء با نقطه و فتح لام و فاء است اعط
منفقا خلفا اشارتست بآیت سورهٔ سبا وما انفقتم من شیٔ فهو یخلفه وهو خیر
الرازقین و بیان ان و شرط ان شد در کتاب الدعاء در حدیث هشتم باب شانزدهم
که باب بیعنوان و بعد از باب البکاء است که لو ان احدکم اکتسب المال من حلّه و انفقه
فی حلّه لم ینفق درهما الا اخلف علیه تلفا بفتح تاء دو نقطه در بالا و فتح لام و فاء است ینضحها
بنون و ضاد با نقطه و حاء بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب است
النضح تر کردن چیزی بپاشیدن آب و ماننده ان و شاید که اینجا استعاره شده باشد
برای برانگیختن بخار از دریای محیط و ماننده ان و احداث ابرها و مانند اینها از تاب
برودت میان زمین و افتاب **یعنی** روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت
که بدرستی که افتاب هر اینه طلوع میکند برحالی که با اوست چهار فرشته فرشته
ندا میکند بزبان حال که ای صاحب خیر تمام باش برخیر خود و نوید ده باب بهشت
و فرشته ندا میکند که ای صاحب شر باز ایست و کوتاه کن و فرشته ندا میکند بدیکا
الهی که عطا کن نفقه دهنده را عوضی و بده مضایقه کننده از نفقه دادن از فانی
در مال و فرشته میپاشد افتاب را باب و اکر نمی بود ان اب پاشیدن هر اینه شعله
میکشید زمین **دوم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلام فی قول الله عز وجل
کذلک یریهم الله اعمالهم حسرات علیهم قال هو الرجل یدع ماله
ولا ینفقه فی طاعة الله بخلا ثم یموت فیدعه لمن یعمل فیه بطاعة الله او
فی معصیة الله فان عمل به فی طاعة الله راه فی میزان غیره فراه حسرة
وقد کان المال له وان کان عمل به فی معصیة الله قواه بذلک المال
حتی عمل به فی معصیة الله **شرح** در سورهٔ بقره چنین است وقال الذین اتبعوا لو
ان لنا کرة فنتبرأ منهم کما تبرؤوا منا کذلک یریهم الله اعمالهم حسرات
علیهم وما هم بخارجین من النار کذشت در کتاب الحجة در حدیث یازدهم باب من
ادعی الامامة ولیس لها باهل تا اخر که باب هشتاد و چهارم است اینکه این ایت در

ائمهٔ ظلم و اشیاع ایشانست و بنابران انچه اینجاست از قبیل الحاق غیر منطوق بمنطوق
در حکم **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم در قول الله عز وجل که چنانچه
پیروان ائمهٔ ضلالت حسرت اعتقاد باطل خود خواهند داشت همچنان وا مینماید
ایشان را الله تعالی عملهای ایشان حسرتها برایشان امام گفت که ان بیان حال مردیست که
وا میکذارد مال خود را و نفقه نمیکند از ان در طاعت الله تعالی برای بخل بعد از ان میمیرد
پس وا میکذارد ان را برای وارثی که عمل میکند در ان مال بطاعت الله تعالی یا در معصیت
الله تعالی پس اکر وارث عمل کند بآن در طاعت الله تعالی میبیند ان مرد ان مال را در ترازوی
غیر خود پس میبیند ان را حسرت و بتحقیق بود ان مال او را و اکر وارث عمل کرده باشد بان مال
در معصیت الله تعالی حسرت ان مرد میشود زیرا که قوت داده او را بان مال تا انکه عمل کرده
بان مال در معصیت الله تعالی مخفی نماند که این آیت و حدیث دالست بر اینکه کفار مکلفند
بفروع نیز **سوم اصل** قال رسول الله صلی الله علیه واله من ایقن بالخلف
سخت نفسه بالنفقة **شرح** الایقان اطمینان خاطر بچیزی و مراد اینجا موافقت شرط
آیت سورهٔ سبا است که مذکور شد در شرح حدیث اول این باب **یعنی** گفت رسول الله
صلی الله علیه واله که هر که یقین کرد بعوض جوانمردی کرد دل او بنفقه کردن مال در
راه الله تعالی **چهارم اصل** قال امیر المؤمنین صلوات الله علیه واله فی کلام
له ومن یبسط یده بالمعروف اذا وجده یخلف الله له ما انفق فی دنیاه
ویضاعف له فی اخرته **شرح** گفت امیر المؤمنین صلوات الله علیه واله در جمله
کلامی که او راست که و هر که پهن کند دست خود را باحسان چون توانایی داشته باشد
احسان را عوض میدهد الله تعالی برای او انچه را که نفقه کرده در دنیای او و چند برابر میکند
برای او در ثواب اخرت او **پنجم اصل** عن ابن ابی نصر قال قرات فی کتاب ابی
الحسن الرضا علیه السلام الی ابی جعفر علیه السلام یا ابا جعفر بلغنی
ان الموالی اذا رکبت اخرجوک من الباب الصغیر وانما ذلک من بخل
بهم لئلا ینال منک احد خیرا واسالک بحقی علیک لا یکن مدخلک
ومخرجک الا من الباب الکبیر فاذا رکبت فلیکن معک ذهب و
فضة ثم لا یسالک احد شیئا الا اعطیته ومن سالک من عمومتک

ان تبرّه فلا تعطه اقل من خمسين دينارا والكثير اليك ومن سألك من
عماتك فلا تعطها اقل من خمسة وعشرين دينارا والكثير اليك
انى انما اريد بذلك ان يرفعك الله فانفق ولا تخش من ذى العرش
اقتارا شرح روايتست از احمد بن محمد بن ابى نصر كفت كه خواندم در مكتوب امام رضا
عليه السلم سوى امام محمد تقى عليه السلام كه اى ابو جعفر خبر رسيده بمن اينكه غلامان
چون اراده سوارى كنى بيرون ميكنند ترا از در كوچك كه خلوت است وجز اين نيست
كه اين عمل ايشان از بخليست كه با ايشانست براى اينست كه در نيابد از تو كسى چيزيرا وطلب
ميكنم از تو بوسيله حق من بر تو بيان اين انكه بايد كه باشد دخول تو وخروج تو مكر
از در بزرك پس چون اراده سوارى كنى پس بايد كه باشد با تو طلا ونقره بعد از ان بايد
كه طلب نكند از تو كسى چيزيرا مكر انكه دهى اورا وهر كه طلب كند از تو از جمله عموهاى
تو اينرا كه نيكى كنى با او پس مده اورا كمتر از پنجاه دينار طلا وبسيار ان مفوض
سوى تست باينمعنى كه هر چند كه بسيار دهى اختيار باتست وهر كه طلب كند از تو از جمله
عمهاى تو پس مده اورا كمتر از بيست وپنج دينار طلا وبسيار ان مفوض سوى تست
بدرستى كه من جز اين نيست كه اراده ميكنم بان امر بدادن اينرا كه بلند مرتبه كند ترا الله
تعالى در ميان مردمان باينمعنى كه نوعى شود كه مردم تصديق تو كنند بعد از من اينرا كه
توئى امام مفترض الطاعه پس نفقه كن بر مستحقان ومترس از صاحب تخت پادشاهى
جهان تنك كرفتن را ششم اصل قال رسول الله صلى الله عليه وآله الايدى
ثلثة سائلة ومنفقة وممسكة وخير الايدى منفقة شرح تقسيم
ايدى به قسم بروشى ديكر كذشت در حديث سوم باب كراهية المسئلة كه باب شصت و
چهارم است ومنافات نيست زيرا كه در يد منفقه يد الله داخلست ويد سائله وممسكه
را داخل در يد معطى بصيغه اسم مفعول ميتوان كرد وذكر ثلثه باعتبار اينست كه يد سوم
غير حقيقى است وتذكير درجارى بران جايزست يعنى كفت رسول الله صلى الله
عليه واله كه دستها سه قسم است يكى طلب كننده وديكرى دهنده وديكرى مضايقه
كننده از دادن وبهتران سه دست دهنده است هفتم اصل عن الحسين
بن ايمن عن ابى جعفر عليه السلام قال قال يا حسين انفق

وايقن بالخلف من الله فانه لم يبخل عبد ولا امة بنفقة فيما يرضى الله
عز وجل الا انفق اضعافها فيما يسخط الله عز وجل شرح روايتست
از حسين بن ايمن از امام محمد باقر عليه السلم كفت كه امام كفت كه اى حسين نفقه كن در راه الله تع
ويقين كن بعوض از جانب الله تعالى چه بدرستى كه شان اينست كه بخيلى نكرد مردى يا زنى
بنفقه در انچه راضى ميكند الله عز وجل را مكر انكه خرج كرد چند برابر از ان در چيزى كه
بغضب مى آورد الله عز وجل را هشتم اصل عن عمر بن اذينة رفعه الى ابى عبد
الله عليه السلام او ابى جعفر عليه السلام قال ينزل الله المعونة من
السماء الى العبد بقدر المؤنة فمن ايقن بالخلف سخت نفسه بالنفقة
شرح روايتست از عمر بن اذينه بالا برد سند روايت را سوى امام جعفر صادق ع
يا امام محمد باقر عليه السلم امام كفت كه فرود مى آورد الله تعالى مدد را از آسمان بر بنده
بمقدار خرج پس هر كه يقين كرد بعوض جوانمردى كرد دل او بنفقه دادن در راه الله
نهم اصل عن صفوان بن يحيى عن ابى الحسن الرضا عليه السلام قال دخل
عليه مولى له فقال له هل انفقت اليوم شيئا فقال لا والله فقال
ابو الحسن عليه السلم فمن اين يخلف الله علينا انفق ولو درهما واحدا
شرح روايتست از صفوان بن يحيى از امام رضا عليه السلم راوى كفت كه داخل شد بر
امام عليه السلام غلامى كه از او بود پس امام كفت اورا كه ايا نفقه كردى در راه الله تعالى
امروز چيزيرا پس غلام كفت كه نه بخدا قسم پس كفت امام رضا ع كه پس از كجا عوض ميدهد
الله تعالى بر ما نفقه كن هر چند كه يكدرهم باشد دهم اصل عن ابى عبد الله عليه
السلم قال من يضمن اربعة باربعة ابيات فى الجنة انفق ولا تخف
فقرا وانصف الناس من نفسك وافش السلم فى العالم واترك المراء وان
كنت محقا شرح مضمون اين كذشت در كتاب الايمان والكفر در حديث
دوم باب الانصاف والعدل كه باب شصت وششم است يعنى روايتست از امام
جعفر صادق عليه السلام كفت كه ضامن ميشود چهار كار را كه مزد داده شود بچهار
خانه در بهشت بيان اين انكه نفقه كن در راه الله تعالى ومترس از نيازمندى وانصاف
بده مردمانرا از جانب خودت ومشهور كن سلام را در جهان وترك كن جدالرا در كفتكو

هرچند که باشی صاحب حق **باب هشتاد و سوم اصل باب البخل و الشح شرح** البخل
بضم باء یکنقطه و سکون خاء بانقطه مصدر باب علم مضایقه بمال در جای لایق الشح
بضم و فتح و کسر شین بانقطه و تشدید حاء بینقطه مصدر باب نصر و ضرب و علم بخلی
که طبیعی باشد و علامتش اینست که صاحبش مضایقه کند در دادن دیگری نیز چنانچه
بیان میشود در حدیث هفتم این باب **یعنی** این باب بیان بخل مطلق و بیان بخل
طبیعی است در این باب هشت حدیث است **اول اصل** عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ آبائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلامُ
اَنَّ اَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ سَمِعَ رَجُلاً يَقُولُ اِنَّ الشَّحِيحَ اَعْذَرُ
مِنَ الظَّالِمِ فَقالَ لَهُ كَذَبْتَ اِنَّ الظّالِمَ قَدْ يَتُوبُ وَ يَسْتَغْفِرُ وَ يَرُدُّ الظُّلامَةَ
عَلى اَهْلِها وَ الشَّحِيحُ اِذا شَحَّ مَنَعَ الزَّكوةَ وَ الصَّدَقَةَ وَ صِلَةَ الرَّحِمِ وَ قِراءَ الضَّيْفِ
وَ النَّفَقَةَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَ اَبْوابَ الْبِرِّ وَ حَرامٌ عَلَى الْجَنَّةِ اَنْ يَدْخُلَها شَحِيحٌ
شرح الظلامه بضم ظاء بانقطه و تخفیف لام آنچه بظلم از کسی گرفته شود و اسم مظلمه
بفتح میم و کسر لام نیز میگویند القراء بفتح قاف و راء بینقطه و الف ممدوده و بکسر
قاف و الف مقصوره مصدر معتل اللام یائی باب ضرب میهمانی کردن **یعنی**
روایتست از امام جعفر صادق از پدران خود علیهم السلام که امیر المؤمنین صلوات الله
علیه شنید از مردی که میگفت که بدرستی که بخیل طبیعی معذورتر است از ظلم کننده
پس گفت او را که دروغ گفتی بدرستی که ظالم گاهی توبه میکند و استغفار میکند و بر
میگرداند مظلمه را بر اهلش و بخیل طبیعی چون بخیل طبیعی شد باز داشت زکوة را و صدقه
کردن را و پیوند خویش را و میهمانی کردن میهمان را و خرج را در راه الله تعالی که جهاد
و درهای نیکی کردن را و حرامست بر بهشت اینکه داخل شود از بخیل طبیعی مراد اینست
که چون بخل طبیعی شد مانع توفیق توبه میشود **دوم اصل** قالَ اَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ
صَلَواتُ اللهِ عَلَيْهِ اِذا لَمْ يَكُنْ لِلّهِ فِي عَبْدٍ حاجَةٌ اِبْتَلاهُ بِالْبُخْلِ
شرح نسبت حاجت بالله تعالی بعنوان مجازست و مراد نسبت علم بعاقبت بخیر
کسی است **یعنی** گفت امیر المؤمنین صلوات الله علیه که چون نباشد الله تعالی را
در بنده نظری گرفتار میکند او را ببخل بترک توفیق او **سوم اصل** قالَ رَسُولُ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ لِبَنِي سَلِمَةَ يا بَنِي سَلِمَةَ مَنْ سَيِّدُكُمْ قالُوا يا رَسُولَ

اللهِ سَيِّدُنا رَجُلٌ فِيهِ بُخْلٌ فَقالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ اَيُّ داءٍ اَدْوى مِنَ
الْبُخْلِ ثُمَّ قالَ بَلْ سَيِّدُكُمُ الْاَبْيَضُ الْجَسَدِ الْبَراءُ بْنُ مَعْرُورٍ **شرح** سلمه بفتح سین
بینقطه و کسر لام است و بنو سلمه طایفه از انصارند الداء بدال بینقطه و الف و همزه
منقلب از یاء مرض ادوی بفتح همزه و سکون دال بینقطه و واو و الف منقلب از یاء
بصیغه افعل التفضیل است بمعنی مرضی که بدترین مرضهاست الابیض الجسد بمعنی بغایت
کریمست باعتبار اینکه کریم را رو سفید میگویند چنانچه گذشت در حدیث پانزدهم باب
هشتاد و یکم پس بغایت کریم گویا که همه جسد او سفیدست براء بفتح باء یکنقطه و راء
بینقطه و الف ممدوده است معرور بفتح میم و سکون عین بینقطه و ضم راء بینقطه
و سکون واو و راء بینقطه است **یعنی** گفت رسول الله صلی الله علیه و آله بنی سلمه را
که ای بنی سلمه کیست بزرگ شما گفتند که ای رسول الله بزرگ ما مردی است که در او بخل
هست پس گفت صلی الله علیه و آله که و کدام مرض بدتر از بخل است بعد از آن گفت که بلکه
بزرگ شما آن بغایت رو سفیدست که براء بن معرور باشد شاید که این گفتگو پیش از هجرت
بمدینه واقع شده باشد بنا بر اینکه براء بن معرور پیش از هجرت بیکماه در مدینه وفات
یافته و قریب باین گذشت در کتاب الجنائز در حدیث شانزدهم آخر ابواب یا باعتبار
بعض اولاد او باشد مثل بشر و مبشر بنا بر آنچه گذشت در کتاب الحجه در باب صدو
بیست و پنجم که باب فی انه اذا قیل فی الرجل شیء فلم یکن فیه و کان فی ولده او ولد ولده
فانه هو الذی قیل فیه است **چهارم اصل** عَنْ اَبِي الْحَسَنِ مُوسى عَلَيْهِ السَّلامُ قالَ
الْبَخِيلُ مَنْ بَخِلَ بِمَا افْتَرَضَ اللهُ عَلَيْهِ **شرح** روایتست از امام موسی کاظم علیه السلام
گفت که ناجوانمرد حقیقی کسی است که ناجوانمردی کند با آنچه فرض کرده الله تعالی از مثل زکوة
فریضه و مثل صلوة فریضه و صوم فریضه باینمعنی که ناجوانمردی در غیر آن سهلست **پنجم
اصل** عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ اَبِيهِ عَلَيْهِمَا السَّلامُ قالَ قالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ
ما مَحَقَ الْاِسْلامَ مَحْقَ الشُّحِّ شَيْءٌ ثُمَّ قالَ اِنَّ لِهذَا الشُّحِّ دَبِيباً كَدَبِيبِ
النَّمْلِ وَ شُعَباً كَشُعَبِ الشِّرْكِ وَ فِي نُسْخَةٍ اُخْرى الشَّوْكِ **شرح** ضمیر قال در
اول راجع بابیه و راجع بجعفر میتواند بود و در دوم راجع برسول الله نیز میتواند بود محق
بحاء بینقطه و قاف در اول بصیغه ماضی معلوم باب منع است و در دوم بفتح میم و سکون

حاء منصوب و مفعول مطلق برای تشبیه است المحق محو کردن الدبیب بفتح دال
بی‌نقطه و کسر باء یکنقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین و باء یکنقطه مصدر باب
ضرب رفتار باهستگی چنانچه کسی خبردار از آن نشود مثل رفتار در زدان النمل بفتح
نون و سکون و ضم میم مور مخفی نماند که رفتار موران و هجوم آنها بر سر چربی و شیرینی
و مانند آنها بروشی که کسی خبردار نمیشود ضرب المثل است در بیان چیزی که سریع
التراییه و خفی الماخذات است و فی نسخة اخری الشوک ظاهر است از آنچه بیان شد در شرح
حدیث اول باب شصت و ششم و مراد اینست که در نسخه مشهوره شوک بفتح
شین و سکون واو است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق از پدرش علیهما السّلام
گفت که گفت رسول الله صلّی الله علیه و آله که محو نکرد اسلام را مانند محو بخل طبیعی
چیزی بعد از آن گفت که بدرستی که برای این بخل طبیعی رفتار پنهانیست مانند رفتار
پنهان مور و شعبهایست مانند شعبهای شرک و در نسخه دیگر اینست که مانند
شعبهای خار مراد خار خسک است که چهار پهلو یا بیشتر دارد **ششم اصل** قَالَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَيْسَ بِالْبَخِيلِ الَّذِي يُؤَدِّي الزَّكٰوةَ الْمَفْرُوضَةَ
فِي مَالِهِ وَيُعْطِي النَّائِبَةَ فِي قَوْمِهِ **شرح** النائبه بنون و الف و کسر همزه و باء
یکنقطه بلایی که بر جمعی فرود آید و بهر کدام حصه از آن رسد مثل دیه قتل خطا
که بر عاقلهٔ قاتل لازم میشود **یعنی** گفت رسول الله صلّی الله علیه و آله که نیست بخیل
آنکه میدهد زکوة فریضه را در مال خود و میدهد حصه خود را از خرجی که واقع
میشود در قوم او باینمعنی که سهم شریکی در اخراجات عامه میکند **هفتم اصل**
عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِي قُرَّةَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَدْرِي مَا
الشَّحِيحُ قُلْتُ هُوَ الْبَخِيلُ قَالَ الشُّحُّ أَشَدُّ مِنَ الْبُخْلِ إِنَّ الْبَخِيلَ يَبْخَلُ بِمَا
فِي يَدِهِ وَالشَّحِيحَ يَشُحُّ عَلَى مَا فِي أَيْدِي النَّاسِ وَعَلَى مَا فِي يَدِهِ حَتَّى لَا
يَرَى مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ شَيْئًا إِلَّا تَمَنَّى أَنْ يَكُونَ لَهُ بِالْحِلِّ وَالْحَرَامِ وَلَا
يَقْنَعُ بِمَا رَزَقَهُ اللهُ **شرح** تحقیق فرق میان شحیح و بخیل برای تفسیر شح در آیت
سوره حشر هست که وَمَن یُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ و مذکور شد در شرح
پانزدهم باب هشتاد و یکم و از این ظاهر میشود که شح عبارتست از بخلی که طبیعی

شرک بکسر شین و سکون را بنقطه
ودر نسخه دیگر

البخیل

صاحبش باشد **یعنی** روایتست از فضل ابی قره گفت که گفت مرا امام جعفر صادق علیه
السّلام که آیا میدانی که چیست معنی شحیح گفتم آن بخیلست امام گفت که شح سخت‌ترست
از بخل بدرستی که بخیل ناجوانمردی میکند با آنچه در دست اوست و شحیح ناجوانمردی
میکند با آنچه در دست مردمان دیگرست و با آنچه در دست خودش است باینمعنی که
مضایقه میکند از تصدق دیگران نیز تا بحدی که نمی‌بیند از آنچه در دست مردمانست
چیزی را مگر آنکه آرزو کند که باشد از او خواه بعنوان حلال و خواه بعنوان حرام
و قناعت نمیکند با آنچه روزی کرده او را الله تعالی **هشتم اصل** قَالَ رَسُولُ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَيْسَ الْبَخِيلُ مَنْ أَدَّى الزَّكٰوةَ الْمَفْرُوضَةَ مِنْ مَالِهِ وَأَعْطَى
النَّائِبَةَ فِي قَوْمِهِ إِنَّمَا الْبَخِيلُ حَقُّ الْبَخِيلِ مَنْ لَمْ يُؤَدِّ الزَّكٰوةَ الْمَفْرُوضَةَ
مِنْ مَالِهِ وَلَمْ يُعْطِ النَّائِبَةَ فِي قَوْمِهِ وَهُوَ يُبَذِّرُ فِيمَا سِوَى ذٰلِكَ **شرح**
تفسیر نائبه گذشت در شرح حدیث ششم این باب حق مرفوع و صفت البخیل است و مراد
بحق البخیل کامل در بخل است چنانچه گویا که بخیلان غیر او بخیل مجازی اند نه حقیقی
و شیخ رضی رحمه الله تعالی در شرح کافیه در مبحث نعت گفته که حق در امثال این
در معنا بل باطلست یبذر بباء یکنقطه و ذال با نقطه و راء بی‌نقطه بصیغه مضارع
غایب معلوم باب نصر یا باب تفعیل است **یعنی** گفت رسول الله صلّی الله علیه و آله
نیست بخیل کسی که داد زکوة فریضه را از مال خود و اعطا کرد حصه خود را از خرجی
که واقع میشود در قوم او و جز این نیست که بخیلی که کامل در بخل است کسیست که نداد
زکوة فریضه را از مال خود و نداد حصه خود را از خرج در قوم خود بر حالی که او
پراکنده میکند مال خود را در آنچه غیر آنست که مذکور شد **باب هشتاد و چهارم**
اصل باب النوادر **شرح** این باب احادیث تازه غریب است در این باب سه تا ترده
حدیثست **اول اصل** عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ مَنْ سَأَلَ النَّاسَ عَاشَ وَمَنْ سَكَتَ مَاتَ
قُلْتُ فَمَا أَصْنَعُ إِنْ أَدْرَكْتُ ذٰلِكَ الزَّمَانَ قَالَ تُعِينُهُمْ بِمَا عِنْدَكَ
فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فَجَاهِدْ **شرح** یاتی بتقدیر قد یاتی است زمان عبارتست از سال
قحط و مانند آن مثل حال جمعی که در قافله حاج تاراج شده باشد مال ایشان و زمان

فیجاهد

باتنوين است وجمله بعد از ان صفت انست وعايد محذوفست بتقدير من سال
فيه الناس عاش ومن سكت فيه مات تعينهم بعين بينقطه وياء دو نقطه در پايين
ونون بصيغه مضارع مخاطب باب افعال جزم بمعنى امر است لم تجد بجيم ودال بينقطه
بصيغه مضارع مخاطب معتل اللام واوى باب ضرب است الوجد بفتح وضم
وكسر واو وسكون جيم والجده بكسر جيم فراخدستى فتجاهد بجيم ودال بينقطه
بصيغه مضارع مخاطب باب مفاعله است ودر بعض نسخ فتجاهك بباء
حرف جر وجيم والف وها وضمير مخاطبت بتقدير فتعينهم بجاهك الجاه
معتبر بودن درميان مردمان يعنى روايتست از اسحق بن عمار از امام جعفر
صادق عليه السلام امام گفت كه گاهى مى آيد بر سر مردمان درويش وقتى كه
اگر طلب كند در انوقت از مردمان دارا زندگى ميكند واگر خاموش شود در ان
وقت ميميرد گفتم كه پس چكنم اگر دريابيم از ما نزا امام گفت كه مدد ميكنى از درون
با آنچه نزد تست از مال پس اگر وسعت نداشته باشى پس سعى ميكنى براى ان درون
دوم اصل قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ صَدَقَةٌ
عَنْ ظَهْرِ الْغِنَى شرح مضمون اين بيان شد در شرح حديث اول باب فضل
المعروف كه باب شصت وهشتم است سوم اصل قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى
اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ صَدَقَةٌ تَكُونُ عَنْ فَضْلِ الْكَفِّ
شرح تكون بصيغه مضارع غايبه باب نصر از افعال ناقصه است واسم ان
ضمير مستتر راجع بصدقه است وظرف خبر انست عن فضل بتقدير صادرة
عن اهل فضلست نظير انچه گذشت در شرح حديث اول باب فضل المعروف
ومراد بفضل الكف زياد مانده نفقه ضروريست كه از دست رنج بهم رسيده
باشد مثل صدقه هيزم كش كه مذكور شد در حديث سوم باب كراهية المسئلة
كه باب شصت وچهارم است واين احتراز است از ميراث ومانند ان يعنى
گفت رسول الله صلى الله عليه وآله بهتر صدقه صدقه ايست كه صادر شده باشد
از اهل زياد مانده دست رنج چهارم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنْ آبَائِهِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمْ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ

الْفَقِيرَ قَالَ هُوَ الزَّمِنُ الَّذِي لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَخْرُجَ لِزَمَانَتِهِ شرح الزمن بفتح
زاى بانقطه وكسر ميم وتخفيف نون صاحب زمانه بفتح زاى بمعنى آفت يعنى
روايتست از امام جعفر صادق عليه السلام از پدرانش صلوات الله عليهم در قول
الله عز وجل در سوره حج كه وبخورانيد بائس فقير را گفت كه بائس صاحب آفتيست كه
وسعت در قدرت ندارد كه از خانه بيرون آيد بسبب آفت پنجم اصل عَنْ أَبِي
جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ
بِالْحُسْنَى بِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي بِالْوَاحِدَةِ عَشْراً إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ فَمَا
زَادَ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى قَالَ لَا يُرِيدُ شَيْئاً مِنَ الْخَيْرِ إِلَّا يَسَّرَهُ اللهُ لَهُ
وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى قَالَ مَنْ بَخِلَ بِمَا آتَاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَكَذَّبَ
بِالْحُسْنَى بِأَنَّ اللهَ يُعْطِي بِالْوَاحِدَةِ عَشْراً إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ فَمَا زَادَ فَسَنُيَسِّرُهُ
لِلْعُسْرَى قَالَ لَا يُرِيدُ شَيْئاً مِنَ الشَّرِّ إِلَّا يَسَّرَهُ اللهُ لَهُ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ
مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى قَالَ أَمَا وَاللهِ مَا هُوَ تَرَدَّى فِي بِئْرٍ وَلَا مِنْ جَبَلٍ وَلَا
مِنْ حَائِطٍ وَلَكِنْ تَرَدَّى فِي نَارِ جَهَنَّمَ شرح شان نزول اين آيات گذشت
در كتاب الدعاء در حديث چهارم باب بيست ونهم كه باب التسبيح والتهليل
والتكبير است حسنى مونث احسن است كه افعل التفضيل است وتانيث باعتبار اينست
كه موصوف ان عطيه است بان الله تا آخر تفسير بالحسنى است سين در فسنيسره براى
استقبال قريبست واستقبال تيسير نسبت بزمان ما قبل انست التيسير مهيا كردن خواه
مهيا كردن كسى را براى كارى بدادن وسعت قدرت بران كار وخواه مهيا كردن كارى
براى كسى بدفع اشكال ان كار براو ومراد اينجا شق اولست قال لا يريد در اول تفسير فسنيسره
لليسرى است ودر دوم تفسير فسنيسره للعسرى است يسرى وعسرى مونث ايسر واعسر است
كه افعل التفضيل است بمعنى مباركتر وشومتر وتانيث باعتبار اينست كه موصوف ان
حالتست پس يسرى عبارتست از حالتى كه جامع افعال خير است وعسرى عبارتست
از حالتى كه جامع افعال شر است تيسير در لا يسره الله له از شق اول ميتواند بود واز شق
دوم ميتواند بود وبنا بر اول ضمير اول راجع بمكلف است وضمير دوم راجع بشيئا
وبنا بر دوم ارجاع ضميرين بر عكس است اتاه بفتح همزه وتشديد تاء دو نقطه در بالا

والف بصيغه ماضى غايب معلوم باب تفعيلست والفان منقلب از واوست
الثانيه قرار دادن استقامت چيزى يا الفان منقلب از ياء است الثانيه آسان كردن
طريق چيزى تردّى سه جا بصيغه ماضى غايب معلوم باب تفعّلست ودر دو جا كه در
كلام امام است بعنوان حكايتست يعنى روايتست از امام محمد باقر عليه السلام
در قول الله عزّ وجلّ در سوره ليل كه پس امّا انكه داد صدقه ونايبه قوم خود را وپرهيزكارى
كرد از عذاب جهنم باينمعنى كه دران دادن قصد رياء مثلا نكرد وتصديق كرد بعطيه
بهتر باينكه الله عزّ وجلّ ميدهد بيك حسنه او ده عطيه را تا صد هزار عطيه پس انچه
بيشتر باشد پس زود مستطيع ميكنيم او را براى حالتى كه مبارك تر هست امام گفت كه مراد
اينست كه اراده نميكند چيزى از جمله خير را مگر انكه مستطيع كرد او را الله تعالى براى
ان وامّا انكه مضايقه در دادن صدقه ونايبه قوم خود كرد واظهار مالدارى كرد
باينمعنى كه بذل مال در غير زكوة فريضه وماننده ان كرد براى خود نمايى چنانچه گذشت
در حديث هشتم باب سابق امام گفت كه بخيل كرد بانچه قرار داد انرا الله عزّ وجلّ كه
زكوة فريضه وماننده انست وتكذيب كرد بعطيه كه بهتر است باينكه الله تعالى ميدهد
بيك حسنه ده عطيه تا صد هزار عطيه پس انچه بيشتر باشد پس زود مستطيع ميكنيم
او را براى حالتى كه شوم تر هست امام گفت كه اراده نميكند چيزى از بد تر را مگر انكه
مستطيع كرد او را الله تعالى براى ان ودفع ضرر نميكند از او مال او چون فرو
افتد امام گفت كه آگاه باش بخدا قسم نيست آن اينكه فرو افتد در چاهى ونه از كوهى
ونه از ديوارى وليكن ان اينست كه فرو افتد در آتش جهنم خواه در قبر وخواه در
روز قيامت **ششم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ
وَتَعَالَى يَقُولُ مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلْتُ بِهِ مَنْ يَقْبِضُهُ غَيْرِي إِلَّا
الصَّدَقَةَ فَإِنِّي أَتَلَقَّفُهَا بِيَدِي تَلَقُّفاً حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَصَدَّقُ
بِالتَّمْرَةِ أَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَأُرَبِّيهَا كَمَا يُرَبِّي الرَّجُلُ فَلُوَّهُ وَفَصِيلَهُ فَيَأْتِي
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَهُوَ مِثْلُ أُحُدٍ أَوْ أَعْظَمُ مِنْ أُحُدٍ **شرح** وكّلت از باب تفعيل
اتلقّف بقاف وفا بصيغه مضارع متكلم وحده از باب تفعّلست التلقّف ربودن
چيزى بيدى بكسر دال وسكون ياء متكلم ميتواند بود وبفتح دال وتشديد وفتح

ياء ميتواند بود ان بكسر همزه وتشديد نون مفتوحه است اربيها براء بى‌نقطه وباء يكنقطه
وياء دو نقطه در پايين بصيغه مضارع متكلم وحده از باب افعالست مثل ايت سوره
بقره ويُربي الصّدقات وميتواند كه از باب تفعيل باشد الفلو بكسر فا وسكون لام
وتخفيف واو وبفتح وضم فا وضم لام وتشديد واو كرّه اسب وقتى كه از شير باز
گرفته شده باشد الفصيل بفتح فا وكسر صاد بى‌نقطه وسكون ياء دو نقطه در پايين كرّه
شتر وقتى كه از شير باز گرفته شده باشد يعنى روايتست از امام جعفر صادق
عليه السلام گفت كه بدرستى كه الله تبارك وتعالى ميگويد در حديث قدسى كه نيست هيچ
چيزى از عبادات مگر بر حالى كه بتحقيق موكل كردم بان كسى را كه قبض ميكند انرا غير من مگر
صدقه چه بدرستى كه من ميربايم صدقه را بدست قدرت خود ربودنى تا بحدّى كه بدرستى
كه مرد هر آينه گاهى تصدق ميكند بيك خرما يا بنصف خرمايى پس نمو ميفرمايم ان صدقه را
چنانچه نمو ميفرمايد مرد كرّه اسب خود را وكرّه شتر خود را پس نمو كرده من مى آيد در روز
قيامت بر حالى كه ان مانند كوه احُدست در بزرگى يا بزرگتر از كوه احُدست چون
نيت خالص باشد **هفتم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ
إِلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَهُمَا جَالِسَانِ عَلَى الصَّفَا فَسَأَلَهُمَا فَقَالَا
إِنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا فِي دَيْنٍ مُوجِعٍ أَوْ غُرْمٍ مُفْظِعٍ أَوْ فَقْرٍ مُدْقِعٍ فَفِيكَ شَيْءٌ
مِنْ هٰذَا قَالَ نَعَمْ فَأَعْطَيَاهُ وَقَدْ كَانَ الرَّجُلُ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ وَعَبْدَ
الرَّحْمٰنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَأَعْطَيَاهُ وَلَمْ يَسْأَلَاهُ عَنْ شَيْءٍ فَرَجَعَ إِلَيْهِمَا فَقَالَ لَهُمَا
مَا لَكُمَا لَمْ تَسْأَلَانِي عَمَّا سَأَلَنِي عَنْهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَأَخْبَرَهُمَا
بِمَا قَالَا فَقَالَا إِنَّهُمَا غُذِّيَا بِالْعِلْمِ غِذَاءً **شرح** الصدقه اينجا بمعنى طلب الصدقاتست
وشايد كه اينجا از كاتبان كافى سهوى شده باشد والمسئله بايد بجاى الصدقه چنانچه ابن
اثير در نهايه در غرم ودر دقع ودر فظع نقل كرده فى براى سببيتست الدّين بفتح دال
بى‌نقطه وسكون ياء دو نقطه در پايين مالى كه در ذمه باشد واجل داشته باشد وانچه
اجل ندارد قرضست ومراد اينجا اعمّست موجع بواو وجيم وعين بى‌نقطه بصيغه اسم فاعل
باب افعالست الغرم بضم غين بانقطه وسكون راء بى‌نقطه تاوان مثل انچه دادن ان
لازم ميشود در قتل خطا المفظع بفا وظاء بانقطه وعين بى‌نقطه بصيغه اسم فاعل باب

افعال درسختی اندازنده المدقع بدال بینقطه وقاف وعین بینقطه بصیغه اسم فاعل باب
افعال خاکسار کننده غذیا بغین بانقطه وذال بانقطه ویاء دو نقطه در پایین بصیغه ماضی
غایب مجهول باب تفعیل است التغذیه غذا دادن کسی را وانجا عبارتست از پروردن غذا
بکسر غین بانقطه وذال بانقطه والف ممدوده منصوب ونایب مفعول مطلق است
مثل انبتت الارض نباتا زیراکه دراصل بمعنی چیزیست که نمو بدن بان است از خوردنیها
واشامیدنیها یعنی روایتست از امام جعفر صادق که گفت آمد مردی سوی امام حسن
وامام حسین علیهما السلم برحالی که ایشان نشستگان بودند بر صفا در مکه پس طلب
صدقه کرد از ایشان گفتند که بدرستی که طلب صدقه حلال وبیدغدغه نمیشود مگر
بسبب دینی که بدرد آورنده باشد یا تاوانی که درسختی اندازنده باشد یا فقری که
خاکسار کننده باشد پس ایا در تست چیزی ازاین گفت آری پس دادند اورا وبتحقیق طلب
کرده بود انمرد از عبدالله بن عمر وعبدالرحمن بن ابی بکر پس داده بودند ورا ونپرسیده
بودند اورا ازچیزی پس برگشت سوی ایشان پس گفت ایشانرا که چیست شمارا که نپرسیدید
مرا ازانچه پرسیدند مرا ازان حسن وحسین علیهما السلم گفتند پس ایشان گفتند که
بدرستی که حسن وحسین غذا داده شده اند بعلم نوعی از غذا که عظیم است هشتم
اصل قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَا تَسْأَلُوا أُمَّتِي فِي مَجَالِسِهَا
فَتُبَخِّلُوهَا شرح امت در امتی بضم همزه وتشدید میم مفتوحه وتاء دو نقطه در بالا
که لام الفعل است جمع آمة است بهمزه والف وکسر میم بصیغه اسم فاعل باب ضرب
بمعنی قصد کنندگان یا بتاء تانیث بصیغه مفرد است بمعنی جمعی که رسولی سوی ایشان
فرستاده شده باشد وبنا بر اول امتی عبارتست از طالبان علم دین که جمع میشوند
در مجلس علم برای درس واستماع وعظ ومانند اینها ونهی از سؤال ایشان برای
اینست که سؤال مانعست ایشانرا از مقصود خود وایضا اکثر ایشان بیمال میباشند
وبنا بر دوم تعبیر از سؤلان بامتی مشتملست بر مبالغه در نهی از سؤال چنانچه گویا
که سائلان داخل امت او نیستند موافق انچه می آید در کتاب النکاح در حدیث نهم
باب من امکن من نفسه که باب صد وهشتاد وهفتم است که ما کان فی شیعتنا
فلم یکن فیهم ثلثة اشیاء من یسأل بکفه تا اخر ونهی از سؤال ایشان در مجالس ایشان

وخبر داد ایشانرا بانچه
حسن وحسین علیهما
السلم

برای اینست که چون جمعی در مجلسی نشسته باشند وکسی از جمیع ایشان چیزی طلب کند
باعث این میشود که بعض ایشان که چیزی ندهد برای اینکه حاضر نداشته باشد متهم
ببخل شود وشرمنده وشکسته دل شود تبخلوها بیاء یکنقطه وخاء بانقطه بصیغه مضارع
مخاطب باب تفعیل است التبخیل کسی را منسوب ببخل کردن ومیتواند بود که بنون وحاء
بینقطه بصیغه مضارع مخاطب باب افعال باشد الانحال لاغر کردن ومراد اینجا تضعیف
وشکسته دل کردنست شرح گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که چیزی طلب مکنید
از امت من در مجلسهای ایشان پس نسبت ببخل دهید ایشانرا نهم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ
تُنْفِقُونَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا أَمَرَ بِالنَّخْلِ أَنْ يُزَكَّى
يَجِيءُ قَوْمٌ بِأَلْوَانٍ مِنَ التَّمْرِ وَهُوَ مِنْ أَرْدَى التَّمْرِ يُؤَدُّونَهُ مِنْ زَكَاتِهِمْ تَمْرًا يُقَالُ
لَهُ الْجُعْرُورُ وَالْمِعَا فَارَةُ قَلِيلَةُ اللِّحَاءِ عَظِيمَةُ النَّوَى وَكَانَ بَعْضُهُمْ
يَجِيءُ بِهَا عَنِ التَّمْرِ الْجَيِّدِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَا تَخْرُصُوا
هَاتَيْنِ التَّمْرَتَيْنِ وَلَا تَجِيئُوا مِنْهُمَا بِشَيْءٍ وَفِي ذٰلِكَ نَزَلَ وَلَا تَيَمَّمُوا
الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَالْإِغْمَاضُ
أَنْ تَأْخُذَ هَاتَيْنِ التَّمْرَتَيْنِ شرح ضمیر منه راجع بما اخرجنا است پس ظرف حال از
خبیث است وتنفقون حال از ضمیر لا تیمموا است یا ضمیر منه راجع بالخبیث است پس
ظرف متعلق بتنفقون است وتقدیم ظرف برای حصر است وجمله حال از الخبیث یا
حال از ضمیر لا تیمموا است وظاهر این حدیث موافق احتمال اول در منه است باء در بالوان
برای تعدیه است الالوان جمع لون بفتح لام وسکون واو دقلهای خرما وجمع مستعمل
شده اینجا در تثنیه نظیر انچه گذشت در کتاب الحیض در حدیث اول باب نهم که باب جامع
فی الحائض والمستحاضه است که سن لها الاقراء وادناه حیضتان من در اول بیانیه است
ضمیر وهو راجع بالتمر است من در دوم برای تبعیض است اردی براء بینقطه ودال
بینقطه والف منقلبه از یاء بمعنی فاسدتر است یا بهمزه بمعنی هالکتر است وحاصل
هردو یکیست وبنا بر اول الفان محذوف میشود بالتقاء الساکنین ضمیر منصوب

دربوذ ونه راجع بالتمرست من درسوم برای سببیت است زکوتهم مصدرست
بمعنی تزکیتهم مثل والذینهم للزکوة فاعلون تمر اسمفعول به زکوتهم است ضمیر له راجع
بالتمرست بتفسیر جعرور ومعافاره کذشت درشرح حدیث هفتم باب هفتم وفاره مجرور
منون است باوجود الف لام نظیر التسع ایات که می آید درحدیث اخر کتاب الصیام
زیراکه الف لام داخل جزء اول شده درظاهر اکرچه داخل مجموعست درمعنی قلیله
مرفوع وخبر مبتدای محذوفست بتقدیر هی قلیله وضمیر محذوف راجع بالوانات
اللحاء بکسر لام وحاء بینقطه والف ممدوده پوست درخت واستعاره شده
اینجا برای کوشت خرماکه مانند پوستاست النوی بفتح نون وتخفیف واو والف
مقصوره جنس استخوان خرما وچون تاء وحدت داخل شود بمعنی یک استخوان
خرماست ضمیر بها راجع بالواناست یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه
السلام درقول الله عز وجل درسوره بقره که ای جمعی که کرویده ید صدقه دهید از
جمله پاکیزهای انچه بدست اورده ید وازجمله انچه بیرون آوردیم برای شما از زمین
وقصد مکنید بد را ازجمله انچه بیرون آوردیم برای شما از زمین برحالی که
صدقه میداده باشید امام کفت که بود اینکه رسول الله صلی الله علیه وآله
چون امر میکرد بحاصل نخل اینکه زکوة داده شود می آوردند جمعی دقلها را که خرما است
وان خرما ازجمله فاسدتر خرماست میدادند انرا برای ترکیه ایشان خرمایی را
که کفته میشود انرا جعرور ومعافاره باینمعنی که قسمی ازان جعروراست وقسمی
دیکر معافاره است ان الوان کم پوستاست بزرک استخوانست وبود اینکه بعض
ان قوم می آوردند ان الوانرا عوض از خرمای خوب پس کفت رسول الله صلی الله علیه
وآله که حساب وتخمین مکنید این دو قسم خرمارا ومیاورید ازان دو قسم هیچ
چیزرا ودران نازل شد که وقصد مکنید بدرا ازجمله ان برحالی که صدقه
دهید ونیستید کیرندکان ان مکر اینکه اغماض کنید دران واغماض انستکه کیری
ان دو قسم خرمارا اکر کسی دهد ترا عوض طلب تو ومانندان دهم اصل عن ابی
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلٰامُ فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ
فَقَالَ كَانَ الْقَوْمُ قَدْ كَسَبُوا مَكَاسِبَ سَوْءٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا

أَسْلَمُوا أَرَادُوا أَنْ يُخْرِجُوهَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ لِيَتَصَدَّقُوا بِهَا فَأَبَى اللهُ تَبَارَكَ
وَتَعَالَى إِلَّا أَنْ يُخْرِجُوا مِنْ أَطْيَبِ مَا كَسَبُوا شرح روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام درقول الله تعالی درسوره بقره که تصدق کنید از پاکیزهای انچه
بدست آورده ید پس امام کفت که بودند انجماعت که بعد از شرک مسلمان شده بودند
بابن روش که بتحقیق بدست آورده بودند بدست آوردهای بد یا درروزکار شرک پس
وقتی که مسلمان شدند خواستند که بیرون کنند انهارا ازمالهای خود تا تصدق
کنند بانها پس اباکرد الله تبارک وتعالی مکر ازین که بیرون کنند از پاکیزه تر انچه بدست
آوردند یازدهم اصل جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ إِنِّي شَيْخٌ
كَثِيرُ الْعِيَالِ ضَعِيفُ الرُّكْنِ قَلِيلُ الشَّيْءِ فَهَلْ مِنْ مَعُونَةٍ عَلَى زَمَانِي فَنَظَرَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَى أَصْحَابِهِ وَنَظَرَ أَصْحَابُهُ إِلَيْهِ فَقَالَ قَدْ
أَسْمَعْنَا الْقَوْلَ وَأَسْمَعَكُمْ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ كُنْتُ مِثْلَكَ بِالْأَمْسِ
فَذَهَبَ بِهِ إِلَى مَنْزِلِهِ فَأَعْطَاهُ مِزْوَداً مِنْ تِبْرٍ وَكَانُوا يَتَبَايَعُونَ بِالتِّبْرِ
وَهُوَ الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ فَقَالَ الشَّيْخُ هَذَا كُلُّهُ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ الشَّيْخُ
إِقْبَلْ بِرَّكَ فَإِنِّي لَسْتُ بِجِنِّيٍّ وَلَا إِنْسِيٍّ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنَ اللهِ لِأَبْلُوَكَ فَوَجَدَ
تُكَ شَاكِراً فَجَزَاكَ اللهُ خَيْراً شرح الرکن بضم راء بینقطه وسکون کاف
انچه اعتماد بران کنند مثل کسب آدمی از تجارت ومانندان کنت بضم کاف وسکون نون
وفتح تاء دونقطه دربالا از افعال ناقصه است مثلک منصوب وخبرست ومقصود
اینست که امروز براین حال نیمانی ومستغنی میشوی المزود بکسر میم وسکون زای
بانقطه وفتح واو ودال بینقطه انبانچه که توشه دان مسافراست وبرکمر می بندد
التبر بکسر تاء دونقطه دربالا وسکون باء یکنقطه وراء بینقطه طلا ونقره بی سکه یعنی
امد مردی سوی نبی صلی الله علیه وآله پس کفت بدرستی که من پیرم بسیار عیال
ضعیف کسب کم چیز پس ایا هست هیچ مددی بر روزکار من پس نظر کرد رسول الله صلی الله
علیه وآله سوی اصحاب خود ونظر کردند اصحاب او سوی او باینمعنی که هر کدام از دیکری
توقع احسان باو کرد ونبی کفت که بتحقیق شنوانید مارا سخن وشنوانید شمارا اینزمراد
اینست که شما بدهید پس برخاست سوی سائل مردی پس کفت که بودم مثل تو در دیروز

پس برد سائل را سوی خانه خود پس داد او را انچه از طلا و نقره بی سکه و عادت ایشان
این بود که خرید و فروخت میکردند بنقد بی سکه نیز وان طلا و نقره است پس کفت ان
پیر که این بهمکیش مال هست کفت اری پس کفت ان پیر که قبول کن طلا و نقره بی سکه
خود را که بدرستی که من نیستم جنی و نه انسی ولیک من فرستاده شده ام از جانب
الله تعالی تا ازمایم ترا پس یافتم ترا شکر کذار پس مزد دهاد ترا الله تعالی خیرا **اکر کویی**
که کلام فرشته که انی شیخ کثیر العیال تا اخر دروغ است **کوییم** دروغ نیست
زیرا که تشبیه است مثل زید اسد اکرچه قرینه از اصحاب ندانسته اند و این قسم
سخن جایز است برای مصلحتی نظیر قول ابرهیم که انی سقیم و قول او که بل فعله کبیرهم و بیان
هر دو شد در کتاب الایمان والکفر اول در حدیث سوم باب نود و هفتم که باب
التقیه است و دوم در حدیث هفدهم باب صد و سی و نهم که باب الکذب است
دوازدهم اصل عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ بِمِنًى وَبَيْنَ أَيْدِينَا عِنَبٌ نَأْكُلُهُ فَجَاءَ سَائِلٌ فَسَأَلَهُ فَأَمَرَ بِعُنْقُودٍ
فَأَعْطَيْتُهُ فَقَالَ السَّائِلُ لَا حَاجَةَ لِي فِي هٰذَا إِنْ كَانَ دِرْهَمٌ قَالَ
يَسَعُ اللهُ عَلَيْكَ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ رُدُّوا الْعُنْقُودَ فَقَالَ يَسَعُ اللهُ عَلَيْكَ
وَلَمْ يُعْطِهِ شَيْئاً ثُمَّ جَاءَ سَائِلٌ آخَرُ فَأَخَذَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
ثَلَاثَ حَبَّاتِ عِنَبٍ فَنَاوَلَهَا إِيَّاهُ فَأَخَذَ السَّائِلُ مِنْ يَدِهِ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ الَّذِي رَزَقَنِي فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَكَانَكَ فَحَثَا مِلْءَ
كَفَّيْهِ عِنَباً فَنَاوَلَهُ إِيَّاهُ فَأَخَذَهُ السَّائِلُ مِنْ يَدِهِ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَكَانَكَ **شرح** مسمع بکسر میم
و سکون سین بی نقطه و فتح میم و عین بی نقطه است یسع بفتح سین بی نقطه و عین بی نقطه
بصیغه مضارع غایب معلوم معتل الفاء واوی باب علم است السعه بکسر سین فراخ
کردن و فراخ شدن و مراد اینجا معنی اول است و جمله دعائیه است مکانک منصوب است
بتقدیر الزم مکانک حثا بحاء بی نقطه و ثاء سه نقطه والف منقلب از واو بصیغه ماضی
غایب معلوم باب نصر است الحثو بفتح حاء و سکون ثاء برداشتن چیز متفرق بدست پهن
شده ملء بکسر میم و سکون لام و همزه مقداریست که پر کند چیزی را وان منصوب

و مفعول حثا است و مضاف است و کتابت همزه ان بالف خلاف رسم الخط است
عنبا تمیز ملء است **یعنی** روایت است از مسمع بن عبد الملک کفت که بودیم نزد امام جعفر
صادق علیه السلام در منی و در پیش ما انکوری بود میخوردیم از ان پس امد سائلی پس
سؤال کرد امام را پس امام امر کرد بخوشه پس دادم او را پس کفت سائل که نیست حاجتی مرا
در این اکر باشد درهمی خوبست امام کفت که فراخ کناد الله تعالی روزی را بر تو پس سائل
رفت بعد از ان برکشت پس کفت که برکردانید ان خوشه را پس امام کفت که فراخ کناد الله
تعالی بر تو و نداد او را چیزی بعد از ان امد سائلی دیکر پس کرفت امام جعفر صادق
علیه السلام سه دانه انکور را پس داد انها را باو پس کرفت ان سائل از دست امام
بعد از ان سائل کفت که حمد الله را است که صاحب کل اختیار هر کرم و هر چیز است انکه
روزی داد مرا پس کفت امام جعفر صادق علیه السلام که لازم باش جای خود را پس
برداشت بدست پهن قدر پری دو دست خود را از انکور پس داد ان انکور را باو پس کرفت
ان را سائل از دست امام بعد از ان سائل کفت که الحمد لله رب العالمین پس کفت امام
جعفر صادق که لازم باش جای خود را **اصل** يَا غُلَامُ أَيُّ شَيْءٍ مَعَكَ مِنَ الدَّرَاهِمِ
فَإِذَا مَعَهُ نَحْوٌ مِنْ عِشْرِينَ دِرْهَماً فِيمَا حَزَرْنَاهُ أَوْ نَحْوِهَا فَنَاوَلَهَا إِيَّاهُ
فَأَخَذَهَا ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ هٰذَا مِنْكَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ فَقَالَ
أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَكَانَكَ **شرح** یا غلام خطاب با خدمتکار امام علیه السلام
است نحو بمعنی طریقت من برای سببیت است و مراد اینست که چیزی بود که احتمال بیست
درهم در ان میرفت ما مصدریه است حزرنا بحاء بی نقطه و زای با نقطه و راء بی نقطه
بصیغه ماضی معلوم باب نصر و ضرب است ضمیر منصوب راجع بشیء است او نحوها
از شک بعض راویانست و مراد بیان شک در اینست که مسمع نحو من عشرین کفت
یا نحو عشرین کفت پس ضمیر مونث راجع بعشرین است و مقصود نقل بالمعنی است منک
بفتح میم و تشدید نون مضمومه میتواند بود و بکسر میم و سکون نون میتواند بود **یعنی**
ای هر چه چیز با تست از درهمها پس ناکاه با ان پسر راهی بود نسبت به بیست درهم
در تخمین ما ابخیزی که با او بود یا مسمع کفت که با او راه بیست درهم بود در تخمین ما از ا
و حاصل هر دو یکیست پس غلام دادن درهمها را با سائل پس سائل کرفت انها را

هم

بعد از آن گفت که حمد الله راست این عطاء قست بتنهایی تو نیست شریکی ترا در استقلال
در قدرت بر عطا پس گفت امام جعفر صادق علیه السلام که لازم باش جای خود را
اصل فخلع قميصا كان عليه فقال البس هذا فلبسه ثم قال الحمد
لله الذي كساني وسترني يا ابا عبد الله او قال جزاك الله خيرا
لم يدع لابي عبد الله عليه السلام الا بذا ثم انصرف فذهب قال فظننا
انه لو لم يدع له لم يزل يعطيه لانه كلما كان يعطيه حمد الله
اعطاه شرح خلع بخاء با نقطه وعین بی نقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب منع آ
القمیص بفتح قاف وکسر میم وسکون یاء دو نقطه در پایین وصاد بی نقطه پیراهن سترنی بتشدید
راء بی نقطه است ودر نسخ بتاء دو نقطه در بالا وراء مخففه است وان تصحیف مینماید او
قال از شک مسمع است در اینکه سائل یا ابا عبد الله گفت یا نگفت واکتفا بدعا کرد
ضمیر لانه راجع بسائل است کل در کلما منصوبست بظرفیت زمان زیرا که ما
مصدریه است ومصدر مضاف الیه کل است ونایب ظرف زمانست چنانچه
مصدر صریح نایب ظرف زمان میباشد مثل رایته مجی الحاج وعامل کل اعطاه
که جزاء شرطست در معنی زیرا که کلما متضمن معنی شرطست کان زائده است وضمیر
مستتر در ان راجع بسائل است بعطیه بباء حرف جر وفتح عین بی نقط وکسر طاء
بی نقط وتشدید یاء دو نقطه در پایین وتاء تانیث متعلق بحمد است العطیه آنچه
داده شود بکسی از اعطا بالف مقصوره وممدوده نیز مینامند وتقدیم ظرف برای
افاده حصر است تا اشارت شود باینکه هر حمدی مخصوص عطایی است اما جزای
خیر برای مجموع عطاهاست وبعد از فراغ از انهاست چنانچه می آید در کتاب
الصیام در حدیث سوم باب هفتاد ویکم که باب التکبیر لیلة الفطر ویوم است
که شب عید ماه رمضان شب جزای عمل روزه است حمد بصیغه ماضی معلوم با
علم است وضمیر مستتر راجع بسائلست الله منصوبست ضمیر مستتر در اعطاه راجع
بامام است ضمیر منصوب راجع بسائل است یعنی پس امام از بر خود بیرون کرد
پیراهنی را که بود بر او پس گفت که بپوش اینرا پس پوشید انرا بعد از آن سائل گفت حمد الله
راست آنکه لباس دادم او خوشحال کرد مرا ای ابو عبد الله یا بعد از حمد اکتفا باین

وسترني ظ

کرد که گفت جزا دهاد ترا الله تعالی خیر دعا نکرد برای امام جعفر صادق علیه السلام مگر
باین بعد از آن رو گردانید پس رفت مسمع گفت که پس گمان کردیم اینرا که اگر دعا نمیگفت
امام پیوسته میداد او را زیرا که سائل در هر وقت اینکه بعطایی حمد میکرد الله تعالی را
امام میداد او را سیزدهم اصل عن ابي عبد الله عليه السلام قال اذا اضاق
احدكم فليعلم اخاه ولا يعين على نفسه شرح اضاق بهمزه وصاد با نقطه
والف منقلب از یاء وقاف بصیغه ماضی غایب معلوم باب افعال است که برای صاحب
بودنست ودر بعض نسخ بی همزه از باب ضرب است وحاصل هر دو یکیست مخاطبان
در احدکم جمعیند که حاضر بوده اند امام علیه السلام ایمان ایشانرا او ربط ایشانرا
بیکدیگر میدانسته مراد بامر باعلام امر بابانت در وقت تفتیش برادر مومن حال ان
احد را پس راجع میشود بنهی از اخفاء حال خود بنوعی از دروغ که حاجت بان نیست
در جواب برادر پس منافات ندارد با آنچه گذشت در احادیث باب کراهیة المسئلة
لا یعین خبر بمعنی نهی است ودر بعض نسخ لا یعن بصیغه نهی است یعنی روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام گفت که چون صاحب ضیق وتنگدستی شود یکی از شما
پس باید که اعلام کند برادر مومن خود را ومدد نمیکند تنگدستی را بر خودش چهاردهم
اصل قال امير المؤمنين صلوات الله عليه واله في بعض خطبه ان
افضل الفعال صيانة العرض بالمال شرح الفعال بفتح فاء وتخفیف عین
بی نقط فعل نیکو یعنی گفت امیر المؤمنین صلوات الله علیه واله در بعض خطبهای خود
که بدرستی بهترین کار خوب نگاه داشتن ناموس است بمال دنیا مثل اینکه مومنی
بفاسقی چیزی از مال دهد تا از شر زبان او ایمن شود پانزدهم اصل عن زرارة
قال سمعت ابا عبد الله عليه السلام يقول ثلثة ان يعلمهن المؤمن
كانت زيادة في عمره وبقاء النعمة عليه فقلت وما هن قال
تطويله في ركوعه وسجوده في صلوته وتطويله لجلوسه على طعامه
اذا اطعم على مائدته واصطناعه المعروف الى اهله شرح ضمیر کانت راجع
بکل واحد است یعنی روایتست از زراره گفت که شنیدم از امام جعفر صادق علیه
السلام میگفت که سه خصلت اگر داند آنها را مومن باینمعنی که مداومت کند بر آنها

میشودهر کدام انها باعث زیاده درعمراو و باعث ماندن نعمت براو پس کفتم که
وچیست انها کفت که اول دراز کردن اودر رکوعش و بجودش درنمازش ودوم
دراز کردن او نشستن خودرا برطعام خودچون خورده شود برسفره او باینمعنی
که دیکران طعام اورا درکار خوردن باشند وسوم بجا آوردن او احسان از سوی
مستحقان احسان **شانزدهم اصل** عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ ع
قُلْتُ قَوْمٌ عِنْدَهُمْ فُضُولٌ وَبِاِخْوَانِهِمْ حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ وَلَيْسَ تَسَعُهُمُ
الزَّكوٰةُ اَيَسَعُهُمْ اَنْ يَشْبَعُوا وَيَجُوعَ اِخْوَانُهُمْ فَاِنَّ الزَّمَانَ شَدِيدٌ فَقَالَ
اَلْمُسْلِمُ اَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْرِمُهُ فَيَحِقُّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْاِجْتِهَادُ
فِيهِ وَالتَّوَاصُلُ وَالتَّعَاوُنُ وَالْمُوَاسَاةُ لِاَهْلِ الْحَاجَةِ وَالْعَطْفُ
مِنْكُمْ يَكُونُونَ عَلَى مَا اَمَرَ اللهُ فِيهِمْ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ مُتَرَاحِمِينَ **شرح** مناسب
اینحدیث کذشت درکتاب الایمان والکفر درحدیث پانزدهم باب حق المؤمن علی
اخیه واداء حقه که باب هفتاد و پنجم است ودرحدیث چهارم باب التراحم
والتعاطف که باب هفتاد و ششم است یظلمه از باب ضرب است یخذله بخاء
بانقط وذال بانقط از باب نصرست یحرمه بحاء بینقط وراء بینقط از باب ضرب
یا علم است یحق بحاء بینقطه وقاف مشدده از باب ضرب است ضمیر فیه راجع
بمصدر اخ دراخو المسلم است دربعض نسخ علیه بعد از والتعاون هست و
ضمیر راجعست بتواصل یا بمصدر اخ المواساة بهمزه وسین بینقط والف منقلب
از واو وکاهی همزه ان منقلب بواو میشود مصدر باب مفاعله غمخوار کی
کسی بدادن مال باو والعطف بضم عین بینقط وتشدید طاء بینقط مفتوحه
جمع عاطف مهربانان منکم اشارتست باینکه رحیم بودن مخالفان بایکدیکر
داخل در ممدوح الهی نیست زیرا که ایمان شرطست درقبول هر عمل صالح یکونون
بصیغه غایب باب نصرست وضمیر راجع بالعطف است ضمیر فیهم نیز راجعست
بالعطف رحماء بینهم مذکورست درسوره فتح واینجا خبر دوم یکونون است و
برای تفسیر خبر اولست متراحمین تفسیر رحماء بینهم است **یعنی** روایتست از سماعه
کفت پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را کفتم که جمعی نزد ایشان زیادتی

برنفقه

برنفقه خودشان هست و با برادران مؤمن ایشان حاجتی سخت هست ونیست
اینکه کنجایش داشته باشد ان برادرانرا زکوة آیا رواست ان جمع را اینکه سیر شوند
وکرسنکی کشند برادران مؤمن ایشان چه بدرستی که روزکار سختست باینمعنی
که اکثر مردمان زکوة نمیدهند وبنابراینست که ان برادران کرسنکی میکشند امام
کفت برای بیان اینکه ان روا نیست که مسلمان برادر مسلمانست بیان این انکه
مسلمان ظلم نمیکند مسلمانرا و بیمدد نمیکذارد اورا و محروم از عطای خود نمیکند
اورا پس لازم میشود بر مسلمانان سعی در برادری و پیوند بایکدیکر ومدد کردن
یکدیکر وغمخوارکی برای اهل حاجت و مهربانان از جمله شما شیعه امامیه
میباشند بر نهج انچه امر کرده الله تعالی درایشان رحیمان میان خودشان باینمعنی
که بریکدیکر رحم میکنند **باب هشتاد و پنجم اصل باب فضل اطعام الطعام**
شرح این باب بیان فضیلت خورانیدن خوردنیست دراین باب دوازده
حدیثست **اول اصل** عَنْ اَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ مِنْ مُوجِبَاتِ مَغْفِرَةِ
اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اِطْعَامُ الطَّعَامِ **شرح** روایتست از امام موسی کاظم
علیه السلام کفت که از جمله لازم سازندهای امرزش الله تبارک وتعالی است
خورانیدن خوردنی مستحقانرا اشارتست بآیت سوره بلد او اطعام فی یوم ذی
مسغبة یتیما ذا مقربة او مسکینا ذا متربة **دوم اصل** قَالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ مِنَ الْاِيمَانِ حُسْنُ الْخُلُقِ وَاِطْعَامُ الطَّعَامِ **شرح** کفت امام جعفر
صادق علیه السلام که از جمله کرویدن بخدا و رسولش وائمه هدی خوشخوئی وخورانیدن
خوردنیست **سوم اصل** قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَيْرُكُمْ مَنْ
اَطْعَمَ الطَّعَامَ وَاَفْشَى السَّلَامَ وَصَلَّى وَالنَّاسُ نِيَامٌ **شرح** کفت رسول الله
صلی الله علیه وآله که بهتر شما کسیست که خورانید خوردنی را و پراکنده کرد سلام
را باینمعنی که بهرکه رسید پیش سلامی کرد و نماز کذارد در حالی که مردمان خوابند
مراد کذاردن نافله شب است یا تاخیر فریضه خفتن تا وقت فضیلت ان **چهارم اصل**
عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ اِنَّا اَهْلُ بَيْتٍ
اُمِرْنَا اَنْ نُطْعِمَ الطَّعَامَ وَنُؤَدِّيَ فِي النَّائِبَةِ وَنُصَلِّيَ اِذَا نَامَ النَّاسُ

شرح تفسیر نائبه گذشت در شرح حدیث ششم باب هشتاد و سوم و مراد اینجا نائبه دیگرانست
چون محتاج باشند یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلم گفت که علی علیه السلم
میگفت که بدرستی که ما خانواده ایم که مامور شده ایم باینکه خورانیم خوردنی را
و دهیم در مردمان حقی را که نوبتان بکسی رسد که مالی نداشته باشد و نماز کنیم
چون خوابند مردمان پنجم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ قَالَ اَلْمُنْجِيَاتُ
اِطْعَامُ الطَّعَامِ وَاِفْشَاءُ السَّلٰمِ وَالصَّلٰوةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ شرح این
ظاهر است از شرح حدیث سوم این باب ششم اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلٰمُ
قَالَ اِنَّ اللّٰهَ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى يُحِبُّ اِهْرَاقَ الدِّمَاءِ وَاِطْعَامَ الطَّعَامِ
شرح روایتست از امام محمد باقر علیه السلم گفت بدرستی که الله تبارک و تعالی دوست
میدارد ریختن خونهای گوسفند و گاو و شتر و مانند اینها را برای ضیافت و خورانیدن
خوردنی را هفتم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ قَالَ مِنْ اَحَبِّ الْاَعْمَالِ
اِلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ اِشْبَاعُ جَوْعَةِ الْمُؤْمِنِ اَوْ تَنْفِيسُ كُرْبَتِهِ اَوْ قَضَاءُ
دَيْنِهِ شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که از جمله محبوب ترین
عملها سوی الله عز و جل سیر کردن گرسنگی مؤمن است یا برداشتن غم دل او یا ادا
کردن دین او هشتم اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ تَبَارَكَ
وَتَعَالٰى يُحِبُّ اِطْعَامَ الطَّعَامِ وَاِرَاقَةَ الدِّمَاءِ شرح مضمون این موافق حدیث
ششم این بابست نهم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ قَالَ اُتِيَ رَسُولُ
اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِاُسَارٰى فَقُدِّمَ رَجُلٌ مِنْهُمْ لِيُضْرَبَ عُنُقُهُ
فَقَالَ لَهُ جَبْرَئِيلُ اَخِّرْ هٰذَا الْيَوْمَ يَا مُحَمَّدُ فَرَدَّهُ وَاُخْرِجَ غَيْرُهُ
حَتّٰى كَانَ هُوَ آخِرَهُمْ فَدَعَا بِهِ لِيُضْرَبَ عُنُقُهُ فَقَالَ لَهُ جَبْرَئِيلُ يَا
مُحَمَّدُ رَبُّكَ يُقْرِئُكَ السَّلٰمَ وَيَقُولُ لَكَ اِنَّ اَسِيرَكَ هٰذَا يُطْعِمُ الطَّعَامَ
وَيَقْرِي الضَّيْفَ وَيَصْبِرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَيَحْمِلُ الْحَمَالَاتِ فَقَالَ لَهُ
النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اِنَّ جَبْرَئِيلَ اَخْبَرَنِي فِيكَ عَنِ اللّٰهِ بِكَذَا
وَكَذَا وَقَدْ اَعْتَقْتُكَ فَقَالَ لَهُ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيُحِبُّ هٰذَا فَقَالَ نَعَمْ
فَقَالَ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّكَ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ

عنك

نَبِيًّا لَا رَدَدْتُ عَنْ مَالِي اَحَدًا اَبَدًا شرح قدم بصیغه ماضی مجهول باب تفعیل
لیضرب بصیغه مجهولست عنقه مرفوع و نایب فاعلست اخر بصیغه امر باب تفعیلست هذا
مفعول اخرست الیوم بفتح یاء دو نقطه در پایین و سکون واو و بفتح نون منصوب و
صفت هذا است جوهری در صحاح گفته که و ربما عبروا عن الشدة بالیوم و میتواند
بود که همزه الیوم از تصرف کاتبان باشد و لیوم بکسر لام حرف جر باشد و یوم
مجرور باشد و بمعنی وقت باشد مطلقا ابن اثیر در نهایه گفته که وقد یراد بالیوم الوقت
مطلقا و بنا بر این مشار الیه هذا رجل است اخرج بصیغه مجهول و معلوم میتواند بود
پس غیره مرفوع و منصوب میتواند بود لیضرب اینجا نیز بصیغه مجهولست یقرئک بقاف
و راء بی نقطه و همزه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست یقری بقاف
و راء بی نقطه و یاء دو نقطه در پایین بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضربست
و یاء آن بالتقاء الساکنین می افتد تفسیر نائبه گذشت در شرح حدیث ششم باب هشتاد و
سوم یحمل بحاء بی نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضربست الحمالات
بفتح حاء بی نقطه و تخفیف میم جمع حماله دیتهایی که بر قومی لازم شود و دیگران
از جانب ایشان بر گردن خود گیرند و دهند و ان ربك بتقدیر استفهام است تفسیر
لا رددت گذشت در شرح حدیث پنجم باب هشتاد و یکم یعنی روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام گفت آورده شد نزد رسول الله صلی الله علیه و آله اسیری چند
در معرکه جهاد پس پیش داشته شد مردی از ایشان تا زده شود گردن او پس گفت او را
جبرئیل علیه السلم که تاخیر کن این شدت را ای محمد صلی الله علیه و آله پس برگردانید آن مرد را
و بیرون آورده شد غیر آن مرد تا آنکه شد آن مرد آخر آن اسیران پس طلب کرد او را تا زده شود
گردن او پس گفت او را جبرئیل علیه السلم که ای محمد صاحب کل اختیار تو میرساند ترا
سلام و میگوید ترا که بدرستی که این اسیر تو میخوراند خوردنی را و میهمانی میکند
میهمان را و شکیبایی میکند بر حادثه که نوبتان باو رسد و بر گردن خود بر میدارد
دیتهای مردمان را پس گفت آن مرد را نبی صلی الله علیه و آله که بدرستی که جبرئیل خبر داد
مرا در تو از جانب الله تعالی بچنین و چنین و بتحقیق آزاد کردم ترا پس آن مرد گفت او را
که آیا و بدرستی که صاحب کل اختیار تو هر آینه دوست میدارد اینرا که من کرده ام

پس گفت آری پس انمرد گفت گواهی میدهم که نیست الهی مگر الله و اینکه تو رسول الهی و قسم باینکه
فرستادن ترا با انچه بکار آمدنی است بر حالی که تو پیغمبر باشی بر نکردانم از مال خود
هیچیك از سائلان انمرد کرد دهم اصل عن جعفر عن ابيه عليهما السلام انّ
النبيّ صلّى الله عليه وآله قال الرزق اسرع الى من يطعم الطعام من
السكّين في السنام شرح سنام بفتح سین بینقط است یعنی روایت است از امام
جعفر صادق از پدرش علیهما السلام اینکه نبی صلی الله علیه و آله گفت که روزی
شتابانترست سوی انکه میخوراند خوردنی را از کارد در کوهان شتر یازدهم
اصل عن ابي الحسن عليه السلام قال كان رسول الله صلّى الله عليه و
آله يقول من موجبات مغفرة الربّ تبارك وتعالى اطعام الطعام
شرح این ظاهرست از شرح حدیث اول این باب دوازدهم اصل كان ابو الحسن
الرضا عليه السلام اذا اكل اُتي بصحفة فتوضع بقرب مائدته فيعمد
الى اطيب الطعام ممّا يؤتى به فيأخذ من كلّ شيء شيئًا فيضع في تلك
الصحفة ثمّ يأمر بها للمساكين ثمّ يتلو هذه الآية فلا اقتحم العقبة
ثمّ يقول علم الله عزّ وجلّ انّه ليس كلّ انسان يقدر على عتق رقبة
فجعل لهم السبيل الى الجنّة شرح الصحفه بفتح صاد بینقط و سکون حاء
بینقط و فا کاسه میانه که قدری دران کنجد که پنج کس را سیر کند یعمد بعین بینقط و دال
بینقط بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب است یعنی عادت امام رضا علیه السلام
این بود که چون اراده خوردن میکرد آورده میشد نزد او کاسه بزرگی پس کذاشته
میشد در نزدیکی سفره او پس قصد میکرد سوی پاکیزه تر خوردنی از جمله انچه نزد او
آورده میشد پس فرا میگرفت از هر طعامی چیزی پس میکذاشت دران کاسه بزرك
بعد از ان امر میکرد بان کاسه بزرك برای مسکینان بعد از ان میخواند این آیت را از
سوره بلد که فلا اقتحم العقبه بعد از ان امام گفت که دانست الله عز و جل که شان
اینست که نیست اینکه هر شخصی توانا شود بر ازاد کردن کردنی از قید اتش جهنم یا قید
بندکی دنیا پس کردانید برای مردمان راه را سوی بهشت باینمعنی که اطعام را مانند
عتق رقبه کرد تا اکثر مردمان را آسان باشد اقتحام عقبه راه بهشت باب هشتاد

ششم اصل باب فضل القصد شرح القصد بفتح قاف و سکون صاد بینقط
و دال بینقطه مصدر باب نصر میانه روی و راستی راه یعنی این باب بیان فضیلت
میانه روی در خرج است در این باب سیزده حدیث است اول اصل قال عليّ بن
الحسين صلوات الله عليهما لينفق الرجل بالقسط وبلغة الكفاف و
يقدّم منه الفضل لآخرته فانّ ذلك ابقى للنعمة واقرب الى المزيد
من الله جلّ وعزّ وانفع في العاقبة شرح لینفق بکسر لام بصیغه امر غایب باب
افعالست القسط بکسر قاف و سکون سین بینقط و طاء بینقط مصدر باب نصر عدالت
بمعنی میانه روی البلغه بضم باء یکنقطه و سکون لام و غین با نقطه انچه کافی باشد در
معاش و زیاد بران نباشد الکفاف بفتح کاف و تخفیف فاء مالی که باز دارد صاحبش را
از کدایی خواه زیاد از قدر کافی باشد و خواه زیاد نباشد و کاهی مستعمل میشود در انچه
زیاد نباشد از قدر کافی چنانچه کذشت در کتاب الایمان و الکفر در احادیث باب الکفاف
که باب شصت و چهارم است یقدم بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعیل مجزوم است
ضمیر منه راجع بکفاف است لام در للنعمه برای تعدیه است یعنی گفت امام زین العابدین
علی بن الحسین صلوات الله علیهما که باید که خرج کند مرد بعدالت و انچه کافی باشد
از جمله کفاف و باید که پیش فرستد از جمله کفاف زیادتی را برای اخرت خود باینمعنی
که تصدق کند بان چه بدرستی که ان عمل باقی دارنده ترست نعمت را و نزدیکترست
سوی زیاد کردن نعمت از جانب الله جل و عز و نافع ترست در اخر کار دوم اصل
عن ابي عبد الله عليه السلام قال انّ القصد امر يحبّه الله وانّ السرف
امر يبغضه الله حتّى طرحك النواة فانّها تصلح لشيء وحتّى صبّك فضل
شرابك شرح السرف بفتح سین بینقط و فتح راء بینقط و فا مصدر باب نصر افراط در خرج
حتی برای انتهای غایت ضمیر یبغضه است و حرف جر و حرف عطف میتواند بود پس طرح
مجرور و منصوب میتواند بود یعنی روایت است از امام جعفر صادق علیه السلام
گفت که بدرستی که میانه روی در خرج کاریست که دوست میدارد انرا الله تعالی و بدرستی
که افراط در خرج کاریست که دشمن میدارد جمیع افراد انرا الله تعالی تا دور انداختن
تو بلکه استخوان خرما را چه بدرستی که ان بکار می آید برای چیزی در بعضی اوقات

وتا ریخته نشود باقیمانده اشامیده نشود سوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام
فی قول الله عز وجل یسئلونک ماذا ینفقون قل العفو قال العفو
الوسط شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در قول الله عز وجل
در سوره بقره که سؤال میکنند ترا که چه چیز را نفقه کنند بر عیال بگو که عفو را امام گفت
که مراد بعفو میانه افراط و تفریطاست نسبت بحال نفقه کننده و حال عیال چهارم
اصل قال امیر المؤمنین علیه السلام القصد مثراة والسرف
متواة شرح مثراة بفتح میم و سکون ثاء سه نقطه و راء بی نقطه و الف منقلب
از واو و تا اسم مکان باب نصراست و وزن مفعله موضوعست برای مقتضی
چیزی باعتبار اینکه مقتضی چیزی گویا که مکان آن چیزست بر وجه اتم پس تا برای نقل از وصفیت باسمیت است
الثروه بفتح ثا و سکون راء بسیاری مال کسی سرف بفتح سین بی نقط و فتح راء
بی نقطه و فاء است متواة بفتح میم و سکون تاء دو نقط در بالا و واو و الف
منقلب از یاء و تاء اسم مکان باب علم است بمعنی مقتضی چیزی چنانچه المحال مذکور
شد التوا بفتح تاء و تخفیف واو و الف مقصوره هلاک یعنی گفت امیر المؤمنین
علیه السلام که میانه روی در خرج باعث بسیاری مالست و زیاده روی در
خرج باعث هلاکت پنجم اصل قال رسول الله صلی الله علیه و آله
ثلث منجیات فذکر الثالثة القصد فی الغنی والفقر شرح القصد
منصوب و مفعول دوم ذکرست یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که سه
صفت باعثهای نجاتست پس ذکر کرد صفت سوم را میانه روی در بی نیازی
و نیازمندی ششم اصل عن مدرک بن الهزهاز عن ابی عبد الله
علیه السلام قال سمعته یقول ضمنت لمن اقتصد ان لا یفتقر
شرح روایتست از مدرک بضم میم و کسر راء ابن هزهاز بفتح ها و سکون زای
با نقط اول از امام جعفر صادق علیه السلام راوی گفت که شنیدم از او
میگفت که ضامن شدم برای کسی که مال داشته باشد و میانه روی کند در خرج
اینرا که نیازمند نشود هفتم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال
لو ان رجلا انفق ما فی یدیه فی سبیل من سبل الله ما کان احسن

ولا وفق الیس یقول الله عز وجل ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة واحسنوا
ان الله یحب المحسنین یعنی المقتصدین شرح رجل اینجا عبارتست از مردی
که صاحب عیالست پس منافات نیست میان این حدیث و آنچه گذشت در حدیث سوم
باب الایثار که باب شصت و دوم است که جهد مقل افضلست وفق بصیغه ماضی مجهول
باب تفعیلست مفعول لا تلقوا محذوفست بتقدیر لا تلقوا عیالکم با در باید بکم برای
سببیتست ایدی اینجا عبارتست از انفاقها زیرا که اکثر انفاق بدست می باشد یعنی
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که اگر اینکه مردی صاحب عیال خرج میکرد
آنچه را که در دو دست اوست یعنی که جمیع مال خود را خرج میکرد در راهی اینکه میگوید الله
عز وجل در سوره بقره وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا و خرج کنید در راه الله تعالی و
میندازید عیال خود را بسبب خرجهای خود سوی ضرر عظیم و نیکویی کنید با عیال خود
در خرج بدرستی که الله دوست میدارد نیکویی کنندگان را میخواهد بمحسنین میانه روان را
در خرج هشتم اصل عن مروک بن عبید عن ابیه عبید قال قال ابو
عبد الله علیه السلام یا عبید ان السرف یورث الفقر وان
القصد یورث الغنی شرح مروک بفتح میم و سکون راء بی نقطه و فتح واو و تخفیف
کافست و ظاهر قاموس اینست که بجای واو دال بی نقطه باشد و میم زایده باشد عبید
بضم عین و فتح باء یک نقطه است یعنی روایتست از مروک بن عبید از پدرش عبید گفت که
گفت امام جعفر صادق علیه السلام که ای عبید بدرستی که زیاده روی در خرج بار می
آورد نیازمندی را و بدرستی که میانه روی در خرج بار می آورد بی نیازی را نهم اصل
قال ابو الحسن علیه السلام ما عال امرء فی اقتصاد شرح عال بعین بی نقط و
الف منقلب از یاء بصیغه ماضی معلوم باب ضرب است العیل بفتح عین و سکون یاء
نیازمندی یعنی گفت امام موسی کاظم علیه السلام که نیازمند نشد هیچ مردی در میانه
روی در خرج دهم اصل عن اسحق بن عبد العزیز عن بعض اصحابه عن
ابی عبد الله علیه السلام انه قال انا نکون فی طریق مکة فنرید الاحرام
فنطلی ولا یکون معنا نخالة نتدلک بها من النورة فنتدلک بالدقیق
وقد دخلنی من ذلک ما الله اعلم به فقال امخافة الاسراف قلت نعم

از راههای پسندیده نزد الله تعالی
مثل بنای مدارس نمیشد اینکه
او نیکویی کرده باشد و نه
اینکه توفیق یافته
باشد یا
نیست
م

فقال ليس فيما اصلح البدن اسراف انى ربما امرت بالنقى فيلت بالزيت
فادّلك به انما الاسراف فيما افسد المال واضر بالبدن قلت فما
الاقتار قال اكل الخبز والملح وانت تقدر على غيره قلت فما القصد
قال الخبز واللحم واللبن والخل والسمن مرة هذا ومرة هذا

شرح نطلى بتشديد طاء بىنقطه بصيغه مضارع متكلم مع الغير از باب افتعالست تدّلك
بدال بىنقطه بصيغه مضارع متكلم مع الغير از باب تفعل است مخافه مرفوع وخبر مبتداى
محذوفست بتقدير هو مخافة وضمير محذوف راجعست بما وميتواند بود كه مخافة منصوب
ومفعول له باشد اگر شرط نباشد در مفعول له اينكه فاعل ان وفاعل فعل معلل بان
يكى باشد قلت كلام اسحقست چون حاضر بوده در وقت سؤال از جانب سائل جواب
داده النقى بكسر نون وسكون قاف مغز ومراد اينجا ارد بيخته است كه مغز گندم است
يلت بتشديد تاء دو نقطه در بالا بصيغه مضارع غايب مجهول باب نصر است الت
ليتى كردن ارد وماننده ان افساد مال عبارتست از خرج مال بى ملاحظه نفع معتد
نسبت بان مال ونسبت بحال خرج كننده واو در واضر بمعنى او است ومراد بيان
صورتيست كه نفع معتد به در خرج باشد اما باعث ضررى در اخر شود مثل اينكه
انوقت مسافر كم باشد مراد باكل خبز وملح اينست كه ان بعنوان استمرار باشد يا بعنوان
نفقه عيال باشد وانت تقدر اشارتست باينكه انچه مذكور شد براى رعيتست نه براى
امام معصوم كه مبسوط اليد باشد چنانچه گذشت در كتاب الحجة در حديث اول باب
صد وبيحم كه باب سيرة الامام فى نفسه فى المطعم والملبس اذا ولى الامرست كه امير
المؤمنين عليه السلم خوراك خود را موافق خوراك فقيران ومحتاجان ميكرده تا ايشان
تسلى شوند يعنى روايتست از اسحق بن عبد العزيز از بعض ياران او از امام جعفر صادق
عليه السلم اينكه ان بعض امام را گفت كه بدرستى كه ما ميباشيم در راه مكه پس اراده
ميكنيم احرام را پس نوره بر خود ميماليم بر حالى كه نميباشد با ما سبوسى كه مالندگى خود
كنيم بان بسبب نوره پس مالندگى خود ميكنيم بارد وبتحقيق داخل شده مرا بسبب انچه
الله تعالى داناترست بان باينمعنى كه انبيا نرا شرح نميتوانم كرد پس امام گفت كه ايا
انچه داخل شد ترس اسرافست گفتم آرى پس امام گفت كه نيست در انچه فايده رساند بدن

اسراف بدرستى كه من بسا كه امر كردم بارد بيخته پس ليتى كرده ميشد بروغن زيتون پس مالندگى
ميكردم خود را بان جز اين نيست كه اسراف در خرجيست كه ضايع كند مال را يا ضرر رساند
ببدن گفتم كه پس چيست تنگ گرفتن در خرج امام گفت كه ان خوردن نان ونمك است
بر حالى كه تو قادر باشى بر غير ان گفتم كه پس چيست ميانه روى امام گفت كه آن خوردن
نان وگوشت وشير وسركه وروغنست بارى اين وبارى اين باينمعنى كه گاهى نانخورش
گوشت باشد وگاهى شير باشد وبر اين قياس يازدهم اصل عن ابى عبد الله ع
قال اذا جاد الله تبارك وتعالى عليكم فجودوا واذا امسك عنكم فامسكوا
ولا تجاودوا الله فهو الاجود شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم
گفت كه چون بخشش كند الله تبارك وتعالى بر شما بوسعت مال پس بخشش كنيد بر عيال
ومانند ايشان واگر باز دارد بخشش را از شما پس باز داريد مراد اينست كه قرض مكنيد
براى زياد خرجيها ومعارضه در جود مكنيد با الله تعالى چه اوست جوادتر مراد اينست
كه او جوادست در بخشيدن ودر باز گرفتن چنانچه گذشت در حديث اول باب معرفة
الجود والسخا كه باب هشتاد ويكم است دوازدهم اصل قال رسول الله صلى الله
عليه واله من اقتصد فى معيشته رزقه الله ومن بذّر حرمه الله شرح
گفت رسول الله صلى الله عليه واله كه هر كه ميانه روى كرد در خرج معاش خود روزى
فراخ داد او را الله تعالى وهر كه زياد خرجى كرد محروم كرد او را الله تعالى از روزى فراخ
سيزدهم اصل سمعت ابا الحسن موسى عليه السلم يقول الرفق نصف
العيش وما عال امرء فى اقتصاد شرح شنيدم از امام موسى كاظم عليه السلام
ميگفت كه خوش خوبى نصف معاش است ومحتاج نشد هيچ مردى بسبب ميانه
روى در خرج مراد اينست كه نصف ديگر اقتصادست پس اگر كسى رفق واقتصاد داشته
باشد معاش كامل دارد باب هشتاد وهفتم اصل باب كراهية السرف و
التقتير شرح السرف بفتح سين بىنقطه وفتح راء بىنقطه وفا مصدر باب علم
اسراف بمعنى زياده روى در خرج التقتير بقاف وتاء دو نقطه در بالا وراء بىنقطه اقتار
بمعنى تنگ گرفتن در خرج يعنى اين باب بيان بدى زياده روى وتنگ گيرى
در خرج است در اين باب يازده حديث است اول اصل عن عبد الملك بن

الاسراف

عمر والاحول قال تلا ابو عبد الله علیه السلام هذه الآیة والذین
اذا انفقوا لم یسرفوا ولم یقتروا وکان بین ذلک قواما قال فاخذ
قبضة من حصی وقبضها بیده وقال هذا الاقتار الذی ذکره
الله فی کتابه ثم قبض قبضة اخری وارخی کفه کلها ثم قال هذا الاسراف
ثم اخذ قبضة اخری فارخی بعضها وامسک بعضها وقال هذا
القوام شرح لم یقتروا در قراءت نافع وابن عامر از باب افعال است ودر قراءت باقی
از باب نصر یا از باب ضرب است وقول امام هذا الاقتار موافق قراءت اولست
یعنی روایتست از عبد الملک بن عمرو احول گفت که خواند امام جعفر صادق علیه السلم
این آیت را از سوره فرقان که وجمعی که چون خرج کنند زیاده روی نمیکنند وتنگ
گیری نمیکنند ومیشود انفاق ایشان میان آنچه مذکور شد مستقیم راوی گفت که پس
امام فرا گرفت مشتی را از سنگ ریزه ونگاه داشت از آن بدست خود وگفت این نمونهٔ
اقتاریست که ذکر کرده از آن الله تعالی در کتاب خود بعد از آن امام فرا گرفت مشتی
دیگر را وسست کرد دست خود را بهمگی آن باینمعنی که دست خود را بر روی شیء سست
کرد که در دستش سنگ ریزه نماند بعد از آن گفت که اینست نمونهٔ اسراف بعد
از آن فرا گرفت مشتی دیگر را پس سست کرد بعض دست خود را ونگاه داشت بعض
از او وگفت که اینست نمونهٔ میانه روی که مستقیم است دوم اصل سألت ابا الحسن
الاول علیه السلام عن النفقة علی العیال فقال ما بین المکروهین
الاسراف والاقتار شرح پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلم را از قدر
دادن نفقه بر عیال پس گفت که آنچه میان دو بد باشد که یکی زیاده خرجیست ودیگری
تنگ گیریست سوم اصل قال ابو عبد الله علیه السلام ان مع الاسراف
قلة البرکة شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلم که بدرستی
که با زیاده خرجی کمی برکت هست باینمعنی که بعض درهای نفع بر روی صاحبش
بسته میشود بخلاف صاحب اقتصاد چهارم اصل عن ابی عبد الله علیه
السلم قال رب فقیر هو اسرف من الغنی ان الغنی ینفق مما اوتی
والفقیر ینفق من غیر ما اوتی شرح مضمون این گذشت در حدیث یازدهم

باب چهل وسوم پنجم اصل عن هشام بن المثنی قال سأل رجل ابا عبد
الله علیه السلم عن قول الله عز وجل وآتوا حقه یوم حصاده ولا
تسرفوا انه لا یحب المسرفین فقال کان فلان بن فلان الانصاری
سماه وکان له حرث وکان اذا اخذ یتصدق به ویبقی هو وعیاله
بغیر شیء فجعل الله عز وجل ذلک سرفا شرح کان در قول نامهاست ودر
دوم وسوم ناقصهاست سماه کلام راویست وضمیر مستتر راجع بامام است وضمیر
بارز راجع بفلان است ومراد اینست که امام نام برد او را با پدرش ومن فراموش کردم
یعنی روایتست از هشام بن مثنی بضم میم وفتح ثاء سه نقطه وتشدید نون والف گفت
که پرسید مردی امام جعفر صادق ع را از قول الله عز وجل در سوره انعام که وبدهید
حق آنرا در روز درو آن واسراف مکنید بدرستی که الله تعالی دوست نمیدارد مسرفانرا
پس امام گفت که بود فلان بن فلان انصاری امام برد نام او را وبود او را زراعتی وعادت
او این بود که چون فرا میگرفت حاصل را تصدق میکرد بآن ومیماند خود وعیالش
بی چیزی پس گردانید الله عز وجل آنرا اسراف ششم اصل عن ابی عبد الله
فی قول الله عز وجل ولا تجعل یدک مغلولة الی عنقک ولا
تبسطها کل البسط فتقعد ملوما محسورا قال الاحسار الفاقة
شرح محسور اسم مفعول باب نصر وضرب است الحسر بفتح حاء وسکون سین برهنه
کردن ومانده کردن وهر دو اینجا محتملست وموافق قولست ظاهر آنچه می آید در باب
اول کتاب المعیشه در تفسیر این آیت الاحسار بصیغه مصدر باب افعال صاحب
حسر بودن الفاقه بفا والف منقلبه از واو وقاف حاجتمندی یعنی روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام در قول الله عز وجل در سوره بنی اسرائیل
که ومگردان دست خود را غل کرده شده سوی گردن خود مانند دست کسی که
دو شاخه بر گردن اوست واز آن نفعی بکسی نمیرسد ومگشا دست خود را کل گشودن
که هیچ مال در دست تصرف تو نماند پس بنشینی ملامت کرده شده اهل طلب
برهنه کرده شده امام گفت که صاحب حسر بودن بمعنی حاجتمندیست هفتم اصل
عن عجلان قال کنت عند ابی عبد الله علیه السلام فجاء سائل فقام

الی مِکتَلٍ فیهِ تمرٌ فَملأ یَدَه فَناوَله ثُمّ جاءَ آخرُ فَسألَه فقامَ فأخذَ بیدِهِ
فَناوَلَه ثُمّ جاءَ آخرُ فَسَألَه فقامَ فأخَذَ بیدِهِ فَناوَلَه ثُمّ جاءَ آخرُ
فَقالَ اللهُ رازِقُنا وإیّاکَ ثُمّ قالَ إنّ رَسولَ اللهِ صلّی اللهُ علیهِ وآلهِ کانَ
لا یَسألُه أحدٌ مِنَ الدُّنیا شَیئاً إلّا أعطاهُ فأرسَلَتْ إلیهِ امرأةٌ ابناً
لها فقالَتْ انطَلِقْ إلیهِ فاسألْه فإنْ قالَ لَیسَ عِندَنا شیءٌ فَقُلْ أعطِنی
قَمیصَکَ قالَ فأخَذَ قَمیصَهُ فَرَمیٰ بهِ إلیهِ وَفی نُسخَةٍ أُخریٰ فأعطاهُ
فأدَّبَهُ اللهُ تَبارَکَ وتَعالیٰ عَلَی القَصدِ فَقالَ وَلا تَجعَلْ یَدَکَ مَغلولَةً
إلیٰ عُنُقِکَ وَلا تَبسُطْها کُلَّ البَسطِ فَتَقعُدَ مَلوماً مَحسوراً **شرح** المکتل
بکسر میم وسکون کاف وفتح تاء دونقطه در بالا وتخفیف لام زنبیل بزرگ که گنجایش
پانزده صاع دارد ایاک مفعول معه است وفی نسخه اخری فاعطاه کلام مصنف است
ونسخه اخری عبارتست از نسخه صفوانی که بیان شد در کتاب الحجة در شرح حدیث
سوم باب الاشارة والنص علی ابی الحسن الثالث علیه السلام که باب هفتاد
سوم است ومقصود اینست که در نسخه صفوانی بجای فرمی به الیه فاعطاه است
یعنی روایتست از عجلان گفت که بودم نزد امام جعفر صادق علیه السلام پس آمد
سائلی پس امام برخواست سوی زنبیل بزرگی که در آن بود خرمایی پس پر کرد دست
خود را پس داد آنرا بعد از آن آمد سائلی دیگر پس طلب کرد از او پس برخواست پس فرا گرفت
بدست خود پس داد او را بعد از آن آمد دیگری پس طلب کرد از او پس برخواست پس
فرا گرفت بدست خود پس داد او را بعد از آن آمد دیگری پس امام گفت که الله روزی
دهنده ما با تست بعد از آن امام گفت که بدرستی که رسول الله صلی الله علیه وآله
عادت او این بود که طلب نمیکرد از او هیچیک از مال دنیا چیزی مگر آنکه میداد
او را آنچه میسر بود پس فرستاد سوی او زنی پسری را که او را بود باین روش که گفت که
روانه شو سوی او پس طلب کن از او پس اگر گوید که نیست نزد ما چیزی پس بگو که بده
مرا پیراهن خود امام گفت که پس گرفت پیراهن خود را پس انداخت آنرا سوی پسر
ودر نسخه دیگر فاعطاه است بجای فرمی به الیه پس تادیب کرد او را الله تبارک
وتعالی بر میانه روی باین روش که گفت آنچه را که گذشت در حدیث سابق **ختم**

اصل عن أبی الحسن علیه السلام فی قولِ اللهِ عزّ وجلّ وکانَ بَینَ ذلکَ قَواماً
قالَ القَوامُ هُوَ المَعروفُ عَلَی الموسِعِ قَدَرُه وَعَلَی المُقتِرِ قَدَرُه عَلیٰ قَدرِ عِیالِهِ
وَمَؤونَتِهِمِ الّتی هِیَ صَلاحٌ لَه وَلَهُم لا یُکَلِّفُ اللهُ نَفساً إلّا ما آتاها **شرح**
آیت وکان بین ذلک گذشت در حدیث اول این باب وآیت لا یکلف در سوره طلاق است
وگذشت در کتاب التوحید در حدیث پنجم باب سی ودوم که باب البیان والتعریف
ولزوم الحجة است **یعنی** روایتست از امام موسی کاظم علیه السلام در قول الله عز وجل در
سوره فرقان که وشد انفاق ایشان در میانه آن مستقیم امام گفت که مستقیم آنست
پسندیده بیان این آنکه بر صاحب وسعت قدر لایق خود شر است و بر صاحب تنگی
قدر لایق خود شر است بیان این آنکه بر قدر عیال هر کدام از موسع ومقتر وقدر ما یحتاج
عیال است که آن ما یحتاج عیال است که آن ما یحتاج موافق مصلحت باشد برای او
وبرای عیال تکلیف نمیکند الله تعالی کسی را مگر آنچه داده باشد الله تعالی آنکس را **تمم**
اصل عَن عَبدِ اللهِ بنِ سِنانٍ فی قَولِهِ تَبارَکَ وَتَعالیٰ وَالّذینَ إذا أنفَقوا لَم یُسرِفوا
وَلَم یَقتُروا وَکانَ بَینَ ذلکَ قَواماً فَبَسَطَ کَفَّهُ وَفَرَّقَ أصابِعَهُ وَحَناها
شَیئاً وَعَن قَولِهِ تَعالیٰ وَلا تَبسُطْها کُلَّ البَسطِ فَبَسَطَ راحَتَهُ وَقالَ هٰکَذا
وَقالَ القَوامُ ما یَخرُجُ مِن بَینِ الأصابِعِ وَیَبقیٰ فِی الرّاحَةِ مِنهُ شَیءٌ **شرح**
عبد الله بن سنان بکسر سین راوی امام جعفر صادق علیه السلام است یا امام موسی
کاظم علیه السلام نیز وبر هر تقدیر آنچه در کتاب خود ذکر کرده بعنوان نقل مضمون
آن از امام علیه السلام است بسط بباء یکنقطه وسین بینقطه وطاء بینقطه گاهی
متعلق بکف میشود مثل کباسط کفیه الی الماء وگاهی متعلق بید میشود مثل بل یداه
مبسوطتان وگاهی متعلق براحت میشود مثل فبسط راحته ومراد در اول رو بشیب کردن
پشت دست است زیرا که کف در اصل بمعنی دفع است ودفع چیزی به پشت دست می باشد
غالبا ومراد در دوم عطا دادنست ومراد در سوم رو بشیب کردن شکم دست است زیرا
که راحت در اصل بمعنی انتفاعست وانتفاع آدمی بشکم دست میباشد غالبا در خوردن
طعام ومانند آن قرن بقاف وراء بینقطه ونون بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصر است
حنا ها بحاء بینقطه ونون والف منقلب از واو یا از یاء بصیغه ماضی باب نصر یا ضرب است

وضمیر منصوب راجع بکفاست شیئا نایب مفعول مطلق است و مراد اندکیست یعنی
روایتست از عبد الله بن سنان که در کتاب خود گفته بعنوان نقل از ائمه علیهم السلم در
قول الله تبارک و تعالی در سورهٔ فرقان که و جمعی که چون خرج کنند زیاده روی نمیکنند و
تنگ گیری نمیکنند و میشود خرج ایشان میانهٔ آنچه مذکور شد مستقیم پس امام علیه السلم
رو بشیب کرد پشت دست خود را و متصل بیکدیگر کرد انگشتان خود را و کج کرد دست
خود را اندکی تا نمونهٔ قوام شود و اما پرسیده شد از قول الله تعالی در سورهٔ بنی اسرائیل
که و مکشا دست را کل گشودن پس امام رو بشیب کرد شکم دست خود را و گفت چنین است
و امام برای بیان نمونهٔ دیگر قوام گفت که قوام اینست که بیرون آید از میان انگشتان
و باقی ماند در شکم دست از آنچه در دست است چیزی دهم اصل قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ أَدْنَى مَا يَجِيءُ مِنْ حَدِّ الْإِسْرَافِ فَقَالَ ابْتِذَالُكَ ثَوْبَ صَوْنِكَ
وَإِهْرَاقُكَ فَضْلَ إِنَائِكَ وَأَكْلُكَ التَّمْرَ وَرَمْيُكَ النَّوَى هَاهُنَا وَهَاهُنَا
شرح الابتذال بباء بیک نقطه و ذال با نقطه مصدر باب افتعال بی اعتبار کردن الصون
بفتح صاد بی نقطه و سکون واو و نون مصدر باب نصر اعتبار کردن یعنی گفتم امام
جعفر صادق علیه السلام را که چیست کمتر آنچه بر سر آدمی می آید از مرتبه اسراف پس
امام گفت که بی اعتبار کردن تو جامه اعتباری خود را یعنی کار فرمودن جامه بیرون
بر در خلوت و ریختن تو زیاده ماندهٔ ظرف آب خود را و خوردن تو خرما را و انداختن
تو استخوان آن را اینجا و اینجا یعنی ترک ضبط استخوان خرمایی که خورده شود در موضعی
که انتفاعی بآن میسر باشد چنانچه گذشت در حدیث دوم باب سابق یازدهم اصل
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَرْبَعَةٌ لَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ أَحَدُهُمْ كَانَ لَهُ
مَالٌ فَأَفْسَدَهُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ ارْزُقْنِي فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَلَمْ آمُرْكَ بِالْاقْتِصَادِ
شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلم که چهار کس دعا مستجاب نمیشود برای ایشان
باین معنی که در تحت آیت ادعونی استجب لکم داخل نیستند یکی از ایشان بود او را مالی
پس ضایع کرد آن را بزیاده روی در خرج پس میگوید که ای صاحب کل اختیار من روزی
ده مرا پس میگوید الله عز و جل که آیا امر نکردم ترا بمیانه روی در خرج باب هشتاد و
هشتم اصل باب سقی الماء شرح این باب بیان فضیلت آشامانیدن آبست تشنگان را

در این باب شش حدیثست اول اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَوَّلُ مَا يُبْدَأُ بِهِ فِي الْآخِرَةِ صَدَقَةُ
الْمَاءِ يَعْنِي فِي الْأَجْرِ شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که گفت
امیر المؤمنین صلوات الله علیه و آله که اول آنچه ابتدا کرده میشود بآن در آخرت صدقهٔ
آبست میخواهد این را که ابتدا کرده میشود در ثواب آن عمل با شامانیدن آب از حوض
کوثر مثلا دوم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ
إِبْرَادُ كَبِدٍ حَرَّى شرح کبد بفتح و کسر کاف و سکون باء بیک نقطه و بفتح کاف
و کسر باء مونث است و گاهی مذکر میباشد الحری بفتح حاء بی نقطه و تشدید راء بی نقطه
و الف مقصوره مونث حران بتشدید راء تشنه یعنی روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلم گفت فاضلتر صدقه خنک کردن جگریست که تشنه باشد سوم اصل
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ مَنْ سَقَى الْمَاءَ فِي مَوْضِعٍ يُوجَدُ فِيهِ الْمَاءُ
كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً وَمَنْ سَقَى الْمَاءَ فِي مَوْضِعٍ لَا يُوجَدُ فِيهِ الْمَاءُ كَانَ
كَمَنْ أَحْيَى نَفْسًا وَمَنْ أَحْيَى نَفْسًا فَكَأَنَّمَا أَحْيَى النَّاسَ جَمِيعًا شرح این حدیث بتفاوتی
گذشت در کتاب الایمان و الکفر در حدیث هفتم باب اطعام المؤمن که باب هشتاد و ششم است
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که هر که آشامانید تشنه را آب در
جایی که یافت میشود در آنجا آب میشود مانند کسی که آزاد کرد بنده را و هر که آشامانید
تشنه را در جایی که آب عزیز الوجود است میشود مانند کسی که زنده کرده باشد مؤمنی را
و هر که زنده کند مؤمنی را پس چنانست که زنده کرده باشد مردمان را بهمگی چنانچه در
سورهٔ مائده است چهارم اصل عَنْ مُصَادِفٍ قَالَ كُنْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ فَمَرَرْنَا عَلَى رَجُلٍ فِي أَصْلِ شَجَرَةٍ وَقَدْ أَلْقَى نَفْسَهُ
فَقَالَ مِلْ بِنَا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ قَدْ أَصَابَهُ عَطَشٌ
فَمِلْنَا إِلَيْهِ فَإِذَا رَجُلٌ مِنَ الْفَرَاسِينِ طَوِيلُ الشَّعْرِ فَسَأَلَهُ أَعَطْشَانُ أَنْتَ
فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ لِي انْزِلْ يَا مُصَادِفُ فَاسْقِهِ فَنَزَلْتُ فَسَقَيْتُهُ ثُمَّ رَكِبَ
وَسِرْنَا فَقُلْتُ هَذَا نَصْرَانِيٌّ فَتَتَصَدَّقُ عَلَى نَصْرَانِيٍّ فَقَالَ نَعَمْ إِذَا كَانُوا فِي
مِثْلِ هَذَا الْحَالِ شرح فراسین بفتح فاء و تخفیف راء بی نقطه و الف و کسر سین

بنقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین ونون جمع مکسر فرهان بفتح فا وفتح راء است وان
لقب طایفه ایست از قبیله تغلب که ترسایانند واستعمال الجمع بمعنی مفرد مبنی بر اینست
که ایشان از یك پدر ویك مادر نیستند بلکه اخلاطند صاحب قاموس گفته که
فرهان محرکة جزیرة ماهولة ببحر الیمن ولقب قبیلة لیس باب ولا ام وانما هم اخلاط
من تغلب اصطلحوا علی هذا الاسم یعنی روایتست از مصادف گفت که بودم با امام
جعفر صادق علیه السلام درمیان مکه ومدینه پس گذشتیم بر مردی که در بیخ
درختی بود بتحقیق انداخته بود خودش را پس امام گفت میل کن با ما سوی این مرد چه
بدرستی که من میترسم که باشد اینکه بتحقیق بر خورده باشد او را تشنگی پس میل
کردیم سوی او پس ناگاه مردی بود از ترسایان تغلب دراز ریش بود پس امام پرسید
او را که آیا تشنه تو پس گفت آری پس امام گفت مرا که فرود آی ای مصادف وبیاشام
او را پس فرود آمدم پس آشامانیدم او را بعد از آن سوار شدیم ورفتیم پس گفتم که این مرد
ترساست پس آیا تصدق میکنیم بر ترسایان پس امام گفت که آری چون باشند بر مانند
اینحال پنجم اصل عَنْ اَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ جَاءَ اَعْرَابِیٌّ اِلَی النَّبِیِّ صَلَّی
اللهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ فَقَالَ عَلِّمْنِی عَمَلًا اَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ فَقَالَ اَطْعِمِ الطَّعَامَ
وَاَفْشِ السَّلَامَ قَالَ فَقَالَ لَا اُطِیقُ ذٰلِكَ قَالَ فَهَلْ لَكَ اِبِلٌ فَقَالَ نَعَمْ قَالَ فَانْظُرْ
بَعِیرًا وَاسْقِ عَلَیْهِ اَهْلَ بَیْتٍ لَا یَشْرَبُونَ الْمَاءَ اِلَّا غِبًّا فَلَعَلَّهُ لَا یَنْفُقُ
بَعِیرُكَ وَلَا یَنْخَرِقُ سِقَاؤُكَ حَتّٰی تَجِبَ لَكَ الْجَنَّةُ شرح ینفق بنون وفا وقاف
بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر وعلم است النفاق بفتح نون ضعیف شدن
ستور ومردن ان ینخرق بخاء با نقطه وراء بی نقطه وقاف بصیغه مضارع غایب باب
تفعل یا باب انفعالست سقاء بکسر سین بی نقطه وقاف والف ممدوده است
یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلام گفت که آمد صحرانشینی از عرب سوی نبی
صلی الله علیه واله پس گفت که تعلیم کن مرا عملی که داخل شوم بآن در بهشت پس گفت که
بخوران خوردنی را وفاش کن سلام را امام گفت که پس اعرابی گفت که طاقت ندارم
از او مرادش اینست که در صحرای من دیگران نمیباشند نبی صلی الله علیه واله گفت که
پس آیا تراست گله شتری پس گفت آری گفت که پس نگاه کن شتری را وبیاشامان بر آن

خانه

خانواده را که نمی آشامند آب مگر یکروز درمیان یا بمعنی که در روز غیر نوبت آب آشامانیدن
آب ده پس شاید که شان این باشد که ضعیف نشود شتر تو وپاره نشود خیك تو تا
آنکه ثابت شود برای تو بهشت ششم اصل عَنْ اَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ
اِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالٰی یُحِبُّ اِبْرَادَ الْکَبِدِ الْحَرّٰی وَمَنْ سَقٰی کَبِدًا حَرّٰی
مِنْ بَهِیمَةٍ وَغَیْرِهَا اَظَلَّهُ اللهُ یَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّهُ شرح روایتست از امام محمد باقر
علیه السلام گفت که بدرستی که الله تبارك وتعالی دوست میدارد خنك کردن جگر را
که تشنه باشد وهر که آشاماند جگری تشنه را از ستوری وغیر آن پناه میدهد او را
الله تعالی در روزی که نباشد پناهی مگر پناهی که او داده باشد باب هشتاد و
نهم اصل باب الصدقة لبنی هاشم وموالیهم وصلتهم شرح این باب بیان صدقه
است برای بنی هاشم وخدمتکاران ایشان وپیوند بنی هاشم وخدمتکاران ایشان با
ومانند آن در این باب ده حدیثست اول اصل عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
قَالَ اِنَّ اُنَاسًا مِنْ بَنِی هَاشِمٍ اَتَوْا رَسُولَ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ فَسَاَلُوهُ
اَنْ یَسْتَعْمِلَهُمْ عَلٰی صَدَقَاتِ الْمَوَاشِی وَقَالُوا یَکُونُ لَنَا هٰذَا السَّهْمُ الَّذِی
جَعَلَهُ اللهُ لِلْعَامِلِینَ عَلَیْهَا فَنَحْنُ اَوْلٰی بِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ
وَاٰلِهِ یَا بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ اِنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَحِلُّ لِی وَلَا لَکُمْ وَلٰکِنِّی قَدْ وُعِدْتُ
الشَّفَاعَةَ ثُمَّ قَالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ وَاللهِ لَقَدْ وُعِدَهَا صَلَّی اللهُ
عَلَیْهِ وَاٰلِهِ فَمَا ظَنُّکُمْ یَا بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ اِذَا اَخَذْتُ بِحَلْقَةِ بَابِ الْجَنَّةِ اَتَرَوْنِی
مُؤْثِرًا عَلَیْکُمْ غَیْرَکُمْ شرح عبد المطلب پسر هاشم است واز هاشم غیر اولاد عبد المطلب
اولادی نمانده بیان سهم عاملین گذشت در حدیث اول باب اول وعدت بصیغه ماضی
مجهول متکلم باب ضرب است الشفاعة منصوب ومفعول دوم است فما ظنکم تتمه
کلام رسول الله صلی الله علیه واله است حقیقت دست زدن بحلقه در بهشت می آید
در شرح حدیث آینده مؤثرا بهمزه وثاء سه نقطه وراء بی نقطه بصیغه اسم فاعل باب
افعالست یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که بدرستی که جمعی
از بنی هاشم آمدند نزد رسول الله صلی الله علیه واله پس طلب کردند از او اینرا که عامل
کنند ایشان را بر زکوتهای گاو وگوسفند وشتر وگفتند که میباشد برای ما این حصه

که کردانید از انتعالی برای عاملان برانها چه ما سزاوار تریم بان حصه پس کفت رسول الله
صلی الله علیه وآله که ای بنی عبد المطلب بدرستی که زکوة فریضه حلال نمیشود مرا و
نه شما را ولیکن من بتحقیق وعده کرده شده ام از جانب الله تعالی شفاعت را بعد از ان
کفت امام جعفر صادق علیه السلم که بخدا قسم که هر آینه بتحقیق وعده کرده شد
شفاعت را صلی الله علیه وآله باینمعنی که شفاعتی عظیم وعده کرده شده پس چه
کمان شما ای بنی عبد المطلب چون دست زنم بحلقه در بهشت برای شفاعت ایا
می بینید مرا ترجیح دهنده بر مومنان شما غیر شما را از مومنان مراد اینست که اول شفاعت
شما خواهم کرد **دوم اصل** قال رسول الله صلی الله علیه واله ان الصدقة اوساخ
ایدی الناس وان الله قد حرم علی منها ومن غیرها ما قد حرمه و
ان الصدقة لا تحل لبنی عبد المطلب ثم قال اما والله لو قد قمت علی
باب الجنة ثم اخذت بحلقته لقد علمتم انی لا اوثر علیکم فارضوا
لانفسکم بما رضی الله ورسوله لکم قالوا قد رضینا **شرح** تو امتناع ایشان
باینکه شفاعت صحیح شفاعت در عرصه قیامت خواهد شد ومقبول خواهد شد بهمکی پس
احتیاج نیست بایستادن در در بهشت وچسبیدن بحلقه ان در مانند کسی که
شفاعت او مقبول نشده باشد بسبب بسیاری کناه مشفوع وخواهند که داخل بهشت
کنند او را واو امتناع کند وبحلقه در چسبد تا بزور داخلش نکند وانچه قبول نکرده اند
قبول کنند **یعنی** کفت رسول الله صلی الله علیه وآله بنی عبد المطلب را که بدرستی که
صدقه چرکهای دستهای مردمان است باینمعنی که در کرفتن ان چرکنی هست وبدرستی
که الله تعالی بتحقیق حرام کرده بر من از ان واز غیر ان انچه را که بتحقیق حرام کرده و
بدرستی که صدقه فریضه حلال نمیشود برای بنی عبد المطلب بعد از آن کفت که آکاه
باشید بخدا قسم که اکر بتحقیق می ایستادم بر در بهشت بعد از آن دست میزدم بحلقه
ان در برای شفاعت هر آینه میدانستید اینرا که من ترجیح نمیدهم در هیچ حال دیکری
بر شما پس راضی شوید برای خود تا بانچه راضی شد الله تعالی ورسول او برای شما که
ترک کرفتن زکوة فریضه است کفتند که بتحقیق راضی شدیم **سوم اصل** عن جعفر بن
ابرهیم الهاشمی عن ابی عبد الله علیه السلم قال قلت له اتحل الصدقة

لبنی

لبنی هاشم فقال انما تلک الصدقة الواجبة علی الناس لا تحل لنا فاما غیر
ذلک فلیس به باس ولو کان کذلک ما استطاعوا ان یخرجوا الی مکة
هذه المیاه عامتها صدقة **شرح** روایتست از جعفر بن ابرهیم هاشمی از امام جعفر
صادق علیه السلم راوی کفت که کفتم امام را که آیا حلال میشود صدقه برای بنی هاشم پس
امام کفت که جز این نیست که آن صدقه که حرامست بر بنی هاشم صدقه فریضه بر مردمان است
حلال نمیشود برای ما پس اما غیر ان پس نیست بان پروایی واکر میبود چنان که صدقه غیر
فریضه نیز حرام باشد استطاعت نمیداشتند بنی هاشم سوی اینکه بیرون روند سوی
مکه برای حج بیان این انکه این ابها که در سر راه مکه است اکثر انها صدقه غیر فریضه است
چهارم اصل قلت لابی عبد الله علیه السلم اتحل الصدقة لموالی بنی هاشم
قال نعم **شرح** کفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که ایا حلال میشود صدقه
فریضه برای خدمتکاران بنی هاشم کفت آری **پنجم اصل** سألت ابا عبد الله علیه
السلم عن الصدقة التی حرمت علی بنی هاشم ما هی قال هی الزکوة قلت فتحل
صدقة بعضهم علی بعض قال نعم **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را
از صدقه که حرام کرده شده بر بنی هاشم که چیست ان کفت که ان زکوة فریضه است کفتم که
پس ایا حلال میشود زکوة فریضه بعض ایشان بر بعض دیکر ایشان کفت آری **ششم اصل**
عن ابی عبد الله علیه السلم قال اعطوا الزکوة من ارادها من بنی هاشم
فانما تحل لهم وانما تحرم علی النبی والامام من بعده والائمة صلی الله
علیهم اجمعین **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که بدهید زکوة
فریضه کسی را که خواهد انرا از جمله بنی هاشم چه بدرستی که ان زکوة فریضه کاهی حلال میشود
ایشان را مثل اینکه چیزی نداشته باشند اصلا ومحتاج بقرض شوند در نفقه خود وعیال
خود وجز این نیست که زکوة فریضه حرام میشود بالکلیه بر نبی وبر امام بعد از او وائمه
دیکر صلی الله علیهم اجمعین مراد اینست که ایشان در حال اضطرار قرض میکنند وصدقه
فریضه نمیکیرند **هفتم اصل** عن ابی الحسن الاول علیه السلم قال من لم
یستطع ان یصلنا فلیصل فقراء شیعتنا ومن لم یستطع ان یزور قبورنا
فلیزر صلحاء اخواننا **شرح** روایتست از امام موسی کاظم علیه السلام کفت که هر که

علی

وسعت در قدرت نداشته باشد اینکه پیوند کند ما را بمال و مانندان پس باید که پیوند
کند فقرای شیعه ما را ظاهر این است که در زمان غیبت امام علیه السلام حصه او را
از خمس و مانندان بفقرای شیعه امامیه که جامع شروط باشند توان داد والله اعلم و
هر که وسعت در قدرت نداشته باشد اینکه زیارت کند قبرهای ما را پس باید که زیارت
کند خوبان برادران مؤمن ما را خواه در زندگی ایشان و خواه در مردگی ایشان
هشتم اصل قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَنْ صَنَعَ إِلَى أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ
بَيْتِي يَداً كَافَيْتُهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شرح گذشت در کتاب الحجه در حدیث پنجاه و
چهارم باب صد و هفتم که باب فیه نکت ونتف من التنزیل فی الولایات که اهل
بیت نبی عبارتست از جانشینان او در امامت کافیته بقاف و یاء دو نقطه در یا بین
بصیغه ماضی معتل اللام یائی باب مفاعله است برای مبالغه المکافاه بالف بعد از
فا بغایت کار رسانی کسی کردن یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که هر که
بجا آورد سوی یکی از اهل بیت من که امامان مفترض الطاعه اند نعمتی را بغایت
کار رسانی میکنم او را بسبب آن دادن نعمت در روز قیامت نهم اصل قَالَ رَسُولُ
اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِنِّي شَافِعٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَرْبَعَةِ أَصْنَافٍ وَلَوْ
جَاؤُوا بِذُنُوبِ أَهْلِ الدُّنْيَا رَجُلٌ نَصَرَ ذُرِّيَّتِي وَرَجُلٌ بَذَلَ مَالَهُ لِذُرِّيَّتِي عِنْدَ الْمَضِيقِ وَرَجُلٌ
أَحَبَّ ذُرِّيَّتِي بِاللِّسَانِ وَبِالْقَلْبِ وَرَجُلٌ سَعَى فِي حَوَائِجِ ذُرِّيَّتِي إِذَا طُرِدُوا
أَوْ شُرِّدُوا شرح اهل دنیا اینجا عبارتست از مؤمنین زیرا که غیر ایشان بطفیل ایشان
مخلوق شده اند چنانچه گفته در سوره ذاریات که وذکر فان الذکری تنفع المؤمنین
وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون بنا بر اینکه ضمیر جمع در لیعبدون راجع
بمؤمنین باشد ذریتی اینجا عبارتست از ائمه معصومین علیهم السلام بنا بر اینکه
امیر المؤمنین علیه السلام باعتباری داخل ذریت است و توضیح این شد در کتاب
الحجه در شرح حدیث پنجم باب سیزدهم که باب ان الائمه علیهم السلام نور الله
عز وجل است و میتواند بود که مراد اعم از ایشان باشد بشرط ایمان طردوا بطاء بینقطه
وراء بینقطه و دال بینقطه بصیغه ماضی غایب مجهول باب نصر است الطرد جمع کردن
گله شتر از اطراف آن و مراد اینجا در خانه نشانیدن ایشانست بغصب حق ایشان

شردوا بشین بانقطه وراء بینقطه و دال بینقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصر است
الشرود بضم شین و ضم راء گریختن از میان مردمان چنانچه حال صاحب الزمان علیه
السلام است و سعی در حاجت او در وقت گریختن عبارتست از حفظ عقاید شیعه
امامیه از تشکیکات زنادقه و ملاحده و مانند ایشان و وا رسیدن باحوال فقرای
شیعه امامیه و رسانیدن خمس بمستحقان آن و مانند اینها یعنی گفت رسول الله صلی
الله علیه و آله که بدرستی که من شفاعت کننده خواهم بود در روز قیامت برای چهار
صنف مردمان هر چند که آیند با گناهان جمیع اهل دنیا اول مردی که یاری کند
ذریت مرا دوم مردی که بخشد مال خود را برای ذریت من نزد تنگی حال ذریت یا تنگی
حال او سوم مردی که دوست داشت ذریت مرا بزبان و بدل باینمعنی که ثنای ایشان را
بسیار گفت از روی شوق دل و چهارم مردی که سعی کرد در حاجتهای ذریت من چون
محصور شوند و مبسوط الید نباشند یا گریزند از میان مردمان و ناپیدا شوند دهم
اصل كَانَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَسْأَلُ شِهَاباً مِنْ زَكَاتِهِ لِمَوَالِيهِ
وَإِنَّمَا حُرِّمَتِ الزَّكَاةُ عَلَيْهِمْ دُونَ مَوَالِيهِمْ شرح بود امام جعفر صادق علیه
السلام باین روش که طلب میکرد از شهاب بن عبد ربه از جمله زکوة فریضه شهاب
برای خدمتکاران خود که واجب النفقه او نبودند و جز این نیست که حرام کرده شد
زکوة فریضه بر ائمه بخلاف خدمتکاران ایشان که واجب النفقه ایشان نباشند
باب نودم اصل باب نوادر شرح این باب احادیثی متفرقه است در این باب پنج
حدیث است اول اصل عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِهِ عَزَّ
وَجَلَّ إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ قَالَ يَعْنِي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ
قَالَ قُلْتُ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ قَالَ يَعْنِي النَّافِلَةَ إِنَّهُمْ
كَانُوا يَسْتَحِبُّونَ إِظْهَارَ الْفَرَائِضِ وَكِتْمَانَ النَّوَافِلِ شرح روایتست از مردی
از امام محمد باقر علیه السلام در قول الله عز وجل در سوره بقره که اگر ظاهر سازید صدقات
را پس خوب چیزیست آنها امام گفت که میخواهد بصدقه ظاهر زکوة فریضه را راوی
گفت که گفتم که و اگر پنهان کنید آنها را و دهید آنها را بفقراء امام گفت که میخواهد
بصدقه پنهان زکوة نافله را بدرستی که اهل حق همیشه دوست میداشته اند اظهار

فرایض و پنهان کردن نوافل را خواه در زکوة وخواه در صلوة وخواه در غیر اینها
از اعمال خیر دوم اصل عَنْ عَلِیِّ بْنِ اَبِی حَمْزَةَ عَنْ اَبِیهِ عَنْ اَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ
السَّلَمُ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنِ الزَّکٰوةِ تَجِبُ عَلَیَّ فِی مَوْضِعٍ لَا یُمْکِنُنِی
اَنْ اُؤَدِّیَهَا قَالَ اَعْزِلْهَا فَاِنِ اتَّجَرْتَ بِهَا فَاَنْتَ ضَامِنٌ لَهَا وَلَهَا
الرِّبْحُ وَاِنْ تَوَیَتْ فِی حَالٍ مَا عَزَلْتَهَا مِنْ غَیْرِ اَنْ تَشْغَلَهَا فِی تِجَارَةٍ فَلَیْسَ
عَلَیْکَ وَاِنْ لَمْ تَعْزِلْهَا وَاتَّجَرْتَ بِهَا فِی جُمْلَةِ مَالِکَ فَلَهَا بِقِسْطِهَا مِنَ
الرِّبْحِ وَلَا وَضِیعَةَ عَلَیْهَا شرح اتجرت در دو جا بتشدید تاء دو نقطه در
بالا و جیم و راء بی‌نقطه بصیغهٔ ماضی مخاطب معلوم باب افتعال است الاتجار
تجارت کردن بقصد نفع خود تویت بتاء دو نقطه در بالا و واو و یاء دو نقطه در پایین
بصیغهٔ ماضی غایبه معلوم باب علم است ما مصدریه است تشغلها بشین بانقطه و
غین بانقطه بصیغه مضارع مخاطب باب منع یا باب افعال است یعنی روایت
از علی بن ابی حمزه از پدرش از امام محمد باقر علیه السلم گفت که پرسیدم امام را
از زکوة که لازم میشود بر من در جاهایی که ممکن نیست مرا که بمستحق رسانم از این معنی
که مستحق از شیعه امامیه انجاها نیست امام گفت که جدا از مال خود کن از آن پس
اگر تجارت برای خود کنی بآن پس تو ضامنی از آن اگر هلاک شود و برای آنست فایده اگر
فایده کند باین معنی که آن فایده نیز داخل زکوة میشود و اگر هلاک شود در حال جدا کردن
تو از آن بی آنکه کار فرمایی از آن در تجارتی پس نیست بر تو ضامن بودن آن و اگر جدا نکنی از او
تجارت برای خود کنی بآن در میان مال خود پس برای آنست بقدر حصهٔ آن از فایده
و نیست ضایع شدن بر آن باین معنی که اگر ضایع شود تو ضامنی سوم اصل عَنْ اَبِی
عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَمُ اَنَّهُ کَانَ یَتَصَدَّقُ بِالسُّکَّرِ فَقِیلَ لَهُ اَتَتَصَدَّقُ
بِالسُّکَّرِ فَقَالَ نَعَمْ اِنَّهُ لَیْسَ شَیْءٌ اَحَبَّ اِلَیَّ مِنْهُ فَاَنَا اُحِبُّ اَنْ اَتَصَدَّقَ
بِاَحَبِّ الْاَشْیَاءِ اِلَیَّ شرح السکر بضم سین بی‌نقطه و تشدید کاف مفتوحه و راء
بی‌نقطه معرب شکر یعنی روایت از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه عادت
او این بود که تصدق میکرد بشکر پس گفته شد او را که آیا تصدق میکنی بشکر پس گفت
آری بدرستی که شان اینست که نیست چیزی محبوب‌تر سوی من از شکر پس من دوست

میدارم که تصدق کنم بمحبوب‌تر چیزها سوی من اشارتست بآیت سورهٔ آل عمران لن تنالوا
البر حتی تنفقوا مما تحبون چهارم اصل سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَمُ یَقُولُ
مُوَسَّعٌ عَلٰی شِیعَتِنَا اَنْ یُنْفِقُوا مِمَّا فِی اَیْدِیهِمْ بِالْمَعْرُوفِ فَاِذَا قَامَ قَائِمُنَا عَلَیْهِ
السَّلَمُ حَرَّمَ عَلٰی کُلِّ ذِی کَنْزٍ کَنْزَهُ حَتّٰی یَاْتِیَهُ بِهِ فَیَسْتَعِینَ بِهِ
عَلٰی عَدُوِّهِ وَهُوَ قَوْلُ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فِی کِتَابِهِ وَالَّذِینَ یَکْنِزُونَ الذَّهَبَ
وَالْفِضَّةَ وَلَا یُنْفِقُونَهَا فِی سَبِیلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِیمٍ شرح موسع
بواو و سین بی‌نقطه و عین بی‌نقطه بصیغهٔ اسم مفعول باب تفعیل خبر مقدم بر مبتداست
التوسیع حلال کردن من در مما اسم است بمعنی بعض و مفعول ینفقوا است مراد بمعروف
مشهور است و آن زکوة فریضه است مراد بکنز زر طلا و نقره است که زیاد بر قدر نفقه
باشد پس ذخیره شده باشد ضمیر منصوب در لا ینفقونها راجعست بکل واحد از
ذهب و فضه زیرا که واو در و الفضه بمعنی او است و استشهاد باین آیت مبنی بر اینست
که ظاهر آن اینست که هیچ قدری از ذهب و فضه را ذخیره نتوان کرد الا ما اخرجه
الدلیل و دلیل قائم است بر اینکه قبل از ظهور قائم علیه السلم بعض اینها را ذخیره میتوان
کرد پس عمل بعموم این آیت مخصوص وقتی است که امام زمان طلب کرده باشد از او
پس این منافات ندارد با آنچه گذشت در بیان کبائر در کتاب الایمان و الکفر در حدیث
آخر باب الکبائر که باب صد و دوازدهم است که و منع الزکوة المفروضه لان الله
عز و جل یقول فتکوی بها جباههم و جنوبهم و ظهورهم باعتبار اینکه این آیت متعلق
بآیت سابقه است یعنی شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلم میگفت که حلال
کرده شده است بر شیعهٔ ما اینکه خرج کنند در راه الله تعالی بعض آنچه را که در دست
ایشانست بروشی که متعارفست در زکوة فریضه پس چون ایستد بکار امامت قائم
علیه السلم حرام میکند بر هر صاحب ذخیره از زر و سیم ذخیرهٔ او را تا آنکه او در نزد
او آرد پس مدد جوید بآن کنز بر دشمن خود و آن مدلول قول الله عز و جل است در
سورهٔ توبه که و جمعی که ذخیره میکنند زر طلا و سیم را و خرج نمیکنند از آن در راه الله
تعالی پس نوید ده ایشان را بعذابی دردناک مراد اینست که اگر امام زمان طلب کند
کل ذخیرهٔ کسی را و او ندهد آن کل را معذب میشود و این طلب در وقت ظهور قائم

علیه السّلم متحقق خواهد شد **پنجم اصل** عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَمُ قَالَ حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكُوةِ **شرح** روایت از امام موسی کاظم علیه السّلم کفت که حفظ کنید مالهای خود را از حادثات زمانه بسبب دادن زکوة فریضه **اصل** تَمَّ كِتَابُ الزَّكُوةِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهُ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَآلِهِ الْأَئِمَّةِ الطَّاهِرِينَ **شرح** این از الحاقات کاتبان مینماید **یعنی** تمام شد کتاب الزکوة و سپاس الله راست بتنهایی او و درود کند الله تعالی بر بزرک ما محمد که پیغمبرست و آل او که امامان پاکیزه اند از کبیره و صغیره ؛ فرغ الشارح خلیل بن الغازی القزوینی عفا الله عنه و عن والدیه و عن اخوانه و عن جمیع المؤمنین والمؤمنات ؛ عن شرح کتاب الزکوة

فی لیلة الاربعاء الثالث والعشرین من شهر ربیع الاول سنة اثنتین وسبعین والفین من الهجرة النبویة هزاران درود و هزاران سلام زمابر محمد و آلش تمام

بلغ قبالا

والحمد لله

م ا

اوراق کتاب [illegible] ورق

ما [illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى جعل الصوم جنة من النار وصلى الله على محمد واله الابرار
وبعد چون داعى دولت قاهره خليل بن الغازى القزوينى عفى عنهما بالنبى والوصى
مأمور شد از جانب نواب همايون اشرف اقدس اعلى بشرح كتاب كافى ابو جعفر
محمد بن يعقوب بن اسحق رازى كلينى وبانجام رسانيد شرح كتاب العقل وكتاب التوحيد
وكتاب الحجة وكتاب الايمان والكفر وكتاب الدعا وكتاب فضل القران وكتاب العشرة
وكتاب الطهارة وكتاب الحيض وكتاب الجنائز وكتاب الصلوة وكتاب الزكوة را شروع
كرد بتاريخ ربيع الاخر سال هزار وهفتاد ودو در شرح كتاب الصيام كه كتاب سيزدهم
از كتب كافى وعلى الله التوكل وهو المستعان اصل كتاب الصيام شرح الصيام بكسر
صاد بى نقطه وتخفيف ياء دو نقطه در پايين مصدر باب نصر روزه داشتن
يا مصدر باب مفاعله اهتمام بروزه داشتن يا جمع صايم مثل قيام كه جمع قائم است
روزه داران واحتمال دوم مبنى بر اينست كه باب مفاعله براى مغالبه است ودر مغالبه
مبالغه ميباشد غالبا پس گاهى مستعمل ميشود در محض مبالغه مثل وجاوزنا ببنى اسرائل
البحر يعنى اين كتاب احاديث متعلقه بروزه داشتن است ودر اين كتاب هشتاد وسه
بابست اول باب ما جاء فى فضل الصوم والصائم دوم باب فضل شهر رمضان
سوم باب من فطر صائما چهارم باب فى النهى عن قول رمضان بلا شهر پنجم باب
ما يقال فى مستقبل شهر رمضان ششم باب الاهلة والشهادة عليها هفتم
باب نادر هشتم باب نهم باب اليوم الذى يشك فيه من شهر رمضان هو او من شعبان
دهم باب وجوه الصيام يازدهم باب ادب الصائم دوازدهم باب صوم رسول الله

صلى الله عليه واله سيزدهم باب فضل صوم شعبان وصلته برمضان وصيام
الثلثة ايام فى كل شهر چهاردهم باب انه يستحب السحور پانزدهم باب ما يقول
الصائم اذا افطر شانزدهم باب الوصال وصوم الدهر هفدهم باب من اكل او شرب
وهو شاك فى الفجر او بعد طلوعه هجدهم باب الفجر ما هو ومتى يحل ومتى يحرم الاكل
نوزدهم باب من ظن انه ليل فافطر قبل الليل بيستم باب وقت الافطار بيست ويكم
باب من اكل او شرب ناسيا فى شهر رمضان بيست ودوم باب من افطر متعمدا من غير
عذر او جامع متعمدا فى شهر رمضان بيست وسوم باب الصائم يقبل ويباشر بيست و
چهارم باب فيمن اجنب بالليل فى شهر رمضان وغيره فترك الغسل الى ان يصبح او
احتلم بالليل والنهار بيست وپنجم باب كراهية الارتماس فى الماء للصائم بيست و
ششم باب المضمضة والاستنشاق للصائم بيست وهفتم باب الصائم يتقيأ او يذرعه
القى او يقلس بيست وهشتم باب فى الصائم يحتجم ويدخل الحمام بيست ونهم باب فى
الصائم يسعط ويصب فى اذنه الدهن او يحتقن سى ام باب الكحل والذرور للصائم سى و
يكم باب السواك للصائم سى ودوم باب الطيب والريحان للصائم سى وسوم باب
مضغ العلك للصائم سى وچهارم باب فى الصائم يذوق القدر ويزق الفرخ سى و
پنجم باب فى الصائم يزدرد نخامته ويدخل حلقه الذباب سى وششم باب
الرجل يمص الخاتم والحصاة والنواة سى وهفتم باب الشيخ والعجوز يضعفان عن الصوم
سى وهشتم باب الحامل والمرضع يضعفان عن الصوم سى ونهم باب حد المرض الذى
يجوز للرجل ان يفطر فيه چهلم باب من توالى عليه رمضانان چهل ويكم باب قضاء
شهر رمضان چهل ودوم باب الرجل يصبح وهو يريد الصيام فيفطر ويصبح وهو لا يريد
الصوم فيصوم فى قضاء شهر رمضان وغيره چهل وسوم باب الرجل يتطوع بالصيام وعليه
من قضاء شهر رمضان چهل وچهارم باب الرجل يموت وعليه من صيام شهر رمضان
او غيره چهل وپنجم باب صوم الصبيان ومتى يؤخذون به چهل وششم باب من اسلم
فى شهر رمضان چهل وهفتم ابواب السفر باب كراهية السفر فى شهر رمضان چهل و
هشتم باب كراهية الصوم فى السفر چهل ونهم باب من صام فى السفر بجهالة پنجاهم
باب من لا يجب له الافطار والتقصير فى السفر ومن يجب له ذلك پنجاه ويكم باب صوم

التطوع فی السفر وتقدیمه وقضائه پنجاه ودوم باب الرجل یرید السفر او یقدم من سفر
فی شهر رمضان پنجاه وسوم باب من دخل بلدة فاراد المقام بها او لم یرد پنجاه وچهارم
باب الرجل یجامع اهله فی السفر او یقدم من سفر فی شهر رمضان پنجاه وپنجم باب صوم
الحائض والمستحاضة پنجاه وششم باب من وجب علیه صوم شهرین متتابعین فعرض
له امر یمنعه عن اتمامه پنجاه وهفتم باب صوم کفارة الیمین پنجاه وهشتم باب من جعل
علی نفسه صوما معلوما ومن نذر ان یصوم فی شکر پنجاه ونهم باب کفارة الصوم
وفدیته شصتم باب تأخیر صیام الثلثة الایام من الشهر الی الشتاء شصت و
یکم باب صوم عرفه وعاشورا شصت ودوم باب صوم العیدین وایام التشریق
شصت وسوم باب الترغیب شصت وچهارم باب فضل افطار الرجل عند اخیه
اذا ساله شصت وپنجم باب من لا یجوز له صیام التطوع الا باذن غیره شصت و
ششم باب ما یستحب ان یفطر علیه شصت وهفتم باب الغسل فی شهر
رمضان شصت وهشتم باب ما یزاد من الصلوة فی شهر رمضان شصت و
نهم باب فی لیلة القدر هفتادم باب الدعاء فی العشر الاواخر فی شهر رمضان
هفتاد ویکم باب التکبیر لیلة الفطر ویومه هفتاد ودوم باب یوم الفطر هفتاد و
سوم باب ما یجب علی الناس اذا صح عندهم الرؤیة یوم الفطر بعد ما اصبحوا
صائمین هفتاد وچهارم باب النوادر هفتاد وپنجم باب الفطرة هفتاد و
ششم باب الاعتکاف هفتاد وهفتم باب انه لا یکون اعتکاف الا بصوم
هفتاد وهشتم باب المساجد التی یصلح الاعتکاف فیها هفتاد ونهم باب اقل
ما یکون الاعتکاف هشتادم باب المعتکف لا یخرج من المسجد الا لحاجة هشتاد و
یکم باب المعتکف یمرض والمعتکفة تطمث هشتاد ودوم باب المعتکف یجامع
اهله هشتاد وسوم باب النوادر باب اول اصل باب ما جاء فی فضل الصوم
والصائم شرح این باب بیان چیزیست که منقول شده از ائمه علیهم السلم در فضیلت
روزه وروزه دار ودر این باب هفده حدیثست اول اصل عن ابی جعفر علیه
السلم قال بنی الاسلام علی خمسة اشیاء علی الصلوة والزکوة
والحج والصوم والولایة وقال رسول الله صلی الله علیه واله الصوم

صیام ۲

جنة من النار شرح اینمضمون گذشت در کتاب الایمان والکفر در بعض احادیث
باب دعائم الاسلام که باب سیزدهم است یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلم
گفت که بنا کرده شد مسلمانی بر پنج چیز بر نماز وزکوة وحج وروزه وپیروی امام مفترض
الطاعه وگفت رسول الله صلی الله علیه واله که روزه سپریست که نگاه میدارد
از آتش جهنم دوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلم عن آبائه علیهم السلم
ان النبی صلی الله علیه واله قال لاصحابه الا اخبرکم بشیء
ان انتم فعلتموه تباعد الشیطان منکم کما تباعد المشرق من المغرب
قالوا بلی قال الصوم یسود وجهه والصدقة تکسر ظهره والحب فی الله
والموازرة علی العمل الصالح یقطع دابره والاستغفار یقطع وتینه و
لکل شیء زکوة وزکوة الابدان الصیام شرح تباعد بصیغه ماضی غایب معلوم
باب تفاعل برای محض مبالغه است الموازرة بهمزه وزای با نقطه وراء بی نقطه وهمزه
ان گاهی منقلب بواو میشود معاونتست اشارتست بآیت سوره مائده تعاونوا علی البر
والتقوی الدابر بدال بی نقطه وکسر باء یک نقطه وراء بی نقطه آخر وتابع واصل وهمه
اینجا مناسبست وتین بفتح واو وکسر تاء دو نقطه در بالا وسکون یاء دو نقطه
در پایین ونون رگیست در دل که چون بریده شود میمیرد صاحبش یعنی روایتست
از امام جعفر صادق از پدران خود علیهم السلم که نبی صلی الله علیه وآله گفت یاران
خود را که آیا خبردار نکنم شما را بچیزی که اگر شما کنید آنرا بغایت دور میشود شیطان
از شما چنانچه بغایت دور شد مشرق از مغرب گفتند که بلی خبردار کن گفت که روزه
سیاه میکند روی شیطانرا وصدقه میشکند پشت اورا ودوستی در راه الله تعالی
ومدد کردن بر عمل صالح می برد دنباله اورا واستغفار می برد رگ دل اورا وبرای
هر چیزی زکوتیست وزکوة بدنها روزه است سوم اصل قال لی ابو عبد الله
علیه السلم الا اخبرک باصل الاسلام وفرعه وذروته وسنامه
قلت بلی قال اصله الصلوة وفرعه الزکوة وذروته وسنامه الجهاد
فی سبیل الله الا اخبرک بابواب الخیر ان الصوم جنة شرح اصل
اینجا عبارتست از ساق درخت بنا بر تشبیه اسلام بدرختی ومراد باسلام اینجا

عبادات ظاهره است پس منافات ندارد با اینکه اصل اسلام بمعنی اعم تصدیق قلبی باشد
مخصوصه باشد وان مانند ریشه درخت باشد که پنهانست فرع عبارتست از شاخ
درخت الذروه بضم وکسر ذال با نقطه وسکون راء بی نقطه و واو بلندتر اجزای چیزی
السنام بفتح سین بی نقطه وتخفیف نون والف وتخفیف میم میان چیزی وجمع ان
با ذروه باعتبار اینست که چون میان درخت بلندتر از سائر شاخهای ان باشد موزون
میشود والا ناموزونست یعنی گفت مرا امام جعفر صادق علیه السلام که ایا خبردار
نکنم ترا باقی درخت اسلام وشاخ ان وبلندتران ومیان ان گفتم بلی خبردار کن گفت که ساق
ان نمازست وشاخ ان زکوة است وبلندتران ومیان ان جهادست در راه الله تعالی ایا
خبردار نکنم ترا بدرهای خیر بدرستی که روزه سپریست که نگاه میدارد از اتش جهنم باقی
ابواب خیر را گفته واینجا منقول نشده وگذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث پانزدهم
باب دعائم الاسلام که باب سیزدهم است چهارم اصل عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ قَالَ لِكُلِّ
شَيْءٍ زَكٰوةٌ وَزَكٰوةُ الْاَجْسَادِ الصَّوْمُ شرح این ظاهرست از شرح حدیث دوم این باب
پنجم اصل قَالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ اَبِي اِنَّ الرَّجُلَ لَيَصُومُ يَوْمًا
تَطَوُّعًا يُرِيدُ مَا عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُدْخِلُهُ اللهُ بِهِ الْجَنَّةَ شرح گفت امام جعفر
صادق علیه السلام که گفت پدرم که بدرستی که مرد هر اینه گاهی روزه میدارد یکروز را
برای مبالغه در طاعت میخواهد بان عمل ثوابی را که نزد الله تعالی است پس داخل میکند
او را الله تعالی بسبب ان در بهشت باینمعنی که زود داخل میکند او را چون کفاره گناهان
او میشود وبرای حساب بسیار توقف نمیکند ششم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ اِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ الصَّوْمُ لِي وَاَنَا اَجْزِي عَلَيْهِ شرح اجزی
بجیم وزای با نقطه ویاء بصیغه مضارع متکلم باب ضرب است یعنی روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام گفت که بدرستی که الله تبارک وتعالی میگوید در حدیث قدسی
که روزه برای منست ومن جزا میدهم بران اشارتست باینکه روزه از جمله عبادات بدنی
دورتر میباشد غالبا نسبت بباقی انها از ریا وباین اعتبار رجحان دارد بر باقی واین
منافات ندارد با اینکه نماز خالص افضل از روزه باشد هفتم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ
اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ قَالَ الصَّبْرُ

الصِّيَامُ وَقَالَ اِذَا نَزَلَتْ بِالرَّجُلِ النَّازِلَةُ وَالشَّدِيدَةُ فَلْيَصُمْ فَاِنَّ اللهَ عَزَّ
وَجَلَّ يَقُولُ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ يَعْنِي الصِّيَامَ شرح استعینوا بالصبر در دو ایت
سوره بقره مذکورست اول با واوست ودوم بی واوست پس اگر اثبات واو در دوم
در این حدیث از قلم کاتبان نباشد میتواند بود که یعنی بصیغه مضارع غایب معلوم از باب
ضرب باشد بمعنی یرید ویحب یا از باب افعال باشد الاعناء مهم وعالیقدر کردن چیزی
ماخوذست از عنایت بمعنی مهم بودن صاحب قاموس گفته که عناه الامر یعنیه ویعنوه
عناية وعناية اهمه وبر هر تقدیر اشارتست باینکه امر باستعانت بصبر مکرر
واقع شده وبعد از دوم ان الله مع الصابرین است برای تعظیم صیام یعنی روایتست از امام
جعفر صادق در قول الله عز وجل در سوره بقره که ومدد جویید برای خود بشکیبایی
گفت که شکیبایی روزه است وگفت که چون فرود اید بمرد بلا وسختی پس باید که روزه
دارد چه بدرستی که الله عز وجل میگوید که ومدد جویید بشکیبایی میخواهد الله تعالی روزه را
هشتم اصل قَالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ صَامَ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمًا فِي شِدَّةِ
الْحَرِّ فَاَصَابَهُ ظَمَاٌ وَكَّلَ اللهُ بِهِ اَلْفَ مَلَكٍ يَمْسَحُونَ وَجْهَهُ وَيُبَشِّرُونَهُ حَتّٰى
اِذَا اَفْطَرَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ مَا اَطْيَبَ رِيحَكَ وَرَوْحَكَ مَلٰئِكَتِي
اِشْهَدُوا اَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ شرح ظما بفتح ظاء با نقطه وفتح میم وهمزه مصدر باب
علم است ما اطیب صیغه تعجب است ریحک منصوبست یعنی گفت امام جعفر صادق علیه السلام
که هر که روزه دارد برای الله عز وجل روزی در سختی گرما پس برخورد او را تشنگی موکل میکند
الله تعالی باو هزار فرشته را دستمالی میکنند روی او را ونوید میدهند او را به بهشت
تا انکه چون افطار کند میگوید الله عز وجل او را که چه پاکیزه است بوی تو ونسیم تو ای
فرشتگان من گواه باشید اینرا که من بتحقیق امرزیدم گناهانرا برای او وشاید که اشهاد ملائکه
بسبب قول ملائکه باشد که اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفک الدماء موافق انچه می اید
در کتاب الحج در حدیث اول باب بدو البیت والطواف که باب دوم است وحدیث سی و
هفتم باب فضل الحج والعمرة وثوابهما که باب بیست وهشتم است نهم اصل قَالَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ اَلصَّائِمُ فِي عِبَادَةٍ وَاِنْ كَانَ عَلَى فِرَاشِهِ
مَا لَمْ يَغْتَبْ مُسْلِمًا شرح لم یغتب بسکون غین با نقطه وفتح تاء دو نقطه در بالا

وسکون یاء یکنقطه بصیغه مضارع غایب معلوم معتل العین یائی باب افتعالست الاغتیاب
یادکسی ببدی کردن درغایبانه او وتخصیص ذکراغتیاب باعتبار اینست که ان نوعی
از اکل است چنانچه کفته درسورهٔ حجرات ولا یغتب بعضکم بعضا ایحب احدکم
ان یاکل لحم اخیه میتا **یعنی** کفت رسول الله صلی الله علیه وآله که روزه دار در عبادتست
هرچند که باشد دررخت خواب خود مادام که غیبت نکند مسلمانیرا **ادهم اصل** عن
ابی عبد الله علیه السلم قال من کتم صومه قال الله عز وجل لملائکته
عبدی استجار من عذابی فاجیروه ووکل الله عز وجل ملائکته
بالدعاء للصائمین ولم یامرهم بالدعاء لاحد الا استجاب لهم
فیه **شرح** کتمان روزه مستحب است خواه درصورت افطاران بسبب تکلیف
مؤمنی باشد وخواه درصورت عدم افطار بسبب عدم تکلیف باشد ظاهر ایحدیث
اینست که دراظهار عبادت مستحب درصورتی که پنهان داشتن ان اسان باشد احتمال
عذابست زیراکه احتمال ریادارد وریا شرک خفیست پس ازجمله مستحب انچه سبب ستان
انرا جهت روزه پنهانست ومیتواند بود که محمول شود برافضلیت پنهان **یعنی** روایتست
ازامام جعفر صادق علیه السلم کفت که هرکه بپوشاند روزهٔ خودرا میکوید الله عز وجل
فرشتکان خودرا که بنده من طلب پناه کرد ازعذاب من پس پناه دهید اورا وموکل کرد
الله عز وجل فرشتکان خودرا بدعا برای روزه داران وامر نکرد ان فرشتکانرا بدعا برای
هیچکس مکر انکه مستجاب کرد برای ایشان دعا را درانکس **یازدهم اصل** عن ابی عبد
الله علیه السلم عن ابائه علیهم السلم ان النبی صلی الله علیه وآله
قال ان الله عز وجل وکل ملائکة بالدعاء للصائمین وقال اخبرنی
جبرئیل علیه السلم عن ربه انه قال ما امرت ملائکتی بالدعاء
لاحد من خلقی الا استجبت لهم فیه **شرح** مضمون این ظاهرست ازشرح
سابق **دوازدهم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلم قال نوم الصائم عبادة
ونفسه تسبیح **شرح** نفسه بفتح فاء است **یعنی** روایتست ازامام جعفر صادق
علیه السلم کفت که خواب روزه دار عبادتست باینمعنی که خواب باعث تعطیل استحقاق
ثواب روزه نمیشود ونفس او ثواب تسبیح دارد خواه دربیداری وخواه درخواب

سیزدهم اصل عن ابی عبد الله علیه السلم قال اوحی الله الی موسی
علیه السلام ما یمنعک من مناجاتی فقال یا رب اجلک عن المناجاة
بخلوف فم الصائم فاوحی الله الیه یا موسی لخلوف فم الصائم اطیب
عندی من ریح المسک **شرح** اجلک بضم همزه وکسر جیم وتشدید لام وفوعست الخلوف
بضم خاء بانقطه وضم لام مخفف وسکون واو وفا مصدر باب نصر متغیر شدن بوی دهن
ومراد اینجا بوی متغیرست **یعنی** روایتست ازامام جعفر صادق علیه السلم کفت که وحی
کرد الله تعالی بسوی موسی علیه السلم که چه چیز مانع میشود ترا ازمناجات من پس موسی
کفت که ای صاحب کل اختیار من بزرک میشمرم ترا ازمناجات با بوی دهن روزه دار
پس وحی کرد الله تعالی بسوی او که ای موسی هراینه بوی دهن روزه دار پاکیزه ترست نزد من
از بوی مشک که با روزه دار باشد **چهاردهم اصل** قال ابو الحسن علیه السلم
قیلوا فان الله یطعم الصائم ویسقیه فی منامه **شرح** قیلوا بکسر قاف
وسکون یاء دو نقطه در پایین وضم لام بصیغه امر باب ضرب است القیل بفتح قاف و
سکون یاء خواب پیش از وقت زوال افتاب وان مستحب است برای کسی که نماز شب کذارنده
باشد **یعنی** کفت امام موسی کاظم علیه السلم که خواب چاشت کنید در روزه چه بدرستی
که الله تعالی طعام میدهد روزه دار را واب میدهد اورا درخواب او باینمعنی که در
خواب کرسنکی وتشنکی برطرف میشود وبعد ازان نیز تا مدتی عود نمیکند
پانزدهم اصل عن ابی عبد الله علیه السلم انه قال للصائم فرحتان
فرحة عند افطاره وفرحة عند لقاء ربه **شرح** الفرح بفتح فا وسکون راء
بی نقطه مصدر باب علم که برای وحدتست باشد خوشحالی **یعنی** روایتست ازامام
جعفر صادق علیه السلام اینکه او کفت که برای روزه دار دو خوشحالیست یکخوش
حالی نزد روزه کشودن او ویکخوش حالی نزد برخوردن صاحب کل اختیار او در روز
مرک یا در روز قیامت **شانزدهم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلم قال
اذا رای الصائم قوما یاکلون او رجلا یاکل سبحت کل
شعرة منه **شرح** روایتست ازامام جعفر صادق علیه السلم کفت که چون ببیند
روزه دار جمعی را که میخورند یا مردیرا که میخورد تسبیح میکند هرموئی ازاو باینمعنی

که بعدد هر موئی که در بدن دارد ثواب تسبیح برای او مینویسند **هفدهم اصل**
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ صَامَ لِلّٰهِ يَوْمًا فِي شِدَّةِ الْحَرِّ فَأَصَابَهُ
ظَمَأٌ وَكَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ أَلْفَ مَلَكٍ يَمْسَحُونَ وَجْهَهُ وَيُبَشِّرُونَهُ حَتَّى
إِذَا أَفْطَرَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَا أَطْيَبَ رِيحَكَ وَرَوْحَكَ مَلَائِكَتِي اشْهَدُوا
أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ **شرح** مضمون این ظاهر است از شرح حدیث هشتم این باب **باب**
دوم اصل باب فضل شهر رمضان شرح این باب بیان فضیلت ماه رمضانست
درین باب هفت حدیث **اول اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
إِنَّ الشُّهُورَ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضَ فَغُرَّةُ الشُّهُورِ شَهْرُ اللهِ عَزَّ ذِكْرُهُ وَهُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ
وَقَلْبُ شَهْرِ رَمَضَانَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ وَنَزَلَ الْقُرْآنُ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنْ
شَهْرِ رَمَضَانَ فَاسْتَقْبِلِ الشَّهْرَ بِالْقُرْآنِ **شرح** ان الشهور در نسخ کافی واقع
شده وقراءت مشهوره در سوره توبه ان عدة الشهور است العدة طایفه از جمله
اجزای چیزی که علیحده شمرده شود برای رعایت مصلحتی فادر فقره برای تفریعست
ودراین کلام اشارتست بتفسیری متین مبین برای این آیت وان اینست که شهرها
تمیز اثنا عشر نیست تا بیفاید جدیده شود بلکه منصوب باغراء است بتقدیر
عظموا یا اعرفوا یا مانند اینها وفی تعلیل است مثل فی ذلک الذی لمتننی فیه وظرف
صفت شهرا است وکتاب الله عبارتست از قرآن وسایر کتب سماویه باعتبار اینکه
جمیع اینها در ماه رمضان نازل شده موافق آنچه می آید در حدیث پنجم باب شصت و
نهم که باب فی لیلة القدر است وایضا نزول ملائکه و روح برای تفسیر آیات متشابهات
از زمان آدم تا آخر فنای دنیا در شب قدر از جمله ماه رمضان بوده ومیباشد چنانچه
گذشت در کتاب الحجة در حدیث هفتم باب چهل ویکم که باب فی شأن انا انزلناه فی
لیلة القدر وتفسیرهاست وظرف دیوم خلق صفت دوم شهرا است یا متعلق
بجار ومجرورست وبرهر تقدیر اشارتست باینکه خروج الشعاع برای تمام ماه در روز ششم
از جمله شش روزی که خلق سموات وارض در اینها شده واقع شده بود موافق آنچه
شیخ طبرسی در مجمع البیان در تفسیر سوره یس در آیت ولا اللیل سابق النهار

روایت کرده از امام رضا علیه السلم که ان طالع الدنیا السرطان والکواکب فی موضع شرفها
فزحل فی المیزان والمشتری فی السرطان والشمس فی الحمل فی العاشر من الطالع فی وسط
الدنیا فالنهار خلق قبل اللیل ومشهور میان منجمان اینست که هر برجی سی درجه است وشرف
شمس در درجه نوزدهم حمل است وشرف قمر در درجه سوم ثور است وچون طالع باعتبار
اختلاف بلاد در طول مختلف میشود ذکر وسط الدنیا کرده وان عبارتست از کعبه که
وسط الارض است چون دحو الارض از تحت آن شده تتمه آیت اینست منها اربعة حرم ذلک
الدین القیم فلا تظلموا فیهن انفسکم وقاتلوا المشرکین کافة کما یقاتلونکم کافة واعلموا ان الله
مع المتقین ومناسب این حدیث اینست که حرم جمع حرام یا حریم باشد بمعنی قرق چیزی و
این عبارتست از مضافات وموافق چیزی پس مراد اینست که ذو القعدة وذو الحجة ومحرم چون
زمان سفر حج است برای رفتن وبرگشتن ورجب زمان سفر برای ادراک فضیلت عمره
مفرده است پس این چهار ماه برای رسیدن بمکه وبرای سؤال امام عالم بجمیع احکام از
مشکلاتست موافق آنچه گذشت در کتاب الحجة در احادیث باب نود وپنجم که باب ان الواجب
علی الناس بعد ما یقضون مناسکهم ان یأتوا الامام تا آخر است پس این چهار ماه حرامها وحریمهای
ماه رمضانست مانند اینکه خانه حریم میدارد باعتبار اینکه امام در ماه رمضان بنزول
ملائکه وروح کسب علم میکند ودر موسم حج وموسم عمره بمردمان که از اطراف زمین آمده
باشند میرساند واگر این نباشد انتفاع بماه رمضان ناقص میشود چنانچه اگر حریم خانه
نباشد انتفاع بخانه ناقص میشود ومشار الیه ذلک تصدیق بعظمت ماه رمضان وحریم
بودن این چهار ماه واست الدین القیم عبارتست از اعتقادی که مقتضای کتب قیمه است
که مذکورست در سوره بینه وان عبارتست از محکمات ناهیه از اختلاف از روی ظن واز
عمل بظن چنانچه بیان شد در کتاب فضل القرآن در شرح حدیث آخر ابواب ضمیر فیهن راجع
باربعة یا راجع بآیات مذکوره در ضمن کتاب الله است وبرهر تقدیر مراد اینست که اگر تر ک کنید
سؤال امام از مشکلات نکنید محروم میکنید خود را از فضیلت بسیار وثواب بیشمار پس
ظلم میکنید خود را وقاتلوا المشرکین اشارتست باینکه منکران دین قیم که مذکور شد مشرکانند و
جهاد با ایشان بزبان وغیر آن واجبست بقدر میسر ومتقین عبارتست از مجتنبان از اشراک
مذکور یا عبارتست از اهل تقیه در زمان دولت باطل وآنچه گفتیم اظهار احتمالست والله

اعلم بالصواب غره بضم غین با نقطه وتشدید راء بینقطه در اصل بمعنی سفیدی پیشانی اسبست
وانجا استعاره شده برای اول وافضل اجزای چیزی که تابان وممتازست از باقی اجزای ان
واول سال بودن ماه رمضان مفهوم میشود از انچه می آید در حدیث سوم باب پنجم و
حدیث دهم باب شصت ونهم که باب فی لیلة القدرست تفسیر شهر الله بشهر رمضان
اشارتست باینکه رمضان از اسماء الله است چنانچه می آید در حدیث دوم باب چهارم
قلب شهر رمضان لیلة القدر شب اول واخر نیست بلکه در اثنای انست مانند اینکه دل
آدمی در پا ودر سر نیست منافات نیست میان نزل القران فی اول لیلة من شهر رمضان
ومیان انا انزلناه فی لیلة القدر وانا انزلناه فی لیلة مبارکة وانچه می آید در احادیث
باب شصت ونهم که باب فی لیلة القدرست که شب قدر در عشر اواخرست زیرا که
مراد اینجا تفسیرات سورهٔ بقره است که شهر رمضان الذی انزل فیه القران بیان اینکه
فی در این آیات برای تعلیلست وضمیر مجرور در فیه که در آیت سورهٔ بقره است راجع
بمجموع شهر رمضانست زیرا که مراد ترغیب در روزهٔ مجموع انست وتعلیل بمجموع
چیزی لازم دارد تعلیل بهر جزء از اینجمیع شبهای ان فاضلست وذکر اول در این
حدیث از قبیل ذکر فرد خفی است زیرا که شب اول دورترست از شب قدر نسبت بباقی
شبهای ماه رمضان وایضا چون وقت روزه روزست توهم این میشود که شب جزء علت
انزال قران نباشد یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که بدرستی که
ماهها نزد الله تعالی دوازده است تعظیم کنید ماهی را که برای رعایت کتاب الله تعالی آن
در وقتی که تدبیر کرد اسمانها وزمین را اسم اول وافضل ماهها ماه الله عز ذکره است وان
ماه رمضانست که نزول قران برای ان شده ودل ماه رمضان شب قدرست باینمعنی
که اشرف اجزای اینماه شب قدرست باعتبار اینکه نزول ملائکه وروح بر امام زمان برای
تحدیث واستنباط احکام حوادث سالیانه از قران در ان شب میشود ونازل شد قران
برای شب اول نیز از ماه رمضان پس رو برو شو اینماه را بتلاوت قران دوم اصل عن
المسمعی انه سمع ابا عبد الله علیه السلم یوصی ولده اذا دخل شهر
رمضان فاجهدوا انفسکم فان فیه تقسم الارزاق وتکتب
الاجال وفیه یکتب وفد الله الذین یفدون الیه وفیه لیلة

اشارتست باینکه لیلة القدر

مصلحت

العمل فیها خیر من العمل فی الف شهر شرح روایتست از سمعی بکسر میم وسکون
سین بینقطه وفتح میم وتخفیف عین بینقطه اینکه او شنید از امام جعفر صادق علیه
السلم سفارش میکرد فرزندان خود را که چون داخل شود ماه رمضان پس بتعب اندازید
خود تانرا بکثرت عبادت چه بدرستی که در اینماه قسمت کرده میشود رزقها ونوشته
میشود اجلها ودر اینماه نوشته میشوند واردان خانه خدا جمعی که وارد میشوند بسوی
او بحج ودر اینماه شبی هست که عمل صالح در ان شب بهترست از عمل صالح در هزار ماه سوم
اصل عن ابی عبد الله علیه السلم قال من لم یغفر له فی شهر رمضان
لم یغفر له الی قابل الا ان یشهد عرفة شرح روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلم گفت که هر که امرزیده نشود گناهان برای او در ماه رمضان امرزیده نمیشود برای
او تا سال آینده مگر انکه حاضر شود عرفه را در وقت حج چهارم اصل عن ابی جعفر
علیه السلام قال خطب رسول الله صلی الله علیه واله الناس فی اخر
جمعة من شعبان فحمد الله واثنی علیه ثم قال ایها الناس انه قد
اظلکم شهر فیه لیلة خیر من الف شهر وهو شهر رمضان فرض
الله صیامه وجعل قیام لیلة فیه بتطوع صلوة کتطوع صلوة
سبعین لیلة فیما سواه من الشهور وجعل لمن تطوع فیه من خصال
الخیر والبر کاجر من ادی فریضة من فرائض الله عز وجل ومن ادی
فیه فریضة من فرائض الله عز وجل کان کمن ادی سبعین
فریضة من فرائض الله فیما سواه من الشهور وهو شهر الصبر ان الصبر
ثوابه الجنة وشهر المواساة وهو شهر یزید الله فی رزق المؤمن فیه
شرح روایتست از امام محمد باقر علیه السلم گفت که خطبه گفت رسول الله صلی الله علیه وآله
مردمانرا در اخر ادینه از شعبان باینروش که سپاس کرد الله را وستایش کرد بر او بعد از آن
گفت که ای مردمان بدرستی که شان اینست که بتحقیق سایه بر شما انداخت ماهی که در انست
شبی که بهترست از هزار ماه وان ماه رمضانست فرض کرد الله تعالی روزهٔ انرا وگردانید
برخاستن شبی را در ان بنافله نمازی مانند نافله نماز هفتاد شب در غیر ان از ماهها
وگردانید برای کسی که نافله کند در ان از خصلتهای خیر وصلاح مانند ثواب کسی که بجا

اورد فريضه را از فريضهاى الله عز وجل وهر كه بجا آورد دران فريضه را از فريضهاى
الله عز وجل ميشود مانند كسى كه بجا آورد هفتاد فريضه را از فرايض الله تعالى در غير
ان از ماهها وان ماه شكيبايست بدرستى كه شكيبايى ثواب ان بهشتاست مراد
بشكيبايى روزه است چنانچه كذشت در حديث هفتم باب سابق وماه مدد كردن بمالست
وان ماهيست كه زياد ميكند الله تعالى در روزى مؤمن درانماه **اصل** ومن فطر فيه
مؤمنا صائما كان له بذلك عند الله عتق رقبة ومغفرة لذنوبه فيما
مضى قيل يا رسول الله ليس كلنا يقدر على ان يفطر صائما فقال ان
الله كريم يعطى هذا الثواب لمن لا يقدر الا على مذقة من لبن
يفطر بها صائما او شربة من ماء عذب او تمرات لا يقدر على اكثر
من ذلك **شرح** فطر بفا وطاء بينقطه بصيغه ماضى غايب معلوم باب نصر يا باب تفعيل
الفطر والتفطير خورانيدن روزه دار در وقت آخر شدن روزه او واقل موافقست
با حديث دوم باب آينده المذقة بكسر ميم وسكون ذال با نقطه وقاف پاره كه جدا كرده
شود از چيزى ومراد اينجا اندكست **يعنى** وهر كه خوراند در ماه رمضان مؤمنى روزه دار را
ميشود براى او بسبب ان نزد الله تعالى ثواب آزاد كردن بنده وآمرزش كناهان او را
در زمان كذشته كفته شد كه اى رسول الله نيست اينكه هر كدام ما قدرت داشته
باشد بر اينكه خوراند بان روزه دار را پس كفت كه بدرستى كه الله تعالى كريمست ميدهد
اين ثواب را بكسى كه قدرت نداشته باشد مكر بر اندكى از شير كه خوراند بان روزه
دار را يا بر شربتى از آب خوش مزه يا بر چند دانه خرما بيان اينكه قدرت ندارد بر
بيشتر از انچه مذكور شد مراد اينست كه چون قصد بيشتر دارد وقدرت ندارد
ثواب از او مى يابد **اصل** ومن خفف فيه عن مملوكه خفف الله عنه
حسابه وهو شهر اوله رحمة واوسطه مغفرة وآخره الاجابة
والعتق من النار ولا غنى بكم عن اربع خصال خصلتين ترضون
الله بهما وخصلتين لا غنى بكم عنهما فاما اللتان ترضون الله
عز وجل بهما فشهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله
واما اللتان لا غنى بكم عنهما فتسألون الله فيه حوائجكم

وراء بينقطه

والجنة وتسألون العافية وتعوذون به من النار **شرح** غنى به جا بكسر
غين با نقطه ونون والف مقصوره است ترضون بضم ضاد با نقطه بصيغه مضارع جمع
مخاطب معلوم باب افعالست **يعنى** وهر كه سبك كند بار او در ماه رمضان از مملوك خود
كه غلام وكنيز وستور است سبك ميكند الله تعالى از او حساب او را در روز قيامت وان
ماهيست كه اول ان وقت رحمت الله تعالى است بفراخ كردن رزق وميان ان وقت
آمرزش كناهست بسبب حسنات كه كفاره سيئاتست چنانچه كفته ان الحسنات يذهبن
السيئات وآخر ان وقت اجابت دعوات واقع در عرض ان سال وآزاد كردن از آتش
جهنم است ونيست بى نيازى با شما از چهار خصلت دو خصلت راضى ميكنيد الله
تعالى را بانها باين معنى كه داخل اصول دينست ودو خصلت نيست بى نيازى شما را از انها
باين معنى كه محض همين است وداخل اصول دين نيست پس لازم نمى آيد كه قسم عين مقسم باشد
پس اما ان دو كه راضى ميكنيد الله عز وجل را بانها پس كواهى اينست كه نيست مستحق
عبادتى مكر الله واينكه محمد رسول الله است واما ان دو كه نيست بى نيازى شما را
از انها پس اينكه طلب كنيد از الله تعالى در انماه حاجتهاى خود را وبهشت را واينكه
طلب كنيد بى آزارى را او پناه كيريد بالله تعالى از آتش جهنم **پنجم اصل** قال رسول
الله صلى الله عليه واله لما حضر شهر رمضان وذلك فى ثلث بقين
من شعبان قال لبلال ناد فى الناس فجمع الناس ثم صعد المنبر
فحمد الله واثنى عليه ثم قال ايها الناس ان هذا الشهر قد خصكم الله به
وحضركم وهو سيد الشهور ليلة فيه خير من الف شهر
تغلق فيه ابواب النار وتفتح فيه ابواب الجنان فمن ادركه
ولم يغفر له فابعده الله ومن ادرك والديه ولم يغفر له فابعده
الله ومن ذكرت عنده فلم يصل على فلم يغفر الله له فابعده
الله **شرح** قال در دوم تكرار اولست جمع بصيغه مجهول باب منع است ظاهر خصكم اينست
كه روزه ماه رمضان در امم سابقه فرض نبوده اصلا سيد الشهور اشارتست بانچه
كذشت در حديث اول باب دوم ليله فيه بمعنى فيه ليله است ومراد شب قدر است
كه شب بيست وسوم است ابعده الله سه جا جمله انشائيه است يا خبريه است وبنابر اول

طلب حقیقی نیست بلکه نوعی از دشنام است مثل قتل الخراصون و بنا بر دوم مراد اینست
که راه نزدیک مغفرت را از دست داده و راه دور پیش امده او را بقضا و قدر الهی
یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه و اله وقتی که نزدیک شد ماه رمضان و ان در سه
شب بود که باقیمانده بود از ماه شعبان با یمعنی که در روز بیست و هفتم شعبان
بود که بعد از ان سه شب از ماه شعبان است اگر روزهای ان سی باشد گفت بلال را
که ندا کن در مردمان پس مجتمع شدند مردمان بعد از ان بالا رفت منبر را پس حمد
کرد الله تعالی را و ثنا گفت بر او بعد از ان گفت که ای مردمان بدرستی که این ماه
بتحقیق مخصوص کرد شما را الله تعالی بان و نزدیک شد شما را و ان مهتر ماههات
شبی در ان بهترست از هزار ماه بیان این می اید در شرح حدیث چهارم و نهم باب شصت و
نهم که باب فی لیلة القدرست بسته میشود در انماه درهای اتش جهنم و گشوده میشود
در ان درهای بهشتها پس هر که دریابد انرا و امرزیده نشود برای گناهان او پس دور از
رحمت کناد او را الله تعالی و هر که دریابد مادر و پدر خود را و امرزیده نشود برای او
گناهان او پس دور از رحمت کناد او را الله تعالی و هر که مذکور شوم نزد او پس درود
نکند بر من پس نیام رزد الله تعالی برای او گناهان او پس دور از رحمت کناد او را الله تعالی
ششم اصل عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ اِلَى النَّاسِ فَيَقُولُ يَا مَعَاشِرَ النَّاسِ اِذَا طَلَعَ هِلَالُ شَهْرِ
رَمَضَانَ غُلَّتْ مَرَدَةُ الشَّيَاطِينِ وَفُتِحَتْ اَبْوَابُ السَّمَاءِ وَاَبْوَابُ الْجِنَانِ
وَاَبْوَابُ الرَّحْمَةِ وَغُلِّقَتْ اَبْوَابُ النَّارِ وَاسْتُجِيبَ الدُّعَاءُ وَكَانَ فِيهِ
عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ عُتَقَاءُ يُعْتِقُهُمُ اللهُ مِنَ النَّارِ وَيُنَادِي مُنَادٍ كُلَّ لَيْلَةٍ هَلْ مِنْ
سَائِلٍ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ اَللّٰهُمَّ اَعْطِ كُلَّ مُنْفِقٍ خَلَفًا وَاَعْطِ كُلَّ مُمْسِكٍ تَلَفًا
حَتّٰى اِذَا طَلَعَ هِلَالُ شَوَّالٍ نُودِيَ الْمُؤْمِنُونَ اَنِ اغْدُوا اِلَى جَوَائِزِكُمْ
فَهُوَ يَوْمُ الْجَائِزَةِ ثُمَّ قَالَ اَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَمَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ
مَا هِيَ بِجَائِزَةِ الدَّنَانِيرِ وَالدَّرَاهِمِ شرح المردة بفتح میم و فتح راء بینقطه و دال
بنقطه جمع مارد اسم فاعل باب نصر و حسن بجاوز کند کان از حد فرق میان استجابت
دعا و اجابت دعا اینست که اثر در اجابت عاجلاست و در استجابت اعم از عاجل

واجلاست مضمون اعط کل منفق خلفا گذشت در کتاب الزکوة در حدیث اول باب
الانفاق که باب هشتاد و دوم است و بیان شد یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلم
گفت که عادت رسول الله صلی الله علیه و آله این بود که رو می اورد بروی خود سوی مردمان
پس میگفت که ای گروههای مردمان چون نمایان شود هلال ماه رمضان در بند کشیده
میشوند تجاوز کنندگان از حد از جمله شیاطین و گشوده میشود درهای اسمان و در
های بهشتها و درهای رحمت و بسته میشود درهای اتش جهنم و مستجاب میشود
دعا و میشوند در ان ماه نزد هر روزه واکردنی ازادان که ازاد میکند ایشانرا الله تعالی
از اتش جهنم و ندا میکند نداکننده از ملائکه در هر شبی که آیا هیچ طلبکاری هست آیا
هیچ امرزش طلب کننده هست خداوندا بده هر خرج کننده را عوضی و بده هر امساک کننده
را تلفی تا انکه چون نمایان شود هلال شوال ندا کرده میشوند مؤمنان که مبادرت کنید
سوی عطاهای خود بر ان وقت عطاء است بعد از ان گفت امام محمد باقر علیه السلام
که اگاه باشید قسم بانکه جان من بدست قدرت اوست که نیستان عطای دینارها و
درهمها مراد اینست که ان عطا بهشت و رضوانست هفتم اصل سَمِعْتُ اَبَا
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ اِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ
رَمَضَانَ عُتَقَاءَ وَطُلَقَاءَ مِنَ النَّارِ اِلَّا مَنْ اَفْطَرَ عَلَى مُسْكِرٍ فَاِذَا
كَانَ فِي آخِرِ لَيْلَةٍ مِنْهُ اُعْتِقَ فِيهَا مِثْلُ مَا اُعْتِقَ فِي جَمِيعِهِ شرح این
مضمون با ضمیمه می اید در کتاب الاشربه در حدیث پنجم اخر ابواب فرق میان
عتیق و طلیق اینست که عتیق ازاد بالکلیه است و طلیق واگذاشته شده است اگر چه
ازاد نباشد الا بمعنی غیر است زیرا که عتقا و طلقا عموم ندارد یعنی شنیدم از امام
جعفر صادق علیه السلام میگفت که بدرستی که الله عز و جل را در هر شبی از ماه
رمضان ازادکان و سر دادگانست از اتش جهنم که غیر کسی اند که افطار کرد بمست
کننده پس چون جمعه شود در اخر شبی از ماه رمضان ازاد کرده میشود در ان شب
مثل انچه ازاد شد در جمیع انماه باعتبار عدد باب سوم اصل باب من فطر
صائما شرح فطر بفا و طاء بینقطه و راء بینقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب
نصر یا باب تفعیل است الفطر بفتح و سکون طاء و التفطیر خورانیدن روزه دار در

وقت اخر شدن روزهٔ او **یعنی** این باب بیان کسی است که خوراند روزه دار برادر این
باب چهار حدیثست **اول اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ مَنْ فَطَّرَ
صَائِمًا فَلَهُ مِثْلُ اَجْرِهِ **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
کفت هر که خوراند روزه دار برای او است مثل مزدان روزه دار بی انکه از او چیزی کم
شود ظاهر اینست که این در روزهٔ مستحب باشد بنابر اینکه ثواب مستحب برابر ثواب
فریضه نمیباشد غالبا **دوم اصل** عَنْ اَبِی الْحَسَنِ مُوسٰی عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ فَطْرُكَ
اَخَاكَ الصَّائِمَ اَفْضَلُ مِنْ صِیَامِكَ **شرح** روایتست از امام موسی کاظم علیه
السلم کفت که خورانیدن تو برادر مؤمن خود را که روزه دار باشد بهترست از روزهٔ
تو باعتبار ثواب مخفی نماند که این نیز مثل سابق در روزه مستحب است و منافات نیست
میان این حدیث و حدیث سابق زیرا که بودن مثل چیزی منافات ندارد با بودن زیاد
بران نیز **سوم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ ع
اِذَا کَانَ الْیَوْمُ الَّذِی یَصُومُ فِیهِ اَمَرَ بِشَاةٍ فَتُذْبَحُ وَتُقَطَّعُ اَعْضَاءً وَ
تُطْبَخُ فَاِذَا کَانَ عِنْدَ الْمَسَاءِ اَکَبَّ عَلَی الْقُدُورِ حَتّٰی یَجِدَ رِیحَ الْمَرَقِ
وَهُوَ صَائِمٌ ثُمَّ یَقُولُ هَاتُوا الْقِصَاعَ اُغْرُفُوا لِاٰلِ فُلَانٍ وَاغْرُفُوا
لِاٰلِ فُلَانٍ ثُمَّ یُؤْتٰی بِخُبْزٍ وَتَمْرٍ فَیَکُونُ ذٰلِكَ عَشَاءَهُ صَلَّی اللهُ
عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰبَائِهِ **شرح** تقطع بقاف وطاء بی‌نقطه وعین بی‌نقطه بصیغه مضارع
غایبه مجهول باب تفعیل برای مبالغه یا باب منع است اعضاء منصوب و
تمیز از نسبت است و مراد اینست که هر عضوی از ان چند پاره میشد تا عدالت
در قسمت بر فقرا شود المساء بفتح میم و سین بی‌نقطه و الف ممدوده وقت شام
اکب بتشدید باء یکنقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب افعال است الاکباب
روی نشیب شدن بجدم مرفوع و منصوب میتواند بود و بنا بر اول مراد اینست که
ان بوی مرق بروزه نمیرساند و بنا بر دوم مراد اینست که میخواست که ان بو را
بشنود برای امتحان خامی و پختگی یا برای فضیلت ان عمل اغرفوا بغین با نقطه و راء
بی‌نقطه و فا بصیغه امر باب نصر است الغرف جدا کردن یا از باب نصر و ضرب نیز میتواند
بود الغرف برداشتن مایع بچمچه و ماندان یؤتی بصیغه مضارع غایب مجهول باب

ضربات بادرنجز برای تعدیات العشاء بفتح عین بی‌نقطه و شین با نقطه و الف
ممدوده طعام شام **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که عادت
امام زین العابدین علیه السلم این بود که چون میشد روزی که روزه میداشت در ان
امر میکرد بکوسفندی پس ذبح کرده میشد و پاره پاره کرده میشد باعتبار عضوهای
ان و پخته میشد پس چون میشد نزدیک شام سرنشیب میشد بر دیکها تا انکه
می یافت بوی شوربا را بر حالی که او روزه دار بود بعد از ان میکفت که بیارید کاسها را
جدا کنید برای خانه وادهٔ فلان و جدا کنید برای خانه وادهٔ فلان بعد از ان آورده
میشد نزد او نان و خرمایی پس میبود ان شام او درود کند الله تعالی بر او و بر
پدران او **چهارم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ عَنْ اَبِیهِ عَلَیْهِمَا السَّلٰمُ
قَالَ دَخَلَ سَدِیرٌ عَلٰی اَبِی عَلَیْهِ السَّلٰمُ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ یَا سَدِیرُ هَلْ
تَدْرِی اَیُّ اللَّیَالِی هٰذِهِ فَقَالَ نَعَمْ فِدَاكَ اَبِی هٰذِهِ لَیَالِی شَهْرِ رَمَضَانَ
فَمَا ذَاكَ فَقَالَ لَهُ تَقْدِرُ عَلٰی اَنْ تُعْتِقَ فِی کُلِّ لَیْلَةٍ مِنْ هٰذِهِ اللَّیَالِی
عَشْرَ رَقَبَاتٍ مِنْ وُلْدِ اِسْمٰعِیلَ فَقَالَ لَهُ سَدِیرٌ بِاَبِی اَنْتَ وَاُمِّی لَا یَبْلُغُ
مَالِی ذٰلِكَ فَمَا زَالَ یَنْقُصُ حَتّٰی بَلَغَ بِهِ رَقَبَةً وَاحِدَةً فِی کُلِّ ذٰلِكَ یَقُولُ
لَا اَقْدِرُ عَلَیْهِ فَقَالَ لَهُ فَمَا تَقْدِرُ اَنْ تُفَطِّرَ فِی کُلِّ لَیْلَةٍ رَجُلًا مُسْلِمًا
فَقَالَ لَهُ بَلٰی وَعَشَرَةً فَقَالَ لَهُ اَبِی فَذَاكَ الَّذِی اَرَدْتُ یَا سَدِیرُ اِنَّ اِفْطَارَكَ
اَخَاكَ الْمُسْلِمَ یَعْدِلُ رَقَبَةً مِنْ وُلْدِ اِسْمٰعِیلَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ **شرح** تعتق
بعین بی‌نقطه و تاء دو نقطه در بالا و قاف بصیغه مضارع مخاطب معلوم باب
افعال است الاعتاق ازاد کردن از ذبح یا از بندکی یا از مانند اینها و مراد اینجا شق اول است
اکرچه ظاهر اینست که مخاطب شق دوم را فهمیده باشد بنا بر انچه کذشت در کتاب
الایمان والکفر در حدیث نوزدهم باب هشتاد و ششم که باب اطعام المؤمن است
که کان له بعدل رقبة من ولد اسمعیل ینقذه من الذبح ذکر اسمعیل اشارت باینست
که عرب از اولاد اویند و از جمله ایشانند رسول الله و اهل بیت او علیهم السلام
بر ایشان اشرفند انما عدل خود تفطر بصیغه مخاطب باب افعال است الافطار
خورانیدن روزه دار در وقت اخر شدن روزهٔ او یعدل بعین بی‌نقطه و دال

بنقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب است العدل بفتح عین وسکون
دال فدا دادن کسی را بمعنی دادن چیزی برای اینکه انکس ازاد شود از کشتن نسبت ان
بافطار اسناد مجازیست وازقبیل استعارهٔ تبعیه است مثل یفوق زید یقتل عدوه
یعنی روایتست از امام جعفر صادق از پدرش علیهما السلم امام جعفر صادق علیه
السلام گفت که داخل شد سدیر صیرفی بر پدرم علیه السلم در ماه رمضان پس
پدرم گفت که ای سدیر ایا میدانی که کدام شبهاست این شبها پس سدیر گفت که
آری فدای تو باد پدرم اینها شبهای ماه رمضانست پس چیست انچه گفتی پس پدرم
گفت او را که ایا قدرت داری براینکه ازاد کنی در هر شبی از این شبها ده گرفتار را
از فرزندان اسمعیل پس گفت او را سدیر که فدای تو باد پدرم ومادرم نمیرسد
مال من بان پس پیوسته پدرم کم میکرد تا رسانید سدیر را بیک گرفتار در هر
از ان گفتگو میگفت که قدرت ندارم بران پس پدرم گفت او را که پس ایا قدرت نداری
که خورانی در هر شبی مردی مسلمان از پس گفت او را پدرم که اینست انچه اراده کردم ای
سدیر بدرستی که خورانیدن تو برادر خود را که مسلمان باشد فدا میدهد از
کشتن گرفتاری را از فرزندان اسمعیل صلی الله علیه واله **باب چهارم اصل باب**
فی النهی عن قول رمضان بلا شهر شرح این باب بیان نهی است از گفتن رمضان
بی اضافه شهر که ایا ان نهی برای چیست و برای کیست در این باب دو حدیث
اول اصل قالَ امیرُ المؤمنینَ علیهِ السّلمُ لا تقولوا رمضانَ ولکنْ
قولوا شهرَ رمضانَ فانّکمْ لا تدرونَ ما رمضانُ **شرح** گفت امیر المؤمنین
علیه السلم که مگوئید رمضان ولیک گوئید شهر رمضان چه بدرستی که شما
نمیدانید که چیست رمضان اشارتست بانچه می آید در حدیث اینده که رمضان اسم
الله تعالی است بمعنی سوزاننده گناه و راجع میشود بمعنی غافر الذنب واستعمال ان
در ماه مخصوص ممنوعست باعتباری وصحیح است باعتباری دیگر نظیر انبت
الربیع البقل زیرا که اگر قصد مجاز نکنند راجع بمذهب دهریه میشود وان
کفرست واگر قصد مجاز کنند صحیح است ولهذا این نهی برای مخاطبان که
حقیقت انرا نمیدانند واقع شده باوجود انکه در بعض احادیث ائمه علیهم

که بلی ده کس را نیز قدرت
دارم پس گفت او را

السلم رمضان واقع شده بی اضافه شهر **دوم اصل** عَنْ سَعْدٍ عَنْ اَبی جَعْفَرٍ
عَلَیْهِ السَّلمُ قالَ کُنّا عِنْدَهُ ثَمانِیَةَ رِجالٍ فَذَکَرْنا رَمَضانَ
فَقالَ لا تَقُولُوا هذا رَمَضانُ وَلا ذَهَبَ رَمَضانُ وَلا جاءَ رَمَضانُ
فَاِنَّ رَمَضانَ اِسْمٌ مِنْ اَسْماءِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لا یَجیءُ وَلا یَذْهَبُ وَاِنَّما
یَجیءُ وَیَذْهَبُ الزّائِلُ وَلکِنْ قُولُوا شَهْرُ رَمَضانَ فَالشَّهْرُ مُضافٌ
اِلَی الْاِسْمِ وَالْاِسْمُ اِسْمُ اللهِ عَزَّ ذِکْرُهُ وَهُوَ الشَّهْرُ الَّذی اُنْزِلَ فیهِ الْقُرْانُ
جَعَلَهُ مَثَلاً وَعیداً **شرح** المثل بفتح میم وفتح ثاء سه نقطه حجت العید بکسر عین
بی نقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین ودال بی نقطه وقت خوشحالی از جمله هر سال
یعنی روایتست از سعد خفاف از امام محمد باقر علیه السلم گفت که بودیم نزد امام هشت
کس پس ذکر کردیم رمضانرا پس امام گفت که مگوئید که این رمضانست ونه اینکه رفت
رمضان ونه اینکه آمد رمضان چه بدرستی که رمضان نامیست از نامهای الله عز
وجل بیان این شد در شرح حدیث سابق نمی اید ونمیرود حقیقة وجز این نیست که
می آید ومیرود انچه از حالی بحالی میگردد ولیک گوئید که شهر رمضان پس شهر
مضافست بان اسم وان اسم اسم الله عز ذکره است وان ماهیست که فرود اورده شد
برای ان قران بیان این شد در شرح حدیث اول باب دوم گردانید الله تعالی ان
ماه را حجتی بر کافران وعیدی برای مؤمنان **باب پنجم اصل باب ما یقال**
فی مستقبل شهر رمضان شرح مستقبل بفتح باء یک نقطه مصدریست که نایب
ظرف زمان شده مثل راتیه قدوم الحاج **یعنی** این باب بیان چیزیست که گفته
میشود در وقت رو اوردن ماه رمضان در این باب نه حدیث **اول اصل**
عَنْ اَبی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلمُ قالَ کانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَالِهِ
اِذا اُهِلَّ هِلالُ شَهْرِ رَمَضانَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَرَفَعَ یَدَیْهِ فَقالَ
اَللّهُمَّ اَهِلَّهُ عَلَیْنا بِالْاَمْنِ وَالْاِیمانِ وَالسَّلامَةِ وَالْاِسْلامِ وَالْعافِیَةِ
الْمُجَلِّلَةِ وَالرِّزْقِ الْواسِعِ وَدَفْعِ الْاَسْقامِ اَللّهُمَّ ارْزُقْنا صِیامَهُ وَ
قِیامَهُ وَتِلاوَةَ الْقُرْانِ فیهِ اَللّهُمَّ سَلِّمْهُ لَنا وَتَسَلَّمْهُ مِنّا وَ
سَلِّمْنا فیهِ **شرح** اهل بتشدید لام بصیغه ماضی غایب مجهول یا معلوم باب

افعالست الاهلال نمایان کردن هلال و نمایان شدن هلال اهله بفتح همزه و
کسرهاء و تشدید لام مفتوحه بصیغه امر باب افعالست مجلّله بجیم بصیغه اسم فاعل با
تفعیل است التجلیل فرو کرفتن چیزی مجموع چیزی دیکر را تلاوة بکسر تاء است
سلّمه لنا بصیغه امر باب تفعیلست و مراد طلب عدم اشتباه در طلوع صبح هر روز
و غروب افتاب هر شب و عدم اشتباه در عدد روزها بسبب ابر در شب عید
و مانند اینهاست زیرا که اکر اشتباه در اینها واقع شود افطار در وقت امساك
یا امساك در وقت افطار واقع میشود از روی جهل تسلّمه منا بصیغه امر باب تفعل
است و مراد طلب قبول الله تعالی است روزه اَیماه را و سایر طاعات ایماه را سلمنا
فیه بصیغه امر باب تفعیلست و مراد طلب نکاه داشتن از افت معصیتست
در ایماه یا مراد طلب نکاه داشتن از اعم از افت معصیت و مرض و ضرورت
سفر و مانند اینهاست لیك بنا بر احتمال دوم ظاهر تقدیم این فقره است بر فقرهٔ
دوم و در روایت مخالفان بروشی دیکرست ابن اثیر در نهایه کفته که و فیه کان
یقول اذا دخل شهر رمضان اللهمّ سلّمنی من رمضان و سلّم رمضان لی و
سلّمه منّی قوله علیه السّلم سلّمنی منه ای لا یصیبنی فیه ما یحول بینی و بین
صومه من مرض او غیره و قوله علیه السّلم سلّمه لی هو ان لا یغم علیه الهلال
فی اوّله او اخره فیلتبس علیه الصّوم و الفطر و قوله علیه السّلم و سلّمه منّی
ای یعصمه من المعاصی فیه یعنی روایتست از امام محمّد باقر علیه السّلم کفت
که عادت رسول الله صلّی الله علیه و آله این بود که چون ظاهر کرده میشد هلال
ماه رمضان رو بقبله میکرد و بر میداشت دو دست خود را و میکفت که خداوندا
ظاهر کن این را بر ما با ایمنی و ایمان و بی افت بودن و نفی شریك از تو و فراغت فرو
کیرنده و روزی فراخ و بر کردانیدن مرضها از ما خداوندا روزی کن ما را روزه
داشتن ان و شب خیزی ان و خواندن قران در ان خداوندا بی آفت کن ان را برای ما
و قبول کن عبادت ان را از ما و بی افت کن ما را در ان **دوم اصل** قَالَ اَبُو
عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَمُ اِذَا کَانَ اَوَّلُ لَیْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَقُلْ
اَللّٰهُمَّ رَبَّ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ مُنْزِلَ الْقُرْاٰنِ هٰذَا شَهْرُ رَمَضَانَ

اَلَّذِیْ اَنْزَلْتَ فِیْهِ الْقُرْاٰنَ وَ اَنْزَلْتَ فِیْهِ اٰیَاتٍ بَیِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰی وَ الْفُرْقَانِ
اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا صِیَامَهُ وَ اَعِنَّا عَلٰی قِیَامِهِ اَللّٰهُمَّ سَلِّمْهُ لَنَا وَ تَسَلَّمْهُ مِنَّا فِیْ
یُسْرٍ مِنْكَ وَ مُعَافَاةٍ **شرح** فی در فیه دو جا برای تعلیلست چنانچه کذشت در شرح
حدیث اوّل باب دوم و قران اعم از محکم و متشابه است ایات بیّنات عبارتست از جمیع
ایات قران زیرا که این اشارتست بایت سورهٔ بقره که شهر رمضان الّذی انزل فیه القران
هدًی للنّاس و بیّنات من الهدی و الفرقان و بیّنات در این آیت حالست از مجموع قرانی که
پیش از این آیت نازل شده چنانچه بیان میشود در شرح حدیث ششم این باب نه از بعض
ان پس من در من الهدی برای تعلیلست و مراد بهدی اینجا امام عالم بجمیع قرانست
و مراد بفرقان ایات محکمات واجب العمل است از جملهٔ قران چنانچه کذشت در کتاب فضل
القران در حدیث یازدهم باب چهاردهم که باب النوادرست پس مراد اینست که جمیع ایات
قران خواه محکم و خواه متشابه واضح الدلالهاست بسبب مجموع مرکب از امام عالم بجمیع
ان و محکماتی که فرق میکند میان امام حق و امام باطل مثل آیات بسیار که صریحست در نهی
از پیروی ظن و امر به پیروی علم بیان تسلیم و تسلّم کذشت در شرح حدیث سابق **یعنی** کفت امام
جعفر صادق علیه السّلم که چون شود اوّل شبی از شبهای ماه رمضان پس بکو که خداوندا
ای صاحب کل اختیار ماه رمضان و فرو فرستنده قران این ماه رمضانست که فرو فرستادی
برای ان قران را و فرو فرستادی برای آن ایاتی را که واضحانست بسبب امام راهنما و فرق
کننده میان امام راهنما و امام ضال مضل خداوندا روزی کن ما را روزهٔ ایماه و مدد کن
ما را بر شب خیزی ایماه خداوندا بی آفت کن ان را برای ما و قبول کن ان را از ما در آسانی که از
جانب تو باشد و عافیت دادن **اصل** وَ اجْعَلْ فِیْمَا تَقْضِیْ وَ تُقَدِّرُ مِنَ الْاَمْرِ
الْمَحْتُوْمِ فِیْمَا یُفْرَقُ مِنَ الْاَمْرِ الْحَکِیْمِ فِیْ لَیْلَةِ الْقَدْرِ مِنَ الْقَضَاءِ الَّذِیْ لَا یُرَدُّ
وَ لَا یُبَدَّلُ اَنْ تَکْتُبَنِیْ مِنْ حُجَّاجِ بَیْتِكَ الْحَرَامِ الْمَبْرُوْرِ حَجُّهُمُ الْمَشْکُوْرِ سَعْیُهُمُ
الْمَغْفُوْرِ ذُنُوْبُهُمُ الْمُکَفَّرِ عَنْهُمْ سَیِّئَاتُهُمْ وَ اجْعَلْ فِیْمَا تَقْضِیْ وَ تُقَدِّرُ اَنْ
تُطَوِّلَ لِیْ فِیْ عُمْرِیْ وَ تُوَسِّعَ عَلَیَّ مِنَ الرِّزْقِ الْحَلَالِ **شرح** هر یك از تقضی و تقدّر
بصیغه مضارع مخاطب باب ضربست من در اوّل و دوم بیانیه و تبعیضیه میتواند بود
و در سوم و چهارم تبعیضیه است امر دو جا بمعنی کار عمده است و در اوّل عبارتست از حوادث

سالیانه ووددوم عبارتست از متشابهات قران چنانچه بیان شد در کتاب الحجه در شرح
حدیث اول باب چهل ویکم که باب فی شان انا انزلناه فی لیلة القدر وتفسیرها ست یفرق
بصیغه مضارع غایب مجهول یا مخاطب معلوم باب نصرست واول مناسبترست بایت
سورهٔ دخان که فیها یفرق کل امر حکیم ودوم مناسبترست با تقضی وتقدر مکر
انکه انها نیز بصیغه مجهول غایب باشد القدر تمیز ومراد اینجا تصریح معنی آیت
متشابه است هریك از لا یرد ولا یبدل بصیغه مضارع غایب مجهولست ومراد اینست
که محتوم بودن باعتبار اینست که چون معلوم امام زمان شده بدادران تمیز ودلیل
منافات ندارد با اینکه قضای الهی مطلقا مردود ومبدل نتواند شد المبرور مجرور وصفت
حجاج است جمع مرفوع ونایب فاعل المبرورست وبراین قیاس است باقی فقرات **یعنی**
وبکردان دراینچه قطع وفصل میکنی واندازه قرار میدهی که ان کار عمده ایست واجب
کرده شده دراینچه صریح کرده میشود که ان آیت متشابهیست موافق رعایت مصالح
درشب قدر از جمله قضایی که برنمیکردد وتبدیل کرده نمیشود اینکه نویسی مرا از جمله
حاجیان خانهٔ تو که صاحب حرمتست جمعی که مقبولست حج ایشان وپاداشت داده
شده است سعی ایشان بخشیده شده است کناهان ایشان برطرف کرده شده است وبنویسی
ایشان وبکردان دراینچه قطع وفصل میکنی واندازه قرار میدهی اینکه دراز کنی برای من
عمر مرا وفراخ کنی بر من از روزی حلال **سیم اصل** عَنْ عَلِیِّ بْنِ رِئَابٍ عَنْ عَبْدٍ
صَالِحٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ ادْعُ بِهَذَا الدُّعَاءِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ مُسْتَقْبَلَ دُخُولِ
السَّنَةِ وَذَکَرَ أَنَّهُ مَنْ دَعَا بِهِ مُحْتَسِباً مُخْلِصاً لَمْ تُصِبْهُ فِی تِلْکَ السَّنَةِ
فِتْنَةٌ وَلَا آفَةٌ یَضُرُّ بِهَا دِینَهُ وَبَدَنَهُ وَوَقَاهُ اللَّهُ عَزَّ ذِکْرُهُ شَرَّ مَا یَأْتِی
بِهِ تِلْکَ السَّنَةُ **شرح** رئاب بکسر راء بی‌نقطه وتخفیف همزه والف وباء یکنقطه
عبد صالح عبارتست از امام موسی کاظم یا امام جعفر صادق علیهما السلام مستقبل بفتح
باء یکنقطه مصدر میمی است ونایب ظرف زمانست بمعنی وقت روآوردن پس وقت این
دعا نزدیک بغروب افتابست درآخر ماه شعبان بروشی که بعض ان بعد از غروب
واقع شود بقرینه فی شهر رمضان بنابر اینکه اول سال مطابق اول ماه رمضانست چنانچه
کذشت در شرح حدیث اول باب دوم محتسبا بحاء بی‌نقطه وسین بی‌نقطه وباء یکنقطه

بصیغه اسم فاعل باب افتعالست الاحتساب کردن کاری برای حساب ان در روز قیامت
الفتنة آشوب که از اختلاف در اجتهادات بهم میرسد یضر بضاد با نقطه وتشدید راء
بی‌نقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب نصر یا باب افعالست السنه منصوب ومرفوع
میتواند بود وبنابر اول در یاتی ضمیر مستتر راجع بالله تعالی است وتلك منصوبست محلا
بظرف زمان وبنابر دوم تلك مرفوعست محلا وفاعل یاتی است باسناد مجازی **یعنی**
روایتست از علی بن رئاب از امام موسی کاظم علیه السلم امام کفت که دعا کن باین دعا که
مذکور میشود در ماه رمضان در وقت روآوردن داخل شدن سال نو وامام مذکور
کرد که شان اینست که هرکه دعا کند بان برحالی که برای حساب روز قیامت کند خالص
کننده نیت باشد برنمیخورد او را در ان سال آشوبی ونه آزاری که ضرر رساینده شود بان
دین او وبدن او ونکاه میدارد او را الله عز ذکره از شر انچه می‌آورد ان را در ان سال **اصل**
اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ الَّذِی دَانَ لَهُ کُلُّ شَیْءٍ وَبِرَحْمَتِکَ الَّتِی وَسِعَتْ
کُلَّ شَیْءٍ وَبِعِزَّتِکَ الَّتِی قَهَرَتْ کُلَّ شَیْءٍ وَبِعَظَمَتِکَ الَّتِی تَوَاضَعَ لَهَا کُلُّ شَیْءٍ وَ
بِقُوَّتِکَ الَّتِی خَضَعَ لَهَا کُلُّ شَیْءٍ وَبِجَبَرُوتِکَ الَّتِی غَلَبَتْ کُلَّ شَیْءٍ وَبِعِلْمِکَ
الَّذِی أَحَاطَ بِکُلِّ شَیْءٍ یَا نُورُ یَا قُدُّوسُ یَا أَوَّلُ قَبْلَ کُلِّ شَیْءٍ وَیَا بَاقِی بَعْدَ کُلِّ
شَیْءٍ یَا اللَّهُ یَا رَحْمَنُ **شرح** اسمك عبارتست از ذات الهی که اسم مکنون مخزونست
چنانچه کذشت در کتاب التوحید در حدیث اول باب یازدهم که باب حدوث الاسماء
وکفتیم در شرح ان که استعمال اسم در ذات الهی باعتبار اینست که چون اسمی برای ذات
او موضوع نشده پس کویا که خویش اسم جامد محض خودست کذشت در کتاب الحجه در
حدیث هشتاد وسوم باب صد وهفتم که باب فیه نکت ونتف من التنزیل فی الولایة
که رحمت الهی عبارتست از امام زمان که عالمست بهرچیزی که رعیت حاجت بان
داشته باشند نور عبارتست از هادی چنانچه کذشت در کتاب التوحید در حدیث
چهارم باب شانزدهم که باب معانی الاسماء واشتقاقها است اول مرفوع ومنادای
مفرد معرفه است قبل عطف بیانست پس اکر اضافه ان معنویست منصوبست واکر
لفظیست ودر حکم مفردست مرفوع بنابر لفظ ومنصوب بنابر محل میتواند بود باقی
بسکون یاء است بعد منصوب ومرفوع میتواند بود مثل قبل **یعنی** خداوندا بدرستی

که من طلب میکنم از تو بنام تو که فرمان بردار شد برای ان هر چیزی باینمعنی که هر چیز در
تحت قضا و قدر انست و برحمت تو که گنجایش کرد هر چیز برا و به بینکی تو که خوار کرد هر
چیز برا و ببزرکی تو که فروتنی برای ان کرد هر چیزی و بکمال قدرت تو که کردن نهاد برای
ان هر چیزی و به تکبر تو که غالب شد هر چیز برا و بدانش تو که احاطه کرد بهر چیزی ای
راهنما ای بغایت بی عیب ای اول پیش از هر چیزی وای مانده بعد از هر چیزی ای ان
مستحق عبادت معروف ای تدبیر کننده غیر خود **اصل** صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ
مُحَمَّدٍ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تُغَيِّرُ النِّعَمَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي
تُنْزِلُ النِّقَمَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَقْطَعُ الرَّجَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ
الَّتِي تُدِيلُ الْأَعْدَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَرُدُّ الدُّعَاءَ وَاغْفِرْ لِي
الذُّنُوبَ الَّتِي يُسْتَحَقُّ بِهَا نُزُولُ الْبَلَاءِ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَحْبِسُ غَيْثَ
السَّمَاءِ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تَكْشِفُ الْغِطَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي
تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ الَّتِي تُورِثُ النَّدَمَ وَاغْفِرْ لِيَ الذُّنُوبَ
الَّتِي تَهْتِكُ الْعِصَمَ وَأَلْبِسْنِي دِرْعَكَ الْحَصِينَةَ الَّتِي لَا تُرَامُ وَعَافِنِي مِنْ
شَرِّ مَا أُحَاذِرُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ فِي مُسْتَقْبَلِ سَنَتِي هَذِهِ **شرح** تغییر الذنوب
التی تغیر النعم و نظایر ش گذشت در کتاب الایمان والکفر در احادیث باب صد و نود و
هفتم که باب فی تفسیر الذنوب است نظیر اکثر این فقرات گذشت در کتاب الدعاء در حدیث
بیست و نهم اخر ابواب و توضیح یافت در شرح ان الدرع بکسر دال و سکون راء بی‌نقطه
و عین بی‌نقطه زره الحصینه بفتح حاء بی‌نقطه و کسر صاد بی‌نقطه و نون مستحکم و مراد
بزره مستحکم الهی تقوی است یا عافیت از هر بلا است چنانچه حال خاصان الهیست که
نگاه میدارد ایشانرا از بلاء در دنیا و آخرت در جمیع احوال **یعنی** درود کن بر محمد
و آل محمد و بیامرز برای من گناهانیرا که تغییر میدهد نعمتهارا و بیامرز برای من گناهانیرا
که فرود می آورد عذابهارا و بیامرز برای من گناهانیرا که می برد امیدرا و بیامرز برای
من گناهانیرا که دولتمند میکند دشمنانرا و بیامرز برای من گناهانیرا که بر میگرداند
دعارا و بیامرز برای من گناهانیرا که سزاوار میشود بانها فرود آمدن بلاء و بیامرز
برای من گناهانیرا که باز میدارد باران اسمانرا و بیامرز برای من گناهانیرا که بر میدارد

پرده را از عیبهای نهانی و بیامرز برای من گناهانیرا که شتابان میکند فنارا و بیامرز
برای من گناهانیرا که باعث پشیمانی میشود و بیامرز برای من گناهانیرا که میدرد
لباسهای عافیت را و بپوشان مرا زره تو که مستحکم است زرهی که قصد کرده نمیشود
که ربوده شود یا باطل کرده شود و فراغت ده مرا از شر انچه احتراز میکنم در شب و روز
در وقت رو آوردن این سال من **اصل** اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَ
رَبَّ الْأَرَضِينَ السَّبْعِ وَمَا فِيهِنَّ وَمَا بَيْنَهُنَّ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَرَبَّ
سَبْعِ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ وَرَبَّ إِسْرَافِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَجَبْرَئِيلَ وَرَبَّ
مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ
أَسْأَلُكَ بِكَ وَبِمَا سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ يَا عَظِيمُ أَنْتَ الَّذِي تَمُنُّ بِالْعَظِيمِ وَ
تَدْفَعُ كُلَّ مَحْذُورٍ وَتُعْطِي كُلَّ جَزِيلٍ وَتُضَاعِفُ مِنَ الْحَسَنَاتِ بِالْقَلِيلِ
وَالْكَثِيرِ وَتَفْعَلُ مَا تَشَاءُ يَا قَدِيرُ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَأَهْلِ بَيْتِهِ **شرح** رب السموات السبع ورب الارضین السبع اشارتست بایت
سوره طلاق اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ و بیان شد در
کتاب الایمان والکفر در شرح حدیث هفتم باب اول و اینجا مجملا میگوییم که سموات
سبع عبارتست از هفت قبه که بالای افق حقیقی کعبه است و ارضین سبع عبارتست
از هفت عکس قبه که پایین افق حقیقی کعبه است سبع المثانی مرکب اضافیست و عبارتست
از هفت آیت از سوره فاتحه که از جمله مثانی است بمعنی باقی که در انها ثنا بر الله تعالی
هست و امر و نهی صریح نیست چنانچه بیان شد در کتاب التوحید در شرح حدیث سوم
باب النوادر که باب بیست و سوم است والقران العظیم عبارتست از محکماتی که
در انها نهی از اختلاف از روی ظن هست باعتبار اینکه ام الکتاب است و هر متشابه
از ان معلوم میشود چنانچه در آیت سوره آل عمران است که منه ایات محکمات
هن ام الکتاب و این اشارتست بتفسیر آیت سوره حجر لقد اتیناک سبعا من المثانی
والقران العظیم **یعنی** خداوندا ای صاحب کل اختیار آسمانهای هفتگانه و صاحب
کل اختیار زمینهای هفتگانه و انچه در میان انهاست مثل انچه در هواء است و صاحب
کل اختیار تخت پادشاهی بزرگ که مجموع مخلوقات و صاحب کل اختیار هفت

انهاست و انچه در
ع

آیت از جمله مثانی وقران بزرك قدر وصاحب كل اختیار اسرافیل كه صاحب صورست
ومیكائیل كه صاحب جاه نزد الله تعالی ومرتبه بلند از طاعت الله تعالی است وجبرئیل
كه امین بروحی الله تعالی ومطاع در اهل اسمانهاست وصاحب كل اختیار محمد صلی
الله علیه وآله واهل بیته كه مهتر رسولانست وخاتم پیغمبرانست طلب میكنم از تو بدانكه
تو وبانچه نام بردی بان خودت رای بزرك تو آنی كه بخشش میكنی بسوال بزرك ودفع
میكنی هر محذوری را ومیدهی هر بسیاری را وچند برابر میكنی از حسنات بسبب طاعت
كم وبسیار ومیكنی انچه را كه میخواهی ای بغایت توانا ای ان مستحق عبادت معروف
ای مدبر غیر خود ای مهربان بمؤمنان درود كن بر محمد واهل بیتاو **اصل** وَأَلْبِسْنِي
فِي مُسْتَقْبَلِ هٰذِهِ السَّنَةِ سِتْرَكَ وَنَضِّرْ وَجْهِي بِنُورِكَ وَأَحِبَّنِي
بِمَحَبَّتِكَ وَبَلِّغْنِي رِضْوَانَكَ وَشَرِيفَ كَرَامَتِكَ وَجَزِيلَ عَطَائِكَ
مِنْ خَيْرِ مَا عِنْدَكَ وَمِنْ خَيْرِ مَا أَنْتَ مُعْطٍ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ وَأَلْبِسْنِي
مَعَ ذٰلِكَ عَافِيَتَكَ يَا مَوْضِعَ كُلِّ شَكْوَى وَيَا شَاهِدَ كُلِّ نَجْوَى وَيَا
شَاهِدَ كُلِّ نَجْوَى وَيَا عَالِمَ كُلِّ خَفِيَّةٍ وَيَا دَافِعَ مَا يَشَاءُ مِنْ بَلِيَّةٍ
يَا كَرِيمَ الْعَفْوِ يَا حَسَنَ التَّجَاوُزِ تَوَفَّنِي عَلَى مِلَّةِ إِبْرٰهِيمَ وَفِطْرَتِهِ وَعَلَى
دِينِ مُحَمَّدٍ وَسُنَّتِهِ وَعَلَى خَيْرِ وَفَاةٍ فَتَوَفَّنِي مُوَالِيًا لِأَوْلِيَائِكَ مُعَادِيًا
لِأَعْدَائِكَ **شرح** وبپوشان مرا در وقت روآوردن این سال پرده تراو تابان
كن روی مرا بروشنی تو ومحبوب نزد خلایق كن مرا بدوستی تو وبرسان مرا برضای
برضای تو ومرتبه عالی كرامی بودن نزد تو وبسیار عطای تو از بهتر انچه نزد تست
واز بهتر انچه تو دهنده كسی را از جمله خلق تو وبپوشان مرا با وجودان لباس عافیت
ترا ای جای هر شكایت وای حاضر نزد هر راز وای دانای هر پنهان وای دفع كننده انچه
میخواهد دفع او از بلاء ای كرام عفو وای خوب در كذشتن از كناه بمیران مرا بر ملة ابرهیم
وخلقت او كه اسلامست بمعنی نفی شریك از الله تعالی وبر فرمان برداری محمد وطریقه
او كه احكام شرعیه است در اعمال ومختلف میشود باختلاف شرایع وبر بهتر مردن
پس بمیران مرا بر حالی كه پیرو باشم اماماں ترا دشمن باشم دشمنان ترا كه ائمه ضلالتند
اصل اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنِي فِي هٰذِهِ السَّنَةِ كُلَّ عَمَلٍ أَوْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ يُبَاعِدُنِي

مِنْكَ وَاجْلِبْنِي إِلَى كُلِّ عَمَلٍ أَوْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ يُقَرِّبُنِي مِنْكَ فِي هٰذِهِ السَّنَةِ يَا
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَامْنَعْنِي مِنْ كُلِّ عَمَلٍ أَوْ فِعْلٍ أَوْ قَوْلٍ يَكُونُ مِنِّي أَخَافُ ضَرَرَ
عَاقِبَتِهِ وَأَخَافُ مَقْتَكَ إِيَّايَ عَلَيْهِ حَذَرًا أَنْ تَصْرِفَ وَجْهَكَ الْكَرِيمَ
عَنِّي فَأَسْتَوْجِبَ بِهِ نَقْصًا مِنْ حَظٍّ لِي عِنْدَكَ يَا رَؤُوفُ يَا رَحِيمُ **شرح** جنبنی بجیم
ونون وباء یكنقطه بصیغه امر باب تفعیلست اجلبنی بجیم وباء یكنقطه بصیغه امر باب نصر
وضربست **یعنی** خداوندا دور كن مرا در این سال از هر رنج كشیدنی یا سخنی یا كاری
كه دور میكند مرا نسبت بتو وبكشان مرا سوی هر رنج كشیدنی یا سخنی یا كاری كه نزدیك
میكند مرا نسبت بتو در این سال ای رحم كننده تر رحم كنندكان وباز دار مرا از هر رنج كشیدنی
یا كاری یا سخنی كه میباشد از من میترسم ضرر باز كشت از او میترسم از غضب تو مرا بران
برای احتراز از اینكه كردانی در روز حساب روی ترا كه كرامیست از من پس مستوجب شوم
بان رو كردانیدن نقصانی را از نصیبی كه مراست نزد تو یا بمعنی كه باطل وبی ثواب شود
بعض حسنات من بسبب كناهان ای مهربان ای رحم كننده **اصل** اَللّٰهُمَّ
اجْعَلْنِي فِي مُسْتَقْبَلِ هٰذِهِ السَّنَةِ فِي حِفْظِكَ وَجِوَارِكَ وَكَنَفِكَ وَجَلِّلْنِي
سِتْرَ عَافِيَتِكَ وَهَبْ لِي كَرَامَتَكَ عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَجَهُكَ وَلَا
إِلٰهَ غَيْرُكَ **شرح** الجوار بكسر وضم جیم همسایكی وبكسر جیم پناه دادن الكنف بفتح
كاف وفتح نون وفا پناه الثنا بكسر ثاء سه نقطه ونون والف ممدوده فضای وسیع
كه در پیش دركاه خانه میباشد وبفتح ثاء ستایش مكرر الوجه جانب وذات وبنا بر
اول مراد انبیا واوصیا است **یعنی** خداوندا بكردان مرا در وقت روآوردن این سال
در نكاه داری تو وهمسایكی تو وپناه تو وبپوشان مرا پرده عافیت تو وبخش مرا كرامی
بودن نزد تو بی نیاز شد همسایه تو وبزركست دركاه امام تو یا بمعنی كه كنجایش
رجوع كل خلایق با نجا برای حل مشكلات ایشان دارد ونیست مستحق عبادتی غیر تو
اصل اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي تَابِعًا لِصَالِحِ مَنْ مَضَى مِنْ أَوْلِيَائِكَ وَأَلْحِقْنِي
بِهِمْ وَاجْعَلْنِي مُسَلِّمًا لِمَنْ قَالَ بِالصِّدْقِ عَلَيْكَ مِنْهُمْ وَأَعُوذُ بِكَ
اللّٰهُمَّ أَنْ تُحِيطَ بِي خَطِيئَتِي وَظُلْمِي وَإِسْرَافِي عَلَى نَفْسِي وَاتِّبَاعِي لِهَوَايَ
وَاشْتِغَالِي بِشَهَوَاتِي فَيَحُولَ ذٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَحْمَتِكَ وَرِضْوَانِكَ

ثناؤك

فأكونَ منسيّاً عِندَكَ مُتعرِّضاً لسخطِكَ ونَقِمتِكَ اللهمّ وفّقني لكلِّ عملٍ صالحٍ ترضى به عنّي وقرِّبني به إليكَ زُلفى **شرح** خداوندا بگردان مرا پیرو برای خوب هر که گذشت از دوستان تو و پیوسته کن مرا بایشان و بگردان مرا قبول کننده سخن برای آنکه سخن گفت براستی بر تو از جمله دوستان تو و پناه میگیرم بتو ای مستحق عبادت من از اینکه فرو گیرد بمن خطای من و بیجا کردن من و زیاده روی من بر خودم و پیروی من برای خواهش نفس من و مشغول شدن من بلذتهای من پس حجاب شود آنچه مذکور شد میان من و میان رحمت تو و رضای تو پس شوم فراموش نزد تو پیش نهاد برای غضب تو و عذاب تو خداوندا توفیق ده مرا برای هر عمل خوب که راضی میشوی بان از من و نزدیک کن مرا بان سوی تو منزلتی عالی **اصل** اللهمّ كما كفيتَ نبيَّكَ محمّداً صلّى الله عليه وآله هَولَ عدوِّه وفرّجتَ همَّه وكشفتَ غمَّه وصدقتَه وعدَكَ وأنجزتَ له موعِدَكَ بعهدِكَ اللهمّ بذلكَ فاكفِني هَولَ هذه السنةِ وآفاتِها وأسقامَها وفتنتَها وشرورَها وأحزانَها وضيقَ المعاشِ فيها وبلِّغني برحمتِكَ كمالَ العافيةِ بتمامِ دوامِ النعمةِ عندي إلى منتهى أجلي **شرح** کفیت بفا و یاء دو نقطه در پایین بصیغه ماضی مخاطب معلوم باب ضرب است الکفایه بکسر کاف کارسازی کسی بدفع ضرر از او فرّجت بفا و راء بی‌نقطه و جیم بصیغه ماضی مخاطب معلوم باب تفعیل است فرق میان همّ و غمّ اینست که همّ اندوهیست که بسبب آینده یا حال است و غمّ اندوهیست که بسبب گذشته و بعضی میگویند که همّ آنست که سببی معین نداشته باشد و غمّ آنست که سببی معین داشته باشد صدقته بصیغه ماضی مخاطب معلوم باب نصر است الوعد بفتح واو و سکون عین مژده احسان در زمان آینده مثل اذ يعدكم الله إحدى الطائفتين انجزت بنون و جیم و زای بانقطه بصیغه ماضی مخاطب معلوم باب افعال است الموعد بفتح میم و سکون واو و کسر عین خبر کردن باساءت در زمان آینده و مراد اینجا خبر کردن باساءت بادشمن کسی است در زمان آینده چنانچه گفته سيُهزَمُ الجمعُ ويُوَلّونَ الدُّبُرَ با در بعهدك برای آلت است العهد بفتح عین و سکون ها پیمان و گاهی عبارت از خلافت الهی مثل لا ينال عهدي الظالمين و مراد اینجا خلیفه الهی است که وصی رسول

رب العالمین است وان امیرالمؤمنین علیه السلام است که در هر جهادی فتح از او بود و جبرئیل و میکائیل بر دست راست و چپ او بودند چنانچه گذشت در کتاب الحجه در حدیث هشتم مولد امیرالمؤمنین علیه السلام اللهمّ در دوم تکرار اولست با در بذلك برای آلت است و متعلق است باکفنی و این در مقام قسم دادن است و مشار الیه ذلك عهدك است یا مجموع کفایت و ما بعد انست **یعنی** خداوندا چنانچه کفایت کردی پیغمبر ترا محمد صلی الله علیه و آله ترس دشمن او در روز بدر و روز احزاب و مانند آنها و گشاد دادی آزردگی او را و برداشتی اندوه او را و راست گفتی او را وعده احسان که با او کرده و بجا آوردی برای او نکبت دشمنان او را بوسیله امام تو خدا نگه بوسیله حرمت آن امام پس کفایت کن مرا ترس این سال و آفتهای از او و بیماریهای از او و محنت از او و بدیهای از او و اندوههای از او و تنگی معاش در از او و برسان مرا بوسیله رحمت تو که امام زمانست صلوات الله علیه بکمال فراغت بتام بودن استمرار نعمت نزد من تا آخر وقت عمر من **اصل** أسألُكَ سؤالَ مَن أساءَ وظلمَ واستكانَ واعترفَ وأسألُكَ أن تغفرَ لي ما مضى من الذنوبِ التي حصرتْها حفظتُكَ وأحصتْها كرامُ ملائكتِكَ عليَّ وأن تعصمَني إلهي من الذنوبِ فيما بقيَ من عمري إلى منتهى أجلي يا اللهُ يا رحمنُ صلِّ على محمّدٍ وعلى أهلِ بيتِ محمّدٍ وآتِني كلَّ ما سألتُكَ ورغبتُ إليكَ فيه فإنّكَ أمرتَني بالدعاءِ وتكفّلتَ بالإجابةِ **شرح** طلب میکنم از تو طلب کسی که بد کرد و بیجا کرد و زاری کرد و اعتراف کرد بگناه خود و طلب میکنم از تو اینرا که آمرزی برای من آنچه را که گذشت از گناهانی که احاطه کردند آنها را حافظان اعمال از جانب تو و شمردند آنها را گرامیان ملائکه تو بر من و اینرا که نگاه داری مرا ای مستحق عبادت من از گناهان در آنچه مانده از عمر من تا آخر وقت من ای ان مستحق عبادت معروف ای تدبیر کننده جمیع عیز خود درود کن بر محمد و بر خانواده محمد و بده مرا هر چه طلب کردم از تو و توجه کردم سوی تو در آن مطلب چه بدرستی که تو امر کردی مرا بدعا و ضامن شدی که اجابت کنی اشارتست بآیت سوره مؤمن ادعوني أستجب لكم و بیان شد در کتاب الدعاء در شرح حدیث هشتم باب شانزدهم **۴ اصل** سمعتُ أبا عبدِ

الله علیه السلام یقول کان امیر المؤمنین صلوات الله علیه اذا اهل
هلال شهر رمضان اقبل الی القبلة ثم قال اللهم اهله علینا
بالامن والایمان والسلامة والاسلام والعافیة المجللة
اللهم ارزقنا صیامه وقیامه وتلاوة القرآن فیه اللهم
سلمه لنا وتسلمه منا وسلمنا فیه **شرح** این ظاهرست از شرح حدیث اول
این باب **پنجم اصل** عن ابی عبدالله علیه السلام انه کان اذا اهل
هلال شهر رمضان قال اللهم ادخله علینا بالسلامة والاسلام
والیقین والایمان والبر والتوفیق لما تحب وترضی **شرح** روایت
از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه او بود با این روش که چون نموده میشد هلال
ماه رمضان میگفت که خداوندا داخل کن از برما با سلامت از آفتها و نفی شریک از
الله تعالی واطمینان خاطر بحق وگرویدن بربوبیت رب العالمین ونیکی کردن وتوفیق
برای آنچه دوست میداری وراضی میشوی **ششم اصل** عن ابی عبدالله علیه
السلام قال اذا حضر شهر رمضان فقل اللهم قد حضر شهر رمضان
وقد افترضت علینا صیامه وانزلت فیه القرآن هدی للناس
وبینات من الهدی والفرقان اللهم اعنا علی صیامه اللهم
تقبله منا وسلمنا فیه وتسلمه منا فی یسر منک وعافیة انک علی کل
شیء قدیر یا ارحم الراحمین **شرح** فی در فیه برای تعلیلست هدی للناس
وبینات من الهدی والفرقان اقتباس است از آیت سوره بقره که مذکور شد در شرح
حدیث دوم این باب هدی منصوبست تقدیرا و حال مقدره القرآن است الهدی
مصدر باب ضرب راه نمودن ومصدر اینجا بمعنی اسم فاعلست برای مبالغه وبینات
بمنزله عطف تفسیرست **اگر گویی** که حال بودن هدی ممکنست باعتبار اینکه مجموع
قرآنی که نازل شده پیش از این آیت مشتملست بر محکمات وانها هدی است ومرکب
از هدی وغیر هدی نیز هدی است اما حال بودن بینات ممکن نیست زیرا که بعض
از قرآن متشابهات است پس غیر بینات است ومرکب از بینات وغیر بینات غیر بینات است
گوییم تقیید بینات بمن الهدی والفرقان دفع این اشکال میکند زیرا که من

برای سببیت است ومراد بهدی در دوم امام مفترض الطاعة عالم بجمیع متشابهات
قرآنست باعتبار اینکه راهنمای خلایق وکشاف مشکلات تا اگر سؤال کنند او ومراد
بفرقان محکم قرآنست چنانچه بیان شد در شرح حدیث دوم این باب وذکر من الهدی
والفرقان بمنزله شرطست ومراد اینست که در هر آیتی از متشابه قرآن اگر رجوع کند سوی
هدی وفرقان آن آیت واضح میشود والا فلا **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلام گفت که چون حاضر شود ماه رمضان پس بگو که خداوندا بتحقیق حاضر
شد ماه رمضان وبتحقیق فرض کردی برما روزه آن را وفرو فرستادی برای آن قرآن را
برحالی که راهنما باشد مردمان را وبرحالی که آیات واضحات باشد بوسیله دو چیز
اول امام راهنمای مردمان که عالمست بمتشابهات قرآن دوم محکم قرآن که باعث فرق
میان امام راهنما وامام ضال مضل مثل آیاتی که نهی از پیروی ظن در آنها صریح شده
وآیاتی که امر به پیروی علم در آنها صریح شد، خداوندا مدد کن ما را بر روزه داشتن
آن خداوندا قبول کن آن روزه را از ما وبی آفت کن ما را در آن وقبول کن عبادت آن را
از ما در آسانی که از جانب تو باشد وفراغتی بدرستی که تو بر هر چیز بغایت توانایی
ای رحم کننده تر رحم کنندگان **هفتم اصل** عن ابی بصیر قال کان ابو عبد
الله علیه السلام یدعو بهذا الدعاء فی شهر رمضان اللهم انی بک ومنک
اطلب حاجتی ومن طلب حاجته الی الناس فانی لا اطلب حاجتی الا
منک وحدک لا شریک لک واسألک بفضلک ورضوانک ان تصلی
علی محمد وعلی اهل بیته وان تجعل لی فی عامی هذا الی بیتک الحرام
سبیلا حجة مبرورة متقبلة زاکیة خالصة لک تقر بها
عینی وترفع بها درجتی **شرح** با در بک برای استعانتست وظرف متعلق
باطلب است من بفتح میم وسکون نون موصوله است ومتضمن معنی شرطست الی برای
تضمین معنی توجه است فانی لا اطلب از قبیل وضع دلیل جزا در مقام جزا است بتقدیر
فانی لا اوافقه لانی لا اطلب حجة بکسر حا منصوب وبدل سبیلا است تقر بقاف
وتشدید راء بی نقطه بصیغه مضارع معلوم غایبه باب ضرب یا باب علم است ومیتواند
بود که بصیغه مخاطب معلوم باب افعال باشد وبنا بر اول عینی فاعلست وبنا بر دوم

مفعول ترفع براء بینقطه وفا وعین بینقطه بصیغه مضارع غایبه مجهول باب منع است
ومیتواند بود که بصیغه معلوم باشد وبنا بر اول درجتی نایب فاعلست وبنا بر دوم
مفعولست **یعنی** روایتست از ابو بصیر گفت که بود امام جعفر صادق علیه السلم
باینروش که دعا میکرد باین دعا در ماه رمضان خداوندا بدرستی که من بمدد تو و
از تو طلب میکنم حاجت خود را و هر که طلب کرد حاجت خود را و متوجه شد بسوی
غیر تو پس بدرستی که من موافقت او نمیکنم زیرا که من طلب نمیکنم حاجت خود را
مگر از تو بتنهایی تو شریکی نباشد ترا طلب میکنم از تو بوسیله فضل تو که عظیم است
برای اهلش و رضاء تو از اهل رضا اینرا که درود کنی بر محمد و بر خانواده او و اینرا
که گردانی برای من در این سال من سوی خانه تو که صاحب حرمت است راهی که حج باشد
ثواب داده شده بغایت قبول کرده شده صاحب نمو خالص برای تو که خنک شود
بان چشم من و بلند کرده شود بان مرتبه من در بهشت **اصل** وَتَرْزُقَنِي أَنْ أَغُضَّ
بَصَرِي وَأَنْ أَحْفَظَ فَرْجِي وَأَنْ أَكُفَّ بِهَا عَنْ جَمِيعِ مَحَارِمِكَ حَتَّى لَا يَكُونَ
شَيْءٌ آثَرَ عِنْدِي مِنْ طَاعَتِكَ وَخَشْيَتِكَ وَالْعَمَلِ بِمَا أَحْبَبْتَ وَالتَّرْكِ
لِمَا كَرِهْتَ وَنَهَيْتَ عَنْهُ وَاجْعَلْ ذَلِكَ فِي يُسْرٍ وَيَسَارٍ وَعَافِيَةٍ وَأَعْنِي
شُكْرِ مَا أَنْعَمْتَ بِهِ عَلَيَّ **شرح** ترزقنی بصیغه مضارع مخاطب باب نصر معطوفست
بر تجعلنی اغض بغین با نقطه و تشدید ضاد با نقطه بصیغه مضارع معلوم متکلم
باب نصر است اکف بتشدید فاء بصیغه مضارع معلوم متکلم باب نصر است الکف
برگردیدن از کاری با در بها برای تعدیه است و ضمیر راجع بجوارح است زیرا که ذکر
غض بصر و حفظ فرج بعنوان مثالست والا ظاهر اینست که بجای بها بضمیر مؤنث
بهما بضمیر تثنیه باید تا راجع باشد ببصر و فرج اثر بهمزه و الف و ثاء سه نقطه و راء
بینقطه افعل التفضیل است الیسر بضم یاء دو نقطه در پایین و سکون و ضم سین بینقطه
و راء بینقطه سهولت الیسار بفتح یاء بینیازی در بعض نسخ اعنی شکر است و در بعضی
اوزعنی شکر است و در بعضی هیچکدام نیست و بنا بر اول اعنی بفتح همزه و سکون
عین بینقطه و نون و الف منقلب از یاء یا واو افعل التفضیل است صاحب قاموس
گفته که عناه الامر یعنیه و یعنوه عنایة و عنایة همه شکر مجرور و مضاف الیه است

ومضافست بما موصوله **یعنی** اینکه روزی کنی مرا اینرا که بپوشانم چشم خود را و اینرا که نگاه دارم
عورت خود را و اینرا که برگردانم امثال بصر و فرج را از جمیع حرامهای تو تا اینکه نباشد
چیزی راجح تر نزد من از فرمان برداری تو و ترس تو و بجا آوری آنچه دوست داشتی و
ترک آنچه نخواستی و نهی کردی از آن و بگردان آنچه را که طلب کردم با آسانی و مالداری
و فراغت و عمده تر شکر آنچه نعمت دادی بان بر من **اصل** وَأَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ
وَفَاتِي قَتْلاً فِي سَبِيلِكَ تَحْتَ رَايَةِ نَبِيِّكَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَعَ أَوْلِيَائِكَ
وَأَسْأَلُكَ أَنْ تَقْتُلَ بِي أَعْدَاءَكَ وَأَعْدَاءَ رَسُولِكَ وَأَسْأَلُكَ أَنْ تُكْرِمَنِي
بِهَوَانِ مَنْ شِئْتَ مِنْ خَلْقِكَ وَلَا تُهِنِّي بِكَرَامَةِ أَحَدٍ مِنْ أَوْلِيَائِكَ اللَّهُمَّ
اجْعَلْ لِي مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً حَسْبِيَ اللهُ وَمَا شَاءَ اللهُ **شرح** الرایة بفتح راء
بینقطه و سکون همزه و اکثر منقلب بالف میشود و یاء دو نقطه در پایین علم که در
لشکرگاه میباشد رایة نبیک عبارتست از آنچه بمیراث مانده از او و نزد امام زمان
محفوظست و در زمان قائم علیه السلم رات خواهد شد **اگر گویی** که امام جعفر
صادق علیه السلم میدانسته که در تحت آن علم کشته نخواهد شد پس چرا طلب آن
کرده **گوییم** که این طلب حقیقی نیست بلکه از قبیل آرزوست و آن گاهی تعلق بمحال میگیرد
و باعث ثواب میشود مثل توبه که آرزوی عدم وقوع گناه واقع در زمان گذشته است
بعد از وقوع آن پس تعلق آن بممکن در زمان آینده جایزست بطریق اولی مع الرسول
سبیلا اشارتست بآیت سوره فرقان یا لیتنی اتخذت مع الرسول سبیلا و ما شاء
عطف بر الله است و در بعض نسخ واو نیست و بنا بر آن بتقدیر ما شاء الله کان است
یعنی و طلب میکنم از تو اینرا که گردانی وفات مرا کشته شدن در راه تو در
زیر علم نبی تو صلی الله علیه و آله با دوستان تو و طلب میکنم از تو اینرا که کشی
بوسیله من دشمنان ترا و دشمنان رسول ترا و طلب میکنم از تو اینرا که گرامی کنی مرا
بخواری آنکه خواستی خواری او را از جمله مخلوق تو و خوار نکنی مرا بگرامی شدن
یکی از جمله دوستان تو خداوندا گردان برای من با رسول راهی بس است مرا الله
با آنچه خواست الله تعالی **۸ اصل** عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ أَنَّ
عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ كَانَ يَدْعُو بِهٰذَا الدُّعَاءِ فِي كُلِّ

یَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ اَللّهُمَّ اِنَّ هذا شَهْرُ رَمَضانَ وَهذا شَهْرُ الصِّیامِ
وَهذا شَهْرُ الْاِنابَةِ وَهذا شَهْرُ التَّوْبَةِ وَهذا شَهْرُ الْمَغْفِرَةِ وَالرَّحْمَةِ
وَهذا شَهْرُ الْعِتْقِ مِنَ النّارِ وَالْفَوْزِ بِالْجَنَّةِ اَللّهُمَّ فَسَلِّمْهُ لی وَ
تَسَلَّمْهُ مِنّی وَاَعِنّی عَلَیْهِ بِاَفْضَلِ عَوْنِكَ وَ وَفِّقْنی فیهِ لِطاعَتِكَ وَ
فَرِّغْنی فیهِ لِعِبادَتِكَ وَدُعائِكَ وَتِلاوَةِ كِتابِكَ وَاَعْظِمْ لی فیهِ
الْبَرَكَةَ وَاَحْسِنْ لی فیهِ الْعافِیَةَ وَاَصِحَّ لی فیهِ بَدَنی وَاَوْسِعْ فیهِ
رِزْقی وَاكْفِنی فیهِ ما اَهَمَّنی وَاسْتَجِبْ لی فیهِ دُعائی وَبَلِّغْنی فیهِ
رَجائی **یعنی** روایتست از عبد الرحمن بن بشیر از بعض استادان او اینکه امام
زین العابدین صلوات الله علیه بود باین روش که دعا میکرد باین دعا در هر روزی
ازماه رمضان خداوندا بدرستی که این ماه رمضانست واین ماه روزه است واین
ماه اخلاصست واین ماه پشیمانی از گناهانست واین ماه آمرزیدن گناهان
ورحمتست واین ماه ازاد شدن از اتش جهنم ورسیدن به بهشتست خداوندا
پس بی افت کن انماه را برای من وقبول کن عبادت ان ماه را از من بیان این دو
فقره شد در شرح حدیث اول این باب ومدد کن مرا بر عبادت درانماه ببهترین
مدد تو وتوفیق ده مرا درانماه برای فرمان برداری تو وفارغ از شغل دنیا کن مرا برای
عبادت تو ودعای تو وخواندن کتاب تو وبزرگ کن برای من درانماه برکت را
ونیکو کن برای من در ان ماه بی ازاری را وبی عرض کن برای من درانماه بدن مرا وفراخ
کن درانماه روزی مرا وکفایت کن مرا انچه بتشویش خاطر انداخت مرا ومستجاب
کن برای من درانماه دعای مرا وبرسان مرا درانماه بامید من **اصل** اَللّهُمَّ
اَذْهِبْ عَنّی فیهِ النُّعاسَ وَالْكَسَلَ وَالسَّأْمَةَ وَالْفَتْرَةَ وَالْقَسْوَةَ وَ
الْغَفْلَةَ وَالْغِرَّةَ اَللّهُمَّ جَنِّبْنی فیهِ الْعِلَلَ وَالْاَشْغالَ وَالْهُمُومَ
وَالْاَحْزانَ وَالْاَعْراضَ وَالْاَمْراضَ وَالْخَطایا وَالذُّنُوبَ وَاصْرِفْ عَنّی
فیهِ السُّوءَ وَالْفَحْشاءَ وَالْجُهْدَ وَالْبَلاءَ وَالتَّعَبَ وَالْعَناءَ اِنَّكَ سَمیعُ
الدُّعاءِ **شرح** اذهب بصیغه امر باب افعالست نعاس بضم نون وعین بینقطه
والف وسین بینقطه است کسل بفتح کاف وفتح سین بینقطه است سامه بفتح

سین بینقطه وسکون همزه وگاهی بهمزه والف میباشد مصدر باب علم است فتره
بفتح فا وسکون تاء دو نقطه در بالا وراء بینقطه مصدر باب نصر وضرب است
قسوه بفتح قاف وسکون سین بینقطه مصدر باب نصر است غفله بفتح غین
بانقطه وسکون فاء است غره بکسر غین بانقطه وتشدید راء بینقطه اسم مصدر باب
ضرب است ومصدر ان غراره است بفتح غین بمعنی بی تجربه بودن جنبنی بجیم ونون
وباء یکنقطه بصیغه امر باب تفعیل است علل بکسر عین بینقطه وفتح لام است اشغال
بفتح همزه وسکون شین بانقطه وغین بانقطه است الاعراض بفتح همزه وسکون
عین بینقطه وراء بینقطه والف وضاد بانقطه جمع عرض بفتح عین وفتح راء حوادث
روزگار که اتفاق می افتد ودوامی ندارد مثل زلزله سوء بضم سین بینقطه وسکون
واو وهمزه است جهد بفتح وضم جیم وسکون هاء ودال بینقطه است تعب بفتح
تاء دو نقطه در بالا وفتح عین بینقطه وباء یکنقطه است عناء بفتح عین بینقطه و
نون والف وهمزه منقلب از واوست **یعنی** خداوندا برطرف کن از من درانماه پینکی
در وقت عبادت را وکاهلی او وملول شدن را و سستی شدن او وسختی دلی او
فراموشی را وبازی خوردن را خداوندا دور دار مرا درانماه از آفتهایی که استمرار میدارد
مثل کوری وکری واز شغلهای دنیا که بسبب حاجتمندی میباشد واز دردکیها
که بسبب حال یا خوف آینده میباشد واز اندوههایی که بسبب گذشته می باشد
واز حوادث روزگار واز بیماریها واز غلطها واز گناهان وبگردان از من در
انماه ازار کردن مسلمانان را وخصلت رسوا را که پیروی ظن در حکم الهی است و
مشقت را وبلا را وماندگی را واسیر شدن را بدرستی که تو شنونده دعایی
اصل اَللّهُمَّ اَعِذْنی فیهِ مِنَ الشَّیْطانِ الرَّجیمِ وَهَمْزِهِ وَلَمْزِهِ وَنَفْثِهِ
وَنَفْخِهِ وَوَسْواسِهِ وَكَیْدِهِ وَمَكْرِهِ وَحِیَلِهِ وَاَمانِیِّهِ وَخُدَعِهِ وَغُرُورِهِ
وَفِتْنَتِهِ وَرَجِلِهِ وَشَرَكِهِ وَاَعْوانِهِ وَاَتْباعِهِ وَاَخْدانِهِ وَاَشْیاعِهِ
وَاَوْلِیائِهِ وَشُرَكائِهِ وَجَمیعِ كَیْدِهِمْ **شرح** همز بفتح ها وسکون میم وزای
بانقطه مصدر باب نصر وضرب است لمز بفتح لام وسکون میم وزای بانقطه مصدر
باب نصر وضرب است نفث بفتح نون وسکون فاء وثاء سه نقطه مصدر باب نصر

شَيْءٌ مِنْ ذٰلِكَ بِعَرَضٍ وَلَا مَرَضٍ وَلَا غَمٍّ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ شرح
نشاط بفتح نون وشين بانقطه والف وطاء بينقطه مصدر باب علم است يعنی خداوندا
روزی کن مرا در اين ماه کامل بودن روزه داشتن ان و رسيدن باميد در سحرخيزی
ان وطلب کمال انچه راضی ميکند ترا در اين ماه بسبب شکيبايی وگرويدن واطمينان
خاطر و داخل حساب روز قيامت کردن بعد ازان قبول کن انرا از ما بچندين برابر
بسيار و ثواب بزرگ خداوندا روزی کن مرا در اين ماه سعی در عبادت و سحرخيزی و
قدر طاقت وقوی بودن بر عبادت وخواهش عبادت و توجه سوی تو و پشيمانی
از گناهان وميل سوی ثواب و ترس عذاب وزاری وفروتنی و نازکی دل وراستی
زبان و ترس از خذلان تو و اميد برای توفيق تو و توکل بر تو وخاطر جمعی بتو
وپرهيز از حرامهای تو باخوب از جمله سخن که متضمن توحيدست ومقبول از جمله
سعی و بلند مرتبه کرده شده از جمله سحرخيزی ومستجاب از جمله دعا و جدا مکن
ميان من وميان چيزی از انچه مذکور شد بحادثی و نه بيماری و نه اندوهی
برحمت تو ای رحم کننده ترين رحم کنندگان نيم اصل قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ
السَّلَامُ إِذَا رَأَيْتَ الْهِلَالَ فَلَا تَبْرَحْ وَقُلِ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ هٰذَا
الشَّهْرِ وَفَتْحَهُ وَنُورَهُ وَنَصْرَهُ وَبَرَكَتَهُ وَطَهُورَهُ وَرِزْقَهُ وَأَسْأَلُكَ
خَيْرَ مَا فِيهِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهُ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِيهِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهُ
اللّٰهُمَّ أَدْخِلْهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ وَ
الْبَرَكَةِ وَالتَّوْفِيقِ لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضَىٰ شرح گفت امير المؤمنين عليه السلام
که چون ديدی ماه نو را پس از انجا مرو و بگو که خداوندا بدرستی که من طلب ميکنم از تو خير
اين ماه را و گشادن او و روشنی او و ديدن او و برکت او و پاکی او و روزی او و
طلب ميکنم از تو خير انچه در انست وخير انچه راکه بعد از انست و پناه ميگيرم بتو از شر انچه در انست و شر
انچه بعد از انست خداوندا داخل کن اين ماه را بر ما با ايمنی وگرويدن بخدا و رسولش و
بی آفت بودن و نفی شريک از الله تعالی و برکت و توفيق برای انچه دوست ميداری
و راضی ميشوی بان باب ششم اصل باب الاهلة والشهادة عليها شرح اهله
بفتح همزه وکسرها وتشديد لام جمع هلال بکسرها وتخفيف لام است وان در اصل

ونصره

رج نب

وضرب است نفخ بفتح نون وسکون فاء وخاء بانقطه مصدر باب نصر است کيد بفتح
کاف وسکون ياء دو نقطه در پايين ودال بينقطه است خيل بفتح خاء بانقطه و
سکون ياء دو نقطه در پايين جمع خائل است بمعنی سواران يا مفردی ندارد و ميتواند
بود که بفتح خاء بانقطه وسکون تاء دو نقطه در بالا مصدر باب نصر وضرب
باشد بمعنی کمين کردن امانی بفتح همزه وتخفيف ميم والف وکسر نون
وتشديد ياء دو نقطه در پايين جمع امنيه است بضم همزه وسکون ميم وکسر نون
وتشديد ياء دو نقطه در پايين خدع بضم وکسر خاء بانقطه وفتح دال بينقطه و
عين بينقطه جمع خدعه است بضم وکسر خاء وسکون دال وميتواند بود که بفتح
خاء وسکون دال مصدر باب منع باشد بمعنی بازی دادن غرور بضم غين
بانقطه وضم راء بينقطه مصدر باب نصر است فتنه بکسر فا وسکون تاء دو نقطه
در بالا و نون مصدر باب ضرب است رجل بفتح راء بينقطه وکسر جيم وتخفيف
لام صفت مشبهه باب علم است شرک بفتح شين بانقطه وفتح راء بينقطه است
اخدان بخاء بانقطه ودال بينقطه جمع خدن بکسر خاء وسکون دال است يعنی
خداوندا پناه ده مرا از شيطان سنگسار بلعنت مردم وسخنگی زدن او و اشارة
او وگفتگوی او ومثل شعرهايت و بادپيمايی او و وسوسهٔ او و خبث او و فريب او
وسواران لشکر او و آرزوهای او و تدبيرهای او و بازی دادن او و بتشويش
انداختن او وپياده لشکر او و دام او و مددکاران او و تابعان او و مصاحبان
او و پيروان او و دوستان او و شريکان او و جميع اقسام بدذاتی ايشان اصل
اللّٰهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ تَمَامَ صِيَامِهِ وَبُلُوغَ الْأَمَلِ فِي قِيَامِهِ وَاسْتِكْمَالَ
مَا يُرْضِيكَ فِيهِ صَبْرًا وَإِيمَانًا وَيَقِينًا وَاحْتِسَابًا ثُمَّ تَقَبَّلْ ذٰلِكَ مِنَّا
بِالْأَضْعَافِ الْكَثِيرَةِ وَالْأَجْرِ الْعَظِيمِ اللّٰهُمَّ ارْزُقْنِي فِيهِ الْجِدَّ وَ
الِاجْتِهَادَ وَالْقُوَّةَ وَالنَّشَاطَ وَالْإِنَابَةَ وَالتَّوْبَةَ وَالرَّغْبَةَ وَالرَّهْبَةَ
وَالْجَزَعَ وَالْخُشُوعَ وَالرِّقَّةَ وَصِدْقَ اللِّسَانِ وَالْوَجَلَ مِنْكَ وَالرَّجَاءَ لَكَ
وَالتَّوَكُّلَ عَلَيْكَ وَالثِّقَةَ بِكَ وَالْوَرَعَ مِنْ مَحَارِمِكَ بِصَالِحِ الْقَوْلِ
وَمَقْبُولِ السَّعْيِ وَمَرْفُوعِ الْعَمَلِ وَمُسْتَجَابِ الدُّعَاءِ وَلَا تَحُلْ بَيْنِي وَبَيْنَ

بمعنی ظاهر شدنست ومعروف شده در قمر باعتبار اوایل ظهوران بعد از تحت الشعاع
ومقصود در این باب بیان حکم دو صورتست **اول** اینکه هلال بی اشتباه
شود بسبب عدم ابر وماندان وحدیث اول وپنجم وششم این باب برای بیان
اینست **دوم** اینکه هلال مشتبه شود نزد مکلفی وحاجت بدلالت دلیلی شود
مثل شهادت شاهدان وحدیث دوم وسوم وچهارم وهفتم وهشتم ونهم و
یازدهم ودوازدهم این باب برای بیان اینست وحدیث دهم این باب برای بیان
هر دو صورتست **یعنی** این باب بیان دو چیزست اول ماههای نو چون بی اشتباه
شود دوم کواهی دادن بر انها مثلا چون مشتبه شود در این باب دوازده حدیث
ودر بعض نسخ حدیث هشتم نیست وبنا بر این یازده حدیث میشود **اول اصل**
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْأَهِلَّةِ فَقَالَ هِيَ أَهِلَّةُ
الشُّهُورِ فَإِذَا رَأَيْتَ الْهِلَالَ فَصُمْ وَإِذَا رَأَيْتَهُ فَأَفْطِرْ **شرح** اهله بیان
شد در شرح عنوان این باب اهله الشهور در نسخ بهاء است وظاهر اینست که بمعنی
ادله الشهور بدال بی نقطه باشد ومراد این باشد که اول هر ماهی ابتدای شبی است
که هلال در ان شب باشد ودر شب مقدم بران نباشد وما بنا بر این شرح میکنیم
ومیکوییم که این اشارتست بتفسیر آیت سوره بقره که یسألونك عن الاهلة قل هی
مواقیت للناس والحج بنا بر اینکه مواقیت جمع میقات باشد که اسم آلت است ومأخوذ
از وقت بفتح واو وسکون قاف که مصدر باب ضرب است بمعنی تحدید وتعیین
زمان چیزی وحج اسم جمع حاج باشد یا جمع باشد چنانچه در قاموس مذکورست مثل
رکب وراکب واکر مصدر باشد والحج بتقدیر واهل الحج خواهد بود زیرا که حج بمعنی
مصدر مانند ناس نیست پس مراد اینست که اهله مواقیت است برای جمیع مکلفان
باعتبار عبادات عامه وبرای بعض ایشان باعتبار عبادت خاصه که قصد بیت
است فا در فاذا برای تفریعست مراد برؤیت اینجا علم است پس این حکم شامل کور
وبینایی که نزد او شهر هلالی ثابت شود بتواتر نیز هست **یعنی** روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام اینکه او پرسیده شد از هلالها که اشتباه بسبب ابر
وماندان در انها نباشد پس کفت که انها دلیلهای ماههاست پس چون دانستی

هلال ماه رمضان را مثلا پس روزه دار برای ماه رمضان وچون دانستی هلال شوال را
مثلا پس افطار کن در فردای ان که اول شوالست **بدانکه** این حکم در شریعت نبی آخر
الزمان صلی الله علیه واله شده ودر شرایع انبیای کذشته مدار حساب شهور
وسنین موافق اصطلاح منجمان بوده چنانچه بیان میشود در شرح حدیث دوم باب
آینده **دوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَ عَلِيٌّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ يَقُولُ لَا أُجِيزُ فِي الْهِلَالِ إِلَّا شَهَادَةَ رَجُلَيْنِ عَدْلَيْنِ **یعنی** روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که بود علی صلی الله علیه وآله با ینروش که میکفت
که قبول نمیکنم در رؤیت هلال شهادتی را مکر شهادت دو مرد عادل را مخفی نماند که این
منافات ندارد با اینکه اکر خبر رؤیت هلال متواتر شود بی عدلین مقبول شود زیرا
که قبول ان در این صورت باعتبار شهادت نیست بلکه باعتبار علم است که مانند
رؤیت خودست **سوم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ
فِي الْهِلَالِ **شرح** روایتست از محمد بن مسلم که از راویان امام محمد باقر وامام جعفر
صادق علیهما السلامست کفت که روا نمیشود شهادت زنان در رؤیت هلال مراد غیر
صورت تواترست چنانچه کذشت در شرح حدیث سابق **چهارم اصل** قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ
عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِي الْهِلَالِ وَلَا تَجُوزُ إِلَّا شَهَادَةُ
رَجُلَيْنِ عَدْلَيْنِ **شرح** این ظاهرست از شرح حدیث دوم وسوم **پنجم اصل** قَالَ
أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيْسَ عَلَى أَهْلِ الْقِبْلَةِ إِلَّا الرُّؤْيَةُ لَيْسَ عَلَى
الْمُسْلِمِينَ إِلَّا الرُّؤْيَةُ **شرح** اهل القبله عبارتست از مسلمین پس ذکر فقره
دوم برای مبالغه وتاکیدست واین اشارتست باینکه در شرایع انبیای کذشته چنین
نبوده بلکه مدار حساب ماه وسال موافق اصطلاح منجمین بوده چنانچه بیان میشود
در شرح حدیث دوم باب آینده مراد برؤیت همانست که کذشت در شرح حدیث اول
این باب **یعنی** کفت امام جعفر صادق علیه السلام که نیست بر اهل قبله مکر دانستن
هلال نیست بر مسلمانان مکر دانستن هلال چون ابر وماندان مانع نباشد **ششم
اصل** عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فَصُومُوا وَإِذَا
رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا **شرح** این ظاهرست از شرح حدیث اول وپنجم **اصل** وَلَيْسَ

بالرأی و لا بالتظنی و لیس الرؤیة ان یقوم عشرة نفر فیقول واحد هو
ذا و ینظر تسعة و لا یرونه و لکن اذا رآه واحد رآه الف شرح
ضمیر مستتر در لیس راجعست بقدر مشترک میان صوم و افطار الرأی بفتح راء بی‌نقطه
و سکون همزه و گاهی منقلب بالف میشود و یا گمان چیزی کردن بی استناد بنص کتاب
خدا و سنت رسول و ائمهٔ معصومین علیهم السلام التظنی بظاء بانقطه و کسر نون
مشدده و یاء منقلب از نون تقلید اهل ظن و آن در اصل تظنن بوده که مصدر
مضاعف باب تفعلست بمعنی بستن ظن دیگری برخود بکار فرمودن آن در خود
چنانچه در تقلید اهل ظن میباشد فیقول منصوبست و ینظر نیز منصوبست و واو
در و لا یرونه حالیه است یعنی و نیست صوم یا افطار بگمان خود و نه بتقلید
و نیست دانستن هلال اینکه ایستاده ده نفر مانند یکدیگر پس گوید یکی که آنچه
میطلبید اینست که دیدیم و نگاه کنند نه نفر بر حالی که نمی‌بینند آنرا ولیک چون
بیند آنرا یکی میبیند آنرا هزار کس که مانند او باشند در نظر و قوت دیدن و ابر
و مانند آن مانع نباشد هفتم اصل عن الصلت الخزاز عن ابی عبد الله
علیه السلام قال اذا غاب الهلال قبل الشفق فهو للیلته و
اذا غاب بعد الشفق فهو للیلتین شرح صلت بفتح صاد بی‌نقطه و
سکون لام و تاء دو نقطه در بالاست خزاز بفتح خاء بانقطه و تشدید زای بانقطه
و الف و زای بانقطه است یعنی روایتست از صلت خزفروش از امام جعفر
صادق علیه السلام گفت که چون فرو رود هلال پیش از فرو رفتن سرخی مغرب پس آن برای
همان شب خودست باینمعنی که یکشبه است و چون فرو رود بعد از فرو رفتن سرخی پس
آن دوشبه است هشتم اصل عن اسمعیل بن الحر عن ابی عبد الله علیه
السلام قال اذا غاب الهلال قبل الشفق فهو للیلته فاذا غاب
بعد الشفق فهو للیلتین شرح این موافق سابقست و تکرار برای اختلاف
سند و تبدیل واو در و اذا بفا برای تفریع بر مفهوم شرطست و در بعض نسخ کافی
این حدیث نیست نهم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال اذا اصح هلال
شهر رجب فعد تسعة و خمسین یوما و صم یوم الستین شرح

للیلته

مراد بصحت هلال رجب اینجا اختزال روز آخر جمادی الاخری است از رجب در صورتی که ابر
و مانند آن نباشد و هلال رجب دیده شود و معنی اختزال می‌آید در شرح حدیث دوم
باب آینده و وجوب صوم یوم الستین مبنی بر سه مقدمه است اول اینکه میان دو
خروج الشعاع متوالی مقدار بیست و نه شبانه روز و نیم و چهل و چهار دقیقه است
چنانچه بیان میشود در شرح حدیث سوم باب هشتم دوم اینکه ممکنست رؤیت هلال
پیش از خروج الشعاع بهشتاد و هشت دقیقه ساعتی که یکساعت مستویه و بیست و
هشت دقیقه میشود بنابر اینکه مراد بخروج الشعاع دوری قمرست از شمس بعد از اجتماع
وسطی بدوازده درجه باعتبار حرکت وسط قمر و قمر در آن وقت مختلف میشود باختلاف
نسبتش بشمس باینمعنی که گاهی پیش از آن ممکن الرؤیه است و گاهی بعد از آن نیز ممکن
الرؤیه نیست تا وقتی که ممکن الرؤیه شود پس میتواند بود که چون در شب یوم الستین
ابر و مانند آن نباشد هلال دیده شود در ما نحن فیه سوم اینکه یوم الشک را داخل
ماه رمضان میباید شمرد چنانچه می‌آید در شرح احادیث باب آینده مخفی نماند که از آنچه
گفتیم ظاهر میشود که میتواند بود اینکه اگر اختزال معلوم نباشد روز پنجاه و نهم یوم الشک
شود و روزهٔ آن نیز واجب شود زیرا که ممکنست که خروج الشعاع پیش از شب اول
رجب شده باشد بزمانی بسیار چنانچه مفصل میشود در شرح حدیث سوم باب
هشتم و اینکه اگر اختزال معلوم باشد و کسی ضبط نسبت قمر بشمس کرده باشد
و داند که در شب شصتم ممکن الرؤیه نیست روزهٔ آن روز بر او واجب نباشد والله
اعلم یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که چون تندرست و بی
اشتباه شود هلال ماه رجب و مشتبه شود هلال شعبان و هلال ماه رمضان
پس شماره کن پنجاه و نه روز را و روزه دار برای ماه رمضان در روز شصتم دهم
اصل قال ابو عبد الله علیه السلام عد شعبان تسعة و عشرین یوما
فان کانت متغیمة فاصبح صائما و ان کانت مصحیة و تبصرته و لم
تر شیئا فاصبح مفطرا شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلام که شماره کن
شعبان را بیست و نه روز پس اگر آسمان باشد ابردار پس صبح کن بر حالی که روزه دار
باشی بقصد ماه رمضان و اگر باشد آسمان صاف و طلب دیدن هلال کنی و نه بینی

چیز برای پس بصره رس بر حالی که افطار کنی باینمعنی که روزه بر تو فرض نیست اگرچه مستحب باشد
بدانکه شق اول مبنی بر مقدمهٔ اول وسوم است که مذکور شد در شرح حدیث
سابق وبرای شق اول تفصیل می آید باعتبار صورت وجوب تقیه در حدیث ششم
باب نهم که انما یصام یوم الشک من شعبان تا آخر ودر حدیث اول باب دهم که
وصوم یوم الشک امرنا به ونهینا عنه تا آخر یازدهم اصل عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیهِ
السَّلامُ قالَ اِذا رَاَوُا الْهِلالَ قَبْلَ الزَّوالِ فَهُوَ لِلَّیْلَةِ الْماضِیَةِ وَاِذا
رَاَوْهُ بَعْدَ الزَّوالِ فَهُوَ لِلَّیْلَةِ الْمُسْتَقْبِلَةِ شرح ظاهر اذا راوا اینست که
اگر یک کس یا دو کس مثلا که چشم ایشان بغایت تند باشد بینند ودیگران نه بینند اعتبار
نداشته باشد در حق بیننده نیز وظاهر بعض احادیث این باب خلاف اینست والله
اعلم یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که چون مردم بینند هلال را
پیش از زوال افتاب پس ان برای شب گذشته است وچون بینند انرا بعد از زوال
افتاب پس ان برای شب آینده است دوازدهم اصل عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ
السَّلمُ قالَ اِذا تَطَوَّقَ الْهِلالُ فَهُوَ لِلَیْلَتَیْنِ وَاِذا رَاَیْتَ ظِلَّ رَاْسِکَ
فِیهِ فَهُوَ لِثَلاثِ لَیالٍ شرح ذکر راس باعتبار اینست که جنبانیدن ان برای
امتحان دیدن سایه آسانترست یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
گفت که چون دوری شود هلال پس ان دو شبه است وچون بینی سایه سر خود را
در ماه تاب پس ان سه شبه است باب هفتم اصل باب نادر شرح باب مرفوع و
باتنوین است یعنی این بابیست که غریبست در این باب سه حدیث اول اصل
عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلمُ قالَ شَهْرُ رَمَضانَ ثَلثُونَ یَوْماً لا یَنْقُصُ
اَبَداً شرح ابدا بفتح همزه وفتح باء یکنقطه ودال بینقطه بمعنی هرگزست واین اشارتست
باینکه اگر بعضی از ماههای رمضان بیست ونه روز باشد الله تعالی از اد در دیوان عمل
روزه داران سی روز مینویسد چون کمی ان باختیار ایشان نیست نظیر انچه گذشت در
کتاب الجنایز در احادیث باب دوم که باب ثواب المریض است یعنی روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلم گفت که ماه رمضان سی روزست کم نمیشود هرگز در دیوان
عمل روزه داران بدانکه باین تقریر مندفع میشود منافات میان این حدیث واحادیثی

که منقول میشود در شرح حدیث آینده ومندفع میشود اعتراض باینکه این حدیث خلاف
محسوس است زیراکه معلومست که گاهی ماه رمضان بیست ونه روز میباشد بدانکه
در کتابت مخالفان روش دیگرست ابن اثیر در نهایه گفته که فیه شهرا عید لا ینقصان
یعنی فی الحکم ان نقصا فی العدد ای انه لا یعرض فی قلوبکم شک اذا صمتم تسعة و
عشرین او ان وقع فی یوم الحج خطاکم لم یکن فی نسککم نقص دوم اصل عَنْ اَبِی عَبْدِ
اللهِ عَلَیْهِ السَّلمُ قالَ اِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الدُّنْیا فِی سِتَّةِ اَیّامٍ ثُمَّ اخْتَزَلَها
عَنْ اَیّامِ السَّنَةِ وَالسَّنَةُ ثَلثُمِائَةٍ وَاَرْبَعَةٌ وَخَمْسُونَ یَوْماً شَعْبانُ
لا یَتِمُّ اَبَداً وَرَمَضانُ لا یَنْقُصُ وَاللهِ اَبَداً وَلا تَکُونُ فَرِیضَةٌ ناقِصَةٌ
اِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ یَقُولُ وَلِتُکْمِلُوا الْعِدَّةَ وَشَوّالُ تِسْعَةٌ وَعِشْرُونَ
یَوْماً وَذُو الْقَعْدَةِ ثَلثُونَ یَوْماً لِقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَواعَدْنا مُوسی
ثَلثِینَ لَیْلَةً وَاَتْمَمْناها بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِیقاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِینَ لَیْلَةً وَذُو
الْحِجَّةِ تِسْعَةٌ وَعِشْرُونَ یَوْماً وَالْمُحَرَّمُ ثَلثُونَ یَوْماً ثُمَّ الشُّهُورُ بَعْدَ
ذلِکَ شَهْرٌ تامٌّ وَشَهْرٌ ناقِصٌ شرح قوم در امثال این حدیث گفتگوها کرده اند اگر
کسی اراده اطلاع بر انها داشته باشد رجوع کند بکتاب تهذیب الاحکام که از مصنفات
شیخ طوسی رحمه الله تعالی است واینجا میگوییم که مقصود در این حدیث ابطال دو مذهب است
اول مذهب مخالفان که صوم یوم الشک را که در صورت اشتباه هلال شهر رمضان است
حرام میشمرند مطلقا دوم مذهب جمعی که صوم انرا نافله میشمرند وامام علیه السلم
در بیان این مقصود مبالغه کرده ببیان اینکه افطار یوم الشک نه موافق احکام
شرایع انبیای سابق است ونه موافق احکام این شریعت زیراکه در شرایع انبیای گذشته
که مدار بر شهور قمریه بوده شعبان زیاد بر بیست ونه روز نبوده هرگز زیراکه
منظور در ان شرایع عدد بوده واگر از خروج الشعاع تا خروج الشعاع دیگر بیست و
نه شبانه روز ونیم بوده در ان وقت اشکالی نمیماند وبنا بر امثال انچه می آید در کتاب
الحج در حدیث ششم باب اتیان المشاهد وقبور الشهداء که باب دویست وبیست و
یکم است در حکایت رد شمس اختلاف حرکت قمر باختلاف ازمان استبعاد ندارد مگر
نزد زنادقه وفلاسفه که منکر اختیار وتدبیر صانع عالمند واگر بیست ونه شبانه روز

نیم وچهل وچهار دقیقه بوده مطابق حال اینزمان در هر سی سال یازده شبانه روز بوکه
کبیسه علیحده بوده ومجتمع بوده یا متفرق بوده موافق حساب منجمان که بیان میشود
در شرح حدیث سوم باب آینده ودر این شریعت مدار بر امکان رؤیت هلال است چنانچه
گفته در آیت سورهٔ بقره یسئلونك عن الاهلّة قل هی مواقیت للناس وامر واقع شده
باکمال عده در قضای صوم چه جای ادای ان پس در صورت اشتباه هلال اول شهر
رمضان وهلال اخر شهر رمضان برائت ذمه از اکمال عده ادا موقوفست بر صوم
سی ویك روز هر چند که عده ان در نفس الامر بیست ونه روز باشد چنانچه در صورت
شك در عدد ایام مرض یا سفر در اینکه شش است مثلا یا هفت مثلا برائت ذمه از
اکمال عده قضا موقوفست بر صوم هفت روز زیراکه موقوف علیه واجب واجب است
موافق انچه مقررست در فن اصول فقه وامام علیه السلم باین اشارت کرده که
گفته لا یکون فریضه ناقصه واین منافات ندارد با حرام بودن صوم یوم الشك
بقصد شهر رمضان چنانچه بیان میشود در شرح باب دهم پس این حدیث موافقت
با احادیثی که جمعی توهم منافات میان این حدیث وانها میکنند مثل بعض احادیث باب
سابق که لیس علی اهل القبله الا الرّؤیة ومثل صحیحه حماد که مذکورست در کتاب
تهذیب الاحکام در باب علامة اول شهر رمضان واخره ودلیل دخوله که عن
ابی عبدالله علیه السلم انه قال فی شهر رمضان هو شهر من الشهور یصیبه ما یصیب
الشهور من النقصان ومثل انچه روایت شده در تهذیب در باب مذکور از امیر
المؤمنین علیه السلم که صمنا مع رسول الله صلی الله علیه واله تسعة وعشرین ولم
نقضه وامثال اینها از اخبار زیراکه اینها در صورت عدم اشتباه هلالست پس اگر
هلال ان مشتبه شود روزهٔ ان البته تام می باید واینست معنی انچه روایت شده که
ما صام رسول الله صلی الله علیه وآله الا تامّا بدانکه توضیح این حدیث بمقدمه و
مقصد میشود مقدّمه سال بر دو قسمست سال قمری وسال شمسی ثلثمائة واربعه
وخمسون یوما مبنی بر اسقاط کسرست برای کبیسه که بیان میشود در شرح حدیث
سوم باب آینده وان کسر نزد منجمان پانصد وبیست وهشت دقیقه است وان هشت
ساعت وچهل وهشت دقیقاست بنا بر اینکه هر ماه وسطی بیست ونه شبانروز ونیم

وان کسر را در ارصاد

وچهل وچهار دقیقه باشد وابتداء سال شمسی بتاریخ ملکی بودن مرکز افتاب در اول حمل
از منطقة البروج است واخرش عود باننست وزمان ان مقدار سیصد وشصت وپنج شبانه
شبانروز وشش ساعت تمام است بنا بر بعض ارصاد وناقص است بکسری بنا بر باقی
ارصاد باقیه مختلف یافته اند در رصد بطلمیوس چهار دقیقه وچهار خمس دقیقاست ودر
رصد بتانی سیزده دقیقه وسه خمس دقیقه است وبحساب محی الدین مغربی دوازده
دقیقه است ودر رصد مراغه که از نصیر الدین طوسی رحمه الله تعالی است یازده دقیقات
ودر رصد بعض متاخرین نه دقیقه وسه خمس دقیقاست واز انچه مذکور شد ظاهر
شد که تفاوت میان سال قمری وسال شمسی یازده شبانه روز مکر کسری است وان
تفاوت موافق رصد بطلمیوس ده شبانروز وبیست ویکساعت وهفت دقیقاست
ودوازده ثانیه وبر این قیاس است ارصاد دیگر وبنا بر انکه در جوامع الجامع روایت
شده در تفسیر آیت سورهٔ کهف ولبثوا فی کهفهم ثلثمائة سنین وازدادوا تسعا که سیصد و
نه سال قمری سیصد سال شمسی است لازم می آید که سال شمسی سیصد وشصت وچهار
شبانروز وبیست وسه ساعت مستویه وپنجاه وشش دقیقه وسی وهشت ثانیه
وبیست وچهار ثالثه بوده باشد مکر انکه مبنی بر اسقاط کسری باشد در قمری یا مبنی
بر اضافه کسری باشد در شمسی تا موافق یکی از ارصاد مشهوره شود وانچه مذکور شد
بنا بر اینست که شبانه روزی بیست وچهار ساعتست وهر ساعتی شصت دقیقات
وهر دقیقه شصت ثانیه است وهر ثانیه شصت ثالثه است مقصد خلق الدنیا
فی ستة ایام اشارتست بامثال آیت سورهٔ حدید هو الذی خلق السموات والارض
فی ستة ایام ثم استوی علی العرش ثم برای تراخی در زمانست اختزلها بخاء با نقطه
وزای بانقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب افتعالست الاختزال جدا کردن قطع
از چیزی واین حکایت واقعه ایست که پیش از این شریعت بوده واشارتست باینکه در
بعض شرایع انبیای گذشته مثل شریعت ادم علیه السلم مدار بر شهور شمسیه بوده
وهر ماهی سی روز بوده پس ایام سال سیصد وشصت روز بوده بی کسر وبرای ضبط
تفاوت خمسه مسترقه علیحده بعد از هر سال بوده مکر سالی که از اجتماع کسور روزی
دیگر بهم رسیده باشد که در ان سال سته مسترقه بوده وبعد از ان در شرایع انبیا

دیگر پیش از این شریعت مدار بر شهور قمریه علادیه شده و ایام سال سیصد و پنجاه و
چهار روز شده بی کسر چنانچه مذکور شد پس مراد بالسنة در اول سیصد و شصت
روز است و واو در والسنة حالیه است و مراد السنة در دوم سال قمری علادیه
شعبان بفتح شین با نقطه و فتح عین بی نقطه و باء یک نقطه غیر منصرفست برای الف
و نون زایدتین و وصفیت اصلیه و براین قیاس است رمضان که نکره است چنانچه
ظاهر میشود از حدیث اول باب چهلم و تقدیم بیان حال شعبان با وجود انکه شعبان
ماه اول سال قمری نیست برای اهتمام باینست که صوم یوم الشک واجبست و مثل
صوم سایر ایام شعبان نیست لا یتم بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب است
ابدا دو جا بفتح همزه و فتح باء یک نقطه است جمله و لا یکون فریضة ناقصة ان
الله عز و جل یقول و لتکملوا العدة معترضه است برای تاکید و تصریح بمقصود اصلی
از ذکر کلام سابق و لاحق لا تکون بصیغه غایبه یا غایب است فریضة مرفوع و
اسم لا تکون است الفریضة اینجا واجب لازم باشد بحکم قران چنانچه گذشت در کتاب
الصلوة در باب فرض الصلوة ناقصة منصوب و خبر لا تکون است و این فقره
چنانچه گفتیم اشارتست بقاعده که اهل فن اصول فقه در مبحث وجوب مقدمه
واجب ذکر کرده اند و ان اینست که هرچه اتیان بان موقوف علیه علم ببراءت
ذمه از مفروض باشد مفروضست و فرض بر دو قسم است اول انچه متعلق بفعل
موسع است مثل نماز فریضه دوم انچه متعلق بفعل مضیق است مثل صوم شهر
رمضان و اگر شکی در قسم اول واقع شود رفع آن باعاده ممکنست چنانچه گذشت در
کتاب الصلوة در احادیث باب الشک فی الرکعتین الاولیین و اگر در قسم دوم
واقع شود چاره نیست بغیر ادخال یوم الشک در مفروض مثلا و این قاعده در
مستحبات جاری نیست ان الله تا اخر استیناف بیانی سابقست لتکملوا از باب
افعالست در قراءت حفص از عاصم و از باب تفعیلست در قراءت ابوبکر از عاصم
در سورهٔ بقره چنین است شهر رمضان الذی انزل فیه القران هدی للناس و بینات
من الهدی و الفرقان فمن شهد منکم الشهر فلیصمه و من کان مریضا او علی سفر
فعدة من ایام اخر یرید الله بکم الیسر و لا یرید بکم العسر و لتکملوا العدة و لتکبروا

الله علی ما هدیکم و لعلکم تشکرون در این آیت چند احتمالست از انجمله که مناسب
این حدیث است اینکه شهر رمضان خبر مبتدای محذوف باشد بتقدیر الایام المعدودات
شهر رمضان و الذی بدل یا عطف بیان شهر رمضان و فی در فیه برای سببیت
باشد مثل فذلکن الذی لمتننی فیه چنانچه گذشت در شرح حدیث اول باب دوم
و هدی حال از قران باشد و بینات عطف بر هدی باشد برای تفسیر و من
برای سببیت باشد و هدی هر دو جا بمعنی هادی باشد و در دوم عبارت از امام
عالم بمتشابهات قران باشد و فرقان عبارت از محکمات قران باشد و توضیح اینها
در شرح حدیث ششم باب پنجم و فا در فمن برای تفریع باشد و الشهر مفعول به باشد
و شهود شهر عبارت از علم بحدوث ان باشد و من کان مریضا تا آخر بمنزله
استثنا باشد و عدة خبر مبتدای محذوف باشد بتقدیر فالایام المعدودات عدة
و یرید الله تا آخر برای بیان مصلحت تخفیف در مرض و سفر باشد چنانچه مفسران عامه
توهم کرده اند بلکه استیناف بیانی تعلیلی باشد برای شهر رمضان تا اخر پس بتقدیر این
باشد که لانه یرید الله و مراد این باشد که در این تکلیف رعایت مصلحت شما در
روز قیامت و دفع مفسده از شما در انروز شده پس و لتکملوا عطف باشد بر
تعلیل مفهوم از یرید الله برای تفسیر ان یا عطف باشد بر جمله شهر رمضان از قبیل
عطف جمله بر جمله مثل و کذلک نری ابرهیم ملکوت السموات و الارض و لیکون
من الموقنین و حاصل هر دو یکیست و بر هر تقدیر هر کدام از این سه فقره متعلق
بفعلیست که مفهوم شد از سابق بطریق لف و نشر مرتب پس افاده سه چیز میکند
اول اینکه ایام معدودات که صوم انها مفروضست شهری از شهور شده برای
اینکه اگر شکی واقع شود اکمال عده کنید و ثواب احتیاط و تعظیم فرایض الله را علیحده
دریابید دوم اینکه ان شهر شهر رمضان شده که قران برای ان نازل شده برای اینکه تعظیم
کنید الله تعالی را بنا بر هدایتی که کرده شما را بسبب قران که هادی است و مجموع ان آیات
واضحاتست سوم اینکه وضوح جمیع آیات قران بسبب هدی و فرقان شده برای اینکه
شاید که شکر کنید نعمت ولایت ان امام را و نعمت محکم بودن محکمات قران را که راه علم
بولایت ان امام است در هر زمان تا انقراض دنیا چنانچه می آید در شرح حدیث اول باب

باشد

التکبیر لیله الفطر و یومه شوال منصرفست ذو القعده بفتح قاف و بکسر نیز میباشد
استدلال بایت و واعدنا باعتبار اینست که جدا کردن سی شب انده شب و عدم اکتفا
بذکر چهل شب مجملا چنانچه در سورهٔ بقره است که اذ واعدنا موسی اربعین لیلة برای نکته
براینست که ان سی شب عبارتست از شهری که از سی کمتر نمیباشد و امتیازی ظاهر دارد از
سابق و لاحق چنانچه عشر عبارتست از ده ذی الحجه که امتیازی ظاهر دارد از سابق
و لاحق و لهذا گفته که والفجر و لیال عشر پس نسبت عشر بعشر بفتح شین مانند نسبت
اسبوع است بسبع بفتح سین و از این ظاهر میشود که ثلثین لیله بجای شهر ذی القعده
مستعمل شده و لیس مبنی براینست که پیش از حدوث احکام این شریعت و رعایت اهله
در مبادی شهور مدار حساب شهور و سنین موافق اصطلاح منجمان بوده چنانچه
مذکور شد و ظاهر انچه گذشت در کتاب الحجه در حدیث چهارم باب هشتاد و یکم که باب
کراهیة التوقیت است اینست که موسی علیه السلم وعده ثلثین با قوم خود کرده بر
وجهی که قرینه خفیه بر احتمال زیاده بران بوده و ان قرینه را اشکار نساخته نزد
غیر خواص خود برای علم او باینکه اکثر امت او بیتاب بوده اند یا برای مصلحتی دیگر
نظیر انچه گذشت در کتاب الزکوة در حدیث سوم باب ان الصدقة تدفع البلاء که قال
النبی صلی الله علیه و آله ان هذا الیهودی یعضه اسود فی قفاه و یقتله قال فذهب
الیهودی فاحتطب حطبا کثیرا فاحتمله ثم لم یلبث ان انصرف تا اخر ذو الحجه بکسر
حاء است بعد بکسر یاء یکنقطه حرف جر و فتح عین بینقطه و تشدید دال بینقطه است
یا بفتح باء و سکون عین و تخفیف دال تکرار مضمون ثم است **یعنی** روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلم گفت که بدرستی که الله عز و جل آفرید دنیا را در مدت
شش روز که اول انها یکشنبه است و اخر انها جمعه است بعد از ان جدا کرد انها را
از روزهای سال شمسی بر حالی که سال قمری سیصد و پنجاه و چهار شبانه روز بود
شعبان تمام نمیشد هرگز و رمضان ناقص از سی روز نمیشد بخدا قسم هرگز و نمیباشد
در این شریعت نیز هیچ فریضه ناقص بیان این انکه بدرستی که الله عز و جل میگوید
در سورهٔ بقره که و ایام معدودات که روزه انها مفروض است شهری معین شده
برای اینکه اکمال کنید عدد انرا و شوال بیست و نه روز بوده در شرایع سابقه و ذو

القعده سی روز بوده در شرایع سابقه برای قول الله عز و جل در سورهٔ اعراف که و وعده
انزال توریة و الواح کردیم موسی را سی شبانه روز که ذو القعده است و اتمام کردیم انها را
بده شبانه روز از ذو الحجه پس تمام شد علامت وقت صاحب کل اختیار او برای
نزول توریة و الواح چهل شبانه روز و ذو الحجه بیست و نه روز بوده در شرایع سابقه
و محرم سی روز بوده در شرایع سابقه بعد از ان ماهها بحساب ان بوده که مذکور
شد ماهی سی روز بوده و ماهی بیست و نه روز بوده **سوم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ
عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ شَهْرُ رَمَضَانَ ثَلٰثُوْنَ یَوْمًا لَا یَنْقُصُ وَاللهِ اَبَدًا **شرح**
مضمون این موافق حدیث اول این بابست **باب هشتم اصل باب شرح** این بابیست بعنوان
که مناسب باب سابقست در این باب چهار حدیثست **اول اصل** عَنْ عِمْرَانَ
الزَّعْفَرَانِی قَالَ قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ اِنَّ السَّمَاءَ تُطْبَقُ عَلَیْنَا
بِالْعِرَاقِ الْیَوْمَیْنِ وَالثَّلٰثَةَ فَاَیَّ یَوْمٍ نَصُوْمُ قَالَ اُنْظُرِ الْیَوْمَ الَّذِیْ صُمْتَ
مِنَ السَّنَةِ الْمَاضِیَةِ وَصُمْ یَوْمَ الْخَامِسِ **شرح** مراد بسما اسمانست یا مراد ابرست
و بنا بر اول تطبق بصیغه مجهول باب تفعیلست و بنا بر دوم بصیغه معلوم باب تفعیلست
التطبیق بطاء بینقطه و باء یکنقطه و قاف پوشانیدن چیزی مجموع چیزی دیگر را یوم
الخامس اضافه بیانیه است و در بعض نسخ الیوم الخامس است **یعنی** روایتست از عمران
زعفرانی گفت که گفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که بدرستی که اسمان پوشیده
میشود با بر بر ما در عراق دو روز و سه روز پس کدام روز را روزه میداریم برای ماه رمضان
امام گفت که نظر کن روزیرا که روزه داشتی انرا از سال گذشته و روزه دار روز پنجم را
مراد اینست که اگر در سال گذشته اشتباهی در هلال ماه رمضان نشده باشد
و یکشنبه مثلا اول ماه رمضان باشد امسال پنجشنبه اول ماه رمضان میتواند
بود زیرا که سال قمری وسطی سیصد و پنجاه و چهار شبانه روز و هشت ساعت و
چهل و هشت دقیقه است و هر ساعتی شصت دقیقه است پس عدد ایام سال پیش
از پنجشنبه گذشته خواهد بود بنا بر اینکه ان عدد موافق پنجاه هفته و چهار روزست
و پنجاه هفته بیش از یکشنبه میکند و بعد از ان تا اخر چهارشنبه چهار روز نیز
میکند پس اگر در سال سابق میان خروج الشعاع و میان غروب افتاب شب اول

اليوم

ماه رمضان فاصله بسیار باشد هشت ساعت و چهل و هشت دقیقه نیز گذشته
خواهد بود و پنجشنبه داخل ماه رمضان خواهد بود و الا فلا **بدانکه** این مبنی
بر اینست که یوم الشک را داخل فریضه میباید کرد چنانچه مذکور شد در شرح احادیث
باب سابق و تفصیل این می آید در حدیث باب دهم در شرح و یوم الشک امرنا به
و نهینا عنه تا آخر **دوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ صُمْ فِي
الْعَامِ الْمُسْتَقْبَلِ يَوْمَ الْخَامِسِ مِنْ يَوْمٍ صُمْتَ فِيهِ عَامَ أَوَّلٍ **شرح** مستقبل
بفتح و کسر باء میتواند بود و یوم در من یوم با تنوین است عام مضاف و منصوبست
بر ظرفیت اول مجرور و منون و مضاف الیه است بمعنی گذشته و میان مضاف و مضاف
الیه عموم و خصوص من وجه است مثل خاتم فضه و مضمون این موافق حدیث سابقست
سوم اصل عَنِ السَّيَّارِيِّ قَالَ كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ إِلَى الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ
السَّلَامُ يَسْأَلُهُ عَمَّا رُوِيَ مِنَ الْحِسَابِ فِي الصَّوْمِ عَنْ آبَائِكَ فِي عَدِّ خَمْسَةِ
أَيَّامٍ بَيْنَ أَوَّلِ السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ وَالسَّنَةِ الثَّانِيَةِ الَّتِي تَأْتِي فَكَتَبَ
صَحِيحٌ وَلَكِنْ عُدَّ فِي كُلِّ أَرْبَعِ سِنِينَ خَمْساً وَفِي السَّنَةِ الْخَامِسَةِ
سِتّاً فِيمَا بَيْنَ الْأُولَى وَالْحَادِثِ وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَإِنَّمَا هُوَ خَمْسَةٌ
خَمْسَةٌ **شرح** سیاری بفتح سین بینقطه و تشدید یاء دو نقطه در پایین و الف
و راء بینقطه احمد بن محمد بن سیارست فرج بفتح فا و فتح راء بینقطه و جیم است
عسکر اسم سامره است و ان موضعیست معروف در عراق عرب و عسکری اینجا عبارتست
از امام علی نقی علیه السلم چنانچه ظاهرست از انچه گذشت در کتاب الحجه در حدیث
پنجم مولد ابی الحسن علی بن محمد علیهما السلم ابائک مبنی بر تغلیب حال محکی
بر حال حکایتست و الا بضمیر غایب میبود عد بفتح عین و فتح دال اسم مصدر باب
نصرست بمعنی شمردن خمسا و ستا باعتبار لیله است زیرا که اول ماه از شب حساب
میشود **یعنی** روایتست از سیاری گفت که نوشت محمد بن فرج سوی امام علی نقی علیه
السلم میپرسید او را از انچه روایت کرده شده از حساب در روزه از پدران تو در
شمردن پنج روز میان اول سال گذشته و سال بعد از ان که می آید بمعنی اینکه روز
پنجم را اول سال دوم حساب باید کرد احتیاطا چنانچه گذشت در شرح حدیث اول

فیها
فیما

این باب پس نوشت که صحیح است ولیک بشمر در هر چهار سال پنج شبانه روز را و در سال
پنجم شش شبانه روز را در میان سال گذشته و اول سال نو و انچه غیر اینست پس جز این
نیست که ان حساب پنج روز پنج روزست مراد اینست که هر چهار سال که در هلال ماه
رمضان سال اول انها اشتباه نباشد اصلا و در هلال ماه رمضان ثانی انها اشتباه
شود روز پنجم اول سال اول را داخل ماه رمضان سال دوم میباید کرد احتیاطا
چنانچه گذشت در شرح حدیث اول این باب و چون در هلال ماه رمضان سال سوم
انها نیز اشتباه واقع شود روز پنجم اول سال دوم را داخل ماه رمضان سال سوم میباید
کرد احتیاطا و چون در هلال ماه رمضان سال چهارم انها نیز اشتباه شود روز پنجم
اول سال سوم را داخل ماه رمضان سال چهارم میباید کرد احتیاطا اما اگر در هلال
ماه رمضان سال پنجم نیز اشتباه شود این احتیاط نمیباید کرد بلکه روز ششم اول
سال چهارم را داخل ماه رمضان سال پنجم میباید کرد احتیاطا **اصل** قَالَ السَّيَّارِيُّ
وَهَذِهِ مِنْ جِهَةِ الْكَبِيسَةِ قَالَ وَقَدْ حَسَبَهُ أَصْحَابُنَا فَوَجَدُوهُ صَحِيحاً قَالَ
وَكَتَبَ إِلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ فِي سَنَةِ ثَمَانٍ وَثَلَاثِينَ وَمِائَتَيْنِ **شرح** الکبیسه
بفتح کاف و کسر باء یکنقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین و سین بینقطه فعیله بمعنی
مفعوله باب ضرب ساعات و دقایقی که کسر شبانه روزهای سالی باشد و پنهان
کرده شود در ان سال تا ظاهر کرده شود در سالی دیگر اصطلاحا و ان سال دیگر را سنة
الکبیسه مینامند بعنوان اضافه چنانچه در تتمه کلام سیاری می آید و بعضی انرا
السنه الکبیسه مینامند بعنوان توصیف و عبد العلی برجندی در شرح تذکره
این اعتقاد دارد و این موافق ظاهر کلام جوهری و صاحب قاموس است که السنة الکبیسه
التی یسترق منها یوم و ذلک فی کل اربع سنین حسبه بحاء بینقطه و سین بینقطه
و باء یکنقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصرست **یعنی** گفت سیاری که این سالها
که امام انها را جدا از سابق و لاحق کرده از جانب کبیسه است سیاری گفت که و بتحقیق
حساب کردند ان جواب امام را یاران ما که معرفت حساب شهور و سنین دارند
پس یافتند انرا صحیح و سیاری گفت که و نوشت سوی امام علیه السلم محمد بن فرج
در سال دویست و سی و هشت هجری مراد اینست که این مکاتبه در ان سال واقع شده

اصل هٰذَا الْحِسَابُ لَا يَتَهَيَّأُ لِكُلِّ اِنْسَانٍ يَعْمَلُ عَلَيْهِ اِنَّمَا هُوَ لِمَنْ يَعْرِفُ
السِّنِينَ وَمَنْ يَعْلَمُ مَتٰى كَانَتْ سَنَةُ الْكَبِيسَةِ ثُمَّ يَصِحُّ لَهُ هِلَالُ
شَهْرِ رَمَضَانَ اَوَّلَ لَيْلَةٍ فَاِذَا صَحَّ لَهُ الْهِلَالُ لِلَيْلَتِهِ وَعَرَفَ السِّنِينَ
صَحَّ لَهُ ذٰلِكَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ **شرح** این تتمه کلام سیاریست و بر اُعْنِ خواهی اینست
که این حساب را خود نکرده تا وجه صحت این جواب را داند یعمل بتقدیران یعمل است
پس مرفوع و منصوب میتواند بود و مصدر فاعل لا یتهیا است **یعنی** این حساب که در
جواب امام علیه السلم است میسر نمیشود برای هر شخصی اینکه عمل کند بران جز اینست
که ان حساب میسر است برای کسی که میشناسد سالها را باینمعنی که میشناسد که چند
سالست که میباید که جدا کرده شود از سابق ولاحق برای ضبط کبیسه و کسی که میداند
که کی شد سال کبیسه باصطلاح منجمان بعد از ان بی اشتباه شود برای او هلال ماه
رمضان در اول شبی از شبهای ان پس چون بی اشتباه شد برای او هلال در شب
ان بمعنی اینکه دانست اینرا که هلالی که نمودار شده یکشبه است در ماه رمضان سالی
و شناخت سالها را بی اشتباه میشود برای او ان حساب ان شاء الله **بدانکه** ظاهر
سیاق کلام سیاری و ضبط تاریخ مکاتبه در اینمقام اینست که خیال کرده باشد که
جواب امام مبنی بر اینست که در هر چهار سال از تاریخ مضبوط سال چهارم انها
سال کبیسه است و در سال پنجم استیناف عمل میباید کرد چنانچه در کلام جوهری
و صاحب قاموس که منقول شد نیز هست و این غلط و مخالف قاعدهٔ حساب اهل
رصد است و ایضا مخالف قاعدهٔ اهل این شریعت است که بنای ماه و سال را بر اهله
میگذارند و ما توضیح این میکنیم بذکر دو مبحث تا معلوم شود که حسابی که اصحاب
ما کرده اند و جواب امام علیه السلم را بنا بران صحیح یافته اند مخالف قواعد منجمان
نیست **مبحث اول** اینکه جواب امام علیه السلم مبنی بر اینست که سال قمری وسطی
که عبارتست از دوازده ماه قمری وسطی سیصد و پنجاه و چهار شبانه روز و هشت
ساعت مستویه و چهل و هشت دقیقه است بنا بر اینکه ماه قمری وسطی عبارتست
از زمانی که میان دو اجتماع شمس و قمر متوالی یا میان دو خروج الشعاع متوالی
یا مانند انها که متوالی باشد و ان بیست و نه شبانه روز و دوازده ساعت مستویه

و چهل و چهار دقیقه است و شبانه روزی بیست و چهار ساعت مستویه است و ساعت
مستویه شصت دقیقه است و ماه قمری باصطلاح اهل اسلام عبارتست از زمانی که میان
دو اول شب رؤیت هلال متوالی باشد و ان گاهی سی شبانه روزست و گاهی بیست و نه
شبانه روزست و ابتداء خروج الشعاع عبارتست از وقتی که قمر بعد از اجتماع آن
با شمس بدوازده درجه دور شده باشد و رؤیت هلال مختلف میشود گاهی پیش از
ابتدای خروج الشعاع میباشد و گاهی مقارن ان میباشد و گاهی بعد از ان میباشد
چنانچه گذشت در شرح حدیث نهم باب ششم و ممکنست که خروج الشعاع ماه رمضان
مثلا پیش از شب اول انماه باشد به بیست و شش ساعت مستویه و بیست و چهار دقیقه
ساعتی و بنا بر این مقدمات میگوییم که جواب امام مبنی بر کبیسه نیست بلکه مبنی
بر چیزیست که کبیسه نیز مبنی بر انست و ایضا جواب امام مبنی بر اینست که در ماه
رمضانی که هلال ان بی اشتباه شده ممکنست که از این قبیل باشد پس ممکنست که روز
پنجم ان ابتدای سال دوم باشد و روز پنجم اول سال دوم میتواند بود که ابتدای
سال چهارم باشد اما روز پنجم اول سال چهارم نمیتواند بود که ابتدای سال پنجم باشد

سوم باشد و روز پنجم
اول سال سوم میتواند
بود که ابتدای
سال

بلکه روز ششم ان میتواند بود که ابتدای سال پنجم باشد زیرا که خروج الشعاع نمیتواند
بود که پیش از شب اول ماهی باشد بقدر سی و پنج ساعت مستویه و دوازده دقیقه
و از انچه گفتیم ظاهر شد که عمل باین جواب حق کسی است که حساب شهور و سنین را
نداند مثل سیاری و مثل محمد بن فرج و لهذا امام علیه السلم او را مخاطب کرده در انجه
که گفته که و لکن عدّ تا اخر پس اگر کسی حساب انها را داند و داند که در سال اول خروج
الشعاع کی شده میتواند بود که عمل او بخلاف این باشد والله اعلم **مبحث دوم** اینکه
مدار تعیین سالهای کبیسه بر اصطلاح منجمان است و حکم شرعی در این شریعت متعلق
بان نیست و اصطلاح منجمان در ان مختلف است و اشهر میان ایشان اینست که سالهای
کبیسه یازده سالست از جمله هر سی سال خواه مبدا ان سی سال را شب اول ماه رمضان
کریم چنانچه در احادیث است و خواه شب اول ماه ربیع الاول کریم چنانچه گفته اند
که از ابتدای هجرت تا شانزده سال ربیع الاول ابتدای تاریخ هجری بوده و خواه شب
اول محرم کریم چنانچه بعد از ان شانزده سال ابتدای تاریخ ان شد والحال مدار

برانست وسر این اینست که هر وضعی که قمر نسبت بشمس در ساعتی و دقیقه از جمله بیست و
چهار ساعت مستویه شبانه روز داشته باشد بعد از سی سال قمری عود میکند
بمثل آن وضع در مثل همانوقت از شبانه روز پس مبدا این سی سال را هر وقتی که
خواهی اصطلاح میتوان کرد و منافات ندارد با قواعد اهل اسلام چه منظور ایشان
رعایت احکام عبادات از روزه و حج و مانند آنهاست و منظور منجمان ضبط اوقات
و اثبات آنها در جداول تقویم است و این دو منظور منافی یکدیگر نیست و منجمان
ابتدای این سی سال را اول محرم سال هجرت میگیرند و کسر یرا که نصف شبانه روز
یا زیاده بران باشد یکشبانه روز حساب میکند و داخل ماه سابق میگیرند و کمتر را
اعتبار علیحده نمیکنند و داخل ماه لاحق میگیرند عبد العلی برجندی در شرح
تذکره گفته که فیاخذون ای اهل الحساب الایام لشهر ثلثین ولشهر تسعة وعشرین
وذلك لان الكسر الذي بلغ النصف او زاد عليه ياخذونه واحدا والكسر الزايد
على تسعة وعشرين اكثر من نصف يوم فاخذوا الشهر الاول اعنى المحرم ثلثين يوما فصار
الشهر الثاني اعنى صفر تسعة وعشرين يوما لذهاب الكسر الزايد بما احتسب في المحرم
ويبقى ضعف فضل الكسر على النصف ثم ضموا هذا الضعف مع الكسر الزايد فصار
اعظم من النصف فاخذوا اول الربيعين ثلثين ثم اخذوا اخرهما تسعة وعشرين لانه
لم يبق من الكسر بعد الاحتساب بما تقدم الا اربعة امثال الفضل المذكور وعلى
هذا يكون اولى الجمادين ثلاثين واخريهما تسعة وعشرين وهكذا الى ان يكون
ذو الحجه تسعة وعشرين فلو كان الكسر الزايد نصف يوم فقط واخذ ايام ستة اشهر
ثلثين وايام ستة اخرى تسعة وعشرين لم يبق في اخر السنه من الكسور شيء لكنه
اكثر من نصف يوم باربع واربعين دقيقه فاذا ضربناها في اثني عشر عدد الشهور
حصل خمسمائة وثمان وعشرون دقيقه وتلك ثمان ساعات وثمانية واربعون
دقيقة وهذا هو الكسر المجتمع اخر السنة من الكسور الزائدة على النصف كما اشار
اليه بقوله ويزيدون الكسور المجتمعة التي يزيد على نصف يوم في كل ثلثين
سنة احد عشر يوما وذلك لان الكسر المجتمع اخر السنة من الكسور الزائدة على
النصف اعني ثمان ساعات وثمانية واربعين دقيقه هو خمس وسدس يوم اذ

مقدار اليوم بليلته اربع وعشرون ساعة وسدسه اربع ساعات وخمسه اربع
ساعات وثمان واربعون دقيقه والمجموع ثمان ساعات وثمان واربعون دقيقة
واقل عدد يصح فيه الخمس والسدس ثلثون فان خمسه سته وسدسه خمسة و
مجموعهما احد عشر فهذه الكسور في مدة ثلثين سنة يصير احد عشر يوما تاما
بلا كسر زائد عليه فيصير احد عشر شهرا مما يجب ان يكون تسعة وعشرين في مدة
ثلثين سنه ثلاثين ثلاثين يعني يصير في احدى عشرة سنة من ثلاثين سنة
في كل سنة شهر واحد ثلاثين من الشهور التي كان حقها ان يكون تسعة وعشرين
وهذا الشهر الواحد هو ذو الحجه فانهم اصطلحوا على ان يلحق الكبيسه باخره والسنون
التي يكون ذو الحجه فيها ثلاثين هي السنة الثانيه والخامسه والسابعة والعاشرة
والثالثه عشر والسادسه عشر والثامنه عشر والحادية والعشرون والرابعة
والعشرون والسادسة والعشرون والتاسعة والعشرون يضبط هذه السنون
بارقام بهز يجوح ادوط وذلك بعد حذف العقود وذلك لان الكسر المجتمع اخر
السنه الاولى اقل من النصف وفي السنة الثانيه يزيد عليه فاخذوه يوما
واحدا وفي الثالثه قد احتسب الكسر المجتمع بما بقي في السنه الثالثه وبقي مقدار
قليل واذا انضم الى الكسر المجتمع في الرابعه كان الحاصل ايضا اقل من النصف ثم
صار مع الكسر المجتمع في الخامسة اكثر من النصف فاخذوه يوما اخر وهكذا الى ان
يتم عدد ايام الشهور بلا كسر في كل ثلثين سنه ثم يستانف العمل بعد از آن گفته
كه ثم اذا اردت ان تعرف السنة التي يكون ذو الحجه فيها ثلثين فاطرح من السنين
الناقصه الهجرية ثلثين ثلثين الى ان يبقى ثلثون او اقل منه فتعرف بما ذكر في السنه
المطلوبة وما ذكرنا في ترتيب السنين المذكورة هو المشهور عند القوم **چهارم**
اصل قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنَّا نَمْكُثُ فِي الشِّتَاءِ الْيَوْمَ وَالْيَوْمَيْنِ
لَا نَرَى شَمْسًا وَلَا نَجْمًا فَاَيَّ يَوْمٍ نَصُومُ قَالَ اُنْظُرِ الْيَوْمَ الَّذِي صُمْتَ مِنَ
السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ وَعُدَّ خَمْسَةَ اَيَّامٍ وَصُمِ الْيَوْمَ الْخَامِسَ **شرح** مضمون
اين ظاهر است از شرح احاديث سابقه **باب نهم اصل باب اليوم الذي يشك فيه من
شهر رمضان هو ام من شعبان شرح** اين باب بيان روزيست كه شك كرده ميشود در آن

که آیا ازماه رمضان است یا از شعبان است بسبب ابر وماننده آن درین باب نه
حدیث **اول اصل** سألت أبا عبد الله علیه السلام عن الیوم الذی
یشك فیه من شعبان قال لأن أصوم یوما من شعبان أحب إلی من
أن أفطر یوما من شهر رمضان **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق علیه
السلام را از روزی که شك کرده میشود دران که آیا از شعبانست امام گفت که هر
آینه اینکه روزه دارم روزی را از شعبان محبوبترست سوی من از اینکه افطار کنم
روزی را ازماه رمضان مراد اینست که روزه آن واجبست **دوم اصل** عن سماعة
قال سألته عن الیوم الذی یشك فیه من شهر رمضان لا یدری أهو
من شعبان أو من شهر رمضان فصامه فكان من شهر رمضان قال
هو یوم وفق له لا قضاء علیه **شرح** روایتست از سماعه که از راویان امام
جعفر صادق و امام موسی کاظم علیهما السلام است گفت که پرسیدم امام را از
روزی که شك کرده میشود دران که ازماه رمضانست دانسته نمیشود که آیا آن
از شعبان است یا ازماه رمضان است پس مکلف روزه داشت آنرا پس ظاهر شد بشهادت
عدلین مثلا که آن بوده ازماه رمضان امام گفت که آن روزیست که موفق شد
برای روزه آن نیست قضایی براو **سوم اصل** قلت لأبی عبد الله علیه السلام
الرجل یصوم الیوم الذی یشك فیه من شهر رمضان فیكون كذلك
فقال هو شیء وفق له **شرح** من شهر متعلق بیصوم است و دلالت براین میکند
که قصد ماه رمضان در صوم یوم الشك باعث بطلان آن نمیشود زیرا که یا لغو
و محض لفظ است یا راجع میشود باعتقاد اینکه مفروض است مانند مفروض بودن
صوم شهر رمضان باعتبار اینکه موقوف علیه مفروض است چنانچه بیان
شد در شرح حدیث دوم باب هفتم در شرح ولا تكون فریضه ناقصه و بیان
میشود در شرح حدیث ششم این باب و در حدیث باب آینده در شرح وصوم یوم
الشك امرنا به ونهینا عنه تا آخر و مضمون این ظاهرست از شرح سابق **چهارم
اصل** قلت لأبی عبد الله علیه السلام إنی صمت الیوم الذی یشك فیه
وكان من شهر رمضان أفأقضیه قال لا هو یوم وفقت له **شرح** مضمون

این نیز ظاهرست از شرح حدیث دوم این باب **پنجم اصل** عن أبی عبد الله علیه
السلام قال سألته عن یوم الشك فقال صمه فإن یك من شعبان
كان تطوعا وإن یك من شهر رمضان فیوم وفقت له **شرح** مضمون
این ظاهرست از شرح حدیث دوم این باب **ششم اصل** قلت لأبی عبد الله علیه
السلام رجل صام یوما ولا یدری أمن شهر رمضان هو أو من غیره
فجاء قوم فشهدوا أنه كان من شهر رمضان فقال بعض الناس عندنا
لا یعتد به فقال بلى فقلت إنهم قالوا صمت وأنت لا تدری أمن شهر
رمضان هذا أم من غیره فقال بلى فاعتد به فإنما هو شیء وفقك الله
له **شرح** خطاب در کلام امام مبنی براینست که امام میدانسته که مراد سائل برجل خودش
است **یعنی** گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که مردی روزه داشت روزی را برحالی
که نمیداند که آیا ازماه رمضانست آن یا از غیر ماه رمضانست پس آمدند جمعی پس گواهی
دادند که آن بود ازماه رمضان پس گفتند بعض مردمان نزد ما که حساب مکن بآن
باینمعنی که قضا کن آنرا پس امام گفت که بلی حساب میکنی بآن پس گفتم که بدرستی که
ایشان گفتند که روزه داشتی برحالی که نمیدانستی که آیا ازماه رمضانست این یا از
غیر ماه رمضان است پس امام گفت که بلی پس حساب کن بآن بیان این آنکه آن چیزیست
که توفیق داد ترا الله تعالی برای آن **اصل** إنما یصام یوم الشك من شعبان
ولا یصومه من شهر رمضان لأنه قد نهی أن ینفرد الإنسان
بالصیام فی یوم الشك وإنما ینوی من اللیلة أنه یصوم من شعبان
فإن كان من شهر رمضان أجزأ عنه بتفضل الله عز وجل وبما
قد وسع علی عباده ولولا ذلك لهلك الناس **شرح** این بیان صورت و
وجوب تقیه است بنا براینکه مخالفان روزه یوم الشك را حرام میشمرند و مراد
بروزه یوم الشك بقصد شعبان اینست که قصد کند که اگر با مخالفان در سر
یکسفره حاضر شود خورد مانند آنچه در روزه مستحب در شعبان میباشد و احتمالی دیگر
درین مسئله مذکور میشود در شرح حدیث باب آینده ما در بما مصلحیه است **یعنی**
جز این نیست که در صورت وجوب تقیه روزه داشته میشود یوم الشك بقصد

صوم

شعبان و روزه نمیداری از ان بقصد ماه رمضان برای اینکه شان اینست که نهی کرده
شده آن از اینکه جدا شود آدمی از مخالفان در سر سفره بروزه در یوم الشک و جز این
نیست که قصد میکند از شب اینرا که او روزه میدارد از شعبان پس اگر باشد از
ماه رمضان کافی کرده میشود از او بسبب تفضل الله عز و جل و بسبب اینکه
بتحقیق توسیع کرده در صورت وجوب تقیه بر بندکان خود و اکر نمیبود انچه
کفتیم هر آینه هلاک میشدند مؤمنان بسبب ضرر مخالفان **هفتم اصل** عن ابی
عبد الله علیه السلام قال دخلت علی ابی العباس بالحیرة فقال یا
با عبد الله ما تقول فی الصیام الیوم فقلت ذاک الی الامام ان صمت
صمنا و ان افطرت افطرنا فقال یا غلام علی بالمائدة فاکلت معه
و انا اعلم و الله انه یوم من شهر رمضان و کان افطاری یوما و قضاؤه
ایسر علی من ان یضرب عنقی و لا یعبد الله **شرح** ابو العباس کنیت سفاح
و اسم او عبد الله بن محمد بن علی بن عبد الله بن العباس است و او اول خلفای
عباسیه است باعتباری و دوم است باعتباری دیکر زیرا
که برادرش ابرهیم بن محمد پیش از او دعوی خلافت کرد و زود کشته شد حیره بکسر
حاء بینقطه و سکون یاء دو نقطه در پایین و راء بینقطه شهریست معروف در
عراق عرب نزدیک کوفه علی بفتح عین بینقطه و فتح لام و تشدید یاء مفتوح
در اول اسم فعلست بمعنی بیار نزد من و در دوم مرکب از حرف جر و ضمیر متکلم
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که داخل شدم بر سفاح
در حیره پس کفت که ای ابو عبد الله چه میکویی در روزه داشتن در امروز که یوم
الشک است پس کفتم که اختیار ان سوی امام است اکر روزه میداری روزه میداریم
و اکر میخوری میخوریم پس کفت ای پسر بیار نزد من سفره را پس خوردم با او بر حالی
که من میدانستم بخدا قسم اینرا که ان روزیست از ماه رمضان بسبب وجوب
مقدمه واجب چنانچه بیان شد در شرح حدیث دوم باب هفتم یا غیر ان و بود
خوردن من روزی را و قضای ان آسانتر بر من از اینکه زده شود کردن من بر حالی
که عبادت کرده نشود الله تعالی مراد اینست که ترک تقیه حرامست **هشتم اصل**

سألت ابا الحسن علیه السلام عن الیوم الذی یشک فیه فان الناس
یزعمون ان من صامه بمنزلة من افطر یوما من شهر رمضان
فقال کذبوا ان کان من شهر رمضان فهو یوم وفق له و ان کان
من غیره فهو بمنزلة ما مضی من الایام **شرح** پرسیدم امام موسی کاظم
علیه السلام را از روزی که شک کرده میشود در ان که آیا از ماه رمضانست یا از
شعبان چه بدرستی که مخالفان دعوی میکنند که هر که روزه دارد از ان مانند کسی است
که خورده باشد روزی را از ماه رمضان پس امام کفت که دروغ کفتند بیان این
انکه اکر باشد از ماه رمضان پس ان روزیست که توفیق داده شده برای روزه ان
و اکر باشد از غیر ماه رمضان پس ان چیزیست که کذشت از روزها باینمعنی که تطوع است
نهم اصل عن داود بن الحصین عن رجل من اصحابه عن ابی عبد الله
علیه السلام انه قال و هو بالحیرة فی زمان ابی العباس انی دخلت
علیه و قد شک الناس فی الصوم و هو و الله من شهر رمضان
فسلمت علیه فقال یا ابا عبد الله اصمت الیوم فقلت لا و المائدة
بین یدیه قال فادن فکل قال فدنوت فاکلت قال و قلت الصوم
معک و الفطر معک فقال الرجل لابی عبد الله علیه السلام تفطر
یوما من شهر رمضان فقال ای و الله افطر یوما من شهر رمضان
احب الی من ان یضرب عنقی **شرح** ظاهر اینست که این واقعه دیکر باشد
غیر انچه مذکور شد در حدیث هفتم این باب حصین بفتح حاء بینقطه و کسر
صاد بینقطه یا بضم حا و فتح صاد و سکون یاء دو نقطه در پایین است افطر بتقدیر
ان افطار است پس مرفوع و منصوب میتواند بود و مصدر مبتدا است **یعنی**
روایتست از داود بن حصین از مردی از یاران او از امام جعفر صادق علیه
السلام اینکه امام کفت بر حالی که او در حیره بود در زمان سفاح بدرستی که من
داخل شدم بر سفاح بر حالی که بتحقیق شک کرده بودند مردمان در روزه و
ان روز بخدا قسم که از ماه رمضان بود پس سلام کردم بر سفاح پس کفت که ای
ابو عبد الله آیا روزه کرفتی امروز را پس کفتم که نه بر حالی که سفره در پیش او بود

پس نزدیک شدم پس
خوردیم امام کفت
که م

پس کفت که پس نزدیک سفره شو پس بخور امام کفت که وکفتم که روزه داشتن یوم
الشک باتست وخوردن یوم الشک باتست پس کفت امر دکه ازیاران داودست
امام جعفر صادق علیه السلم را که آیا میخوری روزیرا ازماه رمضان پس امام
کفت که آری بخدا قسم بیان این انکه افطار کنم روزیرا ازماه رمضان محبوبترست
سوی من ازانیکه زده شود کردن من باب دهم اصل باب وجوه الصّیام
شرح این باب بیان اقسام روزه است دراین باب یکحدیثست اصل عَنِ الزُّهْرِيِّ
عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَمُ قَالَ قَالَ لِي يَوْمًا يَا زُهْرِيُّ مِنْ أَيْنَ
جِئْتَ فَقُلْتُ مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَ فِيمَ كُنْتُمْ قُلْتُ تَذَاكَرْنَا أَمْرَ الصَّوْمِ
فَاجْتَمَعَ رَأْيِي وَرَأْيُ أَصْحَابِي عَلَى أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ الصَّوْمِ شَيْءٌ وَاجِبٌ إِلَّا صَوْمُ
شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ يَا زُهْرِيُّ لَيْسَ كَمَا قُلْتُمُ الصَّوْمُ عَلَى أَرْبَعِينَ وَجْهًا
فَعَشَرَةُ أَوْجُهٍ مِنْهَا وَاجِبَةٌ كَوُجُوبِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَعَشَرَةُ أَوْجُهٍ
مِنْهَا صِيَامُهُنَّ حَرَامٌ وَأَرْبَعَةَ عَشَرَ مِنْهَا صَاحِبُهَا بِالْخِيَارِ إِنْ شَاءَ صَامَ
وَإِنْ شَاءَ أَفْطَرَ وَصَوْمُ الْإِذْنِ عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ وَصَوْمُ التَّأْدِيبِ
وَصَوْمُ الْإِبَاحَةِ وَصَوْمُ السَّفَرِ وَالْمَرَضِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَسِّرْهُنَّ
لِي شرح زهری بضم زای بانقطه وسکون هاء وراء بینقطه منسوبست بزهره که
ازاجداداوست واسم او محمد بن مسلم بن عبید الله بن عبد الله بن حارث بن شهاب
بن زهره بن کلابست وبعضی غیر این ترتیب کفته اند صیام مشترکست میان
دو معنی اول جمع صائم ودوم مصدر باب نصر وشاید که اینجا معنی اول مراد
باشد وحمل حرام بران روزه داران برای مبالغه باشد والا صیامهن از
زیادتی کاتبان مینماید فسرهن بجای فسرها مبنی برارجاع ضمیر بجمله چند
که مذکور شد یا مبنی براینست که مذکر غیر ذوی العقول حکم مؤنث کاهی
میدارد مثل صافنات یعنی روایتست از زهری از امام زین العابدین علی بن
الحسین علیهما السلم زهری کفت که امام کفت مرا روزی که ای زهری از کجا
آمدی پس کفتم که از مسجد پس امام کفت که درچه کفتکو بودید کفتم که کفتکو
کردیم کار روزه را پس اتفاق کرد رای من ورای یاران من براینکه شان اینست

که نیست از روزه چیزی که واجب باشد مکر روزه ماه رمضان پس امام کفت که ای
زهری روزه نیست چنانچه کفتید بیان این انکه روزه بر چهل قسم است پس ده قسم ازانها
واجبست مانند وجوب روزه ماه رمضان دراینکه تارك انها مستحق عقاب میشود
وده قسم ازانها صیام انها حرامست وچهارده قسم ازانها صاحب انها مختارست اکر
خواهد روزه میدارد واکر خواهد میخورد وروزه رخصت بر سه قسم است وازجمله
اقسام انها روزه تادیبست وروزه اباحتست وروزه سفر ومرضست کفتم که قربانت
شوم تفسیر کن هرجمله راکه کفتی برای من اصل قَالَ أَمَّا الْوَاجِبَةُ فَصِيَامُ شَهْرِ
رَمَضَانَ وَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ فِي كَفَّارَةِ الظِّهَارِ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ
وَجَلَّ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ شرح شهر رمضان درده
قسم منافات ندارد با تشبیه انچه کذشت دراینحدیث که کوجوب شهر رمضان زیرا که
تشبیه وجوب کل بوجوب جزء جایزست نظیر تشبیه صلوة بر جزء بصلوة بر کل در اللهم
صل علی محمد وال محمد کما صلیت علی ابرهیم وال ابراهیم مراد بکفارة الظهار اعم از حقیقی
وحکمی است بقرینه انچه می آید درحدیث اول باب هفتاد ودوم که فان علیها ما علی
المظاهر ودرحدیث اول باب هشتاد ودوم که فعلیه ما علی المظاهر ومی آید درحدیث
دوم که هو بمنزلة من افطر یوما من شهر رمضان الظهار بکسر ظاء بانقطه مصدر
باب مفاعله مبالغه ظهر بفتح ظاء وسکون هاء مصدر باب نصر که بمعنی دور شدن
از چیزیست جوهری کفته یقال هذا امر ظاهر عنك عاره ای زائل قال الشاعر وعیرها
الواشون انی احبها وتلك شکاة ظاهر عنك عارها ومراد بمبالغه در دور شدن از
زن خود اینست که کوید زن را که تو مثل مادر منی بر من یا مانند این یعنی امام کفت که اما
واجبها پس اول روزه ماه رمضانست ودوم روزه دو ماه پی درپی است درکفاره ظهار
برای قول الله عز وجل درسوره مجادله که جمعی که مبالغه در دوری از زنان خود
میکنند مثل اینکه کسی کوید زن خود را که تو حرامی بر من مانند مادر من بعد ازان
بازکشت میکنند سوی انچه کفتند باینمعنی که اکر از ایشان پرسند اقرار میکنند که کفتیم و
دانسته کفتیم پس انقول ایشان از قبیل لغو نبوده بلکه بعنوان عمد وضد لغو بوده

دخول م

علی دینه فلیست له توبة که باب سیوم است والله اعلم **یعنی وسوم** روزهٔ دو ماه
پی در پی است در کسی که خورد در روز یا از ماه رمضان بیعذر **وچهارم**
روزهٔ دو ماه پی در پی در قتل خطا برای کسی که نیافت ازاد کردن بنده را واجبست
برای قول الله عز وجل در سورهٔ نساء که وهر که کشت مؤمنی را از روی خطا پس براوست
ازاد کردن بندهٔ مؤمن ودیتی که تسلیم کرده شود سوی اهل ان مقتول تا قول او عز وجل
که پس هر که نیافت ازاد کردن را پس براوست روزهٔ دو ماه پی در پی برحالی که آن
روزه توبه ایست از جانب الله تعالی یا یعنی که الله تعالی صیام شهرین متتابعین را
قایم مقام توبه صاحبش میکند وجمیع گناهان او را می آمرزد چنانچه می آید در بعض
احادیث باب سیزدهم که باب فضل شعبان وصلته برمضان تا آخرست و
همیشه بود الله تعالی دانای رعایت کننده مصلحتها مخفی نماند که این از قبیل الکفا
با قلت پس منافات ندارد با انچه می آید در حدیث نهم باب پنجاه وششم که باب
من وجب علیه صوم شهرین متتابعین تا آخرست که کاهی جمع میان عتق وصوم
شهرین متتابعین میباید کرد **اصل** وَصَوْمُ ثَلٰثَةِ اَیّامٍ فی کَفّارَةِ الیَمینِ
واجِبٌ قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فَصِیامُ ثَلٰثَةِ اَیّامٍ ذٰلِکَ کَفّارَةُ اَیْمانِکُمْ
اِذا حَلَفْتُمْ هٰذا لِمَنْ لَمْ یَجِدِ الاِطْعامَ کُلُّ ذٰلِکَ مُتَتابِعٌ وَلَیْسَ
بِمُتَفَرِّقٍ وَصِیامُ اَذی حَلْقِ الرَّأسِ واجِبٌ قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فَمَنْ کانَ
مِنْکُمْ مَریضاً اَوْ بِهِ اَذیً مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْیَةٌ مِنْ صِیامٍ اَوْ صَدَقَةٍ
اَوْ نُسُکٍ فَصاحِبُها فیها بِالخِیارِ فَاِنْ صامَ صامَ ثَلٰثَةَ اَیّامٍ **شرح** ظاهر
انچه می آید در حدیث پنجم باب چهل ودوم که باب الرجل یصبح وهو یرید الصیام
تا آخرست اینست که مراد بیمین قسم ومانند قسم است پس منافات ندارد با اینکه صوم
ثلثه ایام در مخالفت نذر صوم ودر افطار قضاء ماه رمضان بعد از زوال آفتاب
نیز واجب باشد کل ذلک متتابع منافات ندارد با اینکه بعض غیر اینها نیز متتابع
باشد چنانچه می آید در حدیث سوم باب پنجاه وهفتم که باب صوم کفارة الیمین
یعنی وپنجم روزهٔ سه روز کفاره قسم واجبست گفت الله عز وجل در سوره
مائده که پس براوست روزهٔ سه روز انچه مذکور شد کفاره قسمهای شماست

لا

بنا برانیکه لغو اعتباری ندارد نظیر انچه گفته در سورهٔ بقره وسورهٔ مائده که لا یؤاخذکم
الله باللغو فی ایمانکم وبیان میشود در کتاب الایمان والنذور والکفارات در باب
فی اللغو که باب نهم است پس برای ایشانست ازاد کردن بنده پیش از انکه شوهر وزن بهم
رسند وجماع کنند پس هر که نیافت ازاد کردن بنده را پس براوست روزه دو ماه پی
در پی مخفی نماند که تتمه این در سورهٔ مجادله چنین است مِنْ قَبْلِ اَنْ یَتَماسّا فَمَنْ
لَمْ یَسْتَطِعْ فَاِطْعامُ سِتّینَ مِسْکیناً ومذکور نشده برای عدم حاجت وانچه در
شرح گفتیم بعنوان اظهار احتمالست **اصل** وَصِیامُ شَهْرَیْنِ مُتَتابِعَیْنِ فیمَنْ
اَفْطَرَ یَوْماً مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ وَصِیامُ شَهْرَیْنِ مُتَتابِعَیْنِ فی قَتْلِ
الخَطاءِ لِمَنْ لَمْ یَجِدِ العِتْقَ واجِبٌ لِقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِناً
خَطَأً فَتَحْریرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِیَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلیٰ اَهْلِهِ اِلیٰ قَوْلِهِ عَزَّ
وَجَلَّ فَمَنْ لَمْ یَجِدْ فَصِیامُ شَهْرَیْنِ مُتَتابِعَیْنِ تَوْبَةً مِنَ اللهِ وَکانَ
اللهُ عَلیماً حَکیماً **شرح** مراد بمن افطر یوماً من شهر رمضان اعم است از حقیقی
وحکمی نظیر انچه گذشت در کفارهٔ ظهار بقرینهٔ انچه می آید در حدیث دوم باب هفتاد
دوم که هو بمنزلة من افطر یوماً من شهر رمضان **بدانکه** بعضی میگویند که کفاره
افطار عمد در روزه ماه رمضان عتق رقبه است واگر عاجز ازان شود روزه دو ماه
پی در پی است واگر عاجز ازان شود اطعام شصت مسکین است مانند کفارهٔ ظهار
وبعضی میگویند که بعنوان تخییرست میان ان سه چیز وبیان میشود در شرح حدیث
اول باب بیست ودوم واسطه در آیت اینست که الا ان یصدقوا فان کان من قوم
عدو لکم وهو مؤمن فتحریر رقبة مؤمنة وان کان من قوم بینکم وبینهم میثاق
فدیة مسلمة الی اهله وتحریر رقبة مؤمنة **بدانکه** کفاره قتل عمد اینجا مذکور
نیست وشاید که بنا بر این باشد که در ان تفصیل هست زیرا که عمد منقسم است
بدو قسم اول تعمد دوم غیر تعمد وقسم اول مذکورست در سورهٔ نساء بعد از این آیت
وجزای ان خلود در جهنم است پس کفاره علاج ان نمیکند وکفاره قسم دوم مجموع
عتق رقبه وصیام شهرین متتابعین واطعام شصت مسکین است واین تفصیل
می آید در کتاب الدیات در حدیث اول ودوم وسیوم باب ان من قتل مؤمناً

لمن

چون قسم دانسته خورید و لغو نباشد و مخالفت کنید این روزه برای کسی است که
نیافت اطعام ده مسکین را چه جای کسوۀ ایشان و آزاد کردن بنده که مذکور است در
صدر آیت جمیع این پنج قسم که مذکور شد پی در پی است و نیست متفرق **و ششم** روزه
آزاری که باعث تراشیدن سر میشود در احرام واجبست گفت الله عز و جل در سورۀ
بقره که پس هر که باشد از جمله شما بیمار یا با او باشد آزاری در سر او پس بر اوست فدای
از روزه یا صدقه یا قربانی پس صاحب آنها در آنها مختار است پس اگر روزه گیرد روزه میگیرد
سه روز را **اصل** وَصَوْمُ الْمُتْعَةِ وَاجِبٌ لِمَنْ لَمْ يَجِدِ الْهَدْيَ قَالَ اللهُ تَعَالَى
فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ **شرح** المتعه
بضم میم و سکون تاء دو نقطه در بالا و عین بی نقطه اسم تمتع بمعنی بهره مند شدن
فی الجمله الهدی بفتح ها و سکون دال بی نقطه آنچه قربانی شود برای تعظیم کعبه
فمن تمتع خبر مبتدای محذوفست و مضاف نیز محذوفست بتقدیر فاتمامکم الحج و
العمرة حال من تمتع و تفصیل اعراب این آیت و معنی آن می آید در کتاب الحج در شرح
حدیث چهارم باب اصناف الحج که باب چهل و نهم است و اینجا میگوییم که مراد بثلثه
ایام فی الحج هفتم و هشتم و نهم ذی الحجه است بتفصیلی که می آید در کتاب الحج در حدیث اول با
صوم المتمتع اذا لم یجد الهدی که باب صد و نود و یکم است **یعنی و هفتم** روزۀ
حج تمتع واجبست برای کسی که نیافت قربانی را گفت الله تعالی در سورۀ بقره که فاذا
امنتم فمن تمتع پس چون ایمن شدید پس اتمام حج و عمرۀ شما حال کسی است که بهره
مند شد بسبب عمره بر حالی که آن عمره منضم سوی حج باشد باینمعنی که گذارنده
از آنجا جایز نباشد بیرون رفتن از مکه مگر با احرام حج چنانچه بیان میشود در کتاب
الحج در حدیث اول باب المتمتع تعرض له الحاجه خارجا من مکة بعد احلاله که با
صد و چهل و هشتم است پس از آن آنچه آسان شد از جمله قربانیست پس هر که تمکن
شد از جمله شما پس بجای هدی اوست روزۀ سه روز در حج و روزۀ هفت روز
چون برگشتید بخانهای خود یا مراد اینست که برگشتید از منی و نهاده کامل است باینمعنی
که بهترین صورتهای این روزه آنست که مذکور شد پس اگر کسی این روزه ده روز را

بصورتی دیگر بجا آورد کامل نخواهد بود اگرچه مجزی باشد چنانچه تصریح بآن میشود
در کتاب الحج در حدیث اول باب صوم المتمتع اذا لم یجد الهدی و بعضی میگویند که
ذکر این برای دفع توهم اینست که واو در و سبعه بمعنی او باشد **اصل** وَصَوْمُ جَزَاءِ
الصَّيْدِ وَاجِبٌ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ
مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ
طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا أَوَتَدْرِي كَيْفَ يَكُونُ عَدْلُ
ذَلِكَ صِيَامًا يَا زُهْرِيُّ قَالَ قُلْتُ لَا أَدْرِي قَالَ يُقَوَّمُ الصَّيْدُ قِيمَةَ عَدْلٍ
ثُمَّ تُفَضُّ تِلْكَ الْقِيمَةُ عَلَى الْبُرِّ ثُمَّ يُكَالُ ذَلِكَ الْبُرُّ أَصْوَاعًا فَيَصُومُ
لِكُلِّ نِصْفِ صَاعٍ يَوْمًا **شرح** ظاهر و صوم جزاء الصید واجب اینست که اضافه صوم
بیانیه نباشد بلکه باعتبار این باشد که صوم قایم مقام جزاء است پس در این کلام
اشعار است باینکه جزاء افضل است از دو شق دیگر با وجود تخییر میان این سه شق و در
این آیت چند احتمال است از جمله اینکه جزاء مبتدا باشد و خبرش محذوف باشد بتقدیر
علیه جزاء و جمله خبر من موصوله باشد و مثل مرفوع و بدل جزا باشد و من تبعیضیه
باشد و ظرف صفت مثل باشد و مراد بنعم قدر مشترک میان شتر و گاو و میش
و بز و شتربچه و گوساله و بره و بزغاله باشد و جمله یحکم معترضه باشد و ضمیر به
راجع بمثل باشد باعتبار تماثل که مفهوم است از مثل و مراد تماثل باعتبار قیمت
باشد و مراد بذوا عدل دو کس از شیعه امامیه باشد موافق آنچه می آید در کتاب
الحج در حدیث سوم و پنجم باب نوادر که باب صد و پانزدهم است و هدیا حال از
ضمیر به باشد چون مفعول بواسطه حرف جر است یا مفعول به فعل محذوف باشد
بتقدیر اعنی هدیا و مراد ببلوغ کعبه این باشد که صرف زایران کعبه شود پس اگر در
احرام عمره است ذبح در مکه شود و اگر در احرام حج است ذبح در منی شود چنانچه بیان
میشود در کتاب الحج در شرح حدیث دوم باب المحرم یصید الصید من این یفدیه
و این یذبحه که باب صد و هشتم است و او کفاره عطف بر جزا باشد و او برای تخییر باشد
چنانچه مفصل میشود در کتاب الحج در شرح حدیث سوم باب کفارات ما اصاب
المحرم من الوحش که باب صد و نهم است و طعام بدل تفصیل کفاره باشد و او عدل

عطف بر طعام باشد و مشار الیه ذلک طعام باشد پس کفاره منقسم باشد بدو قسم
یکی طعام دیکری عدل ذلک والله اعلم یقوم بقاف بصیغه مضارع غایب مجهول
باب تفعیل است قیمه منصوب و نایب مفعول طلوات و مضاعفت تفض بفا
و تشدید ضاد با نقطه بصیغه مضارع غایبه یا غایب مجهول باب نصرت الفض
شکستن چیزی بعنوان متفرق کردن و مراد اینجا قسمت ذهنیه است بمعنی تقدیر
اینکه بثلثان قیمت کندم اعلی خریده شود و بثلثی دیکر کندم وسط خریده شود و بثلثی
دیکر کندم ادنی خریده شود زیرا که کندم درانصورت بیشتر میشود از کندم صوری
که بمجموع ان قیمت کندم وسط خریده شود مثلا اکر کندم اعلی و قری بسی درهم
باشد و کندم وسط و قری به بیست درهم باشد و کندم ادنی و قری بده درهم باشد
بمجموع شصت درهم سه وقر وسط میشود و اکر اثلاثا حصه کنیم بمجموع ان سه
وقر و دو ثلث وقر میشود و مراد بکیل نیز کیل ذهنی تقدیریست **یعنی و هشتم**
روزه سزای صید در حالت احرام واجبست کفت الله عز و جل در سوره مائده
که و هر که کشت صید را از جمله شما دانسته پس بر اوست سزای مثل انچه کشت از جمله
شتر و کاو و کوسفند حکم میکند بان مثل بودن دو صاحب عدل از جمله شما برحالی
کدان محکوم به قربانی باشد که رسد بکعبه یا کفاره که طعام مسکینان موافق
قیمت صیدست یا برابران طعام است باعتبار روزه آیا او میدانی که چون جزا
میباشد برابران طعام باعتبار روزه ای زهری کفت که کفتم که نمیدانم امام کفت
که قیمت کرده میشود صید قیمت میانه بعد ازان پراکنده کرده میشود ان قیمت
بر کندم بعد ازان کیل کرده میشود ان کندم چند صاع پس روزه میدارد برای
هر نصف صاعی روزی این بیان اقل مجزیست و مشروطست بعدم تجاوز شهرین
پس منافات ندارد با آنچه می آید در کتاب الحج در حدیث سوم باب صد و نهم که
باب کفارات ما اصاب المحرم من الوحش است که عن ابی عبدالله علیه السّلم
فی قول الله عز و جل او عدل ذلک صیاما قال یثمن قیمة الهدی طعاما ثم
یصوم لکل مد یوما فاذا زادت الامداد علی شهرین فلیس علیه اکثر منه و دفع
اشکالات در شرح ان مفصل میشود **بدانکه** انچه اینجا مذکور شد مثالیست برای

صوم جزاء الصید بنا بر انچه می آید در کتاب الحج در بعض احادیث باب مذکور که
کاهی صوم جزاء الصید هجده روزست و کاهی نه روزست و کاهی سه روزست
بتفصیلی که بیان میشود **اصل** وَصَوْمُ النَّذْرِ وَاجِبٌ وَصَوْمُ الْإِعْتِكَافِ
وَاجِبٌ **شرح و نهم** روزهٔ نذر واجبست خواه نذر معین و خواه نذر مطلق **و**
دهم روزهٔ اعتکاف واجبست بیان اعتکاف و شروط صحت آن می آید در
احادیث باب الاعتکاف و چند باب بعد ازان **اصل** وَأَمَّا الصَّوْمُ الْحَرَامُ
فَصَوْمُ يَوْمِ الْفِطْرِ وَيَوْمِ الْأَضْحَى وَثَلَاثَةِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ **شرح** التشریق بشین
با نقطه و راء بی نقطه و قاف مصدر باب تفعیل از سر سایهٔ خود بیرون آمدن بجانب
افتاب برای دید و واَدید و اکثر ایام ان بعد از یکی از دو عید سه روزست و انها
در ذی الحجه یازدهم و دوازدهم و سیزدهم است و در شوال دوم و سوم و چهارم
است و کاهی کمتر میباشد و کاهی نمیباشد اصلا و بیان میشود مفصلا در
شرح باب صوم العیدین و ایام التشریق که باب شصت و دوم است **یعنی** و اما
روزهٔ حرام پس **اول** روزهٔ روز عید رمضان و **دوم** روزهٔ عید قربان و
سوم و چهارم و پنجم روزهٔ سه روز تشریق است **اصل** وَصَوْمُ يَوْمِ
الشَّكِّ أُمِرْنَا بِهِ وَنُهِينَا عَنْهُ أُمِرْنَا بِهِ أَنْ نَصُومَهُ مَعَ صِيَامِ شَعْبَانَ
وَنُهِينَا عَنْهُ أَنْ يَنْفَرِدَ الرَّجُلُ بِصِيَامِهِ فِي الْيَوْمِ الَّذِي يَشُكُّ فِيهِ
النَّاسُ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ صَامَ مِنْ شَعْبَانَ شَيْئاً
كَيْفَ يَصْنَعُ قَالَ يَنْوِي لَيْلَةَ الشَّكِّ أَنَّهُ صَائِمٌ مِنْ شَعْبَانَ فَإِنْ
كَانَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَجْزَأَ عَنْهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ شَعْبَانَ لَمْ يَضُرَّهُ
فَقُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يُجْزِئُ صَوْمُ تَطَوُّعٍ عَنْ فَرِيضَةٍ فَقَالَ
لَوْ أَنَّ رَجُلاً صَامَ يَوْماً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ تَطَوُّعاً وَهُوَ لَا يَعْلَمُ
أَنَّهُ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ثُمَّ عَلِمَ بَعْدَ ذَلِكَ لَأَجْزَأَ عَنْهُ لِأَنَّ الْفَرْضَ
إِنَّمَا وَقَعَ عَلَى الْيَوْمِ بِعَيْنِهِ **شرح** مراد بیوم الشک روزیست که بسبب ابر
مثلا معلوم نمیشود که از شعبان است یا از ماه رمضان است باعتبار اینکه
معلوم نباشد که اکر ابر نمیبود هلال نمودار میشد یا نه هر یک امر نا و نهینا

ض

بصیغهٔ مجهولست یا بصیغهٔ معلوم است و بنا بر اول نصوم بصیغه متکلم مع الغیر
و بنا بر دوم بصیغه غایبست و ضمیر مستتر راجع بمکلف است و بر هر تقدیر
در این مقام دو احتمالست **اول** اینکه مقصود بیان روزهٔ یوم الشک در صورت
وجوب تقیه است بقرینه آنچه گذشت در حدیث سوم باب سابق که روزهٔ
یوم الشک بقصد ماه رمضان از تو فوت میشود و موید اینست لفظ ان ینفرد الرجل
بصیامه تا آخر پس مراد بصوم یوم الشک مع شعبان اینست که قصد کند که اگر
با مخالفان بر سر یک سفره حاضر شود افطار کند مانند روزهٔ تطوع که در شعبان
باشد و چون راوی از این معنی غافل شده دو سؤال کرده و امام در جواب سؤال
اول تکرار آن کرده بلفظی دیگر که اقربست باین معنی که گفتیم چنانچه مذکور شد در
شرح حدیث ششم باب سابق و جواب سؤال دوم را بعنوان تنزل گفته و تصریح
نکرده باینکه آنچه گفتیم منافات ندارد با وجوب قصد فرض زیرا که زهری با مخالفان
بسیار اختلاط داشته و مخالفان او را از فقهای خود میشمرند و موید اینست آنچه
می آید در کتاب المواریث در حدیث دوم باب هفتم که باب فی ابطال العول است **دوم**
اینکه مقصود بیان روزهٔ یوم الشک مطلقا است و امر بصوم یوم الشک مع شعبان
مبنی بر اینست که نیت کاریست که در آن ساختگی نمیرود پس محالست که کسی نیت چیزی
کند که ظن خلاف آن بسبب اصاله عدم آن داشته باشد پس نیت رمضان اینجا
مبنی بر اعتبار هلال نخواهد بود بلکه مبنی بر اعتبار رصد خواهد بود و آن در این
شریعت منسوخ شده چنانچه بیان شد در شرح حدیث دوم باب هفتم پس آن نیت
حرام است و این منافات ندارد با اینکه با وجود این نیت وجوب باید کرد بنا بر
اینکه مقدمهٔ واجب واجبست چنانچه بیان شد در شرح حدیث دوم باب هفتم
ظاهر لان الفرض انما وقع علی الیوم بعینه اینست که قصد فرض بودن در هیچ عبادت
شرط صحت آن عبادت نباشد پس اگر کسی مثلا جاهل باشد بجنابت خود و غسل
مستحب کند و بعد از آن ظاهر شود که جنب بوده مجزی خواهد بود زیرا که فرض
متعلقست بآن عمل بعینه و قصد فرض بودن داخل در مفروض نیست **یعنی وششم**
روزهٔ یوم الشک مأمور شدیم بآن باعتباری و منهی شدیم از آن باعتباری دیگر

برای وجوب تقیه مامور شدیم بآن اینکه روزه داریم از آن بار روزهٔ شعبان و منهی
شدیم از آن اینکه جدا شود مرد مؤمن بروزهٔ آن در روزی که شک میکند در آن
مخالفان و روزه را میخورند در حضور او پس گفتم امام را که قربانت شوم پس اگر امروز با
باین روش که روزه گرفته باشد از شعبان چیزی را چون میکند امام گفت که قصد
میکند در شب شک این را که او روزه دار است از شعبان باین معنی که مذکور شد پس
اگر باشد از ماه رمضان مجزی میشود از او و اگر باشد از شعبان ضرر نمیکند او را
پس گفتم امام را که و چون مجزی میشود روزه که قصد تطوع شود در آن از فریضه پس
امام گفت که اگر اینکه مردی روزه میداشت روزی از ماه رمضان یقینی بقصد
تطوع بر حالی که او نمیداند که آن روز از ماه رمضانست مثل کسی که اسیر باشد
نزد کفار بعد از آن میدانست بعد از انقضای از روزه گرفتن که آن از ماه رمضان
بوده هر آینه مجزی میبود از او زیرا که فرض جز این نیست که فرود آمده بر روزهٔ آن بعینه
نه بر قصد فرض نیز **اصل** وَصَوْمُ الْوِصَالِ حَرَامٌ وَصَوْمُ الصَّمْتِ حَرَامٌ
وَصَوْمُ نَذْرِ الْمَعْصِيَةِ حَرَامٌ وَصَوْمُ الدَّهْرِ حَرَامٌ **شرح وهفتم** روزه وصال
بکسر واو و صاد بی‌نقطه حرام است مراد اینست که اگر کسی روزه را بر روزه برد بقصد
عبادت و بیان نهی شرعی حرام کرده و تفسیر وصال می آید در باب شانزدهم که باب الوصال
وصوم الدهر است و **هشتم** روزه خاموشی که در شریعت انبیای سابق بوده حرام است
در این شریعت و این نیز می آید در باب شانزدهم و تفسیر صوم صمت ظاهر میشود
در شرح حدیث سوم باب آینده باین روش که مراد محض ترک سخن است بالکلیه از اول
روز تا آخر خواه سخن موافق حکمت و خواه سخن لغو و **نهم** روزهٔ نذر معصیت
حرام است مثل اینکه کسی نذر کند که اگر زنا با فلان زن میسر شود یک روز روزه
دارد و **دهم** روزهٔ همیشگی حرام است باین معنی که اگر کسی در جمیع ایامی که روزهٔ
آنها حرام نیست روزه دارد خواه در سفر که وقت معاشرت با رفقاست باشد
و خواه در حضر و خواه در ایام تشریق در غیر منی باشد که ایام تکلیف و اکل و شرب است
و خواه در غیر اینها هر چند که مؤمنی تکلیف کند در غیر روزهٔ واجب روزه را
وا نکند تا مبادا که از فضیلت روزهٔ همیشگی وا مانده باشد حرام کرده و سالویت آ

وصوم الدهر مذکور میشود در باب شانزدهم وکذشت در کتاب الحجه درحدیث
هجدهم باب ماجاء فی الاثنی عشر والنص علیهم علیهم السلم که باب صد وبیست و
چهارم است که فقلت له رجل من شیعتکم جعل لله علیه ان لا یاکل طعاما بنهار ابدا حتی
یقوم قایم ال محمد قال فصم یا کرام ولا تصم العیدین ولا ثلثة التشریق ولا اذا کنت مسافرا
ولا مریضا وقریب باین می آید درحدیث اول باب پنجاه وهشتم که باب من جعل علی نفسه
صوما معلوما تا اخرش وکذشت درکتاب الایمان والکفر درحدیث اول باب
بیعنوان که باب چهل وچهارم است وبعد از باب النیة است که اما انی اصلی وانام
واصوم وافطر واضحك وابکی فمن رغب عن منهاجی وسنتی فلیس منی **اصل**
وَاَمَّا الصَّوْمُ الَّذِی صَاحِبُهُ فِیهِ بِالْخِیَارِ فَصَوْمُ یَوْمِ الْجُمُعَةِ وَالْخَمِیسِ
وَصَوْمُ الْبِیضِ وَصَوْمُ سِتَّةِ اَیَّامٍ مِنْ شَوَّالٍ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ وَصَوْمُ
یَوْمِ عَرَفَةَ وَصَوْمُ یَوْمِ عَاشُورَاءَ فَکُلُّ ذٰلِكَ صَاحِبُهُ فِیهِ بِالْخِیَارِ
اِنْ شَاءَ صَامَ وَاِنْ شَاءَ اَفْطَرَ **شرح** دراینحدیث مذکور شد که صوم مخیر
فیه چهارده است پس اینجا بعض اقسام ان ساقط شده زیرا که اکر هرکدام که مدخول
لفظ صوم است یکی حساب شود پنج قسم مذکورست ونه قسم ساقط است واکر یوم الجمعه
ویوم الخمیس را دو قسم کیریم شش قسم مذکورست وهشت قسم ساقطست واکر صوم
البیض را نیز سه قسم کیریم وصوم سته ایام را نیز شش قسم کیریم سیزده قسم مذکورست
ویکقسم ساقطست وما بنا بر احتمال اول شرح میکنیم وبرهر تقدیر میکوییم که چون
امام علیه السلم ذکر عاشوراء کرد اسقاط باقی اقسام کرد برای اظهار اندوه بر وقعه
کربلا پس منافات ندارد با اینکه نه قسم صوم دیکر مخیر فیه باشد اول صوم پنجشنبه
اول در ماه وصوم چهارشنبه اول بعد از ده روز از ماه وصوم پنجشنبه اخر در ماه
چنانچه مذکور میشود درحدیث اول باب دوازدهم که باب صوم رسول الله صلی الله
علیه واله است دوم صوم یوم مولد النبی صلی الله علیه واله سوم صوم یوم
الغدیر چهارم صوم یوم دحو الارض پنجم صوم اول ذی الحجه ششم صوم بیست و
هفتم رجب واینها مذکور میشود در شرح حدیث اول ودوم باب صیام الترغیب
هفتم صوم شعبان که مذکور میشود درحدیث هفتم باب دوازدهم هشتم صوم

داود که مذکور میشود درحدیث اول باب دوازدهم وچون این خصوصیتی
بروزی معین ندارد میتواند بود که بجای این صوم یوم المباهله باشد اکرچه مذکور
نیست درکافی وان روز بیست وچهارم یا بیست وپنجم ذی الحجه است نهم صوم
ایامی که امتیازی از غیر ندارد بامر بان یا نهی از ان ونداشته نیز اکرچه بعض
مخالفان دعوی امتیاز ان کرده باشد مثل صوم تاسوعاء که مذکور میشود
درحدیث هفتم باب شصت ویکم وبعضی میکویند که اسقاط بعض اقسام
از قلم کاتبان کافی است ودر تایید این میکویند که درکتاب من لا یحضره الفقیه
چنین است فصوم یوم الجمعه والخمیس والاثنین وصوم البیض تا اخر وما
مضایقه در غلط کاتبان نداریم بنا بر انچه می آید درحدیث سوم باب دوازدهم
که نهم صام الاثنین والخمیس اما میکوییم که بنا بر این اکرچه چهارده را درست
میتوان کرد اما حصر دراین اقسام محل اشکال میشود والله اعلم **یعنی** واما روزه
که صاحبان دران مختارست پس **اول** روزه جمعه وپنجشنبه است از
هر هفته اکر موافق روزه حرام یا روزه واجب نیفتد و**دوم** روزه سیزدهم
وچهاردهم وپانزدهم از هر ماه هست اکر اول انها موافق ایام التشریق نیفتد
مثلا و**سوم** روزه شش روز از شوال بعد از ماه رمضانست مراد بعد از
عید فطرست متصل بان برای کسی که دید ووا دید ندارد چنانچه ظاهر میشود از
انچه می آید درحدیث دوم وسوم باب صوم العیدین وایام التشریق که باب
شصت ودوم است و**چهارم** روزه روز نهم ذی الحجه است که مذکور میشود
در بعض احادیث باب شصت ویکم و**پنجم** روزه روز دهم محرم است
اما نه از روی تبرك زیرا که با آن قصد حرام است چنانچه مذکور میشود در
حدیث چهارم وپنجم باب شصت ویکم پس جمیع انچه مذکور شد صاحبش
دران مختارست اکر خواهد روزه میدارد واکر خواهد میخورد **اصل**
وَاَمَّا صَوْمُ الْاِذْنِ فَالْمَرْاَةُ لَا تَصُومُ تَطَوُّعًا اِلَّا بِاِذْنِ زَوْجِهَا
وَالْعَبْدُ لَا یَصُومُ تَطَوُّعًا اِلَّا بِاِذْنِ مَوْلَاهُ وَالضَّیْفُ لَا یَصُومُ
تَطَوُّعًا اِلَّا بِاِذْنِ صَاحِبِهِ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ

وَآلِهِ مَنْ نَزَلَ عَلَى قَوْمٍ فَلَا يَصُومُ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِهِمْ شرح جدا کردن این اقسام
وآنچه بعد از این مذکور میشود از سی وچهار قسم که مذکور شد مبنی بر اینست که مراد
در اقسام سابقه قیدی هست که تخصیص کند آنها را بما عدای این اقسام والا چهل
قسم نخواهد بهم رسید یعنی واما روزه که موقوف بر رخصتست وصاحبش
مختار در آن نیست پس اول زن روزه تطوع نمیدارد مگر برخصت شوهرش و دوم
بنده روزه تطوع نمیدارد مگر برخصت مالکش و سوم میهمان روزه تطوع
نمیدارد مگر برخصت یارش که بر او فرود آمده بیان این آنکه گفت رسول الله صلی الله
علیه وآله که هر که فرود آید بر جمعی پس روزه تطوع نمیدارد مگر برخصت ایشان
ومی آید در حدیث دوم باب شصت وپنجم که ومن بر الولدان لا یصوم تطوعا
الا باذن ابویه وامرهما تا اخر پس عدم ذکر آن اینجا مبنی بر ادخال ولد در عبد
بنوعی از مجاز اصل وَأَمَّا صَوْمُ التَّأْدِيبِ فَأَنْ يُؤْخَذَ الصَّبِيُّ إِذَا رَاهَقَ
بِالصَّوْمِ تَأْدِيباً وَلَيْسَ بِفَرْضٍ وَكَذَلِكَ الْمُسَافِرُ إِذَا أَكَلَ مِنْ أَوَّلِ
النَّهَارِ ثُمَّ قَدِمَ أَهْلَهُ أُمِرَ بِالْإِمْسَاكِ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ وَلَيْسَ بِفَرْضٍ
شرح واما روزه ادب آموزی که قسم سی وهشتم از جمله چهل قسم است پس اینست
که گرفته شود طفل چون نزدیک ببلوغ رسد بروزه داشتن در ماه رمضان برای
ادب آموزی ونیست آن روزه فرض وهمچنانست مسافر چون خورده باشد در
اول روز بعد از آن آمده باشد نزد اهل خود مامور میشود بترک خوردن در
باقیمانده روز او ونیست آن فرض محقق نماند که چون اطلاق صوم بر امساک این
مسافر مجازیست قسمی علیحده شمرده نشده اصل وَأَمَّا صَوْمُ الْإِبَاحَةِ لِمَنْ
أَكَلَ أَوْ شَرِبَ نَاسِياً أَوْ قَاءَ مِنْ غَيْرِ تَعَمُّدٍ فَقَدْ أَبَاحَ اللهُ ذَلِكَ لَهُ
وَأَجْزَأَ عَنْهُ صَوْمُهُ شرح الاباحه بباء یک نقطه وحاء بی نقطه مصدر
معتل العین واوی باب افعال آمیخته کردن چیزی بضد آن چنانچه آن ضد
ناپیدا وبی اثر شود بمعنی قبول کردن عبادت آمیخته بضد آن لمن بتقدیر
فیقال هو لمن است نظیر فاما الذین اسودت وجوههم اکفرتم والا ظاهر اینست
که فلمن باید بجای لمن وفا در فقد جزائیه نباشد بلکه بیانیه باشد یعنی واما

عن

روزه آمیخته کردن پس گفته میشود که آن برای کسیست که خورد یا آشامید بر حالی
که فراموش کارست یا قی کرد بی اختیار بیان این آنکه بتحقیق آمیخته بضد کرد الله تعالی
آن روزه را برای او ومجزی شد از او روزه او اصل فَأَمَّا صَوْمُ السَّفَرِ وَ
الْمَرَضِ فَإِنَّ الْعَامَّةَ قَدِ اخْتَلَفَتْ فِي ذَلِكَ فَقَالَ قَوْمٌ يَصُومُ وَقَالَ
آخَرُونَ لَا يَصُومُ وَقَالَ آخَرُونَ إِنْ شَاءَ صَامَ وَإِنْ شَاءَ أَفْطَرَ وَأَمَّا
نَحْنُ فَنَقُولُ يُفْطِرُ فِي الْحَالَيْنِ جَمِيعاً فَإِنْ صَامَ فِي السَّفَرِ أَوْ فِي حَالِ
الْمَرَضِ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ فَهَذَا تَفْسِيرُ الصِّيَامِ شرح
فاما روزه سفر در ماه رمضان که قسم سی ونهم است وروزه مرض در ماه رمضان
که قسم چهلم است پس بدرستی که عامیان یعنی اهل اجتهاد وایشان جمعیند که غیر
اهل بیت معصومین وپیروان ایشانند بتحقیق اختلاف کرده اند در آن پس گفتند
جمعی از روی اجتهاد که روزه میدارد هر کدام از مسافر ومریض وگفتند دیگران از
روی اجتهاد که روزه نمیدارد وگفتند دیگران از روی اجتهاد که اگر خواهد
روزه میدارد واگر خواهد میخورد واما ما اهل البیت پس میگوییم از روی
علم که میخورد در آن دو حال بهم پس اگر روزه داشت در سفر یا در حال مرض
پس بر اوست قضا چه بدرستی که الله عز وجل میگوید در سوره بقره که پس هر که
شد از جمله شما بیمار یا بر سفر پس ماه روزه او شمرده شده چندست از روزهای
دیگر بیان این شد در شرح حدیث دوم باب هفتم پس این تفسیر اقسام روزه است
باب پانزدهم اصل باب ادب الصائم شرح این باب بیان روش لایق
روزه دارست در این باب پانزده حدیثست اول اصل قَالَ أَبُو عَبْدِ
اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا صُمْتَ فَلْيَصُمْ سَمْعُكَ وَبَصَرُكَ وَشَعْرُكَ وَ
جِلْدُكَ وَعَدَّدَ أَشْيَاءَ غَيْرَ هَذَا وَقَالَ لَا يَكُونُ يَوْمُ صَوْمِكَ كَيَوْمِ
فِطْرِكَ شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلام که چون روزه داشتی پس باید
که موافق روزه شود گوش تو وچشم تو وموی تو وپوست تو وامام شمرد چیزهایی را
غیر آنچه مذکور شد وامام گفت که نمیباشد روز روزه تو مانند روز خوردن تو

قوم

مراد اینست که اهتمام و احتیاط در رعایت آداب شرعیه که متعلقست باجزای
بدن آدمی در وقت روزه بیشتر میباید کرد چنانچه گویا که اینها نیز روزه دارانند
دوم اصل قال رسول الله صلی الله علیه و آله لجابر بن عبد الله
یا جابر هذا شهر رمضان من صام نهاره و قام وردا من لیله و عفّ
بطنه و فرجه و کفّ لسانه خرج من ذنوبه کخروجه من الشهر
فقال جابر یا رسول الله ما احسن هذا الحدیث فقال رسول الله صلی
الله علیه و آله یا جابر و ما اشدّ هذه الشروط شرح الورد بکسر واو و
سکون راء بی‌نقطه و دال بی‌نقطه نوبت بمعنی حصه مقرر از زمان عفّ بعین
بی‌نقطه و تشدید فا بصیغه ماضی غایب معلوم باب ضربات العفاف بفتح
عین باز ایستادن از حرام و نالایق بطنه مرفوع و فاعلست کفّ بتشدید فاء
بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصرات الکفّ بفتح کاف باز داشتن از
حرام و نالایق یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه و آله جابر بن عبد الله انصاری را
که ای جابر این ماه رمضانست هر که روزه داشت روزش او برخاست در حصه
مقرر از شبان و باز ایستاد شکم او و فرج او و باز داشت زبان خود را بیرون
رفت از گناهان خود مانند بیرون رفتن او از ماه پس گفت جابر که ای رسول
الله چه خوبست این حدیث پس گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که ای جابر و چه
سخت است این شرطها سوم اصل عن جرّاح المدائنی عن ابی عبد الله علیه
السلم قال انّ الصیام لیس من الطعام و الشراب وحده ثمّ قال قالت
مریم انی نذرت للرحمن صوما ای صمتا و فی نسخة اخری ای صمتا
فاذا صمتم فاحفظوا السنتکم و غضّوا ابصارکم و لا تنازعوا
و لا تحاسدوا قال و سمع رسول الله صلی الله علیه و آله امرأة تسبّ
جاریة لها و هی صائمة فدعا رسول الله صلی الله علیه و آله بطعام
فقال لها کلی فقالت انی صائمة فقال کیف تکونین صائمة
و قد سببت جاریتک انّ الصوم لیس من الطعام و الشراب قال
و قال ابو عبد الله علیه السلم اذا صمت فلیصم سمعک و بصرک

من الحرام و القبیح و دع المراء و اذی الخادم و لیکن علیک وقار
الصائم و لا تجعل یوم صومک کیوم فطرک شرح جرّاح
بفتح جیم و تشدید راء بی‌نقطه و الف و حاء بی‌نقطه است صمتا دو جا بفتح صاد
بی‌نقطه و سکون میم و تاء دو نقطه در بالاست نسخه بضم نون و تاء تانیث است
اخری بضم همزه و سکون خاء با نقطه است و این عبارت از نسخه صفوانی است
که بیان شد در کتاب الحجه در شرح حدیث سوم باب الاشارة و النص علی ابی
الحسن الثالث علیه السلام که باب هفتاد و سوم است و مقصود اینست که
در نسخه صفوانی فاذا صمتم تا آخر نیز هست و در غیر آن نیست پس تکرار ای
صمتا برای بیان موضع اتصالست یعنی روایتست از جراح مداینی از امام
جعفر صادق علیه السلم امام گفت که بدرستی که روزه نیست خودداری
از خوردنی و آشامیدنی بتنهایی آن بعد از آن امام گفت که مریم گفت که بدرستی
که من نذر کردم برای آنکه مدبر جمیع غیر خودست روزه را مرادش خاموشیست
و در نسخه دیگر چنین است که مرادش خاموشیست پس چون روزه دارید پس
نگاه دارید زبانهای خود را از گفتار حرام و نالایق و بپوشانید چشمهای خود را
از نظر حرام و نالایق و نزاع با یکدیگر مکنید و حسد بر یکدیگر مبرید امام گفت
که و شنید رسول الله صلی الله علیه و آله از زنی که دشنام میداد کنیزی را از او
بر حالی که او روزه دار بود پس طلب کرد رسول الله صلی الله علیه و آله طعامی را
پس گفت او را که بخور پس گفت که بدرستی که من روزه دارم پس گفت که چون
میباشی روزه دار و حال آنکه بتحقیق دشنام دادی کنیز خود را بدرستی که
روزه نیست خودداری از خوردنی و آشامیدنی راوی گفت که و گفت امام
جعفر صادق علیه السلم که چون روزه داری پس باید که موافق روزه شود
گوش تو و چشم تو در خودداری از حرام و نالایق و واگذار نزاع را و آزار
کردن خدمتکار را و باید که باشد بر تو تمکین روزه دار در ترک لغو
و مگردان روز روزه خود را مانند روز روزه خوردن خود چهارم
اصل عن ابی عبد الله علیه السلم قال اذا صام احدکم الثلثة

الایام من الشهر فلا یجادلن احدا ولا یجهل ولا یسرع الی الحلف
والایمان بالله عز وجل فان جهل علیه احد فلیحتمل **شرح** حلف
عبارت از قسم عمدست که کفاره میدارد وایمان بفتح همزه اینجا عبارت از قسمهای
لغوست که کفاره نمیدارد چنانچه گفته در سوره مائده ذلک کفارة ایمانکم
اذا حلفتم وگفته لا یؤاخذکم الله باللغو فی ایمانکم **یعنی** روایت از امام جعفر
صادق علیه السلم گفت که چون روزه دارد یکی از شما سه روز از ماه که پنجشنبه
اول وچهارشنبه میان وپنجشنبه آخرست پس باید که نزاع نکند البته هیچ کس را
ودرشتی نکند وشتاب نکند سوی قسم عمد وقسمهای لغو بالله عز وجل پس اگر
درشتی کند براو یکی پس باید که بردباری کند **پنجم اصل** قال رسول
الله صلی الله علیه واله ما من عبد صالح یشتم فیقول انی صائم
سلام علیک لا اشتمک کما تشتمنی الا قال الرب تبارک
وتعالی استجار عبدی بالصوم من شر عبدی قد اجرته من
النار **شرح** گفت رسول الله صلی الله علیه واله که نیست هیچ بنده صالحی که
دشنام داده شود پس گوید بزبان حال یا بزبان قال که بدرستی که من روزه
دارم سلام بر تو باد دشنام نمیدهم ترا چنانچه دشنام میدهی مرا مگر آنکه گفت
صاحب کل اختیار تبارک وتعالی که پناه جست بنده من بروزه از شر بنده
من بتحقیق پناه دادم اورا از آتش جهنم **ششم اصل** عن ابی عبد الله
علیه السلام قال لا ینشد الشعر بلیل ولا ینشد فی شهر رمضان
بلیل ولا نهار فقال له اسمعیل یا ابتاه فانه فینا قال وان کان
فینا **شرح** روایت از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که خوانده
نمیشود شعر در شب وخوانده نمیشود در ماه رمضان در شب ونه در روز
پس گفت اورا اسمعیل پسرش که ای پدر پس بدرستی که آن شعر که خوانده میشود
گاهی در مدح ماست امام گفت که وهرچند که در مدح ما باشد **هفتم اصل**
قال امیر المؤمنین صلوات الله علیه علیکم فی شهر رمضان
بکثرة الاستغفار والدعاء فاما الدعاء فیدفع به عنکم

شتمتنی

البلاء واما الاستغفار فیمحی ذنوبکم **شرح** یمحی بصیغه مضارع غایب معلوم
باب منع است **یعنی** گفت امیر المؤمنین صلوات الله علیه که بر شما باد در ماه
رمضان ببسیاری استغفار ودعا پس اما دعا دفع کرده میشود بآن از شما بلا و
اما استغفار پس برطرف میکند گناهان شما را مراد اینست که ابهاد در ماه رمضان
اقرب است بقبول **هشتم اصل** کان علی بن الحسین علیهما السلم اذا
کان شهر رمضان لم یتکلم الا بالدعاء والتسبیح والاستغفار
والتکبیر فاذا افطر قال اللهم ان شئت ان تفعل فعلت
شرح بود امام زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلم با این روش که چون
میشد ماه رمضان سخن نمیگفت بضرورت مگر بدعا وتسبیح واستغفار و
تکبیر پس چون افطار میکرد میگفت خداوندا اگر خواهی که کنی میکنی مراد اینست که
اعتماد بر عبادت خود ندارم پس اگر خواهی که قبول کنی میکنی والا **نهم اصل**
سمعت ابا عبد الله علیه السلم یقول ان الصیام لیس من الطعام
والشراب وحده ان مریم علیها السلم قالت انی نذرت للرحمن
صوما ای صمتا فاحفظوا السنتکم وغضوا ابصارکم **شرح**
مضمون این ظاهرست از شرح حدیث سوم این باب **اصل** ولا تحاسدوا
ولا تنازعوا فان الحسد یاکل الایمان کما تاکل النار الحطب
شرح وحسد بر یکدیگر مبرید ونزاع با یکدیگر مکنید بنا بر حسد چه بدرستی که حسد
میخورد ایمان را چنانچه میخورد آتش هیزم را **دهم اصل** عن ابی بصیر قال سمعت
ابا عبد الله علیه السلم یقول الکذبة تنقض الوضوء وتفطر
الصائم قال قلت هلکنا قال لیس حیث تذهب انما ذاک الکذب
علی الله عز وجل وعلی رسوله علیه السلام وعلی الائمة علیهم
السلام **شرح** کذبه بکسر کاف وسکون ذال بانقطه وباء یکنقطه مصدر باب
ضرب برای نوع است وبرای وحدت نیز بر همین وزن میباشد ناقض بودن کذبه
وضوء را وروزه را باعتبار اینست که منافی ایمان است پس منافی صحت نماز وروزه است
پس نسبت بنماز مانند بول وغائط وباد از طرف پایین است وتوبه ازان مانند

وضوء است پس لازم نیست که موجب وضوء باشد چنانچه بیان شد در کتاب الطهاره
در شرح حدیث اول باب بیست و سوم که باب ماینقض الوضوء وما لاینقضه است
تفطر بصیغه مضارع غایبه معلوم باب افعال یا باب تفعیل یا باب نصر یا باب ضرب است
یعنی روایتست از ابو بصیر گفت که شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلم میگفت
که نوعی از دروغ میشکند وضوء را و میخوراند روزه دار را یا بمعنی که روزه نیز میشکند
راوی گفت که گفتم که هالك وجهنمی شدیم خیال این است که کذب برای وحدت است وان
کاهی صادر میشود از آدمی بعد از وضوء و پیش از نماز و در روز ماه رمضان امام گفت
که نیست مراد من آنجا که میروی جز این نیست که مراد با نچه گفتم دروغ بر الله عز وجل و بر رسول او
علیه السلم و بر ائمه علیهم السلم است یازدهم اصل قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ إِنَّ اللّٰهَ كَرِهَ لِي سِتَّ خِصَالٍ ثُمَّ كَرِهَهُنَّ لِلْأَوْصِيَاءِ
مِنْ وُلْدِي وَأَتْبَاعِهِمْ مِنْ بَعْدِي الرَّفَثُ فِي الصَّوْمِ شرح در روایت ابن
بابویه در فقیه و در کتاب خصال بجای ثم واو است و بر هر تقدیر توجیه الاوصیا
من ولدی اینست که امیر المؤمنین علیه السلم قایم مقام فاطمه علیها السلم است چنانچه
در سوره نور است که کمشکوة فیها مصباح و بیان شد در کتاب الحجه در شرح
حدیث پنجم باب سیزدهم که باب ان الائمة علیهم السلم نور الله عز وجل است الرفث
بفتح راء بی نقطه و فتح فا و ثاء سه نقطه مصدر باب نصر و حسن درشتی کردن در
سخن یعنی گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که بدرستی که الله تعالی نخواست
برای من شش خصلت را بعد از آن نخواست آنها را برای اوصیا از جمله اولاد من و
پیروان ایشان بعد از من از آنجمله سخن بیرون از اندازه است در روزه در روایت ابن
بابویه چنین است العبث فی الصلوة والرفث فی الصوم والمن بعد الصدقة واتیان
الجنب مسجدا والتطلع فی الدور والضحك بین القبور باب دوازدهم اصل باب
صوم رسول الله صلی الله علیه و آله شرح این باب بیان روزه رسول الله صلی الله
علیه و آله است در این باب هفت حدیث و کلام مصنف رحمه الله تعالی بعد از حدیث
ششم است و در ضمن آن حدیثی دیگر مذکور میشود اول اصل عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمٰنَ
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ صَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى قِيلَ مَا يُفْطِرُ ثُمَّ أَفْطَرَ حَتَّى قِيلَ مَا يَصُومُ ثُمَّ صَامَ
صَوْمَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمًا وَيَوْمًا لَا ثُمَّ قُبِضَ عَلَى صِيَامِ ثَلَاثَةِ
أَيَّامٍ فِي الشَّهْرِ قَالَ إِنَّهُنَّ يَعْدِلْنَ صَوْمَ الدَّهْرِ وَيَذْهَبْنَ بِوَحَرِ الصَّدْرِ
قَالَ حَمَّادٌ الْوَحَرُ الْوَسْوَسَةُ قَالَ حَمَّادٌ فَقُلْتُ وَأَيُّ الْأَيَّامِ هِيَ قَالَ
أَوَّلُ خَمِيسٍ فِي الشَّهْرِ وَأَوَّلُ أَرْبِعَاءَ بَعْدَ الْعَشْرِ مِنْهُ وَآخِرُ خَمِيسٍ فِيهِ
فَقُلْتُ كَيْفَ صَارَتْ هٰذِهِ الْأَيَّامُ الَّتِي تُصَامُ فَقَالَ إِنَّ مَنْ
قَبْلَنَا مِنَ الْأُمَمِ كَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَى أَحَدِهِمُ الْعَذَابُ نَزَلَ فِي هٰذِهِ
الْأَيَّامِ فَصَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ هٰذِهِ الْأَيَّامَ الْمَخُوفَةَ
شرح یوما و یوما لا بتقدیر یوما یصوم و یوما لا یصوم است و جمله استیناف بیانی
سابقست ضمیر جمع مؤنث در انهن و دو نظیر آن راجع بصیام است باعتبار اینکه متعدد
بتعدد شهور و ایام عمر ادمی و تانیث باعتبار اینست که مذکر از غیر ذوی
العقول حکم مؤنث میدارد یعدلن صوم الدهر مبنی بر آیت من جاء بالحسنة فله
عشر امثالها است و صوم الدهر عبارتست از صوم ما عدای ماه رمضان زیرا که
آن مقرر است و استبعاد نیست در اینکه صوم الدهر حقیقی حرام باشد و صوم الدهر
تقدیری مرغوب باشد وحر بفتح واو و فتح حاء بی نقطه و راء بی نقطه در اصل مصدر
باب حسب و علم است بمعنی کینه و خشم و ناصافی بر تفسیر آن بوسوسه شیطان باعتبار
اینست که آن باعث این صفات است خمیس بفتح خاء با نقطه و کسر میم و سکون یاء
دو نقطه در پایین و سین بی نقطه است اربعاء بفتح همزه و سکون راء بی نقطه و فتح
و کسر و ضم باء یک نقطه و عین بی نقطه و الف ممدوده است یعنی روایتست از حماد
بن عثمان از امام جعفر صادق علیه السلم گفت شنیدم از امام علیه السلام
میگفت که روزه داشت رسول الله صلی الله علیه و آله پیوسته تا آنکه گفته شد بگمان
که افطار نخواهد کرد غیر حرام را بعد از آن افطار کرد پیوسته تا آنکه گفته شد بگمان
که روزه نخواهد داشت غیر واجب را بعد از آن روزه داشت روزه داود علیه السلم
بیان این آنکه روزی روزه میداشت و روزی روزه نمیداشت در غیر حرام و واجب
بعد از آن گرفته شد از دنیا بر مداومت سه روز در هر ماه امام گفت که آنها برابر

میکند روزه جمیع عمر را باعتبار ثواب ومیبرد وحر سینه را کفت حماد که وحر
عبارت از وسوسه شیطانست کفت حماد که پس کفتم که وکدام روزهاست انها امام
کفت اول پنجشنبه در ماه واول چهارشنبه بعد از ده روز از ماه وآخر پنجشنبه
در ماه پس کفتم که چون کردید این روزها روزهایی که روزه داشته میشود پس
امام کفت که بدرستی که جمعی که پیش از ما بودند از امتان انبیا بایستی بود که چون
نازل میشد بریکی از ایشان عذاب نازل میشد در این روزها پس روزه داشت رسول
الله صلی الله علیه واله این روزهای ترسیده شدها را دوم اصل عَنْ اَبِي
عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اَوَّلَ
مَا بُعِثَ يَصُومُ حَتّٰى يُقَالُ مَا يُفْطِرُ وَيُفْطِرُ حَتّٰى يُقَالُ مَا يَصُومُ ثُمَّ
تَرَكَ ذٰلِكَ وَصَامَ يَوْمًا وَاَفْطَرَ يَوْمًا وَهُوَ صَوْمُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَام
ثُمَّ تَرَكَ ذٰلِكَ وَصَامَ الثَّلٰثَةَ الْاَيَّامَ الْغُرَّ ثُمَّ تَرَكَ ذٰلِكَ وَفَرَّقَهَا
فِي كُلِّ عَشَرَةٍ يَوْمًا خَمِيسَيْنِ بَيْنَهُمَا اَرْبِعَاءُ فَقُبِضَ عَلَيْهِ وَآلِهِ السَّلَام
وَهُوَ يَعْمَلُ ذٰلِكَ شرح الغر بضم غین بانقطه وتشدید راء بینقطه جمع عزه که در
اصل بمعنی سفیدی پیشانی اسب است تا بانها که در اول باشد ووصف سه روز از ما
که سیزدهم وچهاردهم وپانزدهم است بغرباعتبار اینست که شبهای انها تابان و
در نصف اول ماهست یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت
که بود رسول الله صلی الله علیه وآله در اول مبعوث شدن او بایستی که روزه
میداشت تا انکه کفته میشد که افطار نمیکند وافطار میکرد تا انکه کفته میشد
که روزه نمیدارد بعد از آن ترک کرد ان عادت را وروزه داشت روزیرا وافطار
کرد روزیرا واین روزه داود علیه السلام است بعد از ان ترک کرد انرا وروزه
داشت ان سه روز تابان مقدم را که سیزدهم وچهاردهم وپانزدهم است
بعد از ان ترک کرد انرا وتفریق کرد سه روز را در هر ده روز روزیرا روزه میداشت
دو پنجشنبه که میان انها چهارشنبه باشد پس کرفته شد از دنیا علیه وآله السلم
واو عمل میکرد انرا سوم اصل سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَام يَقُولُ
كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَصُومُ حَتّٰى يُقَالُ لَا يُفْطِرُ ثُمَّ

صَامَ يَوْمًا وَاَفْطَرَ يَوْمًا ثُمَّ صَامَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ ثُمَّ آلَ مِنْ ذٰلِكَ اِلٰى
صِيَامِ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الشَّهْرِ الْخَمِيسِ فِي اَوَّلِ الشَّهْرِ وَاَرْبِعَاءَ فِي وَسَطِ
الشَّهْرِ وَخَمِيسٍ فِي آخِرِ الشَّهْرِ وَكَانَ يَقُولُ ذٰلِكَ صَوْمُ الدَّهْرِ وَقَدْ
كَانَ اَبِي عَلَيْهِ السَّلَام يَقُولُ مَا مِنْ اَحَدٍ اَبْغَضَ اِلَيَّ مِنْ رَجُلٍ يُقَالُ لَهُ
كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَفْعَلُ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ لَا
يُعَذِّبُنِيَ اللّٰهُ عَلٰى اَنْ اَجْتَهِدَ فِي الصَّلٰوةِ كَاَنَّهُ يَرٰى اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ تَرَكَ شَيْئًا مِنَ الْفَضْلِ عَجْزًا عَنْهُ شرح مناسب
مضمون وقد كان ابی علیه السلم تا اخر کذشت در کتاب الصلوة در حدیث پنجم
باب صلوة النوافل که باب هشتاد وچهارم است الاجتهاد استفراغ وسع در
کاری یری بصیغه مضارع غایب معلوم باب منع ومجهول باب افعال ومعلوم
باب افعال میتواند بود عجزا مفعول له است ومراد عجز بدن نیست بلکه مراد نارسایی
رای است بمعنی عدم قرار خاطر بر فعل چیزی که بهترست یعنی شنیدم از امام جعفر
صادق علیه السلم میکفت که بود رسول الله صلی الله علیه وآله بایستی که روزه
میداشت تا انکه کفته میشد که افطار نمیکند بعد از ان روزه داشت روزیرا و
افطار کرد روزیرا بعد از ان روزه داشت دوشنبه وپنجشنبه را از هر هفته
بعد از ان برکشت از ان بسوی روزه سه روز در ماه پنجشنبه در اول ماه
وچهارشنبه در میان ماه وپنجشنبهی در آخر ماه وبود بایستی که میکفت
که ان بجای روزه جمیع عمرست وبتحقیق بود پدرم امام محمد باقر علیه السلام
بایستی که میکفت که نیست هیچ یك از مردمان مبغوض تر بسوی من از مردی
که کفته میشود اورا که بود رسول الله صلی الله علیه وآله بایستی که میکرد
چنین وچنین پس میکوید که عذاب نخواهد کرد مرا الله تعالی بر اینکه بذل وسع
کنم در نماز مثلا کویا که او کمان میبرد که رسول الله صلی الله علیه وآله ترك کرد چیزیرا
از مستحب برای عاجز شدن رای او از ان باین معنی که او بذل وسع خود نکرده و
من میکنم در این حدیث اشارتست باینکه صوم الدهر را عبادتی علیحده شمردن حرام
چنانچه کذشت در باب وجوه الصیام که باب دهم است چهارم اصل عَنْ اَبِي

عبد الله علیه السلام قال فان نساء النبی صلی الله علیه وآله اذا کان
علیهن صیام اخرن ذلک الی شعبان کراهة ان یمنعن رسول الله
صلی الله علیه وآله فاذا کان شعبان صمن وکان رسول الله صلی
الله علیه وآله یقول شعبان شهری **شرح** روایت از امام جعفر صادق
علیه السلم گفت که زنان نبی صلی الله علیه وآله چون بود بر ایشان روزه تاخیر
میکردند انرا تا شعبان برای ناخوش شمردن اینکه منع کنند رسول الله را صلی الله
علیه وآله اگر اراده جماع در روز کند پس چون میشد شعبان روزه میداشتند
زیرا که خاطر ایشان جمع بود که او روزه میدارد و بود رسول الله صلی الله علیه
وآله باین روش که میگفت که شعبان ماه منست باین معنی که من مجموع انرا روزه
میدارم **پنجم اصل** قلت لابی عبد الله علیه السلم هل صام احد
من ابائک شعبان قال خیر ابائی رسول الله صلی الله علیه وآله
صامه **شرح** گفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که آیا روزه داشت یکی از
پدران تو مجموع شعبان را گفت بهتر پدران من که رسول الله است صلی الله علیه
وآله روزه داشت انرا **ششم اصل** سألت ابا عبد الله علیه السلم هل
صام احد من ابائک شعبان قط قال صامه خیر ابائی رسول الله
صلی الله علیه وآله **شرح** مضمون این ظاهر است از شرح سابق **کلام مصنف**
اصل فاما الذی جاء فی صوم شعبان انه سئل علیه السلام عنه
فقال ما صامه رسول الله صلی الله علیه وآله ولا احد من ابائی
فان ذلک لان قوما قالوا ان صیامه فرض مثل صیام شهر رمضان
ووجوبه مثل وجوب شهر رمضان وان من افطر یوما منه فعلیه
من الکفارة مثل ما علی من افطر یوما من شهر رمضان وانما قول
العالم علیه السلم ما صامه رسول الله صلی الله علیه وآله ولا
احد من ابائی ای ما صاموه فرضا واجبا تکذیبا لقول من
زعم انه فرض وانما کانوا یصومونه سنة فیها فضل ولیس علی من
لم یصمه شیء **شرح** بر انما انچه آمد در روزه مجموع شعبان اینکه امام جعفر

صادق پرسیده شد علیه السلم از روزه مجموع شعبان پس گفت که روزه نداشت
انرا رسول الله صلی الله علیه وآله ونه یکی از پدران من پس بدرستی که این سخن برای
اینست که جمعی از مخالفان گفتند که بدرستی که روزه شعبان مفروض است مانند
روزه ماه رمضان و وجوب روزه شعبان مانند وجوب روزه ماه رمضانست
در شدت وضعف و بدرستی که هر که افطار کرد روزی از شعبان پس بر اوست از کفاره
مانند انچه بر کسیست که افطار کرد روزی را از ماه رمضان وجز این نیست که گفتن امام عالم
علیه السلم که روزه نداشت شعبان را رسول الله صلی الله علیه وآله ونه یکی از پدران
من باین معنی است که روزه نداشتند شعبان را بقصد فرض واجب برای دروغ گو شمردن
کسی که دعوی کرد که روزه شعبان مفروض است وجز این نیست که ایشان روزه میداشتند
انرا بقصد سنت که در ان سنت فضیلتی هست ونیست بر کسی که روزه ندارد انرا چیزی
از کفاره و گناه **هفتم اصل** عن عنبسة العابد قال قبض النبی صلی الله علیه
وآله علی صوم شعبان ورمضان وثلثة ایام فی کل شهر اول خمیس واوسط
اربعاء واخر خمیس وکان ابو جعفر وابو عبد الله علیهما السلم
یصومان ذلک **شرح** عنبسه بفتح عین بی نقطه وسکون نون وفتح باء یک نقطه
وسین بی نقطه است عابد بعین بی نقطه والف وکسر باء یک نقطه ودال بی نقطه است
یعنی روایت از عنبسه عابد که از راویان امام محمد باقر وامام جعفر صادق علیهما
السلم است گفت در کتاب خود که گرفته شد از دنیا نبی صلی الله علیه وآله بر مداومت
روزه شعبان وماه رمضان وسه روز در هر ماه اول پنجشنبه ومیان چهارشنبه
وآخر پنجشنبه و بود امام محمد باقر وامام جعفر صادق علیهما السلم باین روش
که روزه میداشتند انرا که مذکور شد **باب سیزدهم اصل باب فضل صوم**
شعبان وصلته برمضان وصیام الثلثة ایام فی کل شهر شرح این باب بیان فضیلت
روزه شعبان و پیوند کردن ان برمضان و روزه ان سه روز مشهور در هر ماه است
در این باب سیزده حدیث است **اول اصل** سمعت ابا عبد الله علیه السلم
یقول صوم شعبان وشهر رمضان متتابعین توبة من الله والله **شرح**
شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلم میگفت که روزه شعبان وماه رمضان

شهرین

برحالی که هرکدام ازان دو پیوسته باشد باینمعنی که هیچ روزی از شعبان و هیچ
روزی از ماه رمضان خورده نشود بازکشتن ازکناهانست که ازجانب الله تعالی است
بخدا قسم مراد اینست که الله تعالی از ابجای توبه ان روزه دار وا میدارد و جمیع کناهان
او را می بخشد و این اشارتست بآیت سورۂ نساء فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین
توبة من الله و بیان شد درباب وجوه الصّیام **دوم اصل** سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ شَعْبَانُ وَشَهْرُ رَمَضَانَ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ **شرح**
این ظاهرست از شرح سابق **سوم اصل** عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَ
عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يَصِلُ مَا بَيْنَ شَعْبَانَ وَشَهْرِ رَمَضَانَ وَيَقُولُ
صَوْمُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ **شرح** ما موصوله مفعول یصل است
بین منصوب بر ظرفیت است و ظرف صله موصول است چون مقدر بجمله است مراد
شعبان اول شعبانست و بر این قیاس است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه
السلام کفت که بود امام زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلام باینروش که پیوسته
میکرد روزه نمازیرا که میان اول شعبان و اول ماه رمضان است و میکفت که
روزه دو ماه پیوسته توبه ایست ازجانب الله تعالی **چهارم اصل** عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ
عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَصُومُ شَعْبَانَ
وَشَهْرَ رَمَضَانَ يَصِلُهُمَا وَيَنْهَى النَّاسَ اَنْ يَصِلُوهُمَا وَكَانَ يَقُولُ هُمَا
شَهْرَا اللّٰهِ وَهُمَا كَفَّارَةٌ لِمَا قَبْلَهُمَا وَلِمَا بَعْدَهُمَا مِنَ الذُّنُوبِ **شرح**
وصل اینجا عبارتست از اینکه در شب اول رمضان افطار واقع نشود اصلا پس
نهی از وصل مبنی بر اینست که صوم وصال مخصوص نبی صلی الله علیه و آله باشد
و بر دیکران حرام باشد و میتواند بود که وصل عبارت باشد از عدم افطار روزی
از روزهای شعبان و نهی ناس از وصل عبارت باشد از نهی از فرض شمردن وصل
نظیر انچه کذشت درباب سابق در کلام مصنف که فاما الذی جاء تا آخر پس منافات
ندارد با اینکه وصل مستحب موکد باشد برای دیکران نیز و مؤید احتمال اول است
حدیث آینده **یعنی** روایتست از امام محمد باقر علیه السلام کفت که بود رسول الله
صلی الله علیه و آله باینروش که روزه میداشت شعبانرا و ماه رمضانرا بپیوند

شهر رمضان ۲

میکرد انها را و نهی میکرد مردمانرا از اینکه پیوند کنند انها را و بود باینروش که میکفت
که انها ماه الله تعالی است و انها کفاره است برای انچه پیش از انهاست و برای انچه
بعد از انهاست از کناهان باینمعنی که انها باعث این میشود غالبا که کناه از صاحب
انها صادر نشود **پنجم اصل** قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا تَقُولُ
فِي الرَّجُلِ يَصُومُ شَعْبَانَ وَشَهْرَ رَمَضَانَ قَالَ هُمَا الشَّهْرَانِ اللَّذَانِ قَالَ
اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ قُلْتُ فَلَا
يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا قَالَ اِذَا اَفْطَرَ مِنَ اللَّيْلِ فَهُوَ فَصْلٌ وَاِنَّمَا قَالَ رَسُولُ
اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَا وِصَالَ فِي صِيَامٍ يَعْنِي لَا يَصُومُ الرَّجُلُ
يَوْمَيْنِ مُتَوَالِيَيْنِ مِنْ غَيْرِ اِفْطَارٍ وَقَدْ يُسْتَحَبُّ لِلْعَبْدِ اَنْ لَا يَدَعَ
السَّحُورَ **شرح** الف لام الشهران برای حصر کفاره بودن در صوم شعبان و ماه رمضان
نیست بلکه مقصود حصر افضل افراد صوم شعبان و ماه رمضانست در صورت تتابع
انها مانند انچه الله تعالی در کفاره قتل خطا کفته فلا یفصل بینهما اعتراضست
باینروش که تتابع صوم شعبان و ماه رمضان اتیان بچیزیست که نبی صلی الله علیه
و آله نهی از ان کرده دیکر از انجا که انچه کذشت در حدیث سابق و جواب امام اینست
که تتابع لازم ندارد صوم وصال را که منهی عنه است السّحور بفتح سین بی نقطه و ضم
حاء بی نقطه و سکون واو و راء بی نقطه انچه در آخر شب خورده شود **یعنی** کفتم امام
جعفر صادق علیه السلام را که چه میکویی در مردی که روزه میدارد شعبانرا و ماه
رمضانرا کفت که انها ان دو ماهست که کفت الله تبارک و تعالی در کفاره قتل
خطا در سورۂ نساء که فصیام شهرین متتابعین توبة من الله بیان این شد در
شرح حدیث باب وجوه الصّیام که باب دهم است کفتم که پس فصل نمیکند میان
انها امام کفت که چون افطار کرد در شب پس ان فصل است و جز این نیست که
کفت رسول الله صلی الله علیه و آله که نیست مواصلت در روزه میخواهد این را که
روزه نمیدارد مرد دو روز پی در پی بی انکه افطار کند در شب و کاهی مستحب است
برای بنده اینکه وا نکذارد سحور را مراد اینست که چون کسی خواهد که شبخیزی کند
در اول شب کمتر چیزی خورد مستحب است برای او سحور بخلاف کسی که در اول شب

انقد بخورد که در آخر شب ثقل داشته باشد ششم اصل عن الحلبي عن ابي
عبدالله عليه السلم انه ساله عن الصوم في الحضر فقال ثلثة ايام
في كل شهر الخميس من جمعة والاربعاء من جمعة والخميس من جمعة
اخرى وقال قال امير المؤمنين عليه السلام صيام شهر الصبر و
ثلثة ايام من كل شهر يذهبن ببلابل الصدر وصيام ثلثة ايام
من كل شهر صيام الدهر ان الله عز وجل يقول من جاء بالحسنة
فله عشر امثالها شرح اخرى بضم همزه وسكون خاء بانقطه وراء بينقطه والف
مؤنث اخر بهمزه والف وكسر خاء است واين قرينه اينست كه اولى ووسطى در دو
جمعه سابق مرادست صيام مبتدا است شهر مضاف اليه ومضاف وصبر يعنى صيام
چنانچه گذشت در حديث هفتم باب اول در تفسير آيت سوره بقره واستعينوا بالصبر
شهر الصبر ماه رمضانست چنانچه گذشت در حديث چهارم باب دوم وابن اثير در
نهايه گفته كه وفي حديث الصوم صم شهر الصبر هو شهر رمضان واصل الصبر الحبس
فسمى الصوم صبرا لما فيه من حبس النفس عن الطعام والشراب والنكاح وصاحب
قاموس گفته كه وشهر الصبر شهر الصوم ثلثه مجرور بعطف بر شهر است وضمير جمع مؤنث
در يذهبن راجع بصيام است باعتبار اينكه متعدد است بتعدد شهور وايام
عمر آدمى وتانيث باعتبار اينست كه مذكر از غير ذوى العقول حكم مؤنث
ميدارد واين از قبيل اسناد مجازيست ودر حقيقت فعل صوم نيست بلكه فعل
الله تعالى است وانها وسيله است بادر ببلابل براى تعديه است البلابل بفتح
باء بيكنقطه وتخفيف لام والف وكسر باء بيكنقطه جمع بلبله بفتح با وسكون لام
وفتح با وتخفيف لام وساوس شيطان اند وهمها وپراكندگيهاى خاطر يعنى روايتست
از حلبى از امام جعفر صادق عليه السلم اينكه حلبى پرسيد امام را از روزه در
غير سفر پس امام گفت كه روزه سه روزست در هر ماه پنجشنبه از هفته وچهار
شنبه از هفته وپنجشنبه از هفته آخرين وامام گفت كه گفت امير المؤمنين
عليه السلم كه روزه داشتن ماه رمضان كه روزه ان مقرر وفريضه است وسه روز
از هر ماه برطرف ميكند وسواسهاى سينه را وروزه سه روز از هر ماه بجاى

روزه تمام عمر است باينمعنى كه اگر صوم الدهر جايز ميبود ثوابى ميداشت وچون
جايز نيست ان ثواب تقدير برا روزه سه روزه دارد بدرستى كه الله عز وجل ميگويد
در سوره انعام كه هركه آورد حسنه را پس او راست ده برابر آن هفتم اصل سألت
ابا الحسن عليه السلم عن الصيام في الشهر كيف هو فقال ثلثة في الشهر
في كل عشر يوم ان الله تبارك وتعالى يقول من جاء بالحسنة فله عشر
امثالها شرح پرسيدم امام رضا عليه السلم را از روزه داشتن در ماه كه
مستحب است چگونه است پس گفت كه سه روزست در ماه در هر دهه روزى
بدرستى كه الله تبارك وتعالى ميگويد كه هركه آورد حسنه را پس او راست ده برابر ان
اشارتست بانچه گذشت در حديث سابق كه ان صوم الدهر است هشتم اصل
عن ابي حمزة عن ابي جعفر عن ابيه عليهما السلم قال قال رسول الله صلى
الله عليه واله من صام شعبان كان له طهرا من كل زلة ووصمة
وبادرة قال ابو حمزة قلت لابي جعفر عليه السلام ما الوصمة قال
اليمين في المعصية والنذر في المعصية قلت فما البادرة قال اليمين
عند الغضب والتوبة منها الندم شرح الطهر بضم طاء بينقطه وسكون
هاء وراء بينقطه مصدر باب نصر وحسن پاكى واينجا اقامت مسبب در مقام
سبب شده الزله بفتح زاى بانقطه وتشديد لام وتاء وحدت مصدر باب
ضرب وعلم لغزش الوصمه بفتح واو وسكون صاد بينقطه وتاء وحدت كرهى
در چوب وعارى وبنابر اقل استعاره شده براى چيزى كه مانند كره است
وان قسم ونذرست البادره بباء يكنقطه والف وكسر دال بينقطه وراء بينقطه
قولى يا فعلى كه از روى تندى در وقت غضب باشد يعنى روايتست از ابو حمزه
از امام محمد باقر از پدرش عليهما السلم گفت كه گفت رسول الله صلى الله عليه
واله كه هركه روزه داشت شعبان را شد او را باعث پاكى از هر لغزشى وكره
وتندى گفت ابو حمزه كه گفتم امام محمد باقر عليه السلام كه چيست كره گفت كه
قسم براى گناه ونذر براى گناه پس گفتم كه چيست تندى گفت كه قسم در نزد غضب
وتوبه از ان قسم پشيمانى است مراد اينست كه مخالفت ان كفاره ندارد نهم اصل

عن زرارة قال سألت ابا عبد الله عليه السلم عن افضل ما جرت به السنة
في التطوع من الصوم فقال ثلثة ايام في كل شهر الخميس في اول الشهر
والاربعاء في وسط الشهر والخميس في اخر الشهر قال قلت له هذا
جميع ما جرت به السنة في الصوم فقال نعم شرح جريان سنت بصومی
عبارتست از اینکه رسول صلی الله علیه واله ازا در هر ماه کرده باشد یعنی
روایتست از زراره گفت که پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از بهترانچه
جاری شد بان سنت رسول صلی الله علیه واله در مستحب از روزه پس امام گفت
که سه روز در هر ماهی پنجشنبه در اول ماه وچهارشنبه در میان ماه وپنجشنبه
در اخر ماه زراره گفت که گفتم امام را که ایا این جمیع چیزیست که جاری شد بان سنت
در روزه پس گفت که آری باینمعنی که هیچ صوم مستحبی که در هر ماه مکرر شود برابر
این نیست پس افضل ان منحصرست در این دهم اصل عن حريز قال قيل لابي عبد
الله عليه السلم ما جاء في الصوم في يوم الاربعاء فقال قال امير المؤمنين
عليه السلم ان الله عز وجل خلق النار يوم الاربعاء فاوجب صومه
ليتعوذ بالله من النار شرح روایتست از حریز گفت که گفته شد امام جعفر
صادق علیه السلم را که چه چیز امده در روزه در چهارشنبه مراد اینست که چه چیز
منقول شد از ائمه سابقین در وجه استحباب روزه چهارشنبه میان ماه
که مستحب موکدست پس امام گفت که گفت امیر المؤمنین علیه السلم که بدرستی
که الله عز وجل افرید اتش را در ان چهارشنبه پس لازم ساخت بعنوان استحباب موکد
روزه ازا تا پناه جسته شود بالله تعالی از اتش یازدهم اصل عن ابي عبد الله عليه
السلم ان رسول الله صلى الله عليه واله سئل عن صوم الخميسين بينهما
اربعاء فقال اما الخميس فيوم تعرض فيه الاعمال واما الاربعاء
فيوم خلقت فيه النار واما الصوم فجنة شرح روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلم اینکه رسول الله صلی الله علیه واله پرسیده شد از روزه دو
پنجشنبه که میان انها چهارشنبه است که ایا چرا صوم این سه روز مستحب موکد
شده پس گفت که اما پنجشنبه پس روزیست که معروض میشود در ان عملهای بندگان

بر الله تعالی باینمعنی که ثواب وعقاب انهارا ملائکه در ان روز مینویسند بامر او واما
چهارشنبه پس روزیست که آفریده شد در ان اتش جهنم واما روزه پس سپریست که
دفع اتش جهنم میکند پس تخصیص ان سه روز از جمله ان سه دهه برای اینست که باعث
این میشود که در پنجشنبه عقاب اتشی که در چهارشنبه مخلوق شده نوشته نشود
دوازدهم اصل عن اسحق بن عمار عن ابي عبد الله عليه السلم قال انما
يصام يوم الاربعاء لانه لم يعذب امة فيما مضى الا في يوم الاربعاء
وسط الشهر فيستحب ان يصام ذلك اليوم شرح روایتست از اسحق بن عمار
از امام جعفر صادق علیه السلم راوی گفت که امام گفت که جز این نیست که روزه
داشته میشود روز چهارشنبه برای اینکه شان اینست که معاقب نشد امتی در ان
زمان که گذشت پیش از امت رسول اخر الزمان صلی الله علیه واله مگر در روز
چهارشنبه در میان ماه پس مستحب است که روزه داشته شود ان روز سیزدهم
اصل قال لي ابو عبد الله عليه السلام اذا كان في اول شهر خميسان
فصم اولهما فانه افضل واذا كان في اخر الشهر خميسان فصم اخرهما
فانه افضل شرح گفت مرا امام جعفر صادق علیه السلم که چون باشد در دهه
اول ماهی دو پنجشنبه پس روزه دار اول ان دو را چه بدرستی که ان افضل است وچون
باشد در دهه آخر ماه دو پنجشنبه پس روزه دار آخرین ان دو را چه بدرستی که ان
افضل است اشارتست باینکه اگر تاخیر در اول یا تقدیم در اخر کند مجزیست واگر ضرورتی
باعث شده باشد باعث نقصان فضیلت نمیشود باب چهاردهم اصل باب
انه يستحب السحور شرح السحور بفتح سین بی نقطه انچه در آخر شب خورده شود یا
آشامیده شود یعنی این باب بیان اینست که مستحب است بکار بردن سحور ودر
این باب سه حدیثست اول اصل عن ابي بصير عن ابي عبد الله عليه السلم
قال سألته عن السحور لمن اراد الصوم اواجب هو عليه فقال لا بأس
بان لا يتسحر ان شاء واما في شهر رمضان فانه افضل ان يتسحر يحب
ان لا يترك في شهر رمضان شرح وجوب اینجا بمعنی استحباب موکد است التسحر
مصدر باب تفعل بکار بردن سحور یعنی روایتست از ابو بصیر از امام جعفر صادق

راوی گفت که پرسیدم امام را از سحور برای کسی که اراده کرد روزه را که آیا واجبست
آن براو پس گفت که نیست پروایی باینکه بکار نبرد سحور را اگر خواهد ترك آن را و اما
در ماه رمضان پس بد رستی که شان اینست که افضلست اینکه بکار برد سحور را آن
بکار بردن سحور در غیر ماه رمضان بیان این انکه واجبست اینکه ترك نکند سحور را
در ماه رمضان بضرورت **دوم اصل** عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ السَّحُورِ
لِمَنْ اَرَادَ الصَّوْمَ فَقَالَ اَمَّا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَاِنَّ الْفَضْلَ فِي السَّحُورِ وَلَوْ بِشَرْبَةٍ
مِنْ مَاءٍ وَاَمَّا فِي التَّطَوُّعِ فَمَنْ اَحَبَّ اَنْ يَتَسَحَّرَ فَلْيَفْعَلْ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلَا
بَأْسَ **شرح** روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق و امام موسی کاظم
علیهما السلام است گفت که پرسیدم امام را از سحور برای کسی که اراده کرد روزه را
پس گفت که اما در ماه رمضان پس بد رستی که فضیلت روزه در سحور است هر چند
بقدر اشامیدنی از آب باشد و اما در روزهٔ مستحب پس هر که دوست داشت که
بکار برد سحور را پس باید که کند و هر که نکند پس نیست پروایی مراد اینست که مستحب
موکد نیست اگرچه مستحب فی الجمله باشد اگر ظن این داشته باشد که فردا کسی
او را تکلیف نخواهد کرد **سوم اصل** عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ
قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اَلسَّحُورُ بَرَكَةٌ قَالَ وَقَالَ رَسُولُ
اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَا تَدَعْ اُمَّتِي السَّحُورَ وَلَوْ عَلَى حَشَفَةٍ **شرح**
الحشفة بفتح حاء بینقطه و فتح شین بانقطه و فا و تاء وحدت یکخرما که از جنس زبون
باشد **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم از پدرانش علیهم السلم امام گفت
که گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که سحور باعث وسعت معاش است امام
گفت که و گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که باید که وا نگذارند امت من سحور را
هر چند که بریك خرمای زبون باشد **باب پانزدهم اصل باب ما یقول الصائم
اذا افطر شرح** این باب بیان چیزیست که میگوید آنرا روزه دار چون افطار کند
در شام در این باب دو حدیثست **اول اصل** عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ
اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَ اِذَا اَفْطَرَ قَالَ اَللّٰهُمَّ لَكَ
صُمْنَا وَعَلَى رِزْقِكَ اَفْطَرْنَا فَتَقَبَّلْهُ مِنَّا ذَهَبَ الظَّمَاءُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ

وَبَقِيَ الْاَجْرُ **شرح** الظما بفتح ظاء بانقطه و فتح میم و همزه و گاهی میان میم و همزه
الف میباشد مصدر باب علم تشنگی **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق از پدرانش
علیهم السلم اینکه رسول الله صلی الله علیه و آله بود باین روش که چون افطار میکرد
میگفت که خداوندا برای تو روزه داشتیم و بر رزقی که تو دادی افطار کردیم پس قبول
کن آن عمل را از ما رفت تشنگی و تر شد رگها و باقیماند ثواب **دوم اصل** عَنْ اَبِي
عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ تَقُولُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عِنْدَ
الْاِفْطَارِ اِلَى آخِرِهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَعَانَنَا فَصُمْنَا وَرَزَقَنَا فَاَفْطَرْنَا
اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنَّا وَاَعِنَّا عَلَيْهِ وَسَلِّمْنَا فِيهِ وَتَسَلَّمْهُ مِنَّا فِي يُسْرٍ مِنْكَ
وَعَافِيَةٍ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي قَضَى عَنَّا يَوْمًا مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ **شرح** روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که میگویی در هر شبی از ماه رمضان نزد افطار
تا آخر ماه که سپاس الله راست که مدد کرد ما را پس روزه داشتیم و روزی داد ما را
پس افطار کردیم خداوندا قبول کن از ما و مدد کن ما را بر آن ماه و بی آفت کن ما را
در آن ماه و فرا گیر آن ماه را از ما آسانیی از جانب تو و فراغت سپاس الله راست که بجا
آورد از ما روزی را از ماه رمضان باین معنی که توفیق بجا آوردن روزهٔ آن داد ما را
باب شانزدهم اصل باب الوصال وصوم الدهر شرح وصال بکسر واو و صاد
بینقطه مصدر باب مفاعله مبالغه وصل است بمعنی بغایت پیوند کردن
روزه بروزه و آن دو قسم است اول ترك افطار در میان دو روزه بالکلیه و آن
جایز نیست برای امت چنانچه گذشت در حدیث چهارم باب سیزدهم و حدیث
اول این باب برای بیان آنست دوم ترك افطار پیش از سحر و آن جایزست و حدیث
دوم و سوم این باب برای بیان آنست **یعنی** این باب بیان مبالغه در وصل
روزه بروزه و بیان روزهٔ همیشه است در این باب پنج حدیثست **اول اصل** عَنْ
حَسَّانِ بْنِ مُخْتَارٍ قَالَ قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا الْوِصَالُ
فِي الصِّيَامِ قَالَ فَقَالَ اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ لَا وِصَالَ
فِي صِيَامٍ وَلَا صَمْتَ يَوْمٍ اِلَى اللَّيْلِ وَلَا عِتْقَ قَبْلَ مِلْكٍ **شرح** ما الوصال
سؤال از حل و حرمت وصالست و الاظاهر اینست که للوصال بلام حرف جر باید

لادر دوم وسوم عاطفه میتواند بود و برای نفی جنس میتواند بود الملك بفتح وضم و
کسر میم وسکون لام مصدر باب ضرب صاحب چیزی شدن یعنی روایت از
حسان بن مختار کفت که کفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که چیست حال وصال
پس امام کفت که بدرستی که رسول الله صلی الله علیه و آله کفت که نیست وصال در روزه
ونه خاموشی روزی تا شب ونه ازاد کردن بنده پیش از مالك شدن دوم اصل عَنْ
اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ قَالَ الْوِصَالُ فِي الصِّيَامِ اَنْ يَجْعَلَ عَشَاءَهُ
سَحُورَهُ شرح العشا بفتح عین بینقطه وشین با نقطه والف ممدوده طعام
شامه السحور بفتح سین بینقطه وضم حاء بینقطه وراء بینقطه طعام سحر یعنی
روایت از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که وصال در روزه که جایز نیست
اینست که کرداند روزه دار شامه خود را سحور خود باینمعنی که شامه نخورد و
بجای ان سحور خورد سوم اصل عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ قَالَ الْمُوَاصِلُ
فِي الصِّيَامِ يَصُومُ يَوْمًا وَلَيْلَةً وَيُفْطِرُ فِي السَّحَرِ شرح روایت از امام جعفر
صادق علیه السلم کفت که وصال کننده در روزه روزه میدارد روزی وشبی وافطار
میکند در آخر شب باینمعنی که این قسم وصال جایز نیست چهارم اصل سَاَلْتُ اَبَا
عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلٰمُ عَنْ صَوْمِ الدَّهْرِ فَقَالَ لَمْ نَزَلْ نَكْرَهُهُ شرح
پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از روزه همیشه پس کفت که همیشه ما کراهت
داشتیم ازان پنجم اصل عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنْ صَوْمِ الدَّهْرِ فَكَرِهَهُ
وَقَالَ لَا بَاْسَ بِاَنْ يَصُومَ يَوْمًا وَيُفْطِرَ يَوْمًا شرح کرهه بصیغه ماضی غایب
معلوم باب تفعیل یا باب علم است یعنی روایت از سماعه که ازراویان امام جعفر
صادق وامام موسی کاظم علیهما السلام است کفت که پرسیدم امام را از روزه همیشه
پس ناخوش شمرد انرا وکفت که نیست پروایی باینکه روزه دارد روزی را وافطار کند
روزی را مراد اینست که اکر مراد بصوم الدهر این باشد جایز نیست واکر مراد ان باشد که
بیان شد در شرح حدیث باب وجوه الصیام حرامست باب هفدهم اصل با
من اکل او شرب وهو شاك في الفجر او بعد طلوعه شرح این باب بیان کسی است
که خورد یا اشامید برحالی که او شك دارد در طلوع صبح صادق وشك او برطرف

وَالْيَوْمَانِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَاَتَسَحَّرُ مُصْبِحًا اُفْطِرُ ذٰلِكَ الْيَوْمَ وَاَقْضِي مَكَانَ
ذٰلِكَ يَوْمًا اٰخَرَ اَوْ اُتِمُّ عَلٰى صَوْمِ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَاَقْضِي يَوْمًا اٰخَرَ فَقَالَ
لَا بَلْ تُفْطِرُ ذٰلِكَ الْيَوْمَ لِاَنَّكَ اَكَلْتَ مُصْبِحًا وَتَقْضِي يَوْمًا اٰخَرَ شرح
کفتم امام موسی کاظم علیه السلم را که میباشد بر من یکروز ودو روز از قضای ماه رمضان
پس سحور میخورم برحالی که بصبح رسیده ام ایا افطار کنم ازروز او قضا کنم بجای آن روزی
دیکر را یا باقی مانم بر روزه ان روز وقضا کنم روزی دیکر را نیز پس امام کفت که نه باقی نمیمانی
بر ان روزه بلکه افطار میکنی ان روز را برای اینکه تو خوردی برحالی که بصبح رسیده بودی
وقضا میکنی روزی دیکر را ششم اصل عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِي حَمْزَةَ عَنْ اَبِي اِبْرٰهِيمَ
عَلَيْهِ السَّلٰمُ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ شَرِبَ بَعْدَ مَا طَلَعَ الْفَجْرُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ
فِي شَهْرِ رَمَضَانَ قَالَ يَصُومُ يَوْمَهُ ذٰلِكَ وَيَقْضِي يَوْمًا اٰخَرَ وَاِنْ كَانَ
قَضَاءً لِرَمَضَانَ فِي شَوَّالٍ اَوْ غَيْرِهِ فَشَرِبَ بَعْدَ الْفَجْرِ فَلْيُفْطِرْ يَوْمَهُ ذٰلِكَ
وَيَقْضِي شرح روایت از علی بن ابی حمزه از امام موسی کاظم علیه السلم کفت که پرسیدم
امام را از مردی که اشامید بعد از طلوع فجر برحالی که او نمیداند در ماه رمضان امام
کفت که روزه میدارد ان روز خود را وقضا میکند روزی دیکر را واکر باشد قضا برای
رمضان در شوال یا غیر شوال پس اشامد بعد از فجر پس باید که افطار کند ان روز خود را و
قضا میکند هفتم اصل عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنْ رَجُلَيْنِ
قَامَا فَنَظَرَا اِلَى الْفَجْرِ فَقَالَ اَحَدُهُمَا هُوَ ذَا وَقَالَ الْاٰخَرُ مَا اَرٰى شَيْئًا قَالَ
فَلْيَاْكُلِ الَّذِي لَمْ يَتَبَيَّنْ لَهُ الْفَجْرُ وَقَدْ حَرُمَ عَلَى الَّذِي زَعَمَ اَنَّهُ رَاٰى
الْفَجْرَ اِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ كُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ
الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ شرح روایت از سماعة بن مهران کفت که
پرسیدم امام را از دو مرد که برخاستند پس نکاه کردند بسوی فجر پس کفت یکی ازان
دو که ان اینست که پیداست وکفت ان دیکر که نمیبینم چیزی را امام کفت که باید که خورد
انکه ظاهر نشد برای او فجر وبتحقیق خوردن حرام شد بر انکه دعوی کند اینرا که او دید
فجر را بیان این انکه بدرستی که الله عز وجل میکوید در سوره بقره که وخورید واشامید
تا انکه ظاهر شود برای شما رشته سفید از رشته سیاه ان رشته سفید فجر است باب

هجدهم اصل باب الفجر ما هو ومتی یحل ومتی یحرم الاکل شرح این باب بیان
فجر است که چیست و کی حلال میشود و کی حرام میشود خوردن مثلا در این باب پنج حدیث
اول اصل عن ابی عبد الله علیه السّلم قال اذّن ابن امّ مکتوم لصلوة الغداة
ومرّ رجل برسول الله صلّی الله علیه وآله وهو یتسحّر فدعاه ان یاکل
معه فقال یا رسول الله قد اذّن المؤذّن للفجر فقال انّ هذا ابن امّ
مکتوم وهو یؤذّن بلیل فاذا اذّن بلال فعند ذلک فامسک
شرح ابن ام مکتوم نابینا بوده و مکتوم بمعنی نابینا است و او پسر خالوی خدیجه بنت خویلد
بوده و اسم او عمرو بن قیس ابن زائده ابن الاصم بوده است و اسم مادرش عاتکه بنت
عبد الله مخزومی بوده یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السّلم گفت که اذان
گفت ابن ام مکتوم برای نماز صبح و گذشت مردی برسول الله صلی الله علیه وآله برحالی
که او سحور میخورد پس خواند آنمرد را برای اینکه خورد با او پس آنمرد گفت که ای رسول الله
بتحقیق اذان گفت اذان گوینده برای نماز صبح پس گفت که بدرستی که این موذن
ابن ام مکتوم است و او اذان میگوید در شب پس چون اذان گوید بلال پس نزد آن پس
دست از خوردن بازدار ظاهر این حدیث اینست که چون پیش از طلوع فجر اکثر مردم در
خواب میباشند و نزدیک شدن آن مجهول میباشد جایزست که برای نماز صبح
دو موذن باشد که امتیاز بسیار میان آواز ایشان باشد و هر کدام وقتی معین داشته
باشند تا در اذان اول مردم مهیا شوند برای نماز و در اذان دوم حاضر شوند در مسجد
وفایده تکرار این اذان در ماه رمضان برای سحور خوردن بسیارست دوم
اصل عن ابی عبد الله علیه السّلم قال الفجر هو الذی اذا رایته معترضا
کانّه بیاض سوراء شرح این گذشت در کتاب الصلوة در باب وقت الفجر
که باب هفتم است سوراء بضم سین بی نقطه و سکون واو و راء بی نقطه و الف
ممدوده و مقصوره نیز میباشد موضعیست از توابع بغداد و خاک نهران بسفیدی
مایلست و از دور بر کناران نهر نمایانست و اول صبح صادق مانند آن نمایان
میشود یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السّلم گفت که فجر که معیار
حرام شدن اکل و شرب و مانند اینهاست در ماه رمضان آن آنست که چون ببینی

شد یا کسی که خورد یا آشامید بعد از طلوع فجر بخیال اینکه هنوز طلوع نکرده در این باب
هفت حدیث اول اصل عن ابی عبد الله علیه السّلام انّه سئل عن رجل
تسحّر ثمّ خرج من بیته وقد طلع الفجر وتبیّن قال یتمّ صومه ذلک ثمّ
لیقضه فان تسحّر فی غیر شهر رمضان بعد الفجر افطر ثمّ قال انّ ابی
کان لیلة یصلّی وانا آکل فانصرف فقال امّا جعفر فقد اکل وشرب
بعد الفجر فامرنی فافطرت ذلک الیوم فی غیر شهر رمضان شرح انصراف
عبارتست از گفتن السّلم علینا وعلی عباد الله الصالحین رو بجانب راست چنانچه گذشت
در کتاب الصلوة در حدیث ششم و هشتم باب سی ام که باب التشهد فی الرکعتین الاولیین
والرابعة والتسلیمات یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السّلم اینکه پرسیده شد او
از مردی که سحور خورد در ماه رمضان بعد از آن بیرون آمد از خانهٔ خود برحالی که
بتحقیق طلوع کرده بود صبح صادق و روشن شده بود مراد اینست که دانست که در وقت
سحور خوردن صبح صادق طلوع کرده بوده امام گفت که تمام میکند آن روزهٔ خود را
بعد از آن باید که قضا کند آنرا پس اگر سحور خورد در غیر ماه رمضان بعد از فجر افطار میکند
بعد از آن امام گفت که بدرستی که پدرم بود با پیروش که در شبی نماز میگزارد برحالی
که من میخوردم پس سلام انصراف داد پس گفت که اما جعفر پس بتحقیق خورد و آشامید
بعد از طلوع صبح صادق پس امر کرد مرا پس افطار کردم آن روز را در غیر ماه رمضان دوم
اصل عن سماعة بن مهران قال سألته عن رجل اکل وشرب بعد ما طلع
الفجر فی شهر رمضان فقال ان کان قام فنظر فلم یر الفجر فاکل ثمّ عاد
فرای الفجر فلیتمّ صومه ولا اعادة علیه وان کان قام فاکل
وشرب ثمّ نظر الی الفجر فرای انّه قد طلع الفجر فلیتمّ صومه ویقضی
یوما آخر لانّه بدأ بالاکل قبل النظر فعلیه الاعادة شرح روایتست
از سماعة بن مهران که از راویان امام جعفر صادق و امام موسی کاظم علیهما السّلم است
گفت که پرسیدم امام را از مردی که خورد و آشامید بعد از طلوع فجر در ماه رمضان
پس امام گفت که اگر باشد با پیروش که برخاست پس نگاه کرد پس ندید فجر را پس خورد
بعد از آن برگشت پس دید فجر را باینمعنی که دانست اینرا که در نگاه اول غلط کرده بوده یا

طلوع کرده در اثنای خوردن پس باید که تمام کند روزهٔ خود را و نیست اعاده
بر [illegible] کر باشد باین روش که برخاست پس خورد و آشامید بعد از آن نگاه کرد سوی
فجر پس دید اینرا که آن بتحقیق طلوع کرده بوده پس باید که تمام کند روزهٔ خود را و قضا
میکند روز دیگر را برای اینکه او ابتدا کرد بخوردن پیش از نگاه کردن پس بر او هست
اعادهٔ روزه **سوم اصل** قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ آمُرُ الْجَارِيَةَ أَنْ تَنْظُرَ
طَلَعَ الْفَجْرُ أَمْ لَا فَتَقُولُ لَمْ يَطْلُعْ فَآكُلُ ثُمَّ أَنْظُرُهُ فَأَجِدُهُ قَدْ طَلَعَ حِينَ
نَظَرَتْ قَالَ تُتِمُّ يَوْمَكَ وَتَقْضِيهِ أَمَا إِنَّكَ لَوْ كُنْتَ أَنْتَ الَّذِي نَظَرْتَ
مَا كَانَ عَلَيْكَ قَضَاؤُهُ **شرح** ضمیر مخاطب در نظرت بجای ضمیر غایب که عاید
موصول باشد از قبیل تغلیب حال حکایت بر حال محکی است نظیر انا الذی سمتنی امی
حیدره **یعنی** گفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که امر میکنم کنیز را که نگاه کند که آیا
طلوع کرده فجر یا نه پس میگوید که طلوع نکرده پس میخورم بعد از آن نگاه میکنم از پس
می یابم اینرا باین روش که بتحقیق طلوع کرده بود در وقت نگاه کنیز امام گفت که اتمام
میکنی روز خود را و قضا میکنی اینرا آگاه باش بدرستی که تو اگر میبودی آنکه نظر میکرد
نمیبود بر تو قضای آن شاید که این مستنبط باشد از زیاد کردن لفظ لکم در آیت سورهٔ
بقره حتی یتبین لکم الخیط الابیض و نظیر این مسئله گذشت در کتاب الطهارة در حدیث
دوم باب المنی والمذی یصیبان الثوب والجسد که باب سی و پنجم است **چهارم
اصل** سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ خَرَجَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَ
أَصْحَابُهُ يَتَسَحَّرُونَ فِي بَيْتٍ فَنَظَرَ إِلَى الْفَجْرِ فَنَادَاهُمْ فَكَفَّ بَعْضُهُمْ وَظَنَّ
بَعْضُهُمْ أَنَّهُ يَسْخَرُ فَأَكَلَ فَقَالَ يُتِمُّ صَوْمَهُ وَيَقْضِي **شرح** یسخر بسین
بینقطه وخاء با نقطه و راء بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب علم است **یعنی**
پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از مردی که از خانه بیرون رفت در ماه
رمضان برحالی که یاران او سحور میخوردند در خانه پس نگاه کرد سوی فجر پس فریاد زد
ایشانرا پس دست کشید بعض ایشان و گمان کرد بعض ایشان اینرا که او خوش طبعی
میکند پس خوردند پس امام گفت که آنکه خورد اتمام میکند روزهٔ خود را و قضا
میکند **پنجم اصل** قُلْتُ لِأَبِي إِبْرٰهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَكُونُ عَلَيَّ الْيَوْمُ

دو نقطه در پایین و راء بینقطه است حرم بصیغه ماضی معلوم باب حسن یا مجهول باب
تفعیل است لا فتم مرکب است از لای نافیه که بجای جمله است و فاء تفریعیه و فعل امر که بکسر تاء
دو نقطه در بالا و تشدید میم مفتوحه یا مکسوره است اتم بفتح و کسر و ضم تاء و تشدید
میم مصدر باب ضرب با قیماندن بر حال خود و در بعض نسخ لا تنم است بنون مفتوحه
و سکون میم بصیغه نهی مخاطب معتل العین واوی باب علم بمعنی خواب مکن و
حاصل هر دو یکیست انکی بتشدید تاء دو نقطه در بالا و تخفیف کاف و الف منقلب
از همزه بصیغه ماضی غایب معلوم باب افتعال است جعل بصیغه ماضی معلوم یا مجهول
باب منع است یغشی بغین با نقطه و شین با نقطه و الف منقلب از یاء بصیغه مضارع
غایب مجهول باب علم است علیه نایب فاعل است ذکر و کلوا تا آخر اینجا اشارت
باینکه نزول این آیت در خوات بن جبیر باعتبار اشتمال بر این فقرات **یعنی** روایت
از امام محمد باقر یا امام جعفر صادق علیهما السلم در قول الله عز وجل در سورهٔ بقره که
بمضایقه کرده شد برای شما در شبی که بعد از آنست روزه رسیدن سوی زنان
خود میشناسی مجموع آیت را پس امام گفت که نازل شد در خوات بن جبیر انصاری و بود
با نبی صلی الله علیه وآله در حفر خندق برحالی که او صایم بود پس با آخر روز رسید برحالی
که او بر اشغال حفر خندق بود و اهل اسلام بودند پیش از نزول این آیت باین روش که چون
خواب میکرد یکی از ایشان حرام میشد بر او خوردنی و آشامیدنی پس آمد خوات سوی
مردمش وقتی که با آخر روز رسید پس گفت که آیا نزد شما هست طعامی پس گفتند که نه پس
بحال خود باش تا آنکه راست کنیم برای تو طعامی پس تکیه کرد پس خوابید پس گفتند او را که آیا
بتحقیق خواب کردی گفت آری پس گذرانید شب را بر آن حال گرسنگی پس بصبح رسید
بعد از آن اول روز رفت سوی خندق پس شروع کرد گاهی بیهوش میشد پس گذشت بر او
رسول الله صلی الله علیه وآله پس در وقتی که رسول دید اینرا که با خوات بود از ناتوانی
خبر داد خوات رسول را که چون شد کار او پس نازل کرد الله عز وجل در او این آیت را
و اینرا که خورید و آشامید در جمیع شبهای ماه رمضان تا آنکه ظاهر شود برای شما رشته
سفید از رشتهٔ سیاه که آن رشتهٔ سفید فجر است **پنجم اصل** سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ
اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقُلْتُ مَتَى يَحْرُمُ الطَّعَامُ وَالشَّرَابُ عَلَى الصَّائِمِ وَتَحِلُّ

الصلوة صلوة الفجر فقال اذا اعترض الفجر وکان کالقبطية البيضاء فثم يحرم
الطعام ويحل الصيام وتحل الصلوة صلوة الفجر قلت فلسنا فى وقت
الى ان يطلع شعاع الشمس فقال هيهات اين تذهب تلک صلوة الصبيان
شرح ضمير کان راجع بفجرست وکان تا آخر براى بيان آخر وقت نماز صبح است بر وجه کمال
پس بتقدير واذا کان است واشارتست باينکه فجر در اوايل ظهور اندک سفيدى دارد و
بعد از ان بتدريج بسيار سفيد ميشود القبطيه بضم وکسر قاف وطاء بى نقطه جامهاى
که از مصر مى آورند منسوبست بقبط بکسر قاف بمعنى اهل مصر مدخول الى خارجست
از حکم ما قبل ان وميتواند بود که داخل باشد وبنا بر احتمال اول شعاع بضم شين
بانقطه عبارتست از خطوطى که مانند نيزها در مشرق ظاهر ميشود بعد از طلوع بعض
قرص آفتاب از افق حقيقى وپيش از طلوع بعض قرص افتاب از افق حسى وبعد از ان
نيزوان شعاع علامت طلوع بعض قرص آفتاب وخروج وقت نماز فجرست چنانچه
ظهور سرخى در جانب مغرب نيز علامتست واين ظاهر ميشود از حديث اول ودوم
باب بيستم که باب وقت الافطارست وبنا بر احتمال دوم شعاع عبارتست از روشنى افتاب
که متفرق شده باشد واحاطه کرده باشد اکثر اسمان را چنانچه گذشت در کتاب الصلوة
در حديث اول باب دوازدهم که باب من نام عن الصلوة او سها عنها است که فلا
تصليها الا بعد شعاع الشمس وبيان شد ومؤيد احتمال اولست لفظ ان يطلع صاحب
قاموس گفته که شعاع الشمس وشعها بضمهما الذى تراه کانه الحبال مقبلة عليک
اذا نظرت اليها او الذى ينتشر من ضوئها او الذى تراه ممتدا کالرماح بعيد الطلوع
وما اشبهه يعنى پرسيدم امام جعفر صادق عليه السلام را باينروش که گفتم که چه
وقت حرام ميشود خوردنى واشاميدنى بر صايم وفرود مى آيد نماز که نماز فجرست
پس گفت که چون پهن شود فجر وچون شود مانند جامهاى بافته اهل مصر که سفيد
باشد پس اينجا يعنى ان وقت حرام ميشود خوردنى وفرود مى آيد روزه وفرود مى آيد
نماز که نماز فجرست گفتم که پس آيا نيستيم در وقتى از نماز فجر تا آنکه طلوع کند شعاع
آفتاب پس امام گفت که دورست انچه گفتى کجا ميروى ان نماز که گفتى نماز اطفالست
مردان در اوايل صبح صادق نماز ميکنند باب نوزدهم اصل باب من ظن انه

لا تنم

از ابهن کويا که ان سفيدى نهر سوراه است سوم اصل سألت ابا عبد الله عليه
السلام عن الخيط الابيض من الخيط الاسود فقال بياض النهار من سواد
الليل قال وکان بلال يؤذن للنبى صلى الله عليه وآله وابن ام
مکتوم وکان اعمى يؤذن بليل ويؤذن بلال حين طلوع
الفجر فقال النبى صلى الله عليه وآله اذا سمعتم صوت بلال فدعوا
الطعام والشراب فقد اصبحتم شرح پرسيدم امام جعفر صادق عليه السلام
را از معنى الخيط الابيض من الخيط الاسود که در سوره بقره مذکورست پس امام گفت که
مراد سفيدى روز از سياهى شبست اشارتست باينکه من در من الفجر که بعد از ان
مذکورست بيانيه است بيان الخيط الابيض ميکند امام گفت که وبود بلال باينروش
که اذان ميگفت براى نبى صلى الله عليه وآله وابن ام مکتوم نيز اذان ميگفت وبود نابينا
اذان ميگفت در شب واذان ميگفت بلال وقت طلوع فجر پس گفت نبى صلى الله عليه وآله
که چون شنيديد آواز بلال را پس واگذاريد خوردنى را واشاميدنى را چه بتحقيق
رسيديد بصبح چهارم اصل عن احدهما عليهما السلام فى قول الله عز وجل
احل لکم ليلة الصيام الرفث الى نسائکم الاية فقال
نزلت فى خوات بن جبير الانصارى وکان مع النبى صلى الله عليه
وآله فى الخندق وهو صائم فامسى وهو على تلک الحال وکانوا قبل ان
تنزل هذه الاية اذا نام احدهم حرم عليه الطعام والشراب فجاء خوات
الى اهله حين امسى فقال هل عندکم طعام فقالوا لا لا تنم حتى نصلح
لک طعاما فاتکى فنام فقالوا له قد فعلت قال نعم فبات على تلک الحال
فاصبح ثم غدا الى الخندق فجعل يغشى عليه فمر به رسول الله صلى
الله عليه وآله فلما رأى الذى به اخبره کيف کان امره
فانزل الله عز وجل فيه الاية وکلوا واشربوا حتى يتبين لکم الخيط
الابيض من الخيط الاسود من الفجر شرح الرفث مصدر باب نصر وعلم وحسن
توجه سوى زن بقصد جماع ومراد اينجا مجامعتست چنانچه صريح ميشود در حديث سوم
باب النوادر که آخر ابوابست الاية منصوبست بتقدير نعرف الاية تتمه آيت اينست

هن لباس لکم وانتم لباس لهن علم الله انکم کنتم تختانون انفسکم فتاب علیکم وعفا عنکم فالان
باشروهن وابتغوا ما کتب الله لکم وکلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط
الابیض [سود] من الفجر ثم اتموا الصیام الی اللیل ولا تباشروهن وانتم عاکفون فی المساجد تلک
حدود الله فلا تقربوها کذلک یبین الله ایاته للناس لعلهم یتقون ظاهر این حدیث و آیات
که در این آیت نسخ حرام بودن جماع نیست بلکه همین نسخ حرام بودن اکل وشرب بعد از
نوم است ودر تفسیر علی بن ابرهیم منقول شده که جماع در شبهای ماه رمضان مطلقا
نیز حرام بوده وباین آیت منسوخ شده وبنابر احتمال اول میگوییم که احلال بمعنی رفع
کراهتست وتا در لیله برای وحدتست ولیله الصیام عبارتست از شب اول ماه
رمضان واین اشارتست باینکه جماع در شب اول ماههای دیگر مکروهست موافق انچه
می آید در کتاب النکاح در حدیث سوم وپنجم باب الاوقات التی یکره فیها الباه که باب
صد وچهل ویکم است بخلاف شب اول ماه رمضان زیرا که جماع در ان مستحبست
چنانچه می آید در حدیث سوم باب النوادر طبرسی در مجمع البیان گفته که وروی عن ابی
جعفر وابی عبد الله علیهما السلام کراهیة الجماع فی اول لیلة من کل شهر الا اول لیلة
من شهر رمضان فانه یستحب ذلک لمکان الایة لباس استعاره شده برای باعث
عفت از زنا ومانند ان باعتبار اینکه کسی که زن ندارد عفت نمیدارد غالبا وچون
احلال جماع برای مرد مستلزم احلال ان برای زنانست پس گویا که ان نیز بعد از این
مذکورست وبیان مصلحت هر دو شده بطریق لف ونشر مرتب پس هن لباس لکم برای
بیان مصلحت احلال برای مردانست وانتم لباس لهن برای بیان مصلحت احلال برای
زنانست وجمله علم الله برای بیان علت اولست ومراد بزمانی که از کنتم مفهوم میشود
وقت حرب بودنست فا در فالان برای تفریع برخیانت در زمان مذکورست والان
عبارتست از زمان زن داشتن امر در باشروهن برای تعمیم است ومراد اینست که در
جمیع شبهای ماه رمضان جماع بی مضایقه است حتی شب اول ان ورفع کراهت جماع
در شب اول ماه رمضان باعتبار اینست که وقا[illegible] در صوم محبوبست چنانچه گذشت
در احادیث باب ادب الصائم که باب یازدهم است خوات بفتح خاء با نقطه وتشدید
واو والف وتاء دو نقطه در بالاست جبیر بضم جیم وفتح باء یک نقطه وسکون یاء

لیل فافطر قبل اللیل شرح این باب بیان کسی است که گمان کرد که از وقت که دران
شب است پس افطار کرد پیش از شب در این باب دو حدیثست اول الاصل عن سماعة
قال سألته عن قوم صاموا شهر رمضان فغشیهم سحاب اسود عند
غروب الشمس فظنوا انه لیل فافطروا ثم ان السحاب انجلی فاذا الشمس
فقال علی الذی افطر صیام ذلک الیوم ان الله عز وجل یقول واتموا
الصیام الی اللیل فمن اکل قبل ان یدخل اللیل فعلیه قضاؤه لانه
اکل متعمدا شرح مشهور در سوره بقره ثم اتموا است وما موافق ان شرح میکنیم
یعنی روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق وامام موسی کاظم علیهما السلام
گفت که پرسیدم امام علیه السلم را از جمعی که روزه داشتند ماه رمضان را پس فرو
گرفت ایشان را ابری سیاه نزدیک فرو رفتن افتاب پس گمان کردند که ان شبست
پس افطار کردند بعد از ان بدرستی که ان ابر گشوده شد پس ناگاه قرص افتاب ظاهر
شد پس امام گفت که بر انکه افطار کرد روزه ان روزست بعنوان قضا بدرستی که الله
عز وجل میگوید در سوره بقره که بعد از ان باقی دارید روزه را تا شب پس هر که خورد
پیش از انکه داخل شود شب را پس بر اوست قضای ان زیرا که او خورد بی فراموشی
دوم الاصل عن ابی عبد الله علیه السلم فی قوم صاموا شهر رمضان
فغشیهم سحاب اسود عند غروب الشمس فرأوا انه اللیل فافطر
بعضهم ثم ان السحاب انجلی فاذا الشمس فقال علی الذی افطر صیام ذلک
الیوم ان الله عز وجل واتموا الصیام الی اللیل فمن اکل قبل ان یدخل
اللیل فعلیه قضاؤه لانه اکل متعمدا شرح این ظاهرست از شرح سابق
باب بیستم اصل باب وقت الافطار شرح این باب بیان وقت گشودن روزه است
در این باب سه حدیثست اول الاصل عن ابی عبد الله علیه السلم قال
وقت سقوط القرص ووجوب الافطار من الصیام ان تقوم بحذاء
القبلة وتتفقد الحمرة التی ترتفع من المشرق فاذا جازت قمة
الرأس الی ناحیة المغرب فقد وجب الافطار وسقط القرص شرح
این گذشت در کتاب الصلوة در باب وقت المغرب والعشاء الاخرة که باب

یقول

مشتمل است تتفقد بفا وقاف ودال بی‌نقطه بصیغه مضارع مخاطب باب تفعل منصوبست
قمه بکسر قاف وتشدید میم است یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم
گفت که وقت غروب قرص آفتاب وثابت شدن افطار از روزه وقت ایستادن تو
دربرابر قبله ونیافتن سرخیست که بلند میشود از مشرق پس چون گذشت سرخی
از فرق سر سوی جانب مغرب پس بتحقیق ثابت شد افطار وغروب کرد قرص آفتاب مخفی
نماند که ظاهر این حدیث وحدیث آینده اینست که وجود سرخی در جانب مشرق علامت
عدم غروب مجموع قرص است پس وجود سرخی در جانب مغرب بعد از فجر علامت
طلوع بعض قرص است دوم اصل سَمِعْتُ اَبَا جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ یَقُولُ اِذَا
غَابَتِ الْحُمْرَةُ مِنْ هٰذَا الْجَانِبِ یَعْنِیْ مِنْ نَاحِیَةِ الْمَشْرِقِ فَقَدْ غَابَتِ
الشَّمْسُ فِیْ شَرْقِ الْاَرْضِ وَغَرْبِهَا شرح این نیز گذشت در کتاب الصلوة در
باب وقت المغرب یعنی شنیدم از امام محمد باقر علیه السلم میگفت که چون غایب
شود سرخی از این جانب یعنی از مشرق پس بتحقیق غایب شده آفتاب از ربع شرقی آسمان
که در فوق الارض است وربع غربی آسمان که در فوق الارض است باین معنی که هیچ
جزء جرم آفتاب در هیچکدام از این دو ربع نیست سوم اصل عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ
اَبِیْ عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ سُئِلَ عَنِ الْاِفْطَارِ قَبْلَ الصَّلٰوةِ اَوْ
بَعْدَهَا قَالَ اِنْ کَانَ مَعَهُ قَوْمٌ یَخْشٰی اَنْ یَحْبِسَهُمْ عَنْ عَشَائِهِمْ
فَلْیُفْطِرْ مَعَهُمْ وَاِنْ کَانَ غَیْرَ ذٰلِکَ فَلْیُصَلِّ وَلْیُفْطِرْ شرح روایتست از حلبی
از امام جعفر صادق علیه السلم راوی گفت که امام پرسیده شد از گشودن روزه
که آیا پیش از نماز مغرب بهترست یا بعد از آن امام گفت که اگر باشد باصایم جمعی که
می‌ترسد که باز دارد ایشانرا از شام ایشان پس باید که افطار کند با ایشان واگر باشد
غیر آنچه مذکور شد پس باید که نماز کند وافطار کند شاید که ذکر قوم بعنوان مثال باشد
پس انتظار دو کس ویک کس نیز حکم انتظار قوم داشته باشد والله اعلم باب بیست و
یکم اصل باب من اکل او شرب ناسیا فی شهر رمضان شرح این باب بیان
کسیست که خورد یا آشامید برحالی که فراموش کارست در ماه رمضان در این
باب سه حدیثست اول اصل عَنْ اَبِیْ عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ

نَسِیَ فَاَکَلَ وَشَرِبَ ثُمَّ ذَکَرَ قَالَ لَا یُفْطِرُ اِنَّمَا هُوَ شَیْءٌ رَزَقَهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ
فَلْیُتِمَّ صَوْمَهُ شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم اینکه او پرسیده شد
از مردی که فراموش کرد که روزه دارد پس خورد وآشامید بعد از آن بیاد آورد امام
گفت نمیخورد ونمی‌آشامد بیان این آنکه آن چیزیست که روزی کرد اورا الله عز وجل
پس باید که باقی دارد روزهٔ خود را تا شب دوم اصل عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنْ
رَجُلٍ صَامَ فِیْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَاَکَلَ وَشَرِبَ نَاسِیًا قَالَ یُتِمُّ صَوْمَهُ وَلَیْسَ
عَلَیْهِ قَضَاؤُهُ شرح روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق وامام
موسی کاظم علیهما السلم است گفت که پرسیدم امام را از مردی که روزه داشت در
ماه رمضان پس خورد وآشامید برحالی که فراموش کار بود امام گفت که باقی میدارد
روزهٔ خود را تا شب ونیست براو قضای سوم اصل عَنْ اَبِیْ عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
فِی الرَّجُلِ یَنْسٰی فَیَاْکُلُ فِیْ شَهْرِ رَمَضَانَ قَالَ یُتِمُّ صَوْمَهُ فَاِنَّمَا هُوَ شَیْءٌ
اَطْعَمَهُ اللّٰهُ شرح این ظاهرست از شرح حدیث اول این باب باب بیست ودوم
اصل باب من افطر متعمدا من غیر عذر او جامع متعمدا فی شهر رمضان
شرح این باب بیان کسیست که روزه را خورد دانسته بی عذر یا جماع کرد دانسته
در ماه رمضان در این باب نه حدیثست اول اصل عَنْ اَبِیْ عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
فِیْ رَجُلٍ اَفْطَرَ فِیْ شَهْرِ رَمَضَانَ مُتَعَمِّدًا یَوْمًا وَاحِدًا مِنْ غَیْرِ عُذْرٍ قَالَ
یُعْتِقُ نَسَمَةً اَوْ یَصُوْمُ شَهْرَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ اَوْ یُطْعِمُ سِتِّیْنَ مِسْکِیْنًا
فَاِنْ لَمْ یَقْدِرْ تَصَدَّقَ بِمَا یُطِیْقُ شرح مقتضای جمع میان حدیث اول وحدیث
دوم باب هشتاد ودوم که باب المعتکف یجامع اهله است وظاهر آنچه می‌آید در
حدیث آینده که انه بدا بالعتق اینست که این کفاره مرتبه باشد مانند کفارهٔ ظهار
وبعضی میگویند که بعنوان تخییرست وبنا براول او در او یصوم وبعد از آن برای قدر
مشترک میان ترتیب وتخییرست ومحقق در شرایع گفته که الکفارة فی رمضان
عتق رقبة او صیام شهرین متتابعین او اطعام ستین مسکینا مخیرا فی ذلک وقیل
بل هی علی الترتیب وقیل یجب بالافطار بالمحرم ثلث کفارات وبالمحلل کفارة
والاول اکثر یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم در مردی که روزه را

خورد در ماه رمضان دانسته یکروز را بعمدی امام کفت که ازاد میکند بنده را
یا روزه میدارد دو ماه پی درپی یا طعام میدهد شصت سائل مستحق زکوة را پس
اکر توانائی نداشته باشد بر هیچکدام اینها تصدق میکند بقدری که تاب می آورد
دوم اصل عن جميل بن دراج عن ابي عبد الله عليه السلم انه سئل عن رجل
افطر يوما من شهر رمضان متعمدا فقال ان رجلا اتى النبي صلى الله
عليه واله فقال هلكت يا رسول الله فقال ما لك قال النار يا رسول
الله قال وما لك قال وقعت على اهلي قال تصدق واستغفر فقال الرجل
فوالذي عظم حقك ما تركت في البيت شيئا لا قليلا ولا
كثيرا قال فدخل رجل من الناس بمكتل من تمر فيه عشرون صاعا
يكون عشرة اصوع بصاعنا فقال له رسول الله صلى الله عليه واله
خذ هذا التمر فتصدق به فقال يا رسول الله على من اتصدق به وقد
اخبرتك انه ليس في بيتي قليل ولا كثير قال فخذه واطعمه عيالك
واستغفر الله قال فلما خرجنا قال اصحابنا انه بدا بالعتق فقال اعتق
او صم او تصدق **شرح** دراج بضم دال بینقطه وتشدید راء بینقطه والف وجیم
النار مرفوعست بتقدیر النار لی المکتل بکسر میم وسکون کاف وفتح تاء دو نقطه دربالا
زنبیل بزرک که مانند جوالست صاع مدینه نصف صاع عراق بوده **یعنی** روایت
از جمیل بن دراج از امام جعفر صادق علیه السلم اینکه امام پرسیده شد از مردی
که خورد روزی را از ماه رمضان دانسته پس امام کفت که بدرستی که مردی آمد نزد
نبی صلی الله علیه واله پس کفت که هلاک شدم ای رسول الله پس کفت که چیست ترا کفت
که اتش ای رسول الله کفت که وچیست ترا کفت که جماع کردم با زن خود کفت که تصدق
کن واستغفار کن پس کفت آنمرد که پس قسم بانکه بزرک کرد حق ترا که واکذاشتم در خانه
خود چیزی را نه کم را ونه بسیار را امام کفت که پس داخل شد مردی از مردم با زنبیلی بزرک
از خرما که دران بیست صاع بود میباشد ده صاع بصاع ما که در عراق متعارفست
پس کفت آنمرد اول را رسول الله صلی الله علیه واله که فراکیر این خرما را پس تصدق
کن بان پس کفت که ای رسول الله بر که تصدق کنم [illegible] ان و حال انکه بتحقیق خبر دادم ترا

کفتار اینست که نیست در خانه من کمی ونه بسیاری کفت که پس فراکیر او را وبخوران از عیال
خود واستغفار کن الله تعالی را جمیل کفت که پس وقتی که بیرون آمدیم از مجلس امام علیه السلم
کفتند یاران ما که بدرستی که امام علیه السلم در این حکایت ابتدا کرد بازاد کردن بنده باین
روش که کفت که ازاد کن بنده را یا روزه دار یا تصدق کن مراد جمیل اینست که بعض انچه امام
کفته بوده من نشنیدم اما یاران ما شنیده بودند ومراد بروزه روزه دو ماه پی درپی است وشاید
که انمرد در مجلس رسول صلی الله علیه واله اظهار عجز از عتق وصوم نیز کرده باشد واینجا
منقول نشده باشد **سوم اصل** عن ابي عبد الله عليه السلم في رجل وقع على
اهله في شهر رمضان فلم يجد ما يتصدق به على ستين مسكينا قال
يتصدق بقدر ما يطيق **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم در مردی
که جماع کرد با زن خود در ماه رمضان پس بعد از عجز از عتق وصوم شهرین متتابعین نیافت
انچه را که تصدق کند بان بر شصت سائل مستحق زکوة امام کفت که تصدق میکند بقدر
انچه تاب می آورد **چهارم اصل** سالت ابا عبد الله عليه السلم عن الرجل يعبث
باهله في شهر رمضان حتى يمني قال عليه من الكفارة مثل ما على الذي
يجامع **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از مردی که بازی میکند با زن
خود در ماه رمضان تا انکه آب منی میدهد امام کفت که بر اوست از کفاره مثل انچه بر
کسیست که جماع میکند **پنجم اصل** سئل ابو جعفر عليه السلم عن رجل شهد
عليه شهود انه افطر من شهر رمضان ثلثة ايام قال يسئل هل عليك
في افطارك في شهر رمضان اثم فان قال لا فان على الامام ان يقتله وان
قال نعم فان على الامام ان ينهكه ضربا **شرح** حکم بقتل در شق اول مقیدست
بقیودی که ظاهر میشود از حدیث اخر از آخر ابواب ینهکه بنون وها وکاف وضمیر راجع
برجل بصیغه مضارع غایب معلوم باب علم یا باب افعال است النهک بفتح نون وسکون
ها والانهاک از از بسیار کردن کمی را ضربا مفعول له است **یعنی** پرسیده شد امام محمد
باقر علیه السلم از مردی که کواهی دادند بر او کواهانی که او افطار کرد از ماه رمضان سه
روز را امام کفت که انمرد پرسیده میشود که آیا بر تو هست در افطار تو در ماه رمضان
کناهی پس اکر کوید که نه پس بدرستی که بر امام است اینکه کشد او را واکر کوید که آری پس بکشتی

که بر امام است اینکه انزال بسیار کند او را از زدن **ششم اصل** عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُهُ
عَنْ رَجُلٍ وُجِدَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَقَدْ أَفْطَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَقَدْ رُفِعَ إِلَى الْإِمَامِ
ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ يُقْتَلُ فِي الثَّالِثَةِ **شرح** روایت از سماعه که از راویان امام
جعفر صادق و امام موسی کاظم علیهما السلم است کفت که پرسیدم امام را از مردی
که یافته شد در ماه رمضان بر حالی که بتحقیق افطار کرد سه بار در سه روز و بتحقیق
برده شد سوی امام سه بار امام کفت که کشته میشود در بار سوم **هفتم اصل** عَنْ
أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الرَّجُلِ يُلَاعِبُ أَهْلَهُ أَوْ جَارِيَتَهُ وَهُوَ فِي
قَضَاءِ شَهْرِ رَمَضَانَ فَيَسْبِقُهُ الْمَاءُ فَيُنْزِلُ قَالَ عَلَيْهِ مِنَ الْكَفَّارَةِ
مِثْلُ مَا عَلَى الَّذِي يُجَامِعُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ **شرح** فیسبقه بسین بینقطه و باء
یکنقطه و قاف بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب و نصرت و مراد اینست
که آب منی حرکتی میکند پیش از اراده او و آن حرکت را مراد بانزال در فینزل استمنا
بید و مانند آنست که حرامست در اصل چنانچه می آید در کتاب النکاح در بعض احادیث
باب الخضخضه و نکاح البهیمه که باب صد و هشتاد و سوم است پس منافاتی نیست
میان این حدیث و آنچه می آید در حدیث پنجم باب الرجل یصبح و هو یرید الصیام که باب
چهل و دوم است زیرا که انزال که اینجا مذکورست حرام بالاصاله است و آنچه می آید
در مباح بالاصاله است و میتواند بود که دفع منافات باین روش باشد که مراد بآنچه
می آید جماع بی انزال باشد و تعمد انزال غلیظتر باشد از آن **یعنی** روایت از امام
جعفر صادق علیه السلم در مردی که بازی میکند با زن خود یا کنیز خود بر حالی
که او در قضای ماه رمضانست پس سابق میشود او را آب منی باینمعنی که منی در راه
حرکتی میکند پس انزال میکند دانسته بدست خود و مانند آن امام کفت که براوست
از کفاره مثل آنچه بر کسی است که جماع میکند در ماه رمضان و کفاره آن مذکور
شد در حدیث باب دهم که باب وجوه الصیام است **هشتم اصل** عَنْ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ أَفْطَرَ يَوْماً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ
مُتَعَمِّداً قَالَ يَتَصَدَّقُ بِعِشْرِينَ صَاعاً وَيَقْضِي مَكَانَهُ **شرح** روایت از
عبد الرحمن بن ابی عبد الله که از راویان امام جعفر صادق علیه السلم است

کفت که پرسیدم امام را از مردی که افطار کرد روزی از ماه رمضان دانسته امام کفت
که تصدق میکند به بیست صاع مراد صاع مدینه است بتفصیلی که کذشت در حدیث دوم این
باب و قضا میکند بجای آن **نهم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رَجُلٍ أَتَى امْرَأَتَهُ
وَهُوَ صَائِمٌ وَهِيَ صَائِمَةٌ فَقَالَ إِنْ كَانَ اسْتَكْرَهَهَا فَعَلَيْهِ كَفَّارَتَانِ
وَإِنْ كَانَتْ طَاوَعَتْهُ فَعَلَيْهِ كَفَّارَةٌ وَعَلَيْهَا كَفَّارَةٌ وَإِنْ كَانَ
أَكْرَهَهَا فَعَلَيْهِ ضَرْبُ خَمْسِينَ سَوْطاً نِصْفُ الْحَدِّ وَإِنْ كَانَتْ طَاوَعَتْهُ
ضُرِبَ خَمْسَةً وَعِشْرِينَ سَوْطاً وَضُرِبَتْ خَمْسَةً وَعِشْرِينَ سَوْطاً **شرح** روایت
از امام جعفر صادق علیه السلم در مردی که جماع کرد با زن خود بر حالی که او روزه دار
و آن زن نیز روزه دارد در ماه رمضان پس امام کفت که اکر باشد باین روش که جبر کرده باشد
آن زن را پس براوست دو کفاره و اکر آن زن باشد باین روش که خواسته باشد کار او را پس
براوست یک کفاره و بر آن زنست یک کفاره و اکر باشد آن مرد باین روش که جبر کرده باشد
آن زن را پس براوست زدن پنجاه تازیانه که نصف حد زناست و اکر آن زن باشد باین روش
که خواسته باشد کار او را زده میشود آن مرد بیست و پنج تازیانه و زده میشود آن زن بیست و
پنج تازیانه **باب بیست و سوم اصل باب الصائم یقبل و یباشر شرح** یقبل بقاف
و باء یکنقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب تفعیلست **یعنی** این باب بیان روزه
دارست که بوسه میکند و دست ببدن زن میرساند در این باب سه حدیث **اول**
اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ يَمَسُّ مِنَ الْمَرْأَةِ شَيْئاً
أَيُفْسِدُ ذَلِكَ صَوْمَهُ أَوْ يَنْقُضُهُ فَقَالَ إِنَّ ذَلِكَ لَيُكْرَهُ لِلرَّجُلِ الشَّابِّ
مَخَافَةَ أَنْ يَسْبِقَهُ الْمَنِيُّ **شرح** روایت از امام جعفر صادق علیه السلم اینکه او
پرسیده شد از مردی که دست میرساند از زن چیزی را آیا باطل میکند آن روزه او را یا ناقص
میکند از این امام کفت که بدرستی که آن مکروهست برای مرد جوان از ترس اینکه مبادرت
کند او را منی **دوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَا تَنْقُضُ الْقُبْلَةُ
الصَّوْمَ **شرح** روایت از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که نمی شکند بوسه
روزه را **سوم اصل** عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ مَا تَقُولُ فِي الصَّائِمِ يُقَبِّلُ الْجَارِيَةَ وَالْمَرْأَةَ فَقَالَ أَمَّا الشَّيْخُ

الكبير مثلي ومثلك فلا باس واما الشاب الشبق فلا فانه لا يؤمن والقبلة
احدى الشهوتين قلت فما ترى في مثلي يكون له الجارية فيلاعبها فقال لي
انك لشبق يا ابا حازم كيف طعمك قلت ان شبعت اضرني وان جعت
اضعفني قال كذلك انا فكيف انت والنساء قلت ولا شيء قال ولكني
يا ابا حازم ما اشاء شيئا ان يكون ذلك مني الا فعلت **شرح** حازم بحاء
بی‌نقطه والف وکسر زای با نقطه است **یعنی** روایتست از منصور بن حازم که کنیت او
ابو حازم است گفت که گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که چه میگویی در صایم
که بوسه میکند کنیز را و زن را پس امام گفت که اما پیر کهن سال مثل من و مثل تو پس نیست
پروایی و اما جوان تند شهوت پس نه چه بلدستی که او مامون نیست باینمعنی که برا او
ترس انزال هست و بوسه یکی از دو شهوت است باینمعنی که نزدیکست بانزال گفتم که پس
چه میبینی در مثل من که میباشد او را کنیز پس بازی میکند با او پس امام گفت مرا که
بدرستی که تو هر آینه مایلی بجماع ای ابو حازم چگونه است خوردن تو گفتم که اگر از وسط
مایل بجانب سیری میشوم ضرر میرساند مرا و اگر مایل بجانب گرسنگی میشوم ضعیف
میکند مرا امام گفت که چنانم من نیز پس چگونه تو و زنان باینمعنی که آیا جماع میکنی یا نه
گفتم که و نیست چیزی از حرکت امام گفت که ولیک من ای ابو حازم نمیخواهم چیزی از جماع
را اینکه صادر شود آن از من مگر آنکه کردم **باب بیست وچهارم اصل باب فیمن اجنب**
باللیل فی شهر رمضان وغیره فترك الغسل الی ان یصبح او احتلم باللیل والنهار شرح
این بابیست در بیان آنکه جنب دانسته شد در شب در ماه رمضان و غیر آن پس ترک
کرد غسل را تا آنکه بصبح رسد یا محتلم شد در شب و روز و در این باب پنج حدیثست **اول**
اصل عن ابي عبد الله عليه السلام انه قال في رجل احتلم اول الليل او اصاب
من اهله ثم نام متعمدا في شهر رمضان حتى اصبح قال يتم صومه ذلك
ثم يقضيه اذا افطر شهر رمضان ويستغفر ربه **شرح** روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام اینکه او گفت در مردی که محتلم شد در اول شب یا جماع کرد
با زن خود بعد از آن خوابید دانسته در ماه رمضان تا آنکه بصبح رسید امام گفت که
باقی میدارد آن روزه خود را تا شب بعد از آن قضا میکند آنرا چون افطار کند ماه رمضان را

باینمعنی که چون در روز عید فطر افطار کند قضا میکند بعد از آن در شوال بیفاصله و استغفار
میکند صاحب کل اختیار خود را مراد اینست که این عمل حرامست اما کفاره ندارد بلکه محض
قضا دارد **دوم اصل** عن محمد بن مسلم عن احدهما عليهما السلام قال سألته عن
الرجل يصيب الجارية في شهر رمضان ثم ينام قبل ان يغتسل قال يتم
صومه ويقضي ذلك اليوم الا ان يستيقظ قبل ان يطلع الفجر فان
انتظر ماء يسخن او يستقى فطلع الفجر فلا يقضي يومه **شرح** روایتست از محمد بن مسلم
از امام محمد باقر یا امام جعفر صادق علیهما السلام گفت پرسیدم امام را از مردی که جماع
میکند با کنیز در شب در ماه رمضان بعد از آن میخوابد پیش از آنکه غسل کند امام گفت که
باقی میدارد روزه خود را تا شب و قضا میکند آن روز را مگر آنکه بیدار شود پیش از آنکه طلوع کند
فجر پس اگر انتظار کشد آبی را که گرم کرده شود یا از چاه کشیده شود پس طلوع کند فجر پس قضا
نمیکند آن روز خود را اشارتست باینکه اگر اراده غسل نداشته باشد اصلا قضا میکند
آن روز را وظاهر این حدیث و حدیث سابق اینست که بر هر تقدیر کفاره ندارد والله اعلم **سوم**
اصل عن ابن بكير قال سألت ابا عبد الله عليه السلام عن الرجل يجنب
ثم ينام حتى يصبح ايصوم ذلك اليوم تطوعا فقال اليس هو بالخيار
ما بينه وبين نصف النهار قال وسألته عن الرجل يحتلم بالنهار في شهر
رمضان يتم يومه كما هو فقال لا باس **شرح** روایتست از عبد الله بن بکیر گفت
که پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از مردی که جنب میشود دانسته بعد از آن
میخوابد تا آنکه بصبح رسد آیا روزه میدارد آن روز را بعنوان نافله پس امام گفت آیا نیست اینکه
او مختارست در روزه نافله در زمانی که میان او و میان نصف روزست اشارتست
باینکه ابطال روزه تطوع بعد از زوال آفتاب کراهت مغلظه دارد اگر تکلیفی یا مانعی
نباشد راوی گفت که و پرسیدم امام را از مردی که محتلم میشود در روز در ماه
رمضان باقی میماند در آن روز خود چنانچه او برآنست باینمعنی که جنب میماند دانسته
پس امام گفت که نیست پروایی **چهارم اصل** عن ابن سنان قال كتب ابي الى ابي
عبد الله عليه السلام وكان يقضي شهر رمضان وقال اني اصبحت
بالغسل واصابتني جنابة فلم اغتسل حتى طلع الفجر فاجابه عليه السلام

وان

از روز را روزه میدارد وباینکه

لا تصم هذا الیوم وصم غدا شرح ابن سنان بکسر سین احتمال عبد الله دارد واحتمال
محمد دارد الغسل بکسر غین با نقطه وسکون سین بی نقطه آبی که مهیا باشد برای غسل بضم
غین واو در واصابتنی حالیه است پس بتقدیر وقد اصابتنی است فلم اغتسل عطفست
بر اصابتنی یعنی روایت از ابن سنان گفت که نوشت پدرم سوی امام جعفر صادق
علیه السلم وبود باین روش که قضا میکرد ماه رمضانرا وگفت دران مکتوب که وبدرستی
که من بصبح رسیدم با آب غسل بر حالی که بتحقیق برخورده بود مرا جنابتی پس غسل
نکردم تا آنکه طلوع کرد فجر مراد اینست که اراده غسل داشتم ومیسر نشد تا طلوع فجر پس
جواب داد امام علیه السلم که روزه مدار امروز وفردا وروزه دار فردا را پنجم اصل
سألت ابا عبد الله علیه السلم عن الرجل یجنب باللیل فی شهر
رمضان فینسی ان یغتسل حتی یمضی بذلك جمعة او یخرج شهر
رمضان قال علیه قضاء الصلوة والصوم شرح یمضی مرفوع تقدیری
ومنصوب لفظی میتواند بود جمعه اینجا بمعنی هفته است یخرج مرفوع لفظی ومنصوب لفظی
میتواند بود یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از مردی که جنب میشود در شب
در ماه رمضان پس فراموش میکند اینرا که غسل کند تا آنکه میگذرد بان فراموشی هفته یا بیرون
میرود ماه رمضان امام گفت که براوست قضای نماز وروزه باب بیست وپنجم اصل

باب کراهیه الارتماس فی الماء للصائم شرح الکراهیة بفتح کاف وراء بی نقطه
والف وکسر ها وتخفیف یاء دو نقطه در پایین مصدر باب علم ناخوش شمردن یعنی
این باب بیان ناخوش شمردن فرو رفتن در آب برای صایم است در این باب شش حدیث
اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلم قال الصائم یستنقع فی الماء ولا
یرتمس رأسه شرح یستنقع بنون وقاف وعین بی نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم
باب استفعالست الاستنقاع قرار گرفتن در آب لا نافیه وناهیه میتواند بود وحاصل
هر دو یکیست وبر هر تقدیر راسه مرفوعست یعنی روایت از امام جعفر صادق علیه السلم
گفت که صایم قرار میگیرد در آب وفرو نمیرود در آب سر او دوم اصل عن ابی عبد الله
علیه السلم قال لا یرتمس الصائم ولا المحرم رأسه فی الماء شرح رأسه
مرفوع وبدل صائم ومحرم است یعنی روایت از امام جعفر صادق علیه السلم گفت

که فرو نمیرود صایم ونه محرم سر او در آب سوم اصل عن ابی جعفر علیه السلم
قال الصائم یستنقع فی الماء ویصب علی رأسه ویتبرد بالثوب
وینضح بالمروحة وینضح البوریاء تحته ولا یغمس رأسه فی الماء شرح
یصب بصاد بی نقطه وتشدید باء یک نقطه بصیغه مضارع غایب مجهول یا معلوم باب نصرست
وبنا بر اول ضمیر مستتر راجع بماء است وبنا بر دوم راجع بصائم است ومفعول محذوفست تقدیر
یصب الماء ینضح بنون وضاد با نقطه وحاء بی نقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب
ضربست ودر دوم بصیغه معلوم نیز میتواند بود النضح بفتح نون وسکون ضاد آب پاشی
کردن چیزیرا المروحه بکسر میم وسکون راء بی نقطه وفتح واو وحاء بی نقطه باد زدن البوریا بضم
باء یک نقطه وسکون واو وکسر راء بی نقطه وتخفیف یاء دو نقطه در پایین والف ممدوده
آنچه بافته میشود از نی وماندن یغمس بغین با نقطه وسین بی نقطه بصیغه مضارع غایب
معلوم باب ضربست یعنی روایت از امام محمد باقر علیه السلم گفت که صایم قرار
میگیرد در آب وریخته میشود آب بر سر او وخنکی میجوید بجامه تر مراد بعد از فرو رفتن
بقرینه حدیث آینده وآب پاشی کرده میشود بباد زدن تر وآب پاشی کرده میشود حصیر
در پایین او وفرو نمیبرد سر خود را در آب چهارم اصل سمعت ابا عبد الله علیه
السلم یقول لا تلزق ثوبك الی بدنك وهو رطب وانت صائم حتی
تعصره شرح لا تلزق بزای با نقطه وقاف بصیغه نهی مخاطب باب افعالست تعصر
بعین بی نقطه وصاد بی نقطه وراء بی نقطه بصیغه مضارع مخاطب باب ضرب منصوبست
یعنی شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلم میگفت که مچسبان جامه خود را سوی
بدن خود بر حالی که آن جامه تر باشد وتو صایم باشی تا آنکه فشری آن جامه را اگر گویی
که تجویز قرار گرفتن در آب لازم دارد تجویز الزاق بی عصررا گوییم که این حکم بقیاس است
وباطلست چنانچه می آید در حدیث پنجم باب سی ودوم پنجم اصل سألت
ابا عبد الله علیه السلم عن الصائم یستنقع فی الماء قال لا بأس
ولکن لا ینغمس فیه والمرأة لا تستنقع فی الماء لانها تحمل الماء
بقبلها شرح پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از صایم که قرار میگیرد
در آب گفت که نیست پروایی ولیك فرو نمیرود در آب وزن قرار نمیگیرد در آب زیرا

جسدك

که زن بر میدارد آب را بفرج خود ظاهر این است که مراد بفرابرگرفتن زن در آب است که
آب تا شکم او مثلا باشد زیرا که آب بالا نمیرود از سوراخی مگر بقدر سطح بالائی آن
آب والله اعلم **ششم اصل** عن مثنى الحناط والحسن الصيقل قال سألت أبا
عبد الله عليه السلام عن الصائم يرتمس في الماء قال لا ولا المحرم قال
وسألته عن الصائم يلبس الثوب المبلول قال لا **شرح** افراد ضمیر قال الثانی
بانکه لفظ حدیث از یک راوی است و دیگری بلفظی دیگر نقل کرده پس میتواند بود که مرجع
ضمیر راوی اول یا راوی دوم باشد و میتواند بود که افراد ضمیر باعتبار ارجاع آن بکل واحد
باشد **یعنی** روایت است از مثنی گندم فروش و حسن جلادهنده شمشیر گفت که پرسیدم
امام جعفر صادق علیه السلام را از صائم که آیا فرو میرود در آب گفت که نه و نه محرم
راوی گفت که و پرسیدم امام را از صائم که آیا میپوشد جامه ترکرده شده را که فشرده
نشده باشد امام گفت که نه **باب بیست و ششم اصل باب المضمضه والاستنشاق**
للصائم شرح این باب بیان آب در دهن گردانیدن و آب در بینی کردن برای صائم است
در این باب چهار حدیث است **اول اصل** عن أبي عبد الله عليه السلام في الصائم
يتوضأ للصلوة فيدخل الماء حلقه فقال إن كان وضوءه لصلوة
فريضة فليس عليه شيء وإن كان وضوءه لصلوة نافلة فعليه القضاء
شرح روایت است از امام جعفر صادق علیه السلام در صائم که وضو میسازد برای نماز پس
داخل میشود آب در وقت مضمضه حلق او را بی اختیار او پس امام گفت که اگر باشد وضوی
او برای نمازی که فریضه است پس نیست بر او چیزی و اگر باشد وضوی او برای نمازی
که نافله است پس بر اوست قضا **دوم اصل** عن أبي عبد الله عليه السلام في الصائم
يتمضمض قال لا يبلع ريقه حتى يبزق ثلث مرات **شرح** یبلع بیاء یکنقطه و
عین بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب علم است ریقه بکسر راء بینقطه و سکون
یاء دونقطه در پایین و قاف است یبزق بیاء یکنقطه و زای با نقطه و قاف بصیغه مضارع
غایب معلوم باب نصر مضبوطست **یعنی** روایت است از امام جعفر صادق علیه السلام
در صائم که مضمضه میکند امام گفت که فرو نمیبرد آب دهن خود را تا آنکه آب دهن اندازد
سه بار **سوم اصل** عن أبي عبد الله عليه السلام في الصائم يتمضمض ويستنشق

قال نعم ولكن لا يبالغ **شرح** روایت است از امام جعفر صادق علیه السلام در صائم که آیا
مضمضه میکند و استنشاق میکند گفت که آری و لیکن مبالغه نمیکند در آنها تا مبادا
که آب بحلق او برسد از راه دهن یا از راه بینی **چهارم اصل** عن يونس قال الصائم في
شهر رمضان يستاك متى شاء وإن تمضمض في وقت فريضة فدخل الماء
حلقه فليس عليه شيء وقد تم صومه وإن تمضمض في غير وقت فريضة
فدخل الماء حلقه فعليه الإعادة والأفضل للصائم أن لا يتمضمض
شرح یونس بن عبد الرحمن از ثقات راویان امام موسی کاظم و امام رضا علیهما السلام است
وانچه او در کتاب خود گفته نقل از ائمه علیهم السلام است الف لام در للصائم برای عهد
خارجیست بمعنی صائمی که آب بی اختیار او بحلق او رسیده باشد در وقت مضمضه و میتواند بود که
برای جنس باشد **یعنی** روایت است از یونس گفت در کتاب خود که صائم در ماه رمضان مسواک
میکند هر وقت که خواست و اگر مضمضه کند در وقت نماز فریضه پس داخل شود آب
حلق او را پس نیست بر او چیزی و بتحقیق باقیمانده بحال خود روزه او و اگر مضمضه کند در
غیر وقت نماز فریضه پس داخل شود آب حلق او را پس بر اوست قضا و بهتر برای آن قسم
صائم اینست که مضمضه نکند در باری دیگر **باب بیست و هفتم اصل باب الصائم**
يتقيأ او يذرعه القيء او يقلس شرح یتقیا بقاف و یاء دو نقطه در پایین و همزه بصیغه
مضارع غایب معلوم باب تفعل است یذرعه بذال با نقطه و راء بینقطه و عین بینقطه
بصیغه مضارع غایب معلوم باب منع است یقلس بقاف و سین بینقطه بصیغه مضارع
غایب معلوم باب ضرب است القلس بفتح قاف و سکون لام بیرون انداختن کسی چیزی را
از معده خود بسبب امتلاء معده و برهم خوردن طبیعت و مراد اینجا رسانیدن چیزی از
معده بحلق است بی آنکه داخل فضای دهن شود **یعنی** این باب بیان صائم است که باختیار
قی میکند یا بی اختیار قی آید او را یا میرساند چیزی را از معده بحلق در این باب شش حدیث
اول اصل عن أبي عبد الله عليه السلام قال إذا تقيأ الصائم فعليه قضاء
ذلك اليوم وإن ذرعه من غير أن يتقيأ فليتم صومه **شرح** روایت است از
امام جعفر صادق علیه السلام گفت که چون باختیار قی کند صائم پس بر اوست قضای
آن روز و اگر قی آید او را بی آنکه باختیار قی کند پس باید که باقی دارد روزه خود را مراد اینست

که قضا براو نیست زیرا که اتمام در شق اول نیز مامور به است **دوم اصل** عن ابی عبد
الله علیه السلم قال اذا تقیا الصائم فقد افطر وان ذرعه من غیر
ان یتقیا فلیتم صومه **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که
چون باختیار قی کند روزه دار پس بتحقیق افطار کرده باینمعنی که براوست قضای ان و اگر قی
اید او را بی انکه باختیار قی کند پس باید که باقی دارد روزه خود را باینمعنی که قضا براو نیست چنانچه
گذشت در شرح حدیث سابق **سوم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلم فی الذی
یذرعه القیء وهو صائم قال یتم صومه ولا یقضی **شرح** این ظاهر است از
شرح سابق **چهارم اصل** عن عمار بن موسی عن ابی عبد الله علیه السلم قال
سألته عن الرجل یخرج من جوفه القلس حتی یبلغ الحلق ثم یرجع
الی جوفه وهو صائم قال لیس بشیء **شرح** قلس بفتح قاف و سکون لام و سین
بینقطه اینجا عبارتست از طعامی که از معده بالا اید **یعنی** روایتست از عمار بن موسی از
امام جعفر صادق علیه السلام گفت که پرسیدم امام را از مردی که بیرون می اید از
معده او طعام تا انکه میرسد بحلق او بعد از ان میگردد بسوی معده او بر حالی که او
صائم است امام گفت که نیست چیزی باینمعنی که قضا ندارد **پنجم اصل** سئل ابو
جعفر علیه السلم عن القلس یفطر الصائم قال لا **شرح** قلس اینجا احتمال
مصدر دارد چنانچه در شرح عنوان باب مذکور شد و احتمال طعام دارد چنانچه در
شرح حدیث سابق مذکور شد یفطر بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر و ضرب
و افعال و تفعیل میتواند بود **یعنی** پرسیده شد امام محمد باقر علیه السلم از قلس
که ایا میخوراند صائم را گفت که نه مراد اینست که قضا ندارد **ششم اصل** عن سماعة
قال سألته عن القلس وهو الجشاء یرتفع الطعام من جوف الرجل
من غیر ان یکون تقیا وهو قائم فی الصلوة قال لا ینقض ذلک و
ضوءه ولا یقطع صلوته ولا یفطر صیامه **شرح** الجشاء بضم جیم و شین
با نقطه و الف ممدوده آروغ در وقت برهم خوردگی معده لا ینقض بنون و قاف و صاد
بینقطه متعدیست و میتواند بود که بضاد با نقطه باشد و بر هر تقدیر بصیغه غایب معلوم
باب نصر است **یعنی** روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق و امام موسی

کاظم علیهما السلم است گفت که پرسیدم امام را از قلس و آن آروغ است بیان این انکه بالا
می اید طعام از معده مرد بی انکه قی کند بر حالی که او ایستاده است در نماز است امام گفت
که ناقص نمیکند ان وضوی او را و نمیبرد نماز او را و نمیخوراند روزه او را **باب بیست و**
هشتم اصل باب فی الصائم یحتجم و یدخل الحمام **شرح** این بابیست در بیان صائم
که حجامت میکند و داخل میشود حمام را در این باب چهار حدیث **اول اصل** عن
الحلبی عن ابی عبد الله علیه السلم قال سألته عن الصائم ایحتجم
فقال انی اتخوف علیه اما یتخوف علی نفسه قلت ماذا یتخوف علیه
قال الغشیان او تثور به مرة قلت أرأیت ان قوی علی ذلک ولم یخش
شیئا قال نعم ان شاء **شرح** غشیان بفتح غین بانقطه و فتح شین با نقطه و یاء دو نقطه
در پایین است یثور بثاء سه نقطه و واو و راء بینقطه بصیغه مضارع غایب یا غایبه باب
نصر منصوب و مرفوع میتواند بود زیرا که بتقدیر ان یثور است یا در به برای ملابست
و ضمیر راجع بصائم است المرة بکسر میم و تشدید راء بینقطه صفرا **یعنی** روایتست از حلبی
از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که پرسیدم امام را از صائم که ایا حجامت میکند
امام گفت که بدرستی که من میترسیم بر او ایا نمیترسد بر خودش گفتم که چه چیز را میترسی
بر او گفت بیهوشی را یا اینرا که برانگیخته شود باو صفرا و باعث این شود که علاج او
کنند بخورانیدن چیزی گفتم که خبر ده مرا که اگر قوت داشته باشد بران عمل و نترسد چیزی را
ایا حجامت میکند یا نه گفت که آری اگر خواهد **دوم اصل** سألت ابا عبد الله علیه
السلم عن الحجامة للصائم قال نعم اذا لم یخف ضعفا **شرح** حجامت بکسر حاء
بینقطه است نعم بکسر نون و سکون عین بینقطه و فتح میم از افعال مدح است **یعنی** پرسیدم
امام جعفر صادق علیه السلم را از حجامت برای صائم گفت که خوبست چون نترسد
ضعفی را بیان این شد در شرح حدیث سابق **سوم اصل** عن ابی جعفر علیه السلم
انه سئل عن الرجل یدخل الحمام وهو صائم فقال لا باس ما لم یخش ضعفا
شرح روایتست از امام محمد باقر علیه السلم اینکه او پرسیده شد از مردی که داخل میشود
حمام را بر حالی که او صائم است پس گفت که نیست پروایی مادام که نترسد ضعفی را **چهارم**
اصل سألت ابا عبد الله علیه السلم عن الرجل یدخل الحمام وهو صائم

فقال لا بأس شرح این ظاهرست از شرح سابق باب بیست و نهم اصل باب فی الصائم
یسعط و یصب فی اذنه الدهن او یحتقن شرح یسعط بسین بینقطه و عین بینقطه و طاء
بینقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب نصر و منع و افعالست یصب بصاد بینقطه
و تشدید باء یکنقطه بصیغه مضارع غایب مجهول باب نصرست یحتقن بحاء بینقطه
و قاف بصیغه مضارع غایب معلوم باب افتعالست یعنی این بابیست در بیان صایم
که داخل کرده شود در بینی او دوایی و ریخته شود در گوش او روغن یا حقنه کند در این
باب شش حدیث اول اصل عن حماد بن عثمان عن ابی عبد الله علیه السلام
قال سألته عن الصائم یشتکی اذنه یصب فیها الدواء قال لا بأس
به شرح یشتکی بشین با نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افتعالست اذنه
منصوب و مفعول یشتکی است یصب بصیغه مجهول و معلوم میتواند بود یعنی
روایتست از حماد بن عثمان از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که پرسیدم امام را
از صائم که شکایت دارد گوش خود را باین معنی که گوش او درد میکند آیا ریخته میشود
در آن دوا امام گفت که نیست پروایی بان دوم اصل سألت ابا عبد الله علیه السلام
عن الصائم یصب فی اذنه الدهن قال لا بأس به شرح این ظاهرست از شرح
سابق سوم اصل عن احمد بن محمد انه سأله عن الرجل یحتقن یکون به العلة
فی شهر رمضان فقال الصائم لا یجوز له ان یحتقن شرح روایتست از احمد
بن محمد بن عیسی که از راویان امام رضا و امام محمد تقی و امام علی نقی علیهم السلام است
اینکه او پرسید امام را از مردی که حقنه میکند میباشد با او آفتی در ماه رمضان
پس امام گفت که صائم روا نیست او را اینکه حقنه کند مراد اینست که حقنه را باید که در
شب کند چون ضرورتی نیست در تعجیل آن زیرا که علت عبارتست از آزاری که
استمراری میدارد چهارم اصل سألت ابا عبد الله علیه السلام عن
الصائم یحتجم و یصب فی اذنه الدهن قال لا بأس الا السعوط فانه
یکره شرح السعوط بفتح سین بینقطه و تخفیف عین بینقطه مضمومه
و سکون واو و طاء بینقطه دوایی که در بینی ریخته شود و آن منصوب و مستثنی
منقطع است یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از صائم که حجامت

میکند و ریخته میشود در گوش او روغن گفت که نیست پروایی بانچه گفتی لیک سعوط چنان
نیست چه بدرستی که ان مکروهست پنجم اصل عن علی بن جعفر عن اخیه موسی
بن جعفر علیه السلام قال سألته عن الرجل والمرأة یصلح لهما ان
یستدخلا الدواء وهما صائمان قال لا بأس شرح روایتست از علی بن جعفر
از برادرش موسی بن جعفر علیه السلام گفت پرسیدم امام را از مرد و از زن که آیا خوبست
ایشانرا اینکه بعنوان شیاف داخل خود کنند دوا را بر حالی که ایشان روزه داران باشند
امام گفت که نیست پروایی ششم اصل عن محمد بن الحسین عن ابیه قال
کتبت الی ابی الحسن علیه السلام ما تقول فی اللطف یستدخله
الانسان وهو صائم فکتب لا بأس بالجامد شرح اللطف بفتح
لام و فتح طاء بینقطه اندک چیزی یعنی روایتست از محمد بن حسین بن ابی الخطاب از پدرش
گفت که نوشتم سوی امام علی نقی علیه السلام که چه میگویی در اندک چیزی که داخل
خود میکند انرا آدمی از راه پایین بر حالی که او صائم است پس نوشت که پروایی نیست بشیاف
باب سی ام اصل باب الکحل والذرور للصائم شرح الذرور بفتح ذال با نقطه
و ضم راء بینقطه و سکون واو و راء بینقطه دارویی که در چشم پاشیده میشود یعنی این باب
بیان سرمه و داروست برای صائم در این باب سه حدیث اول اصل عن ابی جعفر
علیه السلام فی الصائم یکتحل قال لا بأس به لیس بطعام ولا شراب شرح
روایتست از امام محمد باقر علیه السلام در صائم که سرمه میکند گفت که نیست پروایی بان
بیان این که سرمه نیست خوردنی و نه آشامیدنی دوم اصل عن سعد بن سعد
الاشعری عن ابی الحسن الرضا علیه السلام قال سألته عمن یصیبه الرمد
فی شهر رمضان هل یذر عینه بالنهار وهو صائم قال یذرها اذا
افطر ولا یذرها وهو صائم شرح روایتست از سعد بن سعد اشعری از امام
رضا علیه السلام گفت پرسیدم امام را از کسی که برمیخورد او را درد چشم در ماه رمضان آیا دارو
میکند چشم خود را در روز بر حالی که او صائم است امام گفت که دارو میکند چشم را چون
افطار کند و دارو نمیکند چشم را بر حالی که او صائم است مراد اینست که اگر درد چشم بمرتبه البته
که در وقت صبر بان نمیرساند تاخیر داروی آن تا بعد از افطار نافعست سوم اصل عن سماعة

بن مهران قال سألته عن الكحل للصائم فقال اذا كان كحلاً ليس فيه مسك
وليس له طعم في الحلق فلا بأس به شرح روایت از سماعة بن مهران که از او بیان
امام جعفر صادق وامام موسی کاظم علیهما السلام است گفت که پرسیدم امام را از سرمه برای
صایم پس گفت که چون باشد سرمه که نیست در آن مشك ونیست از مزه در حلق چاشنیه
در سرمه که صبر باشد میباشد پس نیست پروایی بان باب سی ویکم اصل باب السواك
للصائم شرح این باب بیان مسواك کردنست برای صائم در این باب چهار حدیث
اول اصل سألت ابا عبد الله علیه السلم عن السواك للصائم فقال
نعم يستاك اي النهار شاء شرح پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم از مسواك
کردن برای صائم پس گفت که خوبست مسواك میکند در هر وقت روز که خواست دوم
اصل عن الحلبي عن ابي عبد الله علیه السلم قال سألته عن الصائم
يستاك قال لا بأس به وقال لا يستاك بسواك رطب يعني روایت از
حلبی از امام جعفر صادق علیه الله گفت که پرسیدم امام را از صائم که مسواك میکند
گفت که نیست پروایی بآن وگفت که مسواك نمیکند بمسواکی که تر باشد باب یا کلاب
یا مانند انها سوم اصل عن ابي عبد الله علیه السلم انه كره للصائم
ان يستاك بسواك رطب وقال لا يضر ان يبل سواكه بالماء ثم
ينفضه حتى لا يبقى فيه شيء شرح روایت از امام جعفر صادق علیه السلم
اینکه او ناخوش شمرد برای صائم اینرا که مسواك کند بمسواکی که تر باشد وگفت که ضرر
نمیرساند اینکه تر کند مسواك خود را باب مثلا بعد از آن فشاند از آن تا آنکه باقی نماند در آن
چیزی غیر هم چهارم اصل عن ابي عبد الله علیه السلم في الصائم ينزع
ضرسه قال لا ولا يدمي فاه ولا يستاك بعود رطب يعني روایت
از امام جعفر صادق علیه السلم در صائم که آیا میکند دندان خود را گفت که نه وخون
آلود نمیکند دهن خود را ومسواك نمیکند بمسواکی که تر باشد بیان این شد در حدیث
سابق باب سی ودوم اصل باب الطيب والريحان للصائم شرح طیب بکسر طاء
بینقطه وسکون یاء دو نقطه در پایین وباء یکنقطه در اصل مصدر باب ضرب است بمعنی
خوشحالی وتنعم ومستعمل میشود در خوشبویی بمعنی انچه بوی خوش دارد ومانند معنی

مصدریست که قایم بآدمیست باعتبار اینکه غالب نفع ان بمالیدن ببدن خود یا جامه
خود ومانند آنست مثل بخور کردن وبوی از دیگران ادراك میکنند وصاحبش ادراك
نمیکند مگر در اوایل غالبا ومراد اینجا معنی دوم است الريحان بفتح راء بینقطه وسکون
یاء دو نقطه در پایین وحاء بینقطه انچه بوی خوش دارد واز قبیل طیب که مذکور شد
نیست مثل نرگس وگل گلابی وگیاهی معروف که برگ ان خوش بوست وگاهی خصوص از این
ریحان میناسند یعنی این باب بیان خوشبویی وبیان استشمام ریحانست برای صائم در این
باب پنج حدیث اول اصل عن جعفر عن ابيه علیهما السلم ان عليا صلوات
الله علیه كره المسك ان يتطيب به الصائم شرح روایت از امام جعفر
صادق از پدرش علیهما السلام اینکه علی صلوات الله علیه ناخوش شمرد مشك را اینرا
که خود را خوشبو کند بان صائم دوم اصل سمعت ابا عبد الله علیه السلام
ينهى عن النرجس فقلت جعلت فداك لم ذلك فقال لانه ريحان الاعاجم
واخبرني بعض اصحابنا ان الاعاجم كانت تشمه اذا صاموا وقالوا انه
يمسك الجوع شرح مراد باعاجم اینجا مجوس است الجوع بضم جیم وتشدید واو مفتوحه
وعین بینقطه جمع جائع گرسنگان وبسکون واو گرسنگی یعنی شنیدم از امام جعفر
صادق علیه السلم نهی میکرد از بو کردن نرگس برای صائم پس گفتم که قربانت شوم چرا است
این نهی پس گفت که برای اینکه آن ریحان مجوس است وخبر داد مرا بعض یاران ما اینکه
مجوس بودند باین روش که بو میکردند نرگس را چون روزه میداشتند ومیگفتند که آن
نگاه میدارد گرسنگان را از ضرر گرسنگی یا نگاه میدارد گرسنگی را تا بر صایم زور نیاورد
سوم اصل كان ابو عبد الله علیه السلم اذا صام تطيب بالطيب ويقول
الطيب تحفة الصائم شرح بود امام جعفر صادق علیه السلم باین روش که چون
روزه میداشت خوشبو میکرد خود را بخوشبویی ومیگفت که خوشبویی تحفه روزه دار
سوی کسی که نزدیك او شود واشارتست باینکه چون دهن صایم گاهی بو میدارد وکسی که
نزدیك او شود ادراك ان میکند پس تلافی ان بطیب مستحب است ومراد بطیب اینجا
غیر مشك است بقرینه حدیث اول این باب چهارم اصل قلت لابي عبد الله ع
الصائم يشم الريحان والطيب قال لا بأس به وروي انه لا يشم الريحان

قال

لِاَنَّهُ یُکْرَهُ لَهُ اَنْ یَتَلَذَّذَ بِهِ **شرح** یشم بشین بانقطه وتشدید میم در اول بصیغه
مضارع غایب معلوم باب افتعالست الاشمام بو بانیدن کسی دیگر را چیزی و در دوم ان
باب نصر یا علم است الشم بفتح شین ادراک بوی چیزی و باین مناقع میشود توهم منافات
میان این دو روایت **یعنی** گفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که ایا صایم میبویاند ریحان
و خوشبوئی را گفت که نیست پروایی بان و روایت کرده شده اینکه صایم بو میکند ریحان را
برای اینکه شان اینست که مکروهست برای صایم اینکه لذت جوید بریحان **پنجم اصل**
قُلْتُ لِاَبِیْ عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰم اَلْحَائِضُ تَقْضِی الصَّلٰوةَ قَالَ لَا قُلْتُ تَقْضِی
الصَّوْمَ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ مِنْ اَیْنَ جَاءَ ذَا قَالَ اِنَّ اَوَّلَ مَنْ قَاسَ اِبْلِیسُ قُلْتُ
وَالصَّائِمُ یَسْتَنْقِعُ فِی الْمَاءِ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَیَبُلُّ ثَوْبًا عَلٰی جَسَدِهِ قَالَ
لَا قُلْتُ مِنْ اَیْنَ جَاءَ ذَا قَالَ مِنْ ذَاکَ قُلْتُ الصَّائِمُ یَشَمُّ الرَّیْحَانَ قَالَ لَا
لِاَنَّهُ لَذَّةٌ وَیُکْرَهُ لَهُ اَنْ یَتَلَذَّذَ **شرح** من این جاء ذا دو جا استفهام انکاری
تعجبی است و لهذا در جواب مذکورست که این قیاس است یبل بیاء یکنقطه وتشدید لام
بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر است البل بفتح با تر کردن باب و مراد اینجا التست
که بی فشردن باشد چنانچه گذشت در حدیث سوم و چهارم باب بیست و پنجم من ذاک
خبر مبتدای محذوفست بتقدیر هذا من ذاک و من تبعیضیه است و مراد اینست که این
نیز که توهم کردی از جمله قیاس است **یعنی** گفتم امام جعفر صادق علیه السلم را که آیا
حایض قضا میکند نماز را گفت که نه گفتم که ایا قضا میکند روزه را گفت که آری گفتم
که از کجا آمد این تفاوت امام گفت که اول کسی که قیاس کرد ابلیس است بیان قیاس ابلیس
گذشت در کتاب العقل در حدیث هجدهم و بیستم باب بیستم که باب البدع والرای
والمقاییس است و بیان وجه این تفاوت گذشت در کتاب الحیض در حدیث چهارم
باب هجدهم که باب الحائض تقضی الصوم ولا تقضی الصلوة است باینروش که هر روزی
نمازهای علیحده دارد پس قضای نمازهای ایام حیض مشکلست بخلاف صوم
گفتم که و آیا صایم قرار میگیرد در آب گفت که آری گفتم آیا پس تر میکند جامه را که بر بدن
اوست گفت که نه گفتم که از کجا آمد این تفاوت گفت که این نیز از جمله آنست که ابلیس
کرده گفتم که صایم بو میکند ریحان را گفت که نه برای اینکه ریحان لذتست و مکروهست

برای صایم اینکه لذت جوید برای خود بخلاف اینکه لذت جوید برای دیگران در طیب
و مانند آن **باب سی و سوم اصل باب مضغ العلک للصائم شرح** مضغ بفتح
میم و سکون ضاد با نقطه و غین با نقطه مصدر باب نصر و منع است العلک بکسر عین
بی نقطه و سکون لام مصطکی و مانند آن **یعنی** این باب بیان خاییدن مصطکی است مثلا
برای صایم در این باب دو حدیث **اول اصل** عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ اَبِیْ عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ
السَّلٰم قَالَ قُلْتُ الصَّائِمُ یَمْضَغُ الْعِلْکَ قَالَ لَا **شرح** روایتست از حلبی از امام
جعفر صادق علیه السلم گفت که گفتم که آیا صایم میخواید مثل مصطکی را امام گفت که نه
دوم اصل عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ اَبُوْ جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلٰم یَا مُحَمَّدُ اِیَّاکَ
اَنْ تَمْضَغَ عِلْکًا فَاِنِّیْ مَضَغْتُ الْیَوْمَ عِلْکًا وَاَنَا صَائِمٌ فَوَجَدْتُ فِیْ نَفْسِیْ
مِنْهُ شَیْئًا **شرح** روایتست از محمد بن مسلم گفت که گفت امام محمد باقر علیه السلم که ای
محمد دور دار از یکدیگر خود را و اینرا که خایی مثل مصطکی را در روزه فریضه بی ضرورت
چه بدرستی که من خاییدم امروز مثل مصطکی را برای ضرورتی بحالی که من صایم بودم
بعنوان نافله پس یافتم در خودم از آن چیزی را اشارتست باینکه بعض اجزای آن با آب دهن
فرو میرود یا اشارتست باینکه تلذذ بان بهم میرسد و آن مکروهست چنانچه گذشت
در حدیث آخر باب سابق **باب سی و چهارم اصل باب فی الصائم یذوق القدر
و یزق الفرخ شرح** القدر بکسر قاف و سکون دال بی نقطه و راء بی نقطه دیگ و
بفتح قاف مصدر باب نصر طبخ و بر هر تقدیر مراد اینجا مطبوخ در دیگ است یزق
بزای با نقطه و تشدید قاف بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر است الزق بفتح
زای خورانیدن جوجه و مانند آن بدهن خود الفرخ بفتح فا و سکون راء بی نقطه
و خاء با نقطه بچه حیوان و گاهی مستعمل میشود در خصوص جوجه مرغ و مراد اینجا
معنی اولست بقرینه ذکر حدیث سوم در تحت این عنوان **یعنی** این بابیست در بیان
صایم که میچشد مطبوخ در دیگ را و بدهن خود میخوراند بچه را در این باب چهار
حدیث **اول اصل** عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ اَبِیْ عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰم اَنَّهُ سُئِلَ
عَنِ الْمَرْاَةِ الصَّائِمَةِ تَطْبَخُ الْقِدْرَ فَتَذُوقُ الْمَرَقَةَ تَنْظُرُ اِلَیْهِ فَقَالَ
لَا بَاْسَ بِهِ قَالَ وَسُئِلَ عَنِ الْمَرْاَةِ یَکُوْنُ لَهَا الصَّبِیُّ وَهِیَ صَائِمَةٌ

فتمضغ الخبز وتطعمه قال لا بأس والطير ان كان لها شرح الطير منصوب ومفعول فعل محذوفست بتقدير وتطعم الطير يعني روايتست از حلبي از امام جعفر صادق عليه السلم اينكه او پرسيد شد از زن صائمه كه مي پزد طعام ديك را پس ميچشد شوربا را بحالي كه نظر ميكند سوي ان طعام كه آيا نمكش چونست وآيا پخته است يا نه پس امام كفت كه نيست پروايي بان حلبي كفت كه وامام پرسيده شد از زن كه ميباشد او را طفل بحالي كه ان زن صائمه است پس ميخوايد نانرا وميخوراند ان طفل را امام كفت كه نيست پروايي وميخوراند مرغ را نيز اكر باشد او را دوم اصل عن ابي عبد الله عليه السلم قال لا بأس للطباخ والطباخة ان يذوق المرق وهو صائم شرح ضمير مستتر در يذوق وضمير هو راجع بطباخ است وحكم طباخه نيز معلوم ميشود يعني روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم كفت كه نيست پروايي براي مرد پزنده وزن پزنده اينكه چشند شورباي ديك را بحالي كه او روزه دار باشد سوم اصل عن ابي عبد الله عليه السلم قال ان فاطمة صلى الله عليها كانت تمضغ للحسن ثم للحسين صلى الله عليهما وهي صائمة في شهر رمضان شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم كفت كه بدرستي كه فاطمه صلى الله عليها بود مايز وش كه ميخاييد براي حسن بعد از آن حسين صلى الله عليهما بحالي كه او صائمه بود در ماه رمضان چهارم اصل سألت ابا عبد الله عليه السلم عن الصائم يذوق الشيء ولا يبلعه قال لا شرح پرسيدم امام جعفر صادق عليه السلم را از صائم كه آيا ميچشد چيزي را وفرو نميبرد از امام كفت كه نه مراد اينست كه خاييدن ميوه ومانند آن كه بيضرورتي باشد يا وجود انكه فرو نبرد منهي عنهاست باب سي وپنجم اصل باب في الصائم يزدرد نخامته ويدخل حلقه الذباب شرح يزدرد بزاي بانقطه ودال بينقطه منقلبه از تاء وراء بينقطه ودال بينقطه بصيغه مضارع غايب معلوم باب افتعالست نخامه بضم نون وتخفيف خاء بانقطه والف وتخفيف ميم بلغميست كه در دماغ يا سينه بهم ميرسد يعني اين بابيست در بيان صائم كه فرو ميبرد بلغم خود را وداخل ميشود در حلقوا ومكس در اين باب دو حديث اول اصل عن ابي عبد الله عليه السلم قال لا بأس بان يزدرد الصائم نخامته شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم كفت كه نيست

پروايي باينكه فرو برد صائم بلغم خود را كه از راه دماغ بحلق او رسيده باشد يا از راه سينه دوم اصل عن ابي عبد الله عليه السلم عن ابائه عليهم السلم ان عليا عليه السلم سئل عن الذباب يدخل حلق الصائم قال ليس عليه قضاء لانه ليس بطعام شرح ضمير لانه راجعست بمصدر يدخل طعام بفتح طاء بينقطه اينجا مصدر باب علم است بمعني خوردن يعني روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم از پدرانش عليهم السلم اينكه علي عليه السلام پرسيده شد از مكس كه داخل ميشود حلق صائم بي اختيار او كفت كه نيست براو قضائي زيرا كه ان دخول مكس نيست خوردن چيزي چون بي اختيار اوست باب سي وششم اصل باب الرجل يمص الخاتم والحصاة والنواة شرح يمص بتشديد صاد بينقطه بصيغه مضارع غايب معلوم باب نصر وعلم است يعني اين باب بيان مرديست كه ميمكد انكشتر را وسنك ريزه را واستخوان خرما را در وقت روزه در اين باب دو حديث اول اصل عن ابي عبد الله عليه السلم في الرجل يعطش في شهر رمضان قال لا بأس بان يمص الخاتم شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم در مردي كه تشنه ميشود در ماه رمضان كفت كه نيست پروايي باينكه ميمكيده باشد انكشتر را دوم اصل سمعت ابا عبد الله عليه السلم يقول الخاتم في فم الصائم ليس به بأس فاما النواة فلا شرح شنيدم از امام جعفر صادق عليه السلم ميكفت كه انكشتر در دهن صائم نيست بآن پروايي پس اما استخوان خرما پس خوب نيست زيرا كه اجزا از ان جدا ميشود ومزه ميدهد بخلاف انكشتر وسنكريزه كه در عنوان باب مذكورست باب سي وهفتم اصل باب الشيخ والعجوز يضعفان عن الصوم شرح ذكر شيخ وعجوز اينجا بعنوان مثالست بقرينه حديث ششم وهفتم اين باب پس مراد هر كسيست كه ضرور ميشود او را افطار براي حفظ خودش وداخل نيست در اين حامل ومرضع كه مذكور ميشود در باب آينده زيرا كه افطار ايشان براي حفظ غيرست ولهذا در افطار مانند شيخ وعجوز اندازه معتبرست بخلاف افطار حامل ومرضع چنانچه مذكور ميشود يعني اين باب بيان پير مرد وپير زنست كه سست ميشوند در اين باب هفت حديث اول اصل عن ابي جعفر عليه السلام في قول الله عز وجل وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مساكين قال الشيخ

اندرونه م

الكَبِيرِ وَالَّذِي يَأْخُذُهُ العُطَاشُ وَعَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ
سِتِّينَ مِسْكِيناً قَالَ مِنْ مَرَضٍ أَوْ عُطَاشٍ **شرح** يطيقونه در قرائت مشهوره
بصيغهٔ مضارع غايب معلوم باب افعال است وضمير منصوب راجع بصيام ايام معدودات
است پس جمع در مساكين باعتبار جمع در ايام است بقرينه حديث آينده الاطاقه يعني را
مانند طوق كردن در حالی بودن ميان آن و قدرت بر چيزی بی وسعت قدرت
بران پس اين جزو واجب نخواهد بود بدلالت آيت سورهٔ بقره لا يكلف الله نفسا الا وسعها
واينجا هر دو ممكنست واول مناسبتر هست با آنچه می آيد در حديث چهارم وششم وهفتم
اين باب طبرسی در مجمع البيان گفته كه قرا ابو جعفر ونافع وابن عامر فدية طعام
مساكين على اضافة فدية الى الطعام وجمع المساكين وقرا الباقون فدية منونة طعام
رفع مسكين موحد مجرور والعطاش بضم عين بی نقطه وتخفيف طاء بی نقطه درد
تشنگی يعنی سوزش درون بروشی كه صاحبش صبر بر تشنگی نتواند كرد **يعني** روايتست
از امام محمد باقر عليه السلم در قول الله عز وجل در سورهٔ بقره كه و بر جمعيت كه ميان خالی
ميكنند روزهٔ ايام ماه رمضان را فدای طعام چند سايل مستحق زكوة امام گفت كه مراد
پير كهن سالست وانكه فرو ميگيرد او را درد تشنگی مثلا اشارتست باينكه روزهٔ اين قسم
جماعت باطل نيست وقضا ندارد اما چون ميان خاليست برای ضرورتی فديه دارد
و پرسيده شد از قول الله عز وجل در سورهٔ مجادله كه پس هر كه وسعت در قدرت نداشته
باشد صيام شهرين متتابعين را پس واجب بر او طعام دادن شصت مسكين است گفت
كه عدم استطاعت از بيماريست يا از درد تشنگيست **دوم اصل** سَأَلْتُ أَبَا الحَسَنِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الشَّيْخِ الكَبِيرِ وَالعَجُوزِ الكَبِيرَةِ الَّتِي تَضْعُفُ عَنِ
الصَّوْمِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ قَالَ تَصَدَّقْ فِي كُلِّ يَوْمٍ بِمُدِّ حِنْطَةٍ **شرح**
تانيث التی تصدق كه در اصل تتصدق بوده است باعتبار عجوزست وحكم شيخ كبير
نيز از ان معلوم ميشود **يعني** پرسيدم امام موسی كاظم عليه السلم را از پير مرد كهن
سال و پير زن كهن سال كه سست ميشود از روزه در ماه رمضان امام گفت كه تصدق
ميكند در هر روز كه ميخورد بچهار يك صاع گندم **سوم اصل** عَنْ عَبْدِ اللهِ
بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ كَبِيرٍ ضَعُفَ عَنْ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ

وثانيث

قَالَ يَتَصَدَّقُ كُلَّ يَوْمٍ بِمَا يُجْزِئُ مِنْ طَعَامِ مِسْكِينٍ **شرح** روايتست از عبد الله
بن سنان كه از راويان امام جعفر صادق عليه السلم است يا از امام موسی كاظم عليه السلم
نيز گفت پرسيدم امام را از مردی كهن سال كه سست شد از روزهٔ ماه رمضان امام گفت
كه تصدق ميكند در هر روز بانچه كفايت ميكند از طعام مسكينی **چهارم اصل** سَمِعْتُ
أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ الشَّيْخُ الكَبِيرُ وَالَّذِي بِهِ العُطَاشُ لَا حَرَجَ
عَلَيْهِمَا أَنْ يُفْطِرَا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَيَتَصَدَّقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي كُلِّ
يَوْمٍ بِمُدٍّ مِنْ طَعَامٍ وَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِمَا فَإِنْ لَمْ يَقْدِرَا فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِمَا **شرح**
شنيدم از امام محمد باقر عليه السلم ميگفت كه پير كهن سال وانكه با اوست درد تشنگی نيست
حرجی بر ايشان در اينكه خورند در ماه رمضان وتصدق ميكند هر يكی از ايشان در هر روزی
بچهار يك صاعی از گندمی ونيست قضا بر ايشان پس اگر قدرت نداشته باشند بر تصدق
پس نيست چيزی بر ايشان **پنجم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللهِ
عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ قَالَ الَّذِينَ كَانُوا
يُطِيقُونَ الصَّوْمَ فَأَصَابَهُمْ كِبَرٌ أَوْ عُطَاشٌ أَوْ شِبْهُ ذَلِكَ فَعَلَيْهِمْ
لِكُلِّ يَوْمٍ مُدٌّ **شرح** كانوا يطيقون اخبارست از زمان نزول اين آيت وفا در فاصابهم
بيانيه است مثل نادی نوح ربه فقال وبعضی ميگويند كه كانوا يطيقون اخبارست از زمان
گذشته عمر جمعی كه عجز در ايشانست وفا در فاصابهم برای تعقيبست صاحب مجمع
البيان نقل كرده اين احتمال را در تفسير اين آيت از سدی وحمل كرده اينحديث را بران مخفی
نماند كه حمل آيت بر اين احتمال بسيار خلاف ظاهرست ومبنی بر توهم اينست كه اطاقه
بمعنی وسعت در قدرت است واين باطلست زيرا كه اطاقه ماخوذست از طوق بفتح طاء
وسكون واو وان دو معنی دارد اول قلاده دوم نوعی از قدرت كه بغايت ضعيفست
ابن اثير در نهايه گفته كه ومنه حديث عامر بن فهيره كل امرئ مجاهد بطوقه ای اقصى غايته
وهو اسم لمقدار ما يمكن ان يفعله بمشقه منه وقد تكرر فی الحديث **يعني** روايتست از امام
جعفر صادق عليه السلم در قول الله عز وجل كه مذكور شد در حديث اول اين باب
امام گفت كه مورد آيت جمعيند كه در آن وقت ميان خالی ميكرده اند روزه را بيان اينكه بر خود
بود ايشان از كهن سالی و درد تشنگی يا مانند انچه مذكور شد پس بر ايشانست برای هر روزی چهار

يك صاعى كه تصدق كند ششم اصل عن أبي عبد الله عليه السلام في الرجل يصيبه العطاش حتى يخاف على نفسه قال يشرب بقدر ما يمسك رمقه ولا يشرب حتى يروى شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلام در مردى كه بر ميخورد او را درد تشنكى تا آنكه ميترسد بر خودش كفت كه مى آشامد بقدر آنچه نكاه دارد زندكى او را و نمى آشامد تا آنكه سيراب شود هفتم اصل قلت لأبي عبد الله عليه السلام إن لنا فتيات وشبانا لا يقدرون على الصيام من شدة ما يصيبهم من العطش قال فليشربوا بقدر ما تروى به نفوسهم وما يحذرون شرح كفتم امام جعفر صادق عليه السلام را كه بدرستى كه ماراست دختران و پسران كه قدرت ندارند بر روزه از سختى آنچه بر ميخورد ايشانرا از تشنكى امام كفت كه پس بايد كه آشامند بقدر آنچه تسلى شود بآن نفوس ايشان و بقدر آنچه ميترسند كه اكر نياشامند ضرر عظيم يابند باب سى و هشتم اصل باب الحامل والمرضع يضعفان عن الصوم شرح اين باب بيان زن آبستن و زن شيرده است كه سست ميشوند از روزه و در اين باب يك حديث اصل سمعت أبا جعفر عليه السلام يقول الحامل المقرب والمرضع القليلة اللبن لا حرج عليهما أن تفطرا في شهر رمضان لأنهما لا تطيقان الصوم وعليهما أن تتصدق كل واحد منهما في كل يوم يفطر فيه بمد من طعام وعليهما قضاء كل يوم أفطرتا فيه تقضيانه بعد شرح المقرب بقاف و راء بينقطه و باء يكنقطه بصيغه اسم فاعل باب افعال زن آبستن كه زاييدن را نزديك كرده باشد نفى حرج اينجا غير نفى حرج است در حديث چهارم باب سابق زيرا كه مراد اينجا نفى حرج در مقدار افطار است و در آنچه كذشت در اصل افطار است بقرينه حديث ششم و هفتم باب سابق اطاقه اينجا بمعنى ميان خالى كردنست چنانچه بيان شد در شرح حديث اول باب سابق وجوب تصدق و قضا مبنى بر اينست كه حامل و مرضع مانند شيخ و عجوزند باعتبارى و مانند مريض و مسافرند باعتبارى ديكر زيرا كه ضرورت افطار ايشان بعارضى است كه برطرف ميشود يعنى شنيدم از امام محمد باقر عليه السلام ميكفت كه زن آبستن كه نزديك كرده باشد زاييدن را و زن شيرده كه كم شير باشد نيست حرجى بر ايشان در اينكه افطار كنند در ماه رمضان بهر مقدار كه خواهند زيرا

كه ايشان ميان خالى نميكنند روزه را باين معنى كه چون روزه ايشان صحيح نيست صلاحيت بمضايقه ميخورند و بر ايشانست اينكه تصدق كند هر يكى از ايشان در هر روزى كه افطار ميكند در آن بچهار يك صاعى از كندمى و بر ايشانست قضاى هر روزى كه افطار كرده در آن بيان اين آنكه قضا ميكنند آنرا بعد از آن فارغ شدن از آن مانع باب سى و نهم اصل باب حد المرض الذي يجوز للرجل أن يفطر فيه شرح اين باب بيان مرتبه مرضى است كه روا ميبود مرد را مثلا اينكه افطار كند در آن در اين باب هشت حديثست اول اصل عن الوليد بن صبيح قال حممت بالمدينة يوما في شهر رمضان فبعث إلي أبو عبد الله عليه السلام بقصعة فيها خل وزيت وقال أفطر وصل وأنت قاعد شرح وليد بفتح واو و كسر لام است صبيح بفتح صاد بينقطه و كسر باء يكنقطه است حممت بحاء بينقطه بصيغه ماضى مجهول متكلم وحده از ثلاثى مجرد است و معلوم آن معلوم نيست يعنى روايتست از وليد بن صبيح كفت كه تب كردم در مدينه يك روز در ماه رمضان پس فرستاد سوى من امام جعفر صادق عليه السلام كاسه را كه در آن سركه و روغن زيتون بود و كفت كه افطار كن و نماز كزار بر حالى كه نشسته باشى دوم اصل عن ابن أذينة قال كتبت إلى أبي عبد الله عليه السلام أسأله ما حد المرض الذي يفطر فيه صاحبه والمرض الذي يدع صاحبه الصلاة من قيام قال بل الإنسان على نفسه بصيرة وقال ذاك إليه هو أعلم بنفسه شرح اذينه بضم همزه و فتح ذال بانقطه و سكون ياء دو نقطه در پايين و نون است الانسان مبتداست جمله على نفسه بصيرة خبر مبتداست و اين از سوره قيامت است و مذكور شد در كتاب الايمان والكفر در احاديث باب صد و پانزدهم و در كتاب الطهارة در حديث پانزدهم باب بيست و سوم و در كتاب الصلوة در حديث سوم باب شصت و چهارم يعنى روايتست از عمر بن اذينه كفت كه نوشتم سوى امام جعفر صادق عليه السلام مى پرسيدم او را كه چيست مرتبه مرضى كه افطار ميكند در آن صاحبش و مرضى كه وا ميكذارد صاحبش نماز را ايستاده امام كفت كه بلكه آدمى بر نفس اوست بصيرتى كه حجت است ميان او و الله تعالى و كفت كه آن مرتبه مفوضست سوى او و او داناتر است بحال خودش مراد اينست كه اكر خوف در نفس او هست از ضرر روزه و نماز ايستاده ترك آن ميكند و الا فلا سوم اصل عن سماعة

قال سألته ما حدّ المرض الذی یجب علی صاحبه فیه الإفطار کما
یجب علیه فی السفر من کان مریضاً او علی سفرٍ قال هو مؤتمنٌ علیه
مفوّضٌ الیه فان وجد ضعفاً فلیفطر وان وجد قوةً فلیصمه کان
المرض شرح ضمیر علیه راجع بحدّست وظرف نایب فاعل نیست بلکه نایب فاعل
ضمیر مستتر در مؤتمن است وضمیر الیه راجع بمرجع ضمیر هو است وظرف اینجا نایب
فاعلست یعنی روایتست از سماعه که از او بان امام جعفر صادق وامام موسی کاظم
علیهما السلام است گفت که پرسیدم امام را که چیست مرتبه مرضی که واجب میشود
بصاحبش در ان افطار چنانچه واجب میشود براو در سفر بآیت سوره بقره که من کان
منکم مریضاً او علی سفر بیان این شد در شرح حدیث دوم باب هفتم امام گفت که
امین کرده شده است بران تفویض کرده شده سوی اوست پس اگر یابد سستی دل را
از خوف ضرر پس باید که افطار کند واگر یابد قوت دل را پس باید که روزه دارد ماه
رمضان را باشد مرض هرچه باشد مراد اینست که مرض گاهی شدت دارد وامساک ضرر
میرساند بلکه نفع میرساند وگاهی مرض شدت ندارد وامساک ضرر میرساند پس
مدار بر اطمینان وعدم اطمینان خاطر صاحب انست چهارم اصل عن ابی عبد
الله علیه السلام قال الصائم اذا خاف علی عینیه من الرمد افطر
شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که صایم چون ترسد بر دو چشم
خود بسبب درد چشم افطار میکند پنجم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام
فی الرجل یجد فی رأسه وجعاً من صداعٍ شدیدٍ هل یجوز له الافطار
قال اذا صدع صداعاً شدیداً واذا حمّ حمّی شدیدةً واذا رمدت
عیناه رمداً شدیداً فقد حلّ له الافطار شرح صدع وحم ورمدت بصیغه
ماضی مجهول مجرد است یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در مردی که
می یابد در سر خود دردی از درد سری که سخت است ایا روا میشود او را افطار امام گفت
که چون درد سر بهم رساند درد سری سخت وچون تب کند تبی سخت وچون درد ناک
شود دو چشم او درد چشمی سخت پس بتحقیق حلال شد برای او افطار ششم اصل عن
سیف بن عمیرة عن بکر بن ابی بکر الحضرمی قال سأله ابی یعنی ابا

ما کان م

عبد الله علیه السلام وانا اسمع ما حدّ المرض الذی یترک منه الصوم
قال اذا لم یستطع ان یتسحّر شرح عمیره بفتح عین بینقطه وکسر میم است حضرمی
بفتح حاء بینقطه وسکون ضاد بانقطه وراء بینقطه منسوبست بحضرموت که شهریست
در یمن یعنی ابا عبد الله علیه السلام کلام سیف است وضمیر مستتر راجع به بکر است
یعنی روایتست از سیف بن عمیره از بکر بن ابی بکر حضرمی گفت پرسید امام را پدرم میخواهد
امام جعفر صادق علیه السلام را بحالی که من میشنیدم که چیست مرتبه مرضی که ترک
کرده میشود بسبب ان روزه امام گفت که چون وسعت در قدرت نداشته باشد
که سحور خورد ودفع ضرر روزه بان کند مراد اینست که ضرر روزه گاهی دفع میشود از
بیمار باین روش که سحور خورد پس براین قسم مریض جایز نیست افطار مگر انکه مانعی از سحور
خوردن داشته باشد هفتم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال اشتکت
امّ سلمة رحمة الله علیها عینها فی شهر رمضان فامرها رسول الله صلی
الله علیه وآله ان تفطر وقال عشاء اللیل لعینیک ردیٌ شرح عینها
منصوب ومفعول اشتکت است عشاء بفتح عین بینقطه وشین بانقطه والف
ممدوده است ردی بفتح راء بینقطه وکسر دال بینقطه وسکون یاء وهمزه است یعنی
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که شکایت بهم رسانید ام سلمه رحمة الله
علیها از چشمش باینمعنی که درد چشم بهم رسانید در ماه رمضان پس امر کرد او را رسول الله
صلی الله علیه وآله باینکه افطار کند وگفت که شامه شب برای چشم تو بدست هشتم اصل
قلت لابی عبد الله علیه السلام ما حدّ المریض اذا نقه فی الصیام قال ذلک
الیه هو اعلم بنفسه اذا قوی فلیصم شرح نقه بنون وقاف وها بصیغه
ماضی غایب معلوم باب منع یا علم است یعنی گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را
که چیست مرتبه بیمار چون صحیح شود در روزه امام گفت که ان مفوض سوی اوست
او دانا ترست بحال خودش چون قوت بهم رساند وخاطرش جمع شود از ضرر پس باید
که روزه دارد باب چهلم اصل باب من توالی علیه رمضانان شرح این باب بیان
کسی است که پیوسته شد باو دو رمضان باینمعنی که قضای رمضان سابق را نکرد تا
رمضان دیگر در این باب سه حدیثست اول اصل عن محمد بن مسلم عن ابی

جعفر و ابي عبد الله عليهما السلام قال سألتهما عن رجل مرض فلم يصم
حتى ادركه رمضان آخر فقال لا ان كان برأ ثم توانى قبل ان يدركه
الرمضان الآخر صام الذي ادركه وتصدق عن كل يوم بمد من طعام
على مسكين وعليه قضاؤه وان كان لم يزل مريضا حتى ادركه
رمضان آخر صام الذي ادركه وتصدق عن الاول لكل يوم مدا على
مسكين وليس عليه قضاؤه **شرح** برأ با بكنقطه ورا بي‌نقطه وهمزه بصيغه ماضي
غايب معلوم باب نصر ومنع است وان باب علم وحسن نيز ميايد توانى بواو و نون
والف منقلب از يا بصيغه ماضي غايب معلوم باب تفاعلست **يعني** روايتست از
محمد بن مسلم از امام محمد باقر و امام جعفر صادق عليهما السلام كفت پرسيدم ايشانرا از مردي
كه بيمار شد پس روزه نكرفت تا انكه دريافت اورا رمضاني ديكر پس كفتند كه اكر بوده باشد بيمار پس
كه صحيح شد بعد از ان سستي برخود بست باينمعني كه كاهلي كرد پيش از انكه دريابد اورا
ان رمضان ديكر روزه ميدارد ان رمضانرا كه دريافت اورا و تصدق ميكند از هر روزي
بچهار يك صاعي از كندم مثلا بر مسكيني و براوست قضاي رمضان كذشته واكر بوده باشد
كه پيوسته بيمار بود تا انكه دريافت اورا رمضاني ديكر روزه ميدارد آن رمضانرا كه دريافت
اورا اكر صحيح باشد و تصدق ميكند از رمضان اول براي هر روزي بچهار يك صاع
بر مسكيني ونيست براو قضاي **دوم اصل** عن ابي جعفر عليه السلام في الرجل يمرض
فيدركه شهر رمضان ويخرج عنه وهو مريض ولا يصح حتى يدركه
شهر رمضان آخر قال يتصدق عن الاول ويصوم الثاني فان كان
صح فيما بينهما ولم يصم حتى ادركه شهر رمضان آخر صامهما
جميعا وتصدق عن الاول **شرح** روايتست از امام محمد باقر عليه السلام در مردي
كه بيمار ميشود پس درمي يابد اورا ماه رمضان وبيرون ميرود از او برحالي كه او بيمار است
وصحيح نميشود تا انكه درمي يابد اورا ماه رمضاني ديكر امام كفت كه تصدق ميكند
از رمضان اول وروزه ميدارد دوم را اكر صحيح باشد پس اكر بوده باشد پس صحيح
شد درميان ان دو رمضان وروزه نداشت تا انكه دريافت اورا ماه رمضاني ديكر
روزه ميدارد دو رمضانرا بهمكي باينمعني كه رمضان حاضررا روزه ميدارد وبعد از ان

يتصدق

رمضان اول را قضا ميكند و تصدق ميكند از رمضان اول **سوم اصل** سألت
ابا عبد الله عليه السلام عن رجل عليه من شهر رمضان طائفة ثم ادركه
شهر رمضان قابل قال عليه ان يصوم وان يطعم كل يوم مسكينا
فان كان مريضا فيما بين ذلك حتى ادركه شهر رمضان قابل فليس عليه
الا الصيام ان صح فان تتابع المرض عليه فلم يصح فعليه ان يطعم لكل
يوم مسكينا **شرح** پرسيدم امام جعفر صادق عليه السلام را از مردي كه براوست از ماه
رمضان بعضي بعد از ان دريافت اورا ماه رمضان اينده امام كفت كه براوست اينكه روزه
دارد واينكه طعام دهد در هر روزي كه روزه از اندانسته مسكيني را چون كاهلي كرده پس اكر
باشد بيمار در ان زماني كه ميان ان دو رمضانست تا انكه دريابد اورا ماه رمضان اينده
پس نيست براو مكر روزه رمضان حاضر اكر صحيح شود در آن يا بعد از آن مراد اينست
كه تصدق براو نيست از رمضان سابق بلكه مراد اينست كه قضاي رمضان سابق براو
نيست پس اكر پيوسته شود بيماري براو پس صحيح نشود تا رمضان سوم نيز پس براوست اينكه
طعام دهد براي هر روزي از رمضان دوم نيز مسكينيرا باينمعني كه قضا براو نيست ايضا نيز

باب چهل ويكم اصل باب قضاء شهر رمضان شرح اين باب بيان قضاي ماه رمضانست
در اين باب شش حديث **اول اصل** سألت ابا الحسن عليه السلام عن
الرجل يكون عليه ايام من شهر رمضان ايقضيها متفرقة قال لا بأس
بتفريق قضاء شهر رمضان انما الصيام الذي لا يفرق كفارة الظهار
وكفارة الدم وكفارة اليمين **شرح** مراد بكفارة الظهار اعم از انست
كه كفاره ظهار باشد حقيقة يا حكما پس داخل در انست كفاره قتل خطا وكفاره افطار
روزي از ماه رمضان عمدا باعتبار اينكه كل واحد از انها صوم شهرين متتابعين است
ومراد بكفارة الدم سه روز وهفت روز عوض هدي تمتع است كه هر يك از انها
متتابع است چنانچه مي آيد در حديث سوم باب پنجاه وهفتم **يعني** پرسيدم امام رضا
عليه السلام را يا امام موسي كاظم عليه السلام را از مردي كه ميباشد براو چند روز
از ماه رمضان ايا قضا ميكند انهارا پراكنده امام كفت كه نيست پروايي بپراكنده
كردن قضاي ماه رمضان جز اين نيست كه روزه كه پراكنده كرده نميشود كفاره ظهار

وماننداینست وکفاره است که بدل هدی تمتع است وکفاره قسم است بیان اینها شده در شرح حدیث باب وجوه الصیام **دوم اصل** عَنْ سَماعَةَ قالَ سَاَلْتُهُ عَمَّنْ یَقْضِی شَهْرَ رَمَضانَ مُنْقَطِعاً قالَ اِذا حَفِظَ اَیّامَهُ فَلا بَأسَ **شرح** منقطعا بصیغه اسم فاعل باب تفعّل است وازباب انفعال نیز میتواند بود **یعنی** روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق وامام موسی کاظم علیهما السلام است کفت که پرسیدم امام را از کسی که قضا میکند ماه رمضان را پراکنده امام کفت که چون نکاه دارد عدد ایام از ا پس نیست پروایی **سوم اصل** عَنْ اَبی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ قالَ مَنْ اَفْطَرَ شَیْئاً مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ فی عُذْرٍ فَاِنْ قَضاهُ مُتَتابِعاً اَفْضَلُ وَاِنْ قَضاهُ مُتَفَرِّقاً فَحَسَنٌ وَلا بَأسَ **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که هر که افطار کند چیزی را از ماه رمضان در عذری پس بدرستی که قضای ان پیوسته افضلست واکر قضا کند از ا پراکنده پس خوبست ونیست پروایی **چهارم اصل** عَنْ اَبی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ قالَ اِذا کانَ عَلَی الرَّجُلِ شَیْءٌ مِنْ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضانَ فَلْیَقْضِهِ فی اَیِّ شَهْرٍ شاءَ اَیّاماً مُتَتابِعَةً فَاِنْ لَمْ یَسْتَطِعْ فَلْیَقْضِهِ کَیْفَ شاءَ وَلْیُحْصِ الْاَیّامَ فَاِنْ فَرَّقَ فَحَسَنٌ وَاِنْ تابَعَ فَحَسَنٌ **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که چون باشد بر مرد مثلا چیزی از روزه ماه رمضان پس باید که قضا کند از ا در هر ماهی که خواهد چند روز پیوسته پس اکر وسعت در قدرت نداشته باشد باینمعنی که اتفاق نیفتد پس باید که قضا کند از ا چنانچه خواهد وباید که شمرد از روزها را پس اکر پراکنده کند پس خوبست واکر پیوسته کند پس خوبست **پنجم اصل** سَاَلْتُ اَبا عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ عَنْ قَضاءِ شَهْرِ رَمَضانَ فی ذِی الْحِجَّةِ وَاَقْطَعُهُ قالَ اَقْضِهِ فی ذِی الْحِجَّةِ وَاَقْطَعْهُ اِنْ شِئْتَ **شرح** اقطعه در اول بتقدیر ان اقطعه است پس منصوب ومرفوع میتواند بود ودر دوم بصیغه امرست **یعنی** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از قضای ماه رمضان در ذی الحجه که عید اضحی فاصله میشود البته وانا بکه پراکنده کنم ان قضا را در غیر ذی الحجه امام کفت که قضا کن از ا در ذی الحجه وپراکنده کن از ا در غیر ذی الحجه نیز اکر خواستی **ششم اصل** عَنْ اَبی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ فی رَجُلٍ مَرِضَ فی شَهْرِ رَمَضانَ فَلَمّا بَرَأَ اَرادَ الْحَجَّ کَیْفَ یَصْنَعُ بِقَضاءِ الصَّوْمِ

قال

قالَ اِذا رَجَعَ فَلْیَصُمْهُ **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در مردی که بیمار شد در ماه رمضان پس چون صحیح شد اراده کرد حج را چون میکند با قضای روزه کفت که چون بر کردد پس باید که روزه دارد از ا مراد صورتیست که بر کشتن جمع تواند شد با قضا پیش از رمضانی دیکر واکر جمع نتواند شد وان حج حجة الاسلام باشد محل اشکالست

باب چهل ودوم اصل باب الرَّجُلِ یُصْبِحُ وَهُوَ یُرِیدُ الصِّیامَ فَیُفْطِرُ وَیُصْبِحُ وَهُوَ لا یُرِیدُ الصَّوْمَ فَیَصُومُ فی قَضاءِ شَهْرِ رَمَضانَ وَغَیْرِهِ شرح این باب بیان مردی که بصبح میرسد واو اراده روزه دارد پس افطار میکند ومردی که بصبح میرسد واو اراده ندارد روزه را پس روزه میدارد در قضای ماه رمضان وغیر ان در این باب هفت حدیث است

اول اصل عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ اَبی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ قالَ سَاَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یُصْبِحُ وَهُوَ یُرِیدُ الصِّیامَ ثُمَّ یَبْدُو لَهُ فَیُفْطِرُ قالَ هُوَ بِالْخِیارِ ما بَیْنَهُ وَبَیْنَ نِصْفِ النَّهارِ قُلْتُ هَلْ یَقْضِیهِ اِذا اَفْطَرَ قالَ نَعَمْ لِاَنَّها حَسَنَةٌ اَرادَ اَنْ یَعْمَلَها فَلْیُتِمَّها قُلْتُ فَاِنَّ رَجُلاً اَرادَ اَنْ یَصُومَ ارْتِفاعَ النَّهارِ اَیَصُومُ قالَ نَعَمْ **شرح** یبدو بیاء بکنقطه ودال بینقطه وواو بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر است البداء بفتح باء وذال بینقطه والف ممدوده ظاهر شدن ومراد اینجا اراده چیزیست که برخلاف سابق حادث شود ضمیر لانها راجع بصوم است وتانیث ان باعتبار خبرست ارتفاع منصوبست ونایب ظرف زمانست واضافه ان بنهار بعنوان مجازست زیرا که مراد ارتفاع الشمس فی النهارست **یعنی** روایتست از حلبی از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که پرسیدم اما ازا از مردی که بصبح میرسد برحالی که او اراده دارد روزه مستحب را بعد از ان اراده خلاف ان میکند پس افطار میکند بی تکلیف کسی امام کفت که او مختارست در زمانی که میان او ومیان نصف روزست اشارتست باینکه بعد از نصف روز افطار بی تکلیف کراهت مغلظه دارد کفتم که آیا قضا میکند از روزه را چون افطار کند کفت که آری زیرا که ان روزه حسنه ایست که اراده کرد که بجا آورد از ا پس باید که اتمام کند از ا بقضا کفتم که پس بدرستی که مردی اراده کرد که روزه دارد در وقت بلند شدن افتاب روز ا آیا روزه میدارد کفت که آری **دوم اصل** سَاَلْتُ اَبا عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ عَنِ الصّائِمِ الْمُتَطَوِّعِ تَعْرِضُ لَهُ الْحاجَةُ قالَ

بِالْخِیَارِ مَا بَیْنَهُ وَبَیْنَ الْعَصْرِ وَإِنْ مَكَثَ حَتَّى الْعَصْرِ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ یَصُومَ
وَإِنْ لَمْ یَكُنْ نَوَى ذَلِكَ فَلَهُ أَنْ یَصُومَ ذَلِكَ الْیَوْمَ إِنْ شَاءَ **شرح** عصر
عبارتست از اول ربع چهارم روز و منافات نیست میان این و حدیث سابق زیراکه
غلظت کراهت افطار بعد از زوال و پیش از عصر کمتر است از غلظت کراهت افطار
بعد از ان **یعنی** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از کسی که روزه نافله
میدارد پر میخورد او را حاجتی که باعث افطار میشود بی تکلیف و بیضرورت امام
گفت که او مختارست در زمانی که میان او و میان عصرست و اگر درنگ کند کسی تا عصر
باینمعنی که منافی روزه بفعل نیاورد بعد از ان بخاطر رسد او را اینکه روزه داند اگرچه
نبوده باینروش که نیت کرده باشد از روزه را پس او راست اینکه روزه دارد از روز را اگر
خواهد **سوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِهِ الصَّائِمُ بِالْخِيَارِ إِلَى
زَوَالِ الشَّمْسِ قَالَ ذَلِكَ فِي الْفَرِيضَةِ فَأَمَّا النَّافِلَةُ فَلَهُ أَنْ يُفْطِرَ أَيَّ سَاعَةٍ
شَاءَ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ **شرح** ضمیر قوله راجع بامام جعفر صادق علیه السلام است
و مراد اینست که این قول را پیشتر گفته بوده و در این وقت تفسیر ان کرده **یعنی** روایتست از
امام جعفر صادق علیه السلام در قول او که صایم مختارست تا زوال افتاب که آخر
نصف اول روزست گفت که ان در روزه فریضه است مثل قضاء ماه رمضان و مثل
نذر مطلق پس اما روزه نافله پس صایم راست اینکه افطار کند در هر ساعت که خواست
تا غروب افتاب مراد اینست که افطار او جایزست فی الجمله اگرچه پیش از زوال افتاب
کراهت فی الجمله دارد و بعد از ان تا عصر کراهت غلیظ میشود فی الجمله و بعد از آن
غلیظتر میشود چنانچه مفهوم شد از دو حدیث سابق **چهارم اصل** عَنْ أَبِي الْحَسَنِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الرَّجُلِ يَبْدُو لَهُ بَعْدَ مَا يُصْبِحُ وَيَرْتَفِعُ النَّهَارُ فِي صَوْمِ
ذَلِكَ الْيَوْمِ لِيَقْضِيَهُ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَلَمْ يَكُنْ نَوَى ذَلِكَ مِنَ اللَّيْلِ
قَالَ نَعَمْ لِيَصُمْهُ وَلْيَعْتَدَّ بِهِ إِذَا لَمْ يَكُنْ أَحْدَثَ شَيْئاً **شرح** روایتست
از امام موسی کاظم علیه السلام در مردی که بخاطر میرسد او را بعد از رسیدن
بصبح و ارتفاع روز روزه ان روز تا قضا کند از ماه رمضان بر حالی که نبود
باینروش که نیت کرده باشد از اول شب امام گفت که خوبست باید که روزه دارد

از او باید که حساب قضا کند از او اگر نبوده باشد باینروش که احداث کرده باشد چیزی
از منافی صوم را **پنجم اصل** عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رَجُلٍ أَتَى أَهْلَهُ فِي
يَوْمٍ يَقْضِيهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ قَالَ إِنْ كَانَ أَتَى أَهْلَهُ قَبْلَ زَوَالِ الشَّمْسِ
فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ إِلَّا يَوْمٌ مَكَانَ يَوْمٍ وَإِنْ كَانَ أَتَى أَهْلَهُ بَعْدَ زَوَالِ
الشَّمْسِ فَإِنَّ عَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ عَلَى عَشَرَةِ مَسَاكِينَ فَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ صَامَ
يَوْماً مَكَانَ يَوْمٍ وَصَامَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ كَفَّارَةً لِمَا صَنَعَ **شرح** علیه
ان یتصدق بتقدیر علیه ایضا ان یتصدق است زیراکه یوم مکان یوم اینجا نیز واجبست
و از ان قبیل اکتفا باقل واجبات زیراکه انچه واجبست اطعام عشرة مساکین یا کسوه
ایشان یا تحریر رقبه است چنانچه ظاهر شد از انچه گفتیم در حدیث باب دهم که باب وجوه
الصیام است در شرح و صوم ثلثه ایام فی کفارة الیمین تا آخر و این حدیث منافات
ندارد با انچه گذشت در حدیث هفتم باب بیست و دوم که علیه من الکفارة مثل ما علی الذی
یجامع فی شهر رمضان چنانچه مذکور شد در شرح ان **یعنی** روایتست از امام محمد باقر علیه السلام
در مردی که جماع کرد با زن خود در روزی که قضا میکند از ان ماه رمضان امام گفت
که اگر بوده باشد باینروش که جماع کرده باشد با زن خود پیش از زوال افتاب پس نیست
چیزی بر او مگر روزی بجای روزی و اگر باشد باینروش که جماع کرده باشد با زن خود
بعد از زوال افتاب پس بدرستی که بر اوست نیز اینکه تصدق کند بر ده مسکین پس اگر
توانایی نداشته باشد روزه میدارد روزی بجای روزی و روزه میدارد سه روز
را که کفاره باشد برای انچه کرده **ششم اصل** سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الْمَرْأَةِ تَقْضِي شَهْرَ رَمَضَانَ فَيُكْرِهُهَا زَوْجُهَا عَلَى الْإِفْطَارِ فَقَالَ لَا
يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُكْرِهَهَا بَعْدَ الزَّوَالِ **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم
از زنی که قضا میکند ماه رمضان را پس جبر میکند او را شوهر او بر افطار امام گفت که
سزاوار نیست او را اینکه جبر کند او را بعد از زوال افتاب **هفتم اصل** سَأَلْتُ أَبَا
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَنْوِي الصَّوْمَ فَيَلْقَاهُ أَخُوهُ الَّذِي هُوَ
عَلَى أَمْرِهِ أَيُفْطِرُ قَالَ إِنْ كَانَ تَطَوُّعاً أَجْزَأَهُ وَحُسِبَ لَهُ وَإِنْ كَانَ قَضَاءَ
فَرِيضَةٍ قَضَاهُ **شرح** الذی بدل یا عطف بیان اخوه است امر بمعنی کار عمده است

ومراد اینجا اعتقاد شیعه امامیه است یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام
را از مردی که نیت میکند صوم را پس برمیخورد و تکلیف میکند اورا برادر مؤمن او آیا
افطار میکند امام گفت که اگر روزهٔ نافله است مجزی شد اورا و حساب کرده شد
برای او و مراد اینست که میباید که افطار کند و اگر قضای روزه باشد قضا میکند از او
که بهتر اینست که تکلیف را قبول نکند هر چند که پیش از زوال باشد یا یا بمعنی که چون
خورده باشد باید که عوض دارد زیرا که انچه گرفته بوده محسوب نمیشود باب چهل و
سوم اصل باب الرجل يتطوع بالصيام وعليه من قضاء شهر رمضان شرح این باب بیان
مردیست که روزهٔ نافله میدارد بر حالی که براوست بعض قضای ماه رمضان در این
باب دو حدیث اول اصل سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ عَلَيْهِ
مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَيَّامٌ أَيَتَطَوَّعُ فَقَالَ لَا حَتَّى يَقْضِيَ مَا عَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ
رَمَضَانَ شرح پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از مردی که براوست
اثناء رمضان چند روز آیا روزهٔ نافله میدارد پس امام گفت که نه تا انکه قضا کند
انچه را که براوست اثناء رمضان دوم اصل سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الرَّجُلِ عَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ طَائِفَةٌ أَيَتَطَوَّعُ فَقَالَ لَا حَتَّى يَقْضِيَ
مَا عَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ شرح این ظاهرست از شرح سابق باب چهل و چهارم
اصل باب الرجل يموت وعليه من صيام شهر رمضان أو غيره شرح این باب بیان مردیست
که میمیرد بر حالی که براوست بعض روزهٔ ماه رمضان یا غیر آن روزه در این باب
شش حدیث اول اصل عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ فِي الرَّجُلِ يَمُوتُ وَعَلَيْهِ صَلَوٰةٌ أَوْ صِيَامٌ قَالَ يَقْضِي عَنْهُ أَوْلَى
النَّاسِ بِمِيرَاثِهِ قُلْتُ فَإِنْ كَانَ أَوْلَى النَّاسِ بِهِ امْرَأَةً فَقَالَ لَا إِلَّا الرِّجَالُ
شرح حفص بفتح حاء بینقطه و سکون فا و صاد بینقطه است بختری بفتح باء یک نقطه
و سکون خاء با نقطه و تاء دو نقطه در بالا و راء بینقطه است یعنی روایت از
حفص بن بختری از امام جعفر صادق علیه السلام در مردی که میمیرد بر حالی
که براوست نمازی یا روزهٔ امام گفت که قضا میکند از جانب او لایقترین مردمان
بمیراث او گفتم که پس اگر باشد لایقترین مردمان بان میراث زنی چونست امام گفت که

قضا نمیکند از جانب او مکرم مردان بمعنی اولی از جمله مردان دوم اصل عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ
مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ أَدْرَكَهُ رَمَضَانُ
وَهُوَ مَرِيضٌ فَتُوُفِّيَ قَبْلَ أَنْ يَبْرَأَ قَالَ لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَلَكِنْ يُقْضَى عَنِ
الَّذِي يَبْرَأُ ثُمَّ يَمُوتُ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ شرح ليس عليه بمعنى ليس على وليه لاجله [?]
یقضی بصیغه مجهولست و بصیغه معلوم میتواند بود یعنی روایت از محمد بن مسلم
از امام محمد باقر یا امام جعفر صادق علیهما السلام راوی گفت که پرسیدم امام را
از مردی که دریافت اورا رمضان بر حالی که او بیمارست پس وفات یافت پیش از انکه
صحیح شود امام گفت که نیست بر او چیزی از قضای روزه ولیک قضا کرده میشود
روزه از انکه صحیح میشود بقدری که گنجایش قضا داشته باشد بعد از ان بمیرد
پیش از انکه قضا کند سوم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِذَا صَامَ
الرَّجُلُ شَيْئاً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ثُمَّ لَمْ يَزَلْ مَرِيضاً حَتَّى مَاتَ فَلَيْسَ عَلَيْهِ
شَيْءٌ وَإِنْ صَحَّ ثُمَّ مَرِضَ ثُمَّ مَاتَ وَكَانَ لَهُ مَالٌ تُصُدِّقَ عَنْهُ مَكَانَ
كُلِّ يَوْمٍ بِمُدٍّ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ شرح تصدق بصیغه
ماضی مجهول باب تفعل بتقدیر تصدق [?] زیرا که در این صورت نیز قضا
واجبست یعنی روایت از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که چون روزه دارد
مرد چیزی از ماه رمضان بعد از ان همیشه بیمار باشد تا انکه میرد پس نیست بر او چیزی
و اگر صحیح شود بقدری که گنجایش قضا داشته باشد بعد از ان بیمار شود بعد از ان
میرد و باشد اورا مالی تصدق کرده میشود نیز از جانب او بجای هر روزی بچهار یک
صاعی از گندم مثلا و اگر نباشد اورا مالی همین روزه میدارد از جانب او کارساز او
بمعنی لایقترین مردم بمیراث او اگر میبود چهارم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَمُوتُ وَعَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ مَنْ يَقْضِي عَنْهُ قَالَ
أَوْلَى النَّاسِ بِهِ [margin: قُلْتُ وَإِنْ كَانَ أَوْلَى النَّاسِ بِهِ] امْرَأَةٌ قَالَ لَا إِلَّا الرِّجَالُ شرح روایت از امام جعفر صادق
علیه السلام راوی گفت که پرسیدم امام را از مردی که میمیرد بر حالی که براوست از ماه
رمضان که قضا میکند از جانب او گفت که لایقترین مردمان باو گفتم که هر چند که باشد
لایقترین مردمان باو زنی گفت که نه قضا نمیکند از جانب او مکرم مردان پنجم اصل كَتَبْتُ

الی الآخر علیه السلام رجل مات وعلیه قضاء من شهر رمضان
عشرة ایام وله ولیان هل یجوز لهما ان یقضیا عنه جمیعا خمسة ایام
احد الولیین وخمسة ایام الآخر فوقع علیه السلام یقضی عنه اکبر
ولییه عشرة ایام ولاءً ان شاء الله شرح ولاء بفتح واو مصدر باب حسب
بمعنی ولایت که اولی بتصرف بودنست وبکسر واو مصدر باب مفاعله است بمعنی پی در پی
کردن وبنا بر اول مفعول له یقضی است وبنا بر دوم حال از عشرة ایام است بمعنی ذات
ولاء ومحمول بر استحبابست چنانچه ظاهرست از آنچه گذشت در حدیث اول باب چهل و
یکم که باب قضاء شهر رمضانست یعنی نوشتم سوی صاحب الزمان علیه السلام
که آخر ائمه است مطلقا یا مراد اینست که نوشتم سوی امام حسن عسکری که آخر ائمه است
که ظاهر بوده اند که مردی مرد برحالی که براوست قضای از ماه رمضان ده روز واورا
دو ولی میراث که تفاوت در میراث ایشان نیست آیا جایزست ایشان را اینکه قضا کنند
از او بهمکی پنج روز را یکی از دو ولی وپنج روز را ولی دیگر پس نوشت علیه السلام که
قضا میکند از او بزرگتر دو ولی او ده روز را بسبب ولی بودن ان شاء الله ششم
اصل عن الحسن بن علی الوشاء عن ابی الحسن الرضا علیه السلام قال سمعته
یقول اذا مات رجل وعلیه صیام شهرین متتابعین من علة فعلیه ان
یتصدق عن الشهر الاول ویقضی الشهر الثانی شرح شهرین متتابعین عبارتست
از دو شهر رمضان که متوالی باشد چنانچه گذشت در باب من توالی علیه رمضانان
من برای سببیت است علة بکسر عین بمعنی بیماری پیوسته است علیه بمعنی علی ولیه
لاجله است یعنی روایتست از حسن بن علی نقاش جامه‌ها از امام رضا علیه السلام گفت
که شنیدم از امام میگفت که چون میرد مردی برحالی که براو باشد روزه دو ماه رمضان
پی در پی بسبب بیماری که فرصت قضا نداده باشد پس بر ولی اوست برای او اینکه تصدق کند
از ماه رمضان اول بمد طعام وقضا کند ماه رمضان دوم را باب چهل وپنجم
اصل باب صوم الصبیان ومتی یؤخذون به شرح این باب بیان روزه اطفالست
که برای عادت فرمودنست وبیان اینکه کی گرفتار کرده میشوند بروزه فریضه در این
باب چهار حدیثست اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال انا نامر

صبیاننا بالصیام اذا کانوا فی سبع سنین بما اطاقوا من صیام الیوم فان
کان الی نصف النهار واکثر من ذلک او اقل فاذا غلبهم العطش و
الغرث افطروا حتی یتعودوا الصوم ویطیقوه فمروا صبیانکم اذا کانوا
ابناء تسع سنین بما اطاقوا من صیام فاذا غلبهم العطش افطروا شرح الا
طاقه مصدر باب افعال وسعت در قدرت وتنگی در قدرت ومراد اینجا معنی اولست ومعنی دوم
مذکور شد در آنچه گذشت در شرح حدیث پنجم باب سی وهفتم الغرث بفتح غین با نقطه وفتح
راء بی نقطه وثاء سه نقطه مصدر باب علم گرسنگی یعنی روایتست از امام جعفر صادق ع
گفت که بدرستی که ما امر میکنیم اطفال خود را بروزه چون باشند در هفت سالگی بانچه تاب
تحمل آورند از روزه روز هرچند که باشد تا نصف روز وبیشتر از آن یا کمتر پس چون
از کار کند ایشان را تشنگی وگرسنگی افطار میکنند تا آنکه عادت خود کنند روزه را وتاب آورند
آن را پس امر کنید اطفال خود را چون باشند فرزندان نه سال بانچه تاب آورند از روزه پس چون
از کار کند ایشان را تشنگی مثلا افطار میکنند دوم اصل سألت ابا عبد الله علیه
السلام فی کم یؤخذ الصبی بالصیام قال ما بینه وبین خمسة عشر سنة
واربعة عشر سنة فان هو صام قبل ذلک فدعه ولقد صام ابنی فلان
قبل ذلک فترکته شرح بلوغ یعنی تکلیف الهی بعنوان فرض مختلف میشود باختلاف
خلقت آدمی مذکر گاهی در پانزده سالگی است وگاهی در چهارده سالگیست وگاهی در سیزده
سالگی بیانش چنانچه می آید در کتاب الوصایا در حدیث ششم آخر ابواب پس مراد بقبل ذلک
سیزده سالگی است شاید که مراد بفلان امام موسی کاظم علیه السلام باشد زیرا که چون
عقل در کمال باشد بلوغ زودتر میشود والله اعلم یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام
را که در چند سالگی گرفتار کرده میشود طفل مذکر بروزه فریضه گفت در سنی که
میان او ومیان پانزده سالست وچهارده سالست یعنی اینکه گاهی در سن پانزده سالگی است
اگر احتلام یا روییدن موی درشت مثلا پیش از آن نشده باشد وگاهی در سن چهارده
سالگی است اگر یکی از آنها شده باشد پس اگر او روزه فریضه دارد پیش از آنچه مذکور
شد پس واگذار او را با این معنی که چون بلوغ ممکنست پیش از آن اگرچه نادرست پس
واگذار او را هر آینه روزه فریضه داشت پسر من فلان پیش از آن وقت پس واگذاشتم

اورا **سوم اصل** عَنْ سَماعَةَ قالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الصَّبِيِّ مَتىٰ يَصُومُ قالَ إِذا قَوِيَ
عَلَى الصِّيامِ **شرح** روايتست از سماعه كه از راويان امام جعفر صادق وامام موسى
كاظم عليهما السّلم است كفت كه پرسيدم امام را از طفل كه چه وقت روزه ميدارد
براى عادت كردن امام كفت كه چون قوت بهم رساند بر روزه **چهارم اصل** عَنْ أَبِي
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ قالَ إِذا أَطاقَ الغُلامُ صَوْمَ ثَلٰثَةِ أَيّامٍ مُتَتابِعَةٍ
فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ صِيامُ شَهْرِ رَمَضانَ **شرح** واجبات از مفروضات زيرا كه
واجبات كه تاركان مستحق سرزنش شود خواه مستحق عذاب آخرت نيز شود وخواه
نشود ومفروضات كه تاركان مستحق عذاب آخرت شود في الجمله پس بر نابالغ چيزى
واجب ميباشد اما مفروض نمى باشد نظير اينكه نوافل يوميه وغسل جمعه ومانند آنها
بر بالغ واجبست اما مفروض نيست **يعني** روايتست از امام جعفر صادق عليه السّلام
كفت كه چون وسعت در قدرت بهم رساند پس روزه سه روز پى در پى را بتحقيق
واجب ميشود بر او روزهٔ ماه رمضان اكرچه فرض نشده باشد **باب چهل وششم**
اصل باب من اسلم في شهر رمضان شرح اين باب بيان كسيست كه مسلمان شد در
ماه رمضان در اين باب سه حديثست **اوّل اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ
أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ أَسْلَمَ فِي النِّصْفِ مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ ما عَلَيْهِ مِنْ
صِيامِهِ قالَ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلّا ما أَسْلَمَ فِيهِ **شرح** روايتست از امام جعفر
صادق عليه السّلم اينكه او پرسيده شد از مردى كه مسلمان شد در نصف از ماه
رمضان چيست بر او از روزهٔ آن ماه امام كفت كه نيست بر او مكر روزهٔ آن نصفى كه
مسلمان شد در آن مراد اينست كه قضاء روزه نصف اوّل بر او فرض نيست **دوم اصل**
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ آبائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلامُ أَنَّ عَلِيّاً عَلَيْهِ السَّلمُ كانَ يَقُولُ
فِي رَجُلٍ أَسْلَمَ فِي نِصْفِ شَهْرِ رَمَضانَ إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلّا ما يَسْتَقْبِلُ
شرح روايتست از امام جعفر صادق از پدران خود عليهم السّلم اينكه على عليه السّلم
بود باين روش كه ميكفت در مردى كه مسلمان شد در نصف ماه رمضان كه بدرستى
كه شان اينست كه نيست بر او روزه مكر آنچه روبرو اوست **سوم اصل** سَأَلْتُ أَبا عَبْدِ اللهِ
عَلَيْهِ السَّلمُ عَنْ قَوْمٍ أَسْلَمُوا فِي شَهْرِ رَمَضانَ وَقَدْ مَضىٰ مِنْهُ أَيّامٌ هَلْ

عَلَيْهِمْ أَنْ يَصُومُوا ما مَضىٰ مِنْهُ أَوْ يَوْمَهُمُ الَّذِي أَسْلَمُوا فِيهِ فَقالَ لَيْسَ
عَلَيْهِمْ قَضاءٌ وَلا يَوْمُهُمُ الَّذِي أَسْلَمُوا فِيهِ إِلّا أَنْ يَكُونُوا أَسْلَمُوا
قَبْلَ طُلُوعِ الفَجْرِ **شرح** پرسيدم امام جعفر صادق عليه السّلام را از جمعى كه
مسلمان شدند در ماه رمضان بر حالى كه بتحقيق كذشته بود از آن ماه روزى چند آيا
بر ايشانست اينكه روزه دارند آنچه را كه كذشت از آن ماه يا روزه دارند روز خود را كه در
مسلمان شدند در آن پس امام كفت كه نيست بر ايشان قضايى بر آن ايام كذشته و نه روزهٔ
روز ايشان كه در آن مسلمان شدند در آن مكر اينكه باشند باين روش كه مسلمان شده باشند
پيش از طلوع فجر صادق **باب چهل وهفتم اصل ابواب السفر باب كراهية السفر في**
شهر رمضان شرح اين هفت باب بابهاى متعلقه بسفر است از آن جمله باب بيان
ناخوش شمردن سفر در ماه رمضانست در اين باب دو حديثست **اوّل اصل** سَأَلْتُ
أَبا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ عَنِ الخُرُوجِ إِذا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضانَ قالَ لا
إِلّا فِيما أُخْبِرُكَ بِهِ خُرُوجٌ إِلَى مَكَّةَ أَوْ غَزْوٍ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ
مالٍ تَخافُ هَلاكَهُ أَوْ أَخٍ تُرِيدُ وَداعَهُ وَإِنَّهُ لَيْسَ أَخاً مِنَ الأَبِ
وَالأُمِّ **شرح** خروج مرفوع وخبر مبتداى محذوفست بتقدير هو خروج وضمير محذوف
راجعست بخروج حسن كه مستثنى است غزو ودو نظير آن مجرورست بعطف بر مكه
يعني پرسيدم امام جعفر صادق عليه السّلام را از بيرون رفتن بسفر چون داخل
شود ماه رمضان برؤيت هلال آن مثلا امام كفت كه خوب نيست مكر در آنچه خبر
ميدهم ترا بآن خروج خوب خروجيست سوى مكه يا سوى جهادى در راه الله تعالى
يا سوى مالى كه ترسى ضايع شدن آن را يا سوى برادرى كه ميخواهى وداع او را چون
بسفر رفتنى باشد وبدرستى كه آن برادر نيست برادرى كه از پدر و مادر باشد بلكه مراد
برادرى در ايمانست **دوم اصل** عَنِ الحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلامُ
قالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَدْخُلُ شَهْرُ رَمَضانَ وَهُوَ مُقِيمٌ لا يُرِيدُ بَراحاً
ثُمَّ يَبْدُو لَهُ بَعْدَ ما يَدْخُلُ شَهْرُ رَمَضانَ أَنْ يُسافِرَ فَسَكَتَ :.
فَسَأَلْتُهُ غَيْرَ مَرَّةٍ فَقالَ يُقِيمُ أَفْضَلُ إِلّا أَنْ تَكُونَ جَماعَةٌ لا بُدَّ مِنَ

الخروج فيها او يخوف على ماله شرح غير منصوب و نايب مفعول مطلقت و
مضافست بفيم بتقدير ان يقيم است پس منصوب و مرفوع ميتواند بود نكون از افعال ناقصه
جماعتم مرفوعست و در بعض نسخ بجای ان حاجة است يخوف بصيغه مضارع غايب معلوم
باب تفعل منصوب است يعنی روايتست از حلبی از امام جعفر صادق عليه السلام كفت كه
پرسيدم امام را از مردی كه داخل ميشود ماه رمضان بر حالی كه او مقيم است ميخواهد
سفر برا بعد از ان بخاطر ميرسد او را بعد از ان كه داخل ميشود ماه رمضان اينكه سفر كند
پس امام ساكت شد پس پرسيدم او را چند بار پس امام كفت كه اينكه اقامت كند افضلست
مكر اينكه باشند جماعتی كه نيست چاره از بيرون رفتن در ايشان باينمعنی كه قافله بر سر
راه باشد كه اكر با ايشان نرود قافله ديكر بهم نرسد و حاجت ضروری او فوت شود يا
بسيار ترسد بر مال خود باب چهل و هشتم اصل باب كراهية الصوم فی السفر شرح
اين باب بيان ناخوش شمردن روزه در سفرست در اين باب هفت حديث اول اصل
قلت لابی عبد الله عليه السلام قوله عز و جل فمن شهد منكم
الشهر فليصمه قال ما ابينها من شهد فليصمه و من سافر فلا يصمه
شرح ما ابينها باء يك نقطه و ياء دو نقطه در پايين و نون بصيغه ماضی غايب معلوم
باب افعال فعل تعجب است و ضمير راجع بآيتست زيرا كه مقصود سائل سؤال از روزه
مسافرست كه در تتمه آيتست و كمال وضوح اين آيت باعتبار اشتمال فمن بر فاء تفريعيه است
كه دلالت ميكند بر اينكه شهود شهر عبارتست از علم بحدوث ان نه بمعنی اقامت در ان
زيرا كه بنا بر اين تقدير تفريع ما بعد ان بر سابق معقول نيست و ايضا اكر مراد ان ميبود
ميبايست كه بجای من شهد منكم كويد كه من شهد و صح منكم زيرا كه چنانچه مسافر
روزه نميدارد و برای تقويت اين دلالت تقديم مريض بر مسافر شده پس ذكر و من
كان مريضا تا آخر بمنزله استثناءاست چنانچه بيان شد در شرح حديث دوم باب
هفتم يعنی كفتم امام جعفر صادق عليه السلام را كه قول الله عز و جل در سوره بقره
كه پس هر كه دانست از جمله شما ماه رمضان را پس بايد كه روزه دارد انرا تا آخر آيت امام
كفت كه بغايت واضحست ان آيت بيان اين انكه هر كه دانست پس بايد كه روزه دارد انرا

مريض نيز روزه نميدارد
صح

و هر كه سفر كرد با وجود دانستن ان پس بايد كه روزه ندارد انرا مانند مريض دوم اصل
قال رسول الله صلى الله عليه و آله ان الله عز و جل تصدق على مرضى امتی
و مسافريها بالتقصير و الافطار ايسر احدكم اذا تصدق بصدقة
ان ترد عليه شرح تقصير اينجا بمعنی خوردن روزه بقصد قضاءست پس والافطار
بمنزله عطف تفسير تقصيرست يعنی كفت رسول الله صلى الله عليه و آله كه بدرستی كه الله
عز و جل تصدق كرد بر بيماران امت من و مسافران ايشان بكوتاه كردن روزه و خوردن
ان آيا خوشحال ميكند يكی از شما را چون تصدق كند بصدقه اينكه بر كردانيده شود بر او مراد
اينست كه صوم مريض و مسافر حرامست و الله تعالى را بغضب مي آورد مانند صوم عيد فطر
و اضحی نظير اينكه كفته در سوره اعراف قل من حرم زينة الله التی اخرج لعباده و الطيبات
من الرزق سوم اصل عن ابی عبد الله عليه السلام قال الصائم فی السفر فی
شهر رمضان كالمفطر فيه فی الحضر ثم قال ان رجلا اتی النبی صلى الله
عليه و آله فقال يا رسول الله اصوم شهر رمضان فی سفر فقال لا فقال
يا رسول الله انه علی يسير فقال رسول الله صلى الله عليه و آله ان الله عز و جل تصدق على مرضى امتی
و مسافريها بالافطار فی شهر رمضان ايعجب احدكم لو تصدق
بصدقة ان ترد عليه شرح روايتست از امام جعفر صادق عليه السلام كفت
كه روزه دار در سفر در ماه رمضان مانند افطار كننده در ماه رمضان در حضرست
باعتبار اينكه هر دو مخالفت كرده اند مقتضای آيت سوره بقره را كه مذكور شد در حديث
اول اين باب بعد از ان امام كفت كه بدرستی كه آمد مردی نزد نبی صلى الله عليه و آله
پس كفت كه ای رسول الله آيا روزه ميدارم ماه رمضان را در سفری پس كفت كه نه پس مرد
كفت ای رسول الله بدرستی كه ان روزه سفر بر من آسانست پس كفت رسول الله صلى الله
عليه و آله كه بدرستی كه الله عز و جل تصدق كرد بر بيماران امت من و مسافران ايشان
بخوردن روزه در ماه رمضان ايا خوش می آيد يكی از شما را اكر تصدق ميكرد بصدقه
اينكه بر كردانيده شود سوی او چهارم اصل قال رسول الله صلى الله عليه و آله
خيار امتی الذين اذا سافروا افطروا و قصروا و اذا احسنوا استبشروا
و اذا اساؤا استغفروا و شرار امتی الذين ولدوا فی النعيم و غذوا به

انه علی يسير فقال
يا رسول الله
صح

يَأكُلُونَ طَيِّبَ الطَّعَامِ وَيَلْبَسُونَ لَيِّنَ الثِّيَابِ وَإِذَا تَكَلَّمُوا لَمْ يُصَدَّقُوا
شرح گفت رسول الله صلی الله علیه وآله که نیکان امت من جمعیند که چون سفر کنند بخورند
روزه را و کوتاه کنند نماز را و چون نیکی کنند کناده روی کنند و خوشحال شوند و چون بدی
کنند استغفار کنند و بدان امت من جمعیند که زاده شدند در نعمت و غذا داده شدند
بان نعمت میخورند پاکیزه خوردنی را و میپوشند نرم جامها را و چون سخن گویند راست
نمیگویند چنانچه متعارفست در اکثر اهل نعم پنجم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ إِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ مُسَافِرًا أَفْطَرَ وَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَمَعَهُ
النَّاسُ وَفِيهِمُ الْمُشَاةُ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى كُرَاعِ الْغَمِيمِ دَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ
فِيمَا بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ فَشَرِبَهُ وَأَفْطَرَ ثُمَّ أَفْطَرَ النَّاسُ مَعَهُ وَتَمَّ أُنَاسٌ
عَلَى صَوْمِهِمْ فَسَمَّاهُمُ الْعُصَاةَ وَإِنَّمَا يُؤْخَذُ بِآخِرِ أَمْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ شرح کراع بضم کاف و تخفیف راء بی‌نقطه و الف و عین بی‌نقطه بمعنی بعض سنگ است
که مانند بینی از آن بیرون آمده و باریک شده غمیم بفتح غین بانقطه و کسر میم و سکون
یاء دو نقطه در پایین اسم سنگستانیست که نزدیک مدینه است و رسیدن مسافر از مدینه
بکراع از علامت رسیدن او بحد ترخص است و در حوالی مدینه دو سنگستان بزرگست
که دور از او گرفته و جمعی تفسیر کراع الغمیم را مختلف کرده اند صاحب قاموس گفته
که کراع الغمیم موضع علی ثلثه امیال من عسفان و گفته که کراع الغمیم کامیر واد
بین الحرمین علی مرحلتین من مکة و جوهری گفته که کراع الغمیم موضع بالحجاز و ابن
اثیر در نهایه گفته که وفیه خرج عام الحدیبیه حتی بلغ کراع الغمیم هو اسم موضع
بین مکه و المدینه و الکراع جانب مستطیل من الحرة تشبیها بالکراع و هو ما دون الرکبة
من الساق و الغمیم بالفتح واد بالحجاز و در کتاب خلاصه تاریخ المدینه چنین است
که الغمیم بالفتح موضع بین رابغ و الجحفه اقطعه النبی صلی الله علیه و آله و سلم اوفی
من موالیه یضاف الیه کراع الغمیم سمی بجبل اسمه الغمیم قاله المجد و قال ابن شهاب
الغمیم بین عسفان و ضجنان و قال عیاض هو واد بعد عسفان بثمانیة امیال و الکراع
جبل اسود بطرف الحرة یمتد بهذا الوادی یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم

گفت که چون بیرون رود مرد در ماه رمضان بر حالی که مسافر باشد افطار میکند و امام
گفت که بدرستی که رسول الله صلی الله علیه و آله بیرون رفت از مدینه سوی مکه
در ماه رمضان و با او بودند مردمان و در میان ایشان بودند پیادگان پس وقتی که
رسید بحد ترخص که کراع الغمیم است طلب کرد قدحی از آب را در میان ظهر و عصر پس
آشامید از او و خورد روزه را بعد از آن خوردند مردمان با او و باقی ماندند جمعی
بر روزهٔ خودشان پس نام نهاد ایشان را عاصیان یا بمعنی که تا آخر عمر ایشان را عاصیان
میگفت و جز این نیست که چسبیده میشود باخر کار رسول الله صلی الله علیه و آله
اشارتست باینکه اگر مخالفان دعوی نسخ حرمت صوم در سفر کنند باطلست زیرا که
این قضیه در آخر کار بوده ششم اصل عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمَّى
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَوْمًا صَامُوا حِينَ أَفْطَرَ وَقَصَّرَ عُصَاةً وَ
قَالَ هُمُ الْعُصَاةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَإِنَّا لَنَعْرِفُ أَبْنَاءَهُمْ وَأَبْنَاءَ
أَبْنَائِهِمْ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا شرح روایتست از امام محمد باقر علیه السلم گفت که نام
نهاد رسول الله صلی الله علیه و آله جمعی را که روزه داشتند در وقتی که او افطار کرد
و کوتاه کرد نماز را عاصیان و گفت که ایشانند عاصیان تا روز قیامت یا بمعنی که هر که
تا روز قیامت موافقت ایشان در این بدعت یا بدعتی دیگر کند باعث گناهی علیحده
برای ایشان میشود و بدرستی که ما هر آینه میشناسیم پسران ایشان را و پسران پسران ایشان را
تا امروز هفتم اصل سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ لَوْ أَنَّ رَجُلًا
مَاتَ صَائِمًا فِي السَّفَرِ مَا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ شرح شنیدم از امام جعفر صادق
میگفت که اگر اینکه مردی بمیرد روزه دار در سفر در ماه رمضان در حضور من نماز
نمیگذاردم بر او باب چهل و نهم اصل باب من صام في السفر بجهالة شرح این
باب بیان کسی است که روزه داشت در سفر در ماه رمضان از روی ندانستگی در این
باب سه حدیث اول اصل عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ صَامَ فِي السَّفَرِ فَقَالَ إِنْ كَانَ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَهَى عَنْ ذَلِكَ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ بَلَغَهُ
فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ شرح روایتست از حلبی از امام جعفر صادق علیه السلم راوی

گفت که گفتم اما اگر مردی روزه داشت در سفر چونست پس امام گفت که اگر باشد باین وی
که رسیده باشد باو اینکه رسول الله صلی الله علیه وآله نهی کرد ازان روزه خواه
بفهمیدن آیت سورهٔ بقره که مذکور شد در حدیث اول باب سابق وخواه بروشنی
دیگر مثل تواتران از ائمه اهل البیت علیهم السلام پس براوست قضا واگر نباشد بوی
که رسیده باشد باو پس نیست چیزی از قضا براو **دوم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ ع
قَالَ مَنْ صَامَ فِی السَّفَرِ بِجَهَالَةٍ لَمْ یَقْضِهِ **شرح** روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلم گفت که هر که روزه داشت در سفر در ماه رمضان با جهل مسئله
قضا نمیکند آنرا **سوم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ اِذَا سَافَرَ
الرَّجُلُ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ اَفْطَرَ وَاِنْ صَامَهُ بِجَهَالَةٍ لَمْ یَقْضِهِ **شرح**
این ظاهرست از شرح سابق **باب پنجاهم اصل باب من لا یجب له الافطار و
التقصیر فی السفر ومن یجب له ذلك شرح** این باب بیان کسیست که ثابت نیست
برای او افطار وکوتاه کردن نماز در سفر وبیان کسی که ثابتست برای او وآنچه مذکور
شد درین باب هفت حدیثست **اول اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ
قَالَ الْمُکَارِی وَالْجَمَّالُ الَّذِی یَخْتَلِفُ وَلَیْسَ لَهُ مُقَامٌ یُتِمُّ الصَّلٰوةَ
وَیَصُومُ شَهْرَ رَمَضَانَ **شرح** المکاری بضم میم وتخفیف کاف والف وکسر راء
بی‌نقطه وتخفیف یاء دونقطه در پایین کسی که کار او بکرایه دادن ستور وهمراه بودنست
الاختلاف آمد ورفت مقام بضم میم مصدر باب افعالست بمعنی درنگ کردن ومراد
اینست که درنگ او بقدر بکار ساز نیست وتوطن نیست زیرا که شغل او تردداست چنانچه
گذشت در کتاب الصلوة در حدیث اول باب هشتادم که باب صلوة الملاحین
والمکارین تا آخرست که لانه عملهم **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
گفت که ستوردار وساربان که تردد میکند با ستور یا با شتر ونیست او را درنگی و
توطنی اتمام میکند نماز را وروزه میدارد ماه رمضان را مراد اینست که سفری که مذکور
در آیت سورهٔ بقره شامل حال او نیست زیرا که شغل او ترددست **دوم اصل** عَنْ
اِبْنِ اَبِی عُمَیْرٍ عَنْ بَعْضِ اَصْحَابِهِ قَالَ لَا یُفْطِرُ الرَّجُلُ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ
اِلَّا فِی سَبِیلِ حَقٍّ **شرح** کشی در محمد بن ابی عمیر گفته انه ممن اجمع اصحابنا علی

تصحیح ما یصح عنه واقروا له بالفقه والعلم واو از راویان امام رضا وامام محمد
نقی علیهما السلم است **یعنی** روایتست از محمد بن ابی عمیر از بعض یاران او گفت که
افطار نمیکند مرد در ماه رمضان مگر در راهی که بکار آمدنی باشد مراد اینست که در
سفر باطل افطار نمیتواند کرد **سوم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ مَنْ سَافَرَ قَصَّرَ وَاَفْطَرَ اِلَّا اَنْ
یَکُونَ رَجُلًا سَفَرُهُ اِلَی الصَّیْدِ اَوْ فِی مَعْصِیَةِ اللّٰهِ اَوْ رَسُولًا لِمَنْ یَعْصِی
اللّٰهَ اَوْ فِی طَلَبِ شَحْنَاءَ اَوْ سِعَایَةٍ ضَرَرٍ عَلٰی قَوْمٍ مُسْلِمِینَ **شرح** مراد بمعصیت
اینجا اختیار مذهب ائمه ضلالت وترویج دین باطلست که باعث تعدی حدود
الله میشود چنانچه گفته در سورهٔ نساء ومن یعص الله ورسوله ویتعد حدوده
پس منافات ندارد با اینکه باقی فسوق نیز حرام باشد الشحناء بفتح شین بانقطه
وسکون حاء بی‌نقطه ونون والف ممدوده دشمنی میان جمعی السعایه بکسر
سین بی‌نقطه وعین بی‌نقطه والف ویاء دونقطه در پایین کسب چیزی **یعنی**
روایتست از محمد بن مروان از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که شنیدم از امام
میگفت که هر که سفر کند کوتاه میکند نماز وروزه را مگر آنکه باشد مردی که سفر او سوی
صیدست باین معنی که صید لهو مطلب او باشد وبرای طلب قوت عیال نباشد یا
سفر او در ترویج مذهب باطل باشد یا باشد مرد فرستاده از جانب کسی که ترویج
مذهب باطل میکند یا در طلب عداوت میان مردم باشد بسخن چینی یا در کسب
ضرری برای جمعی مسلمانان نزد حاکمی ظالم باشد **چهارم اصل** سَاَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَیْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ یُشَیِّعُ اَخَاهُ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَیَبْلُغُ مَسِیرَةَ
یَوْمٍ اَوْ مَعَ رَجُلٍ مِنْ اِخْوَانِهِ اَیُفْطِرُ اَوْ یَصُومُ قَالَ یُفْطِرُ **شرح** پرسیدم
امام جعفر صادق علیه السلام را از مردی که همراهی میکند برادر خود را در ماه
رمضان پس میرسد بمسافت روزی یا با مردی از برادران مؤمن خود آیا افطار
میکند یا روزه میدارد امام گفت که افطار میکند مراد اینست که این سفر باطل نیست
پنجم اصل عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ اَحَدِهِمَا عَلَیْهِمَا السَّلَامُ فِی الرَّجُلِ یُشَیِّعُ
اَخَاهُ مَسِیرَةَ یَوْمٍ اَوْ یَوْمَیْنِ اَوْ ثَلٰثَةٍ قَالَ اِنْ کَانَ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ

فلیفطر قلت ایّما افضل یصوم او یشیّعه قال یشیّعه انّ الله عزّ وجلّ
قد وضعه عنه **شرح** روایتست از محمد بن مسلم از امام محمد باقر یا امام جعفر
صادق علیهما السّلام در مردی که همراهی میکند برادر خود را در مسافت یکروز
یا دو روز یا سه روز چون لست امام کفت که اکر باشد در ماه رمضان پس باید که
افطار کند کفتم که کدام افضل است اینکه روزه دارد یا اینکه همراهی کند او را بدرستی
که الله عزّ وجلّ واکذاشته روزه را از او و بیان این می آید در شرح حدیث آخر این
باب **ششم اصل** قلت لابی عبد الله علیه السّلام رجل من اصحابی
قد جاءنی خبره من الاعوص وذلک فی شهر رمضان اتلقّاه و
افطر قال نعم قلت اتلقّاه وافطر او اقیم واصوم قال تلقّه وافطر
شرح اعوص بفتح همزه و سکون عین بینقطه و فتح واو و صاد بینقطه موضعیست
در جانب مشرق مدینه **یعنی** کفتم امام جعفر صادق علیه السّلم را که مردی از یاران
من بتحقیق آمد خبر او از اعوص که از سفر باز کشته و بانجا رسیده و آن در ماه رمضانست
آیا جایزست اینکه برخورم او را باستقبال و افطار کنم امام کفت که آری کفتم که آیا
برخورم او را و افطار کنم یا درنک کنم و روزه دارم امام کفت که برخور او را و افطار کن
هفتم اصل عن زرارة عن ابی جعفر علیه السّلام قال قلت الرّجل
یشیّع اخاه فی شهر رمضان الیوم والیومین قال یفطر ویقضی قیل
له فذلک افضل او یقیم ولا یشیّعه قال یشیّعه ویفطر فانّ ذلک
حقّ علیه **شرح** روایتست از زراره از امام محمد باقر علیه السّلم کفت که کفتم امام را
که مردی همراهی میکند برادر خود را در ماه رمضان یکروز و دو روز امام کفت که
افطار میکند و قضا میکند کفته شد امام را که پس آیا آن افضل است یا اینکه درنک
کند و همراهی نکند کفت اینکه همراهی کند او را و افطار کند چه بدرستی که آن حقّی
بر او مراد اینست که آن مستحب و حقّ النّاس است و ترک سفر در ماه رمضان مستحب
و حقّ الله است و اوّل مقدم است بر دوم چون معارضه واقع شود **باب پنجاه و یکم**
اصل باب صوم التّطوّع فی السّفر وتقدیمه وقضائه **شرح** این باب بیان روزه
نافله در سفرست و بیان تقدیم آن روزه بر سفر و بیان قضای آن روزه بعد از

امام کفت اینکه همراهی کند او را

فراغ از سفر در این باب پنج حدیث است **اوّل اصل** خرج ابو عبد الله علیه السّلم
من المدینة فی ایّام بقین من شعبان فکان یصوم ثمّ دخل علیه
شهر رمضان وهو فی السّفر فافطر فقیل له تصوم شعبان وتفطر
شهر رمضان فقال نعم شعبان الیّ ان شئت صمت وان شئت
لا وشهر رمضان عزم من الله عزّ وجلّ علی الافطار **شرح** العزم بفتح
وضم عین بینقطه و سکون زای بانقطه مصدر باب ضرب خواستن چیزی بعنوان
جزم و این اشارتست بآیت سوره بقره که بیان شد در شرح حدیث اوّل باب چهل و
هشتم که باب کراهیة الصّوم فی السّفر است **یعنی** بیرون رفت امام جعفر صادق
از مدینه در چند روز که مانده بود از شعبان پس بود باین روش که روزه میداشت
بعد از ان داخل شد بر او ماه رمضان و او در سفر بود پس افطار کرد پس کفته شد
او را که آیا روزه میداری شعبان را و افطار میکنی ماه رمضان را پس کفت که آری بیان
این آنکه شعبان مفوض بسوی منست اکر خواهم روزه میدارم و اکر خواهم نمیدارم
و ماه رمضان حکم جزمست از جانب الله عزّ وجلّ بیان این آنکه فرضست بر من
افطار **دوم اصل** عن عذافر قال قلت لابی عبد الله علیه السّلام اصوم
هذه الثّلاثة الایّام فی الشّهر فربّما سافرت وربّما اصابتنی علّة
فیجب علیّ قضاؤها قال فقال لی انّما یجب الفرض فامّا غیر الفرض
فانت فیه بالخیار قلت بالخیار فی السّفر والمرض قال فقال المرض
قد وضعه الله عزّ وجلّ عنک والسّفر ان شئت فاقضه وان
لم تقضه فلا جناح علیک **شرح** عذافر بضم عین بینقطه و تخفیف ذال با نقطه
والف و کسر فاء و رای بینقطه است واجب اینجا بمعنی چیزیست که تارک آن مستحق سرزنش
شود خواه مستحق عذاب آخرت نیز شود مثل روزه ماه رمضان و قضای آن و خواه
نشود دوم مستحب مؤکد است پس مستحب غیر مؤکد مثل قضای روزه سه روز که در
سفر خورده شده باشد مستحب هست امّا واجب نیست بخلاف قضای سه روز که در مرض
خورده شده باشد که مستحب نیست اصلا باین معنی که قصد قضا مستحب نیست اکرچه اصل روزه
مستحب باشد **یعنی** روایتست از عذافر کفت که کفتم امام جعفر صادق علیه السّلم را

که روزه میدارم این سه روز از در ماه که پنجشنبه اول و چهارشنبه میان و پنجشنبه
آخر است پس بسا که سفر کردم و بسا که برخوردم را مرضی پس آیا واجب میشود بر من قضای
آنها راوی گفت که پس امام گفت مرا که جز این نیست که واجب میشود قضای فرض چون در سفر
یا مرض خورده شود پس اما غیر فرض پس تو در قضای آن مختاری گفتم که آیا مختارم در سفر
و مرض راوی گفت که پس امام گفت که مرض تحقیق واگذاشته است الله عز و جل از تو و سفر اگر
خواهی پس قضا کن آنرا و اگر قضا نکنی آنرا پس نیست سرزنشی بر تو سوم اصل عن سعد بن
سعد الاشعری عن ابی الحسن الرضا علیه السلام قال سألته عن صوم
ثلثة ایام فی الشهر هل فیه قضاء علی المسافر قال لا شرح روایت از سعد
سعد اشعری از امام رضا علیه السلام گفت که پرسیدم امام را از روزه سه روز در ماه
آیا در آن قضایی هست بر مسافر چون از سفر باز گردد گفت که نه مراد اینست که واجب نیست
اگرچه مستحب غیر مؤکد است چنانچه بیان شد در شرح حدیث سابق چهارم اصل قلت
للرضا علیه السلام ارید السفر فاصوم لشهری الذی اسافر فیه قال لا قلت
فاذا قدمت اقضیه قال لا کما لا تصوم کذلک لا تقضی شرح گفتم امام رضا
علیه السلام را که اراده سفر میکنم پس آیا روزه دارم بعنوان تقدیم سه روز ماه را برای
ماه من که سفر خواهم کرد در آن امام گفت که نه گفتم که پس چون باز گردم از سفر قضا میکنم
آن روزه را گفت که نه چنانچه روزه نمیداری همچنان قضا نمیکنی مراد اینست که روزه سه
روز اگرچه در حضر واجب است اما در سفر واجب نیست و قضای آن نیز واجب نیست
اگرچه مستحب غیر مؤکد باشد چنانچه بیان شد در شرح حدیث دوم از باب پنجم
اصل عن رجل قال کنت مع ابی عبد الله علیه السلام فیما بین مکة
والمدینة فی شعبان و هو صائم ثم رأینا هلال شهر رمضان فافطر
فقلت له جعلت فداک امس کان من شعبان و انت صائم والیوم من
شهر رمضان و انت مفطر فقال ان ذلک تطوع و لنا ان نفعل ما شئنا
و هذا فرض فلیس لنا ان نفعل الا ما امرنا شرح مضمون این ظاهر است از شرح
حدیث اول این باب باب پنجاه و دوم اصل باب الرجل یرید السفر او یقدم من سفر
فی شهر رمضان شرح این باب بیان مردیست که اراده میکند سفر را یا می آید از سفری در ماه

رمضان در این باب نه حدیث است اول اصل عن الحلبی عن ابی عبد الله علیه السلام
انه سئل عن الرجل یخرج من بیته یرید السفر و هو صائم قال فقال ان
خرج من قبل ان ینتصف النهار فلیفطر و لیقض ذلک الیوم و ان خرج
بعد الزوال فلیتم یومه شرح روایت از حلبی از امام جعفر صادق علیه السلام
اینکه او پرسیده شد از مردی که بیرون میرود از خانهٔ خود بر حالی که اراده میکند سفر را
و او صائم است راوی گفت که پس امام گفت که اگر بیرون رود از خانهٔ خود پیش از آنکه نصف
رسد روز پس باید که افطار کند بعد از وصول بحد ترخص هرچند که آن بعد از زوال
باشد و باید که قضا کند از روز او و اگر بیرون رود بعد از زوال آفتاب پس باید که اتمام
کند روزه را در روز خود دوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال اذا خرج
الرجل فی شهر رمضان بعد الزوال اتم الصیام و اذا خرج قبل الزوال
افطر شرح این ظاهر است از شرح سابق سوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام فی
الرجل یسافر فی شهر رمضان یصوم او یفطر قال ان خرج قبل الزوال
فلیفطر و ان خرج بعد الزوال فلیصم شرح مضمون این موافق سابق است اصل
وقال یعرف ذلک بقول علی علیه السلام اصوم و افطر حتی اذا زالت الشمس
عزم علی یعنی الصیام شرح عزم بصیغه مجهول باب ضرب است و بیان شد در شرح
اول باب سابق یعنی الصیام کلام امام جعفر صادق علیه السلام است برای تفسیر ضمیر
مستتر در عزم و الصیام منصوب و مرفوع میتواند بود یعنی و امام گفت که شناخته میشود
آن از قول علی علیه السلام که در روزی که اراده سفر میکنم روزه میدارم پیش از شروع در
سفر و افطار میکنم بعد از آن تا آنکه چون زوال آفتاب شود پیش از شروع در سفر مفروض
میشود بر من [illegible] روزه را چهارم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال اذا
سافر الرجل فی شهر رمضان فخرج بعد نصف النهار فعلیه صیام
ذلک الیوم و یعتد به من شهر رمضان فاذا دخل ارضا قبل طلوع
الفجر و هو یرید الاقامة بها فعلیه صوم ذلک الیوم و ان دخل بعد
طلوع الفجر فلا صیام علیه و ان شاء صام شرح روایت از امام جعفر صادق
علیه السلام گفت که چون سفر کند مرد در ماه رمضان باین روش که بیرون رود از خانه

حدیث ۶

خود بعد از نصف روز پس براوست روزهٔ آن روز و حساب میکند بآن از ماه رمضان
پس چون داخل شود زمینی را پیش از طلوع فجر صادق بر حالی که او اراده دارد درنک را
در آنجا پس براوست روزهٔ آن روز واکر داخل شود بعد از طلوع فجر پس نیست روزهٔ براو
واکر خواهد روزه میدارد مراد اینست که اکر خواهد پیش از دخول افطار میکند و روزه
نمیدارد و اکر خواهد افطار نمیکند و روزه میدارد **پنجم اصل** سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَقْدَمُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ مِنْ سَفَرٍ حَتَّى يَرَى أَنَّهُ سَيَدْخُلُ
أَهْلَهُ ضَحْوَةً أَوِ ارْتِفَاعَ النَّهَارِ فَقَالَ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ وَهُوَ خَارِجٌ وَلَمْ يَدْخُلْ
أَهْلَهُ فَهُوَ بِالْخِيَارِ إِنْ شَاءَ صَامَ وَإِنْ شَاءَ أَفْطَرَ **شرح** الضحوة بفتح ضاد
بانقطه و سکون حاء بی نقطه وقتی از روز که بعد از طلوع آفتاب و پیش از بلند شدن آفتاب
بنا بر تفسیر جوهری لیکن صاحب قاموس تفسیر آن بارتفاع النهار کرده و بنا بر این او از
شک راوی خواهد بود ارتفاع منصوبست و نایب ظرف زمانست و مراد بنهار علامت
نهارست که آفتاب باشد و لم یدخل اهله از قبیل عطف تفسیر است **یعنی** پرسیدم امام
جعفر صادق علیه السلم را از مردی که می آید در ماه رمضان از سفری تا آنکه کمان میبرد
اینرا که او عنقریب داخل میشود خانهٔ خود را در اول روز یا وقت بلند شدن آفتاب
روز پس امام کفت که چون طلوع کند فجر بر حالی که او در بیرون باشد و داخل نشده باشد
خانهٔ خود را پس او مختارست اکر خواهد چیزی میخورد و روزه میدارد و اکر خواهد
میخورد **ششم اصل** سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَقْدَمُ مِنْ سَفَرٍ
فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَيَدْخُلُ أَهْلَهُ حِينَ يُصْبِحُ أَوِ ارْتِفَاعَ النَّهَارِ قَالَ إِذَا طَلَعَ
الْفَجْرُ وَهُوَ خَارِجٌ وَلَمْ يَدْخُلْ أَهْلَهُ فَهُوَ بِالْخِيَارِ إِنْ شَاءَ صَامَ وَإِنْ
شَاءَ أَفْطَرَ **شرح** مضمون این موافق سابقست **هفتم اصل** سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَلَمْ يَطْعَمْ شَيْئاً قَبْلَ
الزَّوَالِ قَالَ يَصُومُ **شرح** مضمون این ظاهرست از شرح سابق **هشتم اصل** عَنْ
سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ مُسَافِرٍ دَخَلَ أَهْلَهُ قَبْلَ زَوَالِ الشَّمْسِ وَقَدْ أَكَلَ
قَالَ لَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَأْكُلَ يَوْمَهُ ذَلِكَ شَيْئاً وَلَا يُوَاقِعَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ
إِنْ كَانَ لَهُ أَهْلٌ **شرح** ولا یواقع منصوبست و ذکر فی شهر رمضان برای تهویل

یعنی روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر صادق و امام موسی کاظم علیهما السلامست
کفت پرسیدم امام را از مسافری که داخل شد خانهٔ خود را پیش از زوال آفتاب بر حالی
که بتحقیق خورده بود امام کفت که سزاوار نیست او را اینکه خورد در آن روز چیزی را
و نه اینکه جماع کند در ماه رمضان اکر باشد او را زنی مراد اینست که در تتمه روز مستحبست
او را امساک از منافی صوم **نهم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ قَالَ
قَالَ فِي الْمُسَافِرِ الَّذِي يَدْخُلُ أَهْلَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَقَدْ أَكَلَ قَبْلَ دُخُولِهِ
قَالَ يَكُفُّ عَنِ الْأَكْلِ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَقَالَ فِي الْمُسَافِرِ
يَدْخُلُ أَهْلَهُ وَهُوَ جُنُبٌ قَبْلَ الزَّوَالِ وَلَمْ يَكُنْ أَكَلَ فَعَلَيْهِ أَنْ يُتِمَّ صَوْمَهُ
وَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ يَعْنِي إِذَا كَانَتْ جَنَابَتُهُ مِنِ احْتِلَامٍ **شرح** یونس بن عبد الرحمن
از راویان امام موسی کاظم و امام رضا علیهما السلامست و کتاب او معتمد علیه است
زیرا که هرچه در آنست مسموع او از امامست ضمیر قال در اول راجع بیونسست یا اول
راجع بیونس و در دوم راجع بامامیست که روایت از اوست قال در سوم تکرار دومست
یعنی تا آخر کلام محمد یا کلام یونسست **یعنی** روایتست از محمد بن عیسی بن عبید از یونس کفت
که کفت در مسافری که داخل میشود خانهٔ خود را در ماه رمضان بر حالی که بتحقیق خورده
پیش از دخول او کفت که باز میدارد خود را از خوردن در باقیماندهٔ روز خود و براوست
قضا و کفت در مسافری که داخل میشود خانهٔ خود را بر حالی که او جنبست پیش از زوال
آفتاب بر حالی که نبوده باشد پیش که خورده باشد که پس براوست اینکه اتمام کند روزهٔ
خود را و نیست قضا براو میخواهد اینرا که چون باشد جنابت او از احتلام اشارتست
باینکه جنابت باختیار مانند خوردن طعامست **باب پنجاه و سوم اصل باب
من دخل بلدة فاراد المقام بها او لم يرد شرح** مقام بضم میم مصدر باب افعالست
یعنی این باب بیان کسیست که داخل شد شهری را مثلا پس اراده کرد درنک را یا اراده
نکرد در این باب دو حدیثست **اول اصل** عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ إِذَا قَدِمْتَ أَرْضاً
وَأَنْتَ تُرِيدُ أَنْ تُقِيمَ بِهَا عَشَرَةَ أَيَّامٍ فَصُمْ وَأَتِمَّ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ
تُقِيمَ أَقَلَّ مِنْ عَشَرَةِ أَيَّامٍ فَأَفْطِرْ مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ شَهْرٍ فَإِذَا بَلَغَ الشَّهْرَ فَأَتِمَّ
الصَّلَاةَ وَالصِّيَامَ وَإِنْ قُلْتَ أَرْتَحِلُ غُدْوَةً **شرح** اکتفا بافطار در قول امام

بمحمد و در دوم راجع

علیه السلام که فافطر اشارتست باینکه تقصیر صلوة در بعض این صورت واجب نیست مثل اینکه
قصد اقامت ده ایام کرده باشد زیرا که دران صورت مخیرست بنابر انچه گذشت در کتاب
الصلوة در حدیث سوم باب المسافر یقدم البلدة کم یقصر الصلوة که باب هفتاد و نهم است
مراد بشهر سی شبانه روزست بنابر ظاهر انچه گذشت در کتاب الصلوة در حدیث سوم باب
هفتاد و نهم که فلیعد ثلثین یوما یا مراد قدر مشترک میان ان و میان مدتیست که از اول شهر
هلالی میماند و ان کاهی بیست و نه شبانه روز میباشد ضمیر مستتر در یبلغ راجع بان
یقیم است الشهر منصوبست و ان قلت وصلیه است الغدوة بضم غین با نقطه و سکون
دال بی نقطه اول روز یعنی روایتست از ابو بصیر که از راویان امام محمد باقر و امام جعفر
جعفر صادق علیهما السلام است گفت که چون آیی زمینی را بر حالی که تو اراده داری اینرا
که درنگ کنی دران مقدار ده شبانه روز پس روزه دار و اتمام کن نماز را و اگر باشی باینروش
که اراده کنی اینرا که درنگ کنی کمتر از مقدار ده شبانه روز پس افطار کن در میان تو و
میان یکماه پس چون درنگ رسد بماهی پس اتمام کن نماز را و روزه را هر چند که با خود گوی
که کوچ میکنم در اول روز دوم اصل عن علی بن جعفر عن اخیه ابی الحسن علیه
السلام قال سألته عن الرجل یدرکه شهر رمضان فی السفر فیقیم
الایام فی المکان علیه صوم قال لا حتی یجمع علی مقام عشرة ایام واذا
اجمع علی مقام عشرة ایام صام واتم الصلوة قال وسألته عن الرجل
یکون علیه ایام من شهر رمضان وهو مسافر یقضی اذا اقام فی المکان قال
لا حتی یجمع علی مقام عشرة ایام شرح الاجماع فوت اراده چیزی مقام هم جا
بضم میم مصدر باب افعالست یعنی روایتست از علی بن جعفر از برادرش امام موسی کاظم علیه السلام
گفت پرسیدم امام را از مردی که در می یابد او را ماه رمضان در سفر پس درنگ میکند چند
روز در مکانی ایا بر اوست روزه امام گفت که نه مگر انکه اراده جزم کند بر درنگ مقدار
ده شبانه روز پس چون اراده جزم کند بر درنگ مقدار ده شبانه روز روزه میدارد
و اتمام میکند نماز را از وی گفت که و پرسیدم امام را از مردی که میباشد بر او قضای
چند روز از ماه رمضان و او مسافرست ایا قضا میکند چون درنگ کند در مکانی
امام گفت که نه مگر انکه اراده جزم کند بر درنگ مقدار ده شبانه روز باب پنجاه و

چهارم اصل باب الرجل یجامع اهله فی السفر او یقدم من سفر فی شهر رمضان
شرح او یقدم بهمزه استفهام و واو عاطفه بر مقدر و صیغه مضارع غایب معلوم باب
افعالست الاقدام بقاف و ذال بی نقطه بی پروا بودن در کاری من تعلیلیه است یعنی
این باب بیان مردیست که جماع میکند زن خود را در سفر که آیا میکند از او بی پروا میشود
دران بسبب سفری در ماه رمضان در این باب هفت حدیث است اول اصل سألت ابا
عبد الله علیه السلام عن الرجل یسافر فی شهر رمضان اله ان یصیب من
النساء قال نعم شرح پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از مردی که سفر
میکند در ماه رمضان ایا جایزست او را اینکه دریابد انچه را که خواهد از زنان امام گفت
که آری دوم اصل سألت ابا الحسن علیه السلام عن رجل اتی اهله فی شهر
رمضان وهو مسافر قال لا بأس شرح مضمون این موافق سابقست سوم اصل
عن عبد الملک بن عتبة الهاشمی قال سألت ابا الحسن علیه السلام یعنی
موسی علیه السلام عن الرجل یجامع اهله فی السفر وهو فی شهر رمضان قال
لا بأس به شرح مضمون این نیز موافق سابقست چهارم اصل عن ابی عبد الله علیه
السلام فی الرجل یسافر ومعه جاریة فی شهر رمضان هل یقع علیها قال نعم
شرح این ظاهرست از شرح سابق پنجم اصل سألت ابا عبد الله علیه السلام
عن الرجل یسافر فی شهر رمضان ومعه جاریة له فله ان یصیب منها
بالنهار فقال سبحان الله اما یعرف حرمة شهر رمضان ان له فی اللیل
سبحا طویلا قلت الیس له ان یأکل ویشرب ویقصر فقال ان الله عز وجل
قد رخص للمسافر فی الافطار والتقصیر رحمة وتخفیفا لموضع التعب والنصب
ووعث السفر ولم یرخص له فی مجامعة النساء فی السفر بالنهار فی شهر
رمضان واوجب علیه قضاء الصیام ولم یوجب علیه قضاء تمام
الصلوة اذا آب من سفره ثم قال والسنة لا تقاس وانی اذا سافرت
فی شهر رمضان ما آکل الا القوت وما اشرب کل الری شرح فله بتقدیر
استفهامست سبحان الله برای تعجبست چنانچه گذشت در کتاب التوحید در حدیث
دهم باب شانزدهم که باب معانی الاسماء واشتقاقها است سبحا طویلا مذکورست

در سورهٔ مزمل السبح مصدر باب منع فارغ بودن کسی برای کاری که خواهد الیس له استفهام
انکاریست برای اعتراض واستدلال بقیاس موضع بفتح میم وسکون واو وکسر وفتح
صاد بانقطه وعین بینقطه مصدر میمی باب ضربست که نقل بباب منع شده بمعنی فرود
آوردن یا اسم زمانست التعب بفتح تاء دو نقطه در بالا وفتح عین بینقطه وباء یکنقطه
مصدر باب علم حرکت بسیار النصب بفتح نون وفتح صاد بینقطه وباء یکنقطه مصدر
باب علم ماندگی الوعث بفتح واو وفتح عین بینقطه وثاء سه نقطه مصدر باب علم
شکستگی خواه بافتادن از ستور ومانند آن باشد وخواه بدرشتی بیگانگان ورفیقان
ومانند ایشان باشد وخواه بخوف راهزنان وراه داران باشد وخواه بمفارقت دوستان
ویاران باشد وخواه بغیر اینها باشد واوجب تا آخر دلیل دوم است بر ابطال انکار
سائل وحاصل آن اینست که امر بقضای روزه وعدم امر بقضای تتمه نماز دلالت بر تعظیم
حرمت ماه رمضان میکند والسنة لا تقاس دلیل سوم است بر ابطال انکار سائل والی
اذا سافرت دلیل چهارم است بر انکار سائل القوت بضم قاف وسکون واو وتاء دو نقطه
در بالا آنچه باعث تسلی شود از رزق وزیاد بر آن نباشد کل منصوب ونایب مفعول
مطلقست ومضاف آن محذوفست بتقدیر شرب کل وان مضافست الری بکسر وفتح
راء بینقطه وتشدید یاء که اول آن منقلب از واوست مصدر باب علم سیراب شدن
یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از مردی که سفر میکند در ماه رمضان
وبا اوست کنیزی که از آنِ اوست پس آیا اوراست اینکه دریابد آنچه را که خواهد از آن کنیز
در روز پس امام گفت که سبحان الله آیا نمیشناسد حرمت ماه رمضان را بدرستی که او
راست در شب فرصت دور ودراز گفتم که آیا نیست مسافر را اینکه خورد وآشامد در روز
وتقصیر کند نماز را پس امام در جواب گفت که بدرستی که الله عز وجل دستور داد برای
مسافر در افطار روزه وتقصیر نماز برای رحم وسبکبار کردن بسبب فرود آوردن از حرکت
بسیار وماندگی وشکستگی سفر ودستور نداد مسافر را در جماع زنان در سفر در روز در
ماه رمضان اشارتست بآنکه خوردن وآشامیدن باعث توانائیست بخلاف جماع
که عکس آنست وایضا واجب کرد بر مسافر قضاء روزه وواجب نکرد بر او قضای تتمه نماز را
چون برگردد از سفر خود بعد از آن امام گفت که واینجا طریقت رسول صلی الله علیه وآله

که چون میکرده وچون فرموده ثابت نمیشود بقیاس وایضا بدرستی که من چون سفر کنم
در ماه رمضان نمیخورم مگر قدر تسلی نفس را وغمی آشام آشامیدن کل سیراب شدن اشارت
بآنکه این قیاس منصوص میبود اگر رخصت خوردن وآشامیدن از قدر ضرورت سفر
متجاوز میبود ولیکن چنین نیست ششم اصل عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَأَلْتُهُ
عَنِ الرَّجُلِ يَأْتِي جَارِيَتَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بِالنَّهَارِ فِي السَّفَرِ فَقَالَ مَا عَرَفَ
هٰذَا حَقَّ شَهْرِ رَمَضَانَ إِنَّ لَهُ فِي اللَّيْلِ سَبْحاً طَوِيلاً شرح مضمون این ظاهر
از شرح سابق هفتم اصل قَالَ الْكُلَيْنِيُّ الْفَضْلُ عِنْدِي أَنْ يُوَقِّرَ الرَّجُلُ
شَهْرَ رَمَضَانَ وَيُمْسِكَ عَنِ النِّسَاءِ فِي السَّفَرِ بِالنَّهَارِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ يَغْلِبُهُ
الشَّهْوَةُ وَيَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ فَقَدْ رُخِّصَ لَهُ أَنْ يَأْتِيَ الْحَلَالَ كَمَا رُخِّصَ
لِلْمُسَافِرِ الَّذِي لَا يَجِدُ الْمَاءَ إِذَا غَلَبَهُ الشَّبَقُ أَنْ يَأْتِيَ الْحَلَالَ قَالَ وَيُؤْجَرُ
فِي ذٰلِكَ كَمَا أَنَّهُ إِذَا أَتَى الْحَرَامَ أَثِمَ شرح ظاهر سیاق این فقرات اینست که آنچه اینجا
مذکورست مسموع مصنف رحمه الله تعالی است از صاحب الزمان علیه صلوات الرحمن
بی توسط یکی از سفراء نظر باینکه در حدیث اول باب سابق مسموع ابو بصیر را نسبت بابو
بصیر داده ودر حدیث نهم باب سابق بر آن مسموع یونس را نسبت بیونس داده ومیتواند بود که
بتوسط یکی از سفرا باشد بنا بر اینکه شیخ طوسی در کتاب رجال مصنف را از من لم یرو
شمرده وبعضی خیال میکند که کلام مصنفست از پیش خود وبرهر تقدیر مشتملست
بر بیان طریق جمع میان احادیث سابقه که بحسب ظاهر تنافی دارد فضل مصدرست
وبجای اسم فاعل گذاشته شده برای مبالغه پس یعنی افضل است عندی از قبیل الجهاد
وارای نیست بنا بر آنچه مذکور شد یعنی گفت کلینی از ناحیه مقدسه که افضل نزد
من اینست که تعظیم وتوقیر کند مرد ماه رمضان را ونگاه دارد خود را از زنان در سفر
در روز مگر آنکه بوده باشد باین روش که غالب شود او را شهوت وترسد بر خودش
از صدور نامشروع در نگاه ومانند آن پس تحقیق دستور داده شده او را در اینکه آید
نزد حلال خود چنانچه دستور داده شده برای مسافری که نمی یابد آب غسل را چون
غالب شود بر او شوق جماع در اینکه آید نزد حلال خود امام صلوات الله وسلامه
علیه گفت که وماجور میشود آن قسم کرد در جماع در روز ماه رمضان بابی آب غسل

چنانچه اوچون آید نزد حرام کناه کار میشود موافق این می آید در کتاب النکاح در حدیث
سوم باب کراهیة الرهبانیه وترک الباه که باب صد وسی ونهم است باب پنجاه ونهم
اصل باب صوم الحائض والمستحاضة شرح این بیان روزه زن صاحب حیض وزن
صاحب استحاضه است دراین باب یازده حدیث اول اصل قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِاللهِ
عَلَیْهِ السَّلَامُ الْحَائِضُ تَقْضِی الصَّوْمَ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ تَقْضِی الصَّلٰوةَ قَالَ لَا قُلْتُ
مِنْ اَیْنَ جَاءَ هٰذَا قَالَ اَوَّلُ مَنْ قَاسَ اِبْلِیسُ شرح مضمون این حدیث کذشت در
حدیث پنجم باب الطیب والریحان للصائم که باب سی ودوم است ودر کتاب الحیض در
حدیث دوم باب هجدهم که باب الحائض تقضی الصوم ولا تقضی الصلوة است یعنی
کفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که زن حائض قضا میکند روزه را کفت که آری
کفتم که قضا میکند نماز را کفت که نه کفتم که از کجا آمد این فرق کفت که اول کسی که قیاس
کرد ابلیس است سر غلط این قیاس مذکور شد در کتاب الحیض در حدیث چهارم باب
هجدهم وسر غلط قیاس ابلیس کذشت در کتاب العقل در حدیث هجدهم وبیستم باب بیستم
که باب البدع والرای والمقاییس است دوم اصل عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ اَبِی عَبْدِاللهِ عَلَیْهِ
السَّلَامُ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنِ امْرَاَةٍ اَصْبَحَتْ صَائِمَةً فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ اَوْ كَانَ
الْعَشِیُّ حَاضَتْ اَتُفْطِرُ قَالَ نَعَمْ وَاِنْ كَانَ وَقْتُ الْمَغْرِبِ فَلْتُفْطِرْ قَالَ وَ
سَاَلْتُهُ عَنِ امْرَاَةٍ رَاَتِ الطُّهْرَ فِی اَوَّلِ النَّهَارِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَتَغْتَسِلُ
وَلَمْ تَطْعَمْ كَیْفَ تَصْنَعُ فِی ذٰلِكَ الْیَوْمِ قَالَ تُفْطِرُ ذٰلِكَ الْیَوْمَ فَاِنَّمَا فِطْرُهَا
مِنَ الدَّمِ شرح مضمون این می آید در حدیث هفتم این باب ودر انجا قبل بجای وقت
ولم تغتسل بجای فتغتسل است وبنا بران مراد اینست که تاخیر کرد غسل را وحاصل هر دو
یکیست یعنی روایتست از حلبی از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که پرسیدم امام را
از زنی که بصبح رسید روزه دار پس وقتی که بلند شد افتاب روز یا شد اخر روز صاحب
حیض شد ایا میخورد روزه را امام کفت که آری واکرچه نزدیک غروب افتاب باشد
پس باید که افطار کند حلبی کفت که وپرسیدم امام را از زنی که دید پاکی از حیض را
در اول روز در ماه رمضان پس غسل میکند برحالی که چیزی نخورده باشد چون
میکند در ان روز امام کفت که میخورد در ان روز چه جز این نیست که خوردن او انجا

افطار میکند روزه را بهمکی ان سوم اصل عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ سَاَلْتُهُ
عَنِ الرَّجُلِ یَكُونُ عَلَیْهِ صَوْمُ شَهْرَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ اَیُفَرِّقُ بَیْنَ الْاَیَّامِ فَقَالَ
اِذَا صَامَ اَكْثَرَ مِنْ شَهْرٍ فَوَصَلَهُ ثُمَّ عَرَضَ لَهُ اَمْرٌ فَاَفْطَرَ فَلَا بَاْسَ فَاِنْ
كَانَ اَقَلَّ مِنْ شَهْرٍ اَوْ شَهْرٌ فَعَلَیْهِ اَنْ یُعِیدَ الصِّیَامَ شرح اوشهر در نسخ مرفوعست
وظاهر اینست که منصوب باید زیرا که کان اینجا از افعال ناقصه است وضمیر مستتر در ان
راجع بما صامه موصولا است که مفهومست از سابق کلام یعنی روایتست از سماعة بن
مهران که از راویان امام جعفر صادق وامام موسی کاظم علیهما السلام است کفت که
پرسیدم امام را از مردی که میباشد بر او روزه دو ماه پی در پی آیا تفریق میکند میان
روزها پس امام کفت که چون روزه دارد بیشتر از یکماه را باین روش که پیوسته کرده باشد
از بعد ازان برخورده باشد اورا کاری پس افطار کرده باشد پس نیست پروایی در ان
تفریق پس اکر باشد کمتر از ماهی یا باشد ماهی پس بر اوست اینکه اعاده کند روزه را
چهارم اصل عَنْ اَبِی عَبْدِاللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ فِی رَجُلٍ كَانَ عَلَیْهِ صَوْمُ
شَهْرَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ فِی ظِهَارٍ فَصَامَ ذَا الْقَعْدَةِ ثُمَّ دَخَلَ عَلَیْهِ ذُو الْحِجَّةِ
قَالَ یَصُومُ ذَا الْحِجَّةِ كُلَّهُ اِلَّا اَیَّامَ التَّشْرِیقِ یَقْضِیهَا فِی اَوَّلِ یَوْمٍ مِنَ الْمُحَرَّمِ
حَتّٰی یَتِمَّ ثَلٰثَةَ اَیَّامٍ فَیَكُونُ قَدْ صَامَ شَهْرَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ قَالَ وَلَا یَنْبَغِی
لَهُ اَنْ یَقْرَبَ اَهْلَهُ حَتّٰی یَقْضِیَ ثَلٰثَةَ اَیَّامِ التَّشْرِیقِ الَّتِی لَمْ یَصُمْهَا وَلَا بَاْسَ
اِنْ صَامَ شَهْرًا ثُمَّ صَامَ مِنَ الشَّهْرِ الَّذِی یَلِیهِ اَیَّامًا ثُمَّ عَرَضَ لَهُ عِلَّةٌ اَنْ
یَقْطَعَهَا ثُمَّ یَقْضِی مِنْ بَعْدُ تَمَامَ الشَّهْرَیْنِ شرح این حدیث دلالت میکند براینکه
ادخال صوم ذی الحجة در صوم شهرین متتابعین برای ظهار جایزست ووجوب ادخال
ان در بعض صور غیر ظهار بیان میشود در حدیث هشتم ونهم این باب مراد بایام تشریق
اینجا یازدهم ودوازدهم وسیزدهم ذی الحجه است وترک ذکر یوم العید بنا بر ظهور
استثنای انست چنانچه ظاهرست از حدیث هشتم ونهم این باب ومی آید در شرح
عنوان باب شصت ودوم که باب صوم العیدین وایام التشریق است تفصیلی در حرمت
صوم ایام تشریق لا ینبغی بمعنی لا یجوز است یا مراد باهله غیر زنی است که مظاهره است
وبنا بر احتمال دوم مقصود بیان کراهت جماع در سه شب محرم است برای اینکه مباذا

کما هتمام بروزه انها نکند و مساهله در تاخیر غسل تا طلوع فجر کند یقرب بصیغه مضارع
غایب معلوم باب علم است بعد مبنی بر ضم است بتقدیر بعد ذلك تمام منصوب
ومفعول یقضات یعنی روایت از امام جعفر صادق علیه السلام در مردی که واجب
بود براو روزه دوماه پی درپی برای کفاره ظهاری پس روزه داشت ذوالقعده را
بعد از آن داخل شد براو ذوالحجه گفت که روزه میدارد مخیر عید ذوالحجه را همگی آن
مگر یازدهم و دوازدهم و سیزدهم را قضا میکند آن سه روز را با قضای عید
در اول روزی از محرم تا آنکه اتمام کند سه روز را بعد از قضای عید پس باشد باین روش
که بتحقیق روزه داشته باشد دوماه پی درپی را امام گفت وجایز نیست او را اینکه نزدیکی
کند با آن زن خود تا آنکه قضا کند بعد از قضای عید سه روز تشریق را که روزه نداشت
آنها را و نیست پروایی اگر روزه دارد ماهی را بعد از آن روزه دارد آن ماهی که متصل
باشد چند روز را مثلا بعد از آن برخورد او را کوفتی و باعثی باینکه جدا کند آن ایام
از باقیمانده بعد از آن قضا کند در ما بعد علت تتمه دوماه را مراد اینست که استیناف
دوماه لازم نیست در اینصورت پنجم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام انه
قال فی رجل صام فی ظهار شعبان ثم ادرکه شهر رمضان قال یصوم
رمضان ویستانف الصوم فان هو صام فی الظهار فزاد فی النصف
یوما قضی بقیته شرح روایت از امام جعفر صادق علیه السلام اینکه او گفت در
مردی که روزه داشت برای ظهار شعبان را بعد از آن دریافت او را ماه رمضان گفت که
روزه میدارد ماه رمضان را و از سر میگیرد روزه کفاره ظهار را پس اگر او روزه دارد
برای ظهار پس زیادی کند در نصف روزی را قضا میکند باقیمانده روز را بعد از انقضای
ماه رمضان و فطر ششم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال فی رجل
جعل علیه صوم شهر فصام منه خمسة عشر یوما ثم عرض له
امر فقال ان کان صام خمسة عشر یوما فله ان یقضی ما بقی وان
کان اقل من خمسة عشر یوما لم یجزه حتی یصوم شهرا تاما شرح روایت
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت در مردی که گردانید واجب برخود روزه
یکماه پیوسته را پس روزه داشت از آن پانزده روز را بعد از آن برخورد او را کاری

خون حیض است باین معنی که خون حیض کار خوردن طعام میکند سوم اصل سألت
ابا عبد الله علیه السلام عن امرأة تطمث فی شهر رمضان قبل ان تغیب الشمس
قال تفطر حین تطمث شرح تطمث بطاء بی نقطه وثاء سه نقطه بصیغه مضارع غایبه
معلوم باب نصر یا علم است یعنی پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از زنی
که حائض میشود در ماه رمضان پیش از آنکه فرو رود مجموع آفتاب امام گفت که افطار
میکند وقتی که حائض میشود چهارم اصل سألت ابا الحسن علیه السلام عن
المرأة تلد بعد العصر اتتم ذلك الیوم ام تفطر قال تفطر ثم تقضی ذلك
الیوم شرح پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از زنی که میزاید بعد از عصر که اول
ربع چهارم روز است آیا اتمام میکند در آن روز روزه را یا میخورد گفت که میخورد بعد از آن
قضا میکند آن روز را پنجم اصل عن سماعة بن مهران قال سألت ابا عبد الله
علیه السلام عن المستحاضة قال فقال تصوم شهر رمضان الا الایام
التی کانت تحیض فیهن ثم تقضیها بعده شرح روایت از سماعة بن مهران
گفت که پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از زنی که خون استحاضه او
مستمر است راوی گفت که امام گفت که روزه میدارد ماه رمضان را مگر روزهایی که بود
پیش از استمرار استحاضه باین روش که حایض میشد در آنها بعد از آن قضا میکند آنها را
بعد از ماه رمضان ششم اصل عن علی بن مهزیار قال کتبت الیه علیه
السلام امرأة طهرت من حیضها او من دم نفاسها فی اول یوم من شهر
رمضان ثم استحاضت فصلت وصامت شهر رمضان کله من غیر
ان تعمل ما تعمل المستحاضة من الغسل لکل صلاتین فهل یجوز صومها
وصلوتها ام لا فکتب علیه السلام تقضی صومها ولا تقضی صلوتها
ان رسول الله صلی الله علیه وآله کان یأمر فاطمة صلوات الله علیها
والمؤمنات من نسائه بذلك شرح روایت از علی بن مهزیار که از راویان امام
رضا و امام محمد تقی و امام علی نقی علیهم السلام است گفت که نوشتم سوی امام علیه
السلام که زنی پاك شد از حیض خود یا از خون زاییدن او در اول روزی از ماه رمضان
بعد از آن صاحب استحاضه شد پس نماز گزارد و روزه داشت در ماه رمضان بهمگی

ان بی انکه بجا آورد انچه را که بجا می آورد صاحب استحاضه کثیره که غسل است برای
هر دو نماز که جمع کند پس آیا صحیح و روا است روزه او و نماز او یا نه پس نوشت امام علیه السلام
که قضا میکند روزه خود را و قضا نمیکند نماز خود را بدرستی که رسول الله صلی الله علیه
واله بود باین روش که امر میکرد فاطمه را صلوات الله علیها و مومنات را از جمله زنان
خود بانچه مذکور شد باینمعنی که امر میکرد ایشانرا برسانیدن این حکم بزنانی دیگر که
از روی جهل مسئله ترک ان غسلها کرده باشند **هفتم اصل** عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي امْرَأَةٍ اَصْبَحَتْ صَائِمَةً فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ اَوْ كَانَ الْعَشِيُّ
حَاضَتْ اَتُفْطِرُ قَالَ نَعَمْ وَاِنْ كَانَ قَبْلَ الْمَغْرِبِ فَلْتُفْطِرْ وَعَنِ امْرَأَةٍ تَرَى
الطُّهْرَ فِي اَوَّلِ النَّهَارِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لَمْ تَغْتَسِلْ وَلَمْ تَطْعَمْ كَيْفَ تَصْنَعُ
بِذٰلِكَ الْيَوْمِ قَالَ اِنَّمَا فِطْرُهَا مِنَ الدَّمِ **شرح** مضمون این ظاهرست از شرح حدیث
دوم این باب **هشتم اصل** عَنْ اَبِي بَصِيرٍ عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ
عَنِ امْرَأَةٍ مَرِضَتْ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَمَاتَتْ فِي شَوَّالٍ فَاَوْصَتْنِي اَنْ اَقْضِيَ
عَنْهَا قَالَ هَلْ بَرَأَتْ مِنْ مَرَضِهَا قُلْتُ لَا مَاتَتْ فِيهِ فَقَالَ لَا تَقْضِ عَنْهَا
فَاِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَجْعَلْهُ عَلَيْهَا قُلْتُ فَاِنِّي اَشْتَهِي اَنْ اَقْضِيَ عَنْهَا
وَقَدْ اَوْصَتْنِي بِذٰلِكَ قَالَ كَيْفَ تَقْضِي عَنْهَا شَيْئًا لَمْ يَجْعَلْهُ اللهُ عَلَيْهَا
فَاِنِ اشْتَهَيْتَ اَنْ تَصُومَ لِنَفْسِكَ فَصُمْ **شرح** روایت است از ابو بصیر از امام جعفر
صادق علیه السلم گفت که پرسیدم امام را از زنی که بیمار شد در ماه رمضان و مرد
در شوال پس سفارش کرد مرا باینکه قضا کنم روزه را از جانب او امام گفت که ایا برخواست
از بیماری خود گفتم که نه مرد در ان بیماری پس امام گفت که قضا مکن از جانب او چه بدرستی
که الله عز وجل نگردانید ان روزه را بر او گفتم که پس بدرستی که من میل دارم اینرا که قضا کنم
از او و بتحقیق سفارش کرد مرا بان امام گفت که چگونه قضا میکنی از او چیزیرا که نگردانید
انرا الله تعالی بر او پس اگر میل داشته باشی که روزه داری برای خودت پس روزه دار
مراد اینست که قصد قضا معقول نیست و این منافات ندارد با اینکه کسی ثواب روزه
برای خود را بهر که خواهد میتواند داد مخفی نماند که مناسبت این حدیث بعنوان این
باب باعتبار کیف تقضی شیئا لم یجعله الله علیها است زیرا که دلالت میکند بر اینکه

اگر این زن پیش از انکه بیمار شود حایض شده باشد در ان ماه رمضان ایام حیض او نیز
قضا ندارد **نهم اصل** عَنْ اَبِي حَمْزَةَ عَنْ اَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ
عَنِ امْرَأَةٍ مَرِضَتْ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ اَوْ طَمِثَتْ اَوْ سَافَرَتْ فَمَاتَتْ قَبْلَ خُرُوجِ
شَهْرِ رَمَضَانَ هَلْ يُقْضَى عَنْهَا قَالَ اَمَّا الطَّمْثُ وَالْمَرَضُ فَلَا وَاَمَّا السَّفَرُ فَنَعَمْ
شرح روایت است از ابو حمزه از امام محمد باقر علیه السلام گفت که پرسیدم امام را از زنی که
که بیمار شد در ماه رمضان یا حایض شد یا سفر کرد پس مرد پیش از اخر شدن ماه رمضان
ایا قضا کرده میشود از ان زن امام گفت که اما حیض و بیماری پس قضا کرده نمیشود و
اما سفر پس آری قضا کرده میشود **دهم اصل** سَأَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الْمَرْأَةِ تَنْذِرُ عَلَيْهَا صَوْمَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ قَالَ تَصُومُ وَتَسْتَأْنِفُ
اَيَّامَهَا الَّتِي قَعَدَتْ حَتَّى تُتِمَّ الشَّهْرَيْنِ قُلْتُ اَرَاَيْتَ اِنْ هِيَ يَئِسَتْ مِنَ الْمَحِيضِ
اَتَقْضِيهِ قَالَ لَا تَقْضِي يُجْزِئُهَا الْاَوَّلُ **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق علیه
السلام را از زنی که نذر میکند بر خود روزه دو ماه پی در پی را امام گفت که روزه
میدارد و از سر میگیرد بعد از دو ماه ایام خود را که نشست در اثنای ان دو ماه و ترک
کرد نماز و روزه را تا انکه اتمام کند دو ماه را هر چند که این قسم تفرقی داشته باشد
گفتم که خبر ده مرا که اگر ان زن نا امید شود از حیض ایا قضا میکند ان روزه دو ماه پی در پی را
امام گفت که قضا نمیکند کافیست او را انچه اول کرد **یازدهم اصل** قُلْتُ لِاَبِي الْحَسَنِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنَّ امْرَاَتِي جَعَلَتْ عَلَى نَفْسِهَا صَوْمَ شَهْرَيْنِ فَوَضَعَتْ وَلَدَهَا
وَاَدْرَكَهُ الْحَبَلُ فَلَمْ تَقْوَ عَلَى الصَّوْمِ قَالَ فَلْتَتَصَدَّقْ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ
بِمُدٍّ عَلَى مِسْكِينٍ **شرح** گفتم امام موسی کاظم علیه السلام را که بدرستی که زن من گردانید
بر خودش روزه دو ماه را پس زایید فرزندش را و دریافت او را آبستنی پس توانایی بهم نرسانید
بر روزه امام گفت که پس باید که تصدق کند بجای هر روزی بچهار یک صاعی بر مسکینی
میتواند بود که این در صورتی باشد که ان دو ماه معین باشد مثل اینکه متصل پاک شدن
از نفاس معین باشد یا ان زن مایوس باشد از توانایی و میتواند بود که مراد اعم باشد **باب**
پنجاه و ششم اصل باب من وجب علیه صوم شهرین متتابعین فعرض له امر یمنعه
عن اتمامه شرح این باب بیان کسی است که واجب شد بر او روزه دو ماه پی در پی پس بر خود

اورا کاری که مانع میشود اورا از تمام انروزه دراین باب نه حدیث است **اوّل اصل** عن
ابی عبد الله علیه السلام فی الرّجل الحرّ یلزمه صوم شهرین متتابعین فی
ظهارٍ فیصوم شهراً ثمّ یمرض قال یستقبل وان زاد علی الشّهر الآخر
یوماً او یومین بنی علیه ما بقی **شرح** الف لام الشهر برای عهد خارجیست و
مراد ماه اولست الاخر بفتح یا کسر خاء با نقطه منصوب ومفعول زادست یوماً و یومین
عطف بیان الآخرست وذکر انها بعنوان مثالست **یعنی** روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام در مردی که لازم میشود او را روزه دو ماه پی در پی برای کفاره
ظهار پس روزه میدارد یکماه را بعد از آن بیمار میشود امام گفت که از سر میگیرد بعد از
صحیح شدن واگر زیاد کند بر آن ماه دیگر یکروز را یا دو روز را مثلا پیش از بیمار شدن
بنا میگذارد بر آنچه کرده آنچه را که باقیمانده بعد از صحیح شدن **دوم اصل** عن ابی
عبد الله علیه السلام قال صیام کفّارة الیمین فی الظّهار شهرین
متتابعین والمتتابعان ان یصوم شهراً ویصوم من الشّهر الآخر ایّاماً
او شیئاً منه فان عرض له شیء یفطر فیه افطر ثمّ قضی ما بقی علیه
وان صام شهراً ثمّ عرض له شیء فافطر قبل ان یصوم من الآخر شیئاً
فلم یتابع اعاد الصّیام کلّه **شرح** اطلاق یمین بر ظهار باعتبار اینست که ظهار نوعی
از قسم است اگرچه حرف قسم با آن نباشد شهرین متتابعین منصوبست بظرفیت وظرف
ومتعلقش خبر مبتداست المتتابعان بتقدیر وصوم المتتابعین است یُفطَر بصیغه مجهول
باب افعالست فلم یتابع جزای شرطست جمله اعاد استیناف بیانی سابقست ومیتواند
بود که فلم یتابع عطف بر سابق باشد واعاده جزای شرط باشد **یعنی** روایتست از امام
جعفر صادق علیه السلام گفت روزه کفاره قسم در ظهار در دو ماه پی در پی است
وروزه دو ماه پی در پی اینست که کسی روزه دارد ماهی را و روزه دارد از ماه دیگر
چند روز را یا چیزی از آن را که اقل آن یکروزست پس اگر برخورد او را چیزی که افطار کرده
میشود در آن بحسب عرف عادت افطار میکند بعد از آن قضا میکند آنچه را که باقیمانده
بر او بعد از رفع مانع واگر روزه دارد ماهی را بعد از آن برخورد او را چیزی پس افطار
کرد پیش از آنکه روزه دارد از ماه دوم چیزی را پس پی در پی نکرده است بیان این آنکه

دوم باب هفتم و شرح حدیث ۳

که مانع روزه داشتن شد پس امام گفت که اگر باشد با بیرون شد که روزه داشته باشد
پانزده روز را پس او راست اینکه قضا کند آنچه را که باقیمانده واگر باشد کمتر از
پانزده روز مجزی نیست او را تا آنکه پیوسته روزه دارد ماهی را بالتمام اشارتست باینکه
پانزده شبانه روز حکم اکثر از نصف شهر هلالی دارد بنابر اینکه شهر قمری وسطی کمتر است
از سی شبانه روز چنانچه گذشت در شرح حدیث سوم باب هشتم واین منافات ندارد
باینکه مناط حکم شرع در عدد ایام ماه رؤیت هلال باشد **هفتم اصل** سألت ابا
عبد الله علیه السلام عن قطع صوم کفّارة الیمین وکفّارة الظّهار
وکفّارة القتل فقال ان کان علی رجل صیام شهرین متتابعین فافطر
او مرض فی الشّهر الاوّل فانّ علیه ان یعید الصّیام وان صام الشّهر
الاوّل وصام من الشّهر الثّانی شیئاً ثمّ عرض له ما له فیه عذر فانّ
علیه ان یقضی **شرح** ظاهر عدم بیان حکم کفاره یمین در جواب اینست که استیناف
در آن واجب باشد هرچند که متجاوز از نصف شده باشد چنانچه ظاهر احادیث باب
آینده است یا استیناف در آن لازم نباشد اگرچه متجاوز از نصف نشده باشد والله
اعلم وذکر افطار در شق اول وعدم ذکر آن در شق دوم اشعارست باینکه افطار
بعد از عذر در شق دوم حرامست خواه استیناف واجب شود وخواه نشود **یعنی** پرسیدم
امام جعفر صادق علیه السلام را از جدا کردن روزه کفاره قسم وکفاره ظهار و کفاره
قتل که بیان شد در باب دهم که باب وجوه الصّیام است پس امام گفت که اگر باشد
بر مردی روزه دو ماه پی در پی پس افطار کند یا بیمار شود در ماه اول پس بدرستی که
بر اوست اینکه از سر گیرد روزه را واگر روزه دارد ماه اول را و روزه دارد از ماه دوم
چیزی را که اقلش یکروزست بعد از آن برخورد آنچه او راست در آن عذری پس بدرستی که بر اوست
اینکه قضا کند باقیمانده را **هشتم اصل** عن زرارة عن ابی جعفر علیه السلام قال
سألته عن رجل قتل رجلاً خطأً فی الشّهر الحرام قال تغلظ علیه الدّیة وعلیه
عتق رقبة او صیام شهرین متتابعین من اشهر الحرم قلت فانّه یدخل فی
هذا شیء فقال ما هو قلت یوم العید وایّام التّشریق قال یصومه فانّه
حقّ یلزمه **شرح** تغلیظ دیت دو احتمال دارد **اوّل** تکلیف مشکلتر از جمله اقسام دیت

دوم تکلیف دیت وثلث دیت چنانچه در نظیر این می آید در حدیث آینده وظاهر آنچه
گذشت در باب دهم اینست که او یصوم بعد از عجز از عتق باشد مشار الیه هذا صیام
مذکورست سؤال امام علیه السلام برای استعلام اینست که آیا سائل میداند مقدار
فاصله را یا نمیداند واکتفا بعید میکند مراد بایام التشریق اینجا یازدهم ودوازدهم وسیزدهم
ذی الحجة است وتفصیل در حرمت صوم ایام تشریق مذکور میشود در شرح عنوان باب
شصت ودوم ضمیر یصومه راجعست بهذا ومفعول مطلق برای نوع است ومقصود
وجوب آن صوم است با وجود وقوع فاصله بشرط قضای آن در آخر چنانچه گذشت در
حدیث چهارم این باب **یعنی** روایت از زراره از امام محمد باقر علیه السلام گفت که
پرسیدم امام را از مردی که کشت مردی را از روی خطا در ماه حرام که رجب وذی قعده
وذی حجه ومحرم است امام گفت که غلیظ کرده میشود بر او دیتی که بورثه مقتول باید داد و
واجبست بر او آزاد کردن بنده یا روزه دو ماه پی در پی از ماههای حرام گفتم که پس بدرستی
که داخل میشود در این قسم روزه چیزی از فاصله پس امام گفت که چیست آن فاصله گفتم
که روز عید وروزهای تشریق امام گفت که روزه میدارد آن قسم روزه با وجود اینکه
فاصله داشته باشد چه بدرستی که آن روزه حقیست که لازم میشود او را **نهم**
اصل عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلٌ قَتَلَ رَجُلًا فِي
الْحَرَمِ قَالَ عَلَيْهِ دِيَةٌ وَثُلُثٌ وَيَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ أَشْهُرِ الْحُرُمِ
وَيُعْتِقُ رَقَبَةً وَيُطْعِمُ سِتِّينَ مِسْكِيناً قَالَ قُلْتُ يَدْخُلُ فِي هَذَا شَيْءٌ قَالَ
وَمَا يَدْخُلُ قُلْتُ الْعِيدَانِ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ قَالَ يَصُومُهُ فَإِنَّهُ حَقٌّ لَزِمَهُ
شرح مراد بحرم اینجا حرم مکه است یا مراد اعم از حرم مکه وحرم مدینه است العیدان
عبارت از یکی از دو عید فطر ونادته الملائکه **یعنی** روایت از زراره گفت که گفتم
امام محمد باقر علیه السلام را که مردی کشت مردی را در حرم مکه گفت بر اوست دیتی وثلث
دیتی وروزه میدارد دو ماه پی در پی را از ماههای حرام وآزاد میکند بنده را وسیر میکند
شصت مسکین را راوی گفت که گفتم که داخل میشود در این چیزی امام گفت که وچه
چیز داخل میشود گفتم که یکی از دو عید وایام تشریق امام گفت که روزه میدارد آن
قسم روزه متفرق چه بدرستی که آن حقی است که لازم شد او را بیان این شد در شرح

حدیث سابق **باب پنجاه وهفتم اصل باب صوم كفارة اليمين شرح** این باب
بیان روزه کفاره مخالفت قسم است در این باب سه حدیث **اول اصل** عَنْ أَبِي
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كُلُّ صَوْمٍ يُفَرَّقُ إِلَّا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي كَفَّارَةِ
الْيَمِينِ **شرح** مراد بتفریق تفریق فی الجمله است مثل تفریق صوم شهرین متتابعین بعد از
تجاوز از نصف وحصول عذری که مانع صوم باشد پس دلالت میکند بر اینکه در صوم
کفاره یمین استیناف واجبست هرچند که بعد از تجاوز از نصف وحصول عذر باشد
چنانچه ظاهرست از لفظ متتابعات در حدیث آینده یا مراد بکل صوم هر صومی است که تتابع
آن در قرآن صریح نباشد **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که هر
روزه پراکنده کرده میشود مگر سه روز در کفاره قسم **دوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ قَالَ صِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ مُتَتَابِعَاتٌ لَا يُفْصَلُ بَيْنَهُنَّ
شرح این ظاهرست از شرح سابق **سوم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
السَّبْعَةُ الْأَيَّامِ وَالثَّلَاثَةُ الْأَيَّامِ فِي الْحَجِّ لَا تُفَرَّقُ إِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ الثَّلَاثَةِ
الْأَيَّامِ فِي الْيَمِينِ **شرح** الایام سه جا مجرور ومضاف الیه است نزد کوفیین ومرفوع
وبدل است نزد بعضی وبنا بر اول الف لام در مضاف برای عهد خارجیت واشارتست
بآنچه در قرآن مذکورست ودر مضاف الیه برای تنصیص بر اینست که الف لام در مضاف
برای عهد خارجیت ولهذا نجوز الف لام در مضاف برای جنس باشد مضاف الیه
خالی از الف لام میباشد مثل یشتری منه الخمسمائة رطل که می آید در کتاب المعیشه
در حدیث سیزدهم باب السلم فی الرقیق وغیره من الحیوان که باب نود ونهم است پس
قول ابن حاجب در کافیه وقول شارحان آن که مثل این ترکیب ضعیفست برای اینکه
الف لام لغو میشود باطلست بیان این ده روز وایت متعلقه بآن گذشت در شرح حدیث
باب دهم فی الحج متعلق بدوم است ومیتواند بود که متعلق بهر دو باشد **یعنی** روایت
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که آن هفت روز وآن سه روز در حج پراکنده
کرده نمیشود جز این نیست که آنها مانند آن سه روز در کفاره قسم است ذکر این حدیث در
این باب باعتبار اینست که دلالت میکند بر تتابع سه روز کفاره قسم **باب پنجاه وهشتم**
اصل باب من جعل على نفسه صوما معلوما ومن نذر ان يصوم فی شكر شرح این باب

بیان کسی است که کرداند واجب برخودش روزه معین را وکسی که نذر کرد اینرا که روزه
دارد برای شکرانه نعمتی اکر حاصل شود در این باب ده حدیث است اول اصل عن ابی
عبد الله علیه السلام انی جعلت علی نفسی ان اصوم حتی یقوم القائم فقال
صم ولا تصم فی السفر ولا العیدین ولا ایام التشریق ولا الیوم الذی تشک
فیه من شهر رمضان شرح قریب باین کذشت در کتاب الحجة ومذکور شده در شرح حدیث
باب دهم که باب وجوه الصیام است من شهر متعلق بلا تصم است ومراد اینست که یوم
الشک را روزه باید داشت اما بنیت شعبان چنانچه بیان شد در شرح حدیث باب دهم
در شرح ویوم الشک امرنا به ونهینا عنه تا آخر یعنی کفتم امام جعفر صادق علیه السلام را
بدرستی که من واجب کردم برخودم اینرا که روزه دارم تا آنکه ایستد بکار امامت قائم
آل محمد صلی الله علیهم پس امام کفت که روزه دار وروزه مدار در سفر ونه دو عید
ونه ایام تشریق را بتفصیلی که در حرمت صوم اینها مذکور میشود در شرح عنوان
باب شصت ودوم وروزه مدار روزی را که شک کرده میشود در آن بقصد اینکه
از ماه رمضانست دوم اصل کتب الحسین الی الرضا علیه السلام جعلت
فداک رجل نذر ان یصوم ایاما معلومة فصام بعضها ثم اعتل
فافطر ایبتدئ فی صومه ام یحتسب بما مضی فکتب الیه یحتسب
بما مضی شرح نوشت حسین بن سعید اهوازی سوی امام رضا علیه السلام که
قربانت شوم مردی نذر کرد اینرا که روزه دارد چند روز معین را پس روزه داشت
بعض اینها را بعد از آن بیمار شد پس افطار کرد آیا از سر میکیرد در روزه خود یا حساب
میکند آنچه کذشت پس نوشت سوی او که حساب میکند آنچه کذشت خواه باقیمانده
را قضا باید کرد وخواه نه سوم اصل عن صالح بن عبد الله عن ابی الحسن علیه
السلام قال قلت له جعلت فداک علی صیام شهر ان خرج عمی من الحبس
فخرج فاصبح وانا ارید الصیام فیجیئنی بعض اصحابنا فادعو
بالغداء واتغدی معه قال لا باس شرح روایت است از صالح بن عبد الله
از امام رضا علیه السلام کفت که کفتم امام را که قربانت شوم بر منست روزه یکماه اکر
بیرون آید عم من از زندان پس بیرون آمد پس صبح میرسم بحالی که من اراده روزه

دارم پس می آید نزد من بعض یاران ما از شیعه امامیه پس طلب میکنم چاشته را وچاشت
میخورم با او امام کفت که نیست پروایی چون آن شهر معین نیست وقید تتابع در آن نشده
چهارم اصل عن علی بن ابی حمزة عن ابی ابراهیم علیه السلام قال سألته
عن رجل جعل علی نفسه صوم شهر بالکوفة وشهر بالمدینة وشهر
بمکة من بلاء ابتلی به فقضی انه صام بالکوفة شهرا ودخل المدینة فصام
بها ثمانیة عشر یوما ولم یقم علیه الجمال قال یصوم ما بقی علیه اذا انتهی
الی بلده شرح روایت است از علی بن ابی حمزه از امام موسی کاظم علیه السلام کفت که پرسیدم
امام را از مردی که کرداند واجب برخودش روزه یکماه در کوفه ویکماه در مدینه ویکماه در
مکه بسبب بلایی که مبتلا شد بآن ومراد اینست که برای شکر رفع بلا بود وبلا رفع شد پس
میسر شد اینکه او روزه داشت در کوفه یکماه وداخل شد مدینه را پس روزه داشت در آن
هجده روز ودرنک نکرد براو شتردار امام کفت که روزه میدارد آنچه را که باقیمانده براو
چون رسد سوی شهر خود پنجم اصل عن جعفر عن آبائه علیهم السلام ان علیا
صلوات الله علیه قال فی رجل نذر ان یصوم زمانا قال الزمان خمسة اشهر
والحین ستة اشهر لان الله عز وجل یقول تؤتی اکلها کل حین باذن
ربها شرح لان استدلال است بهر دو قضیه در سوره ابراهیم چنین است الم تر کیف ضرب الله
مثلا کلمة طیبة کشجرة طیبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء تؤتی اکلها کل حین باذن ربها
ویضرب الله الامثال للناس لعلهم یتذکرون وبیان شد در کتاب الحجة در حدیث هشتاد
باب صد وهفتم که باب فیه نکت ونتف من التنزیل فی الولایه است وآنچه میکوییم که در بلاد
خط استواء ومانند اینها سال شمسی هشت فصل است ومیوها وغلات سالی دوبار میرسد
باینروش که پنجماه مدت انتظار ومهلت است وماه ششم وقت حاصل وجمع کردن است ودر
بلاد دیکر در یکسال شمسی دو قسم حاصل میباشد یکی شتوی ودیکری صیفی واستدلال تدریجی که
که منقسم میشود باعوام یا بشهور یا بایام یا بساعات یا بدقایق یا مانند اینها بر دو قسم است
اول آنست که ظرف انتظار چیزیست واز زمان میباشد دوم آنست که مرکب از ظرف انتظار
وظرف حاصل شدن چیزیست واز احین میباشد واینها مختلف میشود باختلاف حوادث
مثلا اکر کسی چیزی را فروشد بنسیه باینروش که در ده ماه چیزی نکیرد ودر عرض ماه یازدهم

استیفا حق خود کند ده ماه زمان آن حقبت و یازده ماه حین آن حقبت و چون میوهها
و غلات منظور خلائق میباشد و زمان آنها پنجماه میباشد و حین آنها شش ماه میباشد
خواه باعتبار یک درخت مثلا چنانچه در خط استوا و مانند آنست و خواه باعتبار اختلاف
حاصل شتوی و صیفی چنانچه در اکثر بلاد میباشد پس متبادر از لفظ زمان چون بی قرینه
صارفه باشد پنجماه هست و متبادر از لفظ حین شش ماه هست الاذن مصدر باب علم دانستن
و ذکر باذن ربها برای دفع توهم اینست که درخت فاعل چیزی باشد حقیقه یعنی روایتست از امام
جعفر صادق از پدرانش علیهم السلم اینکه علی صلوات الله علیه گفت در مردی که نذر کرده
این را که روزه دارد زمانی را گفت که زمان پنجماه هست و حین شش ماه هست زیرا که الله عز و جل
در وصف شجره طیبه میگوید در سورهٔ ابراهیم که میدهد حاصل خود را که خوردنیست در
هر حین حاصل که شش ماه هست بعلم صاحب کل اختیار آن بمصلحتها ششم اصل عن
ابی عبد الله علیه السلام انه سئل عن رجل قال لله علی ان اصوم حینا
و ذلک فی شکر فقال ابو عبد الله علیه السلم قد اتی علی علیه السلم
فی مثل هذا فقال صم ستة اشهر فان الله عز و جل یقول تؤتی اکلها کل
حین باذن ربها یعنی ستة اشهر شرح این ظاهرست از شرح سابق هفتم اصل
عن ابی عبد الله علیه السلم عن آبائه علیهم السلم فی الرجل یجعل علی نفسه
ایاما معدودة مسماة فی کل شهر ثم یسافر فتمر به الشهور انه لا یصوم
فی السفر و لا یقضیها اذا شهد شرح انه بفتح همزه فاعل ظرف در عن ابی عبدالله
است یا مبتداست و ظرف خبر مقدم برانست ظاهر جمع میان این حدیث و آنچه گذشت در حدیث
اول و پنجم باب پنجاه و یکم که امام جعفر صادق علیه السلم در سفر روزه مستحب میداشت
و آنچه می آید در حدیث نهم این باب اینست که نذر مطلق متعلق نشود بروزهٔ سفر اگرچه آن روزه
مستحب باشد یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم از پدرانش علیهم السلم
در مردی که گرداند واجب بر خودش چند روز شمرده شده نام برده شده را در هر ماه
مثل سه روز اول هر ماه بعد از آن سفر میکند پس میگذرد باو چند ماه اینکه روزه نمیدارد
در سفر و قضا نمیکند آنها را چون حاضر شود مراد عدم وجوب قضاست اگرچه بعض صور نفلی
آن مستحب باشد چنانچه مذکور میشود در حدیث آینده هشتم اصل سألت ابا

عبد الله علیه السلم عن الرجل یصوم صوما قد وقته علی نفسه او یصوم
من اشهر الحرم فیمر به الشهر و الشهران لا یقضیه فقال لا یصوم فی
السفر و لا یقضی شیئا من صوم التطوع الا الثلثة الایام التی کان
یصومها من کل شهر و لا یجعلها بمنزلة الواجب الا انی احب لک ان
تدوم علی العمل الصالح قال و صاحب الحرم الذی کان یصومها یجزیه
ان یصوم مکان کل شهر من اشهر الحرم ثلثة ایام شرح یمر به بمعنی اینست که
سفر میکند در یکماه و دو ماه مثلا لا یقضیه بتقدیر استفهام است و مراد اینست که آیا روزه
میدارد در سفر و قضا نمیکند آنرا یا آنکه ترک میکند روزه را در سفر و قضا میکند و حاصل جواب
امام اختیار شق ثالث است در بعض صور و اختیار شق ثانی است در بعض دیگر علم وجوب
قضای سه روز بیان شد در شرح حدیث دوم و سوم باب پنجاه و یکم یعنی پرسیدم امام
جعفر صادق علیه السلام را از مردی که روزه میدارد روزه که واجب معین ساخت
آنرا بر خودش از هر ماه یا روزه میدارد ماه روزه از جمله ماههای حرام که رجب و ذوالقعدة
و ذوالحجه و محرم است پس میگذرد باو یکماه و دو ماه مثلا در سفر آیا قضا نمیکند آنرا بلکه
روزه میدارد یا قضا میکند آنرا و در سفر روزه نمیدارد پس امام گفت که روزه نمیدارد
در سفر آن ایام را که بر خود واجب ساخته و قضا نمیکند چیزی را از روزه نافله که ترک کرده
در سفر خواه واجب ساخته باشد بر خود و خواه نه مگر آن سه روز را که بود باین روش
که روزه میداشت آنها را از هر ماهی مراد پنجشنبه اول و چهارشنبه میان و پنجشنبه آخرست
و نمیگرداند قضای آن سه روز را مانند واجب اینقدر هست که من دوست میدارم
برای تو اینرا که مستمر باشی بر عمل صالح مراد اینست که قضای آن سه روز واجب نیست
اما مستحب است برای استمرار فی الجمله بر روزه آن سه روز که عمل صالح است امام گفت
که و کسی که روزه ماههای حرام را بر خود واجب ساخته باشد و در سفر خورده باشد
کافیست او را اینکه روزه دارد بعد از آخر شدن سفر بجای هر ماهی از ماههای حرام
سه روز را بقصد قضای پنجشنبه اول و چهارشنبه میان و پنجشنبه آخر نهم اصل
عن ابرهیم بن عبد الحمید عن ابی الحسن الرضا علیه السلم قال سألته
عن الرجل یجعل لله عز و جل علیه صوم یوم مسمی قال یصومه ابدا

في السفر والحضر **شرح** روایتست از ابراهیم بن عبد الحمید از امام رضا علیه السلام گفت که
پرسیدم امام را از مردی که میگرداند برای الله عز وجل واجب برخود روزه یکروز نام برده
شده را از هر هفته مثلا امام گفت که روزه میدارد از همیشه در سفر و حضر مشهور در جمع
میان این حدیث و میان دو حدیث سابق و حدیث آینده بحمل این حدیثست بر صورت
نذر مقید بسفر و حضر و حمل دو حدیث سابق و حدیث آینده بر نذر مطلق **دوم اصل**
عَنْ زُرارَةَ قالَ إِنَّ أُمِّي كانَتْ جَعَلَتْ عَلى نَفْسِها لِلّهِ عَلَيْها نَذْراً إِنِ اللّهُ رَدَّ
عَلَيْها بَعْضَ وُلْدِها مِنْ شَيْءٍ كانَتْ تَخافُ عَلَيْهِ فِيهِ أَنْ تَصُومَ ذٰلِكَ الْيَوْمَ
الَّذِي يَقْدَمُ فِيهِ ما بَقِيَتْ فَخَرَجَتْ مَعَنا مُسافِرَةً إِلى مَكَّةَ فَأَشْكَلَ عَلَيْنا لِمَ
نَذْراً تَصُومُ أَمْ تُفْطِرُ فَسَأَلْتُ أَبا عَبْدِ اللّهِ عَلَيْهِ السَّلامُ عَنْ ذٰلِكَ وَأَخْبَرْتُهُ
بِما جَعَلَتْ عَلى نَفْسِها فَقالَ لا تَصُومُ فِي السَّفَرِ قَدْ وَضَعَ اللّهُ عَنْها حَقَّهُ
وَتَصُومُ هِيَ ما جَعَلَتْ عَلى نَفْسِها قالَ قُلْتُ ما تَرى إِذا هِيَ قَدِمَتْ وَتَرَكَتْ
ذٰلِكَ قالَ إِنِّي أَخافُ أَنْ تَرى فِي الَّذِي نَذَرَتْ ما تَكْرَهُ **شرح** این حدیث
با تغییری در بعض سند و متن می آید در کتاب الایمان والنذور والکفارات در حدیث
باب هجدهم که باب النذورات و اینجا میگوییم که علیها تکرار علی نفسها است نذرا مفعول
جعلت است و بمعنی منذورات إن بکسر همزه و سکون نون که مکسور شده بالتقاء
ساکنین شرطیه است من برای سببیت است ضمیر فیه راجع بشیء است ان تصوم بدل
یا عطف بیان نذرا است یقدم بصیغه مضارع غایب معلوم باب علم است ما مصدریه
و مصدر نایب ظرف زمانست **یعنی** روایتست از زراره گفت که بدرستی که مادرم بود
باین روش که گردانیده بود واجب برخودش برای الله تعالی برخود نذریرا اگر الله تعالی
برگرداند براو بعض فرزندانش را که در سفری بود بسبب چیزی که بود باین روش که می ترسید
بران فرزند دران چیز اینرا که روزه دارد از روزیرا که از سفر می آید در ان روز چندانکه
زنده باشد پس بیرون آمد با ما برحالی که سفر کننده بود سوی مکه پس مشکل شد و فرو
او بر ما ندانستیم که آیا روزه دارد یا افطار کند پس پرسیدم امام جعفر صادق علیه
السلام را ازان و خبر دادم او را بانچه گردانید مادرم واجب برخودش پس امام گفت
که روزه نمیدارد در سفر بتحقیق فرو گذاشت الله تعالی از او حق خودرا در سفر و قضا

میکند او آنچه را که گردانید واجب برخودش در حضر زراره گفت که گفتم که چه می بینی
چون او آید بشهر خود و ترک کند از روزه قضا را امام گفت که بدرستی که من میترسم که
ببیند در آنکه نذر کرد برای او چیزیرا که نمیخواهد **باب پنجاه و نهم اصل باب كفارة**
الصوم وفديته شرح این باب بیان کفاره روزه ایست که واجب شده باشد و از ان
عاجز شوند و بیان فدای روزه که نافله باشد و مشکل شود و در این باب هفت حدیث
اول اصل عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ زَيْدٍ وَعَلِيِّ بْنِ إِدْرِيسَ قالا سَأَلْنا الرِّضا عَلَيْهِ السَّلامُ
عَنْ رَجُلٍ نَذَرَ نَذْراً إِنْ هُوَ تَخَلَّصَ مِنَ الْحَبْسِ أَنْ يَصُومَ ذٰلِكَ الْيَوْمَ
الَّذِي تَخَلَّصَ فِيهِ فَعَجَزَ عَنِ الصَّوْمِ أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ فَمُدَّ لِلرَّجُلِ فِي عُمُرِهِ وَ
قَدِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِ صَوْمٌ كَثِيرٌ ما كَفّارَةُ ذٰلِكَ الصَّوْمِ قالَ يُكَفِّرُ عَنْ
كُلِّ يَوْمٍ بِمُدِّ حِنْطَةٍ **شرح** روایتست از ادریس بن زید و علی بن ادریس گفتند که پرسیدیم
امام رضا علیه السلام را از مردی که نذر کرد نذریرا اگر او رها شود از زندان اینرا که روزه
دارد از روزیرا که رها شد در ان روز پس عاجز شد از روزه یا غیر روزه را نیز نذر کرد پس
کشیده شد برای ان مرد در عمر او و بتحقیق فراهم آمد براو روزه بسیار چیست کفاره از روزه
امام گفت که کفاره مید هد از هر روزی بچهار یک صاع گندم یا جو **دوم اصل** سَأَلْتُ
الرِّضا عَلَيْهِ السَّلامُ عَنْ رَجُلٍ نَذَرَ نَذْراً فِي صِيامٍ فَعَجَزَ فَقالَ كانَ أَبِي
عَلَيْهِ السَّلامُ يَقُولُ عَلَيْهِ مَكانَ كُلِّ يَوْمٍ مُدٌّ **شرح** پرسیدم امام رضا علیه
السلام را از مردی که نذر کرد نذریرا در روزه پس عاجز شد پس امام گفت که بود پدرم
علیه السلام باین روش که میگفت که براوست بجای هر روزی چهار یک صاعی **سوم اصل**
عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضا عَلَيْهِ السَّلامُ فِي رَجُلٍ نَذَرَ عَلى نَفْسِهِ إِنْ هُوَ سَلِمَ
مِنْ مَرَضٍ أَوْ تَخَلَّصَ مِنْ حَبْسٍ أَنْ يَصُومَ كُلَّ يَوْمِ أَرْبِعاءَ وَهُوَ الْيَوْمُ
الَّذِي تَخَلَّصَ فِيهِ فَعَجَزَ عَنِ الصَّوْمِ لِعِلَّةٍ أَصابَتْهُ أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ فَمُدَّ لِلرَّجُلِ
فِي عُمُرِهِ وَاجْتَمَعَ عَلَيْهِ صَوْمٌ كَثِيرٌ ما كَفّارَةُ ذٰلِكَ قالَ تَصَدَّقْ
لِكُلِّ يَوْمٍ بِمُدٍّ مِنْ حِنْطَةٍ أَوْ ثَمَنِ مُدٍّ **شرح** روایتست از امام رضا علیه السلام
در مردی که نذر کرد برخودش که اگر او صحیح شود از مرضی یا رها شود از زندان اینرا که
روزه دارد هر روز چهار شنبه را و ان روزیست که رها شد در ان مراد اینست که نذر کرد

أَوْ شَعِيرٍ

که هر روزی را که در آن رها شود روزه دارد دائما و در روز چهارشنبه رها شد پس عاجز
شد از روزه برای آفتی که برخورد او را یا عزران مثل پیری پر کشیده شد برای آنکه در
عمرش و فراهم آمد بر او روزه بسیاری چیست کفارهٔ آن گفت که تصدق قیمت برای هر
روزی بچهار یک صاعی از گندم یا قیمت چهار یک صاعی از گندم مثلا **چهارم**
اصل عَنْ عِیصِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ سَأَلْتُهُ عَمَّنْ لَمْ یَصُمِ الثَّلٰثَةَ الْاَیَّامَ مِنْ
کُلِّ شَهْرٍ وَ هُوَ یَشْتَدُّ عَلَیْهِ الصِّیَامُ هَلْ فِیهِ فِدَاءٌ قَالَ مُدٌّ مِنْ طَعَامٍ
فِی کُلِّ یَوْمٍ **شرح** روایتست از عیص بن قاسم که از راویان امام جعفر صادق و
امام موسی کاظم علیهما السلام است گفت که پرسیدم امام را از کسی که روزه نداشت
آن سه روز را از هر ماه که پنجشنبه اول و چهارشنبه میان و پنجشنبه آخر باشد و
او مشکل میشود بر او روزه آیا در آن هست فدائی گفت که چهار یک صاعیست از گندم
مثلا در هر روزی **پنجم اصل** قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ اِنَّ الصَّوْمَ
یَشْتَدُّ عَلَیَّ فَقَالَ لِی لَدِرْهَمٌ تَصَدَّقُ بِهِ اَفْضَلُ مِنْ صِیَامِ یَوْمٍ ثُمَّ قَالَ وَمَا
اُحِبُّ اَنْ تَدَعَهُ **شرح** گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که بدرستی که روزه
مشکل میشود بر من پس امام گفت مرا که هر آینه درهمی که تصدق کنی بآن فاضلترست
از روزه داشتن روزی بعد از آن امام گفت که و دوست نمیدارم این را که واگذاری روزه
را بالکلیه مراد اینست که با وجود تصدق گاهی روزه باید داشت **ششم اصل** عَنْ
یَزِیدَ بْنِ خَلِیفَةَ قَالَ شَکَوْتُ اِلَی اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ فَقُلْتُ اِنِّی
اُصَدَّعُ اِذَا صُمْتُ هٰذِهِ الثَّلٰثَةَ الْاَیَّامَ وَیَشُقُّ عَلَیَّ قَالَ فَاصْنَعْ کَمَا
اَصْنَعُ فَاِنِّی اِذَا سَافَرْتُ تَصَدَّقْتُ عَنْ کُلِّ یَوْمٍ بِمُدٍّ مِنْ قُوتِ اَهْلِی
الَّذِی اَقُوتُهُمْ بِهِ **شرح** اصدع بصاد بی نقط و دال بی نقط و عین بی نقط بصیغه
مضارع مجهول متکلم وحده از باب تفعیل یا ثلاثی مجرد است ماخوذ است از صداع
بضم صاد بمعنی درد سر **یعنی** روایتست از یزید بن خلیفه گفت که شکایت بردم سوی
امام جعفر صادق علیه السلام باین روش که گفتم که بدرستی که من بر خورده میشوم
بصداع چون روزه دارم این سه روز معروف را و مشکل میشود بر من امام گفت
که پس بکن چنانچه من میکنم چه بدرستی که من چون سفر کنم تصدق میکنم از هر

روزی بچهار یک صاعی از خوراک عیال من که من میخورانم ایشان را بآن اشارتست
باینکه آن روزه در سفر گاهی بر من مشکل میشود و تصدق میکنم بجای آن تو در حضر چنان کن **هفتم**
اصل عَنْ عُقْبَةَ قَالَ قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ جُعِلْتُ فِدَاکَ اِنِّی
قَدْ کَبِرْتُ وَضَعُفْتُ عَنِ الصِّیَامِ فَکَیْفَ اَصْنَعُ بِهٰذِهِ الثَّلٰثَةِ الْاَیَّامِ
فِی کُلِّ شَهْرٍ فَقَالَ یَا عُقْبَةُ تَصَدَّقْ بِدِرْهَمٍ عَنْ کُلِّ یَوْمٍ قَالَ قُلْتُ دِرْهَمٌ
وَاحِدٌ قَالَ لَعَلَّهَا کَثُرَتْ عِنْدَکَ فَاَنْتَ تَسْتَقِلُّ الدِّرْهَمَ قَالَ قُلْتُ
اِنَّ نِعَمَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَیَّ لَسَابِغَةٌ فَقَالَ یَا عُقْبَةُ لَاِطْعَامُ مُسْلِمٍ خَیْرٌ
مِنْ صِیَامِ شَهْرٍ **شرح** روایتست از عقبه بضم عین بی نقطه و سکون قاف گفت که گفتم امام
جعفر صادق علیه السلام را که قربانت شوم بدرستی که من بتحقیق کهن سال شدم و ضعیف
شدم از روزه پس چگونه کنم با این سه روز در هر ماهی پس امام گفت که ای عقبه تصدق کن
بدرهمی از هر روزی عقبه گفت که گفتم که آیا بیکدرهم امام گفت که شاید که دراهم بسیار
شده باشد نزد تو زیرا که تو کم میشمری یکدرهم را عقبه گفت که گفتم که بدرستی که نعمتهای
الله عز و جل بر من هر آینه فراخست پس امام گفت که ای عقبه هر آینه طعام دادن مسلمانی
بهترست از روزه داشتن ماهی از نافله **باب شصتم اصل باب تاخیر صیام الثلثة**
الایام من الشهر الی الشتاء شرح این باب بیان تاخیر روزهٔ آن سه روز معروف از
ماهست تا زمستان در این باب سه حدیث **اول اصل** قُلْتُ لِاَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ
السَّلَامُ اَوْ لِاَبِی الْحَسَنِ عَلَیْهِ السَّلَامُ الرَّجُلُ یَتَعَمَّدُ الشَّهْرَ فِی الْاَیَّامِ الْقِصَارِ
یَصُومُهُ لِسَنَتِهِ قَالَ لَا بَاْسَ **شرح** گفتم امام جعفر صادق علیه السلام را یا امام
موسی کاظم علیه السلام را که مرد اختیار میکند ماه را در روزهای کوتاه روزه میدارد
برای سه روز سال خود امام گفت که نیست پروایی **دوم اصل** قُلْتُ لِاَبِی جَعْفَرٍ عَلَیْهِ
السَّلَامُ صَوْمُ ثَلٰثَةِ اَیَّامٍ مِنْ کُلِّ شَهْرٍ اُؤَخِّرُهُ اِلَی الشِّتَاءِ ثُمَّ اَصُومُهَا قَالَ لَا بَاْسَ
بِذٰلِکَ **شرح** گفتم امام محمد باقر علیه السلام را که روزهٔ سه روز از هر ماه تاخیر میکنم از آن
تا زمستان بعد از آن روزه میدارم آن سه روز را بعنوان قضا گفت که نیست پروایی بآن
سوم اصل عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَی عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ
الرَّجُلِ یَکُونُ عَلَیْهِ مِنَ الثَّلٰثَةِ اَیَّامِ الشَّهْرِ هَلْ یَصْلُحُ لَهُ اَنْ یُؤَخِّرَهَا اَوْ

مسکین

يَصُومُهَا فِي آخِرِ الشَّهْرِ قَالَ لَا بَأْسَ قُلْتُ يَصُومُهَا مُتَوَالِيَةً أَوْ يُفَرِّقُ بَيْنَهَا
قَالَ مَا أُحِبُّ إِنْ شَاءَ مُتَوَالِيَةً وَإِنْ شَاءَ فَرَّقَ بَيْنَهَا **شرح** يصلح بصيغه
معلوم باب منع وحسن است يصومها مرفوع بعطف بر يصلح آخر بفتح همزه وفتح خا بي نقط
وتشديد را بي نقطه بصيغه افعل التفضيل است واخر الشهر عبارت از ماهها تا باتان
يعني روايت از عمار بن موسى از امام جعفر صادق عليه السلام كفت كه پرسيدم امام را
از مردي كه ميباشد براو از سه روزها كه معروف است آيا خوبست او را اينكه تاخير كند انها را
يا روزه ميدارد انها را در كرم ترماه امام كفت كه نيست پروايي در تاخير كفتم كه روزه ميدارد
انها را در وقت قضا پي در پي يا تفريق ميكند ميان انها كفت ميكند انچه را كه خواهد اكر
خواهد تفريق ميكند انها را **باب شصت ويكم اصل باب صوم عرفه وعاشوراء**
شرح اين باب بيان روزهٔ نهم ذي الحجه وروزهٔ دهم محرمست در اين باب هفت حديث
اول اصل عَنْ أَحَدِهِمَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ
فَقَالَ أَنَا أَصُومُهُ الْيَوْمَ وَهُوَ يَوْمُ دُعَاءٍ وَمَسْأَلَةٍ **شرح** روايت از امام
محمد باقر يا امام جعفر صادق عليهما السلام اينكه او پرسيده شد از روزهٔ روز نهم ذي
الحجه پس كفت كه من روزه ميدارم امروز كه نهم ذي الحجه است وان روز دعا وطلب
حاجت **دوم اصل** سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَمْ يَصُمْ يَوْمَ عَرَفَةَ مُنْذُ نَزَلَ صِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ **شرح**
شنيدم از امام محمد باقر عليه السلام ميكفت كه بدرستي كه رسول الله صلى الله عليه واله
روزه نداشت روز نهم ذي الحجه را از وقتي كه نازل شد روزه داشتن ماه رمضان امتياز
ميداد روزهٔ عرفه را از ساير ايام وبعد از ان از امانت ساير ايام كرد وبقصد رجحان
بر ساير ايام از روزه نداشت اكرچه كاهي روزه ميداشته باشد از انتظار انچه كذشت
در روزهٔ شعبان در كلام مصنف در باب دوازدهم كه باب صوم رسول الله صلى
الله عليه واله است **سوم اصل** عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَا
لَا تَصُمْ فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ وَلَا عَرَفَةَ بِمَكَّةَ وَلَا بِالْمَدِينَةِ وَلَا فِي وَطَنِكَ
وَلَا فِي مِصْرٍ مِنَ الْأَمْصَارِ **شرح** مقصود از نهي از صوم عرفه وعاشوراء نهي
از انست بقصد امتياز از ساير ايام چنانچه بيان شد در عرفه در شرح حديث سابق **يعني**

میکند پی در پی واکر خواهدم

مراد اینست که پیش از نزول روزهٔ ماه رمضان

روايت از امام محمد باقر وامام جعفر صادق عليهما السلام كفتند كه بقصد امتياز روزه
مدار در روز دهم محرم ونه روز نهم ذي الحجه در مكه ونه در مدينه ونه در وطن تو ونه
در شهري از شهرها **چهارم اصل** حَدَّثَنِي نَجَبَةُ بْنُ الْحَارِثِ الْعَطَّارُ قَالَ
سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ فَقَالَ صَوْمٌ مَتْرُوكٌ
بِنُزُولِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَالْمَتْرُوكُ بِدْعَةٌ قَالَ نَجَبَةُ فَسَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ بَعْدِ أَبِيهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ عَنْ ذَلِكَ فَأَجَابَنِي بِمِثْلِ جَوَابِ
أَبِيهِ ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ صَوْمُ يَوْمٍ مَا نَزَلَ بِهِ كِتَابٌ وَلَا جَرَتْ بِهِ سُنَّةٌ إِلَّا
سُنَّةُ آلِ زِيَادٍ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ **شرح** حكايت كرد
مرا نجبه بفتح نون وكسر جيم وتشديد باء دو نقطه در زير بن حارث عطار وكفت كه پرسيدم
امام محمد باقر عليه السلام را از روزه روز دهم محرم كه آيا امتياز دارد از ساير ايام يا نه امام
كفت كه ان روزه ايست ترك كرده شده بنازل شدن روزه ماه رمضان وترك كرده شده
بدعتست مراد اينست كه پيش از نزول روزه ماه رمضان ان امتياز داشت ومنسوخ شد
اعتقاد باقي ماندن منسوخ حرامست كفت نجبه كه پس پرسيدم امام جعفر صادق عليه
السلام را بعد از پدرش عليهما السلام از ان پس جواب داد مرا بمثل جواب پدرش بعد
از ان كفت كه آكاه باش بدرستي كه ان روزه روزيست كه نازل نشد بان قراني وسنتي
نشد با امتياز ان سنتي مكر سنت آل زياد بسبب قتل حسين بن علي صلوات الله عليه
پنجم اصل سَأَلْتُ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ صَوْمِ عَاشُورَاءَ وَمَا يَقُولُ
النَّاسُ فِيهِ فَقَالَ عَنْ صَوْمِ ابْنِ مَرْجَانَةَ تَسْأَلُنِي ذَلِكَ يَوْمٌ صَامَهُ الْأَدْعِيَاءُ
مِنْ آلِ زِيَادٍ لِقَتْلِ الْحُسَيْنِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ يَوْمٌ يَتَشَأَّمُ بِهِ آلُ
مُحَمَّدٍ وَيَتَشَأَّمُ بِهِ أَهْلُ الْإِسْلَامِ وَالْيَوْمُ الَّذِي يَتَشَأَّمُ بِهِ أَهْلُ
الْإِسْلَامِ لَا يُصَامُ وَلَا يُتَبَرَّكُ بِهِ وَيَوْمُ الْإِثْنَيْنِ يَوْمُ نَحْسٍ قَبَضَ اللَّهُ
فِيهِ نَبِيَّهُ وَمَا أُصِيبَ آلُ مُحَمَّدٍ إِلَّا فِي يَوْمِ الْإِثْنَيْنِ فَتَشَأَّمْنَا بِهِ
وَتَبَرَّكَ بِهِ عَدُوُّنَا وَيَوْمُ عَاشُورَاءَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَتَبَرَّكَ
بِهِ ابْنُ مَرْجَانَةَ وَتَشَأَّمَ بِهِ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ فَمَنْ صَامَهُمَا أَوْ
تَبَرَّكَ بِهِمَا لَقِيَ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مَمْسُوخَ الْقَلْبِ وَكَانَ مَحْشَرُهُ مَعَ

الذين سنوا صومهما والتبرك بهما **شرح** ضمیر فیه راجع بصوم است ومراد
اینست که مردم میکویند که چون انروزه وقتی رجحان داشته باز رجحان داد مرجانه
بفتح میم وسکون راء بینقطه وجیم والف ونون مادر عبید الله بن زیاد بوده ومشهور
بوده بزنا چنانچه مادر پدرش سمیه بضم سین بینقطه وفتح میم وتشدید یاء دونقط
در پایین مشهور بوده بان الادعیاء بفتح همزه وسکون دال بینقطه وکسر عین
بینقطه وتخفیف یاء دونقطه در پایین والف ممدوده جمع دعی بفتح دال وکسر
عین وتشدید یاء جمعی که پدر ایشان مجهول باشند ودیکران ایشانرا بفرزندی
کسان نسبت دهند یتشأم بشین با نقطه وتشدید همزه بصیغه مضارع غایب
معلوم باب تفعلست التشأم اندوه کین شدن بچیزی برای ضد برکت دران چیز
ماخوذست از شؤم بضم شین وسکون همزه وکاهی منقلب بواو میشود وآن
ضد مبارکست نحس بفتح نون وسکون حاء بینقطه وسین بینقطه مجرور ومضاف
الیه است بمعنی کاری که باعث اندوه شود وضد مبارك واینجا عبارتست از
خلافت وخلافت ائمه ضلالت جمله قبض تا الاثنین استیناف بیانی است برای
که وما اصیب آل محمد الا فی یوم الاثنین اشارتست باینکه خون شهدا تمام در
کردن اوست پس کویا که هر ظلمی که بر آل محمد صلی الله علیهم واقع شده ومیشود در
انروز شده بسبب قرار یافتن خلافت ابوبکر وچون چنین نباشد وحال انکه در
انروز ظلم صریح بر جسد مبارك سید بنی ادم نیز کردند بسبب رفتن بجانب سقیفه
بنی ساعده برای سقیفه بستن واخذ بیعت از مردم بر طبق ان وان مدتی کشید
وباعث این شد که با وجود ورود تاکید در تعجیل دفن مومن آل رسول تاخیر دفن
او کردند از خوف اینکه بعد از فراغ اهل ضلالت از سقیفه بستن فتنه دیکر کنند و
کویند که جسد مبارك را از قبر بیرون می آوریم تا ما نیز بر او نماز کنیم مصداق این انکه
ابن جوزی که از علمای مخالفانست در کتاب تلقیح کفته که ومات فی یوم الاثنین
لاستهلال ربیع الاول حین اشتد الضحی وقیل للیلتین خلتا منه وقیل لثلث
لاثنتی عشرة خلت منه وهو اصح ودفن لیلة الاربعاء وسط اللیل وقیل لیلة
الثلثاء وقیل یوم الثلثاء والاول اصح وصلی علیه المسلمون افرادا لا یومهم احد

یعنی پرسیدم امام رضا علیه السلام را از روزه دهم محرم وانچه میکویند مردمان دران
روزه پس امام کفت که از روزه پسر مرجانه میپرسی مرا انروز دهم محرم روزیست که روزه
داشتند انرا اولاد زنا که از آل زیادند بسبب کشتن امام حسین صلی الله علیه وآله و
انروزیست که اندوهکین میشوند بان آل محمد واندوهکین میشوند بان اهل اسلام وروزی
وروزی که اندوهکین میشوند بان اهل اسلام روزه داشته نمیشود وبرکت جسته
نمیشود بان وروز دوشنبه روز بلای عظیم است بیان این انکه فرا کرفت الله تعالی
در انروز بنی خود را وبلا بر خورده نشدند آل محمد مکر در روز دوشنبه پس اندوه
کین شدیم بان روز وبرکت جستند بان دشمنان ما اشارتست بانچه متعارفست میان
نواصب که شب دوشنبه وروز دوشنبه را تعظیم میکنند مانند شب جمعه وروز
جمعه ودر روز دهم محرم کشته شد امام حسین علیه السلام وطلب برکت کرد بان
پسر مرجانه واندوهکین شدند بان آل محمد صلی الله علیهم پس هر که روزه دارد دوشنبه
ودهم محرم را یا برکت جوید بانها ملاقات میکند الله تبارك وتعالی را بر حالی که دلش از
فطرت انسانیت کردیده شده باشد ومیشود حشر او با جمعی که بنا نهادند بعد از رسول
روزه ان دو روز را وبرکت جستن را بان دو روز **ششم اصل** عن زيد النرسي
قال سمعت عبيد بن زرارة يسأل ابا عبد الله عليه السلام عن
صوم يوم عاشوراء فقال من صامه كان حظه من صيام ذلك اليوم
حظ ابن مرجانة وآل زياد قال قلت وما كان حظهم من ذلك
اليوم قال النار اعاذنا الله من النار ومن عمل يقرب من النار
شرح نرس بفتح نون وسکون راء بینقطه وسین بینقطه قریه ایست در عراق عرب
یقرب از باب تفعیلست من برای نسبتست **یعنی** روایتست از زید نرسی کفت که
شنیدم از عبید بن زراره میپرسید امام جعفر صادق علیه السلام را از روزه روز
دهم محرم پس امام کفت که هر که روزه دارد انرا میشود نصیب او از روزه انروز نصیب
پسر مرجانه وآل زیاد زید کفت که کفتم که وچه بود نصیب ایشان از انروز امام کفت
که اتش جهنم پناه دهاد ما را الله تعالی از ان اتش واز عملی که نزدیك میکند صاحبش
را نسبت بان اتش **هفتم اصل** سألت ابا عبد الله عليه السلام عن صوم

تاسوعاء وعاشوراء من شهر المحرم فقال تاسوعاء يوم حوصر فيه الحسين
صلى الله عليه وآله واصحابه رضي الله عنهم بكربلاء واجتمع عليه خيل
اهل الشام وآباجوا عليه وفرح ابن مرجانة وعمر بن سعد بتوافر
الخيل وكثرتها واستضعفوا فيه الحسين صلى الله عليه وآله
واصحابه كرم الله وجوههم وايقنوا ان لا ياتي الحسين ناصر ولا
يمده اهل العراق بابي المستضعف الغريب **شرح** تاسوعاء بتاء دو نقطه
در بالا والف وضم سين بی‌نقطه وسكون واو وعين بی‌نقطه والف ممدوده نهم
ماهست واكثر مستعمل ميشود در نهم محرم حوصر بحاء بی‌نقطه وصاد بی‌نقطه وراء
بی‌نقطه بصيغه ماضی مجهول باب مفاعله است الخيل بفتح خاء با نقطه وسكون ياء دو
نقطه در پايين سواران اسبان اباجوا بباء يك نقطه والف منقلب از واو وجيم بصيغه
ماضی معلوم باب افعال است الاباجه در بلا بر روی كسی كشودن الاستضعاف ضعيف
شمردن واين اشارتست باينكه در ظاهر ضعيف شد اما در باطن قوی بود وصبر كرد
واشارتست بآيت سوره قصص ونريد ان نمن على الذين استضعفوا في الارض ونجعلهم
ائمة ونجعلهم الوارثين وبيان شد در كتاب الحجه در شرح حديث اول باب شصت ونهم
كه باب الاشارة والنص على ابي عبد الله جعفر بن محمد تا آخراست مستضعف بصيغه
اسم مفعول باب استفعال مرفوع ونايب فاعل فعل محذوفست بتقدير فدى بابي المستضعف
واين جمله دعائيه است ودر نوازش متعارفست بنوعی از مجاز **يعنی** پرسيدم امام جعفر
صادق عليه السلام را از روز نهم ودهم از ماه محرم پس گفت كه نهم روزيست كه احاطه كرده
شد در ان امام حسين صلی الله عليه وآله ويارانِ او راضی باد الله تعالی از ان ياران
در كربلا وجمع شدند بر او سواران اهل شام وكشودند بلا را بر او وشاد شد پسر مرجانه
وعمر بن سعد بن ابی وقاص بسبب پی در پی شدن افواج سواران وبسياری ايشان
وضعيف شمردند در ان روز امام حسين را صلی الله عليه وآله ويارانِ او را گرامی دارد الله
تعالی رويهای ان ياران را ويقين دانستند ياران كه نخواهد آمد نزد امام حسين ياری
دهنده از اهل زمين ومدد نخواهند كرد او را اهل كوفه وتوابع ان فدا كرده شده باد
به پدرم ضعيف شمرده شده غريب در ميان لشكرهای دشمنان مراد اينست كه روزه

ازروز بدانست **اصل** ثم قال واما يوم عاشوراء فيوم اصيب فيه الحسين عليه
السلام صريعا بين اصحابه واصحابه صرعى حوله افصوم يكون في ذلك اليوم
كلا ورب البيت الحرام ما هو يوم صوم وما هو الا يوم حزن ومصيبة
دخلت على اهل السماء واهل الارض وجميع المؤمنين ويوم فرح وسرور
لابن مرجانة وآل زياد واهل الشام غضب الله عليهم وعلى ذرياتهم
وذلك يوم بكت جميع بقاع الارض خلا بقعة الشام فمن صامه او تبرك
به حشره الله مع آل زياد ممسوخ القلب مسخوطا عليه ومن ادخر الى منزله
ذخيرة اعقبه الله تعالى نفاقا في قلبه الى يوم يلقاه وانتزع البركة
عنه وعن اهل بيته وولده وشاركه الشيطان في جميع ذلك **شرح** خلا
بقعة الشام از قبيل اكتفا بعمده است پس منافات ندارد با اينكه بصره نيز گريه نكرده باشد
چنانچه می آيد در كتاب الحج در حديث دوم باب زيارة قبر ابي عبد الله الحسين بن علي عليهما
السلام كه باب دويست وبيست ونهم است **يعنی** بعد از ان امام گفت كه واما روز دهم
پس روزيست كه كشته شد در ان امام حسين عليه السلام افتاده در ميان ياران خود
ويارانِ او افتادگان بودند در دور او آيا پس روزه ميباشد در ان روز حاشا قسم بصاحب
كل اختيار كعبه كه خانه صاحب حرمتست نيست ان روز روزه ونيست ان مگر روز
اندوه ومصيبتی كه داخل شد بر اهل آسمان واهل زمين وجميع مؤمنان وروز شادی
وخوشحاليست برای پسر مرجانه وآل زياد واهل شام غضب كناد الله تعالی بر ايشان
وبر اولاد ايشان اشارتست باينكه اولاد زنا اند وان روزيست كه گريه كرد جميع
مواضع زمين سوای موضع شام پس هر كه روزه دارد ان روز را يا بركت جويد بان
حشر ميكند او را الله تعالی با آل زياد بر حالی كه مسخ شده باشد دل او وغضب كرده
شده بر او باشد وهر كه فراهم آورد سوی منزل خود فراهم آورده را در عقب ان عمل
ميدهد او را الله تعالی نفاق در دل او تا روزی كه ملاقات ميكند الله تعالی را كه
روز مرگ اوست وسلب ميكند بركت را از او واز اهل بيت او واولاد او وشريك ميشود
او را شيطان در جميع انچه مذكور شد كه ذخيره واهل بيت واولادست **باب شصت و**
دوم اصل باب صوم العيدين وايام التشريق شرح العيد بكسر عين روزی

یعنی از هر سال یا هر ماه یا هر هفته که اجتماع دران موافق عادت باشد مراد بعیدین
اینجا عید رمضان وعید قربانست التشریق بشین بانقطه وراء بینقطه وقاف مصدر
باب تفعیل از سر سایهٔ خود بیرون آمدن بجانب آفتاب برای دید و وادید ومراد بایام
التشریق چند روزست بعد از عیدین که دید و وادید در انها متعارفست وان مختلف
میشود باختلاف مواضع واختلاف اشخاص گاهی سه روزست چنانچه در حدیث دوم
این باب مذکورست وگاهی دو روزست چنانچه در حدیث سوم این باب مذکورست
وگاهی بیش اصلا چنانچه اشاره بان میشود در حدیث سوم این باب **یعنی** این باب
بیان روزهٔ عید رمضان وعید قربان وایام دید و وادیدست در این باب سه
حدیثست **اول اصل** عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْفِطْرِ فَقَالَ
لَا يَنْبَغِي صِيَامُهُ وَلَا صِيَامُ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ **شرح** فطر بکسر فا وسکون طاء بینقطه
وراء بینقطه اسم افطارست بمعنی روزه خوردن ومراد بیوم الفطر اول شوالست که
بعد از انقضای روزهٔ فریضه است **یعنی** روایتست از سماعه که از راویان امام جعفر
صادق وامام موسی کاظم علیهما السلام است گفت که پرسیدم امام را از روزه اول
شوال پس گفت که سزاوار نیست روزه داشتن ان ونه روزه داشتن ایامی که مقررست
برای تشریق وآنها بعد از انست وبیان شد در شرح عنوان این باب **دوم اصل**
عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي الْحَلَّالِ قَالَ قَالَ لَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا صِيَامَ
بَعْدَ الْأَضْحَى ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَا بَعْدَ الْفِطْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ
شرح روایتست از زیاد بن ابی الحلال بفتح حاء بینقطه وتشدید لام گفت که گفت
ما را امام جعفر صادق علیه السلام که نیست روزه داشتن بعد از عید قربان
سه روز ونه بعد از عید رمضان سه روز بدرستی که انها ایام خوردن وآشامیدنست
مراد اینست که ایام دید و وادیدست وتکلیف بخوردن وآشامیدن در انها متعارفست
پس روزه داشتن قبیح است واز این ظاهر میشود که اگر کسی دید و وادید نداشته باشد
در انها یا در بعض انها روزهٔ او قبیح نیست در انها یا بعض انها چنانچه گذشت در حدیث
باب وجوه الصیام **سوم اصل** عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا
الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْيَوْمَيْنِ الَّذَيْنِ بَعْدَ الْفِطْرِ أَيُصَامَانِ أَمْ لَا فَقَالَ

أَكْرَهُ لَكَ أَنْ تَصُومَهُمَا **شرح** روایتست از عبد الرحمن بن حجاج بفتح حاء بینقطه
وتشدید جیم گفت که پرسیدم امام موسی کاظم علیه السلام را از دو روزی که بعد
از عید رمضانست آیا روزه داشته میشود ان دو یا نه پس امام گفت که نمیخواهم برای
تو اینکه روزه داری ان دو را اشارتست بانچه مذکور شد در شرح حدیث سابق
که جمعی که دید و وادید داشته باشند روزه نمیگیرند بخلاف دیگران **باب شصت و**
سوم اصل باب صیام الترغیب شرح الترغیب براء بینقطه وغین بانقطه وباء
یکنقطه مصدر باب تفعیل وسعت دادن چیزی ومراد اینجا وسیع کردن الله تعالی آیات
نعمت خود را برای بندگان مثل ارسال رسول آخر الزمان ومثل اظهار وتصریح باسم
وصی او ومثل دحو الارض ونصب کعبه ومثل متولد ساختن ابراهیم که جمیع ائمه
معصومین بعد از او واز ذریت اویند ومصدر اینجا بجای اسم زمانست مثل رایته
قدوم الحاج پس بمعنی یوم الترغیبست **یعنی** این باب بیان روزه داشتن روز فراخ
کردن نعمتهاست در این باب چهار حدیثست **اول اصل** عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ
جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ
لِلْمُسْلِمِينَ عِيدٌ غَيْرُ الْعِيدَيْنِ قَالَ نَعَمْ يَا حَسَنُ أَعْظَمُهُمَا وَأَشْرَفُهُمَا قُلْتُ
وَأَيُّ يَوْمٍ هُوَ قَالَ هُوَ يَوْمٌ نُصِبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِيهِ
عَلَماً لِلنَّاسِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَصْنَعَ فِيهِ قَالَ تَصُومُهُ
يَا حَسَنُ وَتُكْثِرُ الصَّلَاةَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَتَبَرَّأُ إِلَى اللَّهِ مِمَّنْ ظَلَمَهُمْ فَإِنَّ
الْأَنْبِيَاءَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ كَانَتْ تَأْمُرُ الْأَوْصِيَاءَ الْيَوْمَ الَّذِي كَانَ
يُقَامُ فِيهِ الْوَصِيُّ أَنْ يُتَّخَذَ عِيداً قَالَ قُلْتُ فَمَا لِمَنْ صَامَهُ قَالَ صِيَامُ
سِتِّينَ شَهْراً وَلَا تَدَعْ صِيَامَ يَوْمِ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ مِنْ رَجَبٍ فَإِنَّهُ
هُوَ الْيَوْمُ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ النُّبُوَّةُ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَثَوَابُهُ مِثْلُ سِتِّينَ شَهْراً لَكُمْ **شرح** ان یتخذ بدل اشتمال الیوم است و
بتقدیر بان یتخذ است وچون حذف حرف جر از ان قیاسیست در مبدل منه نیز
محذوف شده برای موافقت مراد بنزول نبوت اینجا نزول قران ورسالتست **یعنی**
روایتست از قاسم بن یحیی از جد او حسن بن راشد از امام جعفر صادق علیه السلام حسن

گفت که گفتم که قربانت شوم آیا برای اهل اسلام عیدی هست غیر عید رمضان وعید
قربان گفت که آری ای حسن بزرگتر از ان دو واست وبهتر از ان دو واست گفتم
که وکدام روزست ان گفت که ان روزیست که واداشته شد امیر المؤمنین صلی الله
علیه وآله در انروز باعث راه یافتن برای مردمان گفتم که قربانت شوم وچه چیز
سزاوارست ما را که کنیم ان را در انروز گفت که روزه میداری انرا ای حسن وبسیار
میکنی درود را بر محمد وآل محمد وبرائت میکنی سوی الله تعالی از انهم که ظلم کردند انرا
چه بدرستی که انبیای سابقین صلوات الله علیهم بودند باین روش که امر میکردند
اوصیای خود را بروزی که بود باین روش که واداشته میشد در انروز وصی باینکه
فراگرفته شود عید حسن گفت گفتم که پس چیست برای کسی که روزه داشت انرا گفت
که ثواب روزه داشتن شصت ماه ومامگذار روزه داشتن روز بیست وهفتم
از رجب را چه بدرستی که شان اینست که ان روزیست که نازل شد در انروز نبوت
بر محمد صلی الله علیه وآله وثواب انروزه مثل ثواب روزه شصت ماه است برای
شما شیعه امامیه اشارتست باینکه مخالفان اگرچه در ظاهر تصدیق نبوت میکنند
اما در حقیقت منکر نبوت را بلکه منکر ند بوبیت را نیز پس ایشانرا ثواب نیت
در عملی اصلا **دوم اصل** عَنْ اَبِي الْحَسَنِ الْاَوَّلِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ بَعَثَ اللهُ
عَزَّ وَجَلَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ فِي سَبْعٍ وَعِشْرِينَ
مِنْ رَجَبٍ فَمَنْ صَامَ ذَلِكَ الْيَوْمَ كَتَبَ اللهُ لَهُ صِيَامَ سِتِّينَ شَهْرًا
وَفِي خَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ وُضِعَ الْبَيْتُ وَهُوَ اَوَّلُ رَحْمَةٍ
وُضِعَتْ عَلَى وَجْهِ الْاَرْضِ فَجَعَلَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًا
فَمَنْ صَامَ ذَلِكَ الْيَوْمَ كَتَبَ اللهُ لَهُ صِيَامَ سِتِّينَ شَهْرًا وَفِي اَوَّلِ
يَوْمٍ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ وُلِدَ اِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَمَنْ صَامَ
ذَلِكَ الْيَوْمَ كَتَبَ اللهُ لَهُ صِيَامَ سِتِّينَ شَهْرًا **شرح** رحمة در اول
منصوب وحال یا مفعول له است وبنا بر اول بمعنی وسیله رحمتهاست وبر هر
تقدیر اشارتست بآیت سوره انبیا وما ارسلناک الا رحمة للعالمین فاده فمن
صام هر سه جا برای تفریعست ودر سوم دلالت میکند بر حکم صیام ترغیب

خمس

یوم مولد النبی صلی الله علیه وآله بطریق اولی وان دوازدهم ربیع الاولست بنابر آنچه
گذشت در کتاب الحجه در کلام مصنف در مولد النبی صلی الله علیه واله رحمة در دوم بمعنی
وسیله رحمتهاست وهو اول رحمة تا آخر اشارتست بآیت سوره آل عمران ان اول بیت وضع
للناس للذی ببکة مبارکا وهدی للعالمین فیه آیات بینات مقام ابرهیم ومن دخله
کان آمنا وبیان میشود در کتاب الحج در شرح حدیث اول باب دوم که باب فی قوله عز وجل
فیه آیات بینات است **یعنی** روایتست از امام موسی کاظم علیه السلام گفت که برانگیخت الله
عز وجل محمد را صلی الله علیه وآله رحمت برای عالمیان در بیست وهفتم از رجب پس هر که
روزه داشت انروز را نوشت الله تعالی برای او روزه شصت ماه را ودر بیست وپنجم از ذی
القعده گذاشته شد کعبه وان اول رحمتی است که گذاشته شد بر روی زمین بیان
این آنکه گردانید انرا الله عز وجل مرجع برای مردمان وباعث ایمنی از تسلط جابره بعنف
مثل تبع وصاحب حبشه که قصه ایشان مذکور میشود در کتاب الحج در حدیث اول
ودوم باب نهم که باب ورود تبع واصحاب الفیل تا آخرست پس هر که روزه داشت
انروز را نوشت الله تعالی برای او ثواب روزه شصت ماه را ودر اول روز از ذی
الحجه زاده شد ابراهیم خلیل الرحمن علیه السلام پس هر که روزه داشت انروز را نوشت
الله تعالی برای او روزه شصت ماه را **سوم اصل** سَاَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
هَلْ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدٌ غَيْرُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَالْاَضْحَى وَالْفِطْرِ قَالَ نَعَمْ اَعْظَمُهَا حُرْمَةً
قُلْتُ وَاَيُّ عِيدٍ هُوَ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَالَ الْيَوْمُ الَّذِي نَصَبَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَقَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ قُلْتُ وَاَيُّ يَوْمٍ
هُوَ قَالَ وَمَا تَصْنَعُ بِالْيَوْمِ اِنَّ السَّنَةَ تَدُورُ وَلَكِنَّهُ يَوْمُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ
مِنْ ذِي الْحِجَّةِ فَقُلْتُ وَمَا يَنْبَغِي لَنَا اَنْ نَفْعَلَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ قَالَ تَذْكُرُونَ
اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ بِالصِّيَامِ وَالْعِبَادَةِ وَالذِّكْرِ لِمُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ فَاِنَّ رَسُولَ
اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اَوْصَى اَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَنْ يَتَّخِذَ ذَلِكَ الْيَوْمَ
عِيدًا وَكَذَلِكَ كَانَتِ الْاَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ تَفْعَلُ كَانُوا يُوصُونَ اَوْ
صِيَاءَهُمْ بِذَلِكَ فَيَتَّخِذُونَهُ عِيدًا **شرح** منافات نیست میان اعظمها حرمة ومیان
آنچه گذشت در کتاب الحجه در حدیث چهارم مولد ابی الحسن موسی علیه السلام در

امیر المؤمنین صلی الله علیه واله

روزجمعه که لیس للمسلمین عید کان اولی منه تا آخر زیرا که انچه کذشت در شریعت
سابقه است یا در این شریعت نیز بیش از تعیین وصی در روز غدیر است مشار الیه
ذلك در یوصون اوصیاءهم بذلك روز نصب اوصیای ان انبیاء است خواه موافق
هجدهم ذی الحجه باشد وخواه نه چنانچه ظاهر حدیث اول این بابست ومیتواند بود که
مشار الیه ذلك هجدهم ذی الحجه باشد بنا براینکه جمیع انبیا تعیین اوصیاء در هجدهم
ذی الحجه میکرده باشند یا بنا براینکه در روز را عید میکرده باشند مخفی نماند که
بنا برانچه کذشت در شرح حدیث دوم باب هفتم که باب نادرست که شهور در شرایع
انبیای سابقه عددیه بوده ودر این شریعت هلالیه است میتواند بود که در تعیین
هجدهم ذی الحجه شهر هلالی را منظور داشته باشند برای موافقت این شریعت و
میتواند بود که عددیه را منظور داشته باشند والله اعلم **یعنی** پرسیدیم امام جعفر
صادق علیه السلام را که آیا برای اهل اسلام عیدی هست غیر روز جمعه وعید قربان
وعید رمضان کفت که آری بزرکتر از انهاست باعتبار حرمت کفتم که وکدام عیدست
ان قربانت شوم کفت روزیست که وداشت در انروز رسول الله صلی الله علیه وآله
امیر المؤمنین را صلی الله علیه وآله وکفت که هر که بودم اولی بتصرف باو از خودش
پس علی اولی بتصرف باوست کفتم که وکدام روزست ان از ایام هفته کفت که وچه
کار داری با روز هفته بدرستی که سال میکردد مراد اینست که در هر سالی در روزی
از هفته اتفاق میافتد وسال منظورست نه هفته ولیك انروز هجدهم است از ذی
الحجه اشارتست باینکه در تعیین روز کاهی سال منظور میباشد وکاهی ماه منظور
میباشد مثل سه روز از هر ماه که روزه باید داشت وکاهی هفته منظور میباشد مثل
دوشنبه که روزه ان ممنوعست چنانچه کذشت در حدیث پنجم باب شصت ویکم
وما نحن فیه از قسم اولست پس کفتم که وچه چیز سزاوارست برای ما اینکه کنیم در انروز
کفت که یاد میکنید الله عز وجل را در انروز بروزه داشتن ونماز کزاردن ویاد کردن
برای محمد وآل محمد چه بدرستی که رسول الله صلی الله علیه وآله سفارش کرد امیر
المؤمنین علیه السلام را اینکه فرا کیرد انروز را عید وهمچنان بودند انبیای سابقین
علیهم السلام که میکردند بیان این انکه بودند باین روش که سفارش میکردند اوصیای

خود را بان روز تعیین وصی پس فرا میکرفتند از اعید **چهارم اصل** عن محمد بن عبد الله
الصیقل قال خرج علینا ابو الحسن علیه السلام یعنی الرضا علیه السلام
فی یوم خمس وعشرین من ذی القعدة فقال صوموا فانی اصبحت صائما
قلنا جعلنا فداك ای یوم هو فقال یوم نشرت فیه الرحمة ودحیت فیه
الارض ونصبت فیه الکعبة وهبط فیه آدم صلی الله علیه **شرح**
روایتست از محمد بن عبد الله جلا دهنده شمشیر کفت که بیرون آمد بر ما ابو الحسن
علیه السلام میخواهد امام رضا علیه السلام را در روز بیست وپنجم از ذی القعده
پس کفت که روزه دارید چه بدرستی که من بصبح رسیدم روزه دار کفتیم که قربانت شوم
چه روزیست ان پس کفت که روزیست که پراکنده کرده شد بر خلایق در انروز رحمت
الهی وپهن کرده شد در انروز زمین وبرپا داشته شد در انروز کعبه وفرود آمد در
انروز آدم صلی الله علیه که مذکورست در سورهء اعراف که قال اهبطوا بعضکم لبعض
عدو ولکم فی الارض مستقر ومتاع الی حین مخفی نماند که هبوط آدم باعتبار نعمت
برای مؤمنان زیرا که اکر ان نمیبود توالد وتناسل نمیبود پس استحقاق تکلیف وثواب
ابدی متصور نمیبود **باب شصت وچهارم اصل باب فضل افطار الرجل عند
اخیه اذا ساله شرح** این باب بیان فضیلت روزه خوردنست مرد نزد برادر مؤمن
او چون طلب روزه خوردن از او کند در روزه مستحب در این باب شش حدیث
اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال افطارك لاخیك المؤمن
افضل من صیامك تطوعا **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
کفت که روزه خوردنت برای برادر تو که مؤمنست فاضلترست از روزه داشتن تو بعنوان
استحباب **دوم اصل** عن ابی جعفر علیه السلام قال من نوی الصوم ثم
دخل علی اخیه فساله ان یفطر عنده فلیفطر ولیدخل علیه السرور
فانه یحتسب له بذلك الیوم عشرة ایام وهو قول الله عز وجل من جاء
بالحسنة فله عشر امثالها **شرح** روایتست از امام محمد باقر علیه السلام کفت که هر که
نیت کرد روزه را بعد از ان داخل شد بر برادر مؤمن خود پس ان برادر طلب کرد
از او اینرا که افطار کند نزد او پس باید که افطار کند وباید که داخل کند بر ان برادر

مؤمن خوشحالی راچه بدرستی که شان بنت که حساب کرده میشود برای او بان روزه
ده روز وان مدلول قول الله عز وجل است در سورهٔ انعام که هر که آورد حسنه را
پس برای اوست ده برابران مراد اینست که معلوم میشود که روزهٔ او بقصد محض رضای
الهی بوده وشایبه ریا داخل ان نبوده پس حسنه بوده وان ده برابر برای همان روزه است
وثواب ادخال سرور بر مؤمن علیحده است سوم اصل قَالَ اَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
مَنْ دَخَلَ عَلَى اَخِيهِ وَهُوَ صَائِمٌ فَاَفْطَرَ عِنْدَهُ وَلَمْ يُعْلِمْهُ بِصَوْمِهِ فَيَمُنَّ
عَلَيْهِ كَتَبَ اللهُ لَهُ صَوْمَ سَنَةٍ شرح گفت امام جعفر صادق علیه السلام
که هر که داخل شد بر برادر مؤمن خود برحالی که او صایم است پس روزه را خورد
نزد او واعلام نکرد او را بروزهٔ خود تا منت نهد بر او نوشت الله تعالی برای او روزه
سالی چهارم اصل عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى جَمِيلِ بْنِ دُرَّاجٍ
وَبَيْنَ يَدَيْهِ خِوَانٌ عَلَيْهِ غَسَّانِيَّةٌ يَاْكُلُ مِنْهَا فَقَالَ اُدْنُ فَكُلْ فَقُلْتُ
اِنِّي صَائِمٌ فَتَرَكَنِي حَتَّى اِذَا اَكَلَهَا فَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا اِلَّا الْيَسِيرُ عَزَمَ عَلَيَّ
اِلَّا اَفْطَرْتَ فَقُلْتُ لَهُ اَلَا كَانَ هٰذَا قَبْلَ السَّاعَةِ فَقَالَ اَرَدْتُ بِذٰلِكَ
اَدَبَكَ ثُمَّ قَالَ سَمِعْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ اَيُّمَا رَجُلٍ مُؤْمِنٍ
دَخَلَ عَلَى اَخِيهِ وَهُوَ صَائِمٌ فَسَاَلَهُ الْاَكْلَ فَلَمْ يُخْبِرْهُ بِصِيَامِهِ لِيَمُنَّ
عَلَيْهِ بِاِفْطَارِهِ كَتَبَ اللهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ لَهُ بِذٰلِكَ الْيَوْمِ صِيَامَ سَنَةٍ شرح
عقبه بضم عین بی نقطه وسکون قاف وباء یک نقطه است دراج بضم دال بی نقطه وتشدید
راء بی نقطه والف وجیم است خوان بضم وکسر خاء بانقط وتخفیف واو معرب خان است
غسانیه بفتح غین بانقطه وتشدید سین بی نقطه والف وکسر نون وتشدید یاء
دو نقطه در پایین وتاء وحدت قسمی از نان است که اختراع غسان بود شاید که کماج
یا نقان باشد وغسان اسم طایفه ایست از اهل یمن وانصار از جمله ان طایفه اند
که تبع ایشان را در مدینه ساکن ساخته چنانچه می آید در کتاب الحج در حدیث اول باب
ورود تبع تا آخر که باب نهم است لم یبق از باب علم واز باب افعال نیز میتواند بود
عزم بعین بی نقطه وزای بانقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب ضرب است علی
بتشدید یاء مفتوحه مرکب از حرف جر وضمیر متکلم است الا بکسر همزه وتشدید لام

حرف استثنا است افطرت بصیغه مخاطب است الا بفتح همزه وتشدید لام حرف
تحضیض است یعنی روایتست از صالح بن عقبه گفت که داخل شدم بر جمیل بن دراج و
در پیش او خوانی بود که بران کماجی بود میخورد از ان پس گفت که پیش بیا پس بخور پس گفتم
که بدرستی که من روزه دارم پس واگذاشت مرا تا انکه چون خورد از ان پس باقی نماند
از ان مگر کم قسم نهاد برمن که نمیخواهم مگر اینکه افطار کنی پس گفتم او را که چرا نبود این
مبالغه پیش از این ساعت پس گفت که اراده کردم بان تاخیر مبالغه ادب ترا بعد از ان
گفت که شنیدم از امام جعفر صادق علیه السلام میگفت که وهر مردی مؤمن
که داخل شد بر برادر مؤمن خود برحالی که او صایم باشد پس ان برادر طلب کرد
از او خوردن را پس خبر نکرد ان برادر را بروزه داشتن خود تا منت نهد بر او بافطار
خود نوشت الله جل ثناؤه برای او بسبب ان عمل ثواب روزه داشتن سالی را پنجم
اصل قُلْتُ لِاَبِي الْحَسَنِ الْمَاضِي عَلَيْهِ السَّلَامُ اَدْخُلُ عَلَى الْقَوْمِ وَهُمْ
يَاْكُلُونَ وَقَدْ صَلَّيْتُ الْعَصْرَ وَاَنَا صَائِمٌ فَيَقُولُونَ اَفْطِرْ فَقَالَ اَفْطِرْ فَاِنَّهُ اَفْضَلُ

فقال افطر م

شرح گفتم امام موسی کاظم علیه السلام را که داخل میشوم بر جماعت وایشان چیزی
میخورند برحالی که بتحقیق گزاردم نماز عصر را ومن روزه دارم پس میگویند که افطار
کن پس امام گفت که افطار کن چه بدرستی که ان افطار فاضلترست ششم اصل سَمِعْتُ
اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ لَاِفْطَارُكَ فِي مَنْزِلِ اَخِيكَ الْمُسْلِمِ اَفْضَلُ
مِنْ صِيَامِكَ سَبْعِينَ ضِعْفًا اَوْ تِسْعِينَ ضِعْفًا شرح شنیدم از امام
جعفر صادق علیه السلام میگفت که هر آینه افطار تو در منزل برادر مؤمن تو فاضلترست
از روزه داشتن تو هفتاد برابر یا نود برابر شک از راویست یا این مبنی بر تفاوت مراتب
اخلاص است باب شصت وپنجم اصل باب من لا يجوز له صيام التطوع الا
باذن غيره شرح التطوع مصدر باب تفعل مبالغه طوع بفتح طاء وسکون واو که
مصدر باب نصر وعلم است کمال انقیاد بفعل مستحب یعنی این باب بیان کسی است که
جایز نیست او را روزه داشتنی که از جمله فعل مستحبات است مگر بدستور غیر او ودر این
باب پنج حدیث است اول اصل عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ بَعْضِ اَصْحَابِهِ عَنْ اَبِي
عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ لَا يَصْلُحُ لِلْمَرْاَةِ اَنْ تَصُومَ تَطَوُّعًا اِلَّا

باذن زوجها **شرح** تطوعا مفعول له است یا حالست و مصدر بمعنی اسم فاعلست
یعنی روایتست از قاسم بن عروه از بعض یاران او از امام جعفر صادق علیه السلام راوی
گفت که امام گفت که خوب نمیشود زن را اینکه روزه دارد برای فعل مستحب مگر
بدستور شوهر **دوم اصل** قال رسول الله صلی الله علیه و آله من فقه الضیف
ان لا یصوم تطوعا الا باذن صاحبه و من طاعة المرأة لزوجها ان
لا تصوم تطوعا الا باذنه و امره و من صلاح العبد و طاعته و نصحه
لمولاه ان لا یصوم تطوعا الا باذن مولاه و امره و من بر الولد ان
لا یصوم تطوعا الا باذن ابویه و امرهما و الا کان الضیف جاهلا
و کانت المرأة عاصیة و کان العبد فاسقا عاصیا و کان الولد
عاقا **شرح** گفت رسول الله صلی الله علیه و آله که از جمله دانش میهمان اینست که
روزه ندارد برای فعل مستحب مگر بدستور یار او که میهماندار است و از جمله انقیاد
زن شوهرش را اینست که روزه ندارد برای فعل مستحب مگر بدستوران شوهر و فرمان
او و از جمله خوبی غلام و انقیاد او و خالص بودن او برای مالک او اینست که روزه ندارد
برای فعل مستحب مگر بدستور مالک او و فرمان او و از جمله ملایمت فرزند اینست
که روزه ندارد برای فعل مستحب مگر بدستور پدر و مادر او و فرمان ایشان و اگر نه
خواهد بود میهمان نادان و خواهد بود زن نافرمان و خواهد بود غلام سرکش
و نافرمان و خواهد بود فرزند دل خراش پدر و مادر **سوم اصل** قال رسول الله
صلی الله علیه و آله اذا دخل رجل بلدة فهو ضیف علی من بها من
اهل دینه حتی یرحل عنهم و لا ینبغی للضیف ان یصوم الا باذنهم
لئلا یعملوا الشیء فیفسد علیهم و لا ینبغی لهم ان یصوموا الا باذن
الضیف لئلا یحتشمهم فیشتهی الطعام فیترکه لهم **شرح** گفت
رسول الله صلی الله علیه و آله که چون داخل شود مؤمنی شهری را پس او میهمانست بر
جمعی که در آن شهرند از اهل دین او یعنی مؤمنانی که آشنایان اویند تا وقتی که کوچ
کند از ایشان و سزاوار نیست برای میهمان اینکه روزه دارد مگر بدستور ایشان تا مبادا
که سازند چیزی از طعام را پس فاسد شود بر ایشان و سزاوار نیست برای ایشان اینکه

روزه دارند بعنوان تطوع مگر بدستوران میهمان تا مبادا که شرم کند از ایشان پس میل
طعام داشته باشد پس واگذارد آنرا برای ملاحظه ایشان **چهارم اصل** قال النبی
صلی الله علیه و آله لیس للمرأة ان تصوم تطوعا الا باذن زوجها **شرح**
این ظاهرست از شرح حدیث اول این باب **پنجم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلام
قال جاءت امرأة الی النبی صلی الله علیه و آله فقالت یا رسول الله ما
حق الزوج علی المرأة فقال هو اکثر من ذلک فقالت اخبرنی
بشیء من ذلک فقال لیس لها ان تصوم الا باذنه **شرح** این مضمون با ضمیمه
می آید در کتاب النکاح در حدیث اول باب صد و چهل و ششم که باب حق الزوج علی
المرأة است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که آمد زنی سوی نبی
صلی الله علیه و آله پس گفت که ای رسول الله چیست حق شوهر بر زن پس گفت که آن بیشتر
از آنست که در اینوقت توان گفت پس آن زن گفت که خبر ده مرا بچیزی از آن پس گفت که نیست
زن را اینکه روزه تطوع دارد مگر بدستور او **باب شصت و ششم اصل باب ما
یستحب ان یفطر علیه شرح** این باب بیان چیزیست که مستحبست اینکه افطار
کرده شود بر آن در شب در این باب شش حدیث است **اول اصل** عن جعفر عن
ابیه علیهما السلام قال کان رسول الله صلی الله علیه و آله اذا صام
فلم یجد الحلو افطر علی الماء **شرح** روایتست از امام جعفر صادق از پدرش
علیهما السلام گفت که بود رسول الله صلی الله علیه و آله باینروش که چون روزه میداشت
پس نمی یافت چیزی را که شیرین باشد افطار میکرد بر آب **دوم اصل** عن ابی عبد الله
علیه السلام قال اذا افطر الرجل علی الماء الفاتر نقی کبده و
غسل الذنوب من القلب و قوی البصر و الحدق **شرح** حدق بفتح حاء
بی نقطه و فتح دال بی نقطه و قاف جمع حدقه است که بمعنی مجموع سیاهی چشم است و جمع
اینجا باعتبار اجزای آنست یا بجای تثنیه مستعمل شده جوهری گفته حدقة العین سوادها
الاعظم پس مراد به بصر ناظرست که مذکور میشود در حدیث چهارم این باب **یعنی** روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که چون افطار کند مرد بر آبی که نیم سرد باشد
پاک میکند جگر او را و میشوید گناهان را از دل و قوت میدهد مردمک را و جمع

الحلواء

اجزای سیاهی چشم را **سوم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلم قال الافطار
علی الماء یغسل الذنوب من القلب **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه
السلام گفت که افطار بر آب میشوید گناهانرا از دل **چهارم اصل** عن ابی عبد
الله علیه السلم قال کان رسول الله صلی الله علیه وآله اذا افطر بدأ
بحلواء یفطر علیها فان لم یجد فسکرة او تمرات فاذا اعوز ذلک
کله فماء فاتر وکان یقول ینقی المعدة والکبد ویطیب النکهة
والفم ویقوی الاضراس ویقوی الحدق ویجلو الناظر ویغسل الذنوب
غسلا ویسکن العروق الهائجة والمرة الغالبة ویقطع البلغم ویطفی
الحرارة عن المعدة ویذهب بالصداع **شرح** السکره بضم سین بینقطه و
تشدید کاف مفتوحه وراء بینقطه وتاء وحدت یک حب نبات و وحدت ان باعتبار
اینست که خاییده نمیشود بلکه در دهن میماند تا آب شود وان مجرورست بتقدیر
فبالسکرة اعوز بعین بینقطه وزای بانقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب افعالست
کله منصوبست النکهه بفتح نون وسکون کاف بوی دهن الناظر بنون والف و
کسر ظاء بانقطه وراء بینقطه مردمک دیده المرة بکسر میم وتشدید راء بینقطه صفراء
المعدة بفتح میم وکسر عین بینقطه وبکسر میم وسکون عین قرارگاه طعام در بدن آدمی
پیش از انکه داخل روده ها شود **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت
که بود رسول الله صلی الله علیه وآله باین روش که چون افطار میکرد ابتدا میکرد بحلواء
پخته که افطار میکرد بان پس اگر نمی یافت پس ابتدا میکرد بحب نباتی یا چند خرما پس
چون نمی یافت اینها را که مذکور شد بهمگی ان پس ابتدا میکرد بآبی نیم سرد ومیگفت
که افطار بآب نیم سرد پاک میکند معده را وجگر را وپاکیزه میکند بوی دهن را و
خوشبو میکند دهن را وقوت میدهد دندانها را وقوت میدهد اجزای سیاهی
چشم را وجلا میدهد مردمک دیده را ومیشوید گناهان را شستنی عظیم وساکن
میکند رگهای برانگیخته را وصفرای غلبه کننده را ومیبرد بلغم را وفرو می نشاند حرارت
از معده وبرطرف میکند درد سر را **پنجم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلم
قال کان رسول الله صلی الله علیه وآله یفطر علی التمر فی زمن التمر

وعلی الرطب فی زمن الرطب **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
گفت که بود رسول الله صلی الله علیه وآله افطار میکرد بر خرما در وقت خرما یعنی وقتی
که رطب بهم نمیرسید وبر رطب در وقت رطب **ششم اصل** عن ابی عبد الله ع
قال کان رسول الله صلی الله علیه وآله اول ما یفطر علیه فی زمن الرطب
الرطب وفی زمن التمر التمر **شرح** اول ما مرفوع ومبتداست الرطب در دوم خبر مبتدا
وجمله خبر کانست وعاید ضمیر مستتر در یفطر است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلام گفت که بود رسول الله صلی الله علیه وآله باین روش که اول انچه افطار میکرد
بران در وقت رطب رطب بود ودر وقت خرما خرما بود **باب شصت وهفتم اصل**

باب الغسل فی شهر رمضان شرح این باب بیان غسل مستحب در ماه رمضانست
در این باب چهار حدیثست **اول اصل** عن ابی جعفر علیه السلام قال الغسل
فی شهر رمضان عند وجوب الشمس قبیله ثم یصلی ثم یفطر **شرح** روایتست
از امام محمد باقر علیه السلام گفت که غسل مؤمن در ماه رمضان برای بعض شبهای آن
نزد سقوط آفتابست یعنی فرو رفتن ان اندکی پیش از انست بعد از ان نماز مغرب میگذارد
بعد از آن افطار میکند **دوم اصل** سالت ابا عبد الله علیه السلام کم اغتسل
فی شهر رمضان لیلة قال لیلة تسع عشرة ولیلة احدی وعشرین وثلث
وعشرین قلت فان شق علی قال فی احدی وعشرین وثلث وعشرین قلت
فان شق علی قال حسبک الان **شرح** لیلة در اول منصوب وتمیز کم است ودر
ثانی ظرف فعل محذوفست بتقدیر تغتسل لیله الان منصوب وظرف زمانست **یعنی**
پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را که چند غسل میکنم در ماه رمضان باعتبار
شب گفت غسل میکنی در شب نوزدهم وشب بیست ویکم وبیست وسوم گفتم که پس اگر مشکل شود
بر من چه میکنم گفت که غسل میکنی در بیست ویکم وبیست وسوم گفتم که پس اگر مشکل شود
بر من گفت که بس است ترا در اینوقت انچه گفتم **سوم اصل** سالت ابا عبد الله علیه
السلم عن اللیلة التی یطلب فیها ما یطلب متی الغسل فقال من اول
اللیل وان شئت حیث تقوم من اخره وسالته عن القیام فقال تقوم
فی اوله واخره **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از شبی که طلب

کرده میشود دران انچه طلب کرد، میشود مراد تعظیم مطلوب در شب قدرست چه
وقتست غسل برای ان شب پس کفت اول آن شب واکر خواهی وقتی که بر میخیزی در
آخران شب وپرسیدم امام را از برخاستن دران شب پس کفت بر میخیزی در نصف
اول ان ودر نصف آخران مراد اینست که شبخیزی انوقت چندانکه نزود ترست بهتر
چهارم اصل عَنْ اَحَدِهِمَا عَلَیْهِمَا السَّلَامُ قَالَ الْغُسْلُ فِی ثَلٰثِ لَیَالٍ مِنْ شَهْرِ
رَمَضَانَ فِی تِسْعَ عَشْرَةَ وَاِحْدیٰ وَعِشْرِیْنَ وَثَلٰثٍ وَعِشْرِیْنَ وَاُصِیْبَ
اَمِیْرُ الْمُؤْمِنِیْنَ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ فِی لَیْلَةِ تِسْعَ عَشْرَةَ وَقُبِضَ فِی
لَیْلَةِ اِحْدیٰ وَعِشْرِیْنَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهِ قَالَ وَالْغُسْلُ فِی اَوَّلِ اللَّیْلِ
وَهُوَ یُجْزِیْ اِلیٰ اٰخِرِهِ شرح روایتست از امام محمد باقر یا امام جعفر صادق علیهما السلم
کفت که غسل در سه شبانست از ماه رمضان در نوزدهم وبیست ویکم وبیست وسوم و
ضربت خورد امیر المؤمنین صلوات الله علیه وآله در شب نوزدهم واز دنیا کرفته شد
در شب بیست ویکم صلی الله علیه وآله امام کفت که وغسل در اول شبانست وان
کافیست تا آخرش بدانکه می آید در کتاب الوصایا در باب صدقات النبی صلی الله علیه
واله وفاطمة والائمة علیهم السلم ووصایاهم که ثم لم یزل یقول لا اله الا الله حتی قبض
صلوات الله علیه ورحمته فی ثلث لیال من العشر الاواخر لیلة ثلث وعشرین من
شهر رمضان لیلة الجمعة سنة اربعین من الهجرة وکان ضرب لیلة احدی وعشرین
من شهر رمضان وان کلام عبد الرحمن بن حجاج است واعتباری ندارد نظیر کلام
سیاری که کذشت در ذیل حدیث سوم باب هشتم وبیان شد وکویا که عبد الرحمن
توهم ان کرده از انچه کذشت در کتاب الحجه در حدیث هشتم مولد امیر المؤمنین صلوات
الله علیه که قبض فی اللیلة التی فیها قبض وصی موسی یوشع بن نون واللیلة التی
عرج فیها بعیسی بن مریم واللیلة التی نزل فیه القران وان دلالت ندارد زیرا که
قران برای کل شهر رمضان نازل شده چنانچه بیان شد در شرح حدیث اول باب
دوم باب شصت وهشتم اصل باب ما یزاد من الصلوة فی شهر رمضان شرح
این باب بیان چیزیست که زیاد کرده میشود از نماز در ماه رمضان در این باب شش
حدیثست اول اصل عَنْ عَلِیِّ بْنِ اَبِیْ حَمْزَةَ عَنْ اَبِیْ بَصِیْرٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلیٰ اَبِیْ عَبْدِ

اللّٰهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لَهُ اَبُوْ بَصِیْرٍ مَا تَقُوْلُ فِی الصَّلٰوةِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ
لِشَهْرِ رَمَضَانَ حُرْمَةٌ وَحَقٌّ لَا یُشْبِهُهُ شَیْءٌ مِنَ الشُّهُوْرِ صَلِّ مَا اسْتَطَعْتَ
فِی شَهْرِ رَمَضَانَ تَطَوُّعًا بِاللَّیْلِ وَالنَّهَارِ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تُصَلِّیَ فِی کُلِّ یَوْمٍ
وَلَیْلَةٍ اَلْفَ رَکْعَةٍ اِنَّ عَلِیًّا عَلَیْهِ السَّلَامُ فِی اٰخِرِ عُمْرِهِ کَانَ یُصَلِّیْ فِی کُلِّ
یَوْمٍ وَلَیْلَةٍ اَلْفَ رَکْعَةٍ فَصَلِّ یَا اَبَا مُحَمَّدٍ زِیَادَةَ رَمَضَانَ فَقَالَ کَمْ جُعِلْتُ
فِدَاكَ فَقَالَ فِی عِشْرِیْنَ لَیْلَةً تُصَلِّیْ فِی کُلِّ لَیْلَةٍ عِشْرِیْنَ رَکْعَةً ثَمَانَ رَکَعَاتٍ
قَبْلَ الْعَتَمَةِ وَاثْنَتَیْ عَشْرَةَ رَکْعَةً بَعْدَهَا سِوٰی مَا کُنْتَ تُصَلِّیْ قَبْلَ ذٰلِكَ
فَاِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ الْاَوَاخِرُ فَصَلِّ ثَلٰثِیْنَ رَکْعَةً فِی کُلِّ لَیْلَةٍ ثَمَانِیَ رَکَعَاتٍ
قَبْلَ الْعَتَمَةِ وَاثْنَتَیْنِ وَعِشْرِیْنَ رَکْعَةً بَعْدَهَا سِوٰی مَا کُنْتَ تَفْعَلُ قَبْلَ
ذٰلِكَ شرح ما در ما استطعت بمعنی مادام است ومیتواند بود که موصوله باشد و
الاستطاعه وسعت در قدرتست در فان استطعت شرطیه است وجزای شرط محذوفست
بتقدیر فصل ان بکسر همزه وتشدید نونست وسعت در قدرت بر هزار رکعت در هر
شبانه روزی مستبعد نیست در کسی که قوت بدن وقوت ایمان وطلاقت لسان
وخلو از موانع داشته باشد خصوصا کسی که داند که آخر عمر اوست یعنی روایتست از
علی بن ابی حمزه از ابو بصیر که کنیت دیکر او ابو محمد است علی کفت که داخل شدیم بر امام
جعفر صادق علیه السلم پس کفت اورا ابو بصیر که چه میکویی در نماز در ماه رمضان
پس امام کفت که برای ماه رمضان حرمتی وحقیست مانند نیست او را چیزی از ماهها
نماز کزار چندانکه استطاعت داری در ماه رمضان برای تطوع در شب وروز پس
اکر استطاعت داشته باشی اینرا که کزاری در هر روزی وشبی هزار رکعت پس بکزار
بدرستی که علی علیه السلم در آخر عمر خود بود باین روش که نماز میکزارد در هر روزی
وشبی که فارغ میبود از موانع هزار رکعت پس نماز بکزار ای ابو محمد زیادی رمضانرا
پس ابو بصیر کفت که چند رکعت قربانت شوم پس امام کفت که در بیست شب میکزاری
در هر شبی بیست رکعت هشت رکعت پیش از نماز خفتن ودوازده رکعت بعد از ان
این چهارصد رکعت غیر انست که میکزاردی پیش از ان بیست شب پس چون داخل
شود دهه اواخر پس بکزار سی رکعت در هر شبی هشت رکعت پیش از نماز خفتن

وبیست و دو رکعت بعد از آن غیر انچه میگزاردی پیش از ان ده شب در بیست شب
مراد اینست که در هر شب دهه اول آخر پنجاه رکعت میگزاری شانزده رکعت پیش از نماز
خفتن و سی و چهار رکعت بعد از نماز خفتن مخفی نماند که جایزست که بیست رکعت
پیش از نماز خفتن و سی رکعت بعد از آن باشد چنانچه ظاهر میشود از حدیث اخر این باب
و بر هر تقدیر مجموع انها با انچه در بیست شب زیاد شده بود نهصد رکعت میشود
و چون انها را ضم کنیم با صد رکعت که مذکور میشود در حدیث چهارم این باب هزار
رکعت میشود اگر ماه رمضان تام شود و الا نهصد و پنجاه رکعت میشود **دوم اصل**
عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ کَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ یَزِیْدُ
فِی صَلٰوتِهٖ فِیْ شَهْرِ رَمَضَانَ اِذَا صَلَّی الْعَتَمَةَ صَلّٰی بَعْدَهَا فَیَقُوْمُ النَّاسُ
خَلْفَهٗ فَیَدْخُلُ وَیَدَعُهُمْ ثُمَّ یَخْرُجُ اَیْضًا فَیَجِیْئُوْنَ وَیَقُوْمُوْنَ خَلْفَهٗ فَیَدَعُهُمْ
وَیَدْخُلُ مِرَارًا قَالَ وَقَالَ لَا تُصَلِّ بَعْدَ الْعَتَمَةِ فِیْ غَیْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ **شرح**
روایتست از امام جعفر صادق علیه السّلم گفت که بود رسول الله صلی الله علیه و آله
باین روش که زیاد میکرد در نماز خود در ماه رمضان بیان این آنکه چون میگزارد
نماز خفتن را میگزارد و بعد از ان پس می ایستادند مردمان در پس او پس داخل
خانه خود میشد و وا میگذاشت ایشانرا بعد از ان بیرون می امد نیز پس مردمان
می آمدند و می ایستادند در پس او پس وا میگذاشت ایشانرا و داخل میشد چند بار
و امام گفت که رسول الله صلی الله علیه و آله گفت که نماز گزارده نمیشود بعد از
نماز خفتن در غیر ماه رمضان **اگر گویی** این منافات دارد با انچه گذشت در کتاب
الصّلوة در حدیث دوم و ششم و هشتم و هفدهم و هجدهم باب صلوة النوافل
که باب هشتاد و چهارم است که وتیره بعد از نماز خفتن مستحبست **گوییم**
که مراد اینجا غیر نوافل یومیه است و وتیره احتیاط نافله شبست و باین اعتبار
داخل نوافل یومیه است فی الجمله اگرچه داخل انها نیست اصاله چنانچه گذشت در
کتاب الحجه در حدیث چهارم باب التفویض الی رسول الله صلی الله علیه و آله
تا آخر که باب پنجاه و دوم است که منها رکعتان بعد العتمه جالسا تعد برکعة مکان
الوتر و لهذا رسول الله صلی الله علیه و آله انرا نمیگزارده چنانچه گذشت در کتاب

الصّلوة در حدیث چهارم و پنجم باب صلوة النوافل **سوم اصل** قَالَ اَبُوْ عَبْدِ اللهِ
عَلَیْهِ السَّلٰمُ کَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَآلِهٖ اِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ الْاَوَاخِرُ
شَدَّ الْمِئْزَرَ وَاجْتَنَبَ النِّسَاءَ وَاَحْیَی اللَّیْلَ وَتَفَرَّغَ لِلْعِبَادَةِ **شرح** المیزر
بکسر میم و سکون یاء دو نقطه در پایین منقلب از همزه و فتح زای با نقطه و راء بی نقطه
کمر شد میزر یعنی مستحکم بستن کمرست برای چالاکی و ان کنایتست از کمال جد در عبادت
و مراد با جتناب نساء ترک جماعست بقرینه انچه می آید در حدیث اول باب هفتاد و
ششم که و اما اعتزال النساء فلا التفرغ بفا و راء بی نقطه و غین با نقطه مبالغه فراغ
یعنی گفت امام جعفر صادق علیه السّلام که بود رسول الله صلی الله علیه و آله باین روش
که چون داخل میشد دهه اواخر ماه رمضان سخت می بست کمر را و اجتناب میکرد
از جماع زنان و زنده میداشت شب را و بغایت فارغ میشد برای عبادت **چهارم**
اصل قَالَ اَبُو الْحَسَنِ عَلَیْهِ السَّلَامُ صَلِّ لَیْلَةَ اِحْدٰی وَعِشْرِیْنَ وَلَیْلَةَ ثَلٰثٍ
وَعِشْرِیْنَ مِائَةَ رَکْعَةٍ تَقْرَاُ فِیْ کُلِّ رَکْعَةٍ قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ **شرح**
گفت امام موسی کاظم علیه السّلام که بگزار در شب بیست و یکم و شب بیست و سوم صد رکعت
میخوانی در هر رکعتی قل هو الله احد ده بار مقتضای جمع میان احادیث و ظاهر حدیث
اول این باب اینست که واو در و لیله ثلث و عشرین برای عطف انسحاب باشد پس صد
رکعت باین کیفیت در مجموع من حیث المجموع این دو شب باشد در هر شبی پنجاه رکعت
سوای انچه مشترکست میان جمیع شبهای دهه اواخر و این منافات ندارد با اینکه در هر یک
از این دو شب صد رکعت باید مطلقا چنانچه می آید در حدیث دوم باب آینده که و صل
فی کل واحدة منهما مائة رکعة و میتواند بود که واو برای عطف انفراد باشد و بر این تقدیر
ظاهر اینست که در هر یک از این دو شب صد رکعت باین کیفیت باشد و غیر انها باشد و بر
هر تقدیر مجموع نافله ماه رمضان هزار رکعت خواهد بود چنانچه مذکور شد در شرح
حدیث اول این باب **باب پنجم اصل** کَانَ اَبُوْ جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلٰمُ اِذَا کَانَ لَیْلَةُ
اِحْدٰی وَعِشْرِیْنَ وَلَیْلَةُ ثَلٰثٍ وَعِشْرِیْنَ اَخَذَ فِی الدُّعَاءِ حَتّٰی یَزُوْلَ اللَّیْلُ
فَاِذَا زَالَ اللَّیْلُ صَلّٰی **شرح** بود امام محمد باقر علیه السّلم باین روش که چون میشد
شب بیست و یکم و شب بیست و سوم شروع میکرد در دعا تا آنکه بنصف رسید شب پس

چون بنصف میرسید شب نماز میگزارد مراد اینست که بعد از فریضه خفتن مشغول دعا
میشد و تاخیر تتمه صد رکعت میکرد تا نصف شب پس منافات ندارد با اینکه میان مغرب
و عشا بعض صد رکعت را میگزارده باشد چنانچه بیان شد در شرح حدیث اول و چهارم
این باب **ششم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُطَهَّرٍ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُخْبِرُهُ
بِمَا جَاءَتْ بِهِ الرِّوَايَةُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَ يُصَلِّي فِي شَهْرِ رَمَضَانَ
وَغَيْرِهِ مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً مِنْهَا الْوَتْرُ وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ فَكَتَبَ
عَلَيْهِ السَّلَامُ فَضَّ اللهُ فَاهُ صَلَّى مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فِي عِشْرِينَ لَيْلَةً كُلَّ لَيْلَةٍ
عِشْرِينَ رَكْعَةً ثَمَانٍ بَعْدَ الْمَغْرِبِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ بَعْدَ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ وَاغْتَسَلَ
لَيْلَةَ تِسْعَ عَشْرَةَ وَلَيْلَةَ إِحْدَى وَعِشْرِينَ وَلَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ وَصَلَّى فِيهِمَا
ثَلَاثِينَ رَكْعَةً اثْنَتَيْ عَشْرَةَ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَثَمَانِيَةَ عَشَرَ بَعْدَ الْعِشَاءِ
الْآخِرَةِ وَصَلَّى فِيهِمَا مِائَةَ رَكْعَةٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ
وَعَشْرَ مَرَّاتٍ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ وَصَلَّى إِلَى آخِرِ الشَّهْرِ كُلَّ لَيْلَةٍ ثَلَاثِينَ رَكْعَةً
كَمَا فَسَّرْتُ لَكَ **شرح** فیهما دو جا یعنی کل واحدة منهما است وضمیر راجع بشب بیست
یکم و شب بیست و سوم است مراد بثلثین رکعة هر دو جا سوای بیست رکعت است که
در بیست شب گزارده میشد و با انضمام آنها پنجاه رکعت میشود و ذکر ثلثین رکعة در این
دو شب با وجود آنکه مذکور میشود که آنها مشترکست میان هر یک از ده شب اشارتست
باینکه کیفیت این پنجاه رکعت که سی رکعت داخل آنهاست در این دو شب مخالف کیفیت
باقی صد رکعتاست در این دو شب چنانچه مذکور شد در احتمال اول در شرح حدیث
چهارم این باب پس ظاهر اینست که وصلی فیهما مائة رکعة تا آخر برای بیان اینست
که گاهی نبی صلی الله علیه و آله در مجموع صد رکعت در هر یک از آن دو شب ده قل هو الله
احد میخوانده چنانچه مذکور شد در احتمال دوم در شرح حدیث چهارم این باب
کما فسرت لک دلالت بر اینکه امام علیه السلام پیش از این مکاتبه تفصیل نوافل ماه
رمضان را موافق آنچه گذشت در حدیث اول و حدیث چهارم این باب برای محمد بن احمد
گفته باشد و مقصود در این جواب مکاتبه مجمل آن باشد در مقام ابطال روایت
خلاف آن از رسول الله صلی الله علیه و آله **یعنی** روایتست از محمد بن احمد بن مطهر

في

بضم میم و فتح طاء بی نقطه و تشدید هاء مفتوحه و راء بی نقطه اینکه او نوشت سوی امام
حسن عسکری علیه السلام خبر میداد او را بآنچه آمده بآن روایت که نبی صلی الله علیه و آله
بود باین روش که میگزارد در ماه رمضان و غیر آن در شب سیزده رکعت از جمله
آنهاست وتر و دو رکعت نافله فجر پس یعنی که در ماه رمضان نیز نماز او همین بود پس نوشت
امام علیه السلام که شکند الله تعالی دهن آن راوی را گزارد رسول الله صلی الله علیه
و آله در ماه رمضان در بیست شب هر شبی بیست رکعت سوای نوافل یومیه هشت رکعت
بعد از فریضه مغرب و دوازده رکعت بعد از نماز فریضه خفتن و غسل میکرد در شب
نوزدهم و شب بیست و یکم و شب بیست و سوم و میگزارد در شب بیست و یکم و شب بیست و
سوم سی رکعت سوای بیست رکعت که مذکور شد دوازده رکعت بعد از فریضه مغرب
و هجده رکعت بعد از فریضه خفتن و میگزارد در شب بیست و یکم و شب بیست و سوم
صد رکعت میخواند در هر رکعتی سوره الحمد را و ده بار قل هو الله احد را و میگزارد در هر
شبی سی رکعت چنانچه بیان کردم برای تو مراد اینست که نافله مختص بماه رمضان هزار
رکعتاست چنانچه مفصل شد در شرح حدیث اول این باب **باب شصت و نهم**
اصل باب فی لیلة القدر شرح القدر مصدر باب نصر و ضرب اندازه کردن چیزی
و استعاره شده اینجا برای شناختن چیزی چنانچه باید و حاجت بآن افتد مثل و ما
قدروا الله حق قدره و وجه تسمیه لیلة القدر ظاهر میشود در حدیث ششم این باب
یعنی این بابیست در بیان شب قدر که مذکورست در آیت انا انزلناه فی لیلة القدر
در این باب یازده حدیثست و بعد از حدیث هفتم نقل کلام اسحق بن عمارست که از پیش
خود گفته نظیر آنچه گذشت در ذیل حدیث سوم باب هشتم که نقل کلام سیاری شده
بود و اعتباری نداشت و نظیر آنچه گذشت در کتاب التوحید در ذیل باب نهم که باب
فی ابطال الرؤیة است که نقل کلام هشام بن حکم شده بود و اعتباری نداشت **اول اصل**
عَنْ حَسَّانَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ
لَيْلَةِ الْقَدْرِ فَقَالَ الْتَمِسْهَا لَيْلَةَ إِحْدَى وَعِشْرِينَ أَوْ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ
شرح روایتست از حسان بفتح حاء بی نقطه و تشدید سین بی نقطه ابن مهران بکسر
میم و سکون ها و راء بی نقطه از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که پرسیدم امام را

از شبهای هم و آخر هر شبی

از شب قدر پس گفت که طلب انرا در شب بیست ویکم یا شب بیست وسوم **دوم اصل** عن القاسم بن محمد الجوهری عن ابی حمزة الثمالی قال کنت عند ابی عبد الله علیه السلام فقال له ابو بصیر جعلت فداک اللیلة التی یرجی فیها ما یرجی فقال فی لیلة احدی وعشرین او ثلث وعشرین قال فان لم اقو علی کلتیهما فقال ما ایسر لیلتین فیما تطلب قلت فربما راینا الهلال عندنا وجاءنا من یخبرنا بخلاف ذلک من ارض اخری فقال ما ایسر اربع لیال تطلبها فیها قلت جعلت فداک لیلة ثلث وعشرین لیلة الجهنی قال ان ذلک لیقال **شرح** در کتاب من لا یحضره الفقیه علی بن ابی حمزه است ولفظ الثمالی نیست نظر انچه گذشت در حدیث اول باب سابق پس میتواند بود که از کاتبان کافی این غلط واقع شده باشد یرجی فیها ما یرجی نظیر انست که گذشت در حدیث سوم باب شصت وهفتم ما ایسر صیغه تعجب است قلت فربما تا اخر کلام ابو بصیر است ومخالف سیاق کلام سابق است وشاید که قاسم بن محمد جوهری عدول کرده باشد از سیاق سابق برای اشعار باینکه این حدیث را چنانچه از ابو حمزه شنیده از ابو بصیر نیز شنیده ودر کتاب من لا یحضره الفقیه قال فقلت فربما است وبنا بر این دلالت بر این میکند که علی بن ابی حمزه سابق را نشنیده باشد دران مجلس ولاحق را بعد از ان مجلس از ابو بصیر شنیده باشد مراد بهلال ماه شب اول است بقرینه زیاد کردن عندنا که بمعنی فی اعتقادنا است پس خلاف ذلک عبارتست از چیزی که دلالت کند بر اینکه ان اعتقاد خطا بوده وانچه دیده شده هلال نبوده بلکه ماه دو شبه بوده جهنی بضم جیم وتخفیف هاء مفتوحه ونون منسوب بجهینه است وان قبیله ایست **یعنی** روایتست از قاسم بن محمد جوهری از ابو حمزه ثمالی بضم ثاء سه نقطه وتخفیف میم گفت که بودم نزد امام جعفر صادق علیه السلم پس گفت او را ابو بصیر که کنیت دیگر او ابو محمد است که قربانت شوم شبی که امید داشته میشود دران انچه امید داشته میشود کدامست پس امام گفت که طلب کن انرا در شب بیست ویکم یا بیست وسوم ابو بصیر گفت که پس اگر توانایی نداشته باشم بر احیای ان دو کدام را احیا کنم امام گفت که چه آسانست دو شب در جنب انچه طلب میکنی که ادراک فضیلت شب قدر باشد

گفتم که پس بسا که دیدیم ماه یکشبه را باعتقاد خود وامد نزد ما کسی که خبر میدهد ما را بخلاف ان اعتقاد از زمینی دیگر باینمعنی که میگوید که من در شب سابق بر شب دیدن شما دیدیم هلال را پس شک دران دو شب بهم میرسد پس چهار شب محل اشتباه میشود پس امام گفت که چه آسانست چهار شبی که طلب کنی شب قدر را در انها گفتم که قربانت شوم اما شب بیست وسوم شب جهنی است امام گفت بدرستی که ان نام هر آینه گفته میشود برای شب بیست وسوم اشارتست بروایتی که شیخ طبرسی در مجمع البیان در تفسیر سوره قدر نقل کرده از امام جعفر صادق علیه السلم که قال اللیلة ثلث وعشرین هی لیلة الجهنی وحدیثه ان قال یا رسول الله ان منزلی ناء عن المدینة فمرنی بلیلة ادخل فیها فامره بلیلة ثلث وعشرین وبعد از ان گفته که قال الشیخ ابو جعفر رحمه الله واسم الجهنی عبد الله بن انیس الانصاری انیس بضم همزه وفتح نون وسکون یاء دو نقطه در پایین وسین بی نقطه است وگویا از اینجهت مثل مشهور که وعند جهینة الخبر الیقین وصاحب قاموس معنی دیگر گفته وابن اثیر در نهایه نیز معنی دیگر گفته **اصل** قلت جعلت فداک ان سلیمان بن خالد روی فی تسع عشرة یکتب وفد الحاج فقال لی یا ابا محمد وفد الحاج یکتب فی لیلة القدر والمنایا والبلایا والارزاق وما یکون الی مثلها فی قابل فاطلبها فی لیلة احدی وثلث وصل فی کل واحدة منهما مائة رکعة واحیهما ان استطعت الی النور واغتسل فیهما قال قلت فان لم اقدر علی ذلک وانا قائم قال فصل وانت جالس قلت فان لم استطع قال فعلی فراشک لا علیک ان تکتحل فی اول اللیل بشیء من النوم ان ابواب السماء تفتح فی رمضان وتصفد الشیاطین وتقبل اعمال المؤمنین نعم الشهر رمضان کان یسمی علی عهد رسول الله صلی الله علیه واله المرزوق **شرح** سلیمان بن خالد خروج کرده با زید وگفته اند که در آخر توبه کرده الوفد بفتح واو وسکون فا ودال بی نقطه جمع وافد یا اسم جمع است مثل رکب وراکب وارادن بر کسی الحاج بتشدید جیم جمع حاج است کان المنایا بفتح میم ونون والف ویاء دو نقطه در پایین والف جمع منیه بفتح میم وکسر نون وتشدید یاء دو نقطه در پایین مرکبها احدی وثلث بتقدیر احدی وعشرین وثلث

وعشر بزات مراد به التّور اینجا فجرست وما بعد الی خارجست از حکم ما قبل بنا بر اینکه ان
احتیاج امر باحیا، ندارد زیرا که وقت فریضه فجر و مانند انست وابن هشام در کتاب مغنی
اللبیب کفته که ما بعد حتی در آیت سوره قدر که حتی مطلع الفجر خارج است از حکم ما
قبل تصفد بصاد بی نقطه وفا ودال بی نقطه بصیغه مضارع مجهول غایبه باب افعالت
تقبل بقاف وباء یک نقطه بصیغه مضارع غایبه معلوم باب افعال یا مجهول باب علم
است وبنا بر دوم اشارتست ببطلان اعمال مخالفان در انماه که معیارست چنانچه می
آید در شرح بعض احادیث باب النوادر که باب هفتاد و چهارم است یعنی کفتم که قربان
شوم بدرستی که سلیمان بن خالد روایت کرد که در نوزدهم ماه رمضان نوشته میشوند
جمعی که واردان کعبه در ان سال اند از جمله حج کنندکان پس امام کفت مرا که ای ابو
محمد واردان حاج نوشته میشوند در شب قدر و مرکها و بلاها و روزیها وانچه می باشد
تا مثل انشب در سال آینده پس طلب کن انشب را در شب بیست و یکم و بیست و سوم و
بکزار در هر یک از ان دو شب صد رکعت و زنده دار ان دو شب را چند انکه استطاعت
داشته باشی تا طلوع صبح صادق وغسل کن در انشب ابو بصیر کفت که کفتم که پس اکر
قدرت نداشته باشم بران نماز بر حالی که ایستاده باشم چکنم امام کفت که پس بکزار بر حالی
که تو نشسته باشی کفتم که پس اکر استطاعت ان نیز نداشته باشم چکنم امام کفت که پس
بر رخت خواب بکزار نیست بر وایی بر تو باینکه سرمه چشم خود کنی در اول شب باندک
از خواب بدرستی که درهای اسمان کشوده میشود در رمضان و بند نهاده می شوند
شیاطین و رو می آورد و رونق میکیرد عملهای مؤمنان خوب ماهیست رمضان
بود ماه نوش که نامیده میشد در زمان رسول الله صلی الله علیه وآله مرزوق
باعتبار وسیع شدن رزق مؤمنان خصوصا فقرا در انماه. سوم اصل عَنْ مُحَمَّدِ
بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ عَلَامَةِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ
فَقَالَ عَلَامَتُهَا أَنْ يَطِيبَ رِيحُهَا وَإِنْ كَانَتْ فِي حَرٍّ بَرَدَتْ وَطَابَتْ
قَالَ وَسُئِلَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فَقَالَ تَنَزَّلُ فِيهَا الْمَلَائِكَةُ إِلَى السَّمَاءِ
الدُّنْيَا فَيَكْتُبُونَ مَا يَكُونُ فِي أَمْرِ السَّنَةِ وَمَا يُصِيبُ الْعِبَادَ وَأَمْرٌ عِنْدَهُ
مَوْقُوفٌ وَفِيهِ الْمَشِيَّةُ فَيُقَدِّمُ مَا يَشَاءُ وَيُؤَخِّرُ مِنْهُ مَا يَشَاءُ وَيَمْحُو

باب البداء که باب بیست و چهارم است و در کتاب الحجه در شرح حدیث اول باب کراهیه
التوقیت که باب هشتاد و یکم است یعنی روایتست از محمد بن مسلم از امام محمد باقر یا امام
جعفر صادق علیهما السلام راوی کفت که پرسیدم امام را از نشان شب قدر پس امام
کفت که نشان ان اینست که خوش شود باد ان واکر باشد در فصل سرما کرم شود فی الجمله
واکر باشد در فصل کرما سرد شود فی الجمله وخوش نسیم شود راوی کفت که وامام پرسیده
شد از شب قدر پس کفت که بتدریج نازل میشوند دران ملائکه وکاتبان از جمله ایشان
سوی امام زمان که رفیع القدرست ونزدیکترست بدرکاه الهی پس مینویسند در دل
امام زمان انچه را که میشود از کار عمده متعلق بان سال وانچه را که برمیخورد بندکان
از کار عمده سالهای دیکر کاهی نزد الله تعالی موقوف میباشد و دران تنخواهش
الله تعالی بیان این انکه تقدیم میکند انچه را که میخواهد تقدیم از اهر چند که امام
زمان خیال تاخیر ان کرده باشد وتاخیر میکند از جمله ان انچه را که میخواهد تاخیر
از او ومحو میکند انچه را که میخواهد مثل اعتقاد امام را بوقوع چیزی واثبات میکند انچه را
که میخواهد مثل اثبات در ذهن امام چیزی را که او اعتقاد عدم وقوع ان دارد ومحفوظست
از محو واثبات نزد الله تعالی محکماتی که ام الکتابست چهارم اصل عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ
أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالُوا قَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِنَا قَالَ وَلَا أَعْلَمُهُ
إِلَّا سَعِيدَ السَّمَّانِ كَيْفَ يَكُونُ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ قَالَ الْعَمَلُ
فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْعَمَلِ فِي أَلْفِ شَهْرٍ لَيْسَ فِيهَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ شرح یکون از
افعال تامه است وفاعل ان مضمون جمله مرکبه از مبتدا وخبرست مراد بعمل صالح است
چنانچه مقید میشود در حدیث ششم این باب لیس فیها لیلة القدر اشارتست بدقیقه
ایست وان اینست که تقدیر مفضل علیه بشهور شده وبسنین نشده چنانچه کوید
ثلث وثمانین سنة واربعة اشهر زیرا که سنه بی شب قدر نمیباشد اما شهر بی شب
قدر میباشد پس مراد شهوریست که سوای شهر رمضان است پس متفرقست وانقضای
انها در عرض نود سال وده ماه ممکنست لیک در عرض نود سال ویازده ماه شده
چنانچه بیان شد میشود در شرح حدیث نهم این باب که ان موافقست با زمان
پادشاهی بنی امیه که اولش استقلال معویه است وان در جمادی الاولی سال چهل و

يك هجرى بوده وآخرش ابتداى دولت سفاح است كه اول خلفاى بنى العباس است
وان در ربيع الاخر سال صد وسى ودو هجرى بوده يعنى روايتست از چندكس از امام
جعفر صادق عليه السلام گفتند كه گفت امام را بعض ياران ما ان يكى گفت كه و
نميدانم ان بعض ياران ما مگر سعيد روغن فروش كه چه گونه ميباشد اينكه شب قدر بهتر است
از هزار ماه امام گفت كه عبادت دران شب بهترست از عبادت در هزار ماه كه نباشد
در آنها شب قدر **پنجم اصل** عَنْ اَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ نَزَلَتِ
التَّوْرٰيةُ فِي سِتٍّ مَضَتْ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَنَزَلَ الْاِنْجِيلُ فِي اِثْنَتَيْ عَشْرَةَ
لَيْلَةً مَضَتْ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَنَزَلَ الزَّبُورُ فِي لَيْلَةِ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ مَضَتْ
مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَنَزَلَ الْقُرْاٰنُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ **شرح** گذشت در كتاب فضل
القران در حديث ششم باب النوادر كه اخر ابواب است كه نزل صحف ابراهيم فى اول
ليلة من شهر رمضان وانزلت التورية لست مضين من شهر رمضان وانزل الانجيل
لثلث عشر ليلة خلت من شهر رمضان وانزل الزبور لثمان عشر خلون من شهر
رمضان وانزل القران فى ليلة ثلث وعشرين من شهر رمضان وتوهم منافات
ميشود ميان اين دو حديث در نزول انجيل وجواب اينست كه فى ولام براى
سببيت است ونيست شب دوازدهم بشب سيزدهم در نزول انجيل مانند نيست
شب بيست ويكم بشب بيست وسوم است در نزول قران ونظير اين دفع منافات
گذشت در شرح حديث اول باب دوم **يعنى** روايتست از امام جعفر صادق عليه السلام
گفت كه نازل شد تورية براى شش شب كه گذشته باشد از ماه رمضان ونازل شد
انجيل براى دوازده شب كه گذشته باشد از ماه رمضان ونازل شد زبور براى هجده
شب كه گذشته باشد از ماه رمضان ونازل شد قران براى شب قدر **ششم اصل**
عَنْ حُمْرَانَ اَنَّهُ سَاَلَ اَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ اِنَّا
اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ قَالَ نَعَمْ لَيْلَةُ الْقَدْرِ وَهِيَ فِي كُلِّ سَنَةٍ فِي
شَهْرِ رَمَضَانَ فِي الْعَشْرِ الْاَوَاخِرِ فَلَمْ يَنْزِلِ الْقُرْاٰنُ اِلَّا فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ
قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ قَالَ يُقَدَّرُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ
كُلُّ شَيْءٍ يَكُونُ فِي تِلْكَ السَّنَةِ اِلَى مِثْلِهَا مِنْ قَابِلٍ خَيْرٍ وَشَرٍّ وَطَاعَةٍ

وَمَعْصِيَةٍ وَمَوْلُودٍ وَاَجَلٍ اَوْ رِزْقٍ فَمَا قُدِّرَ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ وَقُضِيَ فَهُوَ
الْمَحْتُومُ وَلِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ الْمَشِيَّةُ قَالَ قُلْتُ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ
شَهْرٍ اَيُّ شَيْءٍ عَنَى بِذٰلِكَ فَقَالَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهَا مِنَ الصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ
وَاَنْوَاعِ الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنَ الْعَمَلِ فِي اَلْفِ شَهْرٍ لَيْسَ فِيهَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ وَلَوْلَا
مَا يُضَاعِفُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى لِلْمُؤْمِنِينَ مَا بَلَغُوا وَلٰكِنَّ اللهَ يُضَاعِفُ
لَهُمُ الْحَسَنَاتِ **شرح** حصر در لم ينزل القران الا فى ليلة القدر باعتبار عمده است و
اشارتست بتفسير حصر مفهوم از تقديم ظرف در آيت فيها يفرق كل امر حكيم پس منافات
ندارد با اينكه قران نازل شده باشد براى شبهاى ديگر نيز فى الجمله چنانچه گذشت در شرح
حديث اول باب دوم يعنى در نفى ليلة القدر اشارتست باينكه مراد بفرق در فيها
يفرق قدرست وبيان معنى قدر شد در شرح عنوان اين باب بيان ليس فيها ليلة القدر
شد در شرح حديث چهارم اين باب **يعنى** روايتست از حمران اينكه او پرسيد امام محمد باقر
عليه السلام را از قول الله عز وجل در بيان اينكه قران با وجود اشتمال بر متشابهات كتاب
مبين است در سوره دخان كه بيان اين انكه بدرستى كه ما فرو فرستاديم ازا در شبى مبارك
كه دران شب تميز متشابهات شود امام گفت كه آرى ان شب قدرست وان در هر سالست
در ماه رمضانست در دهه اواخرست پس نازل نشد قران مگر براى شب قدر گفت الله
تعالى در بيان سابق در سوره دخان كه دران شب تميز كرده ميشود هر كار عمده كه
استوارست مراد اينست كه در جنس ان شب تفسير كرده ميشود هر متشابه قران كه حاجت بان افتد
در سالى امام گفت كه اندازه كرده وشناخته ميشود در شب قدر هر چيزى كه ميباشد دران
سال تا مثل ان شب در سال آينده خواه خير وخواه شر وخواه فرمان بردارى وخواه نا
فرمانى وخواه زاده شده وخواه وقت مردن يا رزق پس انچه اندازه كرده شد در آن
شب وآخر كرده شد كار انچيز پس انست استوار كرده شده كه تغيير نمى يابد براى الله عز
وجل است دران خواهش مراد اينست كه با وجود محتوم بودن ان از قدرت الله تعالى
بيرون نيست زيرا كه وجوب ان وجوب سابق نيست بلكه وجوب لاحق است پس منافات
نيست ميان اين وحصرى كه مفهوم است از انچه گذشت در حديث سوم اين باب كه وفيه
المشية زيرا كه مراد بمشيت انجا احتمال بداست وعدم احتمال بدا منافات با قدرت

ندارد حمران گفت که گفتم که لیلة القدر خیر من الف شهر چه چیز را اراده کرده بان پس امام گفت
که عمل نیک دران شب از نماز و زکوة و اقسام نیکی بهتر هست از ان عمل در هزار ماه که
نباشد در انها شب قدر و اگر نمیبود اینکه مضاعف کند الله تبارک و تعالی برای مؤمنان
نمیرسیدند بمطلب خود که بهشت و رضوانست و لیکن الله مضاعف میکند برای ایشان
حسنات را بوسیله شب قدر و مانند ان هفتم اصل سمعت رجلا یسأل ابا
عبد الله علیه السلام عن لیلة القدر فقال اخبرني عن لیلة القدر
کانت او تکون في کل عام فقال له ابو عبد الله علیه السلام لو رفعت لیلة
القدر لرفع القرآن شرح رفع قران بتقدیر رفع لیلة القدر مبنی بر اینست که فی
در آیت انا انزلناه في لیلة القدر و در آیت سوره دخان انا انزلناه في لیلة مبارکة
برای ظرفیت نیست بلکه برای تعلیل است مثل فذلکن الذي لمتنني فیه چنانچه بیان
شد در کتاب الحجه در شرح حدیث اول باب چهل و یکم که باب فی شان انا انزلناه
في لیلة القدر و تفسیرهاست و محصل ان اینکه احتیاج اهل زمین بنزول ملائکه در
شب قدر برای تحدیث و تفسیر متشابهات قران مخصوص زمان رسول صلی الله علیه
و آله نیست بلکه بعد از ان زمان احتیاج مردم بیشتر شده پس اگر کسی نباشد که ملائکه
در شب قدر نزد او آیند برای تحدیث و تفسیر متشابهات قران هر آینه اختلاف از روی
ظن در تفسیر اینها جایز خواهد بود و این مخالف محکمات قرانست پس لازم می آید که محکمات
و متشابهات قران بهمگی لغو و برطرف کرده شود یعنی شنیدم از مردی که می پرسید
امام جعفر صادق علیه السلام را از شب قدر باین روش که گفت که خبر ده مرا از شب
قدر که آیا مخصوص زمان رسول الله صلی الله علیه و آله بود یا میباشد در هر سال
تا انقراض تکلیف پس گفت او را امام جعفر صادق علیه السلم که اگر برطرف کرده
میشد شب قدر هر اینه برطرف کرده میشد قران نقل کلام اسحق بن عمار اصل عن
محمد بن یحیی عن ابي عبد الله المؤمن عن اسحق بن عمار قال سمعته یقول و
ناس یسألونه یقولون الارزاق تقسم لیلة النصف من شعبان قال
فقال لا والله ما ذلك الا في لیلة تسع عشرة من شهر رمضان واحدی
وعشرین وثلث وعشرین فان في تسع عشرة یلتقي الجمعان وفي لیلة

احدی وعشرین یفرق کل امر حکیم وفي لیلة ثلث وعشرین یمضی ما اراد
الله عز وجل من ذلك وهي لیلة القدر التي قال الله جل وعز خیر من الف
شهر قال قلت ما معنی قوله یلتقي الجمعان قال یجمع الله فیها ما اراد
من تقدیمه وتاخیره وارادته وقضائه قال قلت فما معنی یمضیه في
ثلث وعشرین قال انه یفرقه في لیلة احدی وعشرین امضاؤه و
یکون له فیه البداء فاذا کانت لیلة ثلث وعشرین امضاه فیکون
من المحتوم الذي لا یبدو له فیه تبارك وتعالی شرح اسحق بن عمار اگر
چه از راویان امام جعفر صادق و امام موسی کاظم علیهما السلام است و بخاطر ما
میرسد که ضمیر قال در اول راجع باسحق باشد و ضمیر منصوب در سمعته راجع بامام
باشد اما این خوب نیست بدو وجه اول اینکه وفي لیلة احدی وعشرین یفرق کل امر
حکیم منافات دارد با انچه گذشت در حدیث ششم این باب که قال الله عز وجل فیها
یفرق کل امر حکیم قال یقدر في لیلة القدر کل شیء تا آخر بنا بر اینکه ضمیر هي در کلام
اسحق که وهي لیلة القدر التي قال الله عز وجل راجع بلیلة ثلث وعشرین است ؛
موافق انچه می آید در حدیث دوم باب آینده در دعای شب بیست و سوم دوم اینکه
بنا بر این میبایست که بجای ما معنی قوله گوید که ما معنی قولك پس ضمیر قال در اول راجع
بابو عبد الله است و ضمیر منصوب در سمعته راجع باسحق است ضمیر قال در دوم
راجع بابو عبد الله است و ضمیر فقال راجع باسحق است مشار الیه ذلك در دو جا مصدر
یقسم است ضمیر قال در سوم راجع بمحمد بن یحیی است و ضمیر قوله راجع باسحق است ضمیر
مستتر در اراد راجع بالله تعالی است و ضمیر منصوب محذوف و عاید موصول
محذوف بتقدیر ما اراده من بیانه است و بیان ما میکند ضمیر تقدیمه راجع بالله
تعالی است و مصدر مضاف بفاعل است و همچنین است تاخیره و مراد غنی کردن الله تعالی
بعضی را و فقیر کردن او بعضی دیگر را است یا مراد غالب کردن قومی و مغلوب کردن
قومی است چنانچه در روز بدر واقع شد و ان جمعه نوزدهم ماه رمضان بوده در
سال دوم از هجرت و در شب جمعه التقاء جمعین و آماده شدن برای حرب واقع
شده بوده و یوم الفرقان یوم التقی الجمعان در سوره انفال عبارت از انست ؛

الاراده براء بینقطه ودال بینقطه خواهش ومراد اینجا باقی داشتن کسی است القضاء
بفتح قاف والف ممدوده که همزهٔ ان منقلب از یاء است فارغ شدن از چیزی
وبآخر رسانیدن ان ومراد اینجا مبراشدن تشخصات باعتبار اینکه متضمن بآخر رسانیدن
اجل ان تشخصات پس قضا ضد اراده براء بینقطه است چنانچه تاخیر ضد تقدیم است
ضمیر قال در چهارم راجع بمحمد بن عیسی است ضمیر قال در پنجم راجع باسحق است ضمیر انه
ضمیر شانست یا راجع بالله تعالی است یفرقه بفا وراء بینقطه وقاف بصیغهٔ مضارع غایب
معلوم باب افعال است وضمیر راجع بالله تعالی است الافراق کسی را در جزع وفزع
انداختن ماخوذ است از فرق بفتح فا وفتح را ومراد اینجا کسی را کاره کاری کردن است
امضاوه مرفوع وفاعلست واسناد مجازیست ومقصود اینست که الله تعالی در
انشب ترک میکند امضا او وجمله یکون عطف است برجمله یفرقه وتفسیر امضا وقضا
ظاهر میشود از شرح حدیث آینده وتفسیر بدا کذشت در کتاب التوحید در باب البدا
که باب بیست وچهارم است **یعنی** روایت از محمد بن عیسی از ابو عبد الله مؤمن از
اسحق بن عمار ابو عبد الله کفت که شنیدم از اسحق میکفت برحالی که جمعی میپرسیدند
اسحق را میکفتند که آیا روزیها بخش کرده میشود در شب پانزدهم شعبان ابو عبد الله
کفت که پس اسحق کفت که نه بخدا قسم نیستان بخش کردن مکر در شب نوزدهم از ماه
رمضان وبیست ویکم وبیست وسوم چه بدرستی که در شب نوزدهم ملاقات باهم
میکند دو جمع ودر شب بیست ویکم تمیز کرده میشود هر کار عمده که رعایت حکمت در ان
شده باشد ودر شب بیست وسوم امضا کرده میشود انچه اراده کرد الله عز وجل
از جمله بخش کردن روزیها وان شب بیست وسوم شب قدر است که کفت الله عز
وجل که بهتر است از هزار ماه محمد بن عیسی کفت که کفتم که چیست معنی قول اسحق که ملاقات
میکند باهم دو جمع ابو عبد الله کفت که جمع میکند الله تعالی در شب نوزدهم انچه را
که اراده کرده از که ان تقدیم اوست وتاخیر اوست وباقی داشتن اوست ومبرا شدن اوست
محمد کفت که کفتم که پس چیست معنی امضا میکند ان را در شب بیست وسوم ابو عبد الله کفت
که بدرستی که شان اینست که کاره وتارک میکند الله تعالی ان را در شب بیست ویکم
امضای او بایمعنی که در ان شب الله تعالی امضا نمیکند انچه را که اراده کرده ومی باید

برای الله تعالی در ان چیز بدا پس چون شود شب بیست وسوم امضا میکند از انپس میشود
از جمله استوار کرده شده که بدا نمیشود الله را در ان تبارک وتعالی **هشتم اصل** قال
ابو عبد الله علیه السلام اَلتَّقْدِیرُ فِی لَیْلَةِ تِسْعَةَ عَشَرَ وَالْاِبْرَامُ فِی
لَیْلَةِ اِحْدیٰ وَعِشْرِینَ وَالْاِمْضَاءُ فِی لَیْلَةِ ثَلٰثٍ وَعِشْرِینَ **شرح** التقدیر
بقاف ودال بینقطه وراء بینقطه مصدر باب تفعیل تمهید مقدمه چیزی مثل آیت
سورهٔ حم بدو وقد رفیها اقواتها الابرام بباء یکنقطه وراء بینقطه مصدر باب افعال
درهم کردن دو چیز واستوار کردن چیزی واول مرادست اینجا ودوم مرادست در حدیث
آخر این باب الامضاء بضاد با نقطه مصدر باب افعال روانه کردن ومراد اینجا رفع
اشتباه بالکلیه است **یعنی** کفت امام جعفر صادق علیه السلام که تمهید مقدمه
حوادث سال در شب نوزدهم ماه رمضانست بایمعنی که در ان شب استعدادی زیادتی
میشود در ذهن امام زمان برای استنباط حوادث سال از قران ودر یکدیکر کردن
حوادث سال در شب بیست ویکم ماه رمضانست بایمعنی که امام زمان در ان شب
استنباط حوادث میکند اما اغشته باشتباه فی الجمله در ترتیب انها وما نند ان
وروانه کردن حوادث سال هر کدام را سوی وقت معین خود مثلا در شب بیست و
سوم ماه رمضان است چنانچه کفته در سورهٔ دخان فیها یفرق کل امر حکیم **نهم**
اصل عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ قَالَ اُرِیَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ
عَلَیْهِ وَآلِهِ فِی مَنَامِهِ بَنِی اُمَیَّةَ یَصْعَدُونَ عَلیٰ مِنْبَرِهِ مِنْ بَعْدِهِ یُضِلُّونَ
النَّاسَ عَنِ الصِّرَاطِ الْقَهْقَریٰ فَاَصْبَحَ کَئِیبًا حَزِینًا قَالَ فَهَبَطَ عَلَیْهِ جَبْرَئِیلُ
عَلَیْهِ السَّلَامُ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللهِ مَا لِی اَرَاکَ کَئِیبًا حَزِینًا قَالَ یَا جَبْرَئِیلُ
اِنِّی رَاَیْتُ بَنِی اُمَیَّةَ فِی لَیْلَتِی هٰذِهِ یَصْعَدُونَ مِنْبَرِی مِنْ بَعْدِی
یُضِلُّونَ النَّاسَ عَنِ الصِّرَاطِ الْقَهْقَریٰ **شرح** این حدیث مذکورست در
کتاب الروضه در ذیل حدیث یاجوج وماجوج با اندک تغییری وان بجمله اینکه المنا
بجای منبری است اری بضم همزه وکسر راء بینقطه وباء دو نقطه در پایین بصیغه ماضی
مجهول مهموز العین معتل اللام یایی باب افعالست رسول مرفوع ومفعول اولست
که نایب فاعل شده بنی امیه مفعول دوم است القهقری بفتح قاف وسکون ها

وفتح قاف وراء بی‌نقطه والف برگشتن بر پاشنه واین اشارتست باینکه دعوی اسلام
میکنند اما از اسلام دور میشوند مانند کسی که رو بچیزی داشته باشد و از آن رو
میشده باشد و آن صفت مفعول مطلق محذوفست بتقدیر الضلال القهقری
الکئیب بفتح کاف وکسر همزه وسکون یاء دو نقطه در پایین وباء یک نقطه شکسته
حال مخفی نماند که گذشت در کتاب الحجه در حدیث هفتاد و سوم باب صد و هفتم
که باب فیه نکت ونتف من التنزیل فی الولایه است که سمعت ابا الحسن علیه
السلام یقول لما رای رسول الله صلی الله علیه وآله تیما وعدیا وبنی امیه یرکبون
منبره افظعه فانزل الله تبارک وتعالی قرآنا یتاسی به واذ قلنا للملائکه اسجدوا
لادم فسجدوا الا ابلیس ابی ثم اوحی الیه یا محمد انی امرت فلم اطع فلا تجزع انت
اذا امرت فلم تطع فی وصیک وشاید که تخصیص ذکر بنی امیه در این حدیث باعتبار
این باشد که اثر فساد تیم وعدی فی الجمله برطرف شده بود ومعاویه از سر گرفت
وتا ظهور قائم علیه السلام اثر فساد معاویه باقیست **یعنی** روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلام گفت که نموده شدند برسول الله صلی الله علیه وآله در
خواب او بنی امیه باین روش که بالا میروند بر منبر او در زمان بعد از او بر حالی
که گمراه میکنند مردمان را از راه اسلام گمراه شدن بعنوان قهقری پس
بصبح رسید شکسته حال واندوهناک امام گفت که پس فرود آمد براو جبرئیل علیه السلام
پس گفت که ای رسول الله چیست مرا که می‌بینم ترا شکسته حال واندوهناک گفت که
ای جبرئیل بدرستی که من دیدم بنی امیه را در این شب من که بالا میروند منبر مرا
در زمان بعد از من گمراه میکنند مردمان را از راه اسلام بعنوان قهقری
اصل فقال والذی بعثک بالحق نبیا انی ما اطلعت علیه فعرج
الی السماء فلم یلبث ان نزل علیه بای من القرآن یؤنسه بها
قال افرایت ان متعناهم سنین ثم جاءهم ما کانوا یوعدون ما
اغنی عنهم ما کانوا یمتعون وانزل علیه انا انزلناه فی لیلة
القدر وما ادریک ما لیلة القدر لیلة القدر خیر من الف
شهر جعل الله عز وجل لیلة القدر لنبیه علیه السلام خیرا

من الف شهر ملک بنی امیة **شرح** أن بفتح همزه وسکون نون بتقدیر الی ان است
باء زائده برای تعدیه وبرای مصاحبت میتواند بود آی بفتح همزه والف ویاء دو نقطه
در پایین جمع آیه است **بدانکه** جمعی میگویند که سوره قدر مکیه است وجمعی دیگر میگویند
که مدنیه است وموافق اول است روایاتی که شیخ طبرسی در مجمع البیان در تفسیر سورهٔ هل
اتی در ترتیب نزول سور قرآنیه نقل کرده وبنابراین این رؤیا در مکه واقع شده
بوده ومؤید این آنکه آیت افرایت ان متعناهم در سورهٔ شعراست وسورهٔ شعرا مکیه است
باتفاق وبنابر دوم این رؤیا در مدینه بوده وموافق اینست ظاهر آنچه عمید الرؤسا
در بیان سند صحیفه کامله ذکر کرده که عن علی علیه السلام ان رسول الله صلی الله
علیه وآله اخذته نعسة وهو علی منبره فرای فی منامه رجالا ینزون علی منبره نزو
القردة یردون الناس علی اعقابهم القهقری فاستوی رسول الله صلی الله علیه وآله
جالسا والحزن یعرف فی وجهه فاتاه جبرئیل علیه السلام بهذه الایه وما جعلنا الرؤیا
التی اریناک الا فتنة للناس والشجرة الملعونة فی القرآن ونخوفهم فما یزیدهم الا طغیانا
کبیرا یعنی بنی امیه قال یا جبرئیل اعلی عهدی یکونون وفی زمنی قال لا ولکن تدور
رحی الاسلام من مهاجرک فتلبث بذلک عشرا ثم تدور رحی الاسلام علی راس خمس وثلثین
من مهاجرک فتلبث بذلک خمسا ثم لا بد من رحی ضلالة هی قائمة علی قطبها ثم ملک الفراعنة
قال وانزل الله تعالی فی ذلک انا انزلناه فی لیلة القدر وما ادریک ما لیلة القدر
لیلة القدر خیر من الف شهر تملکها بنو امیه لیس فیها لیلة القدر وبنابراین قول در
قال افرایت در این حدیث از قبیل تحدیث وتمهید مقدمه انزالست واز قبیل انزال
وحی علیحده نیست ولهذا تغییر اسلوب کرده که گفته وانزل علیه انا انزلناه واز این
ظاهر میشود که اتیان در خطبه صحیفه کامله که فاتاه جبرئیل علیه السلام بهذه الایه
نیز از قبیل تحدیث است زیرا که آیت وما جعلنا الرؤیا التی اریناک از سورهٔ بنی اسرائیلست
وسورهٔ بنی اسرائیل مکیه است باتفاق وبنابر آنچه گذشت در کتاب فضل القرآن در حدیث
بیست وسوم از ابواب وآنچه علی بن ابراهیم در مقدمات تفسیر خود ذکر کرده که تبدیل
وتغییر در قرآن شده میتواند بود که بعض آیات سور مدنیه داخل سور مکیه شده باشد
مخفی نماند که اگر قائل شویم باینکه این رؤیا دو بار واقع شده باشد یکی در مکه ودیگری

فارى

در مدینه و در این حدیث حکایت مکه باشد و در خطبه صحیفه کامله حکایت مدینه
باشد بعض منافات دفع میشود و بعضی دیگر باقی میماند و اعتماد ما بر روایت کافیست
والله اعلم لنبیه بفتح نون وکسر باء یکنقطه و تشدید یاء دو نقطه در پایین است و لام برای
تعلیل است و مراد اینست که این مرتبه فضیلت مخصوص او و مطیعان از جمله امت او
برای اینکه او افضل انبیاست و در امتان انبیای سابق نبوده و مراد این نیست که مخصوص
خود اوست بقرینه ظاهر آنچه می آید در حدیث ششم باب آینده که وان تجعلنی برحمتك
ممن ذخرت له لیلة القدر وجعلتها له خیرا من الف شهر ملك بضم وفتح وکسر میم و سکون
لام مصدر باب ضرب است بمعنی پادشاهی و مصدر نایب زمانست و آن مرفوع و خبر
مبتدای محذوفست بتقدیر هو ملك و ضمیر راجع بالف شهر است و میتواند بود که مکسور
و عطف بیان یا بدل الف شهر باشد و این مبنی بر اسقاط ماه رمضانست از ایام پادشاهی
بنی امیه زیرا که زمان پادشاهی بنی امیه نود سال و یازده ماه بوده و اول آن وقت استقلال
معاویه است و آن در جمادی الاولی سال چهل و یك هجری بوده و آخر آن وقت استقلال
سفاح است که از جمله خلفای بنی العباس است و آن در ربیع الاخر سال صد و سی و
دو هجری بوده و نود سال و یازده ماه هزار و نود و یکماه است و در اینها نود و یکماه رمضان
بوده چون اینها ساقط شود چنانچه بیان شد در شرح حدیث چهارم این باب باقی میماند
هزار ماه و نکته در اسقاط ماه رمضان اشعار بکمال فضیلت ماه رمضانست
بروشی که هر که زنده باشد از آن ماه بهره مند میشود پس ایشان چون بهره مند نبوده اند
از فضیلت ماه رمضان گویا که زنده نبوده اند چه جای اینکه پادشاه باشند پس
این حدیث منافات ندارد با اینکه اگر هر سالی را دوازده ماه گیریم هزار ماه هشتاد و
سه سال و چهار ماه شود و آن کمتر باشد از زمان ظاهر پادشاهی بنی امیه و میتواند
بود که ذکر هزار ماه مبنی بر اسقاط کسر باشد که در امثال اینمقام متعارفست و از عجایب
کلام مخالفان در اینمقام اینست که ابن جوزی در اوایل کتاب تلقیح بعد از ذکر
شهادت امیر المؤمنین علیه السلام گفته که ثم بایع الناس الحسن بن علی یوم موته
فولیها سبعة اشهر واحد عشر یوما ویقال اربعة اشهر ثم کره سفك الدماء فتخلی عن الامر
لمعاویة وانخلع وبایعه فی جمادی الاولی سنة احدی واربعین بعد از آن گفته

ثم انقطعت ولایة بنی امیه فجمیع من ولی الامر منهم اربعة عشر رجلا سوی عثمان اولهم
معاویة و آخرهم مروان بن محمد وخلص الامر لهم ثنتین وثمانین سنة وهی الف شهر
و بعد از آن گفته ثم انتقل الامر الی بنی العباس ابن عبد المطلب عم رسول الله صلی الله
علیه وسلم فولی ابو العباس السفاح واسمه عبد الله بن محمد بن علی بن عبد الله بن العباس
فی ربیع الاول وقیل الاخر سنه اثنتین وثلثین ومائة **یعنی** پس جبرئیل گفت که قسم بآنکه
فرستاد ترا بحق بر حالی که نبی باشی که بدرستی که من مطلع نشدم بر آن عمل بنی امیه پس بالا
رفت سوی آسمان پس درنگ نکرد تا آنکه فرود آورد بر او چند آیت را از قرآن در سوره
شعراء آرام میداد او را بآنها بیان این آنکه جبرئیل خواند در اثنای خواندن سوره شعرا که
پس خبر ده مرا که اگر بهره مند اندنیا کنیم ایشانرا چند سال بعد از آن آید بنزد ایشان آنچه
وعید کرده میشدند بآن چه درد ایشانرا دفع میکند اینکه بهره مند کرده میشدند و فرود
آورد بر او اینرا که بدرستی که ما نازل کردیم قرآنرا برای شب قدر و چه چیز دانا کرد ترا
که چیست شب قدر شب قدر بهتر است از هزار ماه بیان انزال قرآن برای شب قدر شد
در کتاب الحجه در حدیث اول باب چهل و یکم که باب فی شان انا انزلناه فی لیلة القدر
و تفسیرها است گردانید الله عز وجل شب قدر را برای نبی خود علیه السلام بهتر از هزار ماه
که آن زمان پادشاهی بنی امیه است در غیر ماه رمضان **دهم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ هِيَ أَوَّلُ السَّنَةِ وَهِيَ آخِرُهَا **شرح** روایت
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که مبدا لیله القدر اول سال است و مبدا لیله القدر
آخر سال است باعتبار اینکه احوال آن سال در آن شب معلوم امام میشود و این منافات ندارد
با اینکه اول سال باعتبار شهور هلالیه مبدا ماه رمضان باشد مثلا **یازدهم اصل**
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِي لَيْلَةِ تِسْعَةَ عَشَرَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ
التَّقْدِيرُ وَفِي لَيْلَةِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ الْقَضَاءُ وَفِي لَيْلَةِ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ
إِبْرَامُ مَا يَكُونُ فِي السَّنَةِ إِلَى مِثْلِهَا لِلّٰهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ أَنْ يَفْعَلَ مَا يَشَاءُ فِي
خَلْقِهِ **شرح** این ظاهر است از شرح حدیث هشتم این باب **باب هفتادم اصل باب
الدعاء فی العشر الاواخر من شهر رمضان شرح** این باب بیان دعاهاست در دهه آخر
از ماه رمضان در این باب شش حدیث است و حدیث سوم و چهارم در میان اجزاء حدیث

دوم درآمده برای کمال تعظیم شب بیست وسوم **اول اصل** عن ابی عبد الله علیه
السلام قال تقول فی العشر الاواخر من شهر رمضان کل لیلة اعوذ
بجلال وجهک الکریم ان ینقضی عنی شهر رمضان او یطلع الفجر من
لیلتی هذه ولک قبلی ذنب او تبعة تعذبنی علیه **شرح** ان بتقدیر
من ان است قبل بکسر قاف وفتح باء یکنقطه است تبعه بفتح تاء دونقطه در بالا وکسر باء
یکنقطه وعین بینقطه است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که میگوی
در دهه آخرها از ماه رمضان در هر شبی که پناه میگیرم ببزرگی جانب تو که کرامیست
از اینکه آخر شود از من ماه رمضان یا طلوع کند فجر ازین شب من بر حالی که ترا نزد من
باشد گناهی صریح یا بازخواستی که عذاب کنی مرا بآن **دوم اصل** عن ایوب بن یقطین
او غیره عنهم علیهم السلام دعاء العشر الاواخر تقول فی اللیلة الاولی
یا مولج اللیل فی النهار ومولج النهار فی اللیل ومخرج الحی من المیت
ومخرج المیت من الحی یا رازق من یشاء بغیر حساب یا الله یا رحمن
یا الله یا رحیم یا الله یا الله یا الله لک الاسماء الحسنی والامثال العلیا
والکبریاء والآلاء اسألک ان تصلی علی محمد وعلی اهل بیته
وان تجعل اسمی فی هذه اللیلة فی السعداء وروحی مع الشهداء و
احسانی فی علیین واسائتی مغفورة وان تهب لی یقینا تباشر به قلبی
وایمانا یذهب بالشک عنی وترضینی بما قسمت لی وآتنا فی الدنیا
حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب الحریق وارزقنا فیها ذکرک
وشکرک والرغبة الیک والانابة والتوفیق لما وفقت له محمدا
وآل محمد علیهم السلام **شرح** دعاء مرفوع وخبر مبتدای محذوفست بتقدیر هذا دعا
مراد باللیلة الاولی شب اول دهه آخرست که شب بیست ویکم ماه باشد حسنی جمع
احسن است که افعل التفضیل است وگذشت در کتاب التوحید در حدیث چهارم باب
بیست وسوم که باب النوادرست که نحن والله الاسماء الحسنی الامثال جمع مثل بفتح
میم وفتح ثاء جمتها علیا بضم عین وسکون لام ویاء دو نقط در پایین والف مقصوره
جمع اعلی است واین اشارتست بآیت سوره نحل ولله المثل الاعلی وسوره روم وله

المثل الاعلی فی السموات والارض وهو العزیز الحکیم وآیت سوره انعام قل فلله الحجة
البالغة فلو شاء لهدیکم اجمعین مراد بشهداء ائمه معصومینست که شاهد اند باینمعنی
که فتوی ایشان در احکام شرعیه از روی علم ویقین وبصیرتست چنانچه گذشت در کتاب
الحجة در احادیث باب فی ان الائمة علیهم السلام شهداء الله عز وجل علی خلقه
که باب نهم است علیین عبارتست از مواضعی که اشرف واعلای مواضع است مثل
بهشتها واجزای آسمان بالاتر ومستعمل میشود در کتابی که مذکورست در سوره
مطففین که وما ادریک ما علیون کتاب مرقوم یشهده المقربون وبیان شد در کتاب
الحجة در شرح حدیث چهارم باب نود وسوم که باب خلق ابدان الائمة وارواحهم
وقلوبهم است ودر کتاب الایمان والکفر در شرح حدیث چهارم باب اول اینکه آن کتاب
لوح دل امام عالم بجمیع احکام است که مخلوقست از اعلی علیین باء در بالشک برای تعدیه است
الحریق بفتح حاء بینقطه وکسر راء بینقطه اسم احتراق بمعنی سوخته شدن **یعنی** روایتست
از ایوب بن یقطین یا غیر او از ائمه معصومین علیهم السلام که این دعاء دهه آخرها
از ماه رمضانست میگویی در شب اول از آن ده شب که ای داخل کننده شب در روز
در ششماه شمسی که از اول زمستانست تا اول تابستان وداخل کننده روز در شب
در ششماه شمسی که از اول تابستانست تا اول زمستان وبیرون آورنده زنده از مرده
مثل مؤمن از پدر و مادر کافر وبیرون آورنده مرده از زنده مثل کافر از پدر و مادر
مؤمن ای روزی دهنده هر که میخواهد بی حسابی که معلوم خلایق باشد ای الله ای
رحمن ای الله ای رحیم ای الله ای الله ای الله تراست نامهای بهترها وحجتهای بلندترها
وکبر ونعمتها طلب میکنم از تو اینرا که درود کنی بر محمد وبر اوصیای او واینرا که گردانی
نام مرا در این شب در سعادتمندان وروح مرا با گواهان یقینی ونیکی مرا در بهشتها و
بدی مرا بخشایش کرده شده واینرا که بخشی مرا اطمینان دلی که برخوری بآن دلم را
وتصدیقی که برطرف کند اضطراب دلرا از من وراضی کن مرا بآنچه نصیب کردی مرا
وبده ما را در دنیا نیکی ودر آخرت نیکی ونگاه دار ما را از عذاب سوخته شدن وروزی
کن ما را در شب مذکور یاد تو وشکر تو وتوجه سوی تو وبازگشت سوی تو وتوفیق
برای آنچه توفیق دادی برای آن محمد را واوصیای محمد را علیهم السلام **اصل** وتقول

فی اللیلة الثانیة یا سالخ النهار من اللیل فاذا هم مظلمون ومجری الشمس
لمستقرها بتقدیرک یا عزیز یا علیم ومقدر القمر منازل حتی عاد کا
کالعرجون القدیم یا نور کل نور ومنتهی کل رغبة وولی کل نعمة
یا الله یا رحمن یا الله یا قدوس یا احد یا واحد یا فرد یا الله یا الله یا الله
لک الاسماء الحسنی والامثال العلیا ثم تعود الی الدعاء الاولی
قوله اسألک ان تصلی علی محمد واهل بیته الی اخر الدعاء شرح یا سالخ
النهار تا آخر اشارتست بآیات سوره یس وآیة لهم اللیل نسلخ منه النهار فاذا هم
مظلمون والشمس تجری لمستقر لها ذلک تقدیر العزیز العلیم والقمر قدرناه منازل حتی
عاد کالعرجون القدیم لا الشمس ینبغی لها ان تدرک القمر ولا اللیل سابق النهار
وکل فی فلک یسبحون در این آیات چند احتمالست از انجمله اینکه ضمیر لهم راجعست
بزنادقه طبعیین وتابعان ایشان که منکر تدبیر الله تعالی اند وایشانند عبادی که
مستهزئان برسولانند ومذکورند در سابق این آیات که یا حسرة علی العباد ما یأتیهم
من رسول الا کانوا به یستهزءون جمله نسلخ استیناف بیانیست السلخ مصدر
باب منع کندن پوست از چیزی ومراد اینجا منقضی کردنست ومطاوع آن الانسلاخ است
بمعنی منقضی شدن مثل آیت سوره توبه فاذا انسلخ الاشهر الحرم واصل آن اینست
که مدت در حد ذات خود خالیست از لباس تاریکی وروشنی ومرکبست از قطعات
که بعض آنها بقدر ایام وبعض آنها بقدر اسابیع وبعض آنها بقدر شهور وبعض
آنها بقدر سنین وامثال آنهاست موافق آیت سوره اعراف خلق السموات والارض
فی ستة ایام ثم استوی علی العرش وبیان شد در کتاب الحجة در شرح حدیث اول
باب ما یفصل به بین دعوی المحق والمبطل فی امر الامامة که باب هشتادم است و
آن بعض اول آنچه مقارن روشنی شود باعتبار افقی از آفاق مسمی بنهار میشود باعتبار
آن افق ونهار مانند لباس آن میشود وآنچه مقارن ظلمت شود مسمی بلیل میشود و
لیل مانند لباس آن میشود ونهار از طلوع مرکز آفتاب از افق حقیقی تا غروب آنست
ولیل عکس اینست من در منه برای سببیتست وصله نسلخ نیست پس نسلخ منه
النهار بمعنی نسلخ بسببه النهار عن المدة است واین اشارتست باینکه حرکتست

بلیل اولا وبنهار ثانیا نظیر حرکت آدمی بر روی زمین وحرکت بعض هوا بسبب آن وبر
این قیاس است حرکت ماهی وآب وحرکت مرغ وهوا وبیان این نیز شد در کتاب الحجة
در حدیث اول باب هشتادم در توضیح آیت سوره اعراف وآورد والشمس حالیه است
لام در لمستقر بمعنی فی است ومستقر عبارتست از قطعه از آسمان که دائره معدل النهار
در وسط حقیقی آنست وبعد هر طرف آن از دائره معدل النهار بقدر بیست وچهار درجه است
تقریبا واستعمال مستقر در آن قطعه باعتبار اینست که آفتاب از آن بیرون نمیرود با وجود
امکان بیرون رفتن چنانچه بیان شد در کتاب التوحید در شرح حدیث اول باب اول
پس آن استقرار بتقدیر عزیز علیم است مشار الیه ذلک مستقرست یا جریانست یا سلخ است
یا کل واحدست منازل مفعول فیه است وعبارتست از مراتب بعد قمر از شمس در بیست و
هشت شب که اول آنها شب خروج الشعاع است وآخر آنها متصل بتحت الشعاع است ودر آن
بیست وهشت شب قمر مجموع دوازده برج را قطع کرده اگرچه هنوز بشمس نرسیده وبیکماه
تمام نشده پس هر برجی مشتمل است بر دو منزل وثلث واستعمال منازل در آنها مبنی بر
تشبیه قمر است بمسافری که از خانه خود که ساترا اوست جدا شود وتا عود بخانه در بیست و
هشت شب هر شب در منزلی باشد وبعد منزل چهاردهم وپانزدهم از خانه او متساوی باشد
واز راه دیگر عود کرده باشد سوی خانه او وادراک قمر عبارتست از مدد کردن ونور بخشیدن
بقمر تغییر سیاق در ولا اللیل سابق النهار برای اشارت باینست که زنادقه میگویند
که سابق بودن شب بتأثیر شب است والا میگفت که ولا اللیل ینبغی له ان یسبق النهار
سبق اینجا بمعنی اصالت چیزی نسبت بچیزی دیگرست چنانچه میگویند که اصل در اشیا
اباحت است پس اباحت سابق است بر حرمت ووجوب واز این تقریر ظاهر میشود که قول
تفتازانی در مطول در فن بیان در تقسیم استعاره باعتبار مستعار منه ومستعار له
وجامع بشش قسم در تفسیر آیت نسلخ منه النهار که بیان ذلک ان الظلمة هی الاصل والنور
طار علیها یسترها بضوئه فاذا غربت الشمس فقد سلخ النهار من اللیل ای کشط وازیل
کما یکشف عن الشیء الشیء الطاری علیه الساتر له فجعل ظهور الظلمة بعد ذهاب ضوء النهار
کظهور المسلوخ بعد سلخ اهابه عنه مبنی بر تفهمید کیهاست کل عبارتست از لیل و
شمس وقمر فلک مصدر باب علم است بمعنی حرکت دوری جمله یسبحون استیناف بیانی

سابق ات واستعمال ضمیر جمع مذکر ذوی العقول اینجا بنوعی از مجازست مثل ولکن لا
تفقهون تسبیحهم السبح بفتح سین وسکون باء مصدر باب منع ثنا کردن وتنزیه
از نقص وگفتن سبحان الله وهر سه اینجا محتمل است ودراین ایات ابطال سه سخن زنادقه
شده اول اینکه مناط شب وروز بتاثیر افتاب وحرکتان در دور زمین است وتبدیر
واجرای عادت کسی نیست دوم اینکه نور قمر واختلاف مراتبان بتاثیر افتاب واختلاف
اوضاع انها با یکدیگرست وتدبیر واجرای عادت کسی نیست سوم اینکه ظلمت لیل امر
عدمی است واصل است نسبت بضوء نهار که امر وجودیست وبسبب تاثیر افتاب وعارض
است بر ظلمت لیل مخلوق علیحده نیست وحاصل ابطال انها اینست که هر یک از شب وافتاب
وماه در حرکت دوریه اند گرد زمین وطفره دران حرکت محال است پس اگر روشنی روز
بتاثیر افتاب میبود یا نور قمر مستفاد از افتاب میبود یا شب بعدم تاثیر افتاب میبود
هر آنی جزئی دیگر از مستضئ استضاءت از افتاب میکرد وطفره دران محال میبود
ومناط روز ونور قمر مثلا کیفیتی میبود عارض بعض هوا وبعض قمر که انتقال تدریجی
کند از محلی بمحلی وانتقال عرض از محل محال است خواه ان عرض وجودی باشد مثل
بصر وخواه عدم ملکه باشد مثل عمی چنانچه مبرهن است در موضع خود پس مناط
هر یک از روز وشب مرکبات از اجسام متفرقه مانند ذرات در هوا یکی نورانی و
دیگری ظلمانیه که متحرک میشوند در هوا بعنوان سیاحت وانتقال نور قمر بر تقدیر
وقوع ان تدریجی نیست بلکه دفعی شبیه بتدریجی است وبحسب منازل وقطعات
هر منزلی متغیر میشود بمحو واثبات وبتقدیر قادر بیچون وفاعل کن فیکون اگر گویی
که شاید که مناط روز ونور قمر کیفیتی باشد که از یکجانب همیشه در تناقص باشد
واز جانبی دیگر همیشه در تزاید باشد وانتقال عرض نشود گوییم که انتقال جزئی باعتبار
اجزا در عدم ووجود بتدریج وبعنوان حرکت معقول نیست زیرا که از لوازم حرکت
اینست که متحرک باقی باشد بشخصه در جمیع حدود مسافت واین منافات دارد با تناقص
وتزاید در اجزا الی قوله اسالك بدل الی الدعاء الاول است واز قبیل بدل بعض از کل آ
والی آخر الدعاء متعلق بقوله است ومیتواند بود که الی قوله اسالك متعلق بالدعاء
الاول باشد ومقصود این باشد که یا مولج اللیل فی النهار را شروع میکنی واندیشه

از تکرار نکرده جمیع اجزای از امیخوانی خواه اول وخواه میان وخواه اخر یعنی ومیگویی
در شب دوم از ان دهه که ای بر طرف کننده روز بسبب حرکت شب پر ناکاه ما در
تاریکیم وروان کننده افتاب برای قرارگاه ان بتدبیر تو ای بی نشان ای بغایت دانا
وتدبیر کننده قمر باعتبار قدر نور در چند منزل تا انکه برگشت مانند چوب بیخ خوشه
خرما که کهنه باشد در زردی ولاغری وکجی ای روشنی هر روشنی یعنی راهنمای هر
راهنمای ومقصد هر خواهش وصاحب اختیار هر نعمتی ای الله ای رحمن ای الله ای
بغایت منزه از نقصان وقبح ای بی جزء وقرین ای یگانه ای جدا از غیر خود ای الله ای الله
ای الله تراست نامهای بهترها ومثلهای بلندترها بعد از ان بر میگردی سوی دعای اول
سوی قول او که اسالك ان تصلی علی محمد واهل بیته تا اخر ان دعا اصل وتقول فی
اللیلة الثالثة یا رب لیلة القدر وجاعلها خیرا من الف شهر
رب اللیل والنهار والجبال والبحار والظلم والانوار والارض و
السماء یا باری یا مصور یا حنان یا منان یا الله یا رحمن یا الله یا قیوم
یا الله یا بدیع یا الله یا الله یا الله لك الاسماء الحسنی والامثال العلیا
والکبریاء والالاء اسالك ان تصلی علی محمد وال محمد وان تجعل
اسمی فی هذه اللیلة فی السعداء وروحی مع الشهداء واحسانی فی
علیین واساءتی مغفورة وان تهب لی یقینا تباشر به قلبی وایمانا
یذهب بالشك عنی وترضینی بما قسمت لی واتنا فی الدنیا حسنة
وفی الاخرة حسنة وقنا عذاب الحریق وارزقنی فیها ذکرك وشکرك
والرغبة الیك والانابة والتوفیق لما وفقت له محمدا وال محمد
علیهم السلام شرح در شب سوم از ان دهه که ای صاحب کل اختیار شب قدر وگردانند
ان بهتر از هزار ماه صاحب کل اختیار شب وروز وکوهها ودریاها وتاریکیها و
روشنیها وزمین وآسمان ای جدا کننده از مخلوق خود ای صورت دهنده حیوانات
ای بغایت میل کننده سوی مؤمنان ای بغایت بخشنده ای الله ای رحمن ای الله ای
بغایت ایستاده بکار خلایق ای الله ای اختراع کننده اسمانها وزمین باقی ظاهرست
از شرح دعای شب اول وتتمه این حدیث مذکور میشود بعد از حدیث چهارم سوم اصل

والتوبة م

ومیکویی م

عن ابی عبد الله علیه السلم فی الدعاء فی شهر رمضان فی کل لیلة تقول
اللهم انی اسألك فیما تقضی وتقدر من الامر المحتوم فی الامر الحکیم
من القضاء الذی لا یرد ولا یبدل ان تکتبنی من حجاج بیتك
الحرام المبرور حجهم المشکور سعیهم المغفور ذنوبهم المکفر سیئاتهم
وان تجعل فیما تقضی وتقدر من الامر المحتوم فی الامر الحکیم
فی لیلة القدر من القضاء الذی لا یرد ولا یبدل ان تطیل عمری
وان توسع علی فی رزقی وان تجعلنی ممن تنتصر به ولا تستبدل بی
غیری **شرح** هریك از تقضی وتقدر بصیغه مضارع مخاطب باب ضرب است من
بیانیه است بیانیه است بیان ما میکند الامر کار عمده وان در اول عبارتست از
حوادث سالیانه که عمده است ودر دوم عبارتست از متشابهات قران المحتوم بحا
بی نقطه وتاء دو نقطه در بالا جزم کرده شده بمعنی انچه اشتباه در ان نمانده باشد
اصلا در دل امام زمان الامر الحکیم اشارتست بآیت سوره دخان فیها یفرق کل
امر حکیم وصف متشابهات قران بحکیم باعتبار اینست که کمال حکمت در انها رعایت
شده باعتبار اینکه جمیع حوادث مستنبط میشود از متشابهات قران با وجود
انکه لفظ انها کم است واین از کمال علم وقدرتست چنانچه کفته در سوره حدید ما
اصاب من مصیبة فی الارض ولا فی انفسکم الا فی کتاب من قبل ان نبرأها ان
ذلك علی الله یسیر من القضا بدل من الامر است پس من اینجا نیز بیانیه است و قضا
بمعنی مقضی است **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم در دعا در ماه
رمضان در هر شبی میکوئی که خداوندا بدرستی که من طلب میکنم از تو در انچه
در شب بیست وسوم که شب قدر است آخر میکنی کار انرا واندازه قرار میدهی
از ان کار عمده ایست که جزم کرده شده است در آیت متشابه قران که کار عمده موافق
حکمتست از جمله قضاییست که برکردانیده نمیشود وعوض کرده نمیشود اینرا
که نویسی مرا از حاجیان خانه تو که صاحب حرمتست جمعی که مقبولست حج ایشان
پوشیده شده است بدیهای ایشان بخشایش کرده شده است کناهان ایشان
پاداشت داده شده است سعی ایشان واینرا که کردانی در انچه اخر میکنی کار انرا

وعوض کرده نمیشود

واندازه قرار میدهی انرا از کار عمده جزم کرده شده در آیت متشابه قران در شب
قدر از قضایی که برکردیده نمیشود اینرا که دراز کنی عمر مرا واینرا که فراخ کنی بر من
در روزی من واینرا که کردانی مرا از جمله انکه انتقام میکشی از دشمنان خود باو در
زمان ظهور قائم علیه السلام وطلب عوض نکنی بمن غیر مرا **چهارم اصل** محمد بن
عیسی باسناده عن الصالحین علیهم السلام قال تکرر فی لیلة ثلث و
عشرین من شهر رمضان هذا الدعاء ساجدا وقائما وقاعدا وعلی کل
حال وفی الشهر کله وکیف امکنك ومتی حضرك من دهرك تقول
بعد تحمید الله تبارك وتعالی والصلوة علی النبی صلی الله علیه وآله
اللهم کن لولیك فلان بن فلان فی هذه الساعة وفی کل ساعة
ولیا وحافظا وناصرا ودلیلا وقائدا وعینا حتی تسکنه ارضك طوعا
وتمتعه فیها طویلا **شرح** روایت کرد محمد بن عیسی بسند روایت خود از بعض امامان
صالحان علیهم السلم امام صالح کفت که تکرار میکنی در شب بیست وسوم از ماه رمضان
این دعا را سجده کننده وایستاده ونشسته وبر هر حال که باشی ودر تمام ماه بهمه کونه
وچکونه که ممکن باشد ترا وهر وقت که بیاد آید ترا از عمر تو خواه ماه رمضان وخواه
غیر ان میکوئی بعد از تکرار حمد الله تبارك وتعالی ودرود بر نبی صلی الله علیه وآله
او که خداوندا باش برای کارساز مؤمنان از جانب تو فلان پسر فلان در این ساعت
ودر هر ساعتی کارساز ونکاه دار ومددکار وراهنما وپیش رو وروشنی چشم تا انکه
ساکن کنی اورا در زمین خود چنانچه او خواهد وبهره مند کنی اورا در زمین مدتی دراز
تتمه حدیث دوم اصل وتقول فی اللیلة الرابعة یا فالق الاصباح
وجاعل اللیل سکنا والشمس والقمر حسبانا یا عزیز یا علیم یا ذا
المن والطول والقوة والحول والفضل والانعام والملك یا ذا
الجلال والاکرام یا الله یا رحمن یا الله یا فرد یا وتر یا الله یا ظاهر
یا باطن یا حی لا اله الا انت لك الاسماء الحسنی والامثال العلیا
والکبریاء اسألك ان تصلی علی محمد واهل بیته وان
تجعل اسمی فی هذه اللیلة فی السعداء وروحی مع الشهداء

وعونا

واجعلني في عليين واسماءي مغفورة وان تهب لي يقينا تباشر به قلبي
وايمانا يذهب بالشك عني وترضيني بما قسمت لي وآتنا في الدنيا حسنة و
في الآخرة حسنة وقنا عذاب الحريق وارزقني فيها ذكرك وشكرك و
الرغبة اليك والانابة والتوبة والتوفيق لما وفقت له محمدا وآل
محمد عليهم السلام **شرح** فالق الاصباح تا حسبانا اشارتست بآيت سورهٔ انعام
اصباح در اصل مصدر باب افعالست بمعنی روشن کردن ومستعمل شده در معنی
فجر که شبیه بدم کردانست باعتبار اینکه علامت روشن کردنست **یعنی** ومیکویی در شب
چهارم ازان دهه که ای شکافندهٔ صبح(اصباح) وکردانندهٔ شب آرام کاه وکردانندهٔ آفتاب وماه
باعث حساب خلایق وضبط اوقات ای بی نیاز ای بغایت دانا ای صاحب بخشش
ووسعت خزینه وقوت عزم بندکان باین معنی که قوت وحول بندکان بوسیلهٔ لکبر
اوست وزیاد بخشی از قدر طاعت بندکان ونعمت دادن وپادشاهی ای صاحب بزرکی
وکرامی داشتن مؤمنان کم بضاعت ای الله ای رحمن ای الله ای جدا کانه ای طاق ای
الله ای دانای ظاهر وای دانای درون ای زنده نیست مستحق عبادتی مکر تو باقی ظاهر
از شرح دعای شب اول **اصل** وتقول في الليلة الخامسة يا جاعل الليل لباسا
والنهار معاشا والارض مهادا والجبال اوتادا يا الله يا قاهر يا الله يا
جبار يا الله يا سميع يا الله يا قريب يا الله يا مجيب يا الله يا الله لك
الاسماء الحسنى والامثال العليا والآلاء والكبرياء اسألك ان
تصلي على محمد وعلى اهل بيته وان تجعل اسمي في هذه الليلة في السعداء
وروحي مع الشهداء واحساني في عليين واسائتي مغفورة وان تهب
لي يقينا تباشر به قلبي وايمانا يذهب الشك عني وترضيني بما قسمت لي
وآتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب الحريق و
ارزقني فيها ذكرك وشكرك والرغبة اليك والانابة والتوبة
والتوفيق لما وفقت له محمدا وآل محمد عليهم السلام **شرح** مضمون
جاعل الليل تا اوتادا مذکورست در سورهٔ نبا واوتاد بودن جبال باعتبار اینست که زمین
مانند قطعهٔ ایست از نظام جسمی مدور که مرکز ثقل آن در وسط حقیقی آن باشد پس بسبب

وستعت عزم بندکان

بناها که در روی زمینست ووزیدن بادها که احتیاج بآنهاست همیشه در زمین زلزله
میشد اکر کوهها بر روی زمین نمیبود نکاهداشتن کوهها زمین را از زلزله باعتبار اینست
که دور کوهها را هوا وآب فرو کرفته ومانع است از حرکت آنها چنانچه محصورات در کاغذ
پیچیده که زودتر بزمین می افتد از کاغذ ناپیچیده حاصل اینکه زمین بسبب کثرت کوهها
بهوا وآب بند شده ودر هیچ جزء آن زلزله نمیشود مکر بسببی علیحده که الله تعالی
خواسته باشد وچون کوهها از روی زمین برطرف شود زلزلهٔ عظیم خواهد شد
چنانچه کفته در سورهٔ حج ان زلزلة الساعة شيء عظيم **یعنی** ومیکویی در شب پنجم که
ای کردانندهٔ شب پوشاننده وکردانندهٔ روز زمان کسب رزق وکردانندهٔ زمین فرش
وکردانندهٔ کوهها میخها ای الله ای قهر کننده بر اهل جهنم ای الله ای فاعل بعنوان کن فیکون
ای الله ای شنوای هر آوازی ای الله ای نزدیک بهر چیز ای الله ای اجابت کنندهٔ دعا باقی ظاهر
از شرح دعای شب اول **اصل** وتقول في الليلة السادسة يا جاعل الليل و
النهار آيتين يا من محا آية الليل وجعل آية النهار مبصرة لتبتغوا
فضلا منه ورضوانا يا مفصل كل شيء تفصيلا يا ماجد يا وهاب
يا الله يا جواد يا الله يا الله لك الاسماء الحسنى والامثال العليا
والكبرياء والآلاء اسألك ان تصلي على محمد وعلى اهل بيته وان
تجعل اسمي في هذه الليلة في السعداء وروحي مع الشهداء واحساني
في عليين واسائتي مغفورة وان تهب لي يقينا تباشر به قلبي وايمانا
يذهب بالشك عني وترضيني بما قسمت لي وآتنا في الدنيا حسنة وفي
الآخرة حسنة وقنا عذاب الحريق وارزقني ذكرك وشكرك والرغبة
اليك والانابة والتوبة والتوفيق لما وفقت له محمدا وآل محمد عليهم السلام
شرح يا جاعل الليل والنهار تا آخر اشارتست بآیت سورهٔ بنی اسرائیل وجعلنا الليل والنهار
آيتين فمحونا آية الليل وجعلنا آية النهار مبصرة لتبتغوا فضلا من ربكم ولتعلموا عدد
السنين والحساب وكل شيء فصلناه تفصيلا در این آیت چند احتمالست از آنجمله اینکه آیة
الليل عبارتست از امام ضلالت زیرا که مانند شب است باعتبار تاریکی جهل او وعدم
راهنمایی او مر دم را واین از علامات کمال قدرت الهیست چنانچه امام هدی چون بینا

ودانالت بهرچه مردمانرا حاجت بآنست وراهنماست بحق اگر پیروی او کنند از علامات
قدرت الهیست پس آیة النهار عبارت از اوست موافق آنچه گفته در آیت سوره ابراهیم
ولقد ارسلنا موسی بایاتنا ان اخرج قومک من الظلمات الی النور وذکرهم بایام الله
وموافق اینست آنچه ابن بابویه در کتاب معانی الاخبار روایت کرده در لا تعادوا الایام
فتعادیکم که مراد بایام ائمه معصومین است علیهم السلام وگذشت در کتاب العقل در شرح
حدیث هفتم باب بیست ویکم که باب الرد الی الکتاب والسنة تا اخر فتبتغوا فضلا
من ربکم موافق آیت سوره جمعه است ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء وبیان شد در کتاب
الحجة در شرح حدیث اول باب پانزدهم که باب نادر جامع فی فضل الامام علیه السلام
وصفاته است ودر کتاب الایمان والکفر در شرح حدیث چهارم باب هشتاد ویکم که باب
تذاکر الاخوان است ودر کتاب الصلوة در شرح حدیث چهارم باب هفتاد ویکم که باب
القراءة یوم الجمعة ولیلتها فی الصلوات است پس در کلام لف ونشر غیر مرتب است یعنی
ومیگویی در شب ششم ای گرداننده شب وروز دو علامت کمال قدرت ای آنکه بی نور
وبی اعتبار کرد علامت قدرتی را که مانند شب است در تاریکی جهل وگردانید علامت
قدرتی را که مانند روز است در روشنی علم بینا به حکم الهی تا مردمان دریابند فضل نعمت
اورا ورضای اورا در اجتناب از امام کور وپیروی امام بینا ای تمیز دهند هرچیزی که
مردمانرا حاجت بآن شود نوعی از تمیز وبیان که ظاهرست نزد عقلاء اگرچه منکر مکابره
کند وخودرا آماده عذاب کند چنانچه در سوره بنی اسرائیل پیش از این آیت گفته که ان
هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم تا آخر ای بزرگ ای بغایت بخشنده ای الله ای صاحب
کرم باقی ظاهرست از شرح دعای شب اول اصل وتقول فی اللیلة السابعة یا
مادّ الظل ولو شئت لجعلته ساکنا وجعلت الشمس علیه دلیلا ثم
قبضته الیک قبضا یسیرا یا ذا الجود والطول والکبریاء والآلاء
لا اله الا انت عالم الغیب والشهادة الرحمن الرحیم لا اله الا انت یا
قدوس یا سلام یا مؤمن یا مهیمن یا عزیز یا جبار یا متکبر یا الله
یا خالق یا بارئ یا مصور یا الله یا الله یا الله لک الاسماء الحسنی و
الامثال العلیا والکبریاء والآلاء اسألک ان تصلی علی

محمد وعلی اهل بیته وان تجعل اسمی فی هذه اللیلة فی السعداء وروحی
مع الشهداء واحسانی فی علیین واسائتی مغفورة وان تهب لی
یقینا تباشر به قلبی وایمانا یذهب الشک عنی وترضینی بما قسمت
لی وآتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب الحریق و
ارزقنی فیها ذکرک وشکرک والرغبة الیک والانابة والتوبة و
التوفیق لما وفقت له محمدا وآل محمد علیهم السلام شرح یا ماد الظل تا اخر اشارت
بدو آیت سوره فرقان الم تر الی ربک کیف مد الظل ولو شاء لجعله ساکنا ثم جعلنا الشمس
علیه دلیلا ثم قبضناه الینا قبضا یسیرا ودر آن چند احتمالست از انجمله اینکه چون
در سابق این حرص رسول صلی الله علیه وآله بر ایمان خود رایان که بسیارند وبعقلند
مذکور شد این روایت برای تسلی اوست ومراد بمد قوی کردنست ومراد بظل ظالمان
واهل باطلست زیرا که مانند سایه بی نور ونمودی بودند وبادمیان میمانند در ظاهر
اما خالی از مقتضای آدمی بودند واز بهایم بدترند ومراد بساکن بی حرکت وناتوانست
وتغییر اسلوب در ثم جعلنا برای دفع توهم عطف آن بر جزاء است واشعارست باینکه
این وجه دوم است برای تسلی پس ثم برای تراخی مرتبه است وشمس عبارتست از
امام زمان وخلیفة الرحمن خواه نبی وخواه وصی وتقدیم ظرف در علیه دلیلا
برای افاده حصرست واشارتست باینکه وجود خلیفه الهی دلالت نمیکند بر وجود
اهل ایمان باو بلکه همین دلالت میکند بر وجود اهل فساد وتکذیب چنانچه ملائکه
استنباط کردند از قول الله تعالی انی جاعل فی الارض خلیفه وگفتند اتجعل فیها من
یفسد فیها ویسفک الدماء ودر سوره بقره مذکورست وچنانچه گذشت در کتاب
الایمان والکفر در حدیث پنجم باب صدم که باب فی قلة عدد المؤمنین است در
تفسیر ان ابراهیم کان امة قانتا لله که در روی زمین مدتی یک مؤمن بود وبس وآن ابراهیم
بود ثم قبضناه وجه سوم است برای تسلی وتیسیر بمعنی آسانست وموافق اینست آنچه در نهج
البلاغه است که لئن امهل الله الظالم فلن یفوته اخذه وهو له بالمرصاد تا آخر وذکر
مضمون این روایت در شب بیست وهفتم برای اشعارست باینکه مخالفان که بغایت
بسیارند وقوی ومهلت داده شده اند از آن شب قدر میشمرند یعنی ومیگویی در شب

هفتم که ای مدد کننده ظالم بر حالی که اکر میخواستی هرآینه میکردانیدی اورا ناتوان و کردانیدی خلیفه خودرا بر وجود ان ظالم دلیلی بعد ازان کرفتن ان ظالمرا سوی خودت کرفتنی آسان برای انتقام ازاو بعذاب جهنم ای صاحب کرم و وسعت قدرت و بکبریا نیست مستحق عبادت مکر تو توی دانای غایب وحاضر مدبر غیر خود مهربان بمومنان نیست مستحق عبادت مکر تو ای بغایت پاکیزه از نقص وقبح ای انکه ازجانب او ازآری نیست ای ایمن کننده اهل صلاح ای کارساز ای بی نشان ای فاعل بعنوان کن فیکون ای صاحب تکبر باقی ظاهرست ازشرح دعوات سابقه **اصل** وَتَقُولُ فِي اللَّيْلَةِ الثَّامِنَةِ يَا خَازِنَ اللَّيْلِ فِي الْهَوَاءِ وَخَازِنَ النُّورِ فِي السَّمَاءِ وَمَانِعَ السَّمَاءِ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَحَابِسَهُمَا أَنْ تَزُولَا يَا عَلِيمُ يَا غَفُورُ يَا دَائِمُ يَا اللهُ يَا وَارِثُ يَا بَاعِثَ مَنْ فِي الْقُبُورِ يَا اللهُ يَا اللهُ يَا اللهُ لَكَ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَالْأَمْثَالُ الْعُلْيَا وَالْكِبْرِيَاءُ وَالْآلَاءُ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ وَأَنْ تَجْعَلَ اسْمِي فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ فِي السُّعَدَاءِ وَرُوحِي مَعَ الشُّهَدَاءِ وَإِحْسَانِي فِي عِلِّيِّينَ وَإِسَاءَتِي مَغْفُورَةً وَأَنْ تَهَبَ لِي يَقِينًا تُبَاشِرُ بِهِ قَلْبِي وَإِيمَانًا يُذْهِبُ الشَّكَّ عَنِّي وَتُرْضِيَنِي بِمَا قَسَمْتَ لِي وَآتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ الْحَرِيقِ وَارْزُقْنِي فِيهَا ذِكْرَكَ وَشُكْرَكَ وَالرَّغْبَةَ إِلَيْكَ وَالْإِنَابَةَ وَالتَّوْبَةَ وَالتَّوْفِيقَ لِمَا وَفَّقْتَ لَهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ **شرح** مضمون مانع السماء تا تزولا مذکورست در آیت سوره حج ویمسک السماء ان تقع علی الارض الا باذنه وآیت سوره فاطر ان الله یمسک السموات والارض ان تزولا ولئن زالتا ان امسکهما من احد من بعده انه کان حلیما غفورا **یعنی** ومیکویی در شب هشتم که ای جادهنده ظلمت که علامت شب است در فضای متصل بزمین وجادهنده روشنی که در تابر افتاب است در بالای ظلمت اشارت باینکه سایه زمین مانند جسم مخروطست پس منتهی میشود بنور که محیط بانست و در بالای انست خواه ازجانب مرکز ان مخروط وخواه ازجانبهای دیکر وبیان حقیقت نور وظلمت شد در شرح دعای شب دوم وبازدارنده اسمان ازاینکه فرود آید بر زمین مکر بدستور او ونکاهدارنده آسمان وزمین ازبرطرف شدن انها ای

بغایت دانا ای بخشایش کننده ای همیشکی ای الله ای انکه اوراست میراث آسمانها وزمین بعد از فنای اهل عصیان مثل انچه در زمان قائم علیه السلم میشود ای برانکیزاننده هرکه در قبرهاست باقی ظاهرست ازشرح دعای شب اول **اصل** وَتَقُولُ فِي اللَّيْلَةِ التَّاسِعَةِ يَا مُكَوِّرَ اللَّيْلِ عَلَى النَّهَارِ وَمُكَوِّرَ النَّهَارِ عَلَى اللَّيْلِ يَا عَلِيمُ يَا حَكِيمُ يَا اللهُ يَا رَبَّ الْأَرْبَابِ وَسَيِّدَ السَّادَاتِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ يَا أَقْرَبَ إِلَيَّ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ يَا اللهُ يَا اللهُ يَا اللهُ لَكَ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَالْأَمْثَالُ الْعُلْيَا وَالْكِبْرِيَاءُ وَالْآلَاءُ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَأَنْ تَجْعَلَ اسْمِي فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ فِي السُّعَدَاءِ وَرُوحِي مَعَ الشُّهَدَاءِ وَإِحْسَانِي فِي عِلِّيِّينَ وَإِسَاءَتِي مَغْفُورَةً وَأَنْ تَهَبَ لِي يَقِينًا تُبَاشِرُ بِهِ قَلْبِي وَإِيمَانًا يُذْهِبُ الشَّكَّ عَنِّي وَتُرْضِيَنِي بِمَا قَسَمْتَ لِي وَآتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ الْحَرِيقِ وَارْزُقْنِي فِيهَا ذِكْرَكَ وَشُكْرَكَ وَالرَّغْبَةَ إِلَيْكَ وَالْإِنَابَةَ وَالتَّوْبَةَ وَالتَّوْفِيقَ لِمَا وَفَّقْتَ لَهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ **شرح** در سوره زمر چنین است خلق السموات والارض بالحق یکور اللیل علی النهار ویکور النهار علی اللیل التکویر انداختن چیزی بر بالای چیزی دیکر واینجا استعاره شده برای آوردن چیزی بجای چیزی دیکر وصاحب قاموس کفته که وکوره صرعه فتکور بعد ازان کفته که واللیل علی النهار ادخل هذا فی هذا واین خوب مینماید **یعنی** ومیکویی در شب نهم که ای اندازنده شب بر روی روز واندازنده روز بر روی شب ای بغایت دانا ای استوارکار ای الله ای صاحب کل اختیار صاحبان اختیار ومهتر مهتران نیست مستحق عبادت مکر تو ای نزدیکتر سوی من از رشته رک کردن باقی ظاهرست ازشرح دعای شب اول **اصل** وَتَقُولُ فِي اللَّيْلَةِ الْعَاشِرَةِ الْحَمْدُ لِلَّهِ لَا شَرِيكَ لَهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ كَمَا يَنْبَغِي لِكَرَمِ وَجْهِهِ وَعِزِّ جَلَالِهِ وَكَمَا هُوَ أَهْلُهُ يَا قُدُّوسُ يَا نُورَ الْقُدْسِ يَا سُبُّوحُ يَا مُنْتَهَى التَّسْبِيحِ يَا رَحْمَنُ يَا فَاعِلَ الرَّحْمَةِ يَا اللهُ يَا عَلِيمُ يَا كَبِيرُ يَا اللهُ يَا لَطِيفُ يَا جَلِيلُ يَا اللهُ يَا سَمِيعُ يَا بَصِيرُ يَا اللهُ يَا اللهُ يَا اللهُ لَكَ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَالْأَمْثَالُ الْعُلْيَا وَالْكِبْرِيَاءُ وَالْآلَاءُ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى

اَهلِ بَيتِهِ وَاَن تَجعَلَ اِسمى فى هٰذِهِ اللَّيلَةِ فِى السُّعَداءِ وَرُوحى مَعَ الشُّهَداءِ
وَاِحسانى فى عِلِّيّينَ وَاِساءَتى مَغفُورَةً وَاَن تَهَبَ لى يَقيناً تُباشِرُ بِهِ قَلبى
وَاِيماناً يُذهِبُ بِالشَّكِّ عَنّى وَتُرضِيَنى بِما قَسَمتَ لى وَآتِنا فِى الدُّنيا حَسَنَةً
وَفِى الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنا عَذابَ الحَريقِ وَارزُقنى فيها ذِكرَكَ وَشُكرَكَ
وَالرَّغبَةَ اِلَيكَ وَالاِنابَةَ وَالتَّوبَةَ وَالتَّوفيقَ لِما وَفَّقتَ لَهُ مُحَمَّداً
وَآلَ مُحَمَّدٍ عَلَيهِمُ السَّلامُ **شرح** وميكويى در شب دهم اكر ماه سى كرديده باشد وشايد
كه چون بيست ونه كردد در شب عيد بايد كفت كه سپاس الله راست نيست شريكى او را سپاس
الله راست چنانچه مى شايد كرامى بودن جانب او را وبى ننكى بزركى او را وچنانچه او
شايسته انست اى بغايت پاكيزه اى روشنى پاكيزكى اى بغايت منزه از نالايق اى آخر
سلسله تسبيح اى مدبر عزيز خوداى كننده مهربانى با مؤمنان اى الله اى بغايت داناى
بزرك اى الله اى داناى هر دقيقه اى آشكار نزد هر عقل باقى ظاهر هست از شرح كذشته **پنجم**
اصل عَن اَبى عَبدِاللهِ عَلَيهِ السَّلامُ قالَ اِذا كانَت آخِرُ لَيلَةٍ مِن شَهرِ
رَمَضانَ فَقُلِ اللّٰهُمَّ هٰذا شَهرُ رَمَضانَ الَّذى اَنزَلتَ فيهِ القُرآنَ
وَقَد تَصَرَّمَ وَاَعُوذُ بِوَجهِكَ الكَريمِ يا رَبِّ اَن يَطلُعَ الفَجرُ مِن لَيلَتى هٰذِهِ
اَو يَتَصَرَّمَ شَهرُ رَمَضانَ وَلَكَ قِبَلى تَبِعَةٌ اَو ذَنبٌ تُريدُ اَن تُعَذِّبَنى
بِهِ يَومَ اَلقاكَ **شرح** مراد باخر ليله من شهر رمضان شب سى ام است براى كسى كه داند
كه ماه سى ميكردد والا شب بيست ونهم نيز داخل است براى احتياط فى دعيه براى تعليم است
وبيان شد در شرح حديث اول باب دوم تصرم بصاد بى نقطه وراء بى نقطه بصيغه
ماضى معلوم باب تفعلت التصرم شتاب داشتن در وقت اراده رفتن ومراد
اينجا نزديك باخر رسيدنست يا مراد زود كذشتن اجزاى كذشته است بنا بر اينكه ماه
رمضان چنانچه بر منافق سنكين است ودير ميكذرد بر عكس ان براى مؤمن سبك است
وزود ميكذرد يتصرم بصيغه مضارع غايب معلوم باب انفعال است الانصرام بريده
شدن **يعنى** روايت از امام جعفر صادق عليه السلام كفت كه چون شود آخر شبى
از ماه رمضان پس بكو كه خداوندا اين ماه رمضانست ماهيست كه نازل ساختى براى
ان قران او وبتحقيق صاحب شتاب شده در رفتن وپناه ميكيرم بجانب تو كه كراميست

اى صاحب كل اختيار من از اينكه طلوع كند فجر از اين شب من يا آنكه آخر شود ماه رمضان
بر حالى كه ترا باشد نزد من باز خواستى يا كناهى صريح كه اراده كنى اينرا كه عذاب كنى مرا
بان در روزى كه بر ميخورم ترا **ششم اصل** عَن اَبى عَبدِاللهِ عَلَيهِ السَّلامُ فى
وَداعِ شَهرِ رَمَضانَ اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ قُلتَ فى كِتابِكَ المُنزَلِ شَهرُ رَمَضانَ
الَّذى اُنزِلَ فيهِ القُرآنُ وَهٰذا شَهرُ رَمَضانَ وَقَد تَصَرَّمَ فَاَسئَلُكَ بِوَجهِكَ
الكَريمِ وَكَلِماتِكَ التّامَّةِ اِن كانَ بَقِىَ عَلَىَّ ذَنبٌ لَم تَغفِرهُ لى اَو تُريدُ اَن
تُعَذِّبَنى عَلَيهِ اَو تُقايِسَنى بِهِ اَن يَطلُعَ فَجرُ هٰذِهِ اللَّيلَةِ اَو يَتَصَرَّمَ هٰذَا
الشَّهرُ اِلّا وَقَد غَفَرتَهُ لى يا اَرحَمَ الرّاحِمينَ **شرح** مفعول دوم اسالك محذوفست
بتقدير اسالك حاجتى وبيان ان مفعول شده بجمله استينافيه كه مركب از شرط وجزا
است ان در ان كان بقى بكسر همزه وسكون نون شرطيه است وزياد كردن كان براى منع
نقل ماضى بمستقبل است او در او تريد بمعنى الى است مثل لالزمنك او تعطينى حقى وتريد
منصوبست بتقدير ان وبراى حالت وطلب تخلف مراد از اراده الهى مبنى بر اينست كه مقصود
اراده عذاب است بشرط عدم صدور استغفار از مستحق عذاب المقايسه داد وستد
باندازه مثل اينكه باندازه كناه كسى از حسنات او كرفته شود ان در ان يطلع بكسر همزه
وسكون نون نافيه است پس يطلع مرفوعست وجمله جزاى شرطست **يعنى** روايت از امام
جعفر صادق عليه السلم در وداع ماه رمضان كه خداوندا بدرستى كه تو كفتى در كتاب
خود كه فرو فرستاده شده است در سوره بقره كه ايام معدودات ماه رمضانست ماهيست
كه فرو فرستاده شد براى ان قران بيان اين شد در شرح حديث اول باب دوم ودر
شرح حديث دوم باب پنجم واين ماه رمضانست وبتحقيق صاحب شتاب شده
در رفتن پس طلب ميكنم از تو حاجت خود را بوسيله جانب تو كه كراميست وكلمات تو
كه كاملست مراد ائمه معصومين است واشارتست بآيت سوره انعام وتمت كلمة ربك
صدقا وعدلا لا مبدل لكلماته وهو السميع العليم وبيان شد در كتاب الحجه در احاديث
باب نود ودوم كه باب مواليد الائمه است بيان حاجت من اينكه اكر مانده باشد
بر من كناهى كه بخشايش نكرده باشى انرا براى من تا آنكه اراده دارى كه عذاب كنى مرا بران
يا باندازه ان حسنات مرا فرا كيرى بسبب ان نباشد اينكه طلوع كند فجر اين شب يا بريده

شود این ماه مگر برحالی که بتحقیق بخشایش کرده باشی آن گناه را برای من ای رحم کننده تر
رحم کنندگان **اصل** اللهم لك الحمد بمحامدك كلها اولها واخرها ما
قلت لنفسك منها وما قال الخلائق الحامدون المجتهدون المعدودون
الموقرون ذكرك والشكر لك الذين اعنتهم على اداء حقك من
اصناف خلقك من الملائكة المقربين والنبيين والمرسلين واصناف
الناطقين والمسبحين لك من جميع العالمين على انك بلغتنا شهر رمضان
وعلينا من نعمك وعندنا من قسمك واحسانك وتظاهر امتنانك فلك
الحمد الخالد الدائم الراكد المخلد السرمد الذى لا ينفد طول الابد جل
ثناؤك اعنتنا عليه حتى قضيت عنا صيامه وقيامه من صلوة وما
كان منا فيه من بر او شكر او ذكر **شرح** المحامد جمع محمد بفتح میم و سکون
حا و فتح و کسر میم جاهای حمد و مراد اینجا باعثهای حمدست که نعمتها و مانند اینهاست
معدودون عبارتست از مؤمنان زیرا که اسماء ایشان و پدران ایشان محفوظ و
محسوبست نزد ائمه علیهم السلام چنانچه گذشت در کتاب الحجه در حدیث اول باب
صد و نهم که باب فی معرفتهم اولیاءهم والتفویض الیهم است موقرون بکسر قاف مشدده است
من در من اصناف تبعیضیه است من در من الملئکة بیانیه است و بیان فاعل قال
میکند و اصناف در دوم مرفوع و معطوف بر فاعل قال است و عبارتست از غیر
ذوی العقول که نطق آنها بزبان حالست چنانچه در آیت سوره بنی اسرائیلست که
ان من شیء الا یسبح بحمده ولکن لا تفقهون تسبیحهم پس استعمال جمع مذکر
سالم مانند ارجاع ضمیر تسبیحهم در آیت مبنی بر تشبیه غیر ذوی العقولست باعتبار
تسبیح و حمد من در من جمیع تبعیضیه است و میتواند بود که بیانیه باشد زیرا که ذوی
العقول شریکند با غیر ذوی العقول در این نطق پس ایشان دو نطق دارند یکی
بزبان قال و دیگری بزبان حال عالمین بفتح لام است علی متعلقست بحمد در
لك الحمد بلغتنا بصیغه ماضی مخاطب باب تفعیلست واو در وعلینا حالیه است
من بفتح میم و تشدید نون مرفوعست هر دو جا و بمعنی عطای ابتدائی است و از آن
ماخوذست منان در اسمای الهی نعمك بکسر نون و فتح عین است قسمك بفتح قاف

العقول بذوی

و سکون سین مصدر باب ضربست و احسانك مجرورست تظاهر بصیغه ماضی
غایب معلوم باب تفاعلست و این جمله معطوفست بر جمله حالیه پس بتقدیر قدست
امتنان مصدر باب افتعال مبالغه منست و آن مرفوع و فاعلست الخالد باقی و آن
اعم از دائم است و گاهی بمعنی دائم نیز مستعمل میشود الراکد براء بی نقطه و کسر کاف و
دال بی نقطه بی اضطراب المخلد بضم میم و سکون خاء با نقطه و کسر لام باقی بی فاصله و آن
اعم است از سرمد بفتح سین بی نقطه و سکون راء بی نقطه و فتح میم و دال بی نقطه بمعنی دائم
بی فاصله پس خالد اعم است از مخلد و دائم اعم است از سرمد زیرا که باقی گاهی فاصله
میدارد مثل تب نوبت و همچنین دائم مثل هر یك از روز و شب باعتقاد فلاسفه
ینفد بنون و فا و دال بی نقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب علم است طول بضم
طاء منصوبست بظرفیت زمان قضیت عنا مبنی بر اینست که چون بجا آوردن ما بتوفیق
اوست پس گویا که او بجا آورده از جانب ما و ما کان عطفست بر صیامه **یعنی** خداوندا
تراست حمد بباعثهای حمد تو همگی آنها اول آنها و آخر آنها آنچه گفتی برای خودت از جمله
آنها و آنچه گفتند مخلوقان حامدان ساعیان شمرده شدگان تعظیم کنندگان یاد ترا
و شکر تراست جمعی که مدد کردی ایشان را بر ادای حق تو از اقسام خلق تو که ملائکه مقربین
و پیغمبران و رسولانند و گفتند اقسام گویندگان و تسبیح کنندگان برای تو از جمله
جمیع عالمیان بر اینکه رسانیدی ما را بماه رمضان بر حالی که بر ماست ابتدائی
نعمتهای تو و نزد ماست ابتدائی قسمت تو نعمت خود را در میان خلایق و نیکو
کردن تو و بر حالی که بتحقیق پی در پی شد کمال عطای ابتدائی تو پس تراست حمد
باقی دائم مستقر لازم همیشگی بی فاصله آن حمدی که فانی نشود در درازی زمانه
بزرگست تکرار حمد تو مدد کردی ما را بر ماه رمضان تا آنکه بجا آوردی از جانب
ما روزه آنرا و شب خیزی آنرا برای نمازی و آنچه را که صادر شد از ما در آن ماه
از نیکی یا مردمان یا شکری یا یادی **اصل** اللهم فتقبله منا باحسن قبولك
وتجاوزك وعفوك وصفحك وغفرانك وحقيقة رضوانك حتى
تظفرنا فيه بكل خير مطلوب وجزيل عطاء موهوب وتوقينا فيه
من كل مرهوب او بلاء مجلوب او ذنب مكسوب اللهم انى اسألك

بعظيم ما سألك به احدٌ من خلقك من كريم اسمائك وجميل ثنائك و
خاصة دعائك ان تصلي على محمد وآل محمد وان تجعل شهرنا هذا
اعظم شهر رمضان مرّ علينا منذ انزلتنا الى الدنيا بركةً في عصمة
ديني وخلاص نفسي وقضاء حوائجي وتشفّعني في مسائلي وتمام النعمة
عليّ وصرف السوء عني ولباس العافية لي فيه وان تجعلني برحمتك
ممن خرت له ليلة القدر وجعلتها له خيراً من الف شهرٍ في
اعظم الاجر وكرائم الذخر وحسن الشكر وطول العمر ودوام
اليسر **شرح** ضمير منصوب در تقبله راجع بماه رمضانست وقبول ان عبارتست از
قبول عمل در انست حقيقت ضد مجازست ومراد اينجا عمده چيزيست چنانچه كويا كه غير
ان خارج ازان چيز ومجازست نظفر با ظاء با نقطه وفا وراء بينقطه بصيغه مضارع
مخاطب باب افعالست توفينا بواو وقاف وياء دو نقطه در پايين بصيغه مضارع
مخاطب باب تفعيلست من در من كريم تبعيضيه است وميتواند بود كه بيانيه باشد
جمله مرّ علينا صفت شهر رمضانست زيرا كه نكره است بركة منصوب وتميز نسبت
در اعظم شهر است في در في عصمة بمعنى مع است تشفعني بفتح تاء دو نقطه در بالا
وسكون شين با نقطه وكسر فا وفتح عين بينقطه وتاء دو نقطه در بالا وياء متكلم
بصيغه مصدر باب تفعيلست التشفع والتشفيع كسى را شفيع ديكرى كردن پس
متضمن قبول شفاعت اكرامست في در في مسائلي براى ظرفيتست ظاهر اينست
كه من حرف جر در ممن براى تبعيض باشد وميتواند بود كه براى نسبت باشد مثل
زيد من عمرو وبراين تقدير من موصوله عبارتست از نبى واوصياى او عليهم
السلم خرت بذال با نقطه وخاء با نقطه وراء بينقطه بصيغه ماضى مخاطب باب
منع است ودر بعض نسخ بى ذالست وبنابران بضم حاء بينقطه وسكون زاى با نقطه
از معتل العين واوى باب نصرست الحوز جمع كردن وحاصل هر دو يكيست بيان
بهترى از هزار ماه كذشت در شرح حديث چهارم ونهم باب سابق في در في اعظم
بمعنى مع است **يعنى** خداوندا پس قبول كن اينماه را از ما به بهتر قبول تو ودر كذشتن
تو از تقصير وبرطرف كردن تو كناه را وترك تو عقوبت كناه را وبخشايش تو

وعمده راضى بودن تو تا انكه ظفر دهى ما را در اينماه بهر خوبى كه مقصود تست وبزرك
نعمتى كه بخشيده شده است ونكاه دارى ما را دران ماه از هر ترسيده شده يا
بلايى كشيده شده سوى صاحبش بسبب كناهى يا كناهى دانسته كرده شده خداوندا
بدرستى كه من طلب ميكنم از تو بوسيله بزرك انچه كه طلب كرد از تو بان وسيله يكى
از خلق تو از جمله كرامى نامهاى تو وزيباى مدح تو وكزيده دعاى تو اينرا كه درود كنى
بر محمد وآل محمد واينرا كه كردانى اين ماه ما را بزركتر ماه رمضانى كه كذشت بر ما
از وقتى كه فرود آوردى ما را بدنيا باعتبار بركت بانكاهدارى دين من ورهايى جان
من وبراوردن حاجتهاى من وشفيع كردن من براى ديكران در جمله مطلبهاى
من وكامل بودن نعمت بر من وبركردانيدن ناخوشى از من وپوشش فراغت براى
من دراينماه واينرا كه كردانى مرا بوسيله رحمت خودت از جمله انكه ذخيره كردى
براى او شب قدر را وكردانيدى ان شب را براى او بهتر از هزار ماه در بزركتر
ثواب باكراميهاى ذخيره وخوبى شكر ودرازى عمر وهميشكى آسانى **اصل** اللهم
وأسألك برحمتك وطولك وعفوك ونعمائك وجلالك وقديم
احسانك وامتنانك الّا تجعله آخر العهد منا لشهر رمضان حتى
تبلّغناه من قابلٍ على احسن حالٍ وتعرّفني هلاله مع الناظرين اليه
والمعترفين له في اعفى عافيتك وانعم نعمتك واوسع رحمتك واجزل
قسمك يا ربي الذي ليس لي ربٌّ غيره لا يكون هذا الوداع مني له
وداع فناءٍ ولا آخر العهد مني للقاء حتى ترينيه من قابلٍ في
اوسع النعم وافضل الرجاء وانا لك على احسن الوفاء انك
سميع الدعاء **شرح** طول بفتح طاء بينقطه است اضافه در اعفى عافيتك ودر انعم
نعمتك مبنى بر اسناد مجازيست نظير جد جده قسم بكسر قاف وسكون سين بينقطه بمعنى
نصيبست لا يكون خبر بمعنى انشاء است وداع بفتح واو است **يعنى** خداوندا وطلب
ميكنم از تو بوسيله رحمت تو ووسعت خزينه تو ومحو تو كناه را ونعمت تو وبزركى تو
وسابق نيكى تو ونعمت دادن تو اينرا كه نكردانى اينماه را ماه آخر وارسيدن انجا
ما براى ماه رمضان تا انكه رسانى ما را باه رمضان در سال آينده بر بهتر حالى وشناسا

المعترفين

کنی مرا اهلال ماه رمضان آینده بانظر کنندکان سوی ان وطالبان شناسایی برای ان
بافراغت دارتر فراغت تو ونعمت دارتر نعمت تو وفراختر رحمت تو وبزرکتر روزی تو
ای صاحب کل اختیار من که نیست مرا صاحب کل اختیاری غیر او نباشد این وداع
ازجانب من اینماه را وداع فانی شدن ونه آخر وارسیدن ازجانب من برای ملاقات
تاانکه نمایی بمن اینماه را در سال آینده بافراختر نعمتها وبهتر امید برحالی که من برای تو
بربهتر وفا بعهد باشم بدرستی که تو شنوای دعایی اصل اللّهُمَّ اسْمَعْ دُعَائِي
وَارْحَمْ تَضَرُّعِي وَتَذَلُّلِي لَكَ وَاسْتِكَانَتِي وَتَوَكُّلِي عَلَيْكَ وَأَنَا لَكَ مُسَلِّمٌ
لَا أَرْجُو نَجَاحًا وَلَا مُعَافَاةً وَلَا تَشْرِيفًا وَلَا تَبْلِيغًا إِلَّا بِكَ وَمِنْكَ
وَامْنُنْ عَلَيَّ جَلَّ ثَنَاؤُكَ وَتَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُكَ بِتَبْلِيغِي شَهْرَ رَمَضَانَ
وَأَنَا مُعَافًى مِنْ كُلِّ مَكْرُوهٍ وَمَحْذُورٍ وَمِنْ جَمِيعِ الْبَوَائِقِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ
الَّذِي أَعَانَنَا عَلَى صِيَامِ هٰذَا الشَّهْرِ وَقِيَامِهِ حَتَّى بَلَّغَنِي آخِرَ لَيْلَةٍ مِنْهُ
شرح خداوندا بشنو دعای مرا ورحم کن زاری مرا وکمال فروتنی مرا برای تو وافتادکی مرا و
توکل مرا بر تو ومن برای تو خالصم امید نمیدارم براورده شدن حاجت را ونه فراغت
بخشیدن را ونه غالب کردن بر دشمنان را ونه رسانیدن بسال آینده مرا مکر بتو واز
جانب تو ومنت کن برمن بزرکست مدح تو ومنزه است از نقصان وقبح نامهای تو
برسانیدن من بماه رمضان برحالی که من عافیت داده شده باشم از هر نفرت کرده
شده وحذر کرده شده واز جمیع بلاها سپاس الله راست انکه مدد کرد مارا بر روزه
داشتن این ماه وشب خیزی ان تا انکه رسانید مرا با آخر شبی از ان باب هفتاد ویکم
اصل باب التکبیر لیلة الفطر ویومه شرح تکبیر اینجا بمعنی تعظیم است که در غیر فریضه
ونافله یومیه است خواه بلفظ الله اکبر باشد وخواه بلفظی دیکر بر حدیث سوم این
باب مناسب این عنوانست یومه منصوبست بعطف بر لیله وضمیر راجع بفطر است یعنی
این باب بیان تعظیم مستحبات است در شب عید ماه رمضان ودر روز ان عید
در این باب چهار حدیث است اوّل اصل عَنْ سَعِيدٍ النَّقَّاشِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللّٰهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ لِي أَمَا إِنَّ فِي الْفِطْرِ تَكْبِيرًا وَلٰكِنَّهُ مَسْتُورٌ قَالَ
قُلْتُ وَأَيْنَ هُوَ قَالَ فِي لَيْلَةِ الْفِطْرِ فِي الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ الْآخِرَةِ وَفِي

مسنون

صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَفِي صَلٰوةِ الْعِيدِ ثُمَّ يُقْطَعُ قَالَ قُلْتُ كَيْفَ أَقُولُ قَالَ تَقُولُ
اللّٰهُ أَكْبَرُ اللّٰهُ أَكْبَرُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ اللّٰهُ أَكْبَرُ
وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ اللّٰهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا وَهُوَ قَوْلُ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ
يَعْنِي الصِّيَامَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ شرح مستور بسین بینقطه وتاء
دو نقطه در بالا وراء بینقطه بمعنی پوشیده شده است واشارتست باینکه مخالفان
این تکبیر را اکر کویند معنی انرا نمیفهمند واکمال عده وتکبیر بر هدایت را در این آیت حمل
بر معنی دیکر میکنند وبیان معنی ان شد در شرح حدیث دوم باب هفتم ودر بعض
نسخ مسنون بدو نونست ودر فقیه در تتمه تکبیر چنین است والحمد لله علی ما ابلانا یعنی
روایتست از سعید نقاش کفت که کفت امام جعفر صادق علیه السلام که اکاه باش بدرستی
که برای عید ماه رمضان تکبیری هست ولیکن ان پنهانست از نظر مخالفان راوی کفت
که کفتم که ودر کجاست ان کفت که در شب عید در شام ودر خفتن ودر نماز فجر ودر
نماز عید بعد ازان بریده میشود راوی کفت که کفتم که چکونه میکویم امام کفت که
میکویی که الله بزرکترست الله بزرکترست نیست مستحق عبادتی مکر الله والله بزرک
ترست الله بزرکترست والله راست سپاس والله بزرکترست این حمد وتکبیر برای اینست
که راه نمود مارا سوی هدی وفرقان برای بیان متشابهات قران وانمضمون قول الله
عز وجل است در سوره بقره که برای اینست که کامل کنید ان طایفه را که ایام معدودات و
شهر رمضانست میخواهد روزه ماه رمضان را اشارتست باینکه امر باکمال عده متوجه
مریض ومسافر نیست بلکه برای صحیح وحاضرست در ماه رمضان وبرای اینست که تعظیم کنید
الله تعالی را بنا بر اینکه هدایت کرد شمارا دوم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
قَالَ تُكَبِّرُ لَيْلَةَ الْفِطْرِ وَصَبِيحَةَ الْفِطْرِ كَمَا تُكَبِّرُ فِي الْعَشْرِ شرح
عشر بفتح عین بینقطه وسکون شین بانقطه وراء بینقطه دهه ذی الحجه است واشارتست
بآیت سوره اعراف واتممناها بعشر وکذشت در حدیث دوم باب هفتم وآیت والفجر ولیال
عشر وشاید که مراد ایام دهم ذی الحجه باشد یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام
کفت که تکبیر میکویی در شب عید ماه رمضان ودر صبح ان عید چنانچه تکبیر میکویی
در دهه ذی الحجه سوم اصل عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ

قال قلت لابی عبد الله علیه السلم ان الناس یقولون ان المغفرة
تنزل علی من صام شهر رمضان لیلة القدر فقال یا حسن ان القاریجار
انما یعطی اجرته عند فراغه ذلک لیلة العید قلت جعلت فداک
فما ینبغی لنا ان نعمل فیها فقال اذا غربت الشمس فاغتسل فاذا صلیت
الثلث المغرب فارفع یدیک فقل یا ذا المن یا ذا الطول یا ذا الجود
یا مصطفیا محمدا وناصره صل علی محمد واله واغفر لی کل ذنب اذنبته
واحصیته علی ونسیته وهو عندک فی کتابک وتخر ساجدا
فتقول مائة مرة اتوب الی الله وانت ساجد وتسال حوائجک
شرح القاریجار بقاف والف وکسر راء بی‌نقطه وسکون یاء دونقطه در پایین وجیم
والف وراء بی‌نقطه معرب کارگر یعطی بصیغه مضارع غایب مجهول باب افعالست
وضمیر مستتر دران مفعول اول ونایب فاعل وراجع بقاریجار است اجرته منصوب
ومفعول دوم است اذا غربت بمعنی اذا شرعت فی الغروب است بقرینه انچه گذشت
در حدیث اول باب شصت وهفتم نصب مصطفیا بنا بر اینست که شبه مضاف
واسم فاعل برای استقبال است ولهذا عمل کرده در مفعول واین اشارتست بزمان
ظهور قائم علیه السلم که دین امت محمد غالب بر ادیان دیگر خواهد شد ومذهب
شیعه امامیه غالب بر مذاهب دیگر خواهد شد وناصره عطف است بر
مصطفیا یا عطف است بر محمدا وبنا بر اول مراد الله تعالی است وبنا بر دوم مراد
علی علیه السلم است وحاصل هر دو یکیست زیرا که نصرت علی علیه السلم بتوفیق
الله تعالی است چنانچه گزیدن محمد متضمن گزیدن علیست که نفس او وبرادر اوست
یعنی روایتست از قاسم بن یحیی از جد او حسن بن راشد حسن گفت که گفتم امام جعفر
صادق علیه السلم را که بدرستی که مردمان میگویند که بدرستی که امرزش گناهان
فرود می آید بر کسی که روزه داشت ماه رمضان را در شب قدر که شب بیست وسوم است
پس امام گفت که ای حسن بدرستی که کارگر جز این نیست که داده میشود اجرت او
نزد فارغ شدن او از کار ان شب نزول مغفرت شب عید است گفتم که قربانت شوم
پس چه چیز سزاوارست ما را اینکه کنیم دران شب پس امام گفت که چون شروع بغروب

کند افتاب پس غسل کن پس چون گزاری سه رکعت مغرب را پس بردار دو دست خود را پس
بگو که ای صاحب بخشش ای صاحب وسعت خزینه ای صاحب کرم ای گزیننده
محمد را و یاری دهنده او درود کن بر محمد وآل او وبخشایش کن برای من هر گناهی را که گناه
کار شدم بان وشمردی انرا بر من وفراموش کردم انرا وان نزد تست در کتاب تست که
مکتوب کاتبان اعمال است ومی افتی بسجده کنان ومیگویی صد بار که بازگشت میکنم سوی
الله تعالی بر حالی که تو ساجد باشی وطلب میکنی حاجتهای خود را چهارم اصل وروی
ان امیر المؤمنین صلوات الله علیه کان یصلی فیها رکعتین یقرا فی
الاولی الحمد وقل هو الله احد الف مرة وفی الثانیة الحمد وقل هو
الله احد مرة واحدة شرح مناسبت این حدیث بعنوان این باب ظاهر است از انست که
حدیث سابق زیرا که هر نماز مشتمل است بر لفظ الله اکبر یعنی وروایت کرده شد
اینکه امیر المؤمنین صلوات الله علیه بود باین روش که میگزارد دران شب عید ماه
رمضان دو رکعت میخواند در رکعت اول حمد را یکبار وقل هو الله احد را هزار بار و
در رکعت دوم حمد را یکبار وقل هو الله احد را یکبار باب هفتاد ودوم اصل
باب یوم الفطر شرح این باب بیان روز عید فطرست در این باب چهار حدیث
اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال اطعم یوم الفطر قبل
ان تخرج الی المصلی شرح اطعم بصیغه امر باب علم است تخرج بصیغه مخاطب باب
نصر است یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که افطار کن در روز
عید فطر پیش از انکه بیرون روی سوی مصلی دوم اصل عن ابی عبد الله علیه
السلام قال لتطعم یوم الفطر قبل ان تصلی ولا تطعم یوم الاضحی
حتی ینصرف الامام شرح لتطعم بفتح لام وصیغه مضارع مخاطب معلوم باب
علم است تصلی بصیغه مخاطب معلوم باب تفعیل است لا در لا تطعم ناهیه ونافیه
میتواند بود وحاصل هر دو یکیست مراد بانصراف سلام است که السلام علینا وعلی
عباد الله الصالحین چنانچه گذشت در شرح حدیث اول باب هفدهم یعنی روایتست
از امام جعفر صادق علیه السلام گفت که هر آینه افطار میکنی در روز عید فطر پیش
از انکه نماز عید کنی وافطار مکن در روز عید قربان تا انکه سلام انصراف کند

رویجانب راست

پیشماز عید سوم اصل عن جابر عن ابی جعفر علیه السلم قال قال النبی
صلی الله علیه وآله اذا کان اول یوم من شوال نادی منادٍ ایها المؤمنون
اغدوا الی جوائزکم ثم قال یا جابر جوائز الله لیست بجوائز هؤلاء
الملوک ثم قال هو یوم الجوائز شرح قریب باین کذشت در حدیث ششم باب
دوم اغدوا بغین بانقطه ودال بینقطه بصیغه امر جمع مخاطب معتل اللام واوی باب
نصرست ومقصود امر بنماز عیدست جوائز بفتح جیم وتخفیف واو والف وهمزه
وزای بانقطه جمع جائزه بهمزه بعد از الف بمعنی تحفه که عظیم باشد ودر مقابل
اندک عملی عطا کند یعنی روایتست از جابر از امام محمد باقر علیه السلام امام کفت
که کفت نبی صلی الله علیه وآله که چون شود اول روزی از شوال ندا کند ندا کننده
بزبان حال که ای مؤمنان زود متوجه شوید سوی جایزهای خود بعد از ان امام
کفت که ای جابر جایزهای الله تعالی نیست جایزهای این پادشاهان بعد از ان امام
کفت که ان روز جایزهای الهی است که بغایت عظیم است چهارم اصل عن ابی
عبد الله علیه السلام قال اذا کان صبیحة الفطر نادی منادٍ
اغدوا الی جوائزکم شرح این ظاهرست از شرح سابق باب هفتاد وسوم
اصل باب ما یجب علی الناس اذا صح عندهم الرؤیة یوم بعد ما اصبحوا
صائمین شرح مراد برؤیه اعم از رؤیه هلال ماه رمضانست در شب مقدم بر یوم
الشک واز رؤیت هلال شوال یوم منصوب وظرف یجب است یا ظرف صح است
وحاصل هر دو یکیست ودر فقیه این عنوان مذکورست وبجای الرؤیة بالرؤیه
بحرف جرست وبنابران یوم مرفوع وفاعل صح است یعنی این باب بیان انست
که واجب میشود بر مردمان چون ثابت شود نزد ایشان دیدن هلال شوال در روز
فطر بعد از انکه بصبح رسیده اند روزه داران در این باب دو حدیثست اول اصل
عن ابی جعفر علیه السلام قال اذا شهد عند الامام شاهدان انهما
رأیا الهلال منذ ثلثین یوما امر الامام بالافطار فی ذلک الیوم
اذا کانا شهدا قبل زوال الشمس فان شهدا بعد زوال الشمس
امر الامام بافطار ذلک الیوم واخر الصلوة الی الغد فصلی بهم

الفطر

شرح شاهدان عبارت از دو عادلست بقرینه انچه کذشت در حدیث دوم وچهارم
باب ششم افطار دو جا بکسر همزه وفاء است یا در اول بفتح همزه وسکون قاف
جمع قطرست بضم قاف وسکون طاء وبنابر دوم مراد امر بانیست که نماز عید را هم
جماعتی در ناحیه از نواحی کزارند بهر قسم که میسر شود زیرا که وقت بسا که وسعت اجتماع
نزد امام وبیرون رفتن سوی صحرا نداشته باشد یعنی روایتست از امام محمد باقر علیه السلام
کفت که چون کواهی دهند نزد امام دو کواه عادل باینکه ایشان دیدند هلال را از
سی روزانه شب قبل از این امر میکند امام مردمان را بروزه خوردن اکر باشند باین روز
که شهادت داده باشند پیش از زوال افتاب پس اکر کواهی داده باشند بعد از زوال
افتاب امر میکند امام همین بخوردن ان روز وتاخیر میکند نماز عید را سوی فردا پس نماز
میکزارد با ایشان باجماع دوم اصل محمد بن یحیی عن محمد بن احمد رفعه
قال اذا اصبح الناس صیاما ولم یروا الهلال وجاء قوم عدول یشهدون
علی الرؤیة فلیفطروا ولیخرجوا من الغد اول النهار الی عیدهم شرح
روایت کرد محمد بن یحیی از محمد بن احمد بالابردن حدیث را باین معنی که نسبت داد از اب امام
که غایبست صلوات الله علیه امام کفت که چون بصبح رسند مردمان روزه داران
وندیده باشند هلال را پس آید جمعی که عادلان باشند برحالی که کواهی دهند بر رؤیت
هلال پس باید که روزه را خورند وباید که بیرون روند در فردا در اول روز سوی نماز
عید خودشان مراد صورتیست که کواهی بعد از زوال باشد یا پیش از زوال باشد بروشنی
که کنجایش نماز عید نباشد بقرینه حدیث سابق باب هفتاد وچهارم اصل باب
النوادر شرح این باب احادیث متفرقه غریبه است در این باب پنج حدیثست اول اصل
عن محمد بن اسمعیل الرازی عن ابی جعفر الثانی علیه السلام قال
قلت له جعلت فداک ما تقول فی الصوم فانه قد روی انهم لا
یوفقون لصوم فقال اما انه قد اجیبت دعوة الملک فیهم
قال قلت فکیف ذلک جعلت فداک قال ان الناس لما قتلوا الحسین
صلوات الله علیه امر الله تبارک وتعالی ملکا ینادی ایتها الامة
الظالمة القاتلة عترة نبیها لا وفقکم الله لصوم ولا لفطر شرح ما اسم

وکیف

استفهام برای تعجب است تقول بصیغه مضارع مخاطب باب نصر است صوم در اول
بضم صاد بی‌نقطه و تشدید واو مفتوحه جمع صائمست و الف لام برای عهد خارجیست
و مراد اینجا مخالفان مذهب حقست که بجد ندر روزه ماه رمضان بحدی که در
سفر نیز روزه میدارند و در دوم و سوم بفتح صاد و سکون واوست و مراد ماه
رمضانست لیکن در دوم سائل خیال کرده که بمعنی روزه است و لهذا تعجب کرده
و جواب امام علیه السلم برای افاده اینست که مراد روزه نیست بقرینه ضم عدم توفیق
فطر در تتمه روایت که سائل ازان غافل شده و فطر بکسر فا و سکون طاء بمعنی روز اول
شوالست چنانچه می‌آید در حدیث دوم و سوم این باب و گذشت در حدیث چهارم
باب هفتاد و دوم و میتواند بود که مراد بصوم روزه باشد و فطر بکسر فا اسم مصدر
باب نصر و ضرب و افعال باشد و بفتح فا مصدر باب نصر و ضرب و افعال باشد
و انتفاء توفیق برای صوم باعتبار این باشد که مخالفان بمحض استتار قرص پیش
از بلوغ حمره مشرقیه بفوق راس روزه را میخورند و انتفاء توفیق برای فطر باعتبار
این باشد که مخالفان در سفر روزه میدارند و قرینه عقلیه بر احتمال اول اینست که
نماز افضل از روزه است و اگر مقصود عدم قبول عبادتی مخصوص میبود ذکر
صلوة اولی میبود از ذکر صوم پس مراد اینست که مخالفان توفیق هیچ عبادت در ماه
رمضان و در عید ماه رمضان نمی‌یابند باینمعنی که هیچ عبادت ایشان مقبول
نیست خواه روزه و خواه نماز و خواه غیر اینها **اگر گویی** که بنابراین ذکر صوم و فطر
لغوست زیرا که در غیر صوم و فطر نیز عبادات ایشان مقبول نیست **گوییم** که مقصود
تعظیم صوم و فطرست بنابراینکه هر که عبادت او در صوم و فطر مقبول نشود در
غیر اینها نیز مقبول نمیشود بطریق اولی چنانچه مستفاد میشود از انچه گذشت در احادیث
باب فضل شهر رمضان که باب دوم است و گذشت در حدیث ششم باب دوم و
حدیث سوم و چهارم باب هفتاد و دوم که فطر روز جوایزست **اگر گویی** که بنابر
این ذکر قتل حسین علیه السلم لغوست زیرا که پیش ازان نیز عبادات ایشان
مقبول نبود **گوییم** که این اشارتست باینکه پیش ازان مستضعف در میان مخالفان
بسیار بود و عبادت مستضعف احتمال قبول دارد و چون این رسوایی واقع شد

مستضعف بغایت نادر شد چنانچه گویا که نیست اصلا نظیر انچه گذشت در کتاب الایمان
و الکفر در حدیث چهارم باب المستضعف که باب صد و هفتاد و دوم است که قلت
لابی عبدالله علیه السلم ما تقول فی المستضعفین فقال لی شبیها بالفزع فترکتم
احدا یکون مستضعفا و این المستضعفون فوالله لقد مشی بامرکم هذا العواتق الی
العواتق فی خدورهن و تحدث به السقایات فی طریق المدینه و لهذا بخاطر میرسد
که اگر عمل معویه نمیبود مخالف امام حق بغایت نادر میبود اگر بعد ازان عمل یزید
نمیبود موافق امام حق بغایت نادر میبود العزه بکسر عین بی‌نقطه و سکون تاء دو نقطه
در بالا و راء بی‌نقطه نسل کسی که محبوب باشد نزد او و قلاده که از مشک و خوش
بویهای دیگر ساخته میشود و بغایت محبوبست و هر دو اینجا مناسبست **بدانکه**
این امر الهی و ندای ملک بعنوان حقیقت نیست بلکه از قبیل استعاره است نظیر آیت
سوره زلزال یومئذ تحدث اخبارها بان ربک اوحی لها و بیان شد در کتاب فضل
القران در شرح حدیث بیست و چهارم باب فضل القران که باب سیزدهم است و مفسد
بیان حدوث برهانی دیگر بر بطلان عبادات مخالفانست که دلالت ان در کمال
وضوح است و از محکمات قرانست که جبرئیل انرا اورده زیرا که اگر امامت منعقد
تواند شد بغیر نص لازم می‌آید که یزید و مانند او امام حق باشد و تجویز این سفاهت
و مکابره و ابطال محکمات قرانست صریحا و دلیل بر حقیقت نبودن اینست که در این
حکایت گاهی ترک ذکر صوم شده و ضم اضحی بفطر شده چنانچه می‌آید در حدیث سوم
این باب باعتبار اینکه اضحی نیز روز جوایزست برای حاج پس ترک ذکر اضحی اینجا از
قبیل اقتصارست چنانچه ظاهرست از انچه گذشت در حدیث سوم باب دوم که
من لم یغفر له فی شهر رمضان لم یغفر له الی قابل الا ان یشهد عرفه **یعنی** روایتست
از محمد بن اسمعیل رازی از امام محمد تقی علیه السلام گفت که گفتم امام را که قربانت
شوم چه میگویی در این روزه داران مخالف چه بدرستی که بتحقیق روایت کرده شده
از ائمه سابقین علیهم السلام که این روزه داران توفیق نمی‌یابند برای صوم و لیکن
امام گفت که آگاه باش بدرستی که شان اینست که بتحقیق مقبول شد دعای فرشته
در لعن مخالفان راوی گفت که گفتم که پس چگونه است ان دعا قربانت شوم امام

كفت كه بدرستی كه ان مردمان مخالف وقتی كه كشتند حسين صلوات الله عليه را امر كرد الله تبارك وتعالی فرشته را باينكه ندا ميكرده باشد كه ای كروه بيحيا كنندكان كه كشتندكان نسل محبوب پيغمبر خود را توفيق مدهاد شما را الله تعالی برای ماه رمضان ونه برای عيد ماه رمضان **دوم اصل** عن عبد الله بن دينار عن ابی جعفر عليه السلام قال قال يا عبد الله ما من عيد للمسلمين اضحی ولا فطر الا وهو يجدد لآل محمد فيه حزنا قلت ولم ذلك قال لانهم يرون حقهم فی يد غيرهم **شرح** روايتست از عبد الله بن دينار از امام محمد باقر عليه السلم كفت كه امام كفت كه ای عبد الله نيست هيچ عيدی برای مسلمانان خواه عيد قربان وخواه عيد ماه رمضان مكر بحالی كه ان تازه ميكند برای آل محمد در ان عيد اندوهی را كفتم كه وچراست ان اندوه كفت برای اينكه ايشان می بينند حق خود را در دست ضد ايشان **اكر كويی** كه اين منافات دارد با آيت سورة حديد لكيلا تاسوا علی ما فاتكم وبيان شد در كتاب الحجه در حديث اول باب چهل ويكم كه باب فی شان انا انزلناه فی ليلة القدر وتفسيرهاست وايضا منافات دارد با بعض احاديث مثل انچه كذشت در كتاب الحجه در حديث دوم باب سيرة الامام فی نفسه فی المطعم والملبس اذا ولی الامر كه باب صد وپنجم است كه فهل رايت ظلامة قط صيرها الله نعمة الا هذا **كوييم** كه منافات نيست زيرا كه اجتماع متقابلين از دو جهت جايزست پس ميتواند بود كه غصب حق ايشان محبوب باشد نزد ايشان باعتباری ومنفور باشد نزد ايشان باعتباری ديكر واعتبار اول غالب باشد بر اعتبار دوم ونفی اسی در آيت مثلا بمعنی نفی حزن غالب بر ضدش يا مساوی ضدش باشد واثبات حزن در اين حديث بمعنی اثبات حزن مغلوب ضدش باشد واين منافات ندارد با اينكه غصب حق ايشان نعمتی عظيم باشد نزد ايشان **سوم اصل** عن رزين قال قال ابو عبد الله عليه السلام لما ضرب الحسين بن علی عليه السلام بالسيف فسقط راسه ثم ابتدر ليقطع راسه نادی مناد من بطنان العرش الا ايتها الامة المتحيرة الضالة بعد نبيها لا وفقكم الله لاضحی ولا لفطر قال ثم قال ابو عبد الله عليه السلام فلا جرم والله ما وفقوا ولا يوفقون حتی يثار

ثائر الحسين صلوات الله عليه **شرح** رزين بفتح راء بی‌نقطه وكسر زای با نقطه وسكون ياء دو نقطه در پايين ونون است سقوط راس عبارتست از رسيدن ان بزمين در وقت افتادن جسد مبارك ثم برای تعجب است ابتدر بباء يكنقطه ودال بی‌نقطه وراء بی‌نقطه بصيغه ماضی مجهول باب افتعالست وظرف نايب فاعلست بطنان العرش بيان شد در كتاب الحجه در شرح حديث اول باب مواليد الائمه عليهم السلام كه باب نود و دوم است وجه تخصيص ذكر اضحی وفطر ظاهر شد از شرح حديث اول اين باب جرم بفتح جيم وفتح راء بی‌نقطه مبنی بر فتحست يثار بثاء سه نقطه وهمزه وراء بی‌نقطه بصيغه مضارع غايب معلوم باب منع است الثار خونخواهی ثائر بثاء سه نقطه والف وكسر همزه وراء بی‌نقطه بصيغه اسم فاعل باب منع مرفوع وفاعلست وثائر الحسين عبارتست از صاحب الزمان صلوات الله عليه موافق انچه كذشت در كتاب الحجه در حديث هفتم مولد الحسين بن علی عليهما السلم **يعنی** روايتست از رزين كفت كه كفت امام جعفر صادق عليه السلام كه وقتی كه ضربت زده شد حسين بن علی عليه السلام بشمشير پس بزمين رسيد سر او بعد از آن شتاب كرده شد برای بريدن سر او ندا كرد ندا كننده از ميانهای عرش كه آكاه باشيد ای كروه متكبران كمراهان بعد از پيغمبر خود توفيق مدهاد شما را الله تعالی برای عيد قربانی ونه برای عيد رمضانی راوی كفت كه بعد از آن كفت امام جعفر صادق عليه السلم كه پس ناچار بخدا قسم كه موفق نشدند وموفق نميشوند تا آنكه خونخواهی كند خونخواه حسين صلوات الله عليه **چهارم اصل** قلت لابی الحسن عليه السلم انی افطرت يوم الفطر علی طين وتمر فقال لی جمعت بركة وسنة **شرح** كفتم امام علی نقی عليه السلم را كه بدرستی كه من افطار كردم در روز عيد رمضان بخاك كربلا وخرما پس كفت مرا كه جمع كردی بركت را وطريقت رسول الله صلی الله عليه وآله **پنجم اصل** عن ابی عبد الله عليه السلام قال كان رسول الله صلی الله عليه وآله اذا اتی بطيب يوم الفطر بدا بنسائه **شرح** روايتست از امام جعفر صادق عليه السلم كفت كه بود رسول الله صلی الله عليه وآله باين روش كه چون آورده ميشد نزد او بوی خوشی در روز عيد فطر ابتدا ميكرد بزنان خود اشارتست بانچه كذشت در حديث سوم باب هشتم كه در شرح

اواخر ماه رمضان اجتناب از مجامعت زنان میکرده و باینکه در روز فطر از اجتناب
بطرف میشده بخلاف روز اضحی **باب هفتاد و پنجم اصل باب الفطرة شرح** این
باب بیان صدقهٔ فطره است در این باب بیست و چهار حدیث **اول اصل** عن ابی
عبد الله علیه السلام قال کل من ضممت الی عیالک من حر او مملوک
فعلیک ان تؤدی الفطرة عنه قال واعطاء الفطرة قبل الصلوة
افضل وبعد الصلوة صدقة **شرح** روایت از امام جعفر صادق علیه السلام
کفت که هر که فرا کرفتی او را سوی عیال خود در نفقه دادن خواه ازاد باشد و خواه
بنده پس برتست اینکه دهی فطره را از او و امام کفت که و دادن فطره پیش از نماز عید
صدقه فاضلترست و بعد از نماز عید محض صدقه است بی انکه افضل باشد **دوم**
اصل سألت ابا عبد الله علیه السلام عن الفطرة فقال علی الصغیر
والکبیر والحر والعبد عن کل انسان صاع من حنطة او صاع من
تمر او صاع من زبیب **شرح** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از صدقه
فطره پس کفت که بر کوچک و بزرک و ازاد و بنده است بیان این انکه از جانب هر آدمی
صاعیست از کندم یا صاعیست از خرما یا صاعیست از مویز ذکر این سه چیز
بعنوان مثالست بقرینه انچه می آید در حدیث پنجم این باب **سوم اصل** عن هشام بن
الحکم عن ابی عبد الله علیه السلم قال التمر فی الفطرة افضل من غیره
لانه اسرع منفعة وذلک انه اذا وقع فی ید صاحبه اکل منه قال
وقال نزلت الزکوة ولیس للناس اموال وانما کانت الفطرة **شرح**
نزول زکوة عبارتست از نزول امثال آیت والذین هم للزکوة فاعلون در سوره مؤمنون
که مکیات و بیش از نزول امثال اقیموا الصلوة واتوا الزکوة که در سورهٔ بقره و سوره
نورست و نزول انها پیش از نزول آیت سورهٔ توبه که خذ من اموالهم صدقة تطهرهم
وتزکیهم بها است که بیان شد در کتاب الزکوة در حدیث دوم باب اول ضمیر مستتر
در کانت راجع بزکوة است الفطرة منصوب و خبر کانت است **یعنی** روایتست از هشام
بن حکم از امام جعفر صادق علیه السلام امام کفت که خرما در فطره فاضلترست
از غیر ان زیرا که ان شتابانترست باعتبار منفعت و ان برای اینست که خرما چون

واقع شود در دست مستحقش میخورد ان را بی انتظاری و سیر میشود بخلاف کندم و این
ظاهرست و بخلاف مویز زیرا که خوردن ان بقدر سیری ضرر میکند در اکثر بلاد یا
جمیع بلاد و راوی کفت که و امام کفت که نازل شد آیت فرض زکوة بر حالی که نبود برای
مسلمانان اموالی که زکوة در انها فرض شود و جز این نبود که زکوة بود فطره و بس **چهارم**
اصل قال ابو عبد الله علیه السلم الفطرة ان اعطیت قبل ان تخرج
الی العید فهی فطرة وان کانت بعد ما تخرج الی العید فهی صدقة
شرح مضمون این ظاهرست از شرح حدیث اول این باب و ظاهر این دو حدیث اینست
که فطره قبل از خروج افضل باشد از فطره بعد از خروج و قبل الصلوة و ان افضل باشد
از فطره بعد الصلوة **پنجم اصل** عن سعد بن سعد الاشعری عن ابی الحسن
الرضا علیه السلام قال سألته عن الفطرة کم تدفع عن کل راس
من الحنطة والشعیر والتمر والزبیب قال صاع بصاع النبی صلی الله
علیه وآله **شرح** ذکر این چهار چیز بعنوان مثالست ولهذا شعیر در حدیث دوم این
باب مذکور نبود صاع در اصل بمعنی جام آبخوریست و مشهور اینست که صاع نبی صلی الله
علیه وآله چهار مد بوده و بعضی پنج مد کفته اند و مُد بضم میم و تشدید دال بی نقطه
مقداریست که بکنجد در دو دست متصل بیکدیکر کشیده شده تا کنجایش چیزی بیشتر داشته
باشد **یعنی** روایتست از سعد بن سعد اشعری از امام رضا علیه السلم کفت که پرسیدم
امام را از فطره که چند داده میشود از هر سری از جمله کندم و جو و خرما و مویز مثلا کفت
که صاعی بصاع نبی صلی الله علیه وآله **ششم اصل** سألت ابا عبد الله علیه السلم
عن تعجیل الفطرة بیوم فقال لا بأس به قلت فما تری بان نجمعها و
نجعل قیمتها ورقا ونعطیها رجلا واحدا مسلما قال لا بأس به **شرح**
الورق بفتح واو و کسر و فتح راء بی نقطه و قاف و بفتح و ضم و کسر واو و سکون راء بی نقطه
نقرهٔ مسکوک **یعنی** پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از زود دادن
فطره بیک روز بعنوان قرض تا در وقتش حساب شود پس کفت که نیست پروایی بان کفتم
که پس چه پروا میبینی باینکه جمع کنیم فطره را و کردانیم قیمت انرا نقرهٔ مسکوک و دهیم انرا
بیک مرد مسلمان که رعایت شروط اسلام کرده باشد چنانچه در شیعه امامیه است

امام کفت که نیست پروایی بان **هفتم اصل** عن ابی عبد الله علیه السلم قال
لا باس بان یعطی الرجل عن عیاله وهم غیب عنه ویامرهم
فیعطون عنه وهو غائب عنهم **شرح** روایتیست از امام جعفر صادق علیه السلم
کفت که نیست پروایی باینکه دهد مرد از عیال خود فطره را برحالی که ایشان غایبان
باشند از او وباینکه امر کند ایشانرا بدادن فطره پس میدهند فطره را از او برحالی
که او غایب باشد از ایشان **هشتم اصل** عن علی بن بلال قال کتبت الی
الرجل علیه السلم اساله عن الفطرة وکم تدفع قال فکتب ستة
ارطال من تمر بالمدنی وذلک تسعة ارطال بالبغدادی **شرح** رجل
عبارتست از امام علی نقی علیه السلم ومیتواند بود که مراد امام حسن عسکری یا
امام محمد تقی علیهما السلم باشد رطل بفتح وکسر راء بینقطه وسکون طاء بینقطه
پیمانه ایست معین چنانچه ظاهرست از انچه کذشت در کتاب الحجه در حدیث ششم باب
ما یفصل به بین دعوی المحق والمبطل فی امر الامامة که باب هشتادم است که ارطال
بمکیال العراق وهر یک از شش رطل مدنی ونه رطل عراقی موافق صاعست که بیان
شد در شرح حدیث پنجم این باب **یعنی** روایتست از علی بن بلال کفت که نوشتم
سوی امام علی نقی علیه السلم میپرسیدم او را از فطره واینکه چه مقدار داده میشود
راوی کفت که پس امام نوشت که شش رطل از خرما مثلا برطل مدنی واین نه رطلست
برطل بغدادی **نهم اصل** عن جعفر بن ابراهیم بن محمد الهمذانی وکان
معنا حاجا قال کتبت الی ابی الحسن علیه السلم علی یدی ابی جعلت
فداک ان اصحابنا اختلفوا فی الصاع بعضهم یقول الفطرة بصاع
المدنی وبعضهم یقول بصاع العراقی فکتب الی الصاع ستة
ارطال بالمدنی وتسعة ارطال بالعراقی قال واخبرنی انه
یکون بالوزن الفا ومائة وسبعین وزنة **شرح** المدنی بمعنی الرطل
المدنی است وهمچنین است العراقی وعراق عبارتست از عراق عرب واز جمله ان
بغدادست ضمیر قال راجع بابراهیم بن محمدست ضمیر مستتر در اخبرنی راجع بامام
علیه السلم است زیاد کردن لفظ یکون برای افاده اینست که وزن صاع مختلف

میشود وانچه مذکورست طرف افراطست در صاع فطره پس کاهی صاع
فطره چنین میباشد ظاهر اینست که تاء در وزنة برای وحدت باشد ومراد بوزن
مثقال باشد صاحب قاموس کفته که الوزن کالوعد روز الثقل والخفه وزن یزنه
وزنا وزنة والمثقال مخفی نماند که مثقال شرعی که موافق دینار طلاست چهار سبع و نیم
مثقال صیرفیست که در این زمان متعارفست ومن تبریز ششصد مثقال صیرفیست وبنا
براین صاع هشتصد وهفتاد وهفت مثقال و نیم مثقال صیرفیست پس یکمن و نیم تبریز
مکر بیست ودو مثقال و نیم صیرفی وچون صاع اجناس صاع فطره مختلف میباشد
در وزن ظاهر اینست که این وزن صاع خرما باشد که افضلست در فطره پس صاع کندم
از ان سبکترست وصاع جو از هر دو سبکترست وشاید که سبکی جنسی بحدی رسد که صاع
ان هموزن هزار وصد وهفتاد درهم باشد پس منافات نیست میان این وانچه ابن بابویه
در فقیه در باب الاصناف التی یجب علیها الزکوة در کلام خود کفته که والصاع اربعة
امداد والمد وزن مائتین واثنین وتسعین درهما ونصف وشیخ طوسی در استبصار
در باب ماهیة زکوة الفطره کفته که ولو ان انسانا اخرج من غیر ما بیناه من الاجناس
التی ذکرناها کان ذلک ایضا جایزا وقد روی تمیز اهل البلاد بالفطرة علی بن حاتم
قال حدثنی ابو الحسن محمد بن عمرو عن ابی عبد الله الحسین بن الحسن الحسینی عن
ابراهیم بن محمد الهمدانی اختلف الروایات فی الفطره فکتبت الی ابی الحسن صاحب العسکر
علیه السلم اساله عن ذلک فکتب ان الفطرة صاع من قوت بلدک علی اهل مکه والیمن
واطراف الشام والیمامه والبحرین والعراقین وفارس والاهواز وکرمان تمر وعلی اوساط
الشام زبیب وعلی اهل الجزیرة والموصل والجبال کلها برا وشعیر وعلی اهل طبرستان
الارز وعلی اهل خراسان البر الا اهل مرو والری فعلیهم الزبیب وعلی اهل مصر البر ومن
سوی ذلک فعلیهم ما غلب قوتهم ومن سکن البوادی من الاعراب فعلیهم الاقط والفطرة
علیک وعلی الناس کلهم ومن تعول من ذکر او انثی صغیر او کبیر حر او عبد فطیم او
رضیع تدفعه وزنا ستة ارطال برطل المدینه والرطل مائة وخمسة وتسعون درهما
فتکون الفطرة الفا ومائة وسبعین درهما ومقصود شیخ تنبیه بر عدم اعتبار این روایتست
بنا براینکه علی بن حاتم روایت از مجهول میکند چنانچه اهل کتب رجال کفته اند او موثقست

ضعفا این روایت اینست که زبیب غالب قوت اهل ری نیست و ری داخل خراسان نیست
ومؤید اینکه مراد بوزن و وزنه در این حدیث مثقال شرعیست اینست که مقدار مثقال شرعی
تغییر نیافته در عصر ظهور ائمه علیهم السلام ومقدار درهم تغییر یافته چنانچه بیان شد
در کتاب الزکوة در شرح حدیث دوم باب سوم که باب العلة فی وضع الزکوة علی ما هی علیه است
وتغییر نیافته لایق ترست باینکه معیار شود از تغییر یافته **یعنی** روایت از جعفر بن ابراهیم
بن محمد همدانی بفتح ها وفتح میم وذال بانقطه وبود با ما چکزار گفت که نوشتم سوی
امام علی نقی علیه السلام برسالت پدرم که قربانت شوم بدرستی که یاران ما اختلاف
کردند در صاع بعض ایشان میگویند که فطره بصاع رطل مدنی است وبعض ایشان میگویند
که بصاع رطل عراقی است پس امام نوشت سوی من که صاع شش رطل است برطل مدنی
ونه رطلست برطل عراقی پدرم گفت که وامام خبر دادمرا اینکه صاع کاهی میباشد بمثقال
هزار وصد و هفتاد مثقال شرعی **دهم اصل** قُلْتُ لِاَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
الرَّجُلُ لَا يَكُونُ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنَ الْفِطْرَةِ اِلَّا مَا يُؤَدِّي عَنْ نَفْسِهِ وَحْدَهَا
يُعْطِيهِ غَرِيبًا اَوْ يَأْكُلُ هُوَ وَعِيَالُهُ قَالَ يُعْطِي بَعْضَ عِيَالِهِ ثُمَّ يُعْطِي الْاٰخَرُ
عَنْ نَفْسِهِ يَتَرَدَّدُونَهَا فَتَكُونُ عَنْهُمْ جَمِيعًا فِطْرَةً وَاحِدَةً **شرح** عنهم خبر تکون
است بتقدیر مجزیة عنهم وفطره مرفوع واسم تکون است **یعنی** گفتم امام جعفر صادق علیه
السلام را که مردی نمیباشد نزد او چیزی از فطره مگر آنچه ادا کند از خودش بتنهایی خود
آیا میدهد آنرا به بیگانها یا میخورد آنرا او وعیالش امام گفت که میدهد آنرا به بعض
عیال خود بعد از آن میدهد آن دیگر از جانب خود میگردانند آنجماعت فطره را دست
بدست پس میباشد مجزی از جانب ایشان یکفطره که آخر آنرا به بیگانه دهند این محمولست
بر استحباب مؤکد است **یازدهم اصل** عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قُلْتُ الْفَقِيرُ الَّذِي
يُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ هَلْ عَلَيْهِ صَدَقَةُ الْفِطْرَةِ فَقَالَ نَعَمْ يُعْطِي مِمَّا يُتَصَدَّقُ
بِهِ عَلَيْهِ **شرح** روایت از زراره که از راویان امام محمد باقر وامام جعفر صادق
علیهما السلام است گفت که امام را گفتم که فقیری که تصدق کرده میشود بر او آیا واجبست
بر او صدقه فطره پس گفت که آری بیان این آنکه میدهد از آنچه تصدق کرده میشود بآن
بر او ومراد استحباب مؤکد است اگرچه فرض نباشد **دوازدهم اصل** عَنْ مُعٰوِيَةَ

بْنِ عَمَّارٍ قَالَ سَاَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ مَوْلُودٍ وُلِدَ لَيْلَةَ الْفِطْرِ عَلَيْهِ
فِطْرَةٌ قَالَ لَا قَدْ خَرَجَ مِنَ الشَّهْرِ قَالَ وَسَاَلْتُهُ عَنْ يَهُودِيٍّ اَسْلَمَ لَيْلَةَ
الْفِطْرِ عَلَيْهِ فِطْرَةٌ قَالَ لَا **شرح** روایت از معویة بن عمار گفت که پرسیدم امام
جعفر صادق علیه السلام را از زاده شده که زاده شده در شب عید رمضان آیا بر او
فطره هست گفت که نه بیان این آنکه بتحقیق بیرون شد از ماه رمضان راوی گفت که
وپرسیدم امام را از جهودی که مسلمان شد در شب عید رمضان آیا بر او فطره
هست گفت که نه **سیزدهم اصل** عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْفُضَيْلِ الْبَصْرِيِّ
عَنْ اَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَتَبْتُ اِلَيْهِ الْوَصِيُّ يُزَكِّي عَنِ الْيَتَامٰى
زَكٰوةَ الْفِطْرَةِ اِذَا كَانَ لَهُمْ مَالٌ فَكَتَبَ لَا زَكٰوةَ عَلٰى يَتِيمٍ وَعَنِ الْمَمْلُوكِ يَمُوتُ
مَوْلَاهُ وَهُوَ عَنْهُ غَائِبٌ فِي بَلَدٍ اٰخَرَ وَفِي يَدِهِ مَالٌ لِمَوْلَاهُ وَيَحْضُرُ الْفِطْرُ
اَيُزَكِّي عَنْ نَفْسِهِ مِنْ مَالِ مَوْلَاهُ وَقَدْ صَارَ لِلْيَتَامٰى فَقَالَ نَعَمْ **شرح** روایت
از محمد بن قاسم بن فضیل بضم فا وفتح صاد با نقطه بصری بکسر باء یکنقطه از امام رضا
علیه السلام گفت که نوشتم سوی امام علیه السلام که آیا وصی زکوة میدهد از یتیمان
زکوة فطره چون باشد آن یتیمان را مالی پس امام نوشت که نیست زکوتی بر یتیمی مراد نفی
زکوة فطره است بقرینه آنچه گذشت در کتاب الزکوة در حدیث پنجم باب بیست وسوم
که باب زکوة مال الیتیم است که غلات یتیم زکوة دارد وپرسیدم امام را از مملوکی
که میمیرد مالکش وبر حالی که او از آن مالک غایبست در شهری دیگر ودر دست
مملوک مالی هست از مالک او وحاضر میشود عید رمضان آیا زکوة میدهد از خود
از مال مالک او وبتحقیق گردیدن غلام برای یتیمان پس امام گفت که آری **چهاردهم**
اصل عَنْ يُونُسَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ اَبِي عَبْدِ اللّٰهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ
لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ هَلْ عَلٰى اَهْلِ الْبَوَادِي الْفِطْرَةُ قَالَ فَقَالَ الْفِطْرَةُ
عَلٰى كُلِّ مَنِ اقْتَاتَ قُوتًا فَعَلَيْهِ اَنْ يُؤَدِّيَ مِنْ ذٰلِكَ الْقُوتِ **شرح** روایت
از یونس بن عبد الرحمن از آنکه یونس مذکور کرد او را از امام جعفر صادق علیه السلام
انکه گفت که گفتم امام را که قربانت شوم آیا بر اهل صحرا که نزد ایشان خرما وگندم وجو
ومویز ومانند اینها نمیباشد بلکه مدار ایشان بر شیر شتر وگوسفند وگاو ومانند

اَلَنت فطره هست راوی گفت که امام گفت که فطره بر هر کراست که خوراک خود کند
خوراکیرا پس بر انکراست اینکه دهد ازان خوراک خواه خرما و مانندان باشد و خواه
شیر و مانندان باشد **پانزدهم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ سُئِلَ
عَنْ رَجُلٍ فِی الْبَادِیَةِ لَایُمْکِنُهُ الْفِطْرَةُ قَالَ یَتَصَدَّقُ بِاَرْبَعَةِ اَرْطَالٍ
مِنْ لَبَنٍ **شرح** روایتست از امام جعفر صادق علیه السّلم راوی گفت که امام پرسیده
شد از مردی که در صحراست ممکن نیست او را فطره مقرر که شش رطل مدنی و نه رطل
عراقیست چنانچه بیان شد در شرح حدیث هشتم این باب امام گفت که تصدّق میکند
بچهار رطل از شیر بعنوان استحباب مؤکد بارطال مدنیه یا بارطال عراقیه **شانزدهم**
اصل سَاَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ عَنِ الرَّجُلِ یَکُونُ عِنْدَهُ الضَّیْفُ مِنْ
اِخْوَانِهِ فَیَحْضُرُ یَوْمُ الْفِطْرِ یُؤَدِّی عَنْهُ الْفِطْرَةَ قَالَ نَعَمْ الْفِطْرَةُ وَاجِبَةٌ عَلٰی کُلِّ مَنْ یَعُولُ
مِنْ ذَکَرٍ اَوْ اُنْثٰی صَغِیرٍ اَوْ کَبِیرٍ حُرٍّ اَوْ مَمْلُوکٍ **شرح** پرسیدم امام جعفر
صادق علیه السّلم را از مردی که میباشد نزد او مهمان از برادران مؤمن او پس
حاضر میشود روز عید ماه رمضان آیا میدهد از ان مهمان فطره را امام گفت که
آری فطره واجبست بر سر هر که نفقه میدهد و را از مرد یا زن کوچك یا بزرك آزاد
یا بنده **هفدهم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ لَابَاْسَ اَنْ یُعْطِیَ الرَّجُلُ
عَنْ رَاْسَیْنِ وَثَلٰثَةٍ وَاَرْبَعَةٍ یَعْنِی الْفِطْرَةَ **شرح** روایتست از امام جعفر
صادق علیه السّلم گفت که نیست پروائی باینکه داده شود مرد مستحق از دو سر و سه سر
و چهار سر میخواهد فطره را **هجدهم اصل** سَاَلْتُ اَبَا جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلٰمُ عَنْ
زَکٰوةِ الْفِطْرَةِ قَالَ تُعْطِیهَا الْمُسْلِمِینَ فَاِنْ لَمْ تَجِدْ مُسْلِمًا فَمُسْتَضْعَفٌ وَاَعْطِ
ذَا قَرَابَتِكَ مِنْهَا اِنْ شِئْتَ **شرح** مراد بمسلمین شیعه امامیه است مستضعف مرفوع
و مبتداست و خبرش محذوفست بتقدیر فمستضعف حاضر و مراد بمستضعف کسیست
که عداوت با اهل حق ندارد اگرچه دوستی ایشان را نیز ندارد و بیان شد در کتاب
الایمان والکفر در باب المستضعف که باب صد و هفتاد و دوم است **یعنی** پرسیدم
امام محمد باقر علیه السّلم را از زکوة فطره گفت که میدهی از با شیعه امامیه پس اگر نیابی
شیعه را پس مستضعف حاضرست مثل اطفال شیعه و مانند ایشان و بده بصاحب

قال نعم الفطرة

خویشاوندی تو از فطره اگر خواسته باشی **نوزدهم اصل** عَنْ اِسْحٰقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ اَبِی
اِبْرٰهِیمَ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ سَاَلْتُهُ عَنْ صَدَقَةِ الْفِطْرِ اُعْطِیهَا غَیْرَ اَهْلِ وِلَایَتِی
مِنْ فُقَرَاءِ جِیرَانِی قَالَ نَعَمْ اَلْجِیرَانُ اَحَقُّ بِهَا لِمَکَانِ الشُّهْرَةِ **شرح** روایت
از اسحق بن عمار از امام موسی کاظم علیه السّلم گفت که پرسیدم امام را از صدقه روز عید
ماه رمضان که آیا میدهم آنرا بغیر اهل مذهب خود از فقرای همسایگان خود امام گفت
که آری ان همسایگان سزاوارترند بآن فطره برای بودن شهرت مراد اینست که اگر کسی
مشهور باشد تقیه بر او واجب میشود بدادن فطره بغیر مؤمن و در این صورت اولی اینست
که بهمسایگان دهد بخلاف کسی که مشهور نباشد و تواند که در پنهانی فطره را باهل
مذهب خود دهد **بیستم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ قَالَ یُؤَدِّی الرَّجُلُ
زَکٰوةَ الْفِطْرَةِ عَنْ مُکَاتَبِهِ وَرَقِیقِ امْرَاَتِهِ وَعَبْدِهِ النَّصْرَانِیِّ وَالْمَجُوسِیِّ وَمَا
اُغْلِقَ عَلَیْهِ بَابُهُ **شرح** واو حالیه است و ما نافیه است اغلق بصیغه معلوم و مجهول
میتواند بود و ضمیر علیه راجع بعبدست و اشارتست باینکه جا دادن عبد نصرانی و مجوسی
در سرای خود خوب نیست و میتواند بود که واو عاطفه باشد و ما موصوله باشد بمعنی
من **یعنی** روایتست از امام جعفر صادق علیه السّلم گفت که میدهد مرد زکوة فطره را از
مکاتب خود و مملوکان زن خود و مملوک خود که ترساست و مملوك خود که گبرست
برحالی که نبسته باشد بران مملوك خود در سرای خود را یا بمعنی که در سرای خود جا
نداده باشد او را **بیست و یکم اصل** عَنْ مُعَتِّبٍ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلٰمُ
قَالَ قَالَ اِذْهَبْ فَاَعْطِ عَنْ عِیَالِنَا الْفِطْرَةَ وَاَعْطِ عَنِ الرَّقِیقِ وَاجْمَعْهُمْ
وَلَا تَدَعْ مِنْهُمْ اَحَدًا فَاِنَّكَ اِنْ تَرَکْتَ مِنْهُمْ اِنْسَانًا تَخَوَّفْتُ عَلَیْهِ
الْفَوْتَ قُلْتُ وَمَا الْفَوْتُ قَالَ الْمَوْتُ **شرح** معتب بضم میم و فتح عین بی نقطه
و تشدید تاء دو نقطه در بالا مکسوره و باء یک نقطه از غلامان امام جعفر صادق
علیه السّلم است **یعنی** روایتست از معتب از امام جعفر صادق علیه السّلم گفت که
امام گفت که برو پس بده از عیال ما فطره را و بده از مملوکان و جمع کن عیال را و وامگذار
از ایشان هیچ یك را چه بدرستی که تو اگر واگذاری از ایشان یکی را میترسم بر او از دست
رفتن را گفتم که وچیست از دست رفتن گفت که مردن

بیست و دوم اصل عن محمد بن اسمعیل قال بعثت الی ابی الحسن الرضا علیه السلم بدراهم لی ولغیری وکتبت الیه اخبره انها من فطرة العیال فکتب بخطه قبضت وقبلت شرح روایتست از محمد بن اسمعیل گفت که فرستادم سوی امام رضا علیه السلم بدرهمی چند که از من واز غیر من بود و نوشتم سوی او وخبر میدادم اورا که انها از فطره عیالست پس امام نوشت بخط خود که فرا گرفتم و قبول کردم که انها را بمستحق رسانم بیست و سوم اصل عن ابی علی بن راشد قال سالته عن الفطرة لمن هی قال للامام قال قلت له فاخبر اصحابی قال نعم من اردت ان تطهره منهم وقال لا باس بان تعطی وتحمل ثمن ذلک ورقا شرح روایتست از ابو علی بن راشد که وکیل امام علی نقی علیه السلم بوده گفت که پرسیدم امام را از فطره که از کیستان گفت که از امام است باینمعنی که اگر میسر باشد تسلیم او یا وکیل او باید کرد تا او بمستحق رساند گفت که گفتم امام را که پس خبر دهم یاران خود را گفت که آری کسی را خبر ده که اراده کنی تطهیر اورا از جمله یاران و امام گفت که نیست پروایی باینکه دهی فطره را بمستحقان بوکالت من و باینکه بار کنی و فرستی سوی من قیمت از ادراهم بیست و چهارم اصل عن ایوب بن نوح قال کتبت الی ابی الحسن علیه السلم ان قوما سالونی عن الفطرة ویسالونی ان یحملوا قیمتها الیک وقد بعثت الیک هذا الرجل عام اول وسالنی ان اسالک فانسیت ذلک وقد بعثت الیک العام عن کل راس من عیالی بدرهم علی قیمة تسعة ارطال تمر بدرهم فما رایک جعلنی الله فداک فی ذلک فکتب علیه السلم الفطرة قد کثر السؤال عنها وانا اکره کل ما ادی الی الشهرة فاقطعوا ذکر ذلک واقبض ممن دفع لها وامسک عمن لم یدفع شرح ایوب بن نوح وکیل امام علی نقی و امام حسن عسکری علیهما السلم بوده عام بی تنوین و منصوبست بظرفیت اول مجرورست باضافه و با تنوین است یا بی تنوین و مفتوح است بمنع صرف بنا براینکه اضافه لامیه است مراد با اول بعث اول است در هر سال که واقع شده باشد یا اضافه بیانیه است و مراد سال سابقست پس اگر رعایت صورت اضافه شود با تنوین است واگر رعایت معنی توصیف شود بی تنوین است ضمیر

سالنی راجع است بهذا الرجل انسیت بنون و سین بینقطه و یاء دو نقطه در پایین بصیغه ماضی مجهول متکلم وحده از باب افعالست الانساء فراموش کردن کار لام در لها برای تقویتست یعنی روایتست از ایوب بن نوح گفت که نوشتم سوی امام علی نقی علیه السلم که بدرستی که جمعی پرسیدند مرا از فطره که آیا تسلیم امام باید کرد یا خود باید داد و طلب میکنند از من رخصت اینرا که بار کنند قیمت فطره را و فرستند سوی تو و بتحقیق فرستادم سوی تو این مرد دارنده کتابت را در سال فرستادن اول و طلب کرد از من اینرا که بپرسم ترا در مکتوب از فطره پس فراموش کردم از او و بتحقیق فرستادم سوی تو امسال از هر سری از عیال خود یکدرهم را بر قیمت نه رطل عراقی خرما بدرهمی پس چیست رای تو گردانادم مرا الله تعالی فدای تو در ان سؤال قوم ایا فرستند فطره را سوی تو یا نه پس نوشت امام علیه السلم که فطره بتحقیق بسیار شد سؤال از ان و من کراهت دارم هرچه را که باعث شهرتست پس برطرف کنید گفتگوی از او و فرا گیر از هر که داد برضای خود فطره را و باز دار خود را از کسی که نداد باب هفتاد و ششم اصل باب الاعتکاف شرح الاعتکاف بعین بینقطه و فا مصدر باب افتعال احتباس در مسجد یعنی در نگ بسیار در ان یعنی این باب بیان احتباس در مسجدست در این باب سه حدیث اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال کان رسول الله صلی الله علیه وآله اذا کان العشر الاواخر اعتکف فی المسجد وضربت له قبة من شعر وشمر المیزر وطوی فراشه فقال بعضهم واعتزل النساء فقال ابو عبد الله علیه السلام اما اعتزال النساء فلا شرح شمر بشین بانقطه و راء بینقطه بصیغه ماضی معلوم باب تفعیلست التشمیر دامن بر میان زدن المیزر بکسر میم و سکون یاء منقلب از همزه و فتح زای بانقطه و راء بینقطه لنگ تشمیر میزر کنایتست از کمال جد در عبادت طوی بطاء بینقطه و واو و الف منقلب از یاء بصیغه ماضی غایب معلوم باب ضربست طی فراش عبارتست از ترک جماع یا ترک خواب بر بستر راحت در سوره بقره چنین است ولا تباشروهن وانتم عاکفون فی المساجد پس مراد باعتزال نساء راه ندادن زنانست نزد خود برای خدمت و مانند ان یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که بود رسول الله صلی الله علیه وآله باین روش که چون

میشد دهۀ اواخر ماه رمضان اعتکاف میکرد در مسجد و زده میشد برای او خیمه
از مو و بر میان میزد دامن لنگ را و بر میچید رخت خواب خود را پس گفت بعض اهل
مجلس که آیا و کناره میگرفت از زنان باینمعنی که مانع دخول ایشان در مجلس خود
میشد پس گفت امام جعفر صادق علیه السلم که اما کناره گرفتن از زنان پس نه دوم
اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَتْ بَدْرٌ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَلَمْ
يَعْتَكِفْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَلَمَّا أَنْ كَانَ مِنْ قَابِلٍ اعْتَكَفَ
عِشْرِينَ عَشْراً لِعَامِهِ وَعَشْراً قَضَاءً لِمَا فَاتَهُ شرح روایتست از امام جعفر
صادق علیه السلم گفت که شد جنگ بدر در ماه رمضان پس اعتکاف نکرد رسول
الله صلی الله علیه و آله در آن ماه برای شغل بمقدمات جهاد و توابع ان پس وقتی که شد
در سال آینده اعتکاف کرد در دو دهه یکدهه برای همان سال و یکدهه برای قضا
برای آنچه فوت شد از او سوم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ اعْتَكَفَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فِي الْعَشْرِ الْأُولَى ثُمَّ اعْتَكَفَ
فِي الثَّانِيَةِ فِي الْعَشْرِ الْوُسْطَى ثُمَّ اعْتَكَفَ فِي الثَّالِثَةِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ
ثُمَّ لَمْ يَزَلْ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ شرح روایتست از امام جعفر صادق
علیه السلم گفت که اعتکاف کرد رسول الله صلی الله علیه و آله در ماه رمضان
در سال اول هجرت در دهه اول ماه رمضان بعد از ان اعتکاف کرد در سال دوم
در دهۀ میانه بعد از ان اعتکاف کرد در سال سوم در دهۀ اواخر بعد از ان همیشه
اعتکاف کرد در سال سوم در دهه اواخر بعد از ان همیشه اعتکاف میکرد در دهه
اواخر باب هفتاد و هفتم اصل باب انه لا یکون الاعتکاف الا بصوم
شرح این باب بیان اینست که نمیباشد اعتکاف مگر بروزه در این باب سه حدیث
اول اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَا اعْتِكَافَ إِلَّا بِصَوْمٍ شرح
روایتست از امام جعفر صادق علیه السلم گفت که نیست اعتکاف صحیح مگر بروزه
دوم اصل قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا اعْتِكَافَ إِلَّا بِصَوْمٍ شرح این
موافق سابقست سوم اصل عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَا اعْتِكَافَ
إِلَّا بِصَوْمٍ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ شرح مراد بالمسجد الجامع مسجدیست که فرض شده

باشد بر مردمان چهار فرسخ در چهار فرسخ تقریباً اینکه حاضر شوند در ان مسجد برای
نمازی که در ان گزارده شده باشد و وصف مسجد بجامع از قبیل اسناد مجازیست
زیرا که جامع فی الحقیقة خطبه جمعه امامیست که فرض شده بر ان مردمان اینکه حاضر
شوند نزد او پس مسجد الجامع بعنوان اضافه حقیقت است و حاجت بتاویل ندارد
چنانچه بعضی توهم کرده اند و بر هر تقدیر جمعی میگویند که ان در اینزمانها منحصرست
در چهار مسجد اول مسجد مکه دوم مسجد مدینه سوم مسجد کوفه چهارم مسجد
بصره و دیگران منکر این انحصارند و منشا خلاف اختلاف در فرض اجتماع نزد خطبه
و نماز جمعه غیر امام مفترض الطاعه مبسوط الیداست و تفصیل ان گذشت در کتاب
الصلوة در شرح احادیث باب وجوب الجمعه و علی کم تجب که باب شصت و هشتم
است و مؤید احتمال اولست انچه می آید در احادیث باب آینده و باقی ظاهرست از شرح
حدیث سابق باب هفتاد و هشتم اصل باب المساجد التی یصلح الاعتکاف
فیها شرح این باب بیان مساجدیست که صحیح میشود اعتکاف در انها در این باب
پنج حدیث اول اصل قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا تَقُولُ فِي الِاعْتِكَافِ
الآن فقال لَا اعْتِكَافَ إِلَّا فِي مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ قَدْ صَلَّى فِيهِ إِمَامُ عَدْلٍ بِصَلَاةِ جَمَاعَةٍ وَلَا بَأْسَ أَنْ
يُعْتَكَفَ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَالْبَصْرَةِ وَمَسْجِدِ الْمَدِينَةِ وَمَسْجِدِ مَكَّةَ شرح
لا اعتکاف تا اخر برای بیان بطلان اعتکاف در مساجد بغدادست مسجد جماعة
بعنوان اضافه است و میتواند بود که بعنوان توصیف باشد نظیر انچه گذشت در شرح
حدیث آخر باب سابق و بنا بر اول جماعة بتخفیف میم است و معنی جماعة مذکور
شد در کتاب الحجه در حدیث دوم باب صد و دوم که باب ما امر النبی صلی الله
علیه و آله بالنصیحة لائمة المسلمین واللزوم لجماعتهم ومن هم است که ان علی بن
ابی طالب والله الامام الذی یجب علینا نصیحته ولزوم جماعتهم اهل بیته و بنا بر
دوم جماعة دو جا بفتح جیم و تشدید میم بصیغه مبالغه است مثل علامه و تا برای تانیث
نیست امام عدل مرکب توصیفیست و عدل عبارتست از امام معصوم مفترض الطاعه
و بعضی میگویند که مراد اعم از انست و شیخ زین الدین در شرح ارشاد گفته الامام
العدل وان کان ظاهراً فی المعصوم الا انه صادق علی کل عدل و ابن خلاف نیز

ببغداد فی بعض مساجدها
فقال لا اعتکاف

فرع خلافیت که مذکور شد در شرح حدیث اخر باب سابق و تفسیر عدل بغیر امام
مفترض الطاعة کیبا نیدن انست از طریق مستقیم وان شیوهٔ ملاّیان مکتب و امثال
ایشانست چنانچه مستفاد میشود از انچه می آید در کتاب الحج در حدیث سوم و پنجم
باب نوادر که باب صد و پانزدهم است که قال العدل رسول الله صلی الله علیه
واله والامام من بعده ثم قال هذا مما اخطات به الکتاب صلوة جماعة بعنوان
توصیف است یا بعنوان اضافه است و مراد نماز جمعه ایست که فرض است بر مردمان
چهار فرسخ در چهار فرسخ تقریبا حضور برای ان و ذکر این برای اینست که مسجدی که
امام معصوم دران نماز کزارده باشد بانفراد یا بجماعتی که غیر جمعه مذکوره است
داخل شود لا باس تا آخر برای بیان مسجد جماعة تا آخرست صاحب ایضاح کفته که
قوله لا باس بیان للمسجد الذی ذکره فی قوله الا فی مسجد جماعة والا لم یکن فیه فائدة
یعنی کفتم امام جعفر صادق علیه السلام را که چه میکویی در اعتکاف در بغداد
و در بعض مسجدهای ان که پیشنماز شیعه امامیه دران بعض پیشنمازی کرده
باشد پس امام کفت که صحیح نیست اعتکاف مکر در مسجد جماعت که بتحقیق نماز
کزارده باشد دران امام عدالت که معصوم مفترض الطاعة است بنماز جماعت که
نماز جمعه مخصوص است و نیست پروایی باینکه اعتکاف کرده شود در مسجد کوفه
و مسجد بصره که امیر المؤمنین علیه السلم درانها نماز جمعهٔ مخصوص کزارده و
مسجد مدینه و مسجد مکه دوم اصل عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلم قَالَ لا
اِعْتِکَافَ اِلَّا فِی الْعِشْرِیْنَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَقَالَ اِنَّ عَلِیًّا عَلَیْهِ السَّلم
کَانَ یَقُوْلُ لَا اَرَی الْاِعْتِکَافَ اِلَّا فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَوْ مَسْجِدِ الرَّسُوْلِ
صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَالِهِ اَوْ مَسْجِدٍ جَامِعٍ وَلَا یَنْبَغِی لِلْمُعْتَکِفِ اَنْ یَخْرُجَ
مِنَ الْمَسْجِدِ اِلَّا لِحَاجَةٍ لَا بُدَّ مِنْهَا ثُمَّ لَا یَجْلِسُ حَتّٰی یَرْجِعَ وَالْمَرْاَةُ مِثْلُ
ذٰلِکَ شرح عشرین بکسر عین بینقطه و سکون شین بانقطه و کسر راء بینقطه و سکون
یاء دو نقطه در پایین و نون جمع عشر بفتح عین و سکون شین است بمعنی چند
ده و این از جموع شاذه است زیراکه در غیر ذوی العقول است و بنای واحدان نیز
تغیر یافته و اطلاق ان بر عدد بیست از قبیل استعمال جمع در تثنیه است و ان جایزست

چنانچه کذشت در کتاب الحیض در حدیث اول باب نهم که باب جامع فی الحایض والمستحاضه
است که اقل اقراء دو قرء است و جوهری کفته و عشرون اسم موضوع لهذا العدد ولیس
بجمع لعشرة لانه لا دلیل علی ذلک فاذا اضفت اسقطت النون قلت هذه عشروک
وعشری وتقلب الواو یاء للتی بعدها فتدغم و در تهذیب این حدیث منقول شده
از کلینی رحمه الله تعالی و دران چنین است العشر من شهر رمضان و بنا بران مفرد است
و بفتح عین است و حاصل هر دو یکیست مسجد جامع بعنوان اضافه است و میتواند بود
که بعنوان توصیف باشد چنانچه کذشت در شرح حدیث آخر باب سابق و بر هر تقدیر
مقصود ادخال مسجد کوفه و مسجد بصره و اخراج سایر مساجدست از حکم این چهار مسجد
فرق میان جلوس و قعود کذشت در کتاب الایمان والکفر در شرح حدیث اول
باب فی ان الایمان مبثوث بجوارح البدن کلها که باب هجدهم است که جلوس
نشستن با معاشرت و کوش انداختن بسخن کسی است و قعود نشستن است خواه
با کوش انداختن بسخن کسی باشد و خواه نه پس نهی از جلوس منافات ندارد با جواز قعود
در بیت الخلا و ماندن پس این حدیث منافات ندارد با انچه می آید در حدیث چهارم و
پنجم این باب بنا بر اینکه نماز قعود را لازم دارد اما جلوس را لازم ندارد یعنی روایت
از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که نیست اعتکاف مکر در یکی از چند دهه
در ماه رمضان و کفت که بدرستی که علی علیه السلام بود باین روش که میکفت که نمی
بینم اعتکاف را که جایز باشد مکر در مسجد حرام که در مکه است یا مسجد رسول صلی الله
علیه و اله که در مدینه است یا مسجد جمع کنندهٔ خلایق در نماز جمعه که اجتماع دران
دران فرض باشد و سزاوار نیست برای اعتکاف کننده اینکه بیرون رود از مسجد مکر
برای حاجتی که بناچار باشد چاره از ان بعد از ان نمی نشیند با مردمان تا انکه برکردد
و زن مانند انست سوم اصل عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلم قَالَ
سُئِلَ عَنِ الْاِعْتِکَافِ قَالَ لَا یَصْلُحُ الْاِعْتِکَافُ اِلَّا فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
اَوْ مَسْجِدِ الرَّسُوْلِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَالِهِ اَوْ مَسْجِدِ الْکُوْفَةِ اَوْ مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ
وَتَصُوْمُ مَا دُمْتَ مُعْتَکِفًا شرح بیان مسجد جماعة بفتح جیم و تخفیف و
تشدید میم کذشت در شرح حدیث اول این باب یعنی روایتست از حلبی از امام

جعفر صادق علیه السلم راوی کفت که امام پرسیده شد از اعتکاف کفت که صحیح
نمیشود اعتکاف مکر در مسجد حرام یا مسجد رسول الله صلی الله علیه واله یا مسجد کوفه
یا مسجد بغایت جمع کننده مراد مسجد بصره است وهر مسجدی که در زمان ظهور صاحب
الزمان صلوات الله علیه مکان نماز جمعه او شود وروزه میداری چند انکه اعتکاف
کنده باشی چهارم اصل عن عبد الله بن سنان قال المعتکف بمکة یصلی
فی ای بیوتها شاء سواء علیه فی المسجد صلی او فی بیوتها شرح روایت از
عبد الله بن سنان که از راویان امام جعفر صادق علیه السلم است یا از امام موسی
کاظم علیه السلم نیز کفت در کتاب خود که اعتکاف کننده در مکه نماز میکزارد در
هر کدام خانهای ان که خواسته باشد برابرست برا او در مسجد نماز کزارد یا در خانهای
مکه مراد اینست که اکر برای ضرورتی از مسجد بیرون رفته باشد نماز در انخانها میتواند
کزارد چند انکه ضرورت باقی باشد پنجم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام
قال المعتکف بمکة یصلی فی ای بیوتها شاء والمعتکف فی غیرها لا
یصلی الا فی المسجد الذی سماه شرح بمکه بتقدیر بمسجد مکه است وضمیر مونث
در بیوتها راجع بمضاف الیه است وضمیر مذکر در غیره راجع بمضاف محذوفست
یعنی روایت از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که اعتکاف کننده در مسجد مکه نماز
میکزارد در هر کدام خانهای مکه که خواسته باشد واعتکاف کننده در غیر مسجد مکه
نماز نمیکزارد مکر در مسجدی که نام برده از ان خواه مسجد مدینه باشد وخواه مسجد کوفه
باشد وخواه مسجد بصره باشد وخواه مساجدی دیکر باشد که در زمان ظهور قائم صلوات
الله علیه مکان نماز جمعه او شود ان شاء الله تعالی باب هفتاد ونهم اصل باب اقل
ما یکون الاعتکاف شرح ما مصدریه است ومصدر نایب ظرف زمانست یعنی این
باب بیان کمتر زمان صحیح بودن اعتکافست در این باب پنج حدیث اول اصل
سالت ابا عبد الله علیه السلام عن امراة کان زوجها غائبا فقدم وهی
معتکفة باذن زوجها فخرجت حین بلغها قدومه من المسجد الی بیتها
فتهیات لزوجها حتی واقعها فقال ان کانت خرجت من المسجد قبل
ان تمضی ثلثة ایام ولم تکن اشترطت فی اعتکافها فان علیها ما

علی المظاهر شرح پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلم را از زنی که بود شوهر او غایب
پس امد بحالی که ان زن اعتکاف کنده بود بدستور شوهرش پس بیرون رفت وقتی که رسید
باو خبر آمدن شوهرش پس بیرون رفت وقتی که رسید باو خبر امدن شوهرش از مسجد سوی
خانه اش پس اماده شد برای شوهرش تا انکه جماع کرد با آن زن پس امام کفت که اکر باشد باین روش
که بیرون رفته باشد از مسجد پیش از انکه کذرد سه روزانه شب ونبوده باشد باین روش
که شرط کرده باشد در اعتکاف خود ایزا که اکر شوهرش آید فسخ اعتکاف کند پس بر وی است
که بر ان زن است کفاره که بر ظهار کننده است وبیان شد در حدیث باب وجوه الصیام که
باب دهم است دوم اصل عن ابی عبد الله علیه السلام قال لا یکون الاعتکاف
اقل من ثلثة ایام ومن اعتکف صام وینبغی للمعتکف اذا اعتکف ان
یشترط الذی یحرم شرح اشتراط محرم بعمره یا بحج اینست که در وقت احرام کوید

کما یشترط

که اللهم حلنی حیث حبستنی وبیان این میشود در کتاب الحج در بعض احادیث باب
صلوة الاحرام وعقده والاشتراط فیه که باب هشتادم است ودر حدیث دوم باب
المحصور والمصدود وما علیهما من الکفارة که باب صد ویکم است ودر شرح ان بیان
میشود که فائده این اشتراط برای مصدود بدشمن نیست زیرا که او محل میشود بی انتظار
خواه اشتراط کند وخواه نکند بلکه برای محصور بمرض ومانند انست زیرا که اکر اشتراط
نکند در احرام باقی میماند تا بلوغ هدی بمحلش موافق آیت سوره بقره که فان احصرتم
فما استیسر من الهدی ولا تحلقوا رؤسکم حتی یبلغ الهدی محله تا آخر یعنی روایت
از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که نمیباشد اعتکاف در کمتر از سه شبانروز
وهر که اعتکاف کرد روزه میدارد وسزاوارست برای اعتکاف کننده در وقتی که اعتکاف
کند اینکه شرط کند فسخ اعتکاف را اکر مانعی بهم رسد چنانچه شرط میکند انکه احرام میکند
سوم اصل عن ابی جعفر علیه السلم قال اذا اعتکف یوما ولم یکن اشترط
فله ان یخرج ویفسخ الاعتکاف وان اقام یومین ولم یکن اشترط
فلیس له ان یفسخ اعتکافه حتی تمضی ثلثة ایام شرح روایت از امام محمد
باقر علیه السلم کفت که چون کسی اعتکاف کند یک روزانه شب وانکس نبوده باشد
باین روش که شرط کرده باشد که اکر مانعی بهم رسد فسخ اعتکاف کند پس او راست اینکه

بیرون رود و فسخ کند اعتکاف را و اگر باقی ماند بر اعتکاف در دو روزانه شب و نبوده باشد

باین روش که شرط کرده باشد پس نیست او را اینکه فسخ کند اعتکاف خود را تا انکه کند

سه روزانه شب **چهارم اصل** عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ الْمُعْتَكِفُ

لَا يَشَمُّ الطِّيبَ وَلَا يَتَلَذَّذُ بِالرَّيْحَانِ وَلَا يُمَارِي وَلَا يَشْتَرِي وَلَا يَبِيعُ

قَالَ وَمَنِ اعْتَكَفَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَهُوَ يَوْمَ الرَّابِعِ بِالْخِيَارِ إِنْ شَاءَ زَادَ

ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أُخَرَ وَإِنْ شَاءَ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَإِنْ أَقَامَ يَوْمَيْنِ بَعْدَ

الثَّلَاثِ فَلَا يَخْرُجُ مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى يُتِمَّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أُخَرَ **شرح** روایتست از

امام محمد باقر علیه السلام کفت که اعتکاف کننده بو نمیکند خوشبویی را مثل مشك

و عنبر و لذت نمیجوید بریحان مثل نرکس و یاسمین و جدال نمیکند در کفتکو مثل کفتن

لا والله و بلی والله و خریداری نمیکند چیزی را و نمیفروشد چیزی را امام کفت که وهر که

اعتکاف کرد در سه روزانه شب پس او در روزانه شب چهارم مختارست اکر خواهد

زیاد میکند سه روزانه شب دیکر را و اکر خواهد بیرون میرود از مسجد پس اکر باقی

ماند در دو روزانه شب بعد از ان سه روزانه شب سابق پس بیرون نمیرود از مسجد

تا انکه باقی ماند در سه روزانه شب دیکر مراد اینست که در یکشبانه روز دیکر باقی

میماند تا دو روزانه شب سابق با این سه روزانه شب دیکر شود **پنجم اصل** عَنْ

دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ قَالَ بَدَأَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ غَيْرِ أَنْ أَسْأَلَهُ

فَقَالَ الْاعْتِكَافُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ يَعْنِي السُّنَّةَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ **شرح** اعتکاف

مرفوع و مبتداست ثلثه منصوب بظرفیتست یعنی بعین بینقطه و نون و یاء

دو نقطه در پایین بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعال خبر مبتداست الاعتکاف

ظاهر ساختن چیزی السنه بضم سین بینقطه و تشدید نون منصوب و مفعول

یعنیست ان شاء الله اشارتست باینکه طریقت نبی صلی الله علیه و آله اعتکاف ده

ده روزانه شبست چنانچه کذشت در احادیث باب هفتاد و ششم و اعتکاف سه

روزانه شب قایم مقام ان میشود اکر خدا خواسته باشد که صحیح بفعل آید و میتواند

بود که یعنی بغین با نقطه باشد و السنه بفتح سین و تخفیف نون ظرف زمان

باشد و مراد این باشد که باعث برکت میشود در یکسال **یعنی** روایتست از داود بن سرحان

از کناهان و بحق راه الله تعالی که حافظ اسلام است که آیا میدانی که یوشع بن نون که

وصی موسی بود اورده شدند نزد او جمعی بعد از وفات موسی که کواهی دادند که نیست

مستحق عبادتی مکر الله و اقرار نکردند که موسی رسول الله است پس یوشع کفت ایشان را

بمثل این نوع کشتن پس کفت او را یهودی که آری کواهی میدهم که تو صاحب سر موسایی

باینمعنی که هر سری که موسی میدانست بوصی خود کفته بود تو بر ان مطلعی **اصل** قَالَ

ثُمَّ أَخْرَجَ مِنْ قَبَائِهِ كِتَاباً فَدَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَفَضَّهُ

وَنَظَرَ فِيهِ وَبَكَى فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ مَا يُبْكِيكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ إِنَّمَا

نَظَرْتَ فِي هَذَا الْكِتَابِ وَهُوَ كِتَابٌ سُرْيَانِيٌّ وَأَنْتَ رَجُلٌ عَرَبِيٌّ فَهَلْ

تَدْرِي مَا هُوَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ نَعَمْ هَذَا اسْمِي

مُثْبَتٌ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ فَأَرِنِي اسْمَكَ فِي هَذَا الْكِتَابِ وَأَخْبِرْنِي مَا اسْمُكَ

بِالسُّرْيَانِيَّةِ قَالَ فَأَرَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ اسْمَهُ فِي الصَّحِيفَةِ

وَقَالَ اسْمِي إِلْيَا **شرح** القبا بفتح قاف و تخفیف باء یکنقطه و الف و همزه منقلب

از واو قسمی از جامه که معروفست الفض بفتح فا و تشدید ضاد با نقطه مصدر باب

نصر برداشتن مهر از مکتوب سربمهر السریانی بضم سین بینقطه و سکون راء بینقطه

و یاء دو نقطه در پایین و الف و نون کلام موافق لغت بنی اسرائیل چنانچه کذشت

در کتاب الحجه در حدیث دوم باب سی و چهارم که باب ان الائمه علیهم السلام

عندهم جمیع الکتب تا آخرست آلیا بفتح همزه و تخفیف لام مکسوره و تخفیف یاء

دو نقطه در پایین و الفست و همزه ان بجای عینست و الف آن بجای یاء دوم

و انچه اسم شهر قدس است بکسر همزه و سکون لامست صاحب قاموس در فصل

همزه و یاء دو نقطه در پایین و لام کفته که ایل بالکسر اسم الله تعالی و جبل و ایلیاء

بالکسر و یقصر و یشدد فیهما و الیا بیاء واحدة و یقصر مدینة القدس **یعنی** امام

کفت که بعد از ان یهودی بیرون آورد از قبای خود مکتوبی را که پیچیده و سربمهر بود

پس داد انرا بامیر المؤمنین صلوات الله علیه پس امیر المؤمنین علیه السلام برداشت

مهر انرا و نظر کرد در ان و کریه کرد پس کفت او را یهودی که چه چیز بکریه می آورد ترا ای

پسر ابو طالب جز این نیست که نظر کردی در این مکتوب و ان مکتوبیست سریانی و تو

مردی عربی پس آیا میدانی که چیست مضمون ان مکتوب پس کفت اورا امیر المؤمنین
صلوات الله علیه که آری این نام منست ثبت کرده شده است پس کفت اورا یهودی که پس
وانمارا نام تو درین مکتوب وخبر ده مرا که چیست نام تو در لغت سریانیه امام کفت
که پس نمود اورا امیر المؤمنین صلوات الله علیه اسم خود را دران مکتوب پیچیده و
کفت اسم من در لغت سریانیه الیا است **اصل** فَقالَ الْیَهُودِیُّ اَشْهَدُ اَنْ لا
اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَاَشْهَدُ اَنَّكَ وَصِیُّ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللهُ
عَلَیْهِ وَآلِهِ وَاَشْهَدُ اَنَّكَ اَوْلَی النّاسِ بِالنّاسِ مِنْ بَعْدِ مُحَمَّدٍ وَبایَعُوا
اَمیرَ الْمُؤْمِنینَ صَلَواتُ اللهِ عَلَیْهِ وَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقالَ اَمیرُ الْمُؤْمِنینَ
صَلَواتُ اللهِ عَلَیْهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی لَمْ اَكُنْ عِنْدَهُ مَنْسِیّاً اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی
اَثْبَتَنی عِنْدَهُ فی صَحیفَةِ الْاَبْرارِ **شرح** شهادت لا اله الا الله استیناف
توحیدست که مذکور شد سابقا بنا برانیکه معلوم یهودی شد که کفتن ولا اله
الا الله را پیش ازین برحقیقت شهادت توحید نبوده ومثل شهادت ان قوم که
بود کننه شد نبوده **یعنی** پس کفت یهودی که کواهی میدهم که نیست مستحق عبادت
مکر الله وکواهی میدهم اینکه محمد رسول الله است وکواهی میدهم که تو وصی محمدی صلی الله
علیه وآله وکواهی میدهم که تو نزدیکتر مردمانی بمردمان درنمان بعد از محمد
باینمعنی که تو اولی باایشانی از خود شان نظیر انچه کفته در سورهٔ احزاب اَلنَّبِیُّ اَوْلی
بِالْمُؤْمِنینَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ تا آخر ومبایعت کردند امیر المؤمنین صلوات الله علیه را وداخل
شد مسجد را پس کفت امیر المؤمنین صلوات الله علیه که سپاس الله راست انکه نبودم
نزد او فراموش کرده شده سپاس الله راست انکه ثبت کردم مراد در مکتوب نیکان ظاهر
اینست که این صحیفه موافق صحیفه بوده که بر آدم صلی الله علیه نازل شده ودران
صحیفه تفصیل انبیای صاحبان شریعت علیحده وتفصیل اوصیای ایشان
ثبت بوده وبرای هر نبی واوصیای او مهری بران بوده نظیر صحیفه که مذکور شد
در کتاب الحجه در حدیث اول باب شصت ویکم که باب ان الائمه علیهم السلم لم
یفعلوا شیئا ولا یفعلون الا بعهد من الله عز وجل وامر منه لا یتجاوزونه است
اصل تَمَّ كِتابُ الصَّوْمِ بِحَمْدِ اللهِ وَمَنِّهِ وَصَلَواتُ اللهِ وَسَلامُهُ عَلی

وَیُثْبِتُ وَعِنْدَهُ اُمُّ الْكِتابِ **شرح** یطیب بطاء بی‌نقطه ویاء دو نقطه در پایین و باء
یکنقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب ضرب است دفت بدال بی‌نقطه وفاء وهمزه
بصیغه ماضی غایبه معلوم باب علم است تنزل بصیغه مضارع غایبه معلوم باب
تفعلت بحذف یکتاء التنزل بتدریج فرود آمدن ومیتواند بود که از باب ضرب باشد
السماء الدنیا مذکورست در سه سوره اول والصافات صفا فالزاجرات زجرا
فالتالیات ذکرا ان الهکم لواحد رب السموات والارض وما بینهما ورب المشارق
انا زینا السماء الدنیا بزینة الکواکب وحفظا من کل شیطان مارد لا یسمعون الی
الملاء الاعلی ویقذفون من کل جانب دحورا ولهم عذاب واصب الا من خطف الخطفة
فاتبعه شهاب ثاقب فاستفتهم اهم اشد خلقا ام من خلقنا انا خلقناهم من طین
لازب دوم سورهٔ حم سجده وزینا السماء الدنیا بمصابیح وحفظا ذلک تقدیر العزیز
العلیم سوم سورهٔ ملک ولقد زینا السماء الدنیا بمصابیح وجعلناها رجوما للشیاطین و
اعتدنا لهم عذاب السعیر والسماء الدنیا درانها عبارتست از اسمان هشتم که محل ستارکان
غیر هفتکانه است چون بالاترست از هفت آسمان پس نزدیکترست بالله تعالی باعتبار
مرتبه اکرچه الله تعالی مکانی نیست موافق الیه یصعد الکلم الطیب وموافق تعرج الملائکة
والروح الیه ودرین حدیث استعاره شده برای امام زمان باعتبار رفعت شان ونزدیک
تر بودن او بدرکاه الهی از دیکران وباعتبار اینکه آیت سورهٔ صافات انا زینا السماء
الدنیا بزینة الکواکب وحفظا من کل شیطان مارد برای تمثیل حال محمد ودوازده وصی
او وحال منکران ایشانست بیان این بعنوان اظهار احتمال اینست که صافات عبارتست
از نفوس حجج معصومین خواه انبیا وخواه اوصیا که اول ایشان ادم وآخر ایشان قائم آل
محمد علیهم السلام است وایشان صف زده‌اند در سلسلهٔ امامت وهیچ زمانی خالی
از یکی از ایشان نیست وزاجرات عبارتست از نفوس انبیای اولو العزم واوصیای ایشان
که اول ایشان نوح وآخر ایشان قائم آل محمد علیهم السلم است وایشان وصیکنند که مدبر
کبائر غیر شرک نیز بخلاف ادم واوصیای او چنانچه کذشت در کتاب الایمان والکفر در
شرح حدیث دوم باب الشرایع که باب دوازدهم است وتنوین ذکرا برای تعظیم است و
مراد افضل رسل است واو محمد است صلی الله علیه وآله موافق آیت سوره طلاق قد انزل الله

الیکم ذکرا رسولا و تالیات ذکر عبارتست از دوازده امام که اول ایشان امیر المؤمنین علیه
السلم است موافق آیت سورهٔ هود و یتلوه شاهد منه و آخر ایشان قائم آل محمد است علیهم
السلم باعتبار اینکه ایشان جانشینان افضل رسل‌اند و گذشت در کتاب الحجه در حدیث
اول باب بیستم که باب ان اهل الذکر الذین امر الله الخلق بسؤالهم هم الائمة علیهم السلم است
که قال رسول الله صلی الله علیه و آله الذکر انا ان الهکم لواحد برای بیان تاکید حاجت
مردمان بصافات و زاجرات و تالیات ذکر است تا مردمان هر زمان از شرک اختلاف
از روی ظن و خود رایی احتراز نمایند و فکر کنند که رب السموات و الارض و ما بینهما
و رب المشارق انها را عبث و برای همین زادن و زیستن و مردن که مملو از آلام و
اسقام و شرور و تسلط ظالمان است نیافریده بلکه او را رضا و سخطی هست و قیامتی و حسابی
خواهد بود پس پیروی حجج معصومین که عالمان‌اند بجمیع مواقع رضا و سخط الهی بر ایشان
لازمست موافق آنچه گذشت در کتاب الحجه در حدیث دوم باب الاضطرار الی الحجه که باب
اولست و حفظا مفعول مطلق فعل محذوفست بتقدیر و حفظناها حفظا و مراد بکل شیطان
مارد متمردان شیاطین انس است مثل فلاسفه زنادقه و پیروان ایشان که با وجود اتساق
نجوم سماء دنیا و دلالت واضحه آن بر خلق و تدبیر فاعل آن تصدیق تدبیر رب العالمین
نمیکنند و او را فاعل موجب میشمرند بنا بر توهم امتناع تخلف معلول از علهٔ تامه و حفظ
از هر شیطان مارد عبارتست از خذلان آن شیاطین که مفضی بعدم تصدیق ایشانست
با وجود وضوح دلالت موافق آیت سوره کهف ما اشهدتهم خلق السموات و الارض
و لا خلق انفسهم و ما کنت متخذ المضلین عضدا جمله لا یسمعون استیناف بیانی است
و از تتمه تمثیل نیست بلکه از قبیل عود بممثل له برای تطبیق تمثیل بر آنست و ضمیر جمع راجع است
بکفار قریش خواه کفار صریح و خواه منافقان پس الملاء الاعلی عبارتست از ذکر و تالیات
ذکر که محمد و ائمه اثنی عشر‌اند علیهم السلم و ابونواس رحمه الله تعالی در ابیاتی که بانها مدح
کرده امام رضا علیه السلم را و برا او خوانده و صله گرفته گفته که فانتم الملاء الاعلی
و عندکم علم الکتاب و ما جاءت به السور جمله و یقذفون تا آخر اشارتست باینکه
مخالفان ملاء اعلی اهل یقین نیستند بلکه اهل شکند و پیوسته شبهات و شکوک
از هر جانبی بر ایشان وارد میشود و از آن در عذابند موافق آنچه گذشت در کتاب العقل

در حدیث هشتم باب صفة العلم و فضله و فضل العلماء که باب سوم است که لا خیر فی العیش
الا لرجلین عالم مطاع او مستمع واع و در حدیث هفدهم باب البدع و الرای و المقاییس
که باب بیستم است که من نصب نفسه للقیاس لم یزل دهره فی التباس و من دان الله بالرای
لم یزل دهره فی ارتماس و بیان اشارت شد در کتاب الحجه در حدیث چهارم باب هشتاد و
ششم که باب من مات و لیس له امام من الائمه تا آخرست که من دان الله بغیر سماع عن
صادق الزمه الله البته الی العناء و بیان شد الدحور بضم دال جمع داحر مانعها از اطمینان
خاطر مثل جلوس و جالس الا برای استثنای متصل است از ضمیر لا یسمعون و برای بیان
حال منافقان قریش است مثل خلفای ثلثه الخطف مصدر باب ضرب بودن تا در
الخطفه که مفعول مطلق است برای مرات و اشارتست بکمی زمان خطف و خطفه
خطفه استراق سمع است که مذکورست در سورهٔ حجر و لقد جعلنا فی السماء بروجا و زیناها
للناظرین و حفظناها من کل شیطان رجیم الا من استرق السمع فاتبعه شهاب مبین
و آن عبارتست از استماع سوی ملاء اعلی بعد از شرک سالها و بی موافقت عمل و بی نفاق
سموع و ارتداد قهقری بعد از آن پس صاحبش منافق و مانند کسی است که دزدیده باشد
آن استماع را از دیگران و حق او نباشد پس من خطف الخطفه عبارتست از خلفای
ثلثه و امثال ایشان اتبع که ماضی باب افعالست متعدی بدو مفعول میشود مثل آیت سورهٔ
هود و اتبعوا فی هذه لعنة و یوم القیمه بئس الرفد المرفود و آیت سورهٔ قصص و اتبعناهم
فی هذه الدنیا لعنة و یوم القیمة هم من المقبوحین و مفعول دوم اینجا محذوفست بتقدیر
فاتبعه لعنة مراد بشهاب ثاقب اینجا و بشهاب مبین در سورهٔ حجر امیر المؤمنین علیه السلم
است که نورانیت جلی و شعاعات ساطع و هر چند که اعدای او بعد او ثلث و احبای او
بتقیه حجابها بر نور و فضل او پوشانیدند مخفی نشد و کالشمس فی رابعة النهار یوم الصحو
نور و فضل او ظاهر و هویداست و سوراخ کرده جمیع حجابها را و لعنت او بر خلفای ثلثه
و امثال ایشان بزبان حال و بزبان قال است و اقل باعتبار وضوح برهان از محکمات
قرآنست بر امامت او و بطلان امامت ایشان مثل آیاتی که صریح است در نهی از اختلاف
از روی ظن و پیروی اهل ظن و در امر بسؤال و پیروی اهل علم و دوم باعتبار امثال
خطبه شقشقیه است که مذکورست در نهج البلاغه ضمیر جمع در فاستفتهم اهم راجع است

بمن خطف الخطفه اشد افعل التفضیل است و ماخوذست از فعل مجهول بمعنی
مشدود تر و مراد بمشدود چیزیست که ثابت و غیر مضطرب باشد چنانچه کویا که بسته
شده بر ایمان و مانند آن مثل آیت سورهٔ نبا و بنینا فوقکم سبعا شدادا و بیان شد
در کتاب الایمان والکفر در شرح حدیث هفتم باب اول الخلقا تمییز از نسبت در اشد
و عبارتست از ماده که ادمی از آن مخلوق میشود من خلقنا عبارتست از مومنان که
مخلوق شده اند برای استماع حقیقی سوی ملاء اعلی و اطاعت ظاهری و باطنی ایشان
ملاء اعلی را ضمیر منصوب در خلقناهم راجع بمن خلقنا است و طین لازب که مادهٔ
مومنانست عبارتست از طین خالص که چون بجایی چسبد جدا نمیشود و مراد اینست که
من خطف الخطفه ثابت نیستند در ایمان چون منافقند و خلق ایشان حماء مسنون است
و بی انکه صلصال شود و بی انکه طین لازب شود بخلاف مومنان حقیقی که ثابتند
در ایمان و خلق ایشان طین لازب است چنانچه کذشت در کتاب الایمان والکفر در حدیث
دوم باب اول حاصل اینست که نفاق از منافقان بعنوان غالب شدن بر ماهیت بلکه
بقضا و قدر ما است بدلالت اینکه ما ایشان را خلق کرده ایم از حماء مسنون بیواسطه و
همچنانست ایمان مومنان که مخلوقند از طین لازب **بدانکه** از این تقریر ظاهر میشود
که معنی بودن کواکب رجوم شیاطین که در سورهٔ ملک است اینست که انها باعث لعن
هر شیطان رجیم است که با وجود وضوح دلالت انها بر تدبیر آفریدکار تصدیق آن
نمیکنند مخفی نماند که اکر مراد بالسماء الدنیا در این حدیث یکی از اسمانها میبود منافات
میداشت با انچه کذشت در کتاب الحجه در حدیث اول باب چهل و یکم که باب فی شان
انا انزلناه فی لیلة القدر و تفسیرها است که نقل هذا الامر الحکیم الذی یفرق فیه هو
من الملئکة والروح التی تنزل من سماء الی سماء او من سماء الی ارض فان قالوا من سماء
الی سماء فلیس فی السماء احد یرجع من طاعة الی معصیة و کذشت در کتاب فضل القران
در حدیث ششم باب النوادر که باب چهارم [illegible] نزل القران جمله واحدة فی شهر
رمضان الی البیت المعمور و کفتیم در شرح ان که البیت المعمور انجا عبارت از امام
زمانست یمحو و یثبت اشارتست بآیت سورهٔ رعد لکل اجل کتاب یمحوا الله ما یشاء
و یثبت و عنده ام الکتاب و بیان شد در کتاب التوحید در شرح حدیث سوم

روایتی دیکر از امام جعفر صادق علیه السلام اینست که نیست فرض بر بیمار اعاده بلکه
اکتفا میتواند کرد بباقی مانده **سوم اصل** عَنْ اَبِی عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ فِی الْمُعْتَکِفَةِ
اِذَا طَمِثَتْ قَالَ تَرْجِعُ اِلَی بَیْتِهَا وَاِذَا طَهُرَتْ رَجَعَتْ فَقَضَتْ مَا عَلَیْهَا
شرح روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام در زن اعتکاف کننده چون حائض
شود کفت که بر میکردد سوی خانه خود و چون پاک شود از حیض بر میکردد سوی مسجد
پس قضا میکند انچه را که باقی مانده بر او و از سر نمیکیرد **باب هشتاد و دوم اصل باب
المعتکف یجامع اهله شرح** این باب بیان اعتکاف کننده ایست که جماع کند با
جفت خود در این باب سه حدیث **اول اصل** سَاَلْتُ اَبَا جَعْفَرٍ عَلَیْهِ السَّلامُ
عَنِ الْمُعْتَکِفِ یُجَامِعُ اَهْلَهُ قَالَ اِذَا فَعَلَ فَعَلَیْهِ مَا عَلَی الْمُظَاهِرِ **شرح** پرسیدم
امام محمد باقر علیه السلام را از اعتکاف کننده که جماع میکند با جفت خود کفت که چون
اینکار کند پس بر اوست کفاره که بر ظهار کننده است و مذکور شد در باب وجوه الصیام
که باب دهم است خواه اعتکاف کننده مرد باشد و خواه زن باشد چنانچه کذشت در
حدیث اول باب هفتاد و نهم **دوم اصل** سَاَلْتُ اَبَا عَبْدِ اللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ عَنْ
مُعْتَکِفٍ وَاقَعَ اَهْلَهُ قَالَ هُوَ بِمَنْزِلَةِ مَنْ اَفْطَرَ یَوْمًا مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ **شرح**
پرسیدم امام جعفر صادق علیه السلام را از اعتکاف کننده که جماع کرد با جفت خود
کفت که او مانند کسی است که افطار کرد روزی را از ماه رمضان و بیان کفاره آن شد
در باب وجوه الصیام که موافق کفاره ظهار است پس این منافات ندارد با حدیث
سابق **سوم اصل** عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ اَبِی الْحَسَنِ عَلَیْهِ السَّلامُ قَالَ
سَاَلْتُهُ عَنِ الْمُعْتَکِفِ یَاْتِی اَهْلَهُ فَقَالَ لَا یَاْتِی امْرَاَتَهُ لَیْلًا وَلَا
نَهَارًا وَهُوَ مُعْتَکِفٌ **شرح** روایتست از حسن بن جهم بفتح جیم و سکون هاء
از امام موسی کاظم یا امام رضا علیهما السلام راوی کفت که پرسیدم امام را از اعتکاف
کننده که آیا جماع میکند با جفت خود پس امام کفت که جماع نمیکند با زن خود در شب
و نه در روز بر حالی که او اعتکاف کننده است **باب هشتاد و سوم اصل باب
النوادر شرح** این باب احادیث متفرقه متعلقه بصیام است در این باب هفت
حدیث است **اول اصل** عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ اَبِی عَبْدِ اللهِ قَالَ قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ

اسرته الرؤم ولم يصم شهر رمضان ولم يدر اى شهر هو قال يصوم شهرا
يتوخاه ويحتسب فان كان الشهر الذى صامه قبل رمضان لم يجزه
وان كان بعد رمضان اجزاه **شرح** يتوخاه بواو وخاء بانقطه والف منقلب
از ياء بصيغهٔ مضارع غايب معلوم باب تفعلت التوخى كزيدن چيزى يحتسب
بصيغهٔ مضارع غايب معلوم باب نصرات **يعنى** روايت از عبد الرحمن بن ابى
عبد الله كفت كه كفتم امام جعفر صادق عليه السلم را كه مردى اسير كردند اورا روميان
ميان كه ترسا باشند وروزه نداشت ماه رمضان را وندانست كه كدام ماهست آن امام
كفت كه روزه ميدارد ماهى را كه ميكزيند آنرا وحساب نكاه ميدارد بعد از آن تا
در وقت رهاشدن داند كه كدام ماه را روزه داشته پس اكر باشد ماهى كه روزه
داشت از پيش از رمضان مجزى نيست اورا وقضا ميكند واكر باشد بعد از رمضان
مجزيست اورا اين مبنى برانيست كه اخلال به نيت قضا در وقت عذر منافى صحت
قضا نيست **دوم اصل** قال رسول الله صلى الله عليه واله يا معشر الشباب
عليكم بالباه فان لم تستطيعوه فعليكم بالصيام فانه وجاءه **شرح**
الشباب بفتح شين بانقطه وتخفيف باء يكنقطه جمع شاب بتشديد باء جوانان
الباه بباء يكنقطه والف منقلب از واو وهمزه وتاء مصدر باب نصر زن خواستن
وارجاع ضمير مذكر بآن باعتبار اينست كه در مصدر تذكير وتانيث مساويست
الوجاء بفتح واو وتخفيف جيم والف وهمزه وتاء وحدت نوعى مصدر مهموز
اللام باب منع كوفتن ركهاى خصيتين بروشى كه آلت از كار افتد **يعنى** كفت
رسول الله صلى الله عليه وآله كه اى كروه جوانان برشما باد كه زن خواهيد پس
اكر وسعت نداشته باشيد زن خواستن را پس برشما باد كه روزه داريد چه بدرستى
كه روزه داشتن قسمى از خايه كوفتن است باين معنى كه مانند خايه كوفتن است
در برطرف كردن شهوت جماع **سوم اصل** عن ابى عبد الله عليه السلام
قال حدثنى ابى عن جدى عن آبائه عليهم السلم ان عليا صلوات الله
عليه قال يستحب للرجل ان ياتى اهله اول ليلة من شهر رمضان
لقول الله عز وجل احل لكم ليلة الصيام الرفث الى نسائكم

والرفث المجامعة **شرح** آبائه عبارتست از امام حسن وامام حسين عليهما السلم باعتبار
استعمال الجمع در تثنيه والحاق عم باب استدلال باين آيت مبنى برانيست كه نادر ليلة
براى وحدتست پس مراد شبى خواهد بود كه مقدم است بر ساير شبها وروزهاى
ماه رمضان واين منافات ندارد با اينكه مراد در باشروهن كه در تتمه آيتست
امر بمباشرت در جميع شبهاى ماه رمضان باشد زيرا كه مانعى كه متصورست در شب
اولست پس چون آن برطرف باشد در هيچ شب مانعى نخواهد بود **يعنى** روايت
از امام جعفر صادق عليه السلام كفت كه حكايت كرد مرا پدرم امام محمد باقر عليه السلم
از جدم امام زين العابدين عليه السلم از پدرانش امام حسن وامام حسين عليهم
السلم اينكه على صلوات الله عليه كفت كه مستحبست براى مرد اينكه جماع كند با جفت
خود در شب اول از ماه رمضان بخلاف شب اول ماهى ديكر كه مكروهست براى
قول الله عز وجل در سورهٔ بقره كه حلال وبيد غدغه كرده شد براى شما در شبى كه
بعد از آن روزهٔ ماه رمضانست رفث سوى زنان شما ورفث مجامعتست بيان
اين شد در شرح حديث چهارم باب هجدهم **چهارم اصل** عن محمد بن الفضل
عن الرضا عليه السلام قال قال لبعض مواليه يوم الفطر وهو يدعو
له يا فلان تقبل الله منك ومنا ثم اقام حتى كان يوم الاضحى فقال
له يا فلان تقبل الله منا ومنك قال فقلت له يا ابن رسول الله
قلت فى الفطر شيئا وتقول فى الاضحى غيره قال فقال نعم انى قلت
له فى الفطر تقبل الله منك ومنا لانه فعل مثل فعلى وتناسبت انا
وهو فى الفعل وقلت له فى الاضحى تقبل الله منا ومنك لانا
تمكنا ان نضحى ولا يمكنه ان يضحى فقد فعلنا نحن غير فعله
شرح روايت از محمد بن فضل بفتح فا وسكون ضاد با نقطه از امام رضا عليه السلم
راوى كفت كه امام كفت بعض خواص شيعه خود را در روز عيد رمضان برحالى كه امام
دعا ميكرد براى او كه اى فلان قبول كناد الله تعالى طاعت را از تو وازما بعد از آن درنك
كرد تا آنكه شد روز عيد قربان پس كفت اورا كه اى فلان قبول كناد الله تعالى طاعت را از ما
واز تو راوى كفت كه پس كفتم امام را كه اى پسر رسول الله كفتى در عيد ماه رمضان چيزى را

ومیکویی در عید قربان غیر اینرا راوی کفت که پس امام کفت که آری بدرستی که من کفتم او را در عید ماه رمضان که قبول کناد الله تعالی از تو و از ما زیراکه او کرد مثل کار مرا که روزه و فطره و مانند اینهاست و مناسب شدم من و او در کار و کفتم او را در عید قربان که قبول کناد الله تعالی از ما و از تو زیراکه ما متمکن شدیم که قربانی کنیم و ممکن نیست او را که قربانی کند پس بتحقیق کردیم ما غیر کار او را **پنجم اصل** عَنْ أَبِي الصَّخْرِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ نَظَرَ إِلَى النَّاسِ فِي يَوْمِ فِطْرٍ يَلْعَبُونَ وَيَضْحَكُونَ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ وَالْتَفَتَ إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ شَهْرَ رَمَضَانَ مِضْمَاراً لِخَلْقِهِ لِيَسْتَبِقُوا فِيهِ بِطَاعَتِهِ إِلَى رِضْوَانِهِ فَسَبَقَ فِيهِ قَوْمٌ فَفَازُوا وَتَخَلَّفَ آخَرُونَ فَخَابُوا فَالْعَجَبُ كُلُّ الْعَجَبِ مِنَ الضَّاحِكِ اللَّاعِبِ فِي الْيَوْمِ الَّذِي يُثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَيَخِيبُ فِيهِ الْمُقَصِّرُونَ وَايْمُ اللَّهِ لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ لَشُغِلَ مُحْسِنٌ بِإِحْسَانِهِ وَمُسِيءٌ بِإِسَاءَتِهِ

شرح صخر بفتح صاد بینقطه و سکون خاء بانقطه و راء بینقطه است عجب بفتح عین بینقطه و فتح جیم و بضم عین و سکون جیم مصدر باب نصر مرفوع و مبتداست کل مرفوع وصفت مبتداست و مضافست ظرف خبر مبتداست ایم بفتح همزه و سکون یاء دونقطه در پایین مخفف ایمن بضم میم جمع یمین است بمعنی قسمها و مرفوع و مبتدا و خبرش محذوفست بتقدیر ایم الله یمینی هر یک از محسن و مسیء برای عموم است مثل انجز حر ما وعد که بمعنی کل حر است مشغول شدن محسن باحسان خود باین معنی است که مضطرب میشود از اینکه مبادا که حسنه او جامع شروط قبول نباشد و در وقت حساب مردود شود یا باین معنی است که با خود میکوید که کاش زیاد بران میکردم **یعنی** روایتست از ابو صخر احمد بن عبد الرحیم بالا برد حدیث را تا امام موسی کاظم علیه السلم راوی کفت که امام نظر کرد سوی مردمان در روز عید ماه رمضان بر حالی که بتحقیق التفات کرده بود سوی یاران که بدرستی که الله عز و جل آفرید ماه رمضان را میدانی برای مخلوقان خود تا بر یکدیکر سبقت جویند در اثناء بطاعت او سوی رضای او پس سابق شدند در اثناء جمعی پس بهره مند شدند در عید و واپس ماندند جمعی دیگر پس بی بهره شدند در عید پس تعجب کل تعجب از خنده کننده بازی کننده است

در روزی که بهره داده میشوند دران روز نیکوکاران و بی بهره میشوند دران روز اهل تقصیر در طاعت و قسمهای الله تعالی قسم منست باین معنی که قسم میخورم بهر قسمی بالله تعالی که اکر برداشته شود پرده از روی کار هر آینه درمانده میشود هر نیکوکاری به نیکوکاری خود و درمانده میشود هر بدکار به بدکاری خود که چرا انرا میکردم **ششم اصل** کَتَبَ حَمْزَةُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِمَ فَرَضَ اللَّهُ الصَّوْمَ فَوَرَدَ الْجَوَابُ لِيَجِدَ الْغَنِيُّ مَسَّ الْجُوعِ فَيَحْنُوَ عَلَى الْفَقِيرِ **شرح** مس بفتح میم و تشدید سین بینقطه مصدر باب نصر و علم است بمعنی ابتدای دریافتن و مصدر مضاف بفاعل است و مراد آزار کردن کرسنکی است و در بعض نسخ مض بفتح میم و تشدید ضاد بینقطه مصدر باب نصر و علم است بمعنی مکیدن و مصدر مضاف بمفعولست و مراد چشیدن هر کسی کرسنکی راست و در بعض نسخ مضض بفتح میم و فتح ضاد بانقطه و ضاد دوم بانقطه مصدر باب علم است بمعنی دردناک شدن و مصدر مضاف بسببست و مراد دردناک شدن بسبب کرسنکی است و در بعض نسخ مضغ بفتح میم و سکون ضاد بانقطه و غین بانقطه مصدر باب نصر و منع است بمعنی خاییدن و مصدر مضاف بمفعول مجازیست چنانچه میکویند فلان کرسنکی خورد و حاصل همه یکیست یحنو بحاء بینقطه و نون و واو بصیغه مضارع غایب معلوم باب نصر منصوبست **یعنی** نوشتم سوی امام حسن عسکری علیه السلام که چرا فرض کرد الله تعالی روزه را پس رسید جواب که برای اینکه دریابد بی نیاز آزار کردن کرسنکی را پس عطوفت کند بر نیازمند **هفتم اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ أُتِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ بِالْكُوفَةِ بِقَوْمٍ وَجَدَهُمْ يَأْكُلُونَ بِالنَّهَارِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَكَلْتُمْ وَأَنْتُمْ مُفْطِرُونَ قَالُوا نَعَمْ قَالَ يَهُودٌ أَنْتُمْ قَالُوا لَا قَالَ فَنَصَارَى قَالُوا لَا قَالَ فَعَلَى شَيْءٍ مِنْ هَذِهِ الْأَدْيَانِ مُخَالِفِينَ لِلْإِسْلَامِ قَالُوا بَلْ مُسْلِمُونَ قَالَ فَسَفْرٌ أَنْتُمْ قَالُوا لَا قَالَ فَبِكُمْ عِلَّةٌ اسْتَوْجَبْتُمُ الْإِفْطَارَ وَلَا نَشْعُرُ بِهَا فَإِنَّكُمْ أَبْصَرُ بِأَنْفُسِكُمْ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ قَالُوا بَلْ أَصْبَحْنَا مَا بِنَا عِلَّةٌ قَالَ فَضَحِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ **شرح** اتی بصیغه مجهولست باء در بقوم برای تعدیه بمفعول دوم است

مضغ مضض تمص

ضمیر مرفوع در وجد وهم راجع بفاعل محذوف انی است اکلتم بتقدیر استفهام است
واو در وانتم حالیه است مفطرون احترازست ازخوردن بفراموشی روزه مخالفین
حالت از فاعل ظرف درعلی شیء مراد باسلام توحیدست وچون حقیقت توحید بی
اقرار برسالت ووصایت متحقق نیست بنابراینکه کسی که ان اقرار نکند دیگریرا شریك
الله تعالی درحکم ازپیش خود میکند وان شرکت امیرالمؤمنین علیه السلم احتمال
مخالفت اسلام بایشان نسبت داد وچون ایشان ازاین دقیقه غافل بودند خودرا
مسلمون کفتند السفر بفتح سین بینقطه وسکون فا وراء بینقطه اسم جمع یاجمع سافر
مثل رکب وراکب استوجبتم بصیغه ماضی معلوم جمع مخاطب باب استفعال
بتقدیر استوجبتم بهاست الانسان مبتداست وجمله علی نفسه بصیرة خبرهندات
ضحك امیرالمؤمنین صلوات الله علیه مبنی برعلم باینست که اسلام جمعی کثیر از مدعیان
اسلام که انکار وصی مفترض الطاعه کردند مثل دعوی اسلام ایشماعت است واقرار
برسالت فایده نمیدهد ایشانرا مکر درظاهر دنیا تا وقت ظهور قائم علیه السلم
یعنی روایتست از امام جعفر صادق علیه السلام کفت که آورده شدند نزد
امیرالمؤمنین علیه السلم برحالی که او نشسته بود در مسجد در کوفه جمعی که او برنك
یافت ایشانرا که چیزی بخوردند در روز در ماه رمضان پس کفت ایشانرا امیرالمؤمنین
که آیا چیزی خوردید برحالی که شما قاصدان روزه خوردن بودید کفتند که اری
~~کفت کهم آرى~~ کفت که آیا جهود انید شما کفتند که نه کفت که پس آیا ترسایانید کفتند
که نه کفت که پس آیا برچیزی ازاین دینهایید برحالی که مخالفان باشید اسلام را
کفتند که بلکه ما اهل اسلامیم کفت که پس آیا مسافرانید شما کفتند که نه کفت که پس آیا
باشما مرضی هست که لازم کردید بسبب ان مرض افطار را وشعور نداریم بان مرض شما چه
بدرستی که شما دیده وریترید بخودتان زیرا که الله عز وجل میکوید در سوره قیمه که
بلکه آدمی موکل برنفس اوست دیده وری که حجت است میان او والله تعالی ودیکرا
بران مطلع نیست کفتند که بلکه بروزه رسیدیم برحالی که نبود باما مرضی امام
کفت که پس خنده کرد امیرالمؤمنین صلوات الله علیه از کمال شباهت دعوی
اسلام ایشماعت با دعوی اسلام ابوبکر وعمر وعثمان وتابعان ایشان اصل

ثُمَّ قَالَ تَشْهَدُونَ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ قَالُوا نَشْهَدُ
اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَلَا نَعْرِفُ مُحَمَّدًا قَالَ فَاِنَّهُ رَسُولُ اللهِ قَالُوا لَا نَعْرِفُهُ بِذٰلِكَ
اِنَّمَا هُوَ اَعْرَابِيٌّ دَعَا اِلٰى نَفْسِهِ فَقَالَ اِنْ اَقْرَرْتُمْ وَاِلَّا قَتَلْتُكُمْ قَالُوا وَ
اِنْ فَعَلْتَ فَوَكَّلَ بِهِمْ شُرْطَةَ الْخَمِيسِ وَخَرَجَ بِهِمْ اِلَى الظَّهْرِ ظَهْرِ الْكُوفَةِ
شرح اعرابی بکسر همزه مرکب از مصدر باب افعال ویاء نسبتست الاعراب فصاحت
وبلاغت در سخن کوبی این اشارتست بخیال اینکه قران سخن خود شاست وان وصلیه است
وکّل بصیغه ماضی معلوم باب تفعیلست شُرطه بضم شین بانقطه وسکون راء بینقطه
وطاء بینقطه منصوب ومفعولست خمیس بفتح خاء بانقطه وکسر میم وسکون یاء دو
نقطه در پایین وسین بینقطه عبارتست از لشکر که پنج حصّه میباشد مقدمه وقلب ومیمنه
ومیسره وساقه مراد بشرط الخمیس پیاولان لشکراست که نیق لشکر بایشان تمیز یابد
باء در بهم برای تعدیه است یا برای ملابست است ظهر بفتح ظاء بانقطه وسکون هاء
وراء بینقطه عبارتست از بیرون ابادانی یعنی بعد از ان کفت که آیا کواهی میدهید
اینرا که نیست مستحق عبادتی مکر الله واینرا که محمد رسول الله است وشبهه محتمله
شمارا رو داده در فرض صوم ماه رمضان کفتند که کواهی میدهیم اینرا که نیست
مستحق عبادتی مکر الله ونمیشناسیم محمدرا کفت که پس بدرستی که او رسول الله است
مراد اینست که اکر نشناخته اید الحال بشناسید که محمد رسول الله است کفتند که
اورا نمیشناسیم بانچه کفتی جز این نیست که او فصیح بلیغی بود خواند مردمانرا بسوی
خودش مرادشان اینست که اورا میشناسیم ودعوی اورا میدانیم لیك تصدیق دعوی
او نکرده ایم پس کفت که اکر اقرار کنید خوب واکرنه میکشم شمارا بسبب وضوح برهان واعجاز
قران کفتند اقرار نمیکنیم هرچند که کنی انرا که کفتی پس موکل کرد بایشان پیاولان لشکررا وبیرون
برد ایشانرا بسوی پشت کوفه است اصل وَاَمَرَ اَنْ تُحْفَرَ حَفِیرَتَیْنِ وَحَفَرَ
اِحْدٰیهُمَا اِلَی جَنْبِ الْاُخْرٰی ثُمَّ خَرَقَ فِیمَا بَیْنَهُمَا کُوَّةً ضَخْمَةً شِبْهَ
الْخَوْخَةِ فَقَالَ لَهُمْ اِنِّی وَاضِعُکُمْ فِی اَحَدِ هٰذَیْنِ الْقَلِیبَیْنِ وَاُوقِدُ فِی
الْاٰخَرِ النَّارَ فَاَقْتُلُکُمْ بِالدُّخَانِ قَالُوا وَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّمَا تَقْضِی هٰذِهِ الْحَیٰوةَ
الدُّنْیَا فَوَضَعَهُمْ فِی اَحَدِ الْجُبَّیْنِ وَضْعًا رَفِیقًا ثُمَّ اَمَرَ بِالنَّارِ فَاُوقِدَتْ فِی

الجُبِّ الآخَرِ ثُمَّ جَعَلَ يُنَادِيهِمْ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ مَا تَقُولُونَ فَيُجِيبُونَهُ اِقْضِ مَا أَنْتَ
قَاضٍ حَتَّى مَاتُوا **شرح** تحفر بحاء بی‌نقطه وفا وراء بی‌نقطه بصیغه مضارع غایبه معلوم
باب ضرب است وضمیر مستتر راجع بشرطه الخمیس است واین از قبیل اسناد مجازیست
اگر ایشان سرکاران باشند ومباشر حفر نشوند والا از قبیل اسناد حقیقی است حفیرتین
بفتح حاء بی‌نقطه وکسر فاء وسکون یاء دو نقطه در پایین وراء بی‌نقطه منصوب ومفعول
تحفر است وحفر بفتح حاء بی‌نقطه وسکون فا وراء بی‌نقطه مجرور است بعطف بر ان تحفر
زیراکه بتقدیر بان تحفر است خرق بخاء بانقطه وراء بی‌نقطه وقاف بصیغه ماضی غایب
معلوم باب نصر وضرب است وضمیر مستتر راجع بامیر المؤمنین است ونسبت مجازیست
مثل قطع الامیر اللص کوة بضم کاف وتشدید واو منصوب ومفعول خرق است ضخمة
بفتح ضاد بانقطه وسکون وفتح خاء بانقطه وتخفیف میم منصوب وصفت کوة است
شبه بکسر شین بانقطه وسکون باء یکنقطه منصوب وصفت ضخمه است وباضافه کب
تعریف نمیکند الخوخه بفتح خاء بانقطه وسکون واو وخاء بانقطه کذرکاهی میان دو سرا
که ان بیدرست ومراد اینست که ان کوه در فراخی ودر اینکه نزدیک بقعر چاه بود مانند
کذرکاه میان دو سرا بود تا دود ایشانرا خفه کند در وقتی که هیزم افروخته از سر چاه
انداخته شود بقعر چاهی که در جنب چاه ایشانست فادرفا تمام برای بیانست هذه
منصوبست محلا ونایب ظرف زمانست زیراکه حیوة مصدریست که نایب ظرف زمانست
یعنی وامر کرد باینکه شرطة الخمیس کند دو چاه را وبکندن بچاه در پهلوی چاهی
دیگر بعد از ان شکافت درمیان ان دو چاه روزنی بزرک را که مانند کذرکاه میان دو
سرا بود پس کفت ایشانرا که بدرستی که من میکذارم شما را در یکی از این دو چاه ومی افروزم
دران دیگر اتش را باندلختن هیزم افروخته دران پس میکشم شما را بدود کفتند که اقرار
نمیکنیم هرچند که کنی انرا که کفتی چه جز این نیست که حکم میکنی در این زندکی دنیا یعنی
که در اخرت حکم تو روا نیست پس کذاشت ایشانرا در یکی از دو چاه کذاشتنی هموار تا مبادا
که اقرار کنند وعضوی از ایشان شکسته شده باشد بعد از ان امر کرد باتش پس افروخته
شد در چاه دیکر باندلختن هیزم افروخته دران بعد از ان شروع کرد ندا میکرد ایشانرا
باری بعد از باری که چه میکویید پس جواب میدادند او را که حکم کن انچه تو حکم میکنی

تا انکه مردند **اصل** قَالَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَسَارَ بِفِعْلِهِ الرُّكْبَانُ وَتَحَدَّثَ بِهِ النَّاسُ
فَبَيْنَمَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي الْمَسْجِدِ إِذْ قَدِمَ عَلَيْهِ يَهُودِيٌّ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبَ قَدْ أَقَرَّ
لَهُ مَنْ فِي يَثْرِبَ مِنَ الْيَهُودِ أَنَّهُ أَعْلَمُهُمْ وَكَذَلِكَ كَانَتْ آبَاؤُهُ مِنْ قَبْلُ
قَالَ وَقَدِمَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي عِدَّةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ فَلَمَّا
انْتَهَوْا إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ بِالْكُوفَةِ أَنَاخُوا رَوَاحِلَهُمْ ثُمَّ وَقَفُوا عَلَى بَابِ
الْمَسْجِدِ وَأَرْسَلُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِنَّا قَوْمٌ مِنَ
الْيَهُودِ قَدِمْنَا مِنَ الْحِجَازِ وَلَنَا إِلَيْكَ حَاجَةٌ فَهَلْ تَخْرُجُ إِلَيْنَا أَوْ نَدْخُلُ
إِلَيْكَ **شرح** با در بفعله برای تعدیه است الرکبان بضم راء بی‌نقطه وسکون کاف وباء
یکنقطه جمع راکب شترسواران که انشترها بانها میروند تحدث بحاء بی‌نقطه ودال
بی‌نقطه وثاء سه نقطه بصیغه ماضی غایب معلوم باب تفعلست بین منصوبست
بظرفیت ومتعلقست بقدم ما زائده است میان مضاف ومضاف الیه کجمله آ
ذات بذال بانقطه والف وتاء دو نقطه در بالا بمعنی انشا است ومنصوب ومتعلق
بفی المسجد است اذ بکسر همزه وسکون ذال بانقطه برای مفاجاة است قدم از باب
علم است وتعدیه ان بعلی برای تضمین معنی اقبالست یثرب بفتح یاء دو نقطه در
پایین وسکون ثاء سه نقطه وکسر راء بی‌نقطه وباء یکنقطه مدینه وتوابع انست
انا بکسر وفتح همزه میتواند بود حجاز بکسر حاء بی‌نقطه وجیم والف وزای بانقطه
بلادی است که واسطه است میان نجد وغور واز انجمله است مدینه ومکه و
طایف **یعنی** امام کفت که بعد از ان امیر المؤمنین علیه السلام برکشت بکوفه
پس سیر فرمودند کار او را شترسواران انشترها بانها وکفتکو کردند بکار او مردمان
پس میان اینکه او در اثنای روزی در مسجد بود ناکاه رو اورد بر او جهودی از اهل
یثرب که بتحقیق اقرار کرد برای او هر که در یثرب بود از جهودان باینکه او دانا تر
ایشانست وچنان بودند پدران او در زمان پیش از او امام کفت که رو اورد
بر امیر المؤمنین علیه السلام با طایفه از خانه واده خود پس وقتی که رسیدند سوی
مسجد بزرکتر در کوفه خوابانیدند شتران سواری خود را بعد از ان ایستادند
بر در مسجد وپیغام کردند سوی امیر المؤمنین صلی الله علیه وآله که بدرستی که ما جهو

از یهود دیدیم رو آوردیم از حجاز و مارا است سوی تو حاجتی پس اینا بیرون می آیی سوی ما
یا داخل میشویم سوی تو **اصل** قال فخرج الیهم و هو یقول سیدخلون
و یستانفون بالیمین فما حاجتکم فقال له عظیمهم یا ابن
ابی طالب ما هذه البدعة التی احدثت فی دین محمد صلی الله علیه و آله
فقال له و ایة بدعة فقال له الیهودی زعم قوم من اهل الحجاز
انک عمدت الی قوم شهدوا ان لا اله الا الله و لم یقروا ان محمدا
رسوله فقتلتهم بالدخان فقال له امیر المؤمنین صلی الله علیه و آله
فنشدتک بالتسع ایات التی انزلت علی موسی علیه السلم بطور سیناء
و بحق الکنائس الخمس القدس و بحق السمت الدیان هل تعلم
ان یوشع بن نون اتی بقوم بعد وفاة موسی شهدوا ان لا اله
الا الله و لم یقروا ان موسی رسول الله فقتلهم بمثل هذه القتلة
فقال له الیهودی نعم اشهد انک ناموس موسی **شرح** بالیمین از کلام
امیر المؤمنین است یا از کلام امام جعفر صادق علیه السلام است و بنا بر اول یمین
عبارتست از قسم دادن که مذکور میشود در نشدتک تا آخر یا عبارتست از دست
راست است که بآن بیعت واقع میشود برای تاکید اقرار بدین حق و ظرف متعلق
بفعل دوم یا بهر دو فعلست و بنا بر دوم یمین بمعنی قسم است و ظرف متعلق به یقول
است احداث بدعت در دین محمد صلی الله علیه و آله عبارتست از عملی که مبتدع
و در هیچ دینی نبوده عمدت بعین بی نقطه و دال بی نقطه بصیغه ماضی مخاطب معلوم
باب نصرت نشدتک بنون و شین با نقطه و دال بی نقطه بصیغه ماضی متکلم
وحده از باب نصرت و ماضی اینجا برای انشا است النشد بفتح نون و سکون
شین سؤال بعنوان قسم دادن کسی بچیزی که عظیم باشد تا اات گویا الف لام
التسع برای عهد خارجیست و تسع ایات مذکورست در آیت سورهٔ بنی اسرائیل و لقد
اتینا موسی تسع ایات بینات فاسئل بنی اسرائیل اذ جاءهم و در این آیت چند احتمال
است از انجمله که مناسب اینمقام است اینکه امر بسؤال امر به نشد باشد که اینجا مذکور
شد و اذ برای تعلیل باشد و ضمیر مستتر در جاءهم راجع بایات تسع ایات باشد

باینمعنی که بنی اسرائیل چون دانستند آن ایات را پس اگر خواهی که دروغ نگویند در اقرار بچیزی
پس سؤال کن ایشان را از عجوانها و طور سینا مذکورست در سورهٔ مؤمنون که و شجرة تخرج
طور سیناء تنبت بالدهن و صبغ للآکلین و علی بن ابراهیم در تفسیر این گفته که فالطور
الجبل و السیناء الشجرة و اما الشجرة التی تنبت بالدهن فهی الزیتون و ظاهر این حدیث اینست
که طور سیناء و وادی مقدس که مذکورست در سورهٔ طه که انک بالواد المقدس
طوی یکی باشد بنا بر اینکه وادی بمعنی دامنهٔ کوه است و این جزء کوه است و ایضا تسع
ایات عبارت باشد از انچه در سورهٔ طه مذکورست که اذهب انت و اخوک بایاتی
و لا تنیا فی ذکری اذهبا الی فرعون انه طغی و بعضی روایت میکنند که در ایات تسع
داخلست انچه بعد از احتجاج بر فرعون واقع شده مثل جراد و قمل و ضفادع و دم و این
خلاف ظاهر این حدیث است زیرا که طور سینا در شام است و اینها در مصر واقع شده
کنایس بفتح کاف و تخفیف نون و الف و کسر همزه و سین بی نقطه جمع کنیسه بفتح
کاف و کسر نون و سکون یاء دو نقطه در پایین است و آن در اصل بمعنی عبادت خانهٔ
زیرا که موضع پنهان شدنست از ضرر دشمن که ابلیس و لشکر اویند چنانچه موضع
پنهان شدن آهو را کناس بکسر کاف و تخفیف نون میانمند و اکثر استعمال کنیسه
در عبادت خانه بزرگ یهود و نصاری است که نظیر مسجد جامع اهل اسلام است
و ظاهر اینست که در میان یهود پنج کنیسه ممتاز باشد از سایر کنایس باینکه ائمه شریعت
موسی در انها نماز جمعه یا نظیر ان کرده باشند مانند اینکه در میان اهل اسلام
چهار مسجد جامع ممتازست بنماز جمعه دو رکعتی امام مفترض الطاعه مسجد مکه و مسجد
مدینه و مسجد کوفه و مسجد بصره و میتواند بود که مراد اینجا بالکنائس الخمس پنج نماز
فریضه باشد که در شریعت نبی آخر الزمان است و موسی علیه السلم امت خود را
خبر بان داده و یهود اعتراف بان دارند اگرچه انکار خصوصیت نبی آخر الزمان
میکنند **اگر گویی** این منافات دارد با روایت ابن بابویه در کتاب من لا یحضره الفقیه
در کتاب الصلوة در باب فرض الصلوة که موسی در وقت معراج نبی آخر الزمان بعد
از انکه پنجاه نماز فرض شده بود طلب تخفیف کرد بتدریج و پنج نماز قرار یافت **گوییم** که
شیخ طوسی در کتاب عده رد این روایت کرده باینکه مستلزم نسخ قبل از وقت

نعلت وبرتقدیر صحت روایت میتواند بود که محمول بر استعاره تمثیلیه باشد و مراد
این باشد که موسی در زمان زندگی خود چون مخالفتهای بنی اسرائیل را دید طلب
تخفیف برای امت کرد تا نماز ایشان پنج شد واگر ان نمیبود پنجاه میشد والله اعلم
ولتمیه انها بکنایس باعتبار اینست که صلوة در این شریعت احتیاج بکنیسه ندارد
بخلاف صلوة در شریعت عیسی یا موسی چنانچه گفته اند در شرح حدیث جعلت
لی الارض مسجدا وترابها طهورا پس گویا که خود ش کنیسه خود است القدس بضم قاف
وسکون وضم دال بی نقطه وسین بی نقطه مصدر باب نصر پاکیزگی و مراد اینجا باعث
قوی بر پاکیزگی انکنا ها انت السمت بفتح سین بی نقطه وسکون میم وتاء دو نقطه
در بالا راه و مراد اینجا امام زمانست که راه معرفت و پرستش الله تعالی است خواه نبی و
خواه وصی چنانچه گذشت در کتاب التوحید در حدیث سوم باب النوادر که باب
بیست وسوم است که نحن وجه الله الدیان بفتح دال بی نقطه وتشدید یاء دو نقطه
در پایین والف ونون حافظ دین اسلام وان صفت امام زمانست وابن اثیر در نهایه
گفته که فی اسماء الله تعالی الدیان قیل هو القهار وقیل هو الحاکم والقاضی وهو
فعال من دان الناس ای قهرهم علی الطاعة یقال دنتهم فدانوا ای قهرتهم فاطاعوا ومنه
شعر الاعشی الحرمازی یخاطب النبی صلی الله علیه وآله یا سید الناس ودیان العرب
ومنه الحدیث کان علی دیان هذه الامة القتله بکسر قاف نوعی از کشتن وبفتح
قاف یک کشتن **یعنی** امام گفت که پس امیر المؤمنین علیه السلم بیرون رفت سوی ایشان
بر حالی که او میگفت که نعود داخل دین حق میشوند وانرا میگیرند توحید را بقسم دادن
پس چیست حاجت شما پس گفتند او را بزرگ ایشان که ای پسر ابوطالب چیست این بدعتی
که حادث کردی در دین محمد صلی الله علیه وآله پس امیر المؤمنین علیه السلم گفت او را
که وکدام بدعتست ان پس گفت او را یهودی که دعوی کردند جمعی از اهل حجاز که
تو قصد کردی سوی جمعی که گواهی دادند که نیست مستحق عبادتی مگر الله واقرار نکردند
که محمد رسول اوست پس کشتی ایشان را بد بود پس گفت او را امیر المؤمنین صلی الله علیه
وآله پس سؤال کردم ترا بان نه علامتی که فرود آورده شد بر موسی علیه السلم در طور
سیناء مثل عصا وید بیضا وحل عقده انلسان وعتق کنایس چیکانه که پاکیزه گیست

گفت که ابتدا کرد در گفتگو با من امام جعفر صادق علیه السلم بی انکه من سؤال کنم او را
گفت که ابتدا کرد در گفتگو با من امام جعفر صادق علیه السلم بی انکه من سؤال کنم او را
بایزوش که گفت که اعتکاف در سه روز انه شب ظاهر میباز دست رسول صلی الله علیه
وآله را اگر خواهد الله تعالی **باب هشتاد و هفتم اصل باب المعتکف لا یخرج من المسجد**
الا لحاجة شرح معتکف مرفوع ومبتداست ومضمون جمله مضاف الیه است زیرا که
در حکم مفرد است مراد بحاجت انست که ضرور باشد چنانچه گذشت در حدیث دوم باب
هفتاد و ششم ومی آید در حدیث دوم وسوم این باب **یعنی** این باب بیان اینست که
اعتکاف کننده بیرون نمیرود از مسجد مگر برای حاجتی که ضرور شود در این باب سه حدیث
اول اصل عن ابی عبد الله علیه السلم قال لیس علی المعتکف ان یخرج
الا الی الجمعة او جنازة او غائط **شرح** غائط بغین با نقطه والف وکسر
همزه وطاء بی نقطه در اصل بمعنی زمین پستست وکنایت میشود از نجاست آدمی که
در بیت الخلاء میباشد وبول در حکم انست **یعنی** روایت از امام جعفر صادق علیه السلم
گفت که نیست بر اعتکاف کننده اینکه بیرون رود از مسجد مگر سوی نماز جمعه در صورت
وجوب تقیه مثلا یا سوی جنازه یا سوی بیت الخلاء مثلا **دوم اصل** عن داود بن
سرحان قال کنت بالمدینة فی شهر رمضان فقلت لابی عبد الله علیه
السلام انی ارید ان اعتکف فماذا اقول وماذا افرض علی نفسی
فقال لا تخرج من المسجد الا لحاجة لا بد منها ولا تقعد تحت ظلال
حتی تعود الی مجلسک **شرح** لا تخرج مرفوع ومنصوب بتقدیر ان میتواند بود ومجزوم
بر نهی میتواند بود وهمچنین است لا تقعد الظلال بفتح ظاء با نقطه وتخفیف لام سرایه
یعنی روایت از داود بن سرحان گفت که بودم در مدینه در ماه رمضان پس گفتم امام
جعفر صادق علیه السلم را که بدرستی که من اراده دارم که اعتکاف کنم پس چه گویم
در وقت نیت اعتکاف وچه چیز را قرار دهم بر خودم پس امام گفت که اینرا بگو که بیرون
نروی از مسجد مگر برای حاجتی که بناشد چاره از ان خواه باعث فسخ اعتکاف شود
چنانچه گذشت در حدیث دوم باب سابق وخواه باعث فسخ نشود واینرا قرار ده که
ننشینی در پایین سرایه تا انکه بر گردی بجای خود از مسجد **سوم اصل** عن ابی
عبد الله علیه السلام قال لا ینبغی للمعتکف ان یخرج من المسجد الا

لِحَاجَةٍ لَا بُدَّ مِنْهَا ثُمَّ لَا يَجْلِسُ حَتَّى يَرْجِعَ وَلَا يَخْرُجُ فِي شَيْءٍ إِلَّا لِجَنَازَةٍ أَوْ يَعُودُ مَرِيضًا وَلَا يَجْلِسُ حَتَّى يَرْجِعَ وَاعْتِكَافُ الْمَرْأَةِ مِثْلُ ذَلِكَ **شرح** يعود بتقدیر ان یعود است پس منصوب ومرفوع میتواند بود و مصدر معطوفست بر جنازه **یعنی** روایت از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که سزاوار نیست برای اعتکاف کننده اینکه بیرون رود از مسجد مکر برای حاجتی که نباشد چاره از ان مثل بول و غائط بعد از فارغ شدن از ان نمینشیند تا انکه برکردد و بیرون نمیرود برای چیزی مکر برای جنازه یا برای اینکه عیادت کند بیماری را و نمینشیند تا انکه برکردد و اعتکاف زن همچنانست **باب هشتاد و یکم اصل باب المعتکف یمرض والمعتکفة تطمث شرح** یمرض بصیغه مضارع غایب معلوم باب علم صفت المعتکف است زیرا که الف لام ان برای عهد ذهنی است پس در حکم نکره است تطمث بطاء بینقطه و ساء سه نقطه بصیغه مضارع غایبه معلوم باب نصر یا باب علم است **یعنی** این باب بیان اعتکاف کننده ایست که بیمار میشود خواه مرد و خواه زن و بیان زن اعتکاف کننده ایست که حائض میشود در این باب سه حدیث **اول اصل** عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِذَا مَرِضَ الْمُعْتَكِفُ وَطَمِثَتِ الْمَرْأَةُ الْمُعْتَكِفَةُ فَإِنَّهُ يَأْتِي بَيْتَهُ ثُمَّ يُعِيدُ إِذَا بَرَأَ وَيَصُومُ **شرح** یعید بعین بینقطه و یاء دو نقطه در پایین و دال بینقطه بصیغه مضارع غایب معلوم باب افعالست و ضمیر مستتر راجع بمعتکفست و این اشارتست باینکه زن حائض اعاده نمیکند بلکه باقیمانده را قضا میکند چنانچه می اید در حدیث سوم این باب برأ بباء یکنقطه وراء بینقطه و همزه بصیغه ماضی غایب معلوم باب نصر و منع است **یعنی** روایت از امام جعفر صادق علیه السلم کفت که چون بیمار شود اعتکاف کننده خواه مرد و خواه زن و حائض شود زن اعتکاف کننده پس هر کسی که اعتکاف کنند بیمار می آید بخانه خود بعد از ان از سر میکیرد اعتکاف را چون صحیح شود و روزه میدارد بخلاف زن حائض که او از سر نمیکیرد **دوم اصل** وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى عَنْهُ لَيْسَ عَلَى الْمَرِيضِ ذَلِكَ **شرح** مقصود دفع منافاتست میان این دو روایت بحمل روایت دوم بر نفی فرض اعاده که منافی وجوب اعاده نیست یا بحمل بر عدم وجوب اعاده که منافی استحباب اعاده نیست **یعنی** ودر

سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى وَعَلَى آلِهِ مَصَابِيحِ الدُّجَى وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ **شرح** این از الحاقات کاتبان مینماید **یعنی** بآخر رسید کتاب صوم بحمد الله تعالی و عطای او و درودهای الله تعالی و سلام او بر مهتر ما محمد مصطفی و بر اهل بیت او که چراغهای تاریکیها اند و سلام کند الله تعالی برایشان سلام کردنی و حمد الله راست که صاحب کل اختیار هر کس و هر چیزست فرغ الشارح العبد الفقير خليل بن الغازي القزويني عفا الله عنه وعن والديه وعن اخوته وذرياتهم واعوانه وعن جميع المؤمنين والمؤمنات من شرح هذا الكتاب بعد العصر يوم الجمعة الثالث من شعبان المعظم سنة اثنتين و سبعين والف هجريه حامدا مصليا مسلما هزاران درود هزاران سلام زما بر محمد و آلش تمام

م م م

كتبه فقير العبد ابن طاهر اكبر محمد الحسيني عفا الله عن سيئاتهما تمام شد بتاريخ سلخ شهر محرم الحرام سنه الف و ثلث و ربع من الهجرة النبوية المصطفوية تم

بلغ قبالا

ملح شماب ... الطاهر